

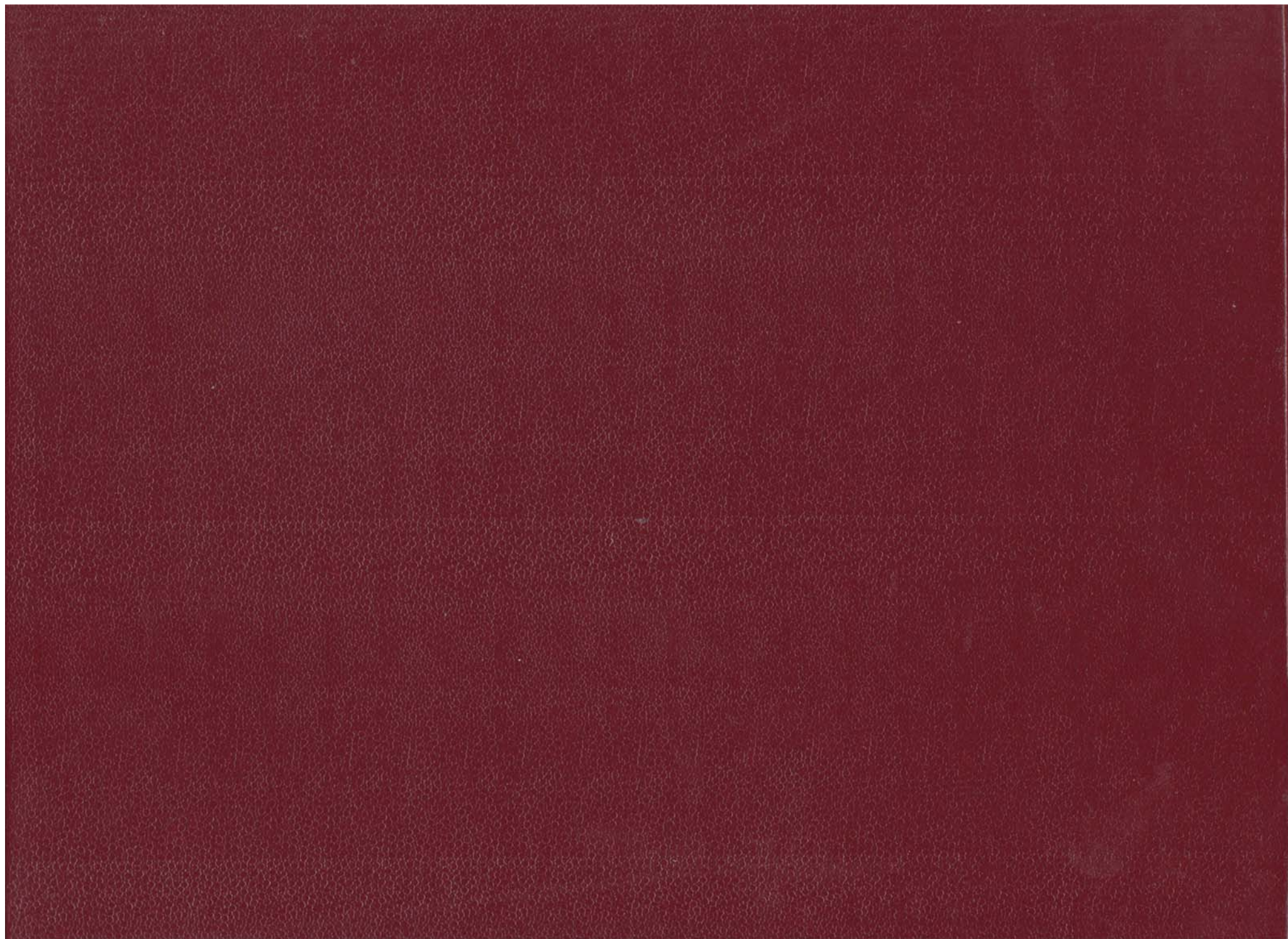
АЛББОМИ

Де ля Флиз

ТОМ
2

Національна Академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського
Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського
Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків Університету Альберта (Канада)

Д. М. Деля Оліз

Альбоми

Том другий

Серія “Етнографічно-фольклорна спадщина”

Київ 1999

Национальная Академия наук Украины
Институт украинской археографии и источниковедения им. М.С. Грушевского
Институт рукописи Национальной библиотеки Украины им. В.И. Вернадского
Кафедра украинской культуры и этнографии им. Гуцуляков Университета Альберта (Канада)

Д.М. Де ля Фрлиз

Альбомы

Том второй

Серия “Этнографическо-фольклорное наследие”

Киев 1999

L'Académie Nationale des Sciences d'Ukraine
Institut d'archéographie ukrainienne et d'études des sources de M. Hrouchevskyj
Institut de manuscrits de la Bibliothèque Nationale d'Ukraine de V. Vernadskyj
La Chaire de culture et d'ethnographie ukrainiennes Huculak à l'Université d'Alberta (Canada)

D. P. De la Flise

Les Albums.

Volume 2

Série "Ethnographique et folklorique héritage"

Kyiv 1999

National Academy of Sciences of Ukraine
M. Hrushevs'kyj Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies
Institute of Manuscript of Vernads'kyj Ukrainian National Library
The Huculak Chair of Ukrainian Culture and Ethnography (University of Alberta, Canada)

D. P. De la Flise

Albums

Volume 2

Series "Ethnographic-Folkloristic Heritage"

Kyiv 1999

Nationalakademie der Wissenschaften der Ukraine
Hruschewski–Institut für ukrainische Archeographie–und Quellenwissenschaft
Institut für Manuskripte der Wernadski–Nationalbibliothek der Ukraine
Huculak–Lehrstuhl für ukrainische Kultur und Ethnographie an der Universität Alberta (Kanada)

D. P. De la Flise

Alben

Band 2

Serie “Ethnographisch-folkloristisches Erbe”

Kyiw 1999

У другому, заключному, томі видання “Д. П. Де ля Фліз. Альбоми “представлено його найфундаментальніший твір “Медико-топографічний опис... Київської округи. 1854” (1245 стор. рукописного тексту), в якому розглянуто вплив на здоров’я людини огочуючого природного середовища, особливості господарської діяльності і культури людності.

Розраховано на науковців, медиків, екологів, мистецтвознавців, викладачів навчальних закладів, студентів та школярів, усіх, хто цікавиться самобутньою історією та культурою України.

Во втором, заключительном, томе издания “Д.П. Де ля Флиз. Альбомы” представлен его наиболее фундаментальный труд “Медико-топографическое описание... Киевского округа... 1854” (1245 стр. рукописного текста), в котором рассмотрено влияние на здоровье человека окружающей природной среды, особенности хозяйственной деятельности и культуры населения.

Рассчитано на научных сотрудников, экологов, искусствоведов, преподавателей учебных заведений, студентов, учащихся, всех, кто интересуется самобытной историей и культурой Украины.

Le deuxième et dernier volume de l’édition “D. P. De la Flise. *Les Albums*” présente l’oeuvre la plus fondamentale de son auteur “Topographie médicale des domaines impériaux du cercle de Kiev... 1854” (1245 pages manuscrites) où l’auteur analyse l’influence de l’environnement sur la santé des gens, les particularités de l’activité économique et de la culture de la population.

L’album est destiné aux chercheurs, médecins, écologistes, critiques d’art, instituteurs et étudiants, à tous ceux qui s’intéressent à l’histoire et à la culture de l’Ukraine.

The second and final volume of the “D. P. De la Flise. Albums” contains “Medical-Topographic Description... of Kyiv’s region... 1854”, the most fundamental work by the author (1245 manuscript pages). The influence of natural environment upon people’s health, characteristic features of economic activity, and the culture of the population are considered.

This book is proposed for scholars, art critics, teachers, students; for all those interested in the original history and culture of Ukraine.

Im zweiten abschließenden Band der Ausgabe “D. P. De la Flise. Alben.” wird sein fundamentalstes Werk “Mediko-Topographische Beschreibung des Kiewer Kreises... 1854” (1245 Seiten des Manuskripts) veröffentlicht, in dem der Einfluß der Umwelt auf die Gesundheit der Menschen und die Besonderheiten der wirtschaftlichen Tätigkeit und der Bevölkerung betrachtet werden.

Die Ausgabe ist für Wissenschaftler, Kunstforscher Fach- und Hochschullehrer, Studenten und Schüler, alle, die sich für die Ukraine interessieren, vorgesehen.

*Видання виходить за фінансової підтримки
ЮНЕСКО, Міжнародного фонду “Відродження” та
Катедри української культури та етнографії ім. Гуцуляків
Університету Альберта (Канада)*

РЕДКОЛЕГІЯ

Геннадій БОРЯК

Ярослав ДАШКЕВИЧ

Іван ДИВНИЙ

Любов ДУБРОВІНА

Аркадій ЖУКОВСЬКИЙ

Наталія КАРПОВЕЦЬ

Олександр КОВАЛЕНКО

Юрій КОЧУБЕЙ

Богдан МЕДВІДСЬКИЙ

Всеволод НАУЛКО

(заступник голови)

Майя ПРИТИКІНА

Павло СОХАНЬ

(голова)

Валерій СТАРКОВ

(відповідальний секретар)

Частковий чи повний передрук, а також відтворення у будь-якому вигляді без дозволу Інституту рукопису Національної Бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ забороняється

Підготовлено на комп’ютерному обладнанні, наданому Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України Фондом Катедр українознавства (ФКУ) при Гарвардському Університеті США.

Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ, фінансується за рахунок благодійних пожертв українських громад США та Канади

© Інститут рукопису НБУ ім. В. І. Вернадського, 1999

© Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, 1999

Від упорядників

Увазі читача пропонується другий, заключний том видання “Д.П. Де ля Фліз. Альбоми”, що містить найбільший і найцікавіший альбом Домініка П'єра Де ля Фліза, французького лікаря, який обрав своєю батьківщиною Україну*.

Перший том видання одержав високу оцінку наукової громадськості. Зокрема, часопис “Всесвіт” (1998. – № 3. – С. 190) писав: “На сьогоденному книжному ринку не часто зустрінеш видання, виконане з такою любов'ю, самовідданістю й ретельністю”, а відомий французький історик Даніель Бовуа назвав його “яскравим прикладом франко-українського культурного співробітництва” (Лист Д.Бовуа до Президії НАН України від 23 жовтня 1997 р.).

Альбом Де ля Фліза “Медико-топографічний опис...”, що його покладено в основу другого тому, вражає не тільки своїм обсягом (1245 сторінок рукописного тексту французькою і російською мовами), а й змістом – це справжня енциклопедія життя українського селянства першої половини ХІХ ст. Мету створення альбому і його зміст відтворює назва, подана нами в українському перекладі: “Медико-топографічний опис державних маєтностей Київської округи з зображенням деяких природних витворів рослинного і тваринного світу, разом із статистикою кожного села, їхнім виглядом, зробленим з природи, зображенням селянських костюмів та географічною картою Київської округи”.

У цьому альбомі найяскравіше виявилася спрямованість усієї творчої діяльності Де ля Фліза – всебічно допомагати людям зміцнювати здоров'я, поліпшувати життя. Задля цього він і створював свої фундаментальні альбоми, збираючи матеріали з “медичної географії” на предмет дослідження впливу навколишнього середовища на здоров'я людини.

* Про життєвий і творчий шлях Де ля Фліза див.: *Де ля Фліз Д.П. Альбоми.* – К., 1996. – Т. 1. – С.7-18.

Неабиякі знання в галузі медицини він намагався застосувати шляхом глибокого аналізу всієї життєдіяльності людності й тих чинників, від яких вона залежала. Тому він і розглядав явища культури, будь то народний одяг, житло чи обрядовість або особливості природного середовища як чинники впливу на здоров'я людини або джерело поліпшення її життя. Це стосувалося, наприклад, продуктів харчування, що могли правити за ліки, лікувальних властивостей рослин і засобів користування ними, технології виготовлення медикаментів, лікувальної магії тощо.

У основу зазначеного альбому було покладено альбом 1848 р. під тією ж назвою, але значно доповнений і розширений насамперед за рахунок відомостей з етнографії та народної медицини. Альбом, який ми пропонуємо читачеві, є певною мірою підсумком всієї творчої діяльності Де ля Фліза.

Альбом “Медико-топографічний опис...” (1854) належав відомому історичу Олександрі Лазаревському і зберігається в його фонді Інституту рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського Національної Академії наук України (Ф. VIII, 187 (Лаз.15)).

Ця фундаментальна праця поділяється на кілька розділів. У першому з них містяться описи теренів державних маєтностей Київської округи, передусім Київського, Васильківського і Радомишльського повітів, йдеться про кількість населення, демографічні процеси, природні умови краю, зокрема ландшафти, гідрографію, ґрунти, рослинний і тваринний світ, корисні копалини, етнографічні особливості населення і, головне, можливості раціонального використання навколишнього природного середовища для поліпшення життя людини. Тексти до малюнків рослин і тварин, що публікуються в цьому розділі, містять як оригінальні латинські назви за Де ля Флізом, так і сучасні.

У наступних двох розділах йдеться про поширені в описуваному регіоні ендемічні та епідемічні хвороби залежно від природного середовища, занять населення і його побутових умов: житла, одягу, обрядовості, народних засобів лікування. Особливий інтерес становлять наведені автором відомості про можливості використання “туземних” медичних заходів для лікування і засоби тогочасної медицини і ветеринарії для їхнього застосування.

У заключному розділі “Докладна статистика кожного поселення Київської округи державних маєтностей”, який має надзвичайно велике значення, подано відомості про зовнішній вигляд і типи поселень, кількість людності кожного селища, заняття населення, характер ґрунтів і садиб, вирощувані культури, рослинний світ і фауну, вбрання, найважливіші культові споруди, пам’ятки історії та культури (оборонні вали, поховання, фортеці тощо). Багато уваги приділяється культурі та побуту (народному житлу, одягу, харчуванню, звичаям та обрядам, відмінностям у культурі різних соціальних верств населення). Цей розділ, як і “Відомість” про кількість казенних селян за дев’ятою ревізією, враховуючи великий обсяг видання, подається лише в авторському оригіналі.

При підготовці до видання упорядники намагалися максимально відтворити авторський оригінал. Втім, це вдалося здійснити лише частково, оскільки рукопис містить багато “лакун”, можливо, через незавершеність авторського задуму. Разом з тим, враховуючи серійність видання, довелося зменшити розміри авторського формату відповідно до першого тому. Деякі малюнки і сторінки рукопису Де ля Фліза з плином часу зазнали ушкодження (не досить чіткий текст, плями тощо). До того ж альбом ніколи не реставрувався.

Текст альбому подано поряд з факсимільним варіантом у перекладі українською мовою (переклад з французької З. П. Борисюк).

Коментарі до розділів написані співробітниками Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України О.А. Брайчевською, Н.В. Карповець (Руденко), В.А. Старковим, Ю.В. Філіповою, а також біологами М.А. Воїнственським, В.М. Єрмоленком, І.Г. Ємельяновим, В.П. Шарпило, О.В. Корнюшиним, О.О. Байдашниковим, В.І. Монченко, М.М. Щербаком, Й.В. Мовчан, С.П. Вассером, Т.О. Пашкевич.

Оригінал-макет виготовлений М.А. Притикиною і І.В. Стариковською. На першому етапі підготовка видавничого макету здійснювалася за участю працівників Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному О. Пошивайла та І. Пошивайла.

Загальну наукову редакцію видання здійснено В.І. Наулком.

При підготовці до друку даного видання значну допомогу упорядникам надали співробітники Інституту рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського НАН України і Катедри української культури та етнографії ім. Гуцуляків Університету Альберта (Канада). Зокрема, вміщені у виданні ілюстрації, зроблені на плівці “Кодак”, люб’язно надані фондом Гуцуляків та професором Богданом Медвідським.

Видання здійснено за фінансовою підтримкою Комісії в справах ЮНЕСКО МЗС України, якій ми висловлюємо щирю подяку.

Член-кореспондент НАН України
В. І. Наулко

МЕДИКОПОГРАФИЧЕСКОЕ
ОПИСАНИЕ
ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ
ИМУЩЕСТВЪ
КІЕВСКАГО ОКРУГА

СЪ ИЗОБРАЖЕНІЯМИ НѢКОТОРЫХЪ ПРОИЗВЕДЕНИИ ИЗЪ ЦАРСТВЪ
РАСТИТЕЛЬНОГО И ЖИВОТНОГО, СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ СТАТИСТИКИ
ВСЯКАГО СЕЛЕНІЯ СЪ ВИДАМИ СНЯТЫМИ СЪ НАТУРЫ, ИЗОБРАЖЕ-
НІЕМЪ КРЕСТЬЯНСКИХЪ КОСТЮМОВЪ И ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ КАРТЫ
КІЕВСКАГО ОКРУГА.

*Если не возможно что бы люди были без недостатковъ, надо стараться, сколько возможно
уменьшить число недостатковъ. Ж. Ж. Руссо.*

СОСТАВЛЕННОЕ

ДОКТОРОМЪ МЕДИЦИНЫ ДЕ ЛА ФАИЗЪ,
ИМПЕРАТОРСКОЙ МОСКОВСКОЙ МЕДИКО-ХИРУРГИЧЕСКОЙ АКАДЕМІИ
МЕДИКО-ХИРУРГОМЪ, ЧЛЕНОМЪ ИМПЕРАТОРСКАГО МЕДИЦИНСКАГО
ВИЛЕНСКАГО И КІЕВСКАГО ОБЩЕСТВА, И ПРЧ.
СОСТОЯЩИМЪ ПРИ КІЕВСКИХЪ ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ ИМУЩЕСТВЪ
СТАРШИМЪ ВРАЧЕМЪ, НАДВОРНЫМЪ СОВѢТНИКОМЪ.

КІЕВЪ
1854

МЕДИКОТОПОГРАФИЧЕСКОЕ
ОПИСАНИЕ

ТОПОГРАФИЕ
МÉDICALE.

ТОПОГРАФИЕ
MÉDICALE
DES DOMAINES IMPÉRIAUX
DU
CERCLE DE KIEW

ACCOMPAGNÉE DE DESSINS COLORIÉS DE QUELQUES PRODUCTIONS NATURELLES DU RÉGNE VÉGÉTAL ET ANIMAL, AVEC LA STATISTIQUE DE CHAQUE VILLAGE, LEUR VUE PRISE D'APRÈS NATURE, LA REPRÉSENTATION DES COSTUMES DES PAYSANS ET UNE CARTE GÉOGRAPHIQUE DU CERCLE DE KIEW.

S'il est impossible que tous les hommes soient heureux, sachons qu'il n'y en ait de malheureux que le moins possible. J.J. Rousseau.

PAR

de la Flize docteur en médecine,
Médecin-Chirurgien de l'Académie Impériale, médico-chirurgicale de
Moscou, membre de la société Impériale, médecin de Vilna et de celle de
Kiew, etc. Médecin principal du cercle des domaines Impériaux de Kiew
et de Skvira, Conseiller de cour de l'Empire de Russie.

KIEW.

MDCCCLIV.

употреблять о медицинских книжках и описаниях болезней, а описав народное врачевание и музыкальные средства находившиеся в губернии при многом им употреблении для лечения, когда имеет лекарства аптекарские, употребляют также о медицинских и полицейских средствах предупреждения болезней; на последнем описав эпизоотические болезни и способы их лечения.

Обязывая инспектора раде Киевскую губернию, я замечая что описано описание округа или уезда представляло бы только не достаточно сведения о имевших предметах и предметах которых необходимо употребить в частности, ибо различия между дами различны одно от другого и не всегда обширность обхватывает также очень разны, так например, одна деревня имеет на почве плодородной, другая в соседстве находится среди безплодных и песчаных равнин, одна имеет близ леса или горы, другая на берегу реки где часто обивает наводнение, надъ рекою или ручьями, или среди болота, или на открытой равнине подверженности дымью ветра ветровъ или дождямъ воды и проч. Эти случаи различны.

Après avoir mentionné les maladies endémiques et épidémiques du pays, ainsi que de leurs causes, j'ai parlé de la médecine populaire et ensuite des moyens indigènes qu'on trouve dans le Gouvernement et qu'on peut employer pour leur traitement, quand on manque de médicaments pharmaceutiques; puis j'ai cité les moyens de police et médicaux qui peuvent quelquefois prévenir les maladies; enfin j'ai donné des détails sur les maladies épi-zootiques et leur traitement.

Après avoir, plusieurs fois, parcouru le Gouvernement de Kiev, j'ai été à même de juger que la description générale du cercle ou même de chaque district ne donneroit que des notions imparfaites des diverses circonstances qui appartiennent aux localités, et qu'il étoit nécessaire de mentionner en particulier, parceque la différence des lieux est souvent très grande, quoique voisins; j'ai observé, par exemple; que le sol d'un village est fertile, que celui qui est à sa proximité est inculte ou sablonneux, que l'un est proche de vastes forêts, ou d'unies par de hautes montagnes, qu'un autre est situé sur le bord d'une rivière, sujet à être inondé, ou d'une source, d'un étang, au milieu de montagnes, ou dans une plaine exposée à tous les vents et où l'eau manque etc. Il s'en suit donc que des positions

и неположенія или нитъ всема обиднои вліанія, на тобто на обидимостей, но и на состоянии ихъ здоровья, ибо, въ одномъ месте обиваетъ почти всегда обильная влага а въ другомъ на почве безплодной суховія. Не меншея причина кающихся къ Антв обиваетъ изобилие строевого леса и отомленія, въ другихъ же соврешенія не достатокъ оного. Здѣсь его получаютъ издали и съ большими издержками и отомленія добиваютъ съ трудомъ изъ каменныхъ степей или болотъ и только тобто саванно или каменистой. Не меншея причина изобиловія, худо построеныхъ, опущенныхъ, иногда въ племенихъ изъ камня, и часто кабы въ нихъ нитъ безъ оаго, и отъ сего происходятъ то мнѣнїя и неаго, и тобто значительное вліаніе на здоровье, обиваетъ то здоровье то вредитъ.

Итого обиваетъ въ местахъ болотистыхъ или отдаленныхъ отъ воды въ первомъ безъ препятствія воздѣлываютъ болотныя культуры. Во второмъ меншея не похваляютъ, иногда однаковъ въ это состоятъ въ разнѣхъ частяхъ одной деревни; то разноеобразности на полевныхъ. Не снѣдствія отъ обильности; для удобнѣнїа обиванїа, тобто кабы меншеости и притомнїа.

si différentes n'appartiennent aux habitans, une grande diversité dans leurs biens et dans leurs maladies; car, souvent, il y a abondance dans un lieu de ce qui ne manque dans un autre. Là il y a presque toujours de riches moissons, et ailleurs le sol est le plus souvent stérile. Dans les localités où les forêts sont à proximité; il y a abondance de bois de construction et de chauffage, dans d'autres il y a épuisement et on ne peut s'en procurer qu'en allant le chercher loin, ou le charbon à grand peine. Dans des terrains pierreux ou sablonneux, et on n'y chauffe qu'avec de la paille. Dans les lieux, les chemins sont mal tenus, mal construits, des biefs et quelquefois biefs avec de l'asie ou même de la paille, causent quelquefois les inondations, sans danger; ainsi, elles sont souvent sèches et tantôt inondées, il en résulte donc une influence remarquable sur la santé des habitans.

Il en est de même des lieux marécageux ou de ceux qui sont éloignés des eaux. Dans les premiers, il est presque constamment des maladies dont les autres sont exempts; ce qui se reconnoît quelque fois dans les diverses parties d'un village. Il s'en suit, que pour contribuer à la fois la siccité et l'humidité de la terre chaque localité, ainsi que pour connaître en détail les aménagements dans tel ou tel lieu est

*Мѣдико топографическое
Описаніе*

*Государственныхъ
и куществъ .*

*Médicotopographie
des Domaines
Impériaux .*

Медикотопографическое Описание Государственныхъ и имуществъ Кіевскаго Округа.

Пространство и Раздѣленіе Государственныхъ имуществъ Кіевскаго округа.

Городъ Кіевъ находится подъ 49° 20' долготы и 50° 12' широты на берегу реки Днепра называвшейся въ древніе времена Користенскъ.

Въ Кіевской губерніи Государственныхъ имуществъ пространство отъ одного конца ея до другаго на прострѣанствѣ 300 верстѣ. Земли вѣдены 4. Кіева протѣкаютъ до 110 верстѣ отъ сего города на северѣ а земли нѣтъ прострѣаются до 215 верстѣ на юго-востока, частью по берегу р. Днепра, а земли находящіяся на западѣ частью доходятъ до 150 верстѣ.

Земли Государственныхъ имуществъ въ Кіевской губерніи раздѣляются на три округа: 1. Кіевскій, 2. Черкасскій, а 3. Сѣверскій.

Médicotopographie des Domaines Impériaux du cercle de Kiew.

Etendue et Division des Domaines Impériaux
du cercle de Kiew.

La ville de Kiew est située au 49° degré, 20 minutes de longitude. et au 50° degré, 12 minutes de latitude, sur les bords du fleuve Dnieper, anciennement le Corythien.

Dans le gouvernement de Kiew, les Domaines Impériaux sont dispersés d'une extrémité à l'autre sur une étendue de 300 verstes; les terres situées au dessus de la ville de Kiew, s'étendent à 110 verstes au nord, et celles situées au dessous de cette ville se prolongent jusqu'à 215 verstes au sud-est et en partie le long du Dnieper; celles situées à l'ouest s'étendent jusqu'à 150 verstes.

Les terres des Domaines Impériaux du gouvernement de Kiew sont partagées en trois cercles, savoir: 1. Celui de Kiew, 2. de Tchekass, 3. de Smirna.

Кіевскій округъ Государственныхъ имуществъ состоитъ изъ отдаленныхъ, по пространству участковъ земли и находится въ трехъ уездахъ: Кіевскомъ, Радомилъскомъ и Васильковскомъ.

Кіевскій уездъ иметъ 16 обществъ сямимъ Леманскихъ:

- 1.^о Котовское, 2.^о Воздовское, 3.^о Дмитровское, 4.^о Шриповское,
- 5.^о Австашовское, 6.^о Жуковское, 7.^о Стайковское, 8.^о Ермашовское,
- 9.^о Обуховское, 10.^о Велико Бузавское, 11.^о Триваховское, 12.^о Комуховское,
- 13.^о Бялогородское, 14.^о Петро Павловское, 15.^о Старо Петровское
- 16.^о Двигерское.

Радомилъскій уездъ иметъ 8 обществъ почти сямимъ Леманскихъ въ каменихъ селеніяхъ: 1.^о Ермашовское, 2.^о Шепанскіе, 3.^о Баровское, 4.^о Максимовское, 5.^о Шершневское, 6.^о Любодское, 7.^о Ромево, 8.^о Колонское.

Васильковскій уездъ иметъ 6 обществъ почти сямимъ Леманскихъ въ каменихъ селеніяхъ: 1.^о Вятковское, 2.^о Фастовское, 3.^о Млишское, 4.^о Васильковское, 5.^о Оршанское, 6.^о Барахтанское.

Кіевскій уездъ лежитъ на правомъ берегу Днѣпра, простирается отъ города Кіева къ югу на 70 верствъ, къ северу на 35 верствъ, а къ западу, самая большая по ширинѣ 48 верствъ и иметъ видъ почти треугольника, но Двигерское общество отдалено и окружено частившимъ иманіемъ, оно находится въ 35 верстахъ отъ г. Кіева на северъ, въ 5.^{ти} верстахъ отъ р. Днѣпра, высота на 15 верствъ а ширина 21.

Радомилъскій уездъ заключаетъ 8 обществъ отдаленныхъ одно отъ другаго на равнине пространства, исключая Баровскаго и Максимовскаго которыхъ соединены, а именно Ермашовское общество.

(18) Въ сему обществу принадлежатъ селенія Шуринка находящаяся въ 30 верстахъ а селенія Монаха, отдаленнаго и сямимъ окруженнаго селеніями владѣнцами въ потеряномъ иманіи 180 душъ.
(19) Въ сему обществу принадлежатъ селенія Антоновка отстоящая на 20 верствъ и селенія Монаха отдаленнаго и сямимъ окруженнаго владѣнцами, въ сему обществѣ 289 душъ.

Le cercle des Domaines Impériaux de Kiew, se compose de plusieurs terres séparées et éloignées les unes des autres, à des distances diverses, dans les trois districts de Kiew, de Yassilnow, et de Radomysl.

Le district de Kiew possède 16 communes réunies les unes aux autres, savoir: 1.º Celle de Koton, 2.º Gosdow, 3.º Dmitrowka, 4.º Tripodki, 5.º Yilatchow, 6.º Soukowski, 7.º Stajki, 8.º Ichornikow, 9.º Oboukhow, 10.º Wieliko Bouzaw, 11.º Ylwanha, 12.º Kujoukow, 13.º Biologorod, 14.º Petro-Pawlow, 15. Staro Petrowski, 16.º Dhimer.

Le district de Radomysl possède 8 communes séparées les unes des autres à diverses distances. savoir: 1.º Celle de Tchornobil, 2.º Shepoutchi, 3.º Barovitchi, 4.º Maximowitchi, 5.º Cherkowitchi, 6.º Slawodka, 7.º Roujou, 8.º Kobennisi.

Le district de Yassilnow possède 6 communes réunies savoir 1.º Celle de Yerpik, 2.º Koston, 3.º Plicolski, 4.º Yassilnow, 5.º Olschanskaya, 6.º Baracki.

Le district de Kiew s'étend d'un côté sur la rive droite du Dnieper, au midi de cette ville sur une étendue de 70 verstes et au nord sur celle de 35 verstes, enfin au couchant, sa plus grande longueur est de 48 verstes; sa forme est presque triangulaire; mais la commune de Dhimer se trouve séparée et entourée par des terres de particuliers. Elle est située à 35 verstes de Kiew au nord, et à 3 verstes du Dnieper. Sa longueur est de 15 verstes et sa largeur de 21.

Le district de Radomysl possède 8 communes séparées les unes des autres à diverses distances, excepté celle de Tchornobil et de Maximowitchi qui sont réunies, savoir: 1.º la commune de Tchornobil dite.

(18) A cette commune est adjoint le village de Schultschinka qui compte 180 paysans et est éloigné de 30 verstes de Stajki. Il forme un bien séparé et entouré de terres de particuliers.

(19) A cette commune est adjoint le village de Kowonowka au sud compte 289 paysans, il est éloigné de 20 verstes d'Oboukhow, Il forme un bien séparé et entouré de terres de particuliers.

набере на обрѣдѣхъ рѣки Припяти, отстоятъ отъ ? Кіева на 90 верстѣ къ северу а отъ ? Радомисля на 96 верстѣ, Длина отъ него къ северу 15 верстѣ а отъ востока къ западу 12 верстѣ.

2° Ратевское общество находится въ 64 верстахъ отъ ? Кіева къ западу а въ 18 верстахъ отъ ? Радомисля къ востоку; длина его 30 а ширина 10 верстѣ.

3° Шепетивское общество находится на границѣ Млиенской губерніи, на правѣхъ Броу рѣки Припяти въ 100 верстахъ отъ ? Кіева къ северу и въ 95 отъ ? Радомисля, длина его 30 а самая большая ширина 7 верстѣ.

4° и 5° Варовицкое и Максимовское общества отстоятъ къ северу на 80 верстѣ отъ ? Кіева и на 60 отъ ? Радомисля; протяженіе ихъ въ длину 30 въ ширину 26 верстѣ. Рѣка Ужъ раздѣляетъ ихъ на два половины, изъ которыхъ большая часть влечетъ Варовицкое общество именованъ 32 верстами длины, а меньшая Максимовское общество именованъ 30 верстами длины, а 18 верстѣ большой ширины. Къ сѣверу послѣднему принадлежатъ еще отдѣльные деревня Кропивна.

6° Слободское общество находится на границѣ Волынской губерніи въ 100 верстахъ отъ ? Кіева къ западу и въ 24 отъ ? Радомисля, оно состоитъ изъ двухъ отдѣльных, одно отъ другаго отстоящихъ на 4 верстѣ именованъ 1° Слободки и 2° Видибора изъ коихъ въ первомъ числятся 263 а второмъ 153 жителей.

7° Шереметское общество находится на границѣ Волынской губерніи въ 118 верстахъ отъ ? Кіева къ сѣверо-западу и въ 39 верстахъ отъ ? Радомисля къ северу; длина его 20 верстѣ а ширина 10.

Вашавновій уездъ заключаетъ въ себѣ следующие общества а именованъ:

1° Вашавновское, 2° Плишцкое, 3° Фастовское, а 4° Ваприковское ?

на двухъ рѣкахъ рѣки Препиѣ 2,90 верстѣ къ Кіеву на нѣд и 2,96 верстѣ къ Радомислю. Ея étendue du midi au nord est de 15 verstes et du levant au couchant de 12 verstes.

2° La commune de Rojew est située à 64 verstes de Kiew et à 18 verstes de Radomysl, à l'est, sa largeur est de 20 verstes, et sa longueur de 10.

3° Celle de Shepetichi est située sur la frontière du gouvernement de Mliens. sur la rive droite du fleuve Pripiete, à 100 verstes de Kiew au nord et à 95 de Radomysl, sa longueur est de 30 verstes, et sa plus grande largeur de 7 verstes.

4° et 5° Les communes de Varovitchi et de Maximovitchi forment une seule une située à 80 verstes de Kiew au nord et à 60 verstes de Radomysl au nord, elle a 30 verstes de longueur et 26 de largeur. La rivière Ucha la divise en deux parties inégales dont la moindre forme la commune de Varovitchi qui a 32 verstes de longueur et 3 dans sa plus grande largeur, la commune de Maximovitchi a 30 verstes de longueur et 18 verstes dans sa plus grande largeur, elle possède en outre un village 'Sipaci' Kroпивна.

6° La commune de Slobocka est située sur les frontières du gouvernement de Volhynie, elle forme deux biens séparés, éloignés l'un de l'autre de 7 verstes à 100 verstes de Kiew à l'ouest, et à 24 verstes de Radomysl à l'est. La 1re Slobocka contient 263 paysans et la 2e Vidibor 153.

7° La commune de Schemet est située sur la frontière du gouvernement de Volhynie à 118 verstes de Kiew au nord-ouest, et à 39 verstes de Radomysl au nord, sa longueur est de 20 verstes et sa plus grande largeur de 10.

Le district de Vassilkow contient 4 communes rucienas nommés celle de Vassilkow, de Pliszcki, de Fastow et de Vaprik.

Видомость

о числѣ ревскихъ душъ казенныхъ крестьянъ обоего пола по 9 народовой переписи подвѣдомственныхъ Киевскому окружному управленію Государственныхъ имуществъ.

№ Служб.	Названіе обществъ и селеній.	Число душъ.		№ Служб.	Названіе обществъ и селеній.	Число душъ.	
		мужскаго пола	женскаго пола			мужскаго пола	женскаго пола
Кіевской уездъ.							
1. Хотовскаго общества				5. Витатевскаго общества			
1.	Въ С. Хотова	253	277.	30.	Въ С. Витатевъ	682	711
2.	С. Лемкиахъ	164	182	31.	С. Халовъ	365	633
3.	С. Пыроюва	143	156	6. Жуковскаго общества		1047	1344
4.	Д. Старой Ветви	41	42	32.	Въ С. Жуковцахъ	638	656
5.	Д. Новой Ветви	62	67	33.	С. Долна	389	415
6.	Д. Мишаловля	65	105	34.	С. Крисномъ	207	295
7.	Д. Низшей Млвди Доиневля	17	17	35.	Д. Козіевля	93	101
8.	С. Татнало	307	319	7. Стайковскаго общества		1395	1467
9.	С. Крюковшинъ	209	217	36.	Въ С. Стайкахъ	1066	1105
10.	Хутора Шахравидинъ	65	76	37.	С. Стрптовля	716	774
11.	Предѣлства Петерскаго Звринца	75	89	38.	С. Щутинка	103	122
12.	Видувицкаго Звринца	20	26	8. Черняховскаго общества		1887	2001
13.	Петерскаго Фурштатта	17	16	39.	Въ С. Черняховъ	1549	1625
14.	Хутора Иллита	3	8	40.	С. Зорина	412	429
2. Твоздовскаго общества		1443	1598	41.	Д. Новоселка	119	193
15.	Въ С. Твоздова	422	473	9. Обуховскаго общества		2140	2247
16.	С. Рословичъ	518	587	42.	Въ М. Обуховъ	1371	1480
17.	С. Лодобки	301	329	43.	Д. Леиенковля	282	304
18.	С. Кренизи	111	116	10. Велико Бугаевскаго общества		1635	1784
3. Дмитровскаго общества		1392	1505	44.	Въ С. Велико Бугаевля	981	997
19.	Въ С. Великихъ Дмитровичахъ	541	534	45.	С. Круцинка	243	254
20.	Д. Старыхъ Безрадичахъ	375	395	46.	С. Камидиковъ	178	193
21.	С. Малыхъ Дмитровичахъ	220	244	47.	Д. Малой Бугаевля	152	181
22.	С. Новыхъ Безрадичахъ	164	186	48.	Колобка Кутаевова	83	86
23.	Хутора Козина	161	182	11. Тлевахскаго общества		1637	1711
24.	С. Подгорца	411	439	49.	Въ С. Тлевахъ	581	644
25.	Д. Кизаловъ	40	27	50.	Д. Будевля	182	177
4. Трипольскаго общества		1312	1019	51.	С. Боярля	333	364
26.	Въ М. Триполь	978	1034	52.	Д. Юровля	143	161
27.	Д. Деревной	329	365	53.	Потовой Деть	39	30
28.	Д. Шербаковля	139	197	54.	Д. Маркалевля	156	170
29.	Д. Сладневци	183	185	55.	С. Янковичъ	369	416
		1676	1771			1802	1982

№ п/п	Название обществ и селенія	Число душъ		№ п/п	Название обществ и селенія	Число душъ	
		мужск.	женск.			мужск.	женск.
12.	Кожуховскаго общества				Радомыльскій уездъ		
56.	Въ с. Кожуховкѣ	478	397		Сербовицкаго общества		
57.	Д. Франковкѣ	126	124	94.	Въ Д. Аелевъ	124	133
58.	Д. Даниловкѣ	189	188		Д. Тарашевкѣ	211	205
59.	С. Сниткѣ	180	189	95.	Д. Стаховкѣ	76	80
60.	С. Засерби	267	264	96.	Д. Кошевалѣ	70	88
61.	Хуторъ Малютанкѣ	125	135	97.	Сербовицкаго уезднаго	67	65
13.	Благородскаго общества	1305	1297	78.	Шепетовскаго общества	502	591
62.	Въ с. Благородкѣ	692	765		Въ с. Новкѣ Шепетовкѣ	199	230
63.	Д. Косицкѣ	151	160	99.	Рудня Саганкѣ	44	59
64.	Д. Мерицкѣ	182	203	100.	Д. Комаровкѣ	35	46
65.	Д. Зомковкѣ	78	84	101.	Д. Бонькѣ	09	92
66.	Хуторъ Сподаревкѣ	31	34	102.	Д. Старкѣ Шепетовкѣ	189	234
67.	Д. Лозовкѣ	31	27	103.	Д. Застоловкѣ	204	250
68.	Хуторъ Пилиговъ Потокѣ	10	8	104.	Д. Рудкѣ	44	50
				105.	С. Демисовкѣ	90	96
				106.			
14.	Петропавловскаго общества	1175	1281	19.	Заровицкаго общества	978	1057
69.	Въ с. Петропавловскѣ Боршатовкѣ	304	314		Въ с. Заровицкѣ	225	212
70.	С. Софійскѣ Боршатовкѣ	256	266	107.	С. Павловкѣ	141	149
71.	С. Братскѣ Боршатовкѣ	127	111	108.	Д. Барановкѣ	47	47
72.	Д. Николаевскѣ Боршатовкѣ	73	65	109.	С. Мартиновичкѣ	368	360
73.	Д. Михайловскѣ Боршатовкѣ	96	97	110.	Рудня Старо Павловскѣ	0	0
74.	Д. Собкѣ	89	109	111.	Клевенскѣ	0	0
75.	С. Благовѣ	198	216	112.	Будя Старо Заровицкѣ	32	31
76.	С. Ждановѣ	260	257	113.	Д. Касановѣ	203	201
77.	Д. Романовкѣ	34	30	114.	Д. Обшанкѣ	77	71
78.	Хуторъ Шулявщинѣ	6	7	115.	С. Лучинкѣ	147	149
79.	Предмѣстѣ Плоскомѣ	4	1	116.	С. Степанкѣ	166	159
80.	Предмѣстѣ Кудрявцѣ	0	1	117.	Д. Мавинцѣ	350	324
81.	Хуторъ Анскѣ	0	0	118.	Д. Деятровкѣ	52	58
				119.	Д. Хасинскѣ урнѣ	24	29
				120.	Рудня Мавинскѣ	0	0
				121.	Малой Кошицкѣ	0	0
				122.			
15.	Старо Петровскаго общества	1457	1514	20.	Максимовицкаго общества	1430	1790
82.	Въ с. Виногородѣ	319	398		Въ с. Мартиневичкѣ	230	252
83.	С. Старкѣ Петровцѣ	315	318		Рудня Максимовицкѣ	0	0
84.	С. Актепѣ	185	197	123.	Рудня Висоцкѣ	8	5
85.	Д. Борлаговѣ	129	141	124.	Рудня Рибной фабричкѣ	16	16
86.	Д. Тутѣ	47	45	125.	Д. Радема	139	148
87.	Д. Пильной Мошунѣ	31	41	126.	Д. Драчловкѣ	52	70
88.	Д. Терлякѣ	40	34	127.	Д. Логовѣ Муровкѣ	10	14
89.	С. Стрѣльцѣ	41	49	128.	Д. Анисовкѣ	91	109
				129.	Д. Боскѣ	132	128
				130.	Д. Младовкѣ	107	97
				131.	Д. Гропавкѣ	56	79
				132.			
16.	Двимерскаго общества	1107	1223				
90.	Въ с. Двимерѣ	486	493				
91.	С. Котиманкѣ	351	357				
92.	Хуторъ Котиманкѣ	59	63				
93.	Рудня Котиманскѣ	0	0				
		493	913.			871	919

Местоположение.

Situation des lieux.

Мѣстоположеніе ровное, гористое,
ниское и возвышенное.

Равнины.

Въ Киевскомъ уездѣ въ обществѣхъ Стайковскомъ, Черняховскомъ, Трипольскомъ, Ауталовскомъ, Мужовскомъ, Обуховскомъ, Петро-Павловскомъ, Власовскомъ, Старо-Петровскомъ, Тавачскомъ & Кожуховскомъ, Хотовскомъ, Гвоздовскомъ, Вугаевскомъ и Дмитровскомъ, равнины представляются долинами, Зелеными Лугами, оврагами и горами, усіяны холмами и вообще весьма плодородныя, почти всегда маюродуютъ багатыми ошатвами. Въ Дмитровскомъ обществѣ, поверхность земли хотя и ровная, но почва ея песчаная и не плодородна.

Въ Васильковскомъ уездѣ наводятся болѣе равныхъ имѣютъ перспективу долинами и оврагами, но не столь плодородныя какъ въ Киевскомъ, особенно пространныя равнины наводятся въ обществахъ Фастовскомъ, Веприковскомъ и въ Мищукотъ обществѣ имѣютъ ровную поверхность.

Въ Радомышльскомъ уездѣ поверхность земли почти всегда ровная, но почва земли песчаная и не плодородна. Въ обществахъ Черновильскомъ, Ромосовскомъ, Шегалинскомъ, Варваринскомъ, Максимовичевскомъ, Слободскомъ, Шириневскомъ есть много луговъ.

Горы.

Въ Киевскомъ уездѣ много горъ на берегу Днѣпра. По землярхъ обществахъ Стайковскаго, Черняховскаго, Трипольскаго, Ауталовскаго, Мужовскаго, Обуховскаго, Петропавловскаго, и

Situation des lieux.
Plaines, Montagnes, Lieux bas ou élevés.

Plaines.

Dans le district de Kiev, dans les communes de Staisi, Tcherniakow, Tripolie, Vitatchew, Toukowski, Oboukhow, Petro Pawlowski, Bielogrodka, Stari Petrowski, Glemaha, Kojukhowska, Khotow, Gwosdow, Bougajewka, et Dnitrowka, les plaines sont interrompues de vallées, de ravins, de collaux et de montagnes, elles sont généralement fertiles, ordinairement couvertes chaque année d'abondantes et riches moissons; elles offrent aussi beaucoup de belles prairies. Dans la commune de Dimitrow, le terrain est plat, sablonneux et ordinairement stérile.

Dans le district de Yassylow, les plaines sont plus vastes et moins fertiles que dans celui de Kiev; elles sont moins interrompues de ravins et de collaux. Dans la commune de Wicizuki, le terrain est généralement plat et il y a de grandes plaines dans celle de Kostow et de Weprik.

Dans le district de Radomysl, les plaines sont très nombreuses, car le terrain est bas, elles sont sablonneuses et stériles. Il y a beaucoup de prairies dans les communes de Tchernobyl, Rojan, Shepelitshi, Yarowitshi, Maximowitshi, Slovoda et Cherdni.

Montagnes.

Les montagnes sont nombreuses dans le district de Kiev et sur les bords du Dnieper, dans les communes de Staisi, Tcherniakow, Tripolie, Vitatchew, Toukowski, Oboukhow, Petro Pawlowski, Bielogrodka,

Благодѣево, Горы сѣмъ довольно возвышенны, а на земляхъ Воздѣево, Бураевско, Дмитровско, ихъ много и не такъ высока и въ Дмитровскѣ Горы вода мѣтъ.

Въ Васильковскѣ уездѣ находится несколько Горъ, преимущественно на земляхъ обшчествъ Васильковского, а въ Пискушко и Фрагтовскаго мало и вѣщина ихъ не значителна. Въ Воронковскѣ, нѣсколько селени Прими-водны и Яромовы ихъ во все мѣтъ.

Мало также Горъ въ Радомилскѣ уездѣ; однако на Гербовицкихъ обшчествѣ земляхъ сѣтъ нѣкоторыя посредственной высоты; а на земляхъ обшчествъ Шопалискаго, Варовичскаго, Машишовскаго, Слободскаго, и Шешневскаго, Горъ не встрѣчается.

Низкія Мѣста.

Низкія мѣста находятся преимущественно въ Кіевскѣ уездѣ по берегамъ реки Днепра гдѣ часто затопляются этою ркою.

Въ Трипольскѣ обшчествѣ низземныя сѣтъ мѣстечка Пирколка въ мѣстѣ и деревня Злодѣево заключаются въ сѣдѣ 50 домовъ и 168 душъ Крестіанъ, почти ежегодно затопляются и въ 1845 году въ то уездѣ много домовъ водѣю, по сѣтѣ Крестіанъ уничтожены; выскоты совсѣмъ ихъ уничтожены и потеряно много скота; въ обшчествѣ Хотовскѣ. Деревня Вѣта состоитъ изъ 20 домовъ по троемъ на берегу реки Днепра и заключаются; а въ 53 души Крестіанъ сѣбѣя затоплена въ 1820 и 1845 годухъ. Жители примутъ сѣбѣ оставитъ ихъ дома; нѣтъ и иже на уѣздѣ на Днѣпцкихъ земляхъ гдѣ и принудены сѣбѣи построить Шалаши; они много потеряли во время, сѣю кадвѣднѣи, много димы сѣбѣи унесены водѣю, дружи вѣбѣи по вѣрѣднѣи, равно пошвы и имлоховы; на пошвы почти

и дѣиѣ асѣи grande hauteur. Elles sont moins élevées et moins nombreuses dans la commune de Stari Sctrowsi; et il n'y en a pas dans la commune de Kozoukowna. Elles sont généralement nombreuses et élevées dans les communes de Gwodow, Buzawna, et Dmitrowka; il n'y en a point dans celle de Dimer.

Il y a quelques montagnes dans le district de Vassilkow et dans la commune de cette ville, dans celle de Pictski et de Tostow, il y en a peu et leur hauteur n'est pas considérable. Elles manquent dans la commune de Yepria, excepté dans les villages de Prichivalni et de Jarowka.

Les montagnes sont rares dans le district de Radomysl; cependant il y en a quelques unes dans la commune de Tchernobil, leur élévation n'est pas considérable. On n'en rencontre pas dans les communes de Chepelichi, Yarovichi, Maximovichi, Slobodka, et Cherachni.

Ліеиъ выс.

Илиъ выс въ district-ѣ Кіев, particularlyment sur les bords du Dnieper et ils sont souvent submergés par le fleuve.

Dans la commune de Tripolie, la partie basse de ce village et le village de Zlodiewna composé de 50 chaumières et qui contiennent 168 paysans sont inondés presque chaque année. En 1845, beaucoup de chaumières ont été emportées par l'eau, les semences des paysans perdus et tout ce qu'ils possèdent. une quantité de bestiaux ont été noyés.

Dans la commune de Kholow, le village Vela composé de 22 maisons bâti sur la rive du Dnieper et qui contiennent 63 habitans a été inondé en 1820 et 1845, les paysans ont été obligés d'abandonner leurs maisons pendant la nuit, de se réfugier sur les maisons voisines, et de s'y construire des huttes; plusieurs maisons ont été emportées par les amers ou très endommagés; les récoltes, le foin, tout ce qu'ils possèdent a été perdu, et ils ont longtemps souffert de cette inondation.

Все это они имели пропало. Убитовъ цѣль оцмиселъ въ 1845 году
слагъ на 400 рубли сереб.

Въ Дмитровскомъ округѣ Лутовъ Кузнецъ заключаютъ
въ себя 127 душъ крестьянъ и 30 удѣльцевъ тамъ затопленъ, въ
1845 году, а жители принуждены были искать убѣжища въ лесахъ
потерявши все свое имущество.

Въ Васильевскомъ уездѣ мало низкихъ мѣстъ.

Площадь Радомилскаго уезда низменная и по большей
части покрыта болотами. земля плодотворна и
принимаетъ часто подвѣтныя наводненія. На некоторыхъ домахъ
мѣстечка Черновья находящаяся на берегу рѣки, почти
столодно затопляется. Деревня Староселье заключающая 202
душъ и крестьянскихъ домовъ 48 принадлежащихъ къ округѣ
свое мѣстечка была затоплена водою рѣки Припяти въ
теченіи трехъ лѣтъ сразу а именно въ 1844, 1845, и 1846 годахъ.
Источники скверны находящаяся на лѣвомъ берегу той рѣки
помещи значительныи цѣлитель и дома водою
были разорены.

Возвышенныя Мѣста.

Самыя возвышенныя мѣста Киевскаго уезда находятся въ окрестностяхъ (изъ городовъ) и
также въ округѣхъ: Ставиловскомъ, Черниговскомъ, Трипольскомъ,
Полтавскомъ, Житомирскомъ, Обуховскомъ, Благородномъ, Хотинскомъ,
Твордовскомъ, и Буцаревскомъ, также уезда Васильевскаго въ округѣхъ
въ сѣверо-восточномъ, и Радомилскаго въ округѣхъ Черновильскомъ.

Своею потерю а été évalué à plus de 400 roubles argent.

Dans la commune de Dmitrievskii, le khutor Kozinov qui contient
127 paysans et 30 chaumières a été inondé aussi dans la même année.
Les habitans ont dû se réfugier dans les forêts, après avoir perdu tout
ce qu'ils possédoient.

Il n'y a peu de lieux bas dans le district de Yassilkow.

Dans le district de Radomysl, généralement tout le pays est bas et connaît de
mauvais mariages. Les lieux qui avoisinent le fleuve Pripiete sont souvent
inondés. Quelques maisons du bourg de Tchernobyl qui sont bâties
sur la rive du fleuve, presque chaque année sont submergées, ainsi
que les villages: Staroseli qui a 15 chaumières et 83 paysans, Sarschen
composé de 48 chaumières avec 202 paysans, appartenant à la commune
de ce bourg ont été inondés trois années de suite en 1844, 1845 et 1846
leur perte a été grande, et les habitans ont été ruinés.

Lieux élevés.

Les lieux les plus élevés du district de Kiev, dans le cercle de cette ville sont les commu-
nes de Staini, Tchernianov, Tripolie, Vitatchow, Zimnitsi, Oboukovo, Bio-
logorod, Khotoi, Gwuzdow, Bugaowka.

Dans le district de Yassilkow, la commune de Sastow.

Dans le district de Radomysl, la commune de Tchernobil.

Воды.

Киевская губернія изобилует водами. Река Днепръ протекла отъ сѣвера къ югу и отдѣляя сію губернію отъ Черкасской, ^{и Млиевской} орошаетъ земли Киевскаго округа на пространствѣ 80 верстъ. Кроме того, находится множество источниковъ, ручьевъ и рѣчекъ, кои протекають между Жолымисью, Чернивомъ, и Довжанскою орошая почву. Почти всякое селеніе построено на берегу рѣчки или ручья, который въ водѣ почти всегда запрудами ирраблями (или дѣломъ вѣрными), образуютъ пруды.

Главнѣйшія рѣчки Киевскаго уезда суть: Чертовъ и ЗДвигъ. Чертовъ беретъ свое начало въ Сквирскомъ уездѣ отъ границы Волынской губерніи изъ болотистыхъ мѣстъ и протекаетъ съ юга на сѣверъ на пространствѣ около 60 верстъ впадаетъ въ р. Днепръ въ 30 верстахъ вѣсно г. Киева. ЗДвигъ беретъ свое начало близъ д. Романовки, мѣстечко г. Ж. Млиевскаго уезда на пространствѣ 70 верстъ и впадаетъ въ р. Днепръ.

Главнѣйшія рѣчки Васильевскаго уезда суть: (пучина и Унава. Пучина беретъ свое начало въ Васильевскій уездъ протекаетъ съ востока на западъ чрезъ земли селеній Бугаевскаго и Дашинскаго, впадаетъ въ р. Днепръ близъ деревни Звонковки. Унава беретъ свое начало въ Сквирскомъ уездѣ протекаетъ съ востока на западъ и впадаетъ въ р. Чертовъ близъ селенія Перевозъ.

Главнѣйшія рѣчки Радомисскаго уезда суть: Припять, Собивая рѣчка, Метеровъ и Ума. Припять беретъ свое начало въ Млиевскій уездъ, течетъ отъ юга на сѣверъ, течетъ обратно на югъ и впадаетъ въ р. Днепръ въ 20 верстахъ ниже мѣ. Черновѣла. Метеровъ беретъ свое начало въ Волынской губерніи и протекаетъ чрезъ Жолымисское селеніе и близъ пяти верстъ впадаетъ въ р. Днепръ вѣсно г. Киева на 70 верстахъ. Ума беретъ свое начало близъ селенія Довжинскаго, протекаетъ съ востока на западъ чрезъ селенія Варовичкоя и Максимовичкоя и впадаетъ въ р. Припять въ пяти верстахъ вѣсно М. Черновѣла.

Пруды. Большая часть рѣкъ и ручьевъ не имѣють отвраговъ тѣснинъ, но протекають пологимъ изгибомъ медленно. Изъ прудовъ по волнамъ течетъ изъ земли много, въ каменистыхъ обрѣскахъ изъ воды на сѣверъ движетъ, или течетъ запрудами, ирраблями тѣснинно

Eaux.

Les eaux sont abondantes dans le gouvernement de Kiev. Le fleuve Dnieper, coulant du midi au nord se sépare du gouvernement de celui de Volhynie; il protège les bords du nord de Kiev, l'espace de 80 verstes. De plus il y a une multitude de sources, de ruisseaux, de rivières qui coulent entre les montagnes, les collines, les vallées, arrosent et fertilisent le pays. On a dans chaque village, et même sur le bord d'une rivière ou d'un ruisseau, dont ordinairement on retient les eaux par des digues, pour alimenter les moulins et qui forment des étangs.

Les principales rivières du district de Kiev, sont l'Irpen et le ZDviga; l'Irpen prend sa source dans le district de Sennia, près de la frontière du gouvernement de Volhynie, et sort d'un marais, elle coule du midi au nord l'espace d'environ 60 verstes et tombe dans le Dnieper à 30 verstes au dessus de Kiev. Le ZDviga prend sa source près du village de Romanowka non loin de la ville de Gostomir, elle coule du midi au nord, l'espace d'environ 70 verstes et tombe dans la rivière Solorow.

Les principales rivières du district de Wasilkow sont: la Stouyna et l'Oussowo. La Stouyna prend sa source dans le district de Wasilkow, coule de l'est à l'est, traverse les communes de Bougarewka et de Domicz, tombe dans le Dnieper près du village de Stadiewka. L'Oussowo prend sa source dans le district de Sennia, coule de l'ouest à l'est et tombe dans la rivière Irpen, près du village de Serow.

Les principales rivières du district de Radomysl sont: le fleuve Pripiat; et les rivières Solorow et Otchar. Le fleuve Pripiat prend sa source dans le gouvernement de Minsk, coule du midi au nord, puis du nord au midi et tombe dans le Dnieper à 20 verstes au dessus de Tchernobyl. La Solorow prend sa source dans le gouvernement de Volhynie, coule à travers les communes de Kolenki, l'espace de 5 verstes, et tombe dans le Dnieper 70 verstes au dessus de Kiev. La rivière Otchar prend sa source près de la ville Novogorod Wolynski, coule de l'est à l'ouest, traverse les communes de Varnivitchi et de Maximovitchi, tombe dans le fleuve Pripiat à 8 verstes au dessus de Tchernobyl. La plupart de ces rivières n'ont pas un courant rapide et coulent en serpentant.

Étangs. La quantité des étangs qui appartiennent aux rivières et aux ruisseaux n'est pas très considérable. Dans les trois districts, il n'y en a guère que deux cents

Высота горъ.

Горы въ Киевскомъ округѣ по ихъ высоте и простиранию весьма различны: въ Стайковскомъ обществѣ всеиго ихъ простирание отъ 20 до 70 сажень. Таковыя же почти высоты горъ на земляхъ обществъ Устьи-каго, Бугаевского, и Димитровскаго; Сивевы же горы находятся на земляхъ въ общества Воздоскаго, и на ижеювско иже муръ ишкотовъ до 90 саженьей высоты.

Въ Васильковскомъ уездѣ горы встречаются гораздо рѣже и высоты отъ 20 до 40 сажень.

Въ Радомыльскомъ уездѣ находятся горы только на земляхъ Черноводскихъ; но высоты ихъ не болѣе 15 сажень.

Лѣса.

Лѣса много разнѣ въ Киевскомъ округѣ, во всехъ трехъ уездахъ. Какъ въ волостяхъ съ въ него не было. Почти при каждой волости находится Лѣсъ болѣе или менѣе величинѣ. Лѣса сии отстоятъ далеко или близко отъ волостей. Трудно описать простирание Лѣса, принадлежащаго въ каждому волостному равно какъ плоченію, но относительно къ границамъ станицъ свята. Какъ я замѣтилъ Лѣса эти вообще находятся къ северу отъ деревень и занимаютъ ихъ отъ императорскихъ вѣтровъ. Въ некоторыхъ мѣстахъ Киевскаго округа въ особенности же въ окрестностяхъ города Киева, Лѣса не такъ пространны и довольно рѣдки, однакоже теперь прииспятиваются за ними въ болѣе или менѣе старанияхъ; но есть Лѣса довольно обширныя и густыя въ которыхъ кромѣ строеваго, изъ котораго видны валяныя доски и брусья, находится даже и Карабѣнныя² на 30...1111111111

Hauteur des montagnes.

La hauteur des montagnes du cercle de Kiev varie beaucoup. Dans la commune de Staini leur hauteur est de 20 à 70 toises, ainsi que dans celle de Hougawka et Dni-troïtche. Les plus élevées sont dans la commune de Gwardow, et il y en a qui ont jusqu'à 90 toises d'élévation. Dans le district de Vassilkow, les montagnes sont plus rares et moins hautes, elles n'ont guères que de 20 à 40 toises d'élévation.

Dans le district de Radomyl, il n'y a de montagnes ou de collines que dans la commune de Tchernobyl et les plus hautes n'ont pas plus de 15 toises d'élévation.

Forêts.

Les forêts sont nombreuses dans le cercle de Kiev et dans les trois districts. Il n'y a pas de communes qui en manquent totalement et presque chaque village possède une forêt d'une étendue plus ou moins considérable comme le nombre en est grand, que ces forêts sont séparées les unes des autres et éloignées à des distances diverses; il est difficile de désigner l'étendue qui appartient à chaque village, ainsi que leur position relative aux quatre points cardinaux; cependant j'ai observé que généralement, les forêts sont situées au nord des villages et se garantissent des vents hyperboréens. Dans quelques localités du district de Kiev, et le voisinage de cette ville les forêts ont moins d'étendue et ont été éclaircies par la hache, mais maintenant on les surveille avec grand soin; dans d'autres, il y en a d'assez vastes et touffues et on y trouve une quantité de bois propre à la balise et à la machine, on y voit aussi beaucoup de planches. Les forêts sont

обшества: Благородскихъ, Староитропскихъ, Глевахскихъ, Дмитревскихъ, Плиссунскихъ, Фастовскихъ и Звениковскихъ; Аны гораздо болые ели въ другихъ обществахъ.

Въ Радомыльскомъ уездѣ на земляхъ общества Шенелитского Баровицкаго и Максимовичскаго находятся болыи Аны преимущественно сосновы дубовы. Изъ нихъ доставляютъ въ Г. Николаевъ по р. Припоти и Днестру годнаго для корабельнаго строенія древо.

Почва земли.

Почва земли различна въ Киевскомъ уездѣ: черноземная смешанная съ глиною или пескомъ, какъ то въ обществахъ (Тайковскомъ, Громяковскомъ, Трипольскомъ, Златоверхскомъ, Мухомовскомъ, и Обуховскомъ, Барактанскомъ, и Обшанскомъ).

Въ Васильковскомъ уездѣ по правому берегу рѣкѣ Урабви и Стугри черноземная а по лѣвому болыио частію черноземъ смешанный съ глиною и пескомъ, или болые песчаный.

Въ Радомыльскомъ уездѣ почва земли болыио частію песчаная и неплодородная, местами справъ смешанная съ глиною; черноземная же только въ С. Слободки, (Слободскаго общества).

Камень находится въ не болыиомъ количествѣ въ Киевскомъ уездѣ, по берегамъ рѣки Роси. Въ Васильковскомъ уездѣ камень (граниты, известняки) находится много близъ С. Слободки въ С. Ковалевъ, и Д. Гудки Рѣчки, въ С. Шарманѣ Радомыльскаго уезда и въ уездахъ Бузавскаго общества Киевскаго уезда.

plus nombreuses qu'ailleurs dans les communes de Bielogorodka, Stari Litovskii, Glevaha, Dhimar, Plissun, Fastov, et Zvenik.

Il y a de vastes forêts dans le district de Radomysl, c'est là ou il y a le plus de sapins, les arbres ainsi que les chênes sont les plus gigantesques du Gouvernement; surtout dans les communes de Chopolitchi, Yarnovitchi et Maximovitchi. Dans cette dernière surtout les sapins et les chênes sont employés pour la construction des vaisseaux; on les charrie sur la fleuve Proutva qui les conduit au Dnieper et lesradeaux flottent jusqu'à Yulash.

Sol.

Le sol du district de Kiev varie. Le terrain est noir ou mélangé avec de la glaise et du sable, seulement dans les communes de Staini, Chermiakou, Tripoli, Vilalchou, Soukowski et Obuchow. Le terrain des autres communes de ce district est le plus souvent composé de glaise de terre grise, mêlé à du sable ou sablonneux sans mélange. On rencontre de la terre noire dans le district de Yassilkow, particulièrement sur la rive droite des rivières Ounava et Staiqua; mais sur la rive gauche, la majeure partie du terrain est mélangé de terre glaise et de sable.

Dans le district de Radomysl, il y a beaucoup de sables stériles et il n'y a que quelques localités dont la terre est grise, mélangée à de la glaise ou on ne trouve de la terre noire que près du village de Slabodka et le sable est partout très commun.

Il y a très peu de pierres dans le district de Kiev, si ce n'est que quelques rochers de granit dans la commune de Chorgashana; il n'y en a pas dans celle de Yassilkow, excepté sur les bords. De la Anis, de même que dans celui de Radomysl, excepté dans la commune de Cherkouchi, à Sobolawka, Novani et Rudnia Rihla où il y a un assez grand nombre de rochers granitiques.

протасива. Песокъ проникаетъ въ мидыя, наилучше устроенныя, и дѣлаетъ ихъ можно сравнить съ дѣйствіемъ какаго производятъ возлѣя мидыя пары. Путешественники зрѣтисмущивы такими дѣйствіемъ песку дѣлать, или оставо вывасога, или оставо покрова. Они шумрагошь Андай и мидыяныкъ, сховако солнышныкъ отрамативъ, сховако и теснокикъ жаритъ, отъ промываетъ въ глаза, въ ротъ, въ горло и причиняетъ влажную слезу (орхиталію) совъ въ горло и возбудяетъ жиниса.

Перемѣна температуры равно какъ и времени года довольно быстро и часто послѣ сильной жары наступаютъ промзительныя холода и на обратномъ; такъ же внезапно перемена температуры при оттаиваніи испаренія сбиваетъ поводомъ коммунитъ соланьякъ какъ по: колотва въ воду (визитис) воспаляетъ лезку (дѣтисмонія) жинисору (латитра) и Ревматизму (Алекситизмъ) и проч.

Общества киевскаго уезда, Димерона, и Радомивскаго уезда, Рочево, Шепелино, Варовичко, Максимовичко, Шершновско, и мѣсто-положеніе ровное, низкое и будучи окружены вѣтвями и пространствомъ лезки дружокъ, динисенъ, отъ отровъ и жиниса холода и отъ большого количества слезы, атмосфера часто наполняется вредными испареніями и туманы заводятъ здѣсь почти лютыми. Въ сандствѣ этого, жиниса совъ отравъ не такъ крепки тласномиситъ какъ жиниса киевскаго и Василковскаго уездовъ да жиниса помянутое гораздо возвышеннѣе. При томъ при не павариди помянутой земли, жители находятъ въ сандствѣ жиниса отравы и часто туманатва въ здоровой миса и майдакъ отравомъ отъ сырости которая порождаютъ весною и осенью при мѣтѣ миса лезку, Ревматизму, Подалью слезу, жиниса и дѣлать жаритъ отъ совъ на причинъ жаритомъ жиниса слезу маждаемою слезу. А такъ жиниса что туманъ заводятъ отъ жиниса отравы не такъ продолжительны.

dans les habitations les mieux closes et leur effet peut être comparé à celui que produiroient des vapeurs oxygénées. Les voyageurs qui sont surpris par ces sables doivent alors s'arrêter ou se mettre à l'abri, car ils excablent les hommes et les animaux, tant par la réflexion solaire que par leur vive chaleur, ils ontent dans les yeux, la boicce, la gorge produisent des ophthalmies, des esquintassies et une toux violente.

L'inégalité de la température, aussi que des saisons est beaucoup surtout au printemps qui le plus souvent est froid et d'est très ordinaire, qu'une vive chaleur succède soud. à un froid assez intense et vice versa. Les transitions, par suite de la suppression de la transpiration causent par fois des catarrhes, des pleurésies, des rhumatismes et des paripneumonies, &c.

Les communes de Dimer, district de Kiev; celles de Rogow, Shepeliki, Yarovitchi, Maximovitchi et Cherahui, district de Radomysl, sont moins exposées aux vents parce que le pays est bas et que de hautes et vastes forêts opposent une barrière à leur violence, et il en résulte que les hivers y sont moins rigoureux; d'une autre part les localités étant le plus souvent basses et marécageuses, l'atmosphère y est humide une partie de l'année, et les bruyantes y sont fréquentes. Il s'en suit que les habitans de ces contrées sont moins bien constitués que ceux des autres lieux du gouvernement de Kiev dont le terrain est plus élevé; d'une autre part, comme le pays n'est pas fertile, ils jouissent de moins d'aisance, manquent quelquefois d'une nourriture saine et suffisante, de vêtements qui les garantissent suffisamment du froid et surtout de l'humidité. De ces diverses causes naissent, de l'automne, aux rhumatismes, aux hydrogies, au scorbut; et peut-être conséquemment elles ont développement de cette cruelle maladie endémique dans ces contrées qu'on nomme la l'ique. J'ai aussi observé que généralement que la vie des hommes y est moins longue que dans les autres districts du gouvernement.

Царство ископаемое.

Почва кievской губернии различна (смотря по местности): Встрѣчаются глина въ которой находится много термазиту (Thermas) селенъ земли и пашу, много каменистѣи и болышую часть песчаная каучука.

Въ кievскомъ уездѣ глина глина находится въ обществѣхъ: Стайковской, Бермашевской, Трипольской, Аитавенской, Мухомовской и Обуховской. Почва Заручевъ уездѣ состоитъ болыи изъ селенной глины съ пескомъ или песчаная изъ микакихъ примесей. Такъ же въ восточной части глина въ Звенигородскомъ уездѣ и кievской на правѣхъ Беру рѣкѣ Умань и Ступки; но на левѣхъ болыи часть глина селенная-песчаная или песчаная изъ микакихъ примесей.

Въ Радомышльскомъ уездѣ есть много песчаныхъ и Суглинчатыхъ равнинъ, земля сухая селенная глины восточной только въ некоторыхъ мѣстахъ, а черная глина есть только въ Слободскомъ обществѣ около с. Слободки, хотя почти всегда песчаная глина.

Въ кievскомъ уездѣ камня много. Есть микакихъ гранитныхъ скалъ въ обществѣ Бугаевской и въ уездѣ Васильевской на берегу реки Росси. Въ Радомышльскомъ уездѣ находится известнякъ скалы, въ шарышевскомъ обществѣ воздѣ деревнѣ Соловьи, Новополь, Рудки Рѣкѣ и Шарыши.

Свойство почвы почти всегда песчаная или глинистая въ некоторыхъ обществѣхъ Васильевскаго уезда; песокъ селенный и болыи, въ другихъ местѣхъ селенный и глинистый. Глина, но болыи часть мелкая игола красная или темная сѣрая, находится также также глина въ обществѣхъ Аитавенской ко-

Règne minéral.

Le sol du gouvernement de Kiev varie selon les localités: On rencontre des lieux où l'essence abonde, des terrains mêlés de glaise et de sable, peu de pierres et beaucoup de sablonneux.

Dans le district de Kiev, il y a des terres noires dans les communes de Стайки, Бермашевской, Триполь, Аитавенской, Мухомовской et Обуховской. Le terrain des autres communes de ce district est le plus souvent composé de glaise, de terre grise mêlée de sable, ou sablonneux, sans mélange. On rencontre aussi de la terre noire dans le district de Vasylkowsky, particulièrement sur la rive droite des rivières Dnappa et Stouyna; mais sur la rive gauche, la plus grande partie du terrain est mêlée de glaise et de sable ou totalement sablonneux.

Dans le district de Radomysl, il y a beaucoup de plaines sablonneuses, sèches, ou noires de terre grise mêlée de glaise que dans quelques localités et de la terre noire, seulement dans la commune de Rogow, dans le voisinage du village de Saboda, quoique le sable y soit commun.

Il y a peu de pierres dans le district de Kiev, si ce n'est quelques rochers de granit dans la commune de Bougacowka et dans le district de Vasylkowsky, sur les bords de la rivière Ross. Dans le district de Radomysl, il y a des rochers quartziques dans la commune de Cherehyn, près des villages de Solowian, Novaki, Houdnia Rishla et Cherehyn.

La nature du terrain mondaine est partout sablonneuse ou argileuse. Dans quelques communes des districts de Vasylkowsky et de Kiev, le sable est fin et blanc; dans d'autres jaune et mêlé de graviers; l'argile est le plus souvent jaune, quelquefois rouge et gris, etc. On trouve aussi de l'argile

Грибы . Champignons .

Ядовитыя Грибы . Champignons vénéneux .

Мухоморъ, *Agaricus muscarius*; Красный коровишъ, *Agaricus integer totitimus*; *Agaricus finetianus*; *Lycoperdon bobista*; *Lycoperdon exipuliformis*, *Lycoperdon pralense*; *Bovista gigantea*. &c.

Тодныя Грибы . Champignons comestibles .

Бѣлый грибъ, *Agaricus mammosus*; Орехи, *Boletus ramosissimus*; Лушга, *Boletus luteus*; Урюпонка, *Agaricus deliciosus*; Бѣлый, *Agaricus esculentus*; Бѣлый, *Boletus bovinus*, (мокрая, *Helvella mitis*); Петушии, *Agaricus fuscus*, *Helvella esculenta nigra*, Пѣсики. &c.

Медицинскія
растинія .

Plantae
medicinales .

Acorus calamus • Acorus calamus • Лепеха звичайна

Althaea officinalis • Althaea officinalis • Алтей лікарський

Anemone pulsatilla • Anemone sylvestris • Анемона лісова

Anethum foeniculum • Anethum graveolens • Кріп городній

Angelica archangelica • *Angelica archangelica* • Дягель лікарський

Artemisia absinthium • *Artemisia absinthium* • Полин гіркий

Asarum europaeum • *Asarum europaeum* • Копитняк европейський

Bryonia dioica • *Bryonia dioica* • Переступень дводомний

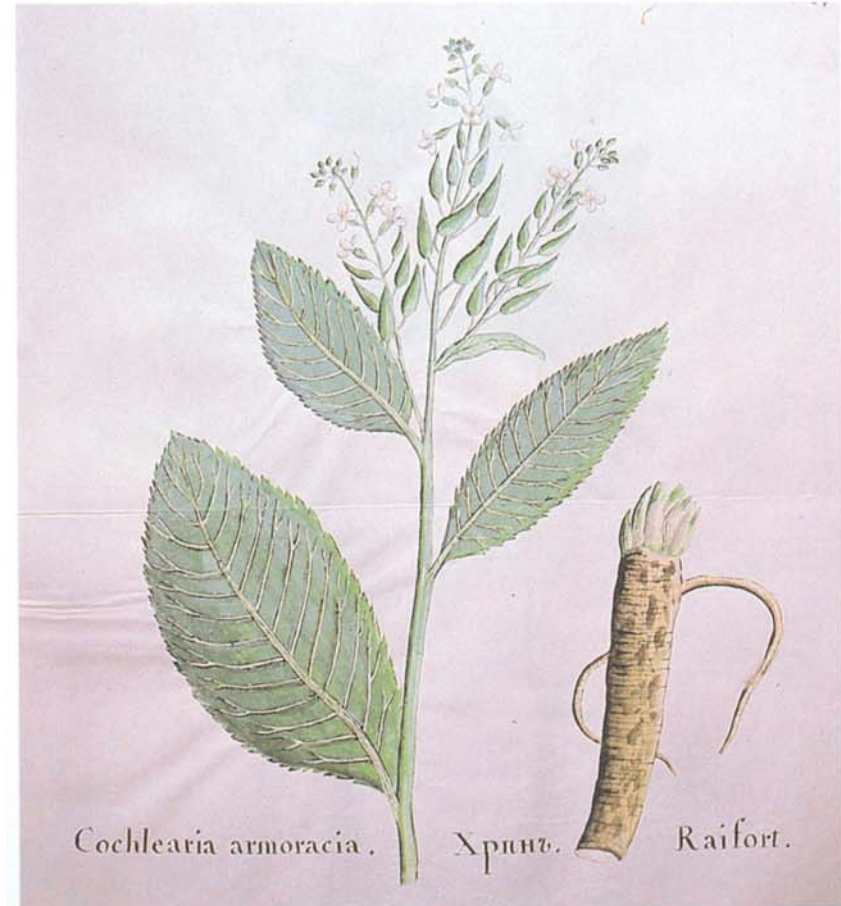
Chelydonium majus • *Chelidonium majus* • Чистотіл великий

Cichorium intybus • *Cichorium intybus* • Цикорій дикий

Cicuta aquatica • *Oenanthe aquatica* • Омег водный

Cochlearia armoracia • *Armoracia rusticana* • Хрін звичайний

Conium maculatum • *Conium maculatum* • Болиголов плямистий

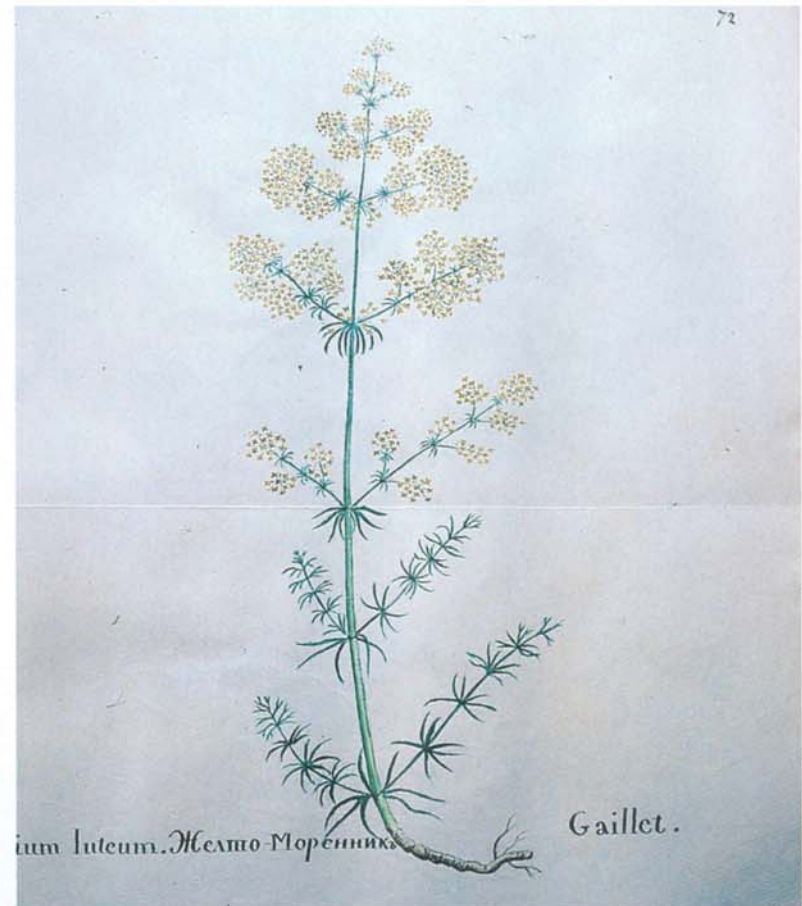

Convolvulus sepium • *Convolvulus arvensis* • Берізка польова

52

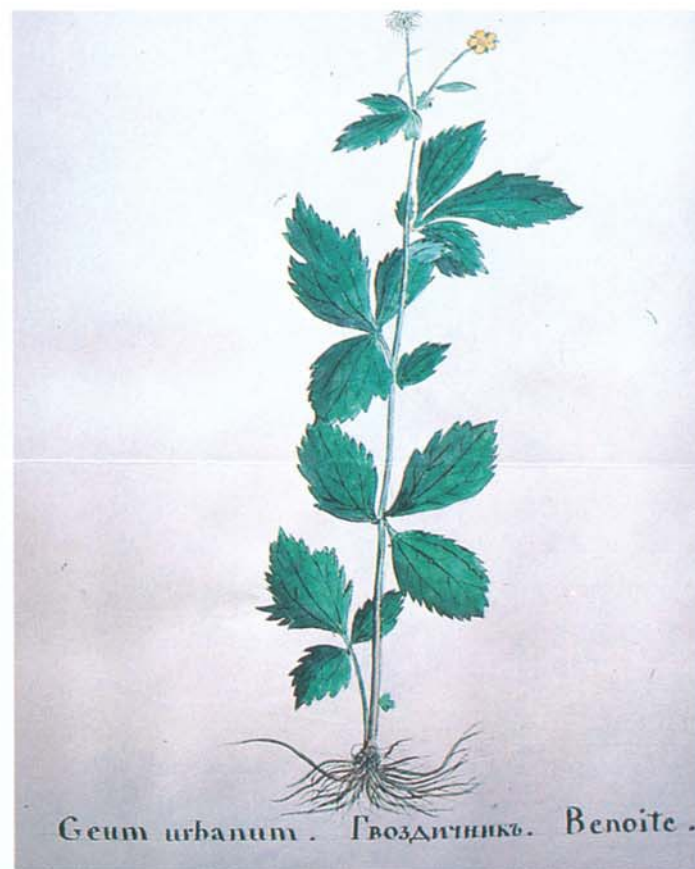
Datura stramonium • *Datura stramonium* • Дурман звичайний

Gallium luteum • *Galium verum* • Підмаренник звичайний

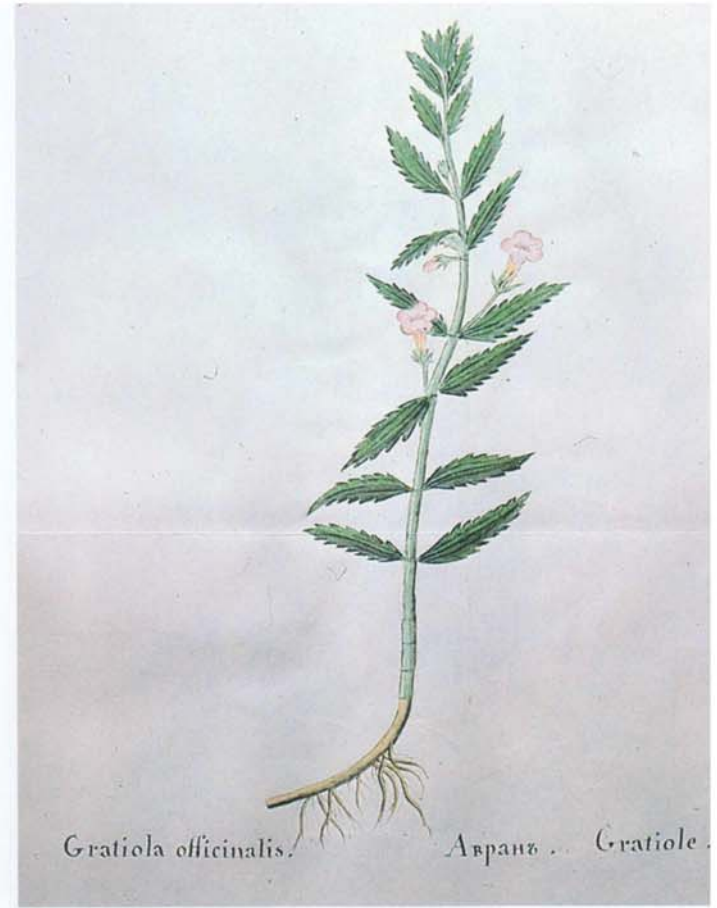
Gentiana centaurium • *Centaurium umbellatum* Gilib • Золототисячник звичайний

Geum urbanum • *Geum urbanum* • Гравілат міський

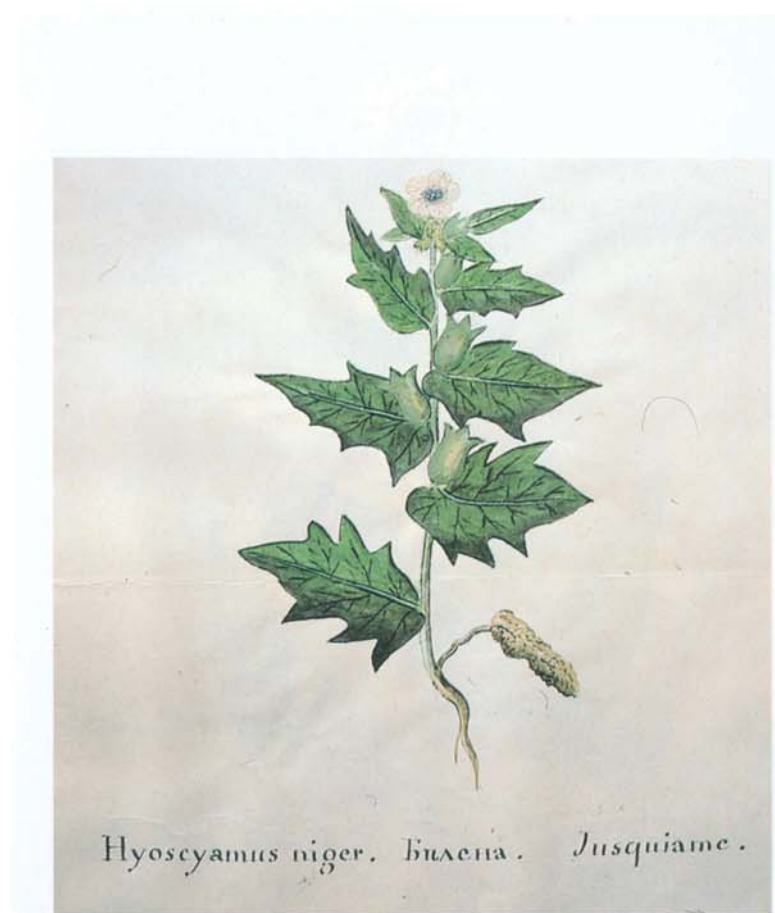
Gnaphalium arenarium • *Helichrysum arenarium* • Цмін пісковий

Gratiola officinalis • *Gratiola officinalis* • Авран лікарський

Humulus lupulus • Humulus lupulus • Хміль звичайний

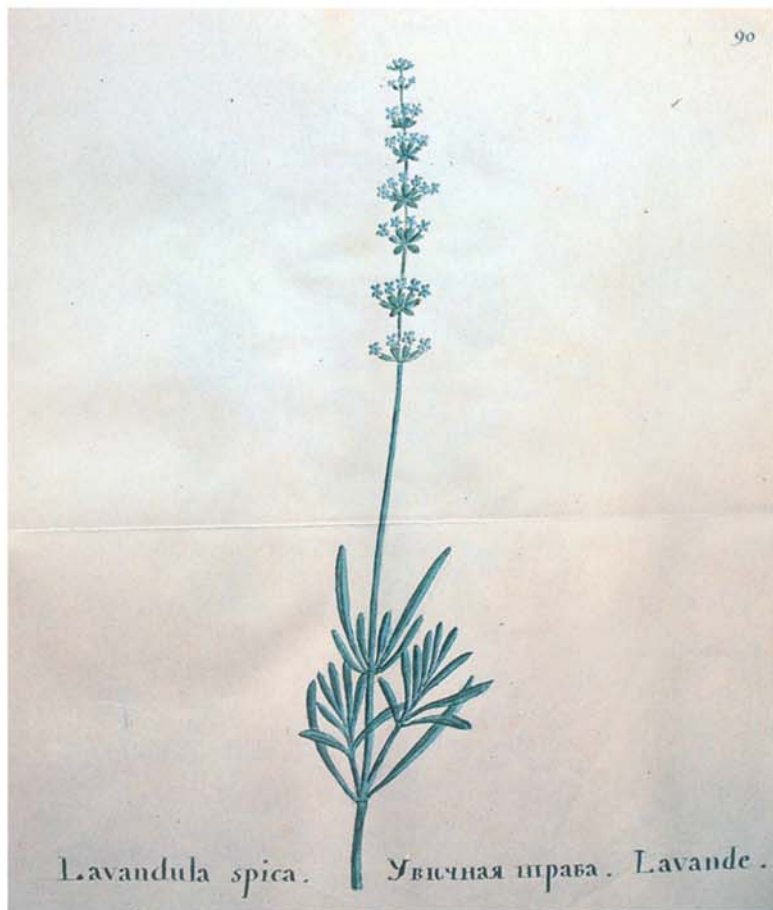
Hyoscyamus niger • Hyoscyamus niger • Блекота чорна

Inula helenium • Inula helenium • Оман високий

Juglans regia • Juglans regia • Горіх волоський

Lavandula spica • *Lavanda spica* • Лаванда справжня

Leontodon taraxacum • *Leontodon taraxacum* • Кульбаба звичайна

Matricaria chamomilla • Matricaria chamomilla • Ромашка лікарська

Melissa officinalis • Melissa officinalis • Меліса лікарська

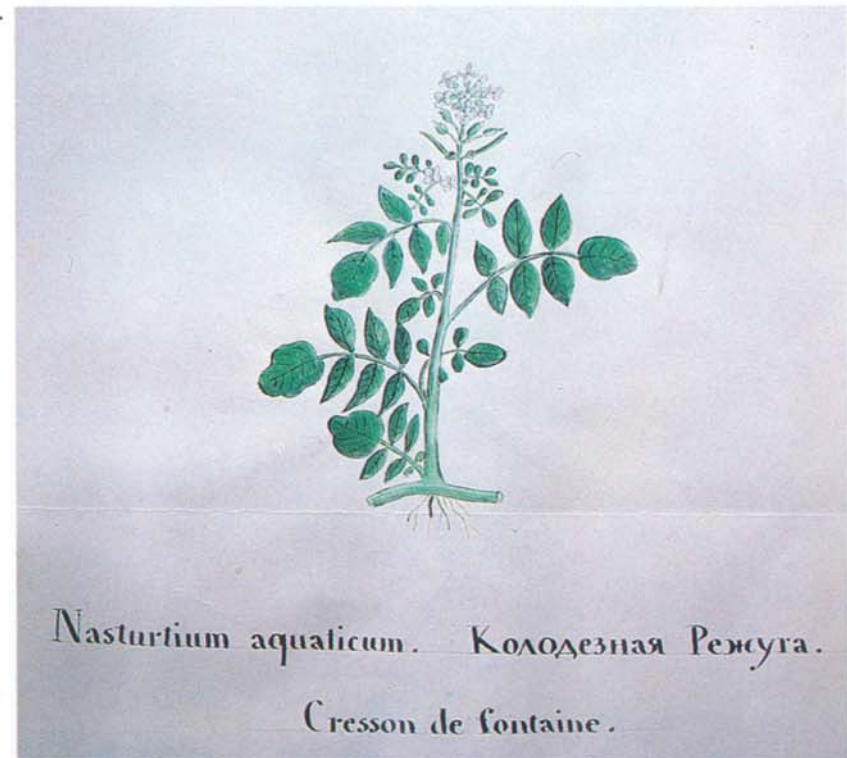
Mentha crispa • Mentha crispa • М'ята кучерява

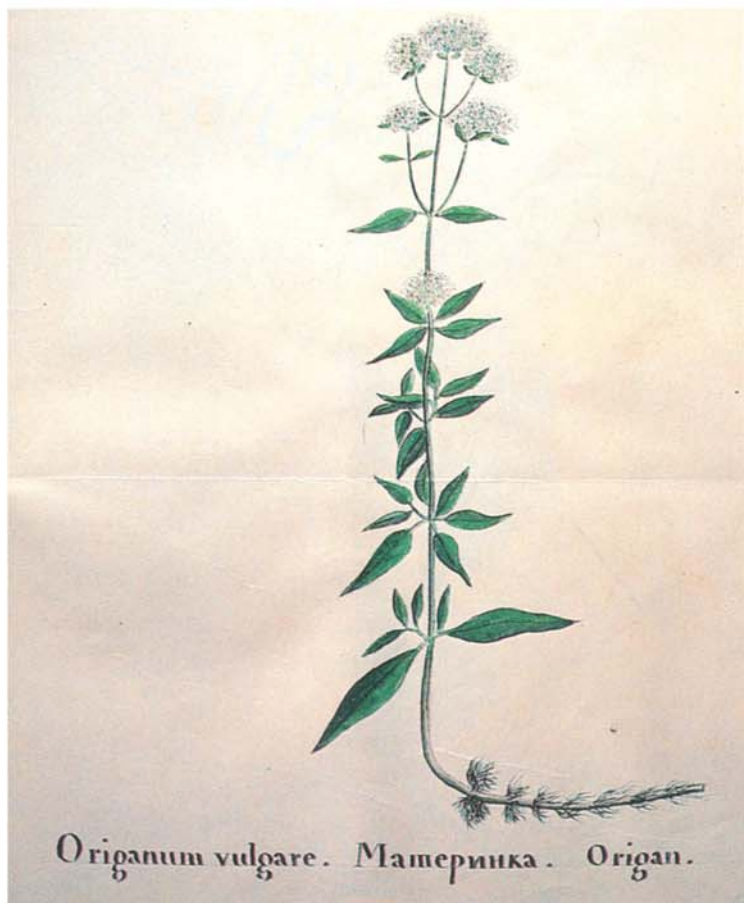
Mentha piperita • Mentha piperita • М'ята холодна

Mentha pulegium • *Mentha pulegium* • М'ята блошина

Nasturtium aquaticum • *Nasturtium officinale* • Настурція лікарська

Origanum vulgare • Origanum vulgare • Материнка звичайна

Papaver somniferum • Papaver somniferum • Мак снотворний

Papaver rhoeas • *Papaver rhoeas* • Мак-самосійка

Pinus sylvestris • *Pinus sylvestris* • Сосна звичайна

Polygonum bistorta • Polygonum bistorta • Гірчак зміїний

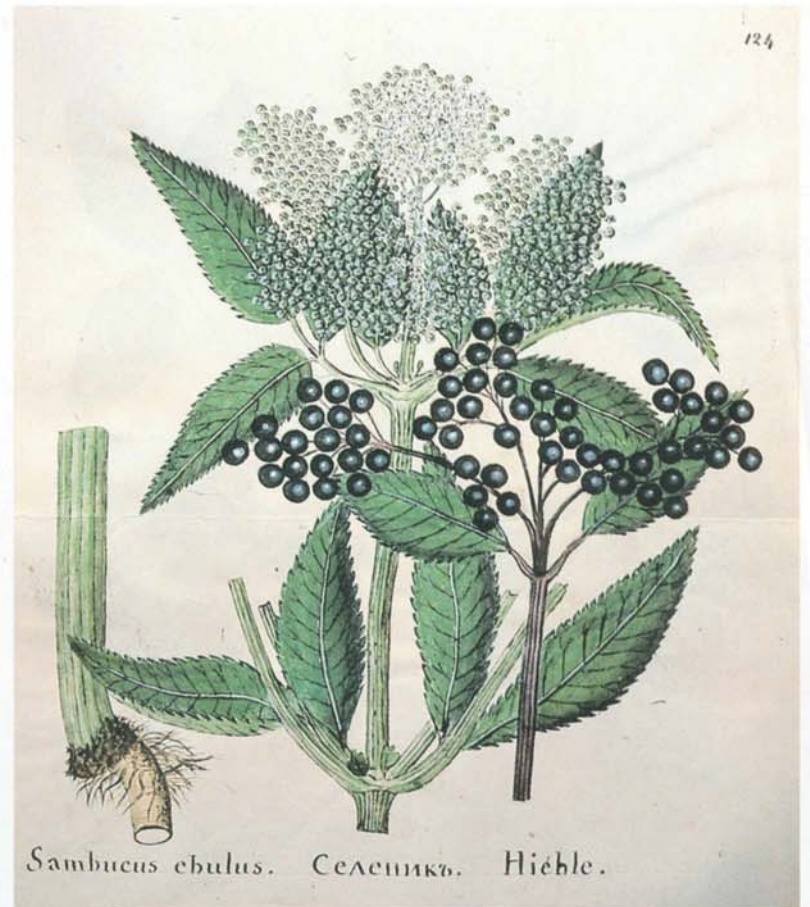
Polypodium filix mas. • Dryopteris filix mas. • Папороть чоловіча

Prunus spinosa • *Prunus spinosa* • Терен

Rhamnus cathartica • *Rhamnus cathartica* • Жостип

Salvia officinalis • Salvia officinalis • Шавлія лікарська

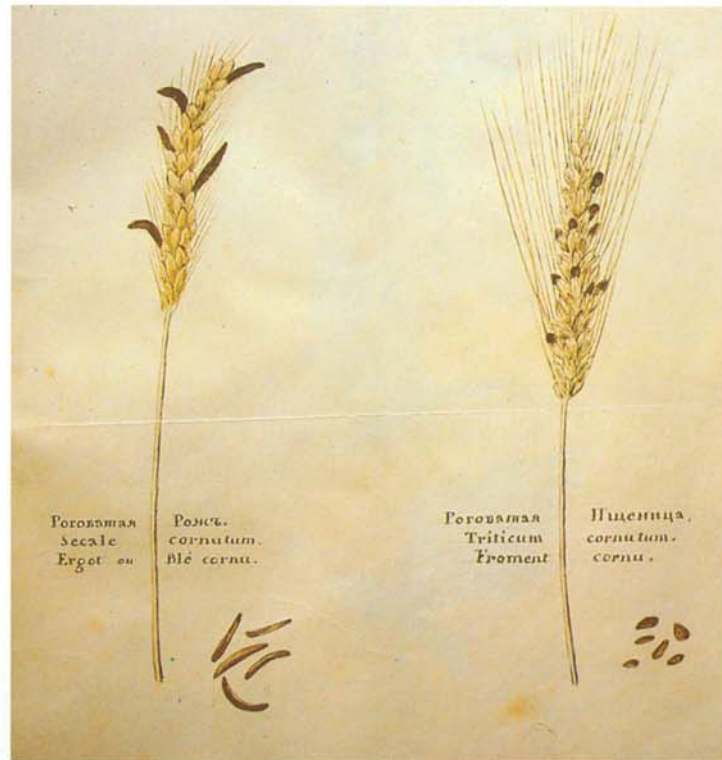
Sambucus ebulus • Sambucus ebulus • Бузина трав'яниста

Sambucus nigra • *Sambucus nigra* • Бузина чорна

Saponaria officinalis • *Saponaria officinalis* • Мильнянка лікарська

Secale cornutum • Secale sereale cum claviceps purpurea • Жито з рижками
 Triticum cornutum • Triticum aestivum cum claviceps purpurea • Пшениця з рижками

Sinapis nigra • Brassica nigra • Гірчиця

Solanum dulcamara • *Solanum dulcamara* • Паслін солодкий

Symphitum officinale • *Symphitum officinale* • Живокіст лікарський

Tanacetum vulgare • *Tanacetum vulgare* • Пижмо звичайне

Thymus serpyllum • *Thymus serpyllum* • Чебрець звичайний

Tilia europaea • *Tilia europaea* • Липа европейська

Tormentilla erecta • *Potentilla erecta* • Перстач прямостоячий

Trifolium fibrinum • *Menyanthes trifoliata* • Бобівник трилистий

Vaccinium oxycoccos • *Oxycoccus palustris* Pers • Журавлина

Vaccinium vitis idoea. Брусница. Airelle.

Vaccinium vitis idoea • *Rhodococcum vitis-idaea* • Брусница

Vaccinium myrtillus. Черница. Myrtille.

Vaccinium myrtillus • *Vaccinium myrtillus* • Черница

Valeriana sylvestris • Valeriana officinalis • Валеріана лікарська

Veratrum album • Veratrum album • Чемерица біла

Verbascum thapsus • *Verbascum thapsiforme* Schard • Дивина скипетровидна

Vicia faba • *Vicia faba* • Боби

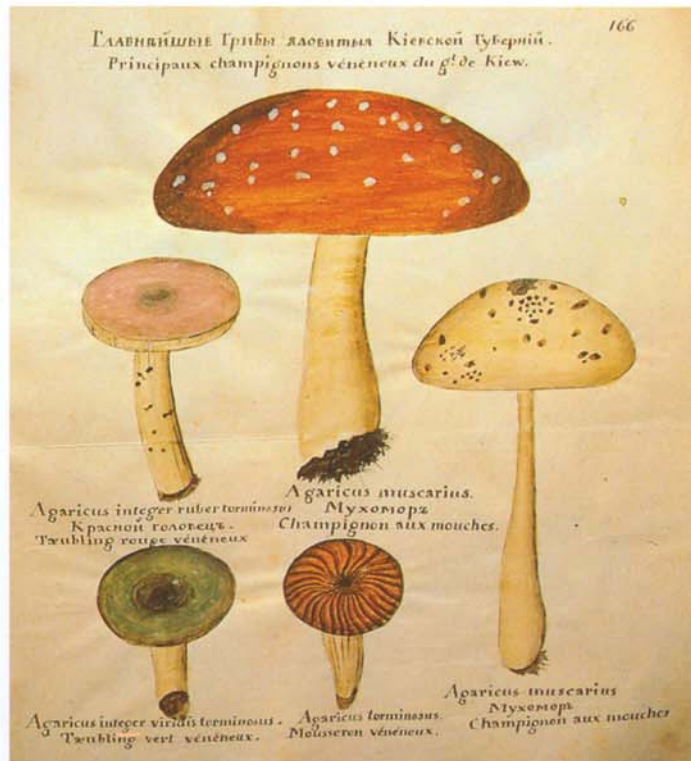

Viola odorata. Пахучая фіялка. *Violette odorante.*

Viola odorata • *Viola odorata* • Фіалка запашна

Trubbi.

Champignons.

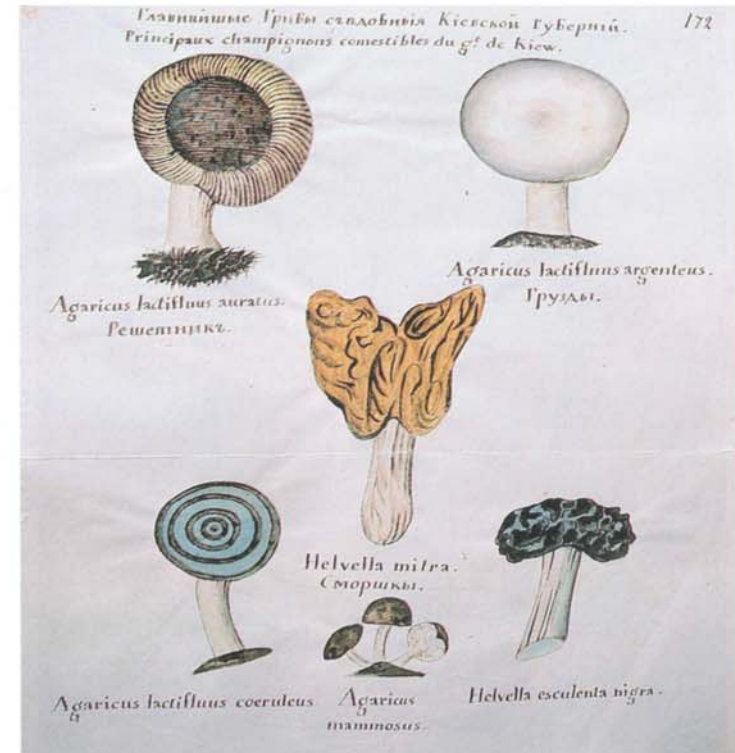
- Agaricus integer ruber torminosus • Russula rubra • Сироїжка червона
- Agaricus muscarius • Amanita muscaria • Мухомор червоний
- Agaricus muscarius • Amanita muscaria • Мухомор червоний
- Agaricus integer viridis torminosus • Russula virescens • Сироїжка луската
- Agaricus torminosus • Lactarius torminosus • Вовнянка

- Agaricus integer griseus • Russula integra • Сироїжка бездоганна
- Agaricus fimetarius • Coprinus cinereus • Гноевик сїрий
- Agaricus excipuliformis • Calvatia excipuliformis • Головач видовжений
- Lycoperdon gigantea • Langermannia gigantea • Порхавка гігантська
- Lycoperdon pratense • Vascellum depressum • Порхавка лучна

Boletus bulbosus • Boletus edulis • Білий гриб
Boletus ramosissimus • Collybia erythropus • Колібія червононога
Boletus luteus • Calanthearellus cibarius • Лисичка справжня
Boletus bovinus • Boletus bovinus • Козляк
Agaricus esculentus • Agaricus campestris • Печериця лучна
Agaricus deliciosus • Lactarius deliciosus • Рижик смачний

Agaricus lactifluus auratus • Russula aurata • Сироїжка золотиста
Agaricus lactifluus argenteus • Судячи тільки по малюнку,
ідентифікувати цей гриб не вдалося.
Agaricus lactifluus coeruleus • Russula caerulea • Сироїжка лазурова
Helvella mitra • Helvella crispa • Гельвелла кучерява
Agaricus mammosus • Entoloma mammosus • Ентолома сосочкова
Helvella esculenta nigra • Murchella esculenta • Зморшок істівний

*Животное
Царство.*

Règne animal.

Царство животное. Règne animal.

Раковины. Coquilles.

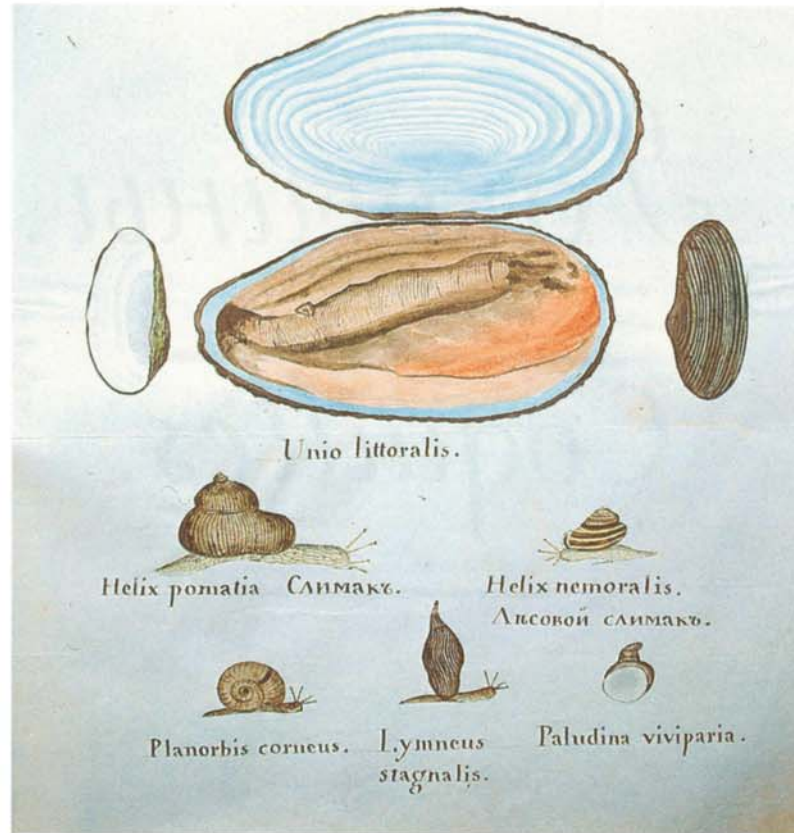
Раковины находятса въ водахъ и . Les coquilles qu'on rencontre dans les
 въ ракахъ подгрозваринныхъ étangs et les rivières sont:
 Unio littoralis, Lymnaeus stagnalis; Paludina vivipara; Planorbis cornuus.
 Въ водахъ два рода: Dans les bois il y en a deux espèces.
 Helix pomata et nemoralis.

Глисты. Vers.

Глисты вьздываютса въ глибѣхъ и въ кишкахъ людей. Les vers intestinaux humains sont:
 Trichocephalus, Ascaris lumbricoides et vermicularis, Ascarides et lombrics.
 Necator caninus, Taenia Solium, et Solitaria.
 Паряща двѣ роды вьздываютса вь водахъ и въ кишкахъ людей; вь водахъ вьздываютса вь кишкахъ людей, вь водахъ вьздываютса вь кишкахъ людей, вь водахъ вьздываютса вь кишкахъ людей. Les deux premières espèces sont communes chez les enfants; la troisième est assez rare, cependant, l'on a trouvé plusieurs fois chez les paysans.

Раковины.

Coquilles.

Unio littoralis • Див. коментар 32 на с. 678.

Helix pomatia • *Helix pomatia* • Слимак

Helix nemoralis • *Serapea vindobonensis* • Лісовий слимак

Planorbis corneus • *Planorbarius corneus* • Рогоподібна катушка

Lymnaeus stagnalis • *Lymnaea stagnalis* • Ставковик великий

Paludina vivipara • *Viviparus viviparus* • Живородка звичайна

Насекомья. Insectes.

Насекомья обиходныя суть:

Les insectes les plus communs sont:

Acanus lanius, Capreolus; Hydrophilus striatus; Atonia europaea; Melolontha vulgaris, aeneis; Cetonia marmorata; Athous sacer; Colasoma auro-punctatum; Copus lanaris; Chrysomela Sepuli; Dorsadivum fulvum, cruciatum; Lytta vilicatoria; Blatta domestica; Pyrrhicenus sudanicus; Chrysomela graninis, aptempunctata; Apis mellifica, lucosa, Lingonensis; Vespa crabeo, Coecus polonius, Acridium migratorium &c.

Dantia brassicae, Cratagi, Cardaminis; Dactylidica Linupis; Lycena statua, idonis; Papilio macao; Doritis Appollo; Catocala Traxini, electa; Actia Alani; Salixus Janira; Vanessa atalanta, Calbasus, Io, Urticae, Cardui &c. &c.

Sphinx atropis, Eremon, porcellus, Convolvuli, Tiliae, Gallii, Euphorbiae, Catocala Traxini, electa; Platana geometrica; Chelonia Hebe, Villiae, Coja; &c. &c.

Полезныя Насекомья. Insectes utiles.

Полезныя насекомья суть:

Les insectes utiles sont:

Pesce, Apis mellifica, Abilla; Пчелка Комаруша, Coecus polonius, Abeille polonaise; Насекомья Черка, Bombyx Mori, Vers à soie; Шмелек мушкетер, Lytta vilicatoria, Cartharides.

Кавская губерния довольно изобилует пчелами, и крестьяне занимаются пчеловодством во многих деревнях.

Во дворянстве и богатой части общества Радомьинского уезда, крестьяне имеют два пчеловодства, (такъ называемыя) борти. Они приотворяются въ ямахъ на вьсахъ въ деревьяхъ, преимущественно сосно-

Les abeilles sont communes dans le Gouvernement de Kiev, et les paysans dans beaucoup de villages possèdent des ruches.

Dans la commune de Rhome et une grande partie du district de Radomyshl ont leurs ruches qu'ils appellent (bort) placées dans la partie supérieure des arbres, particulièrement des sapins ou dans des forêts. Ils y pratiquent

для продажи шрота, Молдаване и ар-
мяне покупают много сѣ Конских.
А на Украинскихъ Армавирскѣхъ
для себя туркамѣ покупаютъ сѣ
красной шевы, коню, сирани и
Ашадимы Квоты для бунчуковъ
сунчурѣ или вѣнчю змачивѣ.

Шаконимѣхъ сарѣи довольно оубо
побывавѣ въ Киевскомъ губернѣ
въ казенныхъ шелковичныхъ заво-
дахъ, оубо нѣтъ. Искотавѣ Кіев-
скомъ и Черкасскомъ округахъ разво-
дять шелковичныхъ сарѣи и
манушныя фабрикы шелковѣхъ
материѣхъ изъ которыхъ выдѣлѣтъ
тканѣхъ разнавыя цѣлковичны
оубо тавы.

Палата Сандаровичѣхъ и му-
шрѣхъ сдѣлала распоряженіѣ оубо ук-
репленѣхъ завода шелковичныхъ сарѣи
въ уездѣ Кіевскомъ Сандаровичѣхъ
наковѣ и Булавнахъ для наводненѣ
мало вывѣдѣхъ деревьевъ для коритѣ
сарѣхъ сарѣи. Заводѣ оубо нѣтъ
необходитѣхъ, подѣ руководитѣхъ
Господина Кадроваго Сандаровичѣхъ
Кашова. Итъ попричине годно-
наго своего существованѣхъ, оубо не мож-
оубо достаточнѣхъ до казеннаго
существованѣхъ котораго можно
наводнѣхъ въ послѣдствѣхъ; оубо
въ 1833 году, не смотря на
довольно на благопріятнаго время
и много востравающаго затруднѣхъ.

plus vive et les Moldaves ainsi que les
arméniens en achètent beaucoup dans
les marchés et foires d'Ukraine pour
la faire passer aux terres, qui en teignent
la soie, le cuir, le maraquin et les
quienes de chevaux qu'on nomme boya-
chons qui leur servent d'étendards

Les vers à soie sont communs dans le
gouvernement de Kiew là où on cultive
des mûriers. Quelques paysannes de ce
gouvernement de Kiew et de Tcherkas dé-
rivent des vers-à-soie, et de leur récolte
elles fabriquent des étoffes dont elles
font des bonnets qu'on nomme Izel-
kowi Otcharki.

Le palais des Domaines impériales
a fait construire une manufature
dans le district de Kiew près des villages
de Tchermiakow et de Voudaevka
où il se trouve beaucoup de mûriers
pour la nourriture des vers-à-soie.

Cette fabrique est dirigée par le Com-
missaire de tous Messieurs Tchizjov.
Comme il n'y a qu'une année qu'elle
est établie, elle n'a pas encore la
perfection qu'elle acquerra plus tard,
Cependant malgré une saison peu
favorable en 1833 et beaucoup de dif-
ficiultés à surmonter, il a été récolté

на. Было собрано шелко довольно значи-
тальнаго количества.

Шелки или шпакскии мухи появля-
ются ежегодно въ Троян и около Ка-
леснахъ, Бузку и мода и на Червохъ,
въ Польшѣ, Аскахъ и Садахъ. Итъ они
наводятся, обиваются и развращива-
ны не пріятнѣхъ запахъ и подобны
травѣ одуванцовъ, Conium maculatum.
Шелка всема покупаютъ въ Кіевѣ
и ее употребляютъ въ доволно
установленѣхъ количествахъ въ Губерніѣ.

une assez grande quantité de soie.

Les leucitharides, se jettent chaque année
au mois de Juin et de Juillet sur les Tri-
nes, les filas et quelquefois sur les
saules. Elles s'innovent dans les
champs, les bois et les jardins par
leurs odeurs fortes et nauséabondes.
Leur ponte se ressemble à celle de la ligue, Conium
maculatum. Cet insecte si utile au
médecin est très commun dans le
gouvernement de Kiew, et on en fait une
grande récolte.

Вредныя Насекомыя. Insectes nuisibles.

Вредныя насекомыя обитающіѣ въ до-
махъ суть:

Тараканы, Blatta domestica, Blatte domes-
tique; Прыжки, Blattella germanica,
Blatte d'Allemagne; Сверчки, Gryllus domestica,
Grillon domestique; Кочедыки, Leptocryptus,
Dinaius; Котары, Culex pipiens, Coucou; Улитки,
Lymnaea, porcebois

Les insectes nuisibles qui habitent les
maisons sont:

Эти насекомыя весьма обыкновенны
въ крестьянскихъ жилищахъ и не-
много для нихъ вредныхъ въ зимѣ.
особенно въ жилищахъ Радомишевска-
го уезда, но не смотря на оубо мно-
го производимаго тараканами и
прыжками вредоносности на пищу
особенно муку, не смотря на оубо
нѣтъ вредности или неприятности

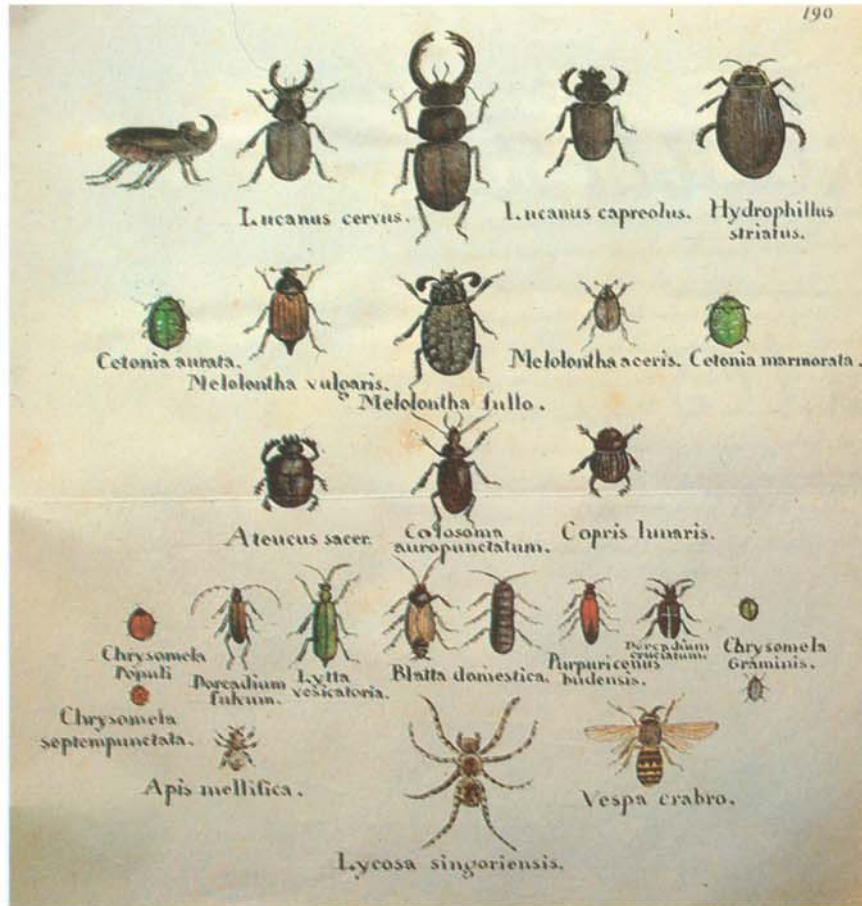
Les insectes sont très communs dans les
chaumières et insupportables pour ceux
qui n'y sont pas accoutumés; mais ils
ne sont pas tout aussi fréquens que
dans le district de Radomysl et mal-
gré le dégât que quelques uns occasion-
nent, surtout les blattes qui se jettent
sur les aliments et particulièrement
la farine, malgré l'incommodité

Саранга называлась Вивотского или путешественнического появлялась подобно огромным тучам над степями, восточными и покрывала собой всю часть пространства земли, истребляла всю траву, спускалась на деревья, дома и леса и обидела и убожество. Яма свои око. прилетела в землю и пошла из воздуха, от чего происходила чрезвычайная неприятная запах; но за то земля утучнилась на следующую год. После 1826 года, саранга не появлялась в Киевской губернии.

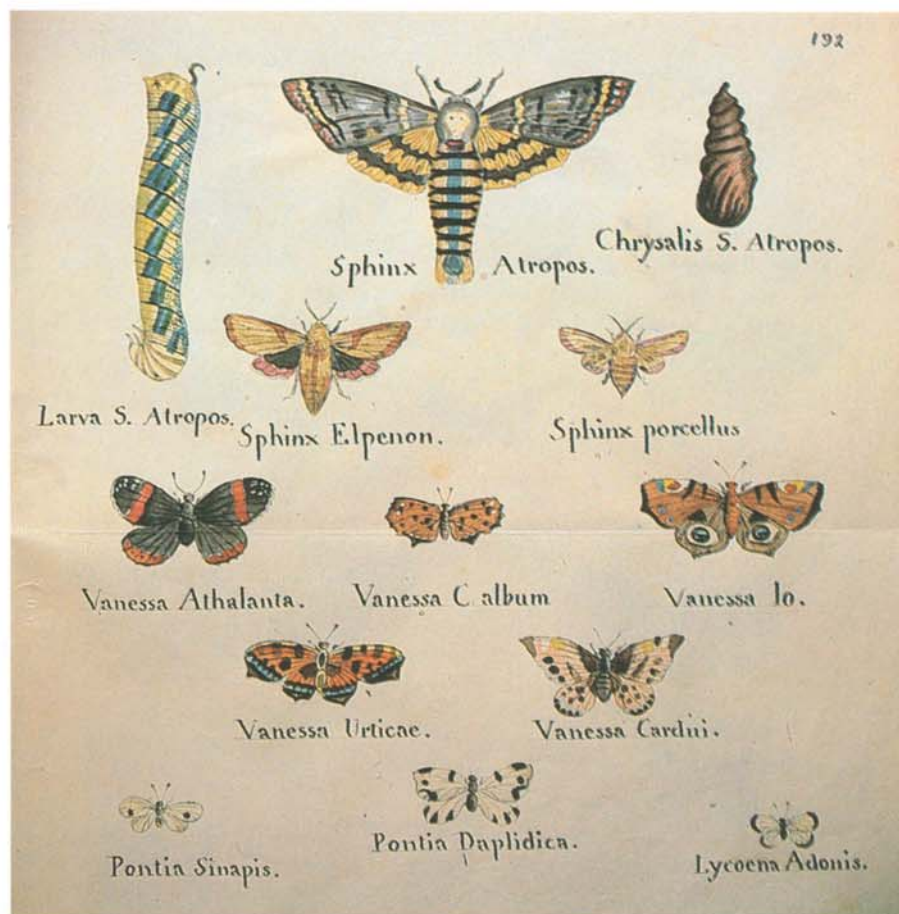
Les sauterelles, celles qu'on nomme égyptiennes ou émirantes, arrivent des pays méridionaux, ou orientaux, en nuées incessantes et chassées par les vents, elles s'abattent sur un grand espace de terrain, dévorent les moissons, se jettent sur les arbres même ceux des forêts, les dépouillent de leurs feuilles, puis après avoir déposé leurs œufs dans la terre, elles périssent et leurs cadavres laissent une grande infection; mais la terre en est fertilisée pour les années prochaines. au printemps éclosent les œufs qu'elles ont déposés dans la terre. Les sauterelles n'ont pas paru dans le gouvernement de Kiev depuis 1826.

Жаспыкомья.

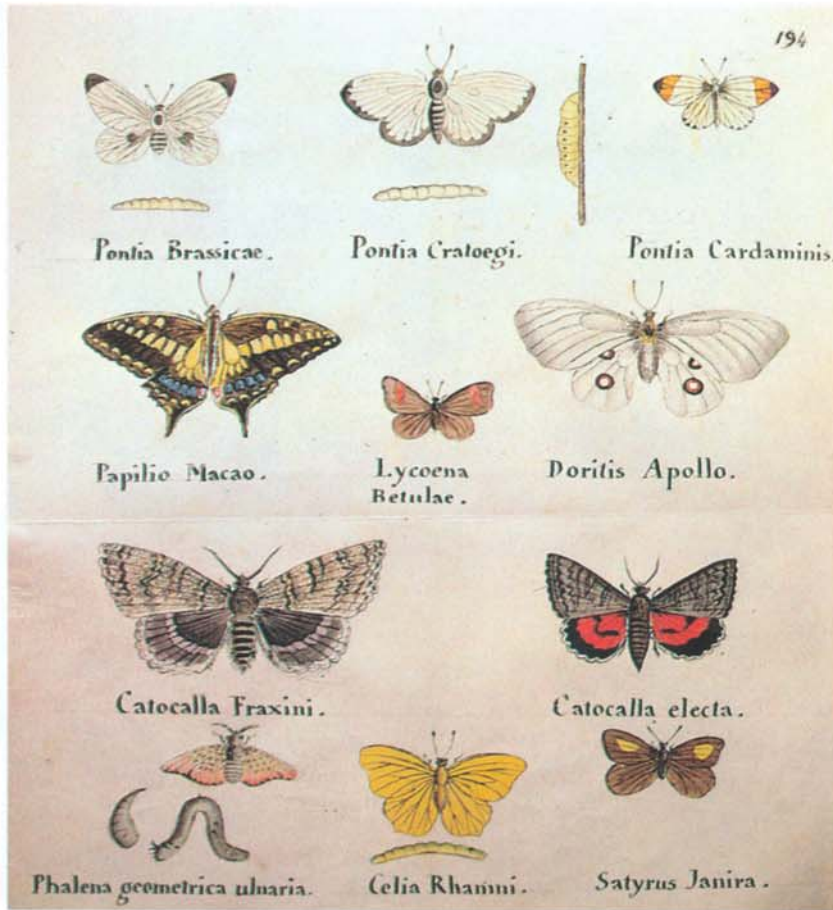
Insectes.

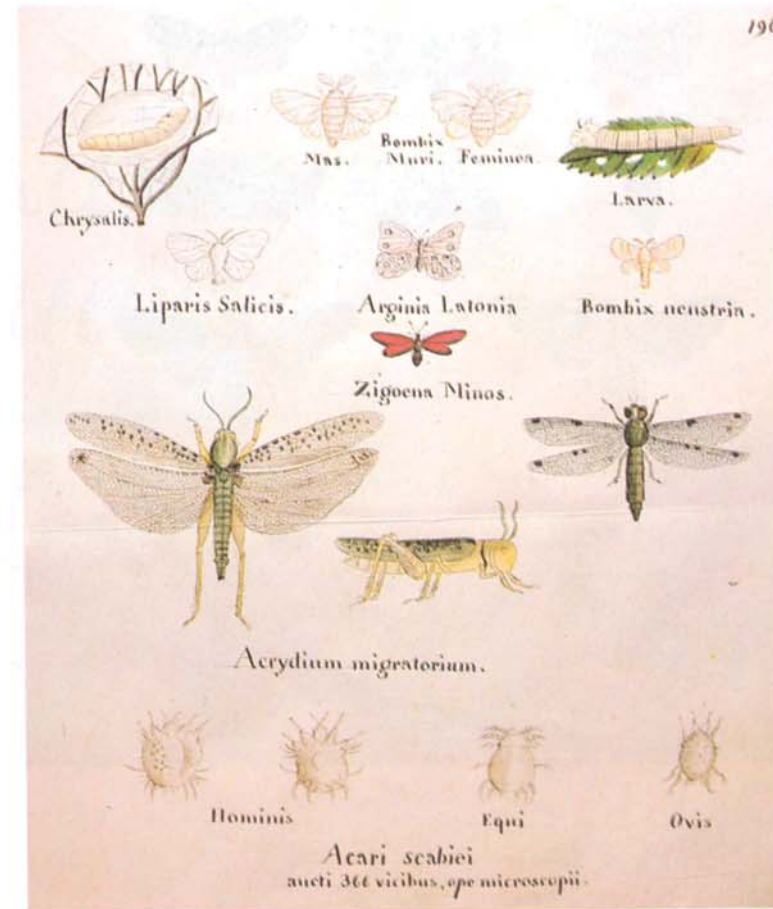
- Oryctes nasicornis • Жук-носорог
 Lucanus cervus • Lucanus cervus • Жук-олень
 Lucanus capreolus • Sinodendron cylindricum • Жук-носорог малий
 Hydrophilus striatus • Hydrophilus caraboides • Водолюб малий
 Cetonia aurata • Cetonia aurata • Бронзівка золотиста
 Melolontha vulgaris • Melolontha melolontha • Хрущ травневий, західний
 Melolontha fullo • Polyphylla fullo • Хрущ мармуровий
 Melolontha aceris • Polyphylla pectoralis • Хрущ пектораліс
 Cetonia marmorata • Potosia lugubris • Бронзівка мармурова
 Ateucus sacer • Scarabeus sacer • Скарабей священний
 Colosoma auropunctatum • Colosoma auropunctatum • Красотіл золотокрапковий
 Copris lunaris • Copris lunaris • Копр місячний
 Chrysomela populi • Melasoma populi • Листоїд тополевий
 Dorcadium fulvum • Dorcadion fulvum • Вусач хлібний
 Lytta vesicatoria • Lytta vesicatoria • Мушка шпанська
 Blatta domestica • Blatta orientalis • Тарган чорний
 Purpuricenus budensis • Purpuricenus budensis • Вусач червонокрилий
 Dorcadium cruciatum • Dorcadion equestre • Вусач хрестоносець
 Chrysomela graminis • Chrysomela graminis • Листоїд полиновий
 Chrysomela septempunctata • Coccinella Septempunctata • Сонечко семикрапкове
 Apis mellifica • Apis mellifera • Бджола медоносна
 Lycosa singoriensis • Lycosa singoriensis • Павук тарантул південноросійський
 Vespa crabro • Vespa crabro • Шершень

- Sphinx atropos • Acherontia atropos • Мертва голова, метелик
 Chrysalis s. atropos • Мертва голова, лялечка
 Larva s. atropos • Мертва голова, гусінь
 Sphinx elpenon • Pergessa elpenon • Бражник винний середній
 Sphinx porcellus • Pergessa porcellus • Бражник винний малий
 Vanessa athalanta • Pyrameis athalanta • Адмірал
 Vanessa C-album • Polygonia C-album • Кутокрилка С-біле
 Vanessa Io • Vanessa io • Очко павине денне
 Vanessa urticae • Vanessa urticae • Кропив'янка
 Vanessa cardui • Pyrameis cardui • Чортополохівка
 Pontia sinapis • Leptidia sinapis • Гірчичниця
 Pontia daplidica • Synchllo daplidicae • Білан резедовий
 Lycoena adonis • Lycoena Bellargus • Голуб'янка Белларг

- Pontia brassicae* • *Pieris brassicae* • Білан капустяний, метелик, гусінь
Pontia cratoegi • *Aporia crataegi* • Білан жилкуватий, метелик, гусінь, лялечка
Pontia cardaminis • *Euchloe cardamines* • Зірочка
Papilio macao • *Papilio machaon* • Махаон
Lycoena betulae • *Zephyrus betulae* • Зефір березовий
Doritis apollo • *Parnassius apollo* • Аполон
Catocala fraxini • *Catocala fraxini* • Стрічкарка орденська блакитна
Catocala electa • *Catocala electa* • Стрічкарка вербова
Phalena geometrica ulnaria • *Abraxus grossulariata ulnaria* • П'ядун агрусовий
Celia rhamni • *Rhodocera rhamni* • Лимонниця
Satyrus janira • *Epinephele jurtina* • Бархатниця Юртина

Chrysalis • Шовковий кокон на коконнику

Bombix muri mas. • Bombix mori (mas.) • Шовкопряд шовковичний, самець
 Bombix muri feminea • Bombix mori (feminea) • Шовкопряд шовковичний, самка

Larva • Гусінь шовкопряда на листі шовковиці

Liparis salicis • Stilpnotia salicis • Шовкопряд вербовий (хвилівка вербова)

Arginia lathonia • Agrinis lathonia • Перламутрівка польова

Bombix neustria • Malacosoma neustria • Кокнопряд кільчастий

Zigoena minos • Zygaena sp. • Строкатка (вид невідомий)

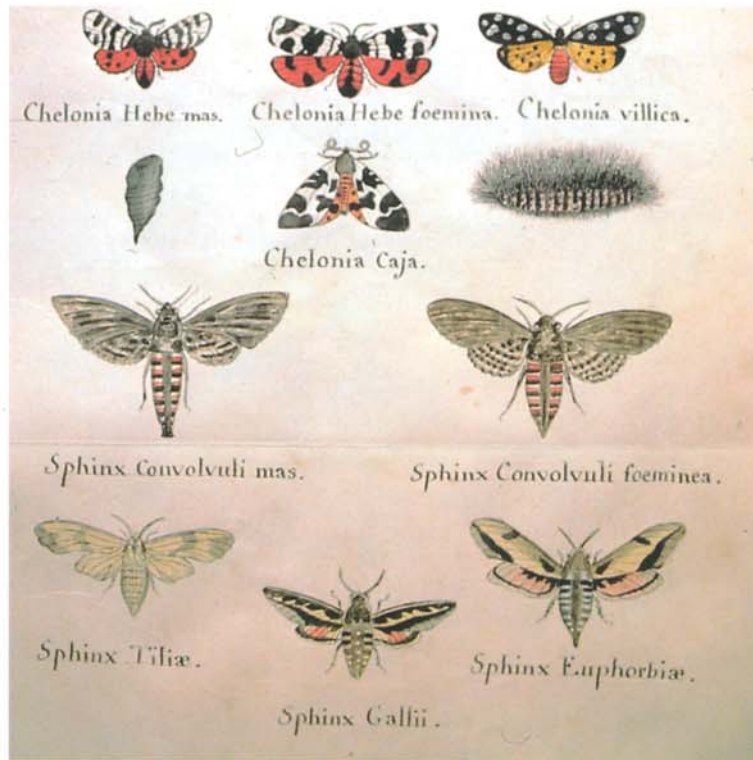
Acrydium migratorium • Locusta migratoria • Сарана перелітна

Hominis • Acarus siro • Кліщ костяний зудень

Equi • Acarus equi • Кліщ костяний кінський

Ovis • Acarus ovis • Кліщ костяний овечий

Acari scabiei aucti 366 vicibus, ope microscopii • Кліщі костяні,
 (збільшені у 366 разів під мікроскопом).

- Chelonia hebe mas • Arctia hebe • Ведмедиця геба (самець)
 Chelonia hebe foemina • Arctia hebe • Ведмедиця геба (самка)
 Chelonia villica • Arctia villica • Ведмедиця сільська
 Chelonia Caja • Arctia caja • Ведмедиця Кая, метелик, лялечка, гусінь
 Sphinx convolvuli mas • Herse convolvuli • Бражник беріzkовий, самець
 Sphinx convolvuli foeminea • Herse convolvuli • Бражник беріzkовий, самка
 Sphinx tiliae • Mimas tiliae • Бражник липовий
 Sphinx gallii • Celerio gallii • Бражник підмаренниковий
 Sphinx euphorbiae • Celerio euphorbiae • Бражник молочайний

- Potentilla anserina • Potentilla anserina • Гусячі лапки
 Ova cocci polonici • Porphyrophora polonica (ova) • Яйця польської кошенілі
 Coccus polonicus. Mas et feminea • Porphyrophora polonica, mas et feminea
 • Польська кошеніль. Самець і самка.

*Пресмыкающіяся
Животныя .*

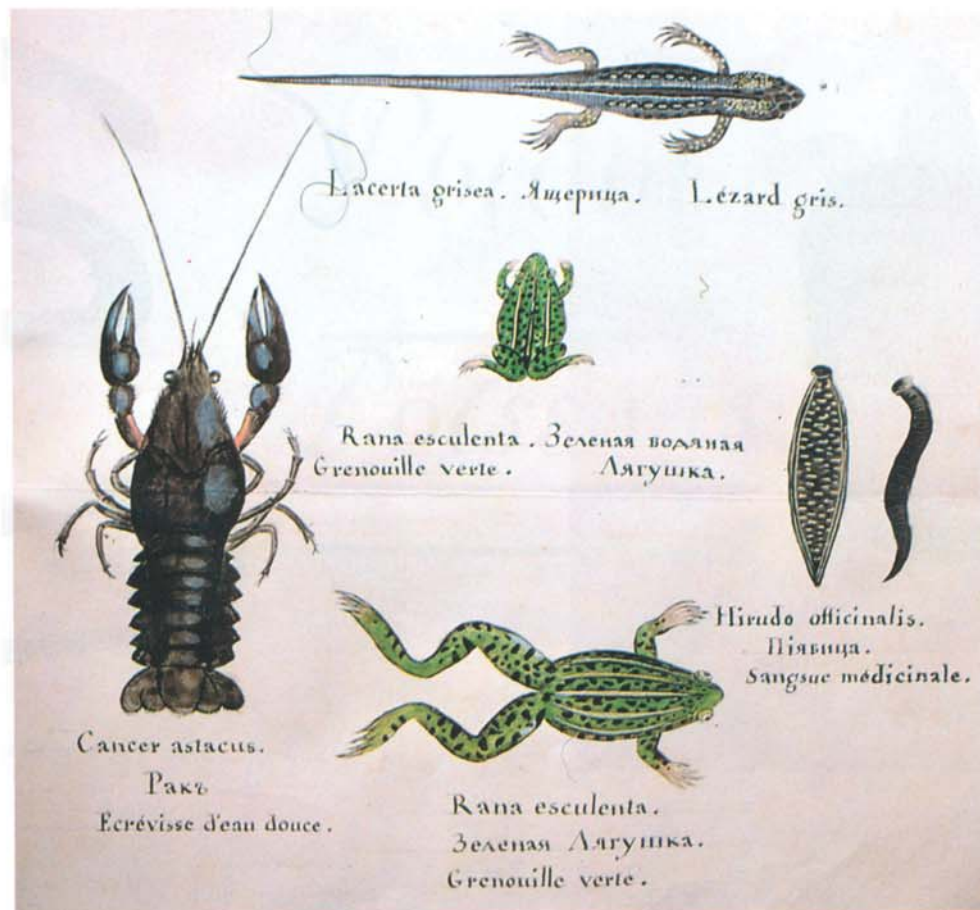
Reptiles .

Пресмыкающіяся животныя. Reptiles.

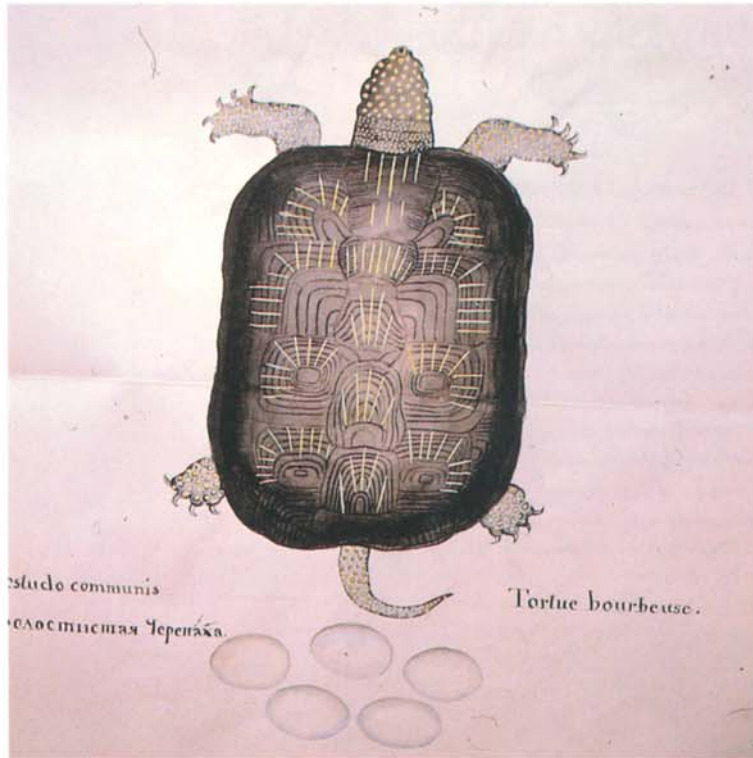
Въднѣ пресмыкающагося, не встрѣ-
наютъ водныхъ, *Nigra communis*,
въ озе поладарова усть, *Colebar*
наиб; *Asperuga*, *Lucina fragilis*,
Salina leucogea, *Rana viridis*
оубъ въднѣ поладарова, и *Colobus*
mao europaea, *Testudo communis*.
Въ пруду и пруду въ оладарова
оубо поладарова, *Cancer asper* и
Asperuga, *Hirudo officinalis*, *Ro-*
stropis aspera оубо въ оладарова
оубо поладарова. *Asperuga* и *Ro-*
stropis поладарова оубо въ оладарова
оубо поладарова, *Asperuga* и *Ro-*
stropis поладарова оубо въ оладарова
оубо поладарова, *Asperuga* и *Ro-*
stropis поладарова оубо въ оладарова
оубо поладарова.

Вднѣ въ Reptiles, je n'ai pas rencon-
tré de vivans, *Nigra communis*;
la couleur à collier, reptile aspi-
dien, *Colebar natrix* est plus commu-
ne, ainsi que le lézard gris, reptile
ovipare. La grenouille verte, reptile
batracien, *Rana viridis* se trouve dans
tous les lieux marécageux, ainsi que la
tortue boueuse, *Testudo communis*,
reptile chelonien.

Dans les étangs et les rivières, il y a beau-
coup de sangsues, *Hirudo officinalis*.
Autrefois elles étoient très communes,
mais maintenant, elles deviennent
très rares, parceque depuis quelques
années, on en défraye beaucoup, pour
le commerce que les juifs ont fait avec
les allemands qui viennent acheter en
grande quantité en grande quantité.

Lacerta grisea • *Lacerta agilis* • Ящірка прудка
Rana esculenta • *Rana ridibunda* • Жаба озерна
Cancer astacus • *Astacus leptodactylus* • Рак
Rana esculenta • *Rana esculenta* • Жаба ставкова
Hirudo officinalis • *Hirudo officinalis* • П'явка медична

Testudo communis • Emys orbicularis • Черепаха болотьяна

Coluber natrix • Natrix natrix • Вуж звичайний

Pbichu.

Poissons.

•

Рибні. Poissons.

Рибні водна і в проток і проток
а найбільш в Дніпро і в притоки
їх:

des Poissons qui appartiennent
aux étangs, aux rivières et particu-
lièrement au Dnieper et au Dniestr
sont:

Карась, *Cyprinus Carassius*, Carassin; Окунь, *Perca fluviatilis*, Океан;
Коростень, *Carassius auratus*, Carassin; Щучка, *Esox lucius*, Brochet;
Молокани, *Cyprinus erythrophthalmus*, Астеріс; Акула, *Cyprinus tinnca*,
Tanche; Сом, *Silurus glanis*, Silure; Осетер, *Acipenser*
Sturio, Esturgeon; Асцит, *Cyprinus brama*, Brême; Селді, *Cyprus*
Lutjanus, Morue de rivière; Сехона, *Novacula corophona*, Aulair ou
Aulon; Бягула, *Delphinus leucas*, Saumon blanc; Судак, *Perca lucio*,
Lutjan ou Gordon, Барзуд ...
С. С.

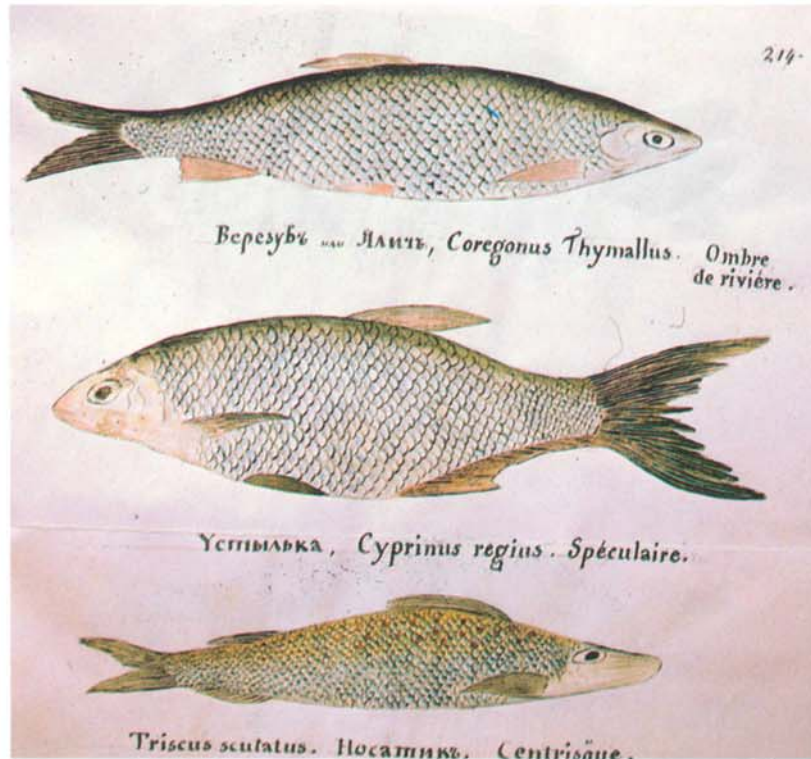
устрица.

Карась, *Cyprinus carassius*, Le Carassin.

Окунь, *Perca fluviatilis* La Perche.

Cyprinus carassius • *Carassius carassius* • Карась звичайний
Perca fluviatilis • *Perca fluviatilis* • Окунь звичайний

Coregonus thymallus • *Thymmalus thymmalus* • Харіус.

У Дніпрі практично невідомий. У російському варіанті підпису ця риба названа як вирезуб.

Його у Дніпрі раніше було багато, особливо у пониззі.

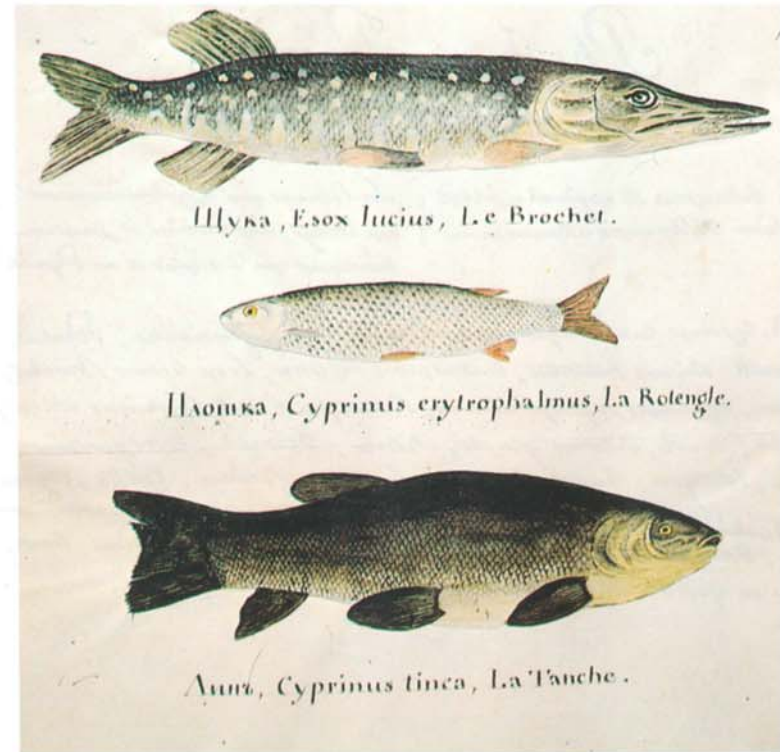
Вирезуб (*Rutilus frisii Nord.*) відомий і у Київській області.

За малюнком його важко розпізнати, але подібність є.

Cyprinus regius • *Cyprinus caprio* • Короп дзеркальний, сазан.

За своїм зовнішнім виглядом на малюнку ця риба дуже нагадує плоскирку (*Blicca bjoerkna*). Тому, мабуть, на малюнку зображено плоскирку.

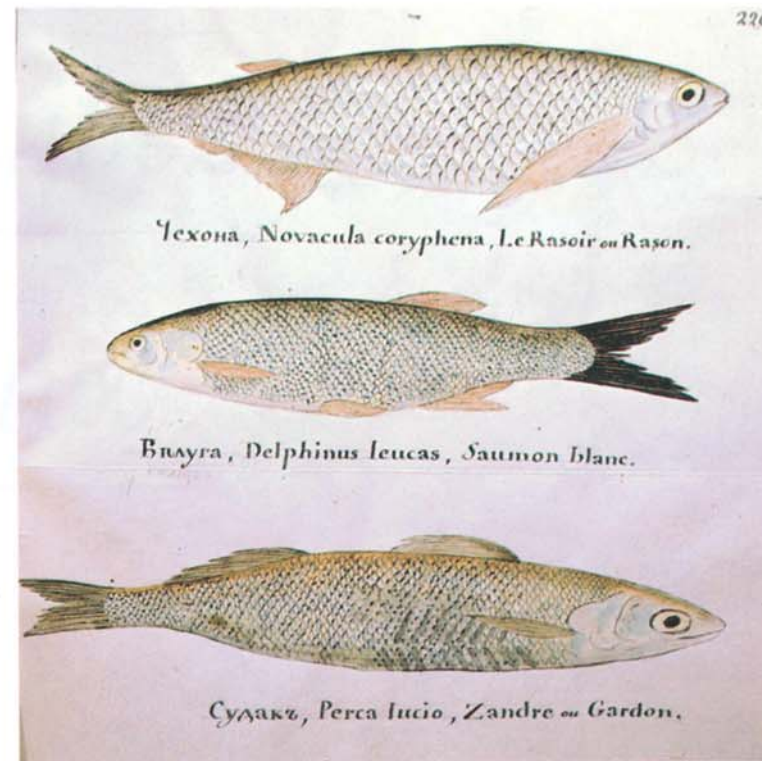
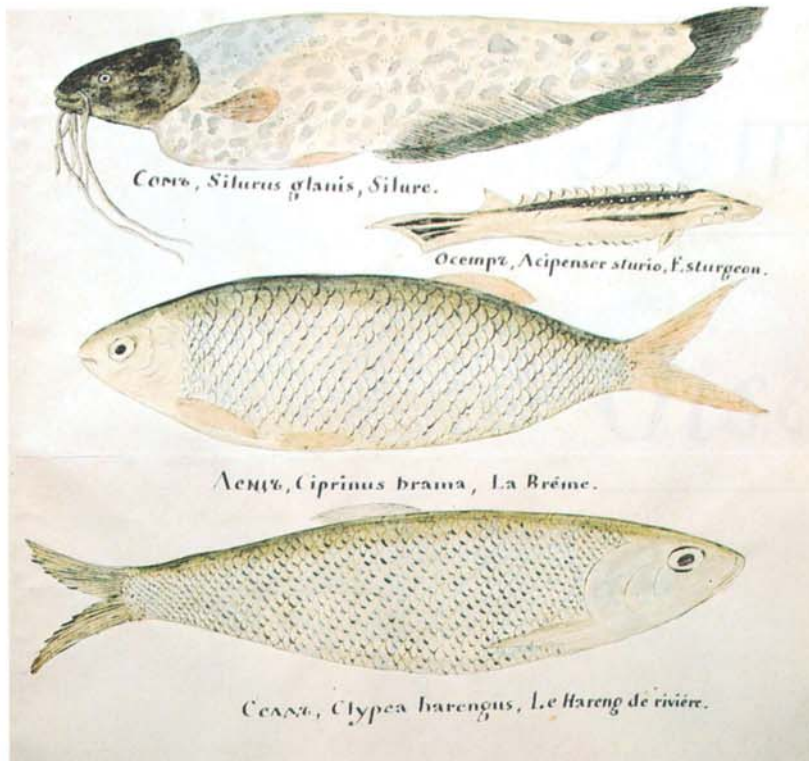
Triscus scutatus • *Gymnocephalus acerina Güld* • Носар (йорж-носар)

Esox lucius • *Esox lucius* • Щука звичайна

Cyprinus erythrophthalmus • *Scardinius erythrophthalmus* • Краснопірка
У російському варіанті підпису ця риба названа пліткою. За зовнішнім виглядом на малюнку вона нагадує як плітку (*Rutilus rutilus*), так і краснопірку (*Scardinius erythrophthalmus*), але за латинською назвою, наведеною автором, вона, напевно, є краснопіркою.

Cyprinus tinca • *Tinca tinca* • Лин озерний

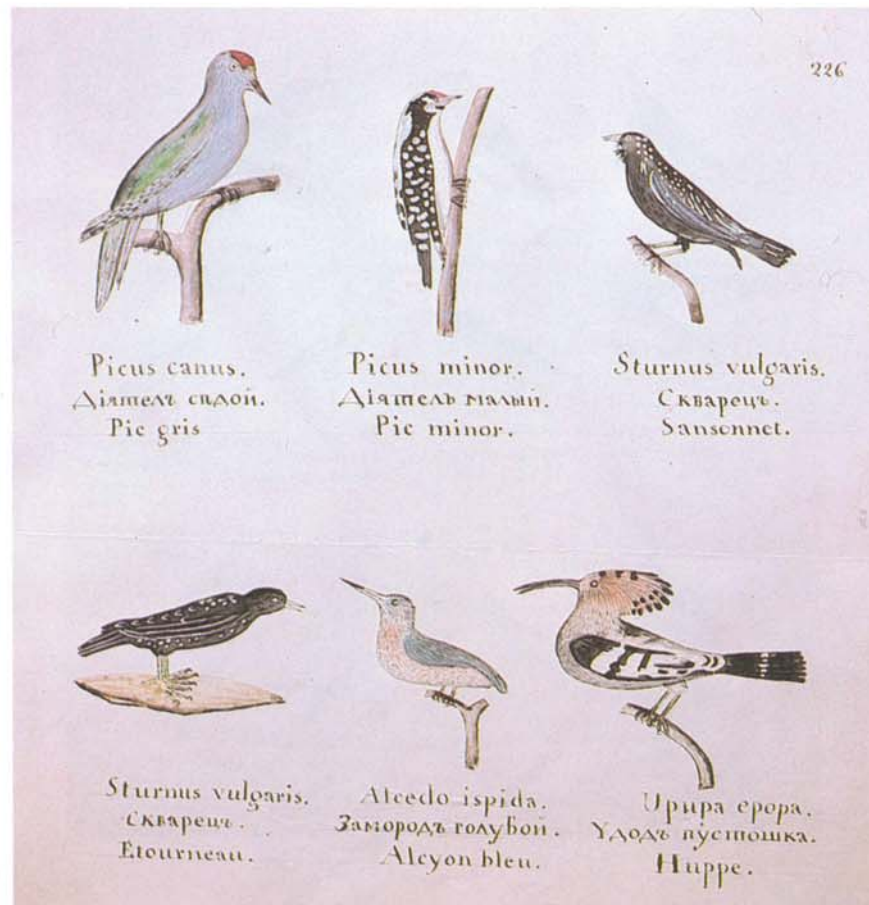

Silurus glanis • *Silurus glanis* • Сом звичайний
Acipenser sturio • *Acipenser guldenstädti colchicus* V.Marti
 • Осетер чорноморсько-азовський
Cyprinus brama • *Abramis brama* • Лящ звичайний
Cyprus harengus • *Alosa pontica pontica* Eich •
 Оселедець чорноморсько-азовський

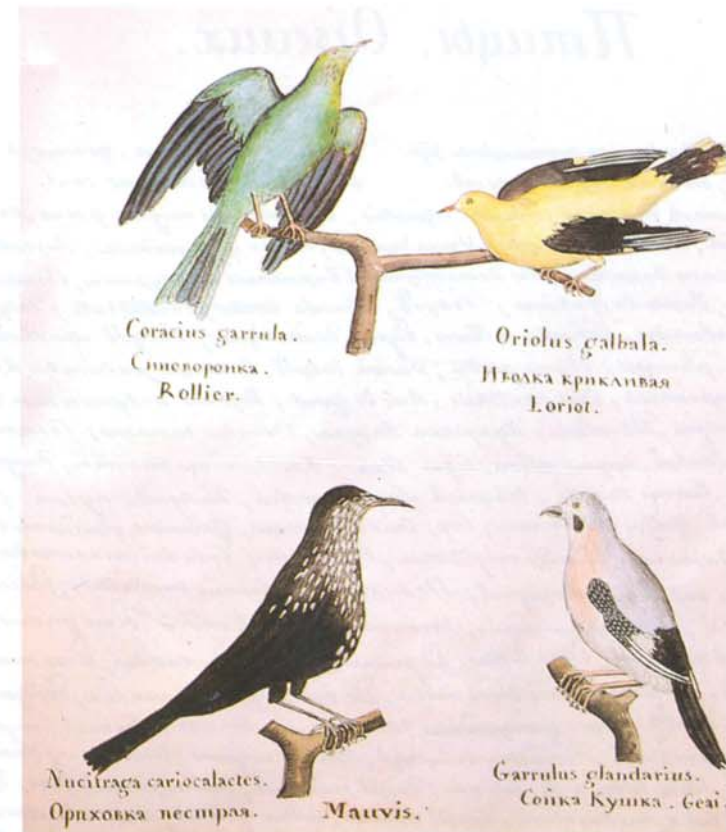
Novacula coryphena • *Pelecus cultratus* • Чехоня
Delphinus leucas • *Salmo trutta labrax* Pallas • Лосось чорноморський
 Ця риба живе у Чорному морі, але на нерест йде у річки, підіймаючись вгору проти течії. Не виключно, що в минулому цей вид риби міг заходити у Дніпро, як зараз у Дунай. За зовнішнім виглядом на малюнку – це типова коропова риба, яка не відповідає російському варіанту підпису білуга (*Huso huso*).
 Малюнок нагадує більшою мірою головня (головень звичайний – *Leuciscus cephalus*), менше – в'язь (в'язь звичайний – *Leuciscus idus*).
 Обидві риби поширені у Дніпрі.
Perca lucio • *Stizostedion lucio perca* • Судак звичайний

Лпицѳи.

Оісеаиѳ.

Picus canus • *Picus canus* Gm. • Дятел сивий
Picus minor • *Dendrocopos minor* • Дятел строкатий малий
Sturnus vulgaris • *Sturnus vulgaris* • Шпак звичайний
Sturnus vulgaris • *Sturnus vulgaris* • Шпак звичайний
Alcedo ispida • *Alcedo atthis* • Рибалочка голуба
Upupa epops • *Upupa epops* • Одуд

Coracias garulla • *Coracias garrullus* • Сиворокша
Oriolus galbala • *Oriolus oriolus* • Іволга
Nucifraga carioalactes • *Nucifraga caryocalactes* • Горіхівка
Garrulus glandarius • *Garrulus glandarius* • Сойка

Colomba turtur • Streptopelia turtur • Горлиця
 Cuculus canosus • Cuculus canorus • Зозуля
 Gallinula chloropus • Gallinula chloropus • Курочка водяна
 Totanus glottis • Tringa nebularia (Gunn.) • Уліт великий
 Scolopax gallinula • Gallinago gallinago • Бекас (баранчик)
 Crex pratensis • Crex crex • Деркач

Turdus pilaris • Turdus pilaris • Чикотень
 Turdus musicus • Turdus philomelos C. L. Brehm • Дрізд співочий
 Turdus merula • Turdus merula • Дрізд чорний
 Caprimulgus europaeus • Caprimulgus europaeus • Дрімлюга
 Turdus viscivorus • Turdus viscivorus • Дрізд-омелюх

Mergus merganser • Mergus merganser • Крохаль великий
 Otis tetraodon • Tetraodon tetraodon • Стрепет (хохлатка)

Colymbus arcticus • Gavia immer (Brünn.) • Гагара полярная
 Anas querquedula • Anas querquedula • Чирок-трескунок

Oegalius brachiatus • Asio flammeus (Pontopp.) • Сова болотная
Bubo maximus • Bubo bubo • Пугач

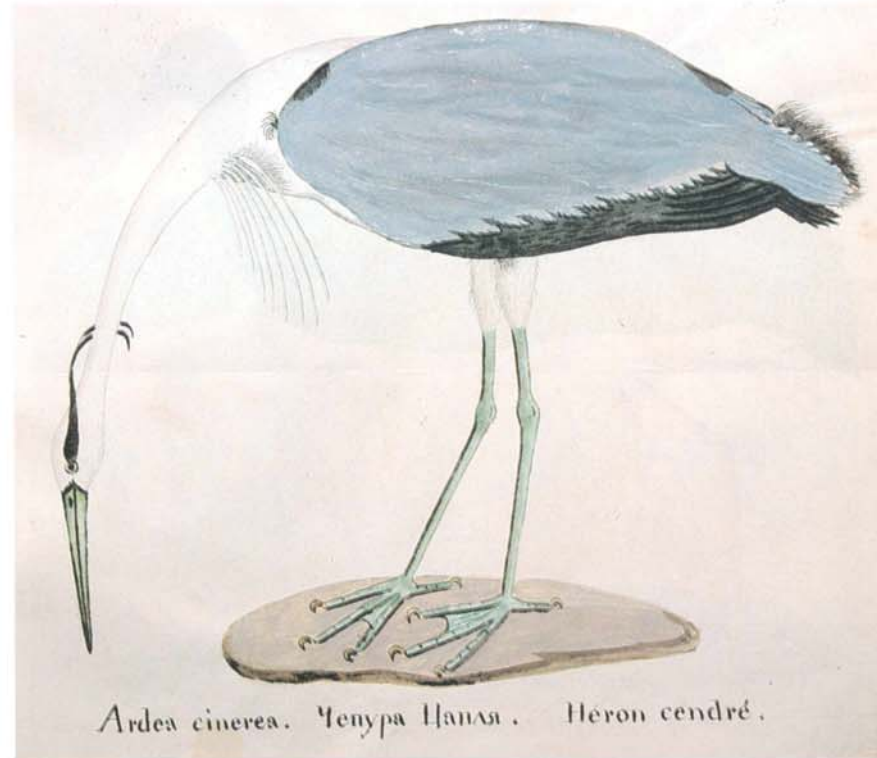
Circus rufus • Circus aeruginosus • Лунь очеретяный
Tetrao bonasia • Tetrastes bonasia • Рябчик

Anser albifrons • Anser albifrons (Scop.) • Гуска велика білолоба
Anas boschas • Anas platyrhynchos • Крижень

Ardea stellaris • Botaurus stellaris • Бугай
Fuligula nerosa • Aythya nyroca (Güld.) • Чернь білоока

Falco subbuteo • *Falco subbuteo* • Чеглок
Astur nisus • *Accipiter nisus* • Яструб малий
Aquila noevia • *Aquila clanga* Pall • Підорлик великий

Ardea cinerea • *Ardea cinerea* • Чапля сіра

Ciconia nigra • Ciconia nigra • Лелека чорний

Tetrao urogalus • Tetrao urogallus • Глухар
Tetrao tetrix • Lyrurus tetrix • Тетерев

Grus cinerea • *Grus grus* • Журавель сірий

Ciconia alba • *Ciconia ciconia* • Лелека білий

Falco albicilla . Орелъ бѣлохвостъ . Aigle à queue blanche .

Сосцетпиттѡющіѡ
Животнвіѡ .

Mammifères .

Сосчетипаюція Животныя. Mammifères.

Сосчетипаюція Животныя малой | *des Mammifères de petite es-*
пароды сымб. | *pece sont:*

Ласка, *Mustella nivalis*, *Belette de neige*; *Cynocyon*, *Chus sibiricus*,
Somalis; *Canis*, *Canis lupus*, *Canis*; *Canis*, *Canis lupus*,
Canis; *Canis*, *Canis lupus*, *Canis*; *Canis*, *Canis lupus*, *Canis*;
Canis, *Canis lupus*, *Canis*; *Canis*, *Canis lupus*, *Canis*;
Canis, *Canis lupus*, *Canis*.

Дикія звяры сымб:

Les animaux sauvages sont:
Canis, *Canis*; *Canis*, *Canis*; *Canis*, *Canis*; *Canis*,
Canis; *Canis*, *Canis*, *Canis*, *Canis*; *Canis*, *Canis*,
Canis, *Canis*.

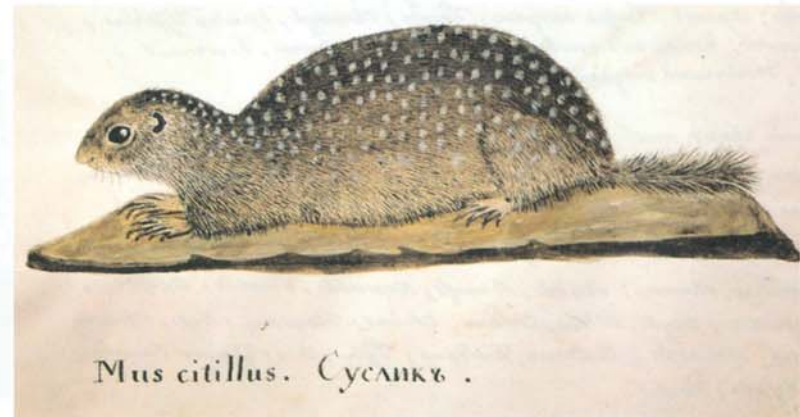
Домашнія Животныя сымб | *Les animaux domestiques sont:*

Canis, *Canis*; *Canis*, *Canis*; *Canis*, *Canis*; *Canis*,
Canis; *Canis*, *Canis*, *Canis*, *Canis*; *Canis*, *Canis*,
Canis, *Canis*; *Canis*, *Canis*, *Canis*, *Canis*;
Canis, *Canis*, *Canis*, *Canis*;
Canis, *Canis*.

Talpa europaea. Кротъ . Тауре .

Mus citillus. Сусликъ .

Talpa europaea • *Talpa europaea* • Кріт звичайний

Mus citillus • *Citellus suslicus* Güld • Ховрах крапчастий

Sciurus vulgaris • Sciurus vulgaris • Білка звичайна

Spalax typhlus • Spalax microphthalmus Güld • Сліпак звичайний

Hemiacus europaeus • Eginaceus euoraeus • Ёжак звичайний

Раздѣлъ II.
Deuxième division.

Одежда и Обувь.

Крестьяне Киевского и Волынского уезда носят круглую довольно бычью шапку из шерстяной или сурьей овечьей шерсти; но жители Радомышлянского, в вобрушань Шепетовского, Зарвотского и Мокосинского уездов, носят шапки гетероугольные из сурьей или темного сукна украинского кракшима или синими шмурками. Пиджак из обтянутой довольно коротко. Все молодцы, а старики борода.

От одежды в кафтаны пошиваются свитками сшитые из толстого темного иногда сурьей и белого сукна двудельчатого или из шерсти овечьей на пропущено свойства от дождя. Эти свитки очень красивые широки и длинны, сзади имеют карман для задержания голубки и лица от дождя и ветра, с двумя отверстиями для глаз. За это сукна карманом: сшиты или в дождя, вместе сшиты в котурки класуль джуб. Знают они носят под этого свитком обивную шкуру на обивную или в шмур кракшима, в кш они имеют переносить валайскую ступу. Когда эта шкура мова то ситъ изрубчатая блан, и имеют шерстяной барани воротник; но бланна эта не проводителна, не застать в употреблении; судури не раз измочался, она сморщивалась, джакта жостка и принимает вид темной и обратительной от жары, кроме того от времени засаливается. Когда же измочалась и изурдала, то худо зачищают отбоять, а тогда так свитки и шурки вышиваются не имеют, то измочалась кушачом. Вся крестьяне носят маховые лямки ткани или вазонны из шерсти и окрашенные в красивый цвет коммальной сурьей, иногда тогда зеленые, синие, желтые и радужные. В джакте джак обиваются просто холста или сукна.

Из Радомышлянского уезда, крестьяне опоясываются ремесом обивной или шмур широким с широким пряжкой в котурку широким два фута, один с шуром, а другой обивной шуром и шуром шуром или для разведения огня в лесу и в полях и для джакта шуром.

Vêtements et Chaussures.

137

Les paysans du District de Raïv et de Wasilawski portent des bonnets aux épis, de forme ruelle en peau de bœuf noir ou gris; mais ceux du District de Radomyśl, dans les communes de Chepelitski, de Wasowitski et de Makymowitski ont des bonnets de forme triangulaire en drap gris ou bleu clair ornés de broderies en laine bleue ou cramoisie, leurs cheveux sont couverts avec courts ils ont presque tous des monstrosités; il y en a aussi qui portent la barbe, surtout les vieillards.

Ils sont vêtus de suittes, qu'on nomme suitas, confectionnés de gros drap brun foncé et quelquefois gris ou blanc qu'ils fabriquent eux-mêmes avec la laine de leurs moutons. Ils sont assez imperméables à la pluie. Les habits sont larges, ordinairement longs et ils ont par derrière un capuchon percé par devant de deux ouvertures pour les yeux et dont ils se couvrent du tête ainsi que le visage pour se préserver de la pluie ou du vent, pendant les mauvaises saisons. Les voyageurs ont quelquefois des sacs dans lesquels ils mettent leur pain. Les hommes portent par dessous ce suittas (suttas) une pelisse de peau de mouton imperméable au climat et avec laquelle ils peuvent supporter de grands froids. Quand cette pelisse est neuve, elle est d'une blancheur éclatante, son col est de mouton noir; mais cette blancheur est de peu de durée. Après avoir été portée, elle est bientôt sale et tachée, de sorte qu'au lieu d'être blanche, elle est devenue grise, elle prend une teinte brune, noirâtre très désagréable à l'œil, aussi qu'on la voit chez les pauvres. Lorsqu'elle est usée et délabrée, elle chiffe mal de froid. Comme les pelisses et les suitas sont sans boutons, ils les fixent au moyen d'une ceinture tenue en laine de couleur cramoisie teinte avec la cochenille du pays, mais ils en portent aussi qui sont velus, bleues, jaunes et de couleurs mélangées. Les plus pauvres se ceignent avec une ceinture de toile grossière.

Dans le District de Radomyśl les paysans ont pour ceinture une ceinture de cuir plus ou moins large avec une large boucle en cuivre, à laquelle sont attachés deux épis, l'un pour son couteau, et l'autre pour des pièces à fusil et de l'amadou qui leur sert à allumer du feu dans les forêts ou les champs et leur pipe.

О ПИЩЕ И ПИТЬИИ.

Пища крестьян почти одна и та же зимою и летом: Хлеб ржаной, яровой или яровой, развѣ въ праздничные дни, въ исключѣніи здѣ въ особенности родится пшеница; Борщъ (щи) приготовляемый съ саломъ или свиного, капустого, свеклоного и щавелеваго или другого зеленаго Аптомъ. Рѣдко едятъ яловичнаго говядинаго на кашу свиную, или баранину въ исключительные дни. Вообще они употребляютъ много картофеля который они садятъ вездѣ въ изобиліи, особенно на песчаной почвѣ, такъ тамъ употребляютъ и просаную; Залучки приготовляемыя изъ зрѣлой и незрѣлой муки смѣшанной съ выданнымъ или мочковатымъ и сиротъ. Въ время постовъ которые крестьяне весьма строго соблюдаютъ, они употребляютъ въ пищу много коноплянаго, дикой репы или Амарант. Тѣ которые обладаютъ кѣсною солянкою или сахароруду, зимою многіе крестьяне отправляются на Донъ и покупаютъ какъ для себя употребленія такъ рубли и для торговли.

Горьхъ, Бобы, Кукурруза, Гемель, Лукъ, Огурцы свѣжіе или соевые употребляются зимою года, принадлежатъ такъ же къ ихъ пище. Хлебъ яровой пища поводится вообще въ изобиліи и хорошаго качества въ уездахъ Киевскомъ и Валыславскомъ, особенно при сарожскомъ уездѣ, и славянскій деревни въ которыхъ почва песчаная и безплодная, или когда нѣтъ урочаевъ Хлеба и картофеля. Въ уезде же Андрушевскомъ, гдѣ почва почти вездѣ песчаная, Солотчинская и мало плодородная, когда притомъ бываетъ сушь или продолжительныя дожди и многого хлеба затоплены; тогда Хлебъ и другіе свѣжыя припасы въ огни мало; при томъ покрываются тѣ и на совершенно худой дождя, блѣды другіе торчатъ вездѣ отъ неурочаевъ. Въ обшествохъ Гурьевскомъ, Могилевскомъ, особенно Барышевскомъ, отчасти Максимовскомъ и Шарашевскомъ, пища такъ же не такъ обильна, пшеницы и яровой, какъ въ другихъ. Въ случаѣ неурочаевъ картофеля который производятъ въ этихъ земляхъ употребляютъ пшеницы, просаной, торчатъ и до отомъ въ пищу.

Des Alimens et des Boissons.

141

Les alimens des paysans sont à peu près les mêmes en été qu'en hiver. Leur nourriture est composée ainsi qu'il suit: Pain de seigle, de sarrasin ou d'orge, rarement de froment, excepté les jours de fêtes et dans les lieux où il croît. Borcht préparé avec du lard ou de la viande de porc, des choux ou des betteraves, de l'oseille crüe ou d'autres légumes. Rarement les paysans mangent de la viande de bœuf, plus souvent du porc, du mouton ou de la volaille, et seulement les jours de fêtes ou les dimanches. En général, ils font un grand usage de pommes de terre qu'on cultive communément partout et particulièrement dans les terrains sablonneux; de gruau, d'orge, de sarrasin, de millet, et de galeuchai, pâte qu'ils préparent avec de la farine de seigle, de froment ou autre, des œufs, du lait ou du fromage.

Pendant les carêmes que les paysans observent strictement, ils ajoutent alors à leurs mets de l'huile de chenue, de navette ou de lin et ceux qui sont aidés ont du poisson salé ou séché que beaucoup d'eux vont acheter soit pour eux, dans le voisinage du Don, soit pour en faire commerce.

Les pois, fèves, maïs, dignons, ail, concombres frais ou salés font aussi partie de leur nourriture. Le pain et les autres alimens sont ordinairement abondans et de bonne qualité dans les districts de Kiev et de Vassilkow sur tout dans les bonnes années; excepté dans les villages dans le sol est sablonneux et stérile ou bien quand les récoltes des céréales ou des pommes de terre ont manqué. Mais dans le district de Radomysl où le sol est sablonneux, en général marécageux et peu fertile; quand encore, il y a de grandes saharosnes ou des pluies qui durent longtemps, et par conséquent inondent beaucoup de lieux; alors le pain et les autres alimens sont rares, d'une médiocre ou d'une mauvaise qualité. alors on y souffre plus qu'ailleurs de la disette.

Dans les communes de Tchernobyl, de Tchernopolitshi et en partie de Mairimovitchi et de Cherdni, les alimens sont bien moins abondans et restreints que dans les autres lieux; mais lorsque les pommes de terre qui forment une partie de leur nourriture ont manqué, les habitans sont dans une grande pénurie.

мало крова каша зливаним настоюванням з домішкю слядствівимъ
кварцова свѣтлост обмарки, какъ вѣдѣнъ свѣтлостъ чир-
важаними припадками которѣе олонивающаея опасниими,
тѣмъ свѣтлостимъ.

Воды уездовъ кievского и Андрушевского почти всегда превосходны.
Вода Змигровская весьма здорова; колодезьная охень
радо обвѣсана соленая и не заимаетъ всесудствъ брѣднѣвѣ для
здоровья; въ случаѣ же перчи воды мѣтели таковой не употре-
бляють; но воды въ Радомышевскомъ уездѣ не только и коло-
дезьной болѣею касаясь болотистыи, особливо во время суми
и помянутому сего производятъ поносъ и перемѣнаю изъяснъ Амуро-
ви; Воды эти не здоровы и для скота. Однакже имѣетъ много
оказываетъ бѣлуги и здоровыи воды которыи имѣюта свѣтлостъ
матеріала свѣтлостимъ.

Искрога воды, какъ другая матеріала крова водки, мѣла
а имѣюта мѣла котораго впрочемъ нѣтъ мѣла по
примѣлу не всегда хорошаго свѣтлостимъ и бѣлостимъ цѣны. Квасъ
растворенно ни гдѣ не употребляютъ, а если бы можно приутомъ
красивѣе къ употребленію оного, это было бы весьма полез-
но и skutна бы предохраняла отъ многихъ болѣзней, осо-
бѣннѣе въ имѣютихъ однѣ вода не здорова.

Воды же въ обвѣсанахъ употребленію, отъ чего и случается,
особѣннѣе въ дни прозвѣсныи, такими какъ свѣдѣнъ и похорожъ,
протѣвляющъ и другыи случаямъ видѣти много водѣи на требую
но водѣи обвѣсанахъ зрѣимѣею умѣнѣею обвѣсанахъ при-
мѣнѣи надѣжнѣе къ тому имѣюти; однакже не рѣдко въ-
сѣнѣ примѣнѣе во время пѣвнѣе болѣзней и аномалии.

Les semences végétales de cette plante ne pouvant subitement se pecher
du Millet, il résulte du grain qu'on en prépare, une véritable, composition -
menent, accompagnée de vertiges, de convulsions et de symptômes non
sans qui causent de graves accidens.

L'eau du district de Kiev et de Vassiliev est presque partout excellente,
celle du district de Semei; l'eau des puits est rarement saine ou contient
des substances nuisibles à la santé et dans ces cas, les habitans n'en boivent
pas; mais les eaux du district de Radomysl, dans beaucoup de localités
sont malsaines, surtout pendant les temps de sécheresse, ainsi que celle des
puits; c'est pourquoi elles produisent quelquefois la diarrhée et des fièvres
intermittentes; elles sont aussi nuisibles aux bestiaux; cependant
il y a des lieux où on rencontre beaucoup de sources d'eau vive,
et saine, et qui est parfois ferrugineuse.

Excepté l'eau il n'y point d'autres boissons dans le pays, si ce n'est l'eau de vie,
la bière et rarement l'hydromel dont les paysans ne boivent guère à cause de
leur prix élevé, et parce que ces deux dernières boissons sont souvent de mau-
vaise qualité et acides. Le Quass n'est nulle part en usage et si on pouvoit
habiter les paysans, surtout là où l'eau n'est pas de bonne qualité, à
s'en préparer, on pourroit préserver les habitans de beaucoup de maladies.
Les paysans consomment beaucoup d'eau de vie, surtout lors des fêtes
et dimanches, à l'occasion des noces, des baptêmes et des enterremens.
Il n'est pas rare de rencontrer des gens ivres, surtout dans les cabarets,
cependant l'ivrognerie est moindre depuis les mesures prises pour
diminuer le nombre des gens adonnés à ce vice. Toutefois il n'est pas rare
que l'ivresse cause des maladies inflammatoires et des apoplexies.

въ отъѣздъ своего разведенія и не оставили въ своихъ сѣлѣхъ для того что бы
нѣтъ въ счастливѣйшіи мѣстахъ Анкиматы; отъ этого почти все тѣхъ кото-
рыхъ призвало отъѣздить казачеству прошедшіи все Европа пошла два-
цать Анкиматскихъ трудовъ, возвращаются отдохнувши подъ родную
кровлю.

Земледѣліе состоитъ какъ извѣстно, въ обработкѣ всѣхъ земель плугомъ,
сохой или другимъ земледѣльческими орудіями, въ удобреніи ее иногда ка-
возомъ, полевая сѣмена, удобрка пшеница въ поляхъ, сѣмена же въ конюхѣ
въ другихъ работахъ не обходятъ къ совершенному приготавленію
пшеница. Хотя занятіи ихъ повсѣмѣстно въ Кіевскомъ округѣ одинаковы,
однакоже находимъ значительное различіе между Анкиматскими
и тѣхъ плужниковъ въ уездѣхъ Кіевскомъ и Васильковскомъ и студымцѣхъ
земель наскобленихъ обитавшихъ Радомысльскаго уезда.

Гладношій Лушманъ земляни пріимуществовало въ вѣдѣхъ сѣвѣхъ
атлантическихъ, доко управляютъ плужникъ запрашиваютъ прося или
каверма параличъ крахмалъ вольв, они довольно прилично одити и
кармъ тѣхъ дѣтвѣхъ, питательнѣе и обильнѣе; тѣхъ здоровую воду и не
имѣютъ не до отъѣзда въ вода. Пшеница всѣхъ пономъ не болѣе
роствѣ, худощавѣе, блѣднѣе или слабѣе, въ мучкѣ почти пара вольв,
а въ худѣхъ комедіи для похвалія обитавшихъ, блуждѣе мало и не благодарнаго
тѣхъ. Они водворъ худо одити, тѣхъ импортируютъ и блуждѣе воду
и тѣхъ не вѣдѣхъ тѣхъ предѣлахъ Кіевской губерніи всѣхъ замѣтно
болѣе различіе между тѣхъ тѣхъ, такъ это уже можно признать
за тѣхъ различіихъ и тѣхъ тѣхъ.

Хотя иногда болѣе не извѣстны Анкиматскихъ, потому что
они тѣхъ при обстоятельствахъ благоприятствующихъ здоровью,
но извѣстна уполномоченія различіихъ комедіи, что наиболѣе Лушманъ
въ дни праздничныя, и во время арестованія, свидѣль Крестыковъ въ похоро-
нѣхъ, часто бывающъ при этомъ и тѣхъ блуждѣе во тѣхъ тѣхъ и вѣ-
дѣхъ блуждѣе и апонексисъ; но не имѣютъ отъ тѣхъ тѣхъ вида

пѣхъ здоровы; aussi voit-on souvent que ceux d'entre eux qui ont été appelés sous les
drapeaux à la défense de l'Empire, après avoir parcouru l'Europe et obtenu une
honorable retraite pour leurs longs services, reviennent couverts de nobles citations, la
poitrine décorée de nombreux signes de leur bravoure, à reposer après vingt années, sous
la chaumière paternelle.

L'agriculture consiste, comme on sait, à remuer la terre avec la charrue et la bêche,
puis après l'avoir quelquefois aidée d'engrais, à lui confier les semences qu'elle doit fécon-
der, à faire la récolte du foin, des céréales et des autres fruits, à les préparer, enfin
à élever des bestiaux. Ces travaux sont partout les mêmes et se succèdent avec
ensemble continuellement. Cependant, il y a peu de ressemblance entre les la-
boueurs ainsi que terres fertiles des districts de Kiev ou de Tassilkow et les pauvres
cultivateurs de plusieurs communes de Radomysl. Les premiers sont généralement
d'une haute taille, robustes, athlétiques, ils conduisent sans effort une charrue
attelée de trois ou quatre paires de bœufs vigoureux, sont très commodalement
outés une nourriture saine, substantielle et abondante, ont pour boisson de bon
camp et ne manquent pas d'eau de vie. Les seconds, au contraire, presque tou-
jours d'une taille médiocre, à plus souvent, maigres, chétifs, indolents ou débiles,
n'ont besoin que d'une paire de maigres bœufs ou de misérables chevaux pour former
des sillons dans des sables mouvans, froids, ingrats, sont assez mal vêtus, mal
nourris, s'alimentent d'eau croquante et marécageuse, trop pauvre, et plus
souvent pour en corriger la mauvaise qualité, avec un peu d'eau de vie. Ainsi
sans sortir du gouvernement de Kiev, on peut observer une énorme diffé-
rence dans ses habitans, de sorte qu'on pourroit les croire de différens climats.

Quoique beaucoup de maladies ayent épidémiques aux agriculteurs, paroxysmes viennent
généralement dans des circonstances favorables à la santé, cependant les crises qu'ils
font souvent d'eau de vie, ce qui a lieu surtout le dimanche et les fêtes, aux fêtes,
aux noces, dans les cérémonies, divinement la cause de beaucoup de maladies in-
flammatoires, d'apoplexies et d'hydropisies, cependant l'évergésis a diminué
depuis quelques années. Toutefois, cependant les habitans n'ont pas le moyen de

мощности или заразителности (это они редко свирепствуютъ въ сухъ мѣсяцъ) равно трудно избавиться всегда отъ прихвостельныхъ до-
лговыхъ солдатовъ или вугачи во время уборки хлеба, такъ же отъ
раздражающей слезливости переполовъ легкихъ, мелкоточивыхъ; Асимомъ
которая обиваетъ вслѣдствіе не погоды особенно весною и осенью.

Изъ силъхъ называются: Плотники, Пилвцики, Мельники, Кузнецки
Столяры, Мельники, Портны, Ткачи, Ковбичи, Апшники, Гончары и Рыбаки.
Изъ обшчествъ: Вильковскы, Ратевскы, Заравитскы, Максимов-
вскы Радомыскаго уезда, называются крестьяны которыя дѣлають изъ
соковыя и березоваго лису дѣлать, смолу и улова, пилать доски приготавлиють
доски для парадней и клѣтки для овецъ, на соборный чинъ въ имѣніяхъ со-
сѣдственныхъ владѣльцевъ; Другіе занимаются скотоводствомъ имея свой
пастбищъ въ уездѣ или бортьхъ на берегу сомя; На юмъ въ окрестныхъ оубрѣхъ сего уезда
находится много рудныя, и цинкыя. (Индустриальная мѣлая и сталь)

Зачастую крестьяны имѣють работъ скотъ или лошадей занимаютъ
ся разнымъ рода транспортаномъ и отправляютъ въ разныя мѣста
въ Т. Одессу, Херсонъ и Николаевъ, возятъ строительныя доски изъ имѣній Ак-
мѣвъ, Канѣ или другія предметы для торговли; подрабатываютъ для
правительства подъ убой. Другіе отправляютъ отсюда въ Кривые
и на Донъ, откуды привозятъ овъ и рбыя которыя продають въ вра-
тисшихъ. Иныя продають огородныя произведенія какъ то: Картофель
Капусту, свеклу и проч. на рѣкахъ соседственныхъ городовъ и мѣстъ.

Мѣлкіе на берегахъ Днѣпра и Припяти доставляютъ водору, Дрѣв,
соловой лѣсъ; Сѣль и улова въ Кіевѣ, Кривомъ, Екатеринославѣ,
Николаевѣ и Херсонѣ.

Многіе крестьяны и крестьяны оубраю изъ Радомыскаго уезда

se soustraient aux maladies endémiques telles que les fièvres intermittentes et d'autres
qui sont contagieuses, quoiqu'elles naissent rarement dans ces contrées, ou bien à la
digue dans le district de Radomysl; enfin aux maux causés par l'influence d'un soleil
ardent pendant les vacances, et aux irritations des membranes muqueuses pulmo-
naires, stomacales ou intestinales, aux rhumatismes qui sont la suite des
intempéries de l'air, au prisme et ses altérations.

Dans les villages, il y a des charpentiers, Sieurs de bois, Charbons ou faiseurs
de char, forgerons, Elapisseurs, Tailleurs, Lissierands, Couroiers, Corbonniers, Sotiers,
Schaurs. Dans la commune de Dhimar, de Rogow, Yarowitshi, et Maximowitshi,
district de Radomysl. il y a des paysans qui font du goudron, de la poix et du char-
bon avec les pins et les bouleaux des forêts, y sient des planches, préparent des
mediers pour la Marine et des planches pour les tonneaux, mais à plus souvent
dans les biens des particuliers du voisinage. D'autres s'occupent des ruches russes
au sommet des troncs des Sapins dans les forêts; enfin il y a des fondeurs de fer
et des verriers.

Darmi les paysans les plus aisés qui ont des boeufs et des chevaux; les uns
voientent des grains ou des marchandises pour le commerce, à une distance
plus ou moins grande; ou font des transports pour le gouvernement.
Il y a une assez grande quantité de villages dont quelques habitans font
chaque année le voyage de Crimée d'où ils rapportent du sel, ou bien vont
dans le voisinage du Don, chercher du poisson qu'ils vendent à leur retour
dans le pays.

Ceux qui s'occupent de jardinage, apportent aux marchés de Kiew ou d'au-
tres villes les légumes qu'ils recolent, tels que: Pommes de terre, Choux,
Poterreaux, Concombres, Aigrons, ail, Carottes, Raves, Salades, Et. C.
Ceux qui vivent sur les bords du Dnieper ou du Dniestr transportent par eau de
Kobylew à Kiew, Krimowskaya, Enaterinoslaw, Nicotow et Kherson, du
bois, du goudron, des pierres, et d'autres marchandises.
Plusieurs de paysans et leurs femmes, s'ont en district de Radomysl.

августом и нередко летом в разное время Киевской губернии, в уездах Глоба и сина и возвращаются осенью, тогда отправляются на работы в соседственных бушмановских или сахарных заводах; другие в города где получают самые выгоднейшие заработки.

Занятия плотников, столяров, клеенщиков не вредят здоровью, а на против, сапожники, портные и ткачи ведут жизнь сидячую и принужденные беспрепятственно находятся в наклонном положении, часто подвергаются хвлатив болезни (infarctus hepaticus) и почти все имеют энцефалический изъязв. Амур.

Курьцы принужденны работать возле яркого огня, при жаркой температуре, имеют глаза красные, знойствие, утомляемость, ослабление зрения и яркостию распавшего зрачка. Иногда при кованом масле выкапывающия изь оного искры проникают в зрачковую оболочку, разлит в око и нити и свертывают при этом в сиктоты. Эти ремесленники всегда худы и бледны, беспрепятственно имеют жажду и много изь пищи нежестучают; они подвержены, простудам, колотью в суставах (dilatatio) потому что, часто изь утомленной жары, выходят на холод, и не редко случается что у них как у ветер ремесленников прыгнут дендрит беспрепятственно стоить, ноги свертывают опухшие покрываю раны и варады.

Температура рабочей в жаркой среде лампы которую они имеют, подвержены переимчивости Амурражания (печеночной) и водянчатой болезням; когда же употребляют для расширения чашечной лампы свинцовую омы, которую они принужденны сдерживать; то часто получают свинцовую болезнь называемую (colica fuliginosa); следовательно для предохранения от этой бо-
лезни

ont chaque année, pendant l'été faire la fenaison et la moisson dans les champs de l'empire du gouvernement de Kiev et de Kherson, et à leur retour en automne, ils se rendent dans les fabriques de sucre ou les raffineries, ou bien dans les villes voisines pour y chercher du travail, et leur salaire est le plus élevé.

L'exercice des métiers de charpentiers, sicurs de bois, charreons ou faineurs de devious, et ceux qui travaillent le bois dans les forêts, qui y préparent du goudron, de la poix et du charbon ne compromettent aucuns dangers; mais au contraire les cardonniers, les tisseurs et les tisserands n'ayant une vie sédentaire, obligés d'être continuellement assis et dans une attitude gênante, sont le plus souvent sujets à des obstructions du foie (engorgement hépatique) aussi ont-ils tous jours le teint jaune.

Les forgerons, serruriers, potiers, verriers, fondeurs de fer, obligés de travailler à un feu ardent, dans une température très élevée, et à l'extrême chaleur des fourneaux, ont les yeux rouges, chassieux, éraillés, fatigués et affaiblis par l'éclat du feu, du fer rouge, du verre en fusion ou du charbon de la forge en ignition. Chez les forgerons, quelquefois des paillettes s'échappent du fer lorsqu'il se ballent rouge, pénètrent dans la conjonctive, blessent ces parties délicates et il y en a qui deviennent aveugles. Les ouvriers sont toujours maigres et pâles, la soif les poursuit sans cesse et il y a fréquemment des éruptions parmi eux. Ils sont sujets aux refroidissements, aux pleurésies ainsi qu'aux rhumatismes, car ils s'exposent souvent au froid, en sortant d'une atmosphère brûlante, il n'est pas rare aussi que comme dans toutes les professions qu'on exerce debout, leurs jambes soient quelquefois infiltrées et qu'ils y contractent des ulcères.

Les potiers de terre travaillent toujours dans des lieux bas et humides, au milieu de l'argile qu'ils pétrissent, sont disposés particulièrement aux fièvres intermittentes, aux maladies lymphatiques et aux hydrogènes et lorsqu'ils emploient pour colorer leur poterie, des oxydes de plomb qu'ils doivent broyer avant d'en enduire les vases, il en résulte la colique métallique. comme

они долгие носить обувь и платья которые бы их защищала от непогоды, а когда расстираютъ свичивую скверь закрываютъ пологими и выжатыми тряпками.

Плеводство буржесъ коней занимаютъ крестьяны въ Радомисльскомъ уезде, хотя оно и не потому что они съ помощью лубякъ взлазятъ на деревья съ удивительною ловкостью и осторожностью и слушаютъ паденія оленей ридки.

Иногда въ внутреннихъ и особливо водныхъ мѣльницахъ оленей такъ много поймаютъ болышии несчастливцы отъ длиннаго и широкаго платья какъ то: свитки или шубы въ которыхъ они по болышии частости одѣты. Когда мельничцы съ котурви они зацепляются одеждою убѣгаютъ ихъ и они погибаютъ отъ ушибовъ чибовъ и переломовъ членовъ. По этому весьма полезно было бы для нихъ носить платья тѣсныя и короткыя въ какомъ обиклобеномъ ходатѣ мѣльнички за границую и это простого и недорогого предосторожностию можно было бы избѣжать многихъ несчастливыхъ случаевъ.

Лощманки, Судовники, Лодочники и Рибачи живущие обстреманно посреда свѣрой атмосферы, и мѣльничцы почти всегда ноги въ водѣ подверженны одышкѣ и жидкѣ на болгумять, прѣдупредъ одышкѣ и мѣльничскихъ способовъ подобно маракамъ. Дняпровскіе Лощманки и судовники ведутъ жизнь трудную; они подверженны на погони, не могутъ всегда охранитъ себя отъ дождя и различныхъ переименъ атмосферы, это возможно только на Кораблахъ Работы прѣдвѣшаютъ часто ихъ судьбу, какъ при знаководии, когда плаваніе на парусахъ не возможно, они обѣдуютъ принуденны

Colica figulina; Ils doivent donc pour prévenir ces maladies avoir des chaussures et des vêtements qui les préservent autant que possible de l'humidité, et quand ils manient les préparations salivaires se couvrir avec un linge, les voies de la respiration.

Les habitans de quelques communes du district de Radomysl qui montent au faite des plus hautes sapines des forêts pour y établir des veues ou en ramoler le miel, quoiqu'ils y grimpent avec une agilité et une adresse surprenante, au moyen d'une grande quantité de cordes (la plupart tissés en cuir et savent se maintenir à une grande hauteur, sont cependant exposés à des chutes qui les tuent sur place ou les estropient grièvement; mais ces accidens sont très rares, à cause de l'habitude.

Les meuniers des moulins à vent, mais surtout de ceux qui sont situés sur l'eau sont sujets à de terribles accidens qui ne surviennent que trop souvent à cause de leurs longs et larges habits ou pelisses que leur ampleur facilite à être accrochés par les roues des machines, entraînant irrésistiblement le corps sans les roues et ils périssent par suite d'horribles contusions et des fractures compliquées. Il est très urgent qu'ils fassent valoir de vastes coutures et de pantalons étroits comme les meuniers des pays étrangers. Cette simple précaution préviendrait beaucoup de malheurs.

Les conducteurs de radeaux, les bateliers et pêcheurs étant constamment ou même d'une atmosphère humide et ayant près que toujours les pieds dans l'eau sont exposés aux maladies ci-dessus mentionnées produites par l'humidité, et les mêmes moyens hygiéniques qu'employent les marins leur conviennent. Les gens même une vie pénible, ils sont sans cesse exposés aux intempéries et aux vicissitudes de la température, sont souvent mouillés par la pluie; sans avoir, comme dans les vaisseaux, les moyens de s'en abriter; ils essuient de grandes fatigues, lorsque l'eau est peu profonde ou que la navigation à la voile est impossible pour faire avancer leur équipage à force de rames ou de harpons. Ils doivent, en outre, être

а так як тільки після заміни, замінити що це не так, опію —
 ства ми, як і можна сказати. Надмірність їх розмовити
 та як велика це підійти був малюваній водородності і
 вказати употребити много горького вина, що длається ми
 вояк продовжаніє праздника; Отв того свідать много добрих
 наварів ів желудка, поносів и не рідко случаются опалекон-
 дені удари, особливо у стариков.

Строго соблюдение поста не имать, какъ ввече сказано, зна-
 чительного вліанія на мущин, иль хрлкого пенло сломаніє; но
 иногда ввече вредно для людей слабыхъ, добрихъ, извядавли-
 вавшихъ, женщинъ беременныхъ, коримляхъ и детей. Медики
 имють велика прятатіві когда они поужаютъ во время по-
 стовъ добрихъ которіимъ надобно бы не рідко употреблять
 щю пищу, но ихъ мѣлзя ни какимъ образомъ заставить упо-
 троблять ивсую пищу; тоже свідать и об дѣтвнн добри-
 ми коши, родители во время поста не позволяютъ
 употреблять пищу скоромную. Женщины беременныя, осо-
 бинно тѣ которія служатъ въ разряжанію, отрадотѣ равно и
 мѣдъ вв мѣдъ находящіяся, тѣмъ вредны это для матерей —
 кормильцъ которія имють приботку на отлучаніи своихъ
 дѣтей протѣ двухъ или трехъ годовъ и дѣтѣ имъ молоко ко-
 торое для нихъ тѣмъ хуже, чѣмъ ихъ пища проща и что не про-
 сходитъ отв этой точности! мѣдъ опосѣла при такой пища
 востановлять силы вв добрихъ, слава дѣмьхъ и другихъ,
 равно какъ и извядавливающихъ, роитъ у дѣтѣи остана вли-
 ваетъ, тѣ которія особливо имють наворный темпераментъ
 длаотѣи золотумь, одутѣ, получаютъ англичского (Англичис-
 тѣ) или воданую добрихъ, (Hydrop). Матери раждатѣ дѣтѣи
 сладохъ и растолотемьхъ по великѣмъ добрихъ нажнго возроста
 отв того смертностію ивснѣи мѣтѣи засаитѣмъ, мѣтѣи вв друхъ прѣхъ.

toucher qu'après qu'ils ont été démis, on observe que c'est avec la plus ^{grande} célérité que les pay-
 sans reportent ces mets à la maison, tant et grande leur impatience à rompre
 le jeûne; alors ils mangent sans modération, font souvent abus d'eau de vie, et
 cela continue tout le temps des fêtes. C'est alors qu'il y a le plus de maladies
 d'indigestions, de diarrhées, d'embarras gastriques, et les attaques d'apoplexie
 ne sont pas rares chez les vieillards.

La stricte observation des carêmes n'influe pas véritablement, comme il a été
 dit ci-dessus, sur la santé des gens robustes, mais il n'en est pas de même
 chez les gens débiles, les malades, les convalescens, les femmes enceintes, les
 nourrices et les enfans; et les médecins, lors que pendant les carêmes, ils traitent
 des malades qui ont besoin d'alimens restauvans, ne peuvent par aucun mo-
 yen les engager à prendre de la nourriture animale. Les mêmes difficul-
 tés se présentent pour les enfans malades, auxquels les parens ne permettent
 pas de rompre le carême; pour les femmes enceintes, surtout sur la fin
 de leur grossesse, lorsqu'elles ont un si grand besoin de nourriture restauvan-
 te, et qui en souffrent ainsi que l'enfant qu'elles portent dans leur sein, il en est de
 même pour les nourrices qui donnent à leurs enfans un lait d'autant plus
 mauvais que leur nourriture est plus grossière.

Que résulte-t-il de ces scrupules? Avec un tel régime, il n'y a pas moyen de
 rappeler les forces dans les maladies de langueur ou chez les convalescens,
 la croissance s'arrête chez les enfans, ceux d'un tempérament lymphatique
 surtout, deviennent scrofuleux, cachectiques, bouffis, hydropiques, et les mé-
 mes n'élevont que des êtres débiles, disposés à toutes les maladies de l'enfance;
 enfin la mortalité est bien plus considérable que dans les autres pays.

Слѣдующій Религія преподавала истинные и вѣрные слова, и по-
шляхъ для Христіанъ, не требуютъ такихъ помертвѣній и
много смеходительныхъ священниковъ позволяютъ безъ затрудненій
заботливый кормъ болѣвшихъ и разслабленныхъ людей; но ихъ
авторитетъ не можетъ повлечь эти предрасудки, и часто въ Слѣ-
дствіи болѣвшихъ говорящихъ что они предпочитаютъ скорѣе смерть
нѣжели употребленію молока или Короваго масла во время
покая.

Причемъ вѣнана, кажется, кресты упомянуть ослѣднихъ священни-
ковъ, смотря на вѣнана какъ они имѣютъ на нравственность
кравцовъ, равно какъ и науку, и науки ихъ вѣнана.

Что находится въ болѣвшихъ священниковъ съ тѣмъ якимъ деревенъ
какъ и приходящій священникъ? Каждый изъ есиу и вѣнана,
самъ священникъ приводитъ его въ вѣнана и вѣнана, онъ приходящій
приходящій торжественныхъ актахъ жадны и жадны отъ
рождения до смерти приходящій, священникъ въ вѣнана и вѣнана
съ вѣнана священникомъ.

Священникъ подаетъ первый знакъ вѣнана и вѣнана, и вѣнана
младенцу, онъ посвящаетъ супружество, и для того что въ вѣнана
супругамъ почувствовать, что въ вѣнана, они должны по-
ступать по пути заповѣдей Божіихъ, вѣнана ихъ руки, онъ освѣщаетъ
супругамъ при олтарѣ вѣнана каюла. Наконецъ, священникъ въ вѣнана
какъ и вѣнана вѣнана умиравшему послѣднего отрады, по-
томъ онъ вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана, вѣнана вѣнана
вѣнана вѣнана молитвы и для облегченія печали родственниковъ и
другихъ вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана, на вѣнана
и вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана вѣнана, вѣнана вѣнана
погруженъ въ вѣнана и вѣнана вѣнана вѣнана.

Cependant la religion dont les principes sont si sévères pour les chrétiens, n'exige
pas le sacrifice de la santé et les prêtres qui sont indulgens personnellement sans
difficulté d'ailleurs dit gras, aux malades et aux gens faibles; mais leur
autorité ne peut pas vaincre ces scrupules, et j'ai entendu dire aux mala-
des qu'ils préféreroient plutôt mourir que d'enfreindre leur religion par
l'usage du lait ou du beurre en l'été.

Mais pas hors de propos, il me semble, de faire mention ici, des prêtres des villa-
ges, à cause de leur influence sur le moral des paysans, par lesquels peuvent
beaucoup contribuer à les détacher et à améliorer leur existence.

De même plus que le prêtre n'est en rapport avec les habitants d'un village.
Chaque individu lui est connu, car son sermon l'introduit journellement
dans les familles, et sans lui, on ne peut naître ni mourir. Il préside
aux actes les plus solennels de la vie et il est en rapport avec l'homme depuis
sa naissance jusqu'à sa mort.

Le prêtre donne le premier signe du chrétien à l'enfant qui vient de naître, et
consacre les époux et pour leur donner à comprendre que, dans leur union, ils
doivent suivre la voie de la religion, il les guide, après leur avoir joint les
mains, dans la marche sainte qu'il leur fait faire autour de l'autel. Enfin
le prêtre apporte au mourant les dernières consolations à l'heure suprême,
il conduit le triste cercueil au champ du repos, en adressant au ciel les
prières d'usage, et pour tempérer la douleur des parents ou des amis qui
suivent le défunt jusqu'à sa dernière demeure; à chaque lieu où s'arrêtera
le convoi funéraire, il fera entendre les paroles des saints évêques.

Обязанности Священника быть всегда там где потребуются его помощи, даровать милость и долготу замаратьца, носить въ рука и лампагого иго иго замаратьца. Два Священника иго не прострактва ни вренемъ года, на дождь, ни стужу, онъ сташитъ туда куда обязанность его призываетъ и потому онъ вполнѣ догонитъ и мерки отъа какинѣ и мерки мерки-валотѣ его пражотамъ; тинѣ патъ когда по доволно дооброту кастверю, онъ утнмаетъ своихъ пражотамъ, сомалнетъ о нѣхъ нечестивѣхъ, научаетъ ихъ перекреститъ крестъ иччайскій при помощи христианскій религия, которой онъ итъ протевидникимъ. Ему нечутно пражотамъ, доптатомъ только развѣтывае книгу и читатъ: Всякая сопатва итъ Еварагю, которая прихвятила иччю, итъ офлактропикское маата-влия думалова къ удучемерию бвита голубацкаго, а для тлѣхъ Агоди до помяти которѣхъ слова имъ не доступны, поданкми кастверимъ причаръ христианскѣхъ добротамъ доптатомъ.

Но обязанности Священника не кончатся на этомъ, онъ въ полнѣ дучемери трѣбѣ долнетъ допротаватъ надъ поведенимъ жителѣи между которѣими онъ по долбмѣи таста оданъ протевидникимъ еловал, онъ поа окрѣво по аму стовало и по саму на нѣхъ Атацурю, они игожутъ полгаватъ каствавина, и онъ таста причутдемъ зайнотвобав итъ аччѣхъ, что въ поданнѣи чѣхъ правотуемъ свѣли удоботонаннѣ протав-му кароду. Онъ причиратъ врасѣхъ своимъ советамъ, востанови-валѣхъ спокойствѣи въ оимѣхъ вѣхъ, унччотамѣхъ впротннѣи мотду пражотамъ имъ его мѣудавотвѣи и мѣавѣствѣи отъ кѣтурѣхъ востан-каротъ протуплѣмѣи.

Наконецъ въ дравлѣхъ едн гавъ унччидга которѣи вѣгда подъ надзорѣи Священника, ии которѣи итъ мѣхъ соврѣмѣно протавнѣ востаннѣио дптѣи, и въ видѣхъ объ долбшнмъ удоботвѣиѣмъ это унччидга и унччидга. чѣ итъ вѣдѣи много унччидга, неччотра по мѣлодѣствѣ итъ. Отанъ а кароно мѣхъ удоботвѣиѣи причутѣи при итъ неччидга.

Acté dans son humble presbiteré, le devoir du prêtre est d'être toujours prêt à se rendre où l'on réclame ses secours; il faut que sa poche reste ouverte à toute heure et la nuit que son bâton soit sous sa main et sa lampe prête à être allumée. Pour lui, il n'y a ni distance, ni saison, ni pluie, ni neige, il doit marcher, sans tarder et se rendre là où on l'appelle, aussi mérité-il le titre de père que lui donne chaque habitant, surtout si comme un bon pasteur, il prodigue des consolations à ses ouailles, compatit à leurs maux et leur apprend à supporter les misères humaines, à l'aide de la religion du Christ dont il est le ministre. L'éloquence lui est superflue, il n'a qu'à ouvrir et lire. Chaque verset de l'évangile qui a civilisé le monde est son programme de philanthropie et de toute amélioration des hommes, quant à ceux dont l'entendement est peu développé et qui ne comprendraient pas ses paroles, l'exemple des vertus chrétiennes qu'il leur donnera, sera suffisant.

mais les fonctions du prêtre ne se bornent pas au seul de son église et à l'épanouissement de son sacerdoce. Lorsqu'il a accompli ses devoirs spirituels, pour lui commence une autre tâche. Il doit veiller à la morale des habitants, parmi lesquels étant ordinairement le seul lettré et instruit, ce n'est que de lui, qu'ils peuvent recevoir des instructions, et souvent il lui faut emprunter leur langage pour leur donner des préceptes qu'il doit encore mettre à la portée de l'intelligence de ces gens simples. C'est à lui qu'appartient la reconnaissance des abus, le rétablissement de la paix dans les familles et par ses conseils, il peut étouffer les méintelligences et les haines d'où naissent quelque fois les crimes.

Enfin, dans les villages où il y a des écoles, elles sont toujours sur la surveillance des prêtres dont quelques-uns même, se sont voués à l'enseignement et j'ai vu avec satisfaction que la plupart ont beaucoup de succès. Les progrès de leurs écoles et écoles sont souvent étonnans, quoiqu'encre très jeunes, ainsi que j'ai eu occasion de l'observer aux examens.

Степень смертности.

Показ (судая отъ и вразѣ людей мужескаго пола умиралцовъ въ народонаселеніи) далеко имѣла въ известныя протекшувшаго времени, и сими же оное оная важна, потому что указываетъ действительность людей въ разнѣхъ ихъ сословіяхъ; но много бываетъ противоречій, тогда достигнутъ этой цѣли, и дать точныя показанія о смертности, и потому между разными таблицами смертности соображеніи въ Европѣ, многія не могутъ быть точными, особенно оная заключаютъ много лавъ, поправленію многія изъ людей родившіеся въ одномъ мѣстѣ оставляютъ имѣю радимы и умираютъ далеко. Многія солдаты никогда не возвращаются на родину, много иностранцевъ остаются имѣть въ другихъ мѣстахъ, а когда увидимъ или другіе мѣстѣя опустошаютъ страну въ продолженіи одного года или несколькихъ лѣтъ, и оныя показываютея по происшествіи смерти тамъ, или даже, то можно ли въ такомъ случаѣ имѣть удовлетворительныя свѣдѣнія?

Встрѣчается то же много препятствій, которыхъ не имѣется въ статистикахъ и городскъ, въ узкнхъ степени смертности между крестьянами, въ Киевскомъ округѣ, равно и въ многихъ другихъ. Аккаръ находится слишкомъ въ маломъ числѣ и на разстояніи отъ Сѣвернаго моря, и цѣль въ возможности всегда мѣсти поименно Сѣвернаго въ пору, и питанію умираютъ многіе которъхъ можно бы было еще спасти, и свойство ихъ Сѣвернаго остается въ неизвестности. Съ другой стороны, куда просятъ Аккаръ то онъ вѣрно явится слишкомъ поздно для того что бы его медицинскія пособія могли быть полезны, а на случай когда Аккаръ виднеть Сѣвернаго въ началѣ Сѣвернаго, часто не догадывъ успѣтъ для Аккаръ которъ бы могло быть удачно; при томъ же ея приказанія не могутъ быть исполнены въ точности, и бо эти просьбы люди поныне предра судя въ конѣ не возмощно побидѣть.

Etat de la mortalité.

Il est difficile de connaître le nombre des individus des deux sexes qui meurent dans la population d'un lieu déterminé, pendant un temps plus ou moins long, et sans doute d'une grande importance, puis qu'il en résulte des éclaircissemens au gouvernement sur les moyens de conservation de l'espèce humaine et connaître la longévité des hommes dans leurs divers états; mais pour arriver à ce but et donner une juste notion, il y a de grandes difficultés. Aussi de toutes les tables de mortalité recueillies en Europe, un grand nombre ne doivent pas être exactes, surtout quand elles embrassent beaucoup d'années; car, que de gens nés dans un pays en émigrant et vont mourir au loin, que de soldats ne reviennent jamais leur patrie! Combien d'étrangers viennent s'établir dans ces lieux et lorsque des épidémies ou des calamités ravagent une contrée, pendant une ou plusieurs années pour ne reparaître qu'après un quart de siècle ou plus, peut-on alors avoir un calcul satisfaisant?

Il existe aussi de grandes difficultés, ce qui n'a pas lieu dans les hôpitaux et les villes pour connaître l'état de la mortalité des malades parmi les villageois et dans le cercle de Kiev, comme dans d'autres, les médecins sont trop peu nombreux, et les districts trop grands pour porter toujours des secours à temps à beaucoup de malades, aussi en meurent-ils en si grand nombre qu'il seroit difficile de les sauver par l'art et ceux qui sont victimes d'accidens ou de maladies dont le genre même reste ignoré; d'une autre part, le médecin quand il est appelé, arrive, la plupart du temps, trop tard pour que ses conseils, dans des cas graves surtout, puissent devenir salutaires, et dans le cas même où il voit le malade dès l'invasion du mal, souvent il manque de moyens pour faire un traitement qui seroit suivi d'une guérison; car, outre que ses ordres ne sont pas exécutés ponctuellement par des gens simples, similes presque toujours de paysans.

Возражений, что не следует переминать гнилого воздуха пыльного и толстого тумана, а этили. это припадет. Перевозить больных в лазареты который часто находится вдалеке от местности, то этот путь бывает часто опасен зимою или в непогоду, потому что редко в видна это безли в лазарет трупы выноса больницы.

Смертность в этом крае, равно как в некоторых других, разобравшая между детьми коих число умерших не должно входить вносимо в число умерших взрослых, потому что как я не когда что христиане находят в том или другом месте приписку божьему, или некие долги выкапаны, то счастливо их освободили от этой опасности; но дети подвержены болыному числу болезней происходящих от недостатка матерей, не достатка молока, от слишком долго кормления, от слишком грубого, от пищи не своей выноса матерью во время, от запоздалой и густой пищи в младенстве, и коих в издах в которых воздух удущив, от не осторожности в каком пожити детей на холоде и в теплоте, от нечистоты матерей, во время полевых работ, где они касаются своих детей который терпят и слаба растворение воздуха от разрывных случаев в которых можно предотвратить удущивание их матерями, что не редко случается, когда осадливо они пьют, во время сна; от трудных родов в которых где или в младенцев побивающих слабых; на коих от видения которых свирепствуют между ними и против которых мать сохраняет их в предельх крохи каровой отси.

Курьление столбчатых приливов божьему дает по-материю скорово и в коих умирает в первых годах жизни. Стоит заметить что число умирающих младенцев и молодых людей и особенно родившихся матерями, более нежели умерло.

impossible à vaincre. Il ne lui est pas possible de changer l'atmosphère d'un local étroit, encombré, qui exhale des miasmes pestiférés, et dans les cas où on transporte les malades dans un hôpital, le plus souvent éloigné d'une grande distance, ce voyage ne se fait pas sans danger, surtout pendant l'hiver ou les mauvaises saisons. Aussi combien de fois ai-je vu amener dans les hôpitaux des cadavres au lieu de malades.

La mortalité dans ce pays, ainsi que dans beaucoup d'autres est plus considérable, parmi les enfans, aussi le nombre de ceux qui meurent ne devrait pas être enregistré avec celui des adultes, car supposant que les paysans trouvent dans telle ou telle air un relâche, comme dans le métier qu'ils exercent, la cause d'une maladie ou d'une moindre longévité, il en existe bien davantage chez les enfans et leur vie, surtout dans les campagnes est exposée à une multitude de maux dus particulièrement à l'ignorance, au défaut de soins des mères, à leur trop long allaitement, à une nourriture non appropriée à la tendre enfance, à la exclusion pendant tout un hiver, dans des chaumières étroites, humides, encombrées dont l'air est malsain, à la coutume d'exposer, sans précaution ces êtres faibles au froid ou surtout d'un lieu chaud, à la fatigue des femmes pendant les travaux des champs où elles portent leurs nourissons, qui reçoit un mauvais lait et s'agit avec elles toutes les interruptions de l'air; à divers accidens parmi lesquels on peut compter l'étouffement des enfans par leurs mères, pendant le sommeil, ce qui n'est pas rare, surtout lorsqu'elles sont ivres; aux accouchemens difficiles, dans des lieux où il manque des sages-femmes instruites; enfin aux épidémies meurtrières qui sévissent contre eux, parmi les quelles il n'y a que la variole contre laquelle on possède un spécifique.

Après avoir fait l'énumération de tout ce causes de mortalité chez les enfans, on peut juger, casu bien il en doit mourir, pendant les premières années de la vie. et il est remarquable que le nombre des

ища вь ружа, видно что народо селеніе вь Киевскомъ и Корка-
комъ округѣхъ почти удвоило вь теченіи 24 летъ,
смертность между людьми не сколько изменила вь мес-
комъ местахъ вь ильменскомъ полѣ. Встрѣчается много
стариковъ вь каждомъ селеніи Китарьки и имъ вѣтъ по 70,
80, и даже 95 летъ, но я не встрѣчалъ столѣтнихъ вь другихъ
полѣхъ.

population en 24 ans a été presque doublée dans le gouvernement de Kiev.

La mortalité est un peu moindre chez les femmes que chez les hommes. On
rencontre des vieillards en assez grand nombre dans presque chaque village de 70,
80 et 95 ans, mais je n'ai pas vu de centenaires dans les deux sexes.

О болзняхъ эпидемическихъ и заразителныхъ.

Des maladies épidémiques et contagieuses.

Tuberc. Catarrhus pulmonalis *Grippe.*

Туберкулезъ являеться въ деревняхъ а только отъ времени до времени. Когда дѣлаетъ вѣтеръ или дѣловалъ въ края; онъ по казывается въ много или осколько при вѣтерѣхъ переходящъ отъ работъ къ колову, послѣ тумановъ; онъ свѣрхъствуетъ иногда между дѣтвѣми, взрослыми, стариками, и старыми и аны, но рѣдко между прихитими людьми, а въ городахъ болзнь эта дѣйствуетъ на болъшее число жителей, нежели въ деревняхъ, а тамъ гораздо болъше число падаетъ на жертво.

Кашлюшъ. Tussis convulsiva. Coqueluche.

Кашлюшъ, каждаго какою, припадаетъ только молодому возралу; онъ рѣдко являеться возмужалости, даже тамъ обличивающъ въ деревняхъ и тамъ въ городахъ. Излеченіе дѣлаетъ

La Grippe se montre rarement dans les villages et ne se manifeste que de loin en loin, et quand elle est épidémique dans le pays; Elle survient au printemps ou en Automne, pendant les vicissitudes fréquentes de chaud et de froid et à la suite de, brouillards. Les enfans, les adolescents, les femmes sont tout également atteints, mais très rarement les hommes robustes, tandis que dans les villes cette maladie frappe un bien plus grand nombre d'individus et fait beaucoup plus de victimes que dans les villages.

La Coqueluche appartient au jeune âge elle se montre rarement après la puberté, elle est moins commune dans les campagnes que dans les villes, mais la guérison en est souvent difficile, même quand

Оболзняхъ заразителныхъ

Des maladies épidémiques.

както трудно даже когда въ излеченіи не было замедленія, но гораздо труднее въ деревняхъ, потому что рѣдко давалъ тотчасъ въ первомъ періодѣ болзнь, къ тому же мажора не следуютъ съ медицинскими собратами лекаря; мажоры имѣютъ другія свѣдѣнія тому правды, изъ этого слѣдуетъ что опасность въ городахъ имѣетъ немалую въ деревняхъ. Эта, какъ тамъ это кажутся съ зарозителныхъ болзнь, потому что несколько дѣтвѣ въ одномъ семействѣ, въ одно время въ подвѣржености; это вѣроятнее отъ того что одна и та же причина дѣйствуетъ на нихъ, тамъ болше это между ними нѣкоторые остаются свободными отъ этой болзни, и она только, какъ известно, вѣдѣтъ обыкновенно по однимъ разъ въ жизни.

Le traitement n'a pas été tardif, elle l'est bien davantage dans les villages, en raison de ce que les secours sont rarement apportés dans la première période de la maladie et parce que les médecins n'existent pas exactement les ordonnances du médecin, ainsi que par beaucoup d'autres causes. Il s'en suit que la mortalité est plus considérable dans les villages que dans les villes. Quoique la Coqueluche paraisse contagieuse, parce que plusieurs enfans d'une même famille en sont atteints à la fois; il est plus probable que la même cause agit en même temps sur eux, d'autant plus qu'il y en a parmi eux qui en sont exemptés. Cette maladie n'attaque ordinairement qu'une fois le même individu.

Крупъ. Angina membranosa. Croup.

Крупъ замѣчается только на дѣтвѣ, съ года, какъ дѣлается болъше, мажоры темперантурѣ. Кашлюшъ являеться осколько и вѣсело, не только зимою, и нѣкогда поетъ вѣтеръ болъше сомнѣнія прихитимъ сѣ болзнь

Le Croup qui n'a été observé que chez les enfans dans les villages, est toujours causé par une température froide et humide. Il est plus fréquent au printemps et en Automne qu'en hiver et il n'a pas été remarqué en

иногда предугадывают болезни приходящую отъ неблагосовна и дорожна
 ввизанна жарламановъ ивъ коударотваловичъ ииуеуеетвъ, зде вуро
 танъ мановине ивъ находика вельда менами въ дргуиуе местакъ
 потому что, не смотря на чиндиз правительствва они вездѣ
 разноместатомъ, какъ и зараоооооооо и найтаноу въ стокунгахъ
 это ивъ восоу урвввввв отъ думельвввввв покуиуи.

et avant de saigner, sans la permission d'un médecin, excepté dans des cas extraordinaires
 et on exerce une surveillance qui prévientra les maux que l'ignorance, jointe
 à l'aide et à la cupidité peuvent engendrer, en expulstant les charlatans
 des villages des domaines Impériaux dans lesquels, toutefois, il y en a en tou-
 jours moins qu'ailleurs; car, malgré les efforts du gouvernement, ils
 pullulent partout et le plus souvent dans les capitales où ils savent se
 soustraire à toutes les recherches de la police.

О Средствахъ медицинскихъ туземныхъ Кіевской губерніи должнстствующихъ быть употребляемыми въ леченіи болѣзней когда нѣтъ фармацевтическихъ лекарствъ.

Если бы обширна именованнаго растущихъ почти везде въ болышомъ количестве въ Кіевской губерніи нѣтъ были извѣстны, и если бы мы старались тщательнѣе развѣдывать таковыя; кашки бы, събъ сонникію, мимолетство растущій неувѣданныхъ до сихъ, которыя бы замѣнили место туземныхъ. Лекарствъ считающихся извѣданныхъ въ Кіевской губерніи; но по сіе время мало медицинскія замѣчалось развѣданныхъ лекарствъ изъ травъ произрастающихъ въ мѣстахъ гдѣ они обитаютъ, которыя по травѣ могли бы замѣнить лекарства получаемыя съ великимъ издержками изъ сибирскихъ отдаленнѣйшихъ мѣстъ краевъ. Надобно, однакоже надѣяться что когда нѣбудь, падутъ въ растительности царства Россійской Имперіи, медицинскія средства которыя можно будетъ замѣнить съ употребленіемъ, на которыя бы по мѣстамъ изъ заграничья, что доказываютъ повѣсть монтанскихъ откровеній. Кто бы думалъ быть сорокъ тому назадъ что туземныя европейскія растенія извѣстныя каждому, доставитъ намъ сахаръ до того получаемый изъ Америки, и что таковыя растенія принадлежатъ кромѣ по мѣстамъ, доставитъ намъ Индия поддѣльное вино какъ получаемый изъ Индіи. Увеличеніе цѣны лекарствъ тридцать тысячъ съ откровеніемъ болѣе нѣтъ когда нѣтъ, равно какъ освобожденіе отъ казеннаго ила, потому что произвѣданныхъ дороговизна лекарствъ весьма затрудняетъ медика когда онъ долженъ замѣнить въ своихъ людяхъ лекарства великой цѣны. Съ другой стороны въ некоторыхъ случаяхъ, можно съ успѣхомъ употреблять, для излеченія или помощи болѣзней, вещества понахожденія всегда подъ рукою, особенно даже у крестьянъ сибирскихъ деревень, но оныхъ которыя извѣданы

Les Agens médicaux indigènes du gouvernement de Kiew, à employer pour la thérapeutique des maladies, lorsque les médicaments pharmaceutiques manquent.

Si les propriétés médicales d'une multitude de végétaux qui croissent, avec profusion, dans le gouvernement de Kiew, particulièrement, étoient bien connues, et si on se livroit à des recherches et à des expériences répétées, nul doute qu'on en rencontreroit beaucoup qui pourroient servir de succédanés aux médicaments exotiques trop généralement considérés indispensables en médecine; mais jusqu'ici, il y a peu de médecins qui s'occupent de rechercher dans les contrées qu'ils habitent, les plantes qui pourroient donner les mêmes résultats que les médicaments exotiques à grands frais d'un pays le plus lointain. Cependant il faut espérer qu'on trouvera un jour, au moins en grande partie, dans le règne végétal de notre Empire, des agens médicaux qui pourroient remplacer avec succès, ceux que nous venons de l'étranger, et déjà beaucoup de découvertes inattendues l'ont prouvé. Qui auroit prévu, il y a une quarantaine d'années, qu'un végétal indigène dans toute l'Europe et connu de tout le monde, nous procureroit le sucre qu'on venoit de l'Amérique; et que plusieurs plantes appartenant aussi à notre hémisphère, produiroient un indigo semblable à celui qui vient des Indes.

L'augmentation du prix des médicaments, semble aujourd'hui surtout exiger ces découvertes et l'affranchissement du joug des chimistes étrangers; car le prix exorbitant actuel des drogues met une grande entrave à la pratique médicale quand un médecin doit prescrire des remèdes d'un autre climat à des malades pauciers.

Enfin, dans beaucoup de circonstances, on peut substituer des substances qu'on a partout sous la main, qui même se trouvent chez les habitans des plus éloignés hamours et dont on a vu qu'on peut en tirer des moyens curatifs pour

жизнь была когда отдадена отъ аптеки, и когда важность болѣзни не турнитъ за медицину. Въ подобныхъ случаяхъ докторъ долженъ бы быть равнодушнѣе, и при подобной опасности? или давать никакую помощь, такъ какъ въ сѣзъ аптеки не было никакого спасенія, тогда какъ почти во всякомъ жилищѣ есть средства, которыя не отрицаютъ вниманія; мушкетерія въ зиму или табачный въ жары, могутъ при недостаткѣ замѣнить место лекарственныхъ лекарствъ и иногда и спасти. Животъ, и даже болѣе, могъ бы когда малѣйшее замѣдленіе моментъ удалять и убавивать.

Веществъ находящихся почти во всякомъ жилищѣ крестьянъ, служащихъ за пишу или нужныхъ въ хозяйствѣ и которыя могутъ при недостаткѣ замѣнить лекарства.

Почти во всякомъ селеніи находятъ: Хлѣбъ, муку, кислое тесто, ячмень, овсяныя пшени, горохъ, просо, пшеница, орехи, каша, гороху, овесъ; пшеница, медъ, соль, молоко, свѣтлота, коровье масло, свиное, говяжье и коровьяныя яйца, капуста, свѣтлота, морковь, огурцы, капуста; хлѣбъ, пиво, уксусъ, водку, титановый медъ; вѣтвѣ и краевѣ перловъ; поваренную соль, селитру; квасъ, курорты, сѣрый кампанъ, лимонъ, мушкетерія; уксусъ, сѣтлота, сѣтлота; и проч.

Всѣхъ этихъ веществъ могутъ замѣнить лекарства.

le traitement ou le soulagement des malades, surtout quand on est éloigné des pharmacies ou que l'urgence des cas ne permet pas de délai. Dans le premier cas, le médecin doit-il donc alors rester insouciant et tranquille spectateur du danger? Sans chercher à apporter ses secours, comme s'il n'y avait, sans apothicaire, aucun remède à espérer, et cependant, dans chaque habitation, il y a presque toujours, beaucoup de substances, auxquelles on ne fait pas attention qui servent de nourriture, ou sont nécessaires dans l'économie et qui, dans la nécessité peuvent devenir des remèdes officinaux et quelquefois sauver la vie. Surtout quand le moindre remède peut devenir favorable.

Substances qui se trouvent presque dans chaque habitation des villageois, servant de nourriture ou nécessaires dans l'économie et qui, dans la nécessité, peuvent devenir des remèdes.

On trouve partout, chez les paysans, dans les villages, ou trouves: Du pain, de la farine, du froment, de l'orge, de l'épeautre, des semences de lin, de chanvre, de citrouille, de fenouil, de la moutarde, des fleurs de marais, de l'huile de lin, d'olive, de chanvre, des patissons, des carottes, des courmelles, de l'ail, du lait, du petit lait, du beurre, des œufs; des abeilles, du miel de la cire; du quass, de la bière, du vinaigre, de l'eau de vie, de l'hydromel; du poivre noir et rouge, du sel de cuisine, du sel de trèfle de l'indien, du vitriol vert, du vitriol bleu; de la craie, de la chaux, du charbon, de la suie, de la poix, du goudron, &c.

Chacune de ces substances peuvent quelquefois servir de remède.

О средствах медицинскѣхъ.
des agents médicaux indigènes.

О средствахъ или извлеченіяхъ.
des agents médicaux étrangers.

Хлѣбъ.

Много употребляютъ притомлять съ водою
мелкое сѣмя и на тогочисломъ въ водѣ
таже водно въ мисочкѣ обваривать, мож-
но и въ кипяченомъ водно.

Мука.

Изъ пыльной муки съ водою притомлять
такую сплавочную кашку, которую ва-
раютъ и употребляютъ въ медицинскій вѣдѣннѣ
съ употребленіемъ въ много хорошаго мас-
ла, а также малтъки и не много соли,
составляютъ пищу удобную для груды
и въ дѣтсвѣ вращивать.

Кислое питье.

Кислое питье съ малымъ съ тагачего
варить, употребить для приготовленія
смакоты, а когда придетъ время не-
много толку и трону дмать съ малымъ
карбонатомъ пузырь, который и употреб-
ляютъ притомлять прѣдъ котелкомъ или мисоч-
кой, тогда оно не дмать и употребить на сто-
лѣтнѣ пути.

Ячмень и Овесъ.

Ячмень и овесъ употребляютъ для
пищи или овесъ съ притомляемъ и посто-
янно употребляютъ для варенія.

Le Pain.

On peut préparer, à l'instant, avec du
pain torréfié et infusé dans de l'eau une
boisson, consommable dans beaucoup de
maladies, qu'on nomme eau panée.
La mise du pain sert à la préparation
des cataplasmes émoullins.

La Farine.

On prépare de la bouillie avec de la farine
de froment et de l'eau qu'on fait bouillir
en l'agitant, jusqu'à épaississement convenable,
à laquelle on ajoute un peu de beurre frais,
suffisamment de sel et un jaune d'œuf
frais. Cette bouillie est un aliment pécuniaire
et nourrissant qui convient aux convalescents.

Le Levain.

En mélangeant une certaine quantité de
levain avec une suffisante quantité
de farine, on a un épaississement qui de-
vient un véritable acide, si on y ajoute
une goutte d'ail et une ou deux perles
de farine de Raifort pilé, et qui n'a
pas l'inconvénient d'agir sur les voies
urinaires, comme les laudanides.

Orge et Avoine.

La décoction d'Orge ou d'Avoine mêlée
et acidulée avec du vinaigre est une
boisson agréable; sauf raisins, sucre et
consommable aux fructueux.

Лѣняное сѣмя

Лѣняное сѣмя изъ лѣняного семени
не съ трудомъ и употребляютъ много;
получаютъ въ простудѣхъ и другихъ три-
путь сѣмянѣхъ.

Сѣмена конопляныя, гарбушки и маковныя

Много употребляютъ маковныя сѣмена
и употребляютъ въ простудѣхъ и маковныя
сѣмена

Торжичное сѣмя.

Кроме того это се употребляютъ
для смакоты, торжичное сѣмя съ
проточенною противуцѣлительною
сѣменомъ, съ притомъ одной или двухъ маков-
ныхъ лепешекъ, которую употребляютъ съ
малымъ количествомъ воды, несутъ
два раза въ день.

Товѣ. Vicia faba.

Декотъ изъ мухъ отъ 2^х до 4^х употреб-
ляютъ на два фунта воды съ проточенною
маковничнымъ, котораго въ несколько
водныхъ обвариваній употребляютъ.

Масло конопляное, лѣняное и
маковное:

Изъ сѣмянъ масла употребляютъ
для внешнего употребленія, какъ
исцѣлительное, съ водою притомлять
иногда съ осинкою и другихъ травъ,

Semences de Lin.

L'infusion légère de semences de Lin
est une boisson pectorale, émolliente
utile dans les catarrhes, les affections de
poitrine et les maladies des yeux internes.

Semences de Chenedis, de Citrouille et de Pavots.

Les émulsions de ces semences émollientes em-
ploient dans les affections catarrhales de
la poitrine et les maladies des yeux in-
ternes.

Semences de Moutarde.

Outre qu'on les employait comme épi-
spastiques à l'extérieur; les semences de
Moutarde sont un excellent antispasmodique
à la dose d'une ou de deux parties cuillerées,
deux à trois fois par jour, associées avec
un peu d'eau.

Fèves de marais.

La décoction de ces fèves (Vicia faba) à la
dose de 2 à 4 onces, pour 1 à 2 litres
d'eau; est un diuétique puissant, par
lequel plusieurs hydrogiques ont été guéris.

Huile de Chenedis, de Lin et
de Pavots.

Ces huiles récentes peuvent être employées
pour l'usage externe, comme adoucissantes
on en prépare du céraat pour les brûlures,
et d'autres plaies en les mélangeant

Пиво.

Пиво питательное и прохладительное. Когда не испорчено и не кисло, употребленіе его не буда существовать въ каменныхъ деревняхъ, «Ан тамъ пиво, тамъ пива которое въ мону не пиве. Хорошее пиво получе въ мнѣхъ Славянскѣ а май Сѣвѣ въ чинитъ — зѣвѣ и въ дѣрѣхъ Славянскѣхъ.

Питательный Медъ.

Потребляется только въ некоторыхъ деревняхъ, тамъ еда крестьяне замѣчаютъ предвѣдѣнныя. Приспособляютъ его только во время каменнѣхъ водяннѣхъ производствъ, и редко его долее употребляютъ: это отъ прохладительнаго и питательнаго свойства.

Перецъ красный и черный.

Оливъ и доури употребляютъ перемеленнаго Купороса. Черный перецъ въ приемъ 10 и 20 грановъ въ перемеленнѣхъ оубѣхъ, два или три раза въ двѣдѣне разоравна, а толченый красный въ приемъ 2 до 4 грановъ равно употребляютъ.

Потваренная соль

Потварено въ Мадридѣхъ мурака — дѣхъ Караннѣхъ въ 1830 года, что потваренная соль отъ анчѣхъ противу — Ангорадоннаго сродства въ приемѣ отъ 1 до 3 грановъ разведенна въ 3 или 4 унцяхъ воды и что она можетъ замѣнять Sulphas chinii

La bière

La bière est tonique et rafraichissante, lorsqu'elle n'est pas altérée et devenue acide. Elle n'est pas en usage partout, dans les villages de la couronne. Dans le couvent de l'été, il est rare d'en trouver qui soit potable. Cette boisson convient dans beaucoup de maladies, surtout aux scorbutiques et aux convalescens, lorsqu'elle est de bonne qualité.

L'hydromel.

L'hydromel ne se rencontre guères que dans quelques villages, où les paysans ontretiennent des ruelles; on ne le prépare qu'à certains fêtes de l'année, et on ne le conserve guères. Cette boisson est tonique et rafraichissante.

Le bitre noir et rouge

L'un et l'autre guérissent les fièvres intermittentes. Le bitre noir à la dose de 10 à 20 grains, dans quelques fois pendant le temps de l'apoplexie et le bitre rouge pulvérisé à la dose de 2 à 4 grains est employé de même.

Sel de cuisine.

Il y a été publié dans les journaux de médecine de Paris, que le sel de cuisine est un excellent fébrifuge, à la dose d'une à trois dragmes ou 10 à 30 grains dans 3 ou 4 onces d'eau et qu'il peut même remplacer le sulfate de Chinine, mais l'opinion

Описание лекарственных веществ. Les agents médicinaux indigènes. на онѣмъ мѣстѣ не подтвердилъ. не мѣхъ подтвердилъ этотъ фактъ.

(alutpra. Citras potassae) Sel de citre.

Сѣль, какъ употреблю прохладительнаго и слабѣе потощительнаго въ приемѣ отъ 5 до 10 гранѣ 10 8 унцяхъ жидкости.

Le sel, est comme on sait, réfrigérant et un puissant diacétique; à la dose de 5 à 20 grains dans 8 onces de véhicule.

Квасцы. Sulfuras aluminæ) Alun.

Квасцы сѣль влажущее и стягивающее средство, отъ полезны въ хроническомъ поносе, и при хроническомъ поносе, равно и въ кровотеченнѣхъ въ приемѣ отъ 1 до 10 и 20 гранѣ.

d'Alun est astringent et styptique. il est employé quelquefois, avec succès dans la diarrhée chronique et sur la fin de la dysenterie, dans les hémorrhagies chroniques, à la dose d'un à dix grains.

Купоросъ сернокислое железо. Sulfas ferri. Vitriol vert.

Сѣль сѣль влажущая, потощительная, противу истощеннаго и проанализаго и купороса. Въ приемѣ отъ 2 до 5 гранѣ въ перемеленнѣхъ купоросахъ сѣль дають два или три раза въ перемеленнѣхъ.

Le sel est astringent; tonique, anthelminthique et fébrifuge; à la dose de 2 jusqu'à 5 grains, dans la fièvre intermittente, ou la proserie quelquefois, avec succès dans l'apoplexie, on siphons une fois deux à trois fois.

Синій камень, Мадридъ Купоросъ. Sulfas cupri. Vitriol bleu.

Сѣль сѣль потощительное, иногда Анчѣхъ инчѣхъ инчѣхъ и потощительнаго, въ приемѣ отъ 1 гранѣ до 2 гранѣ, а дають сѣль пол 300 Анчѣхъ въ купоросѣ.

Le sel est un émétique quelquefois préférable au Taster Albi. On le prescrit à la dose d'un tiers de grain, jusqu'à deux. On l'emploie avec avantage chez les enfans dans le Cramp.

Мелъ. Carbonas calcis. La Craie.

Меленный и сѣль въ приемѣ отъ 10 гранѣ до 2 драхмѣхъ смѣшаваннѣхъ сѣль

La Craie pulvérisée à la dose de 10 grains jusqu'à deux dragmes de Lycop. dans

съ Мясномъ масляной кою, дается по малу-ко разѣ въ день и отъ спалителнѣхъ средствъ въ поносѣ, кровавомъ поносѣ и въ холерѣ.

une infusion de Menthe et administrée plusieurs fois par jour, est un moyen puissant dans la Diarrhée et la Dysenterie, ainsi que dans le Choléra.

Известко

Calcaria.

La Chaux.

Известковая вода которая пригото-влается изъ одной части известки ра-створенной въ 15 частяхъ воды и погаша пропущенная черезъ бумагу, да-ется въ приѣмѣ отъ $\frac{1}{2}$ до 3 унций въ раз-мативахъ, въ поносѣ, кровавомъ поносѣ; такъ же употр. известъ се сама ружьи для приѣмовъ въ рахитѣ, дис-пентеріи мажъ, смѣшавши ее съ Ани-линовъ масломъ, которая употребла-ется отъ обриваго.

L'eau de chaux qui se prépare avec une partie de chaux délayée dans quatre parties d'eau, puis filtrée par le papier brouillard, est administrée à la dose de trois onces à quatre dans les rhumatismes, la Diarrhée et la Dysenterie. On l'emploie aussi extérieurement pour fermer les plaies, les ulcères et on en prépare un liniment en la mélangeant avec l'huile de lin, pour les douleurs.

Уголь

Le Charbon.

Мелановій уголь полезенъ при поносе кровавомъ (поносѣ); отъ него хоро-шо дѣйствуетъ два зернышка въ Мун-циновъ крови, въ приѣмѣ отъ $\frac{1}{2}$ до 1 унции въ водѣ. Старушки отъ сего втрое противу зломыслиотва средствъ. пошамивши на разѣ худого сви-тла, отыкается вѣдѣе и зотмѣняетъ

Le charbon pulvérisé est employé quelque fois, avec succès, sur la fin de la Diarrhée et de la Dysenterie. On l'administre avec avantage dans l'aménorrhée à la dose de deux denis onces à une once qu'on délaye dans une suffisante quantité d'eau. Le char- bon est aussi un astringent puissant, on en saupoudre les ulcères de mauvaise nature, il les déterge et on après la cicatrisa- tion.

Сажъ изъ трубокъ мозѣвѣнная блестящая. La suie de cheminée nommée brillante. Fuligo Splendens.

Сажа блестящая которая находится въ трубахъ употребляютъ

La suie retenue qui se trouve attachée aux cheminées est employée comme un succédané

въ замѣнающа, Castoreum. Приготовля-ется изъ чистой свободной жирѣ камисъ и в унция алауоту, въ приѣмѣ до 30 до 60 гранъ въ дѣлѣннѣхъ количествахъ воды, три или четыре раза въ день.

du Castoreum. On en prépare une teinture avec une once de suie et six onces d'alcool, dont la dose est de 40 à 60 gouttes dans une large tchicha deux à trois fois par jour.

Сисола.

La Poix.

Дѣлается изъ чиста пластыря котарбнѣхъ при употребленіи въ труду, въ трубахъ, и въ трубахъ и въ болѣзняхъ воспаленіи, въ ревматизмѣхъ.

On en prépare des emplâtres qu'on applique sur le thorax, dans les maladies de la poi- trine, et sur les parties douloureuses dans les rhumatismes.

Кеомб.

Le Goudron.

Употребляютъ доломъ въ ревматизмѣхъ и парикѣхъ. Приготовляютъ изъ него доломъ чистую воду, размѣшавши одну часть въ четвертой части воды, и употреб-ляютъ при употребленіи. Она употребляется въ приѣмѣ отъ $\frac{1}{2}$ до 1 унции въ водѣ, три или четыре раза въ день.

On emploie extérieurement le Goudron, dans les contusions, en friction, contre la gale, les dartres et le cuir. On prépare une eau de Goudron en agitant une partie avec 4 à 5 parties d'eau, qu'on filtre soignée- ment sur du papier brouillard. On la prescrit avec succès dans le scorbut et les rhuma- tismes à la dose de deux à trois yobras par jour.

Кипитъ употребитъ о медицинскѣхъ туземныхъ въ патенирѣ Киевской губерніи, въ ихъ свѣдѣ-ннѣхъ и употребитъ дѣлѣннѣхъ въ приѣмѣ отъ $\frac{1}{2}$ до 1 унции въ водѣ, три или четыре раза въ день.

Le feni, ce-ressis, mention des plantes médicinales indigènes du Gouvernement de Kieff et de leur emploi dans le traitement des maladies. Elles sont classées d'a- près leurs propriétés.

Кувльбаба. *Leontodon taraxacum*. Dent de lion.

Корень съедобен, его употребляют въ decoction въ перемаланных лихорадкахъ, и въ водной болуши, въ приговъ двухъ или трехъ унцій на три фунта воды.

La racine est amère; on l'emploie en décoction, dans les fièvres intermittentes et l'hydrocèle, à la dose de deux à trois onces pour trois livres d'eau.

Орешина волоская. *Juglans regia*. Нoyer.

Зеленая кора фруктовъ волоского ореша, и листья съедобны, противъ вышечки, противъ ветхости, противъ золотушности и противъ усуринности. Предписываютъ листья въ decoction отвъ пшеницы до одной, на 3 унцій воды, которую даютъ два или три раза въ день и наиболее противъ золотуши.

L'écorce verte des fruits de Noyer et les feuilles sont astringentes, antiscorbutiques, anti-surofuluses et anti-urinaires. On prescrit les feuilles en décoction à la dose d'une once à une once pour neuf onces d'eau, qu'on administre deux ou trois fois par jour, particulièrement dans les scorbut.

Осина. *Linus sylvestris*. Син.

Вторая кора замкнестовъ сини, ее употребляютъ въ decoction въ перемаланных лихорадкахъ, въ приговъ двухъ или трехъ унцій на одинъ фунтъ воды, которую даютъ замкнестомъ, великъ два или три раза, во время беременности. Предписываютъ ее также съедобно, противъ асцитиса и болуши. Сильно употребляютъ въ decoction отвъ пшеницы противъ цинги.

La seconde écorce du Lin est un succidaire du quinquina. On l'emploie en décoction dans les fièvres intermittentes, à la dose de deux à trois onces pour une livre d'eau, qu'on administre par tasses chaque deux ou trois heures, pendant l'apyrexie. On l'a aussi employée, comme tonique dans les maladies atoniques. Les bourgeons de Lin ont été aussi employés en décoction avec de la bière dans le scorbut.

Бобровникъ. *Trifolium fibrinum*. Трѣfle d'eau.

Ся растение съедобно, возбудяюще, ватуще, противъ лихорадочности, предписываютъ его въ приговъ въ перемаланных лихорадкахъ въ приговъ одной унцій съ маточкой одного фунта липовой воды, принимаютъ по чайной, великъ два или три раза во время беременности.

Cette plante est stimulante, astringente et antiscorbutique, on la prescrit quelquefois avec succès dans les fièvres intermittentes, à la dose d'une once en infusion avec une livre d'eau bouillante, à prendre par tasses, chaque deux ou trois heures, pendant l'apyrexie.

Завянухъ. *Tormentilla creta*. Торmentilla.

Корень съедобенъ, тонизирующъ, противъ лихорадочности, его употребляютъ въ decoction въ кровяномъ поносе, и хроническомъ поносе, равно какъ и въ перемаланных лихорадкахъ, предписываютъ въ decoction по одной или двум унцій въ фунтъ воды, принимаютъ чайными.

La racine est astringente, tonique et fébrifuge; on l'emploie avec succès dans la dysenterie et la diarrhée chronique, ainsi que dans la fièvre intermittente. Elle a été administrée en décoction, à la dose d'une à deux onces pour une livre d'eau, à prendre par tasses.

Вязъ. *Ulmus campestris*. Орме.

Кора сего дерева ватуща, и тонизирующъ, ее иногда употребляютъ въ приговъ въ поносе, кровяномъ поносе, предписываютъ въ decoction, въ приговъ одной унцій до унцій, на фунтъ воды, принимаютъ чайными.

L'écorce de cet arbre est tonique et astringente, on l'a employée quelquefois avec succès dans la diarrhée et la dysenterie chronique. Elle a été administrée en décoction, à la dose d'une once ou à une once pour une livre d'eau, à prendre par tasses.

Пестикъ. Polygonum bistorta. Bistorte.

Корень заманяетъ Душу. Его употребляютъ припадкамъ въ перемежающихся лихорадкахъ, дають въ порошокъ въ приѣмъ одной или двухъ унцій въ время перемежки, принимая отъ 40 до 60 гранъ вѣсъ два или три раза.

La racine est un succédané du quinquina; on l'a prescrite quelquefois avec succès dans les fièvres intermittentes. Elle a été administrée en poudre à la dose d'une once à deux, pendant l'apyrexie dont on a prescrite 40 à 60 grains chaque deux ou trois heures.

Тернъ. Spinus spinosa. Spreueller.

Терновка караютъ вѣтушаки и противу лихорадочнаго, она заманяетъ Душу. Ее часто, въ унцияхъ предписываютъ въ перемежающихся лихорадкахъ въ приѣмъ одной унціи до двухъ, во время перемежки, которую делаютъ отъ 40 до 60 гранъ вѣсъ два или три раза.

L'écorce du Sureau est astringente et fébrifuge; elle est un succédané du quinquina; on l'a quelquefois prescrite avec succès dans les fièvres intermittentes. Elle a été administrée en poudre à la dose d'une once à deux pendant l'apyrexie, dont on a prescrite 40 à 60 grains chaque deux ou trois heures.

Верба. Salix caprea, fragrans. Saule.

Кора въ Вербѣ суетъ вѣтушаки противу лихорадочнаго. Сродство какъ отъ 6 унцій въ употребленіи противу перемежающихся лихорадокъ и давая въ дозахъ въ приѣмъ 5 или 7 унцій на одинъ футъ вѣды, принимаютъ вѣсъ два или три раза, во время перемежки, которую делаютъ вѣсомъ.

L'écorce de Saule est astringente et fébrifuge; elle a été quelquefois employée avec succès contre la fièvre intermittente. On l'a administrée en dissolution à la dose de trois à quatre onces pour une livre d'eau, à prescrire chaque deux ou trois heures pendant l'apyrexie à la dose d'une demi-tasse à une Tasse.

Возбудительное, Ароматическое, Антиспазмодическое Stimulans, Aromatiques, Antispasmodiques.

Дуриалъ, Angelica Archangelica, Ангелика.

Корень суетъ возбуждающее, стимулирующее и ароматическое, предписываютъ въ истинныхъ лихорадкахъ (asthenia) въ приѣмъ одной или двухъ унцій на одинъ футъ вѣды, принимая по полъ тазы.

La racine est stimulante, sudorifique et aromatique; on l'a prescrite en infusion dans les maladies asthéniques, les fièvres typhoïdes et les catarrhes chroniques, à la dose d'une demi-once pour une livre d'eau bouillante.

Урѣ. Acorus calamus. Розеа ароматическое.

Корень возбуждающее, противу истинныхъ, тоническихъ и ароматическое, онъ употребляютъ въ истинныхъ лихорадкахъ (asthenia) въ приѣмъ и употребляютъ лихорадкахъ, въ сладкомъ отварѣ ниже варения, предписываютъ въ настояхъ поливаетъ отъ двухъ до трехъ драхмъ на три или четыре унцій воды, принимая по полъ тазы.

La racine est stimulante, anti-typhoïde, tonique et aromatique. Elle est employée dans les maladies asthéniques, le scorbut, les fièvres typhoïdes, l'atonie des organes de la digestion. Elle s'administre en infusion à la dose de deux à trois drachmes, pour trois à quatre onces d'eau bouillante, à prescrire par demi-tasses.

Укропъ, Anethum foeniculum. Fenouil.

Семена сего растения вѣтроу сокращаютъ спазматическое отдаленіе молока, онъ употребляютъ въ истинныхъ припадкахъ камени равно какъ и шокротамъ, они увеличиваютъ отдаленіе молока у кормящихъ, дають въ приѣмъ.

Les semences de cette plante sont carminatives, bébiques et lactifères; on les a employées dans l'attonie, la toux catarrhale et pituiteuse; elles augmentent le lait chez les nourrices.

Мягчительныя Emolliens.

Просвирнякъ. *Althea officinalis.* Guimauve.

Корень съ мягчительною, гурьбою сред-
ство, употребляють въ кашляхъ,
кашляхъ, кровохоткахъ, тесномъ слезѣ, те-
нотѣ, кровяномъ поносе, въ припадкѣ двухъ
сухотъ на однихъ фруктѣхъ.

La racine est émolliente et pectorale; on l'em-
ploie en décoction dans la toux, la phthisie,
l'hémoptysie, la blennorrhagie, la dysen-
terie et la dysenterie; à la dose de deux
onces pour une livre d'eau.

Проскурнякъ. *Malva sylvestris.* Mauve.

Ся растение употребляется въ недостат-
ки влещуполнокупного и имеетъ то же
дѣйствіе.

Cette plante s'emploie au défaut de la
pémie et a les mêmes propriétés.

Живохотъ. *Symphitum officinale.* Grande consoude.

Его корень употребляется въ простудныхъ
вдвухотъ кровохоткахъ, поносе, крове-
вомъ поносе, въ тесномъ слезѣ, предви-
скаютъ же въ деснаткѣ, въ припадкѣ
одной изъ двухъ сухотъ на тухи
фруктѣхъ, и вавотъ кашляхъ.

La racine est employée dans les affections
catarrhales chroniques, la diarrhée, la
dysenterie, la blennorrhée. On la
prescrit en décoction à la dose d'une
à deux onces pour trois livres d'eau.
On l'administre par casses.

Липа. *Tilia europaea.* Tilleul.

Настояща липовая цвѣтуча съ легкой ан-
тиспазмодическою и приятною горько для
вдвухотъ. Вторая липовая кора въ вѣтви
называется липовою, съ полугого предондѣва-
томъ въ простудныхъ кашляхъ, те-
нотѣ, поносе и тесномъ слезѣ.

L'infusion des fleurs est légèrement anti-
spasmodique. C'est une boisson agréable
pour les malades. La seconde écorce de
Tilleul est très mucilagineuse; on la
prescrit avec avantage dans les catar-
thes chroniques, la toux, la dysenterie et
la blennorrhée.

Коровякъ. *Verbascum thapsus.* Bouillon-blanc.

Настояща цвѣтуча съ гурьбою
средство, употребляють одной промѣль
кашляхъ, кашоткахъ Ласкунъ и кашотки.

L'infusion des fleurs est pectorale; on l'em-
ploie pour calmer la toux dans le catar-
he pulmonaire et la phthisie.

Наркотическія или Уснѣтляющія. *Narcotiques*

Дурманъ. *Datura Stramonium.* Stramoine.

Листья сего ядовитого растения сѣянъ
съ ушачкомъ употребляются въ кашоткѣ,
это сѣя въ куритъ въ трубка, кото-
рыя сѣянъ сѣянъ куритъ два въ
дѣнь, постепенно увеличивая до шестиде-
ти. Приготовляютъ изъ двухъ драхмъ се-
мянъ Дурмана на 9 драхмъ спирту
настойку въ припадкѣ отъ 4 до 6 капель,
въ нервныхъ болѣзняхъ. (neuralgie)

Les feuilles de cette plante vénéneuse sont
employées avec sucres dans l'asthme pour les
fumer au moyen d'une pipe. Avant le malade
emploie d'abord une ou deux par jour et
graduellement jusqu'à six. On prépare avec
deux Drachmes de semences de Stramonium
et neuf Drachmes d'alcool, une teinture
dont la dose est de 4 à 6 gouttes dans les
névralgies.

Хмель. *Humulus lupulus.* Houblon.

Шипки сего растения замѣняютъ Опиумъ
приготовляютъ же въ порошокъ въ припадкѣ
отъ двухъ до трехъ драхмъ. съ изъ приго-
товляютъ настойку изъ одной унции
сухотъ меленыхъ шипковъ, на полъ фунта
спирту, въ припадкѣ отъ 30 до 60 капель.

Les Strobiles de cette plante sont un succédané de
l'opium; on les prescrit en poudre à la dose de
deux à trois grains et on en prépare une teinture
avec une once de ces strobiles pulvérisés
et une demi livre d'alcool dont la dose est
de 30 à 60 gouttes.

Влени. *Hyoscyamus niger.* Jusquiame.

Ся растение замѣняютъ Опиумъ, приготавли-
ваютъ порошокъ влени около въ припадкѣ
отъ одной до 10 и 20 драхмъ. Изъ него приго-
товляютъ

Cette plante est un succédané de l'opium;
on en prescrit les feuilles pulvérisées à la dose
d'un grain jusqu'à 10 et 20, et on en prépare

*Лечение болезней
местными, туземными средствами.*

*Traitement des maladies
avec les moyens indigènes locaux.*

Лечение болезней местными и туземными средствами.

Traitement des maladies avec les moyens indigènes des localités.

Алиорадка перемежающаяся. *Febris intermittens*. *Fièvre intermittente*.

Очень туземными Алиорадками пользуются Алиорадцы и многие другие племена. Одна удавалась в некоторых случаях, в других употребляли врань или чеснок; некоторые даже били или чистили речку, что часто случалось в жаркую погоду, или Алиорадкам или в зимнее или зимнее, а наиболее от нечистоты или от нечистоты в слабых случаях. Трое больных Алиорадкам выздоровели в Аляске по рекомендации составленного из равных частей Корна де Иордан, (Трибуналь) Алиорадкам *Artemisia absinthii* (Полынь) и Корнуаля *Gentiana septentrionalis* (Золотой корень) или Корналь *Termetilla ovata* (Забавника), Алиорадкам *Triphalis* (Водоросль) или *Triphalis arvensis* (Водоросль) в приемы от одной унции до двух,

Среди лихорадочных лихорадочных, которые я испытывал, несколько раз в некоторых случаях и в некоторых случаях. Enfin, il y a eu plus ou moins de succès, comme cela est fréquent même dans les fièvres intermittentes guéries par le Quinquina ou les sels de Quinine; surtout après des fautes de régime ou des purgatifs intempestifs.

Trois fièvres sur six ont été guéries avec une poudre composée de parties égales de racine de *Quercus serotina* (Bouche) de feuilles de *Artemisia absinthii* (Absynthe) de racines de *Gentiana septentrionalis* (Sente Centauree) ou de racine de *Dotaletta tarmentilla* (Termentille), de feuilles de *Menyanthes trifoliata* (Trifolium d'eau) ou de *Triphalis arvensis*, (Gnaphalium des sables)

в течение Алиорадочных лихорадочных. Трижды Алиорадочных на семь, зернами между обильным и в приемы трижды до одурения и в приемы. А также по несколько унций от крахмала периферического, *Capsicum annuum* в приемы от двух до десяти унций, и в видны подорожника от двух *Sulfas ferri* (Купороса) от двух до пяти унций, халата, при этом в течение семи в браши перемежающихся и не были признаны.

Ли Алиорадка давала эффект по три оставалась повторять, а последние давали эффект или не продолжительные приемы.

à la dose d'une once à deux. Quatre fièvres sur six ont été guéries avec la seconde écorce pulvérisée de *Pinus sylvestris*, ou d'*Ulmus campestris*, ou *Salic fragrans*, et *Prunus spinosa* à la dose de deux à trois dragmes, jusqu'à une once de ces écorces. Cinq fièvres sur sept avec les grains de poivre ordinaire, à la dose de trente à soixante et dix, et quatre vingt. J'ai obtenu le même résultat du poivre rouge (*Capsicum annuum*) pulvérisé à la dose de deux à deux grains. Le même effet a été obtenu avec le Sulfate de fer, ou Sulfate de fer, à la dose de deux à cinq grains, chaque deux, trois ou quatre heures dans le cours de l'épizootie et il n'y a pas eu de récidives.

Les médicaments ont toujours été administrés dans le cours de l'épizootie et aussitôt après la cessation de l'épizootie. Les premières doses ont été plus rapprochées et les dernières à des intervalles plus ou moins longs, selon la durée de l'épizootie.

Золотуха. *Scrophulæ*. *Scrophules*.

А видны хорошие результаты от большого сока *Helidonii majoris* (Корень) давала золотуху и в приемы в приемы от трижды до шести десяти каплей в приемы от семи сабильных в приемы от двух

Я видал хорошие эффекты от сока *Chelidonium majus*, администрируемого в приемы, в приемы до тридцати капель, и в приемы от семи сабильных в приемы от двух

часть крошечек до пяти драхм; Корня
 девясила (*Turba colomina*) отвъ двухъ
 крошечек во власти предписывая при
 томъ simultaneous употребленіе не-
 колькохъ кашовъ кашою Корень
 травъ выше прописаныхъ, и де-
 кохотъ отвъ ореховыхъ листовъ (*U-*
rtica regia), теляди марамбля
 и кашою отвъ *Gallium tinctum*
 (Маломоранника). Холодная ван-
 ны употребленныя съ отворотни-
 цою, особливо паровая ванна
 въ дни блаженныя въ утробѣ.

de la cascade d'Azun (*Turba colomina*)
 à la dose de deux à six grains en poudre,
 en prescrivant en même temps, les
 infusions des plantes amères ci-des-
 sus désignées; quelques tasses de la
 decoction des feuilles de *Urtica*, ou de
 glands pulvérisés et torréfiés; ou l'in-
 fusion de *Gallium*, *Gallium tinctum*.
 Les bains froids pris avec précaution
 pendant l'été, et les bains de vapeurs
 ont souvent été suivis d'un bon
 effet.

гораздо удобнее. Листовъ лавки или
 банки осмелены, зачуманы, мажу-
 ть или на сторону шеи. Каша ма-
 рьянъ или каша съ соответственно
 возрасту и силамъ божьего; тогда
 коклюшъ не продолжается какъ
 обыкновенно, и не протыкивается
 долгому лечению, какъ это случается
 часто, и это доказываетъ то, что
 это когда случается течение кро-
 ви покровъ удлинитъ, часто за то
 случаются изъясненіе. Въ семъ слу-
 чахъ изъяснительное моча всегда
 не обходимо; Рвотная дача не
 такъ полезна, какъ въ обыкновен-
 номъ случаѣ. Рвотная дача не
 полезна равно и какъ симптомъ
 подъ мышками.

On applique des sangsues ou des ventosi-
 scarifices aux tempes, derrière les oreil-
 les, sur le thorax ou le trajet des
 veines jugulaires. Le nombre des sang-
 sues ou des ventouses est relatif à l'â-
 ge ou aux forces des malades et alors
 la coagulation ne se prolonge pas com-
 me à l'ordinaire et ne nécessite pas un
 long traitement; ce qui le prouve
 c'est que s'il survient aux enfans un
 épistaxis, souvent il en résulte une
 prompte guérison. Dans tous les cas,
 les boissons émoullientes sont toujours
 nécessaires et les vomitifs administrés
 immédiatement après la saignée et
 plusieurs jours de suite sont souvent
 utiles, ainsi que l'application des
 scarifications sous les aisselles.

Глазная божьих. Ophthalmia, Ophthalmie.

Въ глазныхъ божьихъ (*Ophthalmia*)
 особенно въ воспалительномъ со-
 стояніи, когда бываетъ кровоизлияніе
 въ око, необходимо лечитъ ком-
 плексъ слезоотделения а въ другихъ стано-
 вленіи слезоотделенія, равно какъ и слезо-
 вые каналы; мази то льзя въ при-
 мочахъ; коллирию при воспаленіи въ
 отвъ снѣгоу каша, *Sulfuras sulfuris*,
 а мази при опуханіи на заглавкѣ.

d'Ophthalmie surtout dans l'état aigu
 et inflammatoire a nécessité des
 saignées copieuses chez les individus
 robustes ainsi que des purgatifs.
 d'abord des topiques émoulliens, puis
 des colleries préparés avec le Vitriol
 bleu, *Sulfuras sulfuris*. Enfin des visi-
 catives à la mygale. Chez les indi-
 vus faibles ou jeunes, on a employé
 les sangsues au lieu de saignées.

Крупъ. Angina polyposa. Croup.
et membranosa.

Коклюшъ. Pertussis. Coqueluche.

Въ коклюшѣ у детей санъ вникать
 ково то что то что то, какъ кашитъ
 Анемия кровоизлияніемъ обдушить
 или интубировать; но сѣ поглупелъ

Chez les enfans d'un tempérament san-
 guin, on commence le traitement par
 une saignée générale ou locale, mais
 cette dernière convient davantage

Анемия крупъ имѣетъ двѣ степені
 только при не въ легкихъ. Смерть
 не случается, развѣ когда крупъ очень
 великъ. Случается при остановленіи
 развитіи фаллиновой плесви кото-
 рая задерживая пути воздуха при-
 останавливается въ дыханіи, и два со-
 ответственныхъ средства для достижен-
 ния сего цѣль: Кровоизлияніе и рво-
 тное. Общія кровоизлияніе да-
 вается дачей кровяного тѣла

Le traitement du Croup ne devient effi-
 cace que dans le principe de la mala-
 die; car lorsqu'on ne l'attaque pas
 dès son apparition, la nuit est ar-
 tème, à moins qu'il ne soit d'une
 nature très désignée. Il s'agit d'ôter
 ou d'empêcher le développement
 de la coquection membraneuse
 qui en obstruant les voies aériennes
 interrompt la respiration et les deux
 seuls moyens pour y parvenir sont

Не буду говорить о лечении Водобояни, когда она развилась, потому что все изобретения мои сродни преданиям и проваляются, до сих пор не имеют никакого действия на это ужасное божество.

Je ne parlerai pas de la cure de l'Hydrophobie, lorsqu'elle est déclarée, car tous les moyens que j'ai connus proposés et tentés pour la guérison de cette maladie, jusqu'à ce jour ont été impuissans.

*Полицейскія и Медицинскія мпры
для устранения болзней .*

*Moyens de police et médicaux pour prévenir
les maladies .*

Полицейскія и медицинскія мѣры для устранения эндемическихъ и эпидемическихъ болѣзней на будущее время.

Лихорадки перемежающіяся вообще происходятъ, какъ уже сказано, отъ шестрой и холодной температуры или худой пищи, воды дурнаго качества употребляемой для питанія; следовательно каждаго стараются чино бы крестьянскихъ избу у коихъ дерево позимю двѣи поправляются, или въ мѣхъ перестроиваются; тогда они не бѣдятъ слишкомъ теплыи, тогда двѣи проветриваются; и наконецъ достаточно отапливаемы, во время холода; чтобы бѣдныи которыи, впротивъ вообще шало, только въ радостныхъ случаяхъ избу, или на одну и другую сторону запереть отъ холода и сырости. и особливо когда во время полевыхъ работъ, они притупляются переносятъ неблагоприятныи воздухъ; и особливо тогда крестьянскіи избу могли носить зимою сапоги въ мѣсто лаптей, закрывать шивъ пенью бѣлотую воду, тѣмъ бѣды, что въ мѣстахъ въ окрестности находится воды хорошаго качества, и двѣи, во время холода которыи къ счастью очень рѣдкы, они шивъ пищу хорошею и жаркую; тогда они не бѣдятъ всегда вымытыи, говядиныи и жирнаго масла. Предостереженныи тогда въ то время когда воздѣйствуютъ лихорадки перемежающіяся состоитъ въ марганцовомъ употребленіи горной воды настоянной на Полевомъ, *actinidia abyssinica*, *boerboviana*, *elliptica trifoliata*, *aurum*, *ascaris salata*, и пилюли въ перцѣи.

Болезнь происходитъ часто отъ вѣснаго казанья въ приливъ, но вѣдываютъ особливо на дѣтѣи. въ обзоровъ найдены и имѣютъ снѣгурюка приливъ; слишкомъ продолжительнаго кормленія грудью

Moyens de police et médicaux pour prévenir les maladies endémiques et épidémiques, à l'avenir.

197

Les fièvres intermittentes ont en général pour causes, ainsi qu'il a déjà été dit: une température humide et froide; quelquefois une mauvaise nourriture et pour boisson. Des eaux de mauvaise qualité; ainsi, il faudrait porter une attention particulière, pour que les chaumières des paysans qui sont vicieuses et dont la charpente est pourrie soient restaurées ou rebâties à neuf; qu'elles ne soient pas trop élevées pour le nombre des habitans, qu'elles soient aérées et enfin, qu'il ne manque pas de chauffage, pendant les mauvaises saisons; que les paysans, qui d'ailleurs sont en petit nombre dans le cercle, excepté dans le district de Radony, ayant des habitations et des chausses qui les garantissent du froid et de l'humidité (particulièrement lorsque les travaux des champs les contraignent d'être exposés aux intempéries de l'air) et enfin que les paysans de ce district puissent porter des bottes au lieu de sapin, surtout pendant l'hiver et les mauvais tems; empêcher qu'ils ne boivent des eaux marécageuses, d'autant plus qu'on peut trouver presque partout des eaux de bonne qualité, quoique plus éloignées, et dans les tems de disette qui, heureusement, sont rares dans la contrée, que leur nourriture soit suffisante et saine. Qu'ils ne soient pas toujours privés de viande ou d'eau de vie. Les moyens prophylactiques, aux époques où les fièvres intermittentes sévissent, consistent dans un usage modéré d'eau de vie amère préparée par l'infusion d'absynthe, de trèfle d'eau, de racines de roseau aromatique, et dans l'emploi du poivre avec les alimens.

Les scrofules ont souvent les mêmes causes qui ont été énoncées ci-dessus, mais cette maladie appartient plus particulièrement aux enfans.

когда матери ослаблены, болны или беременны, когда их пища недостаточна или не здорова, и когда дают своим детям худшее молоко; следовательно очень важно бы было вообще не позволять матерям тех кормить грудью детей, больше года. Этими бы предупредили золотуху у малышей и дали самую смерть. Самыми же способами в которых выше сказано способствовали бы равно и вымытые паровая и холодная иногда лютыми, с осторожностью.

Ладная сыпь, ветряная происходит как прежде было сказано, отъ солённого жару и слезливого шельма слякля отражаемого отъ песка, горной пыли, равно как и отъ прокраивающей испаринки пыли которая составляет раздражение въ зрачке глаза и оттого бываетъ флюксия. Для предупреждения сей болезни, каковою способом возмозно издегать этихъ причинъ, касто събитъ глаза чистотою водою посредствою не многого чистого полотна, не выводитъ почти главнѣйшій воздухъ, сдѣл достаточного однаго, охранитъ себя холодною водою и инокроты которые каступаютъ послѣ вакцинныхъ дневныхъ жаровъ. Пыльотка также принимается влажною сѣб.

Грипъ, коклюшъ, крупъ, дитская болыня происходятъ отъ не благоприятствования вращеню года, по отому нужно бы вышмать матерямъ не подвергать своихъ детей холоду особливо когда эти болыня бывають эпидемическаго характера.

Корь, оспа, миминъ оспа и скарлатинныя прыжки не известны, они бывають заразительны. Предупреждаютъ оную правдиваю селитру и отъ предупредительнаго средства отъ другихъ вакцинныхъ своей разл. угодъ отъ дитскихъ.

Chez ceux qui sont en bas-âge, cette maladie est le plus souvent produite par un allaitement trop prolongé, surtout quand les nourrices sont faibles, vieilles, malades ou coëcrites; enfin quand leurs alimens sont insuffisans, ou de mauvaise qualité; elles n'offrent qu'un lait stérilié à leurs nourrissons. On dit même qu'il seroit urgent de ne pas permettre généralement aux mères d'allaiter leurs enfans, plus d'un an, on priveroit par ce moyen, bien souvent les scrofules et la mort de beaucoup d'enfans. Les mêmes moyens que nous venons d'énumérer y contribueroient, ainsi que des bains de vapours ou des bains froids en été, pris de tems en tems avec précaution.

L'Ophthalmie, ainsi qu'il a été ci dessus mentionné, est souvent causée par l'action de la chaleur du soleil, ainsi qu'à une trop grande clarté réfléchi par le sable et à une poussière brûlante, de même qu'à la suppression de la transpiration cutanée qui agissent en s'établissant vers le globe de l'œil, un contre-irritation et par conséquent de fluxion; Or, pour prévenir cette maladie, il faut se soustraire, autant que possible à ces causes, faire des lotions fréquentes avec de l'eau pure, au moyen d'un linge propre, ne point passer les nuits en plein air et sans vêtements suffisans pour se préserver de l'humidité froide nocturne qui succède aux grandes chaleurs du jour. L'ivrognerie dispose aussi à l'ophthalmie; ainsi on doit défendre l'ivresse si cela est possible.

La Grippe, la Coqueluche et le Croup maladies fréquentes chez les enfans, sont dues aux intempéries des saisons. Il est nécessaire d'ordonner aux mères de ne pas exposer leurs enfans au froid, surtout pendant les époques où ces maladies sont épidémiques.

La Rougeole, la Variole, la Variolide et la Scarlatine ont des causes inconnues et se transmettent par contagion. On prévient la variolide par le vaccine qui doit être pratiquée chez les nouveaux-nés; mais il n'y a pas de moyens de préserver les enfans des autres exanthèmes, si ce n'est par la séparation

Раздѣлъ III.

Troisième division.

О болзняхъ эпизоотическихъ,
Des maladies épi-zootiques.

сею не поставятъ ей много преградъ; наконецъ не подымитъ самосеюго
этого заразителнаго испаренія депозіа ей начало принагоуть жь обсеяенно-
му множеству развильбувъ вещей, подобно сумамъ; и потому эта зараза
переносити удобно въ оную отдаленную сторону отъ мѣста перваго ея
появленія.

Леченіе.

Восточная медицина посылаетъ уткуя кетана медвужана кадь водноу,
и хотя тифъ заразителнаго гасто свѣдъ замечательнъ и опасенъ, но лече-
ніе его еще мало изучено. Лечение которое я употреблялъ успѣло въ той
эпидеміи въ 1848 и ноября гдѣ я встрѣчалъ эпидеміи свѣдъ андугоузіе.

Въ 1^ю Периодъ: Въ началѣ: строгая діета, употребленіе мягкотелныхъ
мелкихъ и шибилныхъ кристалловъ приготовленныхъ съ decoctio Аравана
спитана, масла и шибилъ, и въ томъ самое время, сажиства и миловаго
шита, не много теплы; decoctio изъ корня Праскурмака, *Althea officinalis*,
или Аравана смтана а шитва изъ алмонной или овсяной, или же Ржаной
мука съ отрубями захваченно ухуговъ, или смотра по вратомъ года,
decoctio изъ валуи ядола, груше, вешневъ или изъ свеклы; послѣ шитва
съ Аравана смтанъ съ погивнаго масла а повода шибилны изъ говядины
г. которые свѣдъ употребляли съ употребилъ во Франціи въ 1843 году
въ эпидеміи которая являла въ провинціи Савоіи, на Сологна; а тогда
появилъ еще показана, истрамманія сдѣланы изобилны, вонючіе и въ-
срабавателна дактъ и шибилъ. effecto отидать королю по Ардооп ванъ
дава растворъ кристалловъ шитва, *Syringolites potassica*, въ валити
качества воды, или амальгмой соли въ не свѣдъ шитва при-
махъ

Въ 2^ю Периодъ: въ которой болель въ туманѣ похоти мигуветъ выдале,
давали Аравана мажуръ шитва, *Althea officinalis*. въ мажуръ томъ про-
мажъ, и то приносилъ велика обсеяенія, тогда мажуръ употребилъ
воздухоушнъ инкартанъ въ маломъ приносилъ, что свѣдъ шитва медвужана
и шитва шибилны дактъ, пошму что мажуръ болотъ вода приносилъ раздранима.

Въ 3^ю Периодъ: Прокришталовъ употребленіе *Althea officinalis* и улуотри дала шитва.
въ decoctio изъ корня Вербъ, шибилъ, и Сосновы, шибилны; но тогда мажуръ
дѣйствителнъ шитва и мажуръ дактъ свѣдъ шитва тогда мажуръ раздранима улуотри-
шитва.

Вѣдана, quella traversa de vastal comitat, en les ravagant presque entièrement, à moins qu'on
ne lui oppose une barrière; enfin, il est certain que les émanations qui la produisent, s'atta-
chent à une grande quantité de corps, et de même que la peste, la plupart du temps éten-
due par leur moyen quelle est portée dans des lieux très éloignés de son premier foyer.

Traitement.

La médecine orientale est bien moins avancée que la médecine humaine, et quoique
le typhus contagieux des bœufs a été fréquemment observé et décrit, le traitement en
est encore très peu connu. C'est ce que j'ai employé avec quelque succès dans mon écono-
mie, en 1848, et que j'ai conseillé partout où j'ai rencontré l'épidémie, consistoit dans
les moyens suivans:

'Dans la première période'. Diète, sans diète siccæ; emploi des lavemens mucil-
lagineux, huileux et savonneux, préparés avec la décoction de semences de Lin,
Chêne, et le savon, ou même lents. Boissons mucilagineuses, acidules, légèrement
chaudes, telles que la décoction de racines d'Althea off. ou de *Althea sylvestris*
ou de semences de Lin, d'orge, d'avoine, de seigle ou même de Son, quelquefois
acidulées avec le vinaigre, ou bien selon la saison, décoction de prunelles de
poires sauvages, de cerises ou de botryons, assésés des patients avec l'huile
de Lin, et quelquefois avec des bouillons de viande (qui ont été employés avec
succès en Arabe), dans l'épidémie qui s'est manifestée dans la Solagne en 1843)
aussitôt que la diarrhée étoit déclarée, que les évacuations deuoient copieuses,
froides, que les excréments étoient jetés au dehors avec violence, ou absten-
tice de bons effets d'une solution dans une assez grande quantité de véhicule
et à des doses légères de *Sulphas sodae* ou de *Syringolites potassica*.

Dans la seconde période, à laquelle la maladie arrivoit presque insensi-
blement, on donnoit l'écclat ou mucosica, ce qui appartenoit à un
grand soulagement, et alors on commençoit à employer le calcaire,
à des doses très modérées pour ne provoquer qu'une excitation locale, légère
et graduée, car il faut se garder de produire de l'irritation

Dans la troisième période, on cessoit l'usage de l'écclat ou mucosica
et on donnoit des décoctions amères telles que celles d'absinthium, de camomille
de calcaire ou de *Sium sylvestris*, mais alors aussi il faut cesser tout-à-fait
de les employer que quand l'irritation est calmée.

Способы предохранительныя.

Нельзя допустить, чтобы скотина, особенно кони, при перевозке в места, откуда они привозятся, не подвергались опасности заражения. При этом необходимо соблюдать следующие меры: во-первых, скотина должна быть тщательно осмотрена, чтобы убедиться в отсутствии болезни; во-вторых, скотина должна быть изолирована от здоровой скотины; в-третьих, скотина должна быть подвергнута тщательной дезинфекции; в-четвертых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-пятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-шестых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-седьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-восьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-девятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-десятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни.

Наконец, очень важно соблюдать следующие меры: во-первых, скотина должна быть изолирована от здоровой скотины; во-вторых, скотина должна быть подвергнута тщательной дезинфекции; в-третьих, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-четвертых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-пятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-шестых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-седьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-восьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-девятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-десятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни.

При этом необходимо соблюдать следующие меры: во-первых, скотина должна быть изолирована от здоровой скотины; во-вторых, скотина должна быть подвергнута тщательной дезинфекции; в-третьих, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-четвертых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-пятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-шестых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-седьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-восьмых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-девятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни; в-десятых, скотина должна быть подвергнута тщательной обработке, чтобы уничтожить возбудителей болезни.

Средства prophylactiques.

Je suis fondé à croire que les moyens prophylactiques suivans sont les meilleurs, parce que malgré l'existence de l'épidémie dans le voisinage, les lieux où ils ont été employés furent le plus exemptés de la contagion. Dès l'apparition de l'épidémie, on éloigna les bestiaux malades, on empêcha toute communication médiante ou immédiate entre les animaux dont l'état de santé étoit douteux ou malades, et on ne permit même aucun visite des gens qui soignent ou approchent les bœufs dans des villages voisins, on empêcha aussi que les autres animaux domestiques, même jusqu'aux chiens et aux chats, ne puissent d'entrer dans l'étable, qu'on parfuma avec le chlore et qu'on nettoya et on changea ou on lava les auges à l'eau bouillante. Quand cela est ou la saison le permettait on fit cacher les bestiaux au plein air dans des endroits secs et sur la paille, et de cette manière on prévint la contagion; ainsi il faudroit que dans les lieux d'épidémie l'autorité feroit établir unordon pour empêcher les bœufs étrangers d'apporter les virus contagieux surtout aux foires et aux marchés.

Je trouve aussi qu'il y a du danger de déposer les cadavres des animaux morts du typhus, et qu'il faut promptement les faire enterrer profondément pour qu'ils ne soient pas déterrés par les chiens.

J'ajouteroi, que quoiqu'il soit douteux que la viande des animaux malades soit nuisible pour la consommation, il est prudent de s'en abstenir, d'autant plus que cette chair est d'un mauvais goût, fétide, donne un mauvais sommeil et épuise.

**ПОДРОБНАЯ
СТАТИСТИКА
КАЖДОЙ ДЕРЕВНИ
КИЕВСКАГО ОКРУГА
ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ
ИМУЩЕСТВЪ,**

*съ приложеніемъ видомъ всякой деревни
снятыхъ съ натуры, съ изображеніемъ
крестьянскихъ костюмовъ всякого общества.*

Зауваження до розділу
‘ПОДРОБНАЯ СТАТИСТИКА КАЖДОЙ ДЕРЕВНИ КИЕВСКАГО ОКРУГА
ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ ИМУЩЕСТВЪ...’

У коментарях ми не даємо детальної характеристики поселень, оскільки українському селу, його історичному розвитку і сучасному стану присвячено ряд праць, зокрема багатотомну “Історію міст і сіл Української РСР”, праці Д. Ф. Крисанова (напр., “Сельское расселение: социально-экономический аспект”. – Киев, 1988), В.І. Наулка (напр., “Село на нашій Україні: сучасний стан, проблеми, тривоги” // Народна творчість та етнографія. – 1992. – №4. – С. 3-12) та ін.

Зважаючи на велику кількість поселень, що належали до державних володінь, зазначених в альбомі Де ля Фліза, подаємо мінімальні відомості про них. Відзначимо, що незважаючи на несприятливі історичні обставини, що склалися навколо українського села у ХХ ст., майже всі державні села та хутори Київської округи збереглися дотепер. Вони адміністративно розташовані в межах сучасної Київської та Житомирської (колишні Шершнівське та Слобідське товариства) областей. Значну частину населення колишнього Радомишльського і суміжних повітів торкнулась Чорнобильська катастрофа 1986 р., через що почалося їхнє відселення. В коментарях подано сучасні назви поселень, що їх відвідав Де ля Фліз, та їх адміністративну приналежність.

Нами наведено сучасну кількість населення у селах, обстежених Де ля Флізом, за даними Головного управління статистики Київської області. Ці цифри, на 1 січня 1998 р., подано в дужках. Щодо населених пунктів, відселених після аварії на Чорнобильській АЕС, то кількість населення в них подано на

1 січня 1986 р. Наведено також відомості про заснування або першу згадку про поселення, його приналежність перед тим, як воно перейшло до державних володінь, стислі відомості про церкви, зображені Де ля Флізом, зважаючи на те, що більшість їх не збереглася або була знищена.

Для сучасної ідентифікації поселень, зазначених у Де ля Фліза, використано таку літературу: Сказания о населенных местностях Киевской губернии или статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся / Собрал Л. Похилевич. – Киев, 1864. (Далі: *Похилевич*); Уезды Киевский и Радомишльский. Статистические и исторические заметки о всех населенных местностях в этих уездах с подробными картами их / Собрал Л. Похилевич. – Киев, 1887. (Далі: *Похилевич*, 1887); Історія міст і сіл УРСР. Київська область. – К., 1971. (Далі: ІМС. К. о.); Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. – К., 1972. (Далі: ІМС. Ж. о.); Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 р. – К., 1947. (Далі: УРСР. АТП – 1946) (використано для з’ясування змін географічних назв); Киев: Энциклопедический справочник. – К., 1985. (Далі: Киев.); а також карти: Киевская область: Обще-географическая карта. Масштаб 1:200000. – К., 1992; Житомирская область: Общегеографическая карта. Масштаб 1:200000. – К., 1992; Україна: Оглядова мапа. Пояснювальний текст. – К., 1994.

Коментарі до окремих поселень подано посторінково. Дати в коментарях подано за старим стилем.

Валерій Старков

Кіевської унздь.

Хотовское общество.

Селеніе Хотовъ .

—— Апенки .

—— Пироговъ .

Деревня Старая Вета .

—— Новая Вета литовская .

—— Нижняя мѣдѣ деміевка .

—— Мышаловка .

Селеніе Татное .

—— Крюковщина .

Хуторъ Шахрашина .

Предмѣстіе звяринецъ петерскій .

Звяринецъ Видубицкій .

- Число**
крестьянъ. с Мутская пела 253 и Мисская 277 душъ.
- Лично-положеніе.** селеніе Хотовъ въ 18 верстахъ отъ г. Кіева на юго-западѣ, расположено юго-восточнѣе въ долину р. Хотовъ и отъ г. Червогъ; отъ г. Змишкова 17 верстъ.
- Классификація.**
- Земли.** Въ цѣломъ обществѣ считается земли удобной 10,230 д. 10 с., а неудобной 1974 д. 85 с.
- Торби.** Одна тура въшиного около 7 сат.
- Воды.** Рѣчка Хотовская течетъ отъ запада на северо-востокъ и впадаетъ въ р. Нирогову.
- Озера.** }
Болоша. } иптв.
ітень }
- Леса.** въ обществѣ приписано леса 5015 д. 676 с. Вокругъ селенія находится миллионъ липъ въ разнѣхъ пространствахъ, преимущественно дубовахъ, поросль и масса коритства березъ, осинъ, липъ, грабовъ, лозы и лещины.
- Почва земли** глинистая и песчаная, плодородная.
- Почва леса.** глинистая и песчаная.
- Подпочва земли и леса.** ште.
- Произведеніе земли.** крестьяне вѣснваютъ посредствомъ, Уголь, пше-ничка, ячмень, овесъ, Прого и трахи.

Огородныя овоци.

Крестьяне занимаются огородами, но большей частью картофелемъ, не много капусты, свеклою, горохомъ, и отчасти морквою, кукурузою, лукомъ и халоплою.

Домашнія животныя.

У жителей считается скота: лошадей 141, коровъ 164, лошадей 6, овецъ 101, свиней 70, куръ много. Изъ домашнихъ птицъ разводятся: крестьянскими уш, утки и курви.

Рыбѣ Раки, Пъвки.

Жилища. Никтъ. Все ихъ считается 70. Изъ нихъ до 30 старыя, но ловина просторны, чисты и опрятны. Труды, плетеныя.

Одежда и обувь.

Изъ многихъ крестьянъ, достаточны, но чисты и чисты. рѣдъ одно одитъ. Они носятъ сапоги а во время полевыхъ работъ употребляютъ постолы.

Хоритъ.

Достаточны.

Качество

вода хорошая, Пиво и водку крестьяне употребляютъ водъ и питвѣ. итъ довольно, а пива и мала.

Примечаніе.

Около селенія находится древніе валы длиною 6 верст.

С. Хоповъ .

Нині – с. Хотів Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (4893). У XVIII ст. належало Києво-Печерській лаврі. Після секуляризації церковних земель наприкінці XVIII ст. Хотів став державним селом. Дерев'яну парафіяльну Царекостянтинівську церкву було збудовано 1776 р.

С. Пироговъ.

Нині – с-ще Пирогів на південній околиці Києва, адміністративно належить до Московського р-ну міста. Наприкінці XVIII ст., до часу входження монастирських володінь до державних маєтностей, селище належало Києво-Печерській лаврі. Кам'яну Воздвиженську парафіяльну церкву збудовано 1826 р. титулярним радником Григорієм Зуєвичем на місці старої дерев'яної.

С. Лисники .

Нині – с. Лисники Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (1356). Вперше згадується в Києво-Печерському Патерику. До входження монастирських маєтків до державної казни наприкінці XVIII ст. Лисники належали Видубицькому монастирю. Дерев'яну парафіяльну Преображенську церкву було збудовано 1859 р. державним коштом на місті дерев'яної, збудованої на сто років раніше, яку і зобразив Де ля Фліз.

Деревня старая Ветна.

число крестьянъ с Курьескаго поля 42 а Немекаго 42 душъ.
 число домовъ Деревни Асиинтъ въ 10 верстахъ отъ д. Кюва, на югъ, рас-
 положеніе) по лощинамъ на равнине имения.

Торби.
 Озера
 болота
 чина
 пойма
 земля
 пойма Аси-
 ин. пойма
 Асиинтъ
 производство
 земли
 Огородничья
 оковы

Талъ какъ въ новой Земле.

Домашиня у жителей считается скота: лошадей 30, коровъ 7, лошадей 4,
 Животничья овецъ 10, свиней 20. Изъ домашиныхъ птицъ разводятся
 брызгачи, куры, гуси, утки и куроп.

Деревя-
 ные постройки
 Ряды
 раки и
 пойма

Талъ какъ въ новой Земле.

Животничья у жителей считается 10. Изъ нихъ в сенокосахъ, в сенокос-
 ныхъ, несутъ неограниченно, но причисленъ это заповедь
 по разливамъ Р. Демурра.

Одежда
 и обувь

Талъ какъ въ новой Земле

Ряды
 раки и
 пойма

Талъ какъ въ новой Земле.

Примечаніе).

Рка Демурра во время великихъ водъ эти два деревни весьма зали-
 ваются а въ 1820 и 1845 году отъ такого наводненія, жители
 стали претерпевать что домами были оставлены безъ своихъ
 и вынуждены строить хуремы на возвышенностяхъ имения,
 переносить туда и скотъ свой. Въ 1845 году женою Асиинтъ
 сама, и миковна дворомъ, Залила овецъ 10, куръ 15, лошадей 3 и
 все ихъ имущество. Потери было больше чемъ на 400 рублей
 сред. црць по многимъ обидникамъ).

Д. Старая Вета .

Нині – у складі с-ща Чапаєвка на південній околиці Києва (Московський р-н). Де ля Фліз припустився неточності, описуючи поселення Хотівського товариства. В переліку він відзначив села “Старая Вета” та “Новая Вета”, хоча на своїй карті навів відповідні їм поселення під назвами “Вета Литовская” і “Вета Новая”, які розташовані між Пироговом та Лісниками, причому ідентифікував їх на одній відстані від Києва – в 10 верстах на південь. Л. Похилевич зазначав там лише “Вету Литовскую” (Похилевич. – С. 32), що підтверджується картами Київської губ., виданими пізніше.

Деревня новая Ветиха Литовская.

- Число**
Крестовань. Мужского пола 62 и женского 67 душ.
- Место**
положеніе. Деревня лежит в 10 верстах от г. Кіева, на левъ берегѣ р. Днѣпра.
- Горы.** Одна гора называющаяся Глинистая вышиною около 50 сажней.
- Изобилье.** Р. Днѣпръ и рѣчка Зѣта.
- Озера.** Одно озеро длиною около 100 и шириною до 10 сажней.
- Болота.** Одно болото длиною около версты и шириною до 2.
- Стѣнь.** Камень.
- Лѣса.** Простирается два лѣса: одинъ на сѣверѣ длиною и шириною около версты, состоящій изъ дуба, бересты, сосны, липы, лозы, ольхи и березы; другой на юзѣ длиною около 10 и шириною до 5 верст, преимущественно дубовой породы.
- Почва.** Состоитъ изъ сѣрака и глинастаго и песчаного.
- Земля.** на угодьяхъ пашанъ и чистаго сѣрака.
- Почва.** Лѣса.
- Подпочва.** Песчаная.
- Земля.** Лѣса.
- Производство.** Крестовань занимается мало овцами, конями и прося, по причинѣ что земля не плодородная и еще болѣе по малому количеству овецъ.
- Огороды.** Крестовань занимается огородами по сѣверной части. Агрокulturа состоитъ изъ картофеля, капусты, фасоли, земляники, лука, и отчасти кукурузы и табака.
- Домашнее**
животновѣд. У жителей содержится скота: лошадей 40, коровъ 20, овецъ 51, свиней 2. Изъ домашнихъ птицъ разводится: крестованьскими, цыплята, утки и курсы.
- Рыбн.**
Дѣлать и ловить. 176 лѣсахъ водятся: наво, вѣдька, линь и зюльда.
- Рыбн.** 136 р. Днѣпръ. Остры, щуки, судаки, караси, окунь, караси, плотва, сомъ; сѣвернѣе рыбы: чирокъ, плавень. Изъ р. Зѣты: щуки, караси, линь, плотва, утки и плавень.

- Жилища.** Дома считаются 22. Изъ нихъ до 4 старыя, они по сѣверной части построены для числа зимней, летней и поворотной; по причинѣ часто временнаго разлива р. Днѣпра.
- Овладѣ.**
и обывѣ. Домоводы не достаточны. Все крестованьское состоитъ изъ овецъ и во время теплыхъ работъ употребляютъ жатки; по сѣверу обывѣ по причинѣ неурожая, паства скота и разливовъ р. Днѣпра.
- Король.** Крестованьский въ много.
- Качество**
водъ и пива. вода днѣпровская хорошая. Воды крестовань употребляютъ употребляли, а пива мало.

Д. Новая Веша Литовская.

Нині – у складі с-ща Чапаєвка на південній околиці Києва. Включено до міської смуги в середині ХХ ст. Тоді парафіяни Нової Віти Литовської належали до церкви у Пирогові.

Деревня Мвнсаловка.

- число крестьян Мужского пола, 65 а женского 105 душ
- Место поселения Деревня Хотовъ въ 7 верстахъ отъ г. Хотова на лѣвѣ, на берегу рѣки между рѣки Хотовъ, рѣки Кочкабура, Китайской пристани принадлежущей въ Хотовской Лагери.
- Горы. а г. Хотовъ
- Воды. Р. Хотовъ и рѣка Кочкабура текутъ отъ запада на востокъ и впадаютъ въ р. Хотовъ
- Озера. имѣетъ ширину около 10 а длину въ 60 сажень.
- болота } нѣтъ
- Лѣса. на сѣвѣ рѣки Хотовъ имѣетъ лѣсъ сосны, ели, березы, а въ южной части лѣсъ березы, осины, липы, Ашины и березы.
- Почва земли. а глинистая и плодородна.
- Почва Лѣса на сухихъ земляхъ.
- и земли.
- Производство крестьяне возделываютъ много ржи, овса и гречихи земли.
- Огороды крестьяне возделываютъ по большей части картофельныя
- овощи. а также части капусты, а огородахъ лукъ, морковь и репу.
- Рыбы. караси, щука, окунь, лещъ, плотва, карпъ, сазанъ, угорь, сомъ, язь, голецъ, елецъ, окунь, щука, карась, плотва, карпъ, сазанъ, угорь, сомъ, язь, голецъ, елецъ.
- Животные. скотъ ихъ считается 20. Изъ нихъ въ 6 овецъ, величье, лошадей и мало охотничья; но кроме крестьянъ находится 20 овецъ вранье построенныхъ которыхъ вранья имѣетъ владѣющіе.
- Однѣда. восточныя въ многохъ, но сѣвѣ ихъ нѣтъ одно однѣда и осушѣ.
- Кормъ. не изобилуетъ.

качество воды и: вода ключевая хорошая. Воды крестьяне употребляютъ питья. употребляютъ, таба, и чаю, а также и медъ.

Примечаніе:

въ сѣвѣ селеніи находятся Китайскія и Малайскія постройки на холмахъ между рѣками, а также и Китайскія оны существуютъ отъ 1546 года, а принадлежатъ имъ изъ тѣхъ.

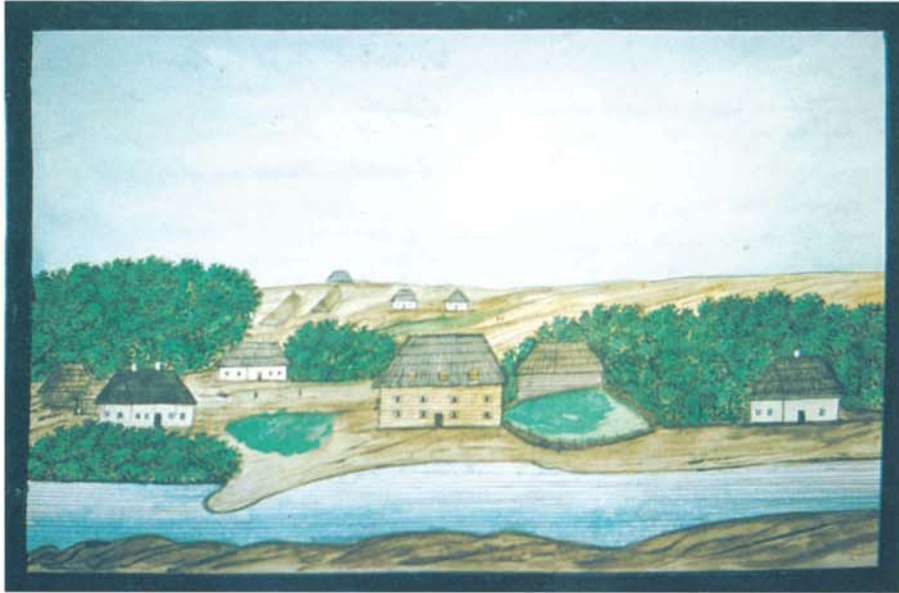

Д. Мышаловка .

Місцевість з такою назвою згадується в документах першої половини XVII ст. З 1618 р. вона належала Києво-Печерській лаврі, де вже з XVII ст. існувало с. Мишоловка (Києв. – С. 410). Нині розташована в межах Московського р-ну Києва.

Деревня нижняя Либёда Деміевка.

- число
 Крестіянъ. мужского пола 17 а Женскаго 17 душъ.
- Место
 положеніе. Деревня Либёда въ 3 верст. отъ г. Кіева, на лѣвѣ, противъ
 хрѣстоу маіорки.
- Горы. нѣтъ
- Воды. Рѣчка течетъ отъ озера на востокъ и впадаетъ въ р. Днѣпръ,
 на мѣстѣ плотины.
- Озера. }
 Болота. } нѣтъ
 степь. }
 Луга }
- Огородники Крестіане засѣваютъ огороды по сѣвѣнній части картоф-
 овцами. лѣшъ, много капустою, свѣдлами и огурцами.
- Жидица у крестіанъ денегъ ихъ считается 10, изъ нихъ 5 старыцѣмъ какъ
 пенсіе и погостѣ.
- Удѣла и обрѣв. достаточны.
- Коряв. достаточны.
- Качество воды и мѣтк. вода хорошая, воды Крестіанск. мало употребляютъ
 и пиваютъ лѣшъ.

Д. Нижня Либелъ Деміевка.

Очевидно, йдеться про с. Деміївка, яке у зв'язку з промисловим розвитком Києва у другій половині XIX ст. інтенсивно заселялось і 1918 р. було приєднано до Києва. Нині знаходиться у межах Московського р-ну. Воскресенську церкву було збудовано у 1882 р.

С. Гапноє.

Нині – с. Гатне Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (3037). Перші писемні згадки про нього належать до XV ст. Гатне належало до монастирських володінь, переведене до державних маєтностей під час секуляризації наприкінці XVIII ст. Дерев'яну парафіяльну Покровську церкву було збудовано на місці давнішої 1780 р. і перебудовано 1851 р. за рахунок казни.

Селеніє Кривокошицька.

- Земля
крістьянська. служилого роду. 200 а селянська 2170 душ.
- Лісство
положення. Селеніє лежить в 15 верстах від Львова на півночі-заході,
розподілено частини на равнинні ліси і частини на
бузьку.
- Горби. Одині халми ввищеного окопа 6 сажней.
- Родки. Родка сльвська та саяна, которая в 2. Шахривинна.
- Озера. нать.
- Стель. Около 4 верств кругом.
- Лісб. нать.
- погвіє
земли. Липняк, поставок и много червоны.
- Подраба
земли. Тимисова и поставка.
- Стородки. Кривокошицькі селеніє по селеніє частини Кривокошицька.
Фольк, Кривокошицька, Лукань, Огурдань, Селеніє,
Родки, Родки, и поставка: Каменка, Кукуроза и т.д.
- Домашній
животина. у землієві селенієві скота: Волки 120, Корови 30,
Свины 150, Лошади 8; Овцы 105; изъ домашнихъ
птиць разводятся: Кривокошицькіми (ути, утки и)
курви.
- Річки.
Види. много водополь, много селеніє и Заруби.
- Родки
и
поставки. нать.
- Висота. Висота ихъ считается 60. Изъ нихъ до 31 старовиць, 120 а
по селенієві частини селенієві для числа жителей а в прос-
торихъ, все ихъ частини и селенієві.

- Одженди
и осуба. Доводиться, но некоторые кривокошицькі селенієві,
они пасуть скоти, а во время полівихъ работъ они
употребляютъ поставки.
- Корви. Доводиться до селенієві, но селенієві по приходе
паства скота.
- Кривокошицькі
водки и
поставки. Вода хорошая, родки кривокошицькі употребляютъ
много, а паства скота.

Примітки:

Отъ 1839 года, Кандидатъ наукъ, статскій совѣтникъ отъ
24 юна до 24 августа, кандидатъ наукъ изъ Львова, Кривокошицькі
Селенієві Васильевичъ кандидатъ.

С. Крюковщина .

Нині – с. Крюківщина Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (3198). Перші згадки про Крюківщину відносяться до XVII ст. Наприкінці XVIII ст., до переходу монастирських володінь у державне підпорядкування, село належало Київському Михайлівському монастирю. Дерев'яну парафіяльну Воздвиженську церкву було збудовано 1792 р. на місці раніше існуючої, у 1808 р. її перебудували коштом парафіян, а у 1852 р. – за рахунок казни.

Литовский общество. Хуторъ Шахравицкая.

Хуторъ Шахравицкая.

- Число
крестьян. Мунского пола 65 а мунского 76. душ?
- Место
положеніи. хуторъ лежитъ въ 12 верстахъ отъ г. Кіева на юго-западъ, распо-
ложенъ на равнинѣ холмиста.
- Торги. нетъ.
- Воды. Река Свирка течетъ отъ сѣвера на югъ и впадаетъ въ р. Днѣпръ.
на ней есть плотина съ мельницей.
- Озера. нетъ.
- Дорога. Она сѣверо-восточна около вертевъ и шириною до 10 саженей.
- Стены } нетъ
Леса. }
- Почва. сугли и песчаная, по преимуществу плодородная.
- Земли. сугли и песчаная, по преимуществу плодородная.
- Подпочва
земли песчаная и глинистая.
- Производство.
Земли крестьяне возделываютъ вообще Ржи, гречихи, овса, пше-
ны и пшеницы нетъ.
- Огородный
овощи. крестьяне закладываютъ огороды, по большей части картофеля
лапчатого, свеклами, огурцами, баклажн., луками, капустою,
луквиц., и отчасти кукурузою и т. хвалю.
- Домашній
животный. у жителей считается скотъ: 1 Золотъ 40, коровъ 15 лоша-
ди 4, свиней 101, птицъ 40; изъ домашнихъ птицъ, раз-
водятся ир. ствляками, гусями, утками и курями.
- Рыбны
животныя. Изъ рыбъ разводятся водятся двоякою члнковъ и жмчуровъ.
- Рыбны
животныя. Липы, глотва, караси, и много пр. хвалю.
- Пшеница. Выхъ ихъ считается 14. Изъ нихъ до 4 старшихъ; все хвалю
и опрятье, туробы палтенивля.

Литовский общество. Хуторъ Шахравицкая.

- Одежда
и обувь. Домашние, но есть несколько крестьянъ однихъ одетыхъ,
и башки, по причине паденія скоты.
- Курить. вообще домашній.
- Качество
воды и
птицъ. вода хорошая. Воды крестьяне употребляютъ и по
а пшеницъ нетъ

Хуторъ Шахравщина .

Вже в середині XIX ст. хут. Шахравщина, заснований вихідцем з Молдови Давидом на початку XVIII ст., вважався частиною с. Крюківщина, хоча ще в середині XX ст. адміністративно виділявся в окрему одиницю (УРСР. АТП-1946. – С. 274).

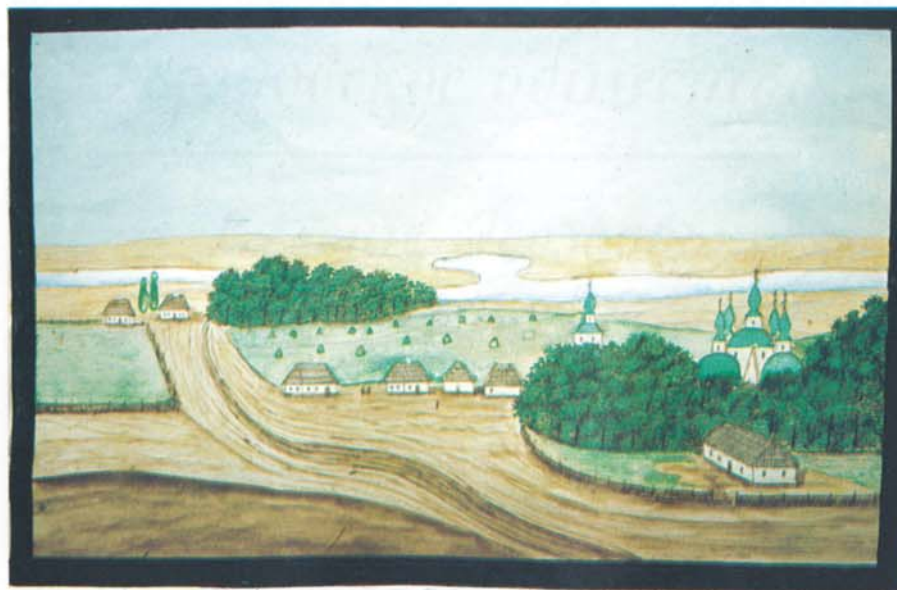
Предмістя Звиринець Печерській.

Історична місцевість, що належить до сучасного Печерського р-ну Києва. На малюнку Де ля Фліза зображено панораму Києво-Печерської лаври з півдня, яка охоплює й Успенський собор, зруйнований під час Другої світової війни.

Земельное хозяйство.

Звиринець Видудинській.

- Число**
Крестивань. Крестивань поля 20 а земельное 26 душ.
- Место**
положеніе. Крестивань лежит в 3 верстах отъ г. Кіева, на югъ,
 на плоскости на берегу в. Дмитра.
- Воды** Р. Дмитръ, в потоки которой течетъ отъ леса на северъ.
 на югъ вѣтъ планция въ сѣверо-западъ.
- почва**
и подпочва. глинистая и песчаная.
- Производство.**
земли. Крестивань обсажена мало овни, овса и картофеля.
- Огородники.**
овощи. Крестивань засаживаетъ огородами такъ какъ въ Звиринцѣ
 выращиваютъ и употребляютъ салата, фруктовое дерево.
- Домашнія**
животныя. Умывъ считается (коза: 12 головъ 12, поросятъ 6, свиней
 20 а изъ домашнихъ птицъ разводятся хрестиванками
 гуся, утка и курица.
- Живущіе**
 в селѣ считается 12; изъ нихъ до 6 стариковъ, все ста-
 рые, озянны и хилые.
- Овчарка**
и ослы. достаточны.
- Коршакъ.** достаточный.
- Качество**
водъ. вода хорошая, изъ воды хрестиване употребляютъ умыва-
 лки и пиво не много, изъ воды мало.

Звиринець Видубицькій .

Нині – історична місцевість у Печерському р-ні міста Києва в Наводницькій долині, де розташований Центральний республіканський ботанічний сад НАН України. Після навали Батія 1240 р. тут існувало невелике селище, що належало Видубицькому монастирю, яке стало державним після секуляризації монастирських земель наприкінці XVIII ст. На малюнку Де ля Фліза зображено Видубецький монастир.

Твоздовское общество.

Селеніе Твоздовъ.

_____ Рославичи.

_____ Ходосова.

_____ Креничи.

Селение Твоздовъ

число крестовъ. Мужского пола 422 а женского 473 душ

мѣсто положеніе. Селеніе лежитъ въ 25 верстахъ отъ г. Твозды на югъ, расположено на лѣвобережьи р. Твозды а къ сѣверо-западу на возвышенности.

классификація. Въ условіи общаго сѣтенія земли удобной 3535 десят. земли. изъ коихъ удобной 746. в. 25 с.

горы. Гористыхъ возвышенностей нѣтъ, только холмы въ окрестности до 200 саж. а прочія сѣ. о.

водоемы. Рѣка Твозда течетъ отъ запада на востокъ и впадаетъ въ рѣку Кирокъ. Которая впадаетъ въ р. Демуръ, находится въ лѣвобережьи въ низменности.

озера. нѣтъ

болота. Одно болото около рѣки Твозды длиною 20 а шириною отъ 5 до 15 сажень.

степь. нѣтъ.

лѣса. Въ окрестности находится лѣсъ 5015 дес. бѣлый и березъ того, ест. бузины, можжевельника, кустовъ, длиною около 150 и шириною отъ 10 до 15 сажень, состоитъ изъ: Ильмы, Тополь и березы.

почва. по приращиванію, глинистая и песчаная, и состоитъ, черно-земная.

подпочва. Земля и лѣса. Глинистая.

производство земли. Крестовые въ селеніи воздѣлываютъ ржи и овесъ, много пшеницы, овса и ячменя.

огорода. Крестовые закупаютъ огорода, по большей части, картофель, капусту, свѣтлаго, огурцами и помидорами, фасолью, кукурузного и т. х. х. х.

домашній скотъ. У жителей считается скотъ. Волковъ 128, коровъ 27, лошадей 20, овецъ 106, (Швейц. 50. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестовыми: утки, гуси, и курки.

дичина. много водится.

животныхъ. Изъ лѣсокъ водится много волковъ, лисъ, выхуль и зайцевъ.

рыбы, рѣки, пруды. Рыбы, караси, карпы, раки и лавоки водятся.

Изъображеніе селенія. С. Твозда в. в.

Жизнь. Востокъ сѣтеніи считается 170; изъ нихъ до 15 старшихъ въ которыхъ также нѣтъ. Остатокъ по большей части жители для чина земледѣлія, воздѣлываютъ и огорода. Трудовые крестьяне.

одежда и обувь. Достаточны. Крестовые носятъ сапоги и во время полевыхъ работъ употребляютъ лапти и лапотники. Изъ кожи.

кормъ. Достаточны.

качество воды и питія. Вода хорошая, водки и пиво крестовые употребляютъ. Довольно а пива мало.

С. ГВОЗДОВЪ.

Нині – с. Гвоздів Васильківського р-ну Київської обл. (461). Вперше в історичних документах Гвоздів згадується 1415 р. До входження у державні володіння Гвоздів належав Києво-Пустинному Микільському монастирю. Дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Богородиці збудовано у 1790 р., на місці раніше існуючої; у 1850 р. поновлено за рахунок казни.

Селение Рославли.

- Число**
христианств. Мужского пола 422 а женского 473 душ.
- Место**
положения. селение лежит в 25 верстах от г. Кіева на юг, распо-
ложено частью в долине а частью на берегу.
- Горы.** Известны высокие горы 10, высшая отъ 15 до 20 сажени.
- Воды.** три реки и ручьи: 1^я Демидовка составляется изъ
трехъ источниковъ, течетъ изъ леса отъ сѣвера на востокъ
и впадаетъ въ речку Ходисель за 6 верствъ. 2^я Лесовка те-
четъ отъ юга отъ сѣвера на востокъ и впадаетъ
въ ту самую речку. 3^я Климовка течетъ отъ запада на
востокъ и впадаетъ въ речку Турну.
- Озера.** одно озеро круглое шириною около 15 сажени.
- Болота.** одно болото шириною около 20 а шириною южной отъ
5 до 30 сажени.
- Степь.** нетъ.
- Леса.** на скверъ земли находится преимущественно дубовый скверъ
2 версты, а шириною около 500 саж. (остатки) изъ
кучавки, березы, липы и граба.
- Почва**
земли. черноземъ глинистый и песчаный а также суглин-
ки, много плодородная.
- Почва**
леса. на суглинки глинистая и глинистая.
- Подпочва**
земли
и леса. глинистая на суглинки а после песчаная.
- Производство**
земли. христиане возделываютъ довольно ржи, пшеницы, ячменя, овса и греча.
- Огородный**
овощи. христиане закупаютъ овощи по бывшей степи, Кар-
тофель, капуста, свекла и огорожи Лукаши,
- Домашняя** гусиная, свинная, фасовая и лангасты.
- Знаменитыя.** Убитый считается скотъ: быковъ 15, лошадей 10,
овецъ 356, свиней 5. Изъ домашнихъ птицъ: утокъ, гусей и куръ.

- Дикая**
животность. Изъ лесовъ водятся много волковъ, много лисицъ
и зайцевъ.
- Рыбы**
реки и
пруды. нетъ кроме карася.
- Живлица.** Рыба изъ семейства 140. Изъ рыбъ устарѣвъ здѣ отес-
но титъ; вообще титъ и окунь. Христиане не
могутъ рыбъ поправить или на рыбъ строить, потому
что не дозволено въ леса.
- Одежда**
и обувь. вообще достаточна, но есть 5 гласныхъ христианъ одѣ-
тыхъ попричому паша скота. Они носятъ сапоги
а во время полевыхъ работъ постель.
- Король** Домостроитель.
- Качество** вода хорошая. Подли христиане употребляютъ
воды и
пития добрую а есть много пива.

Примечанія.

на самой бывшей степи находится древняя крепость,
а по рассказамъ старинныхъ она построена черезъ
татаровъ, и тамъ держали пленныхъ.

С. Рославичи.

Нині – с. Рославичі Васильківського р-ну Київської обл. (340). До 1787 р. село належало київському Софійському монастирю, після чого відійшло до державних володінь внаслідок секуляризації монастирських земель. Парафіяльну Преображенську церкву, яку зображено на малюнку Де ля Фліза, збудовано у 1721 р. священником Василем Куцевичем; 1859 р. внаслідок ветхості її було розібрано. На місці старої церкви 1860 р. на цегляному підмурку було збудовано нову дерев'яну церкву, яку освятили 30 липня того ж року.

Селеніє Ходосова.

- Число крестівляків.** Мужського пола 301 а жіночого 329 душ.
- Сил. по положенію.** Селеніє Ходосово в 15 верстах від Л. Львова на лів., расположено на горі.
- Горби.** Ніскавко гурь ввищується около 20 сажинь.
- Воды.** Річка Тафривка тече від заходу на востокъ и впадає в річку Дзети, на лів. устроєні в платини и в стави-ниці.
- Озера.** Два озера шириною около 300 сажинь а довжиною около версты.
- Беломі.** Ніскавко вдові ділились около 3 верст. а шириною около 1 версты.
- Стань.** Нать.
- Ліси.** Виходять і з лісок пугарихи около селенію протрапляють ділимо и шириною около 5 верст. складають шуб дуба, берези, липи, лозу, липку, граш, яблоню и вєрбу.
- Почва.** Земля глиниста, пещана, не плодородна.
- Паша.** Ліси глиниста и пещана.
- Модись.** Земля пещана.
- и ліси.**
- Продукция земли.** Крестівляки вискарать по малой часті Ржи, пшеницу и гречиху.
- Огородни овощи.** Крестівляки заскарать огороди, по селенію часті Картофель, капуста, калопляс, огурцы и отчасти хурчурало и тибкво.
- Домашній скотъ.** Частіи скотъ: коней 103, коровъ 31, лошадей 12, вівць 31, свиней 49. Ць до домашніх тварь разводять крестівлякати курви.

- Земля.** Мисотинья. В лісах наводиться много волков, лисець, дикихъ собакъ, доволно зайцевъ.
- Рыбы и пшьяки.** Плотва, щука и караси вь невольности полноты а доволно раковъ и пшьяки.
- Живлица.** Воды шуб считается 76. шуб муръ до 10 старухъ. отъ поволной части тисли для кшла тисли, мо тисли и опроти. Турчи, платини.
- Однѣ и оду.** Достаточны. Крестівляки носятъ сапоги а во время поле шуб радуть употреблоти лати.
- Курви.** Достаточны.
- Качество водъ и пити.** Паша хорошая. водки крестівляки много употреблоти пити и нать пшьяки.

С. Ходосова .

Очевидно, йдеться про сучасне с. Ходосівка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (1535). За переказами село засновано печерським ігуменом Феодосієм в XI ст. До входження монастирських володінь до казни наприкінці XVIII ст. Ходосівка належала київському Флорівському жіночому монастирю. Дерев'яну парафіяльну Параскевську церкву було збудовано 1773 р.

Селение Крестини.

- Число крестини. Твердовского пола III а земского 116 душ.
- Место поселения. Селение лежит в 25 верстах от г. Твери, на юге, расположено между деревнями, а селцо в самом обрыве.
- Деревья. Хв. бер. одна вешинная около 50 а фрукт. около 10 соток.
- Роды. Ручка Понурка течет от леса на север; на ней есть плотина с обмывающим.
- Озера. Балота } нет.
- Ступи. }
- Леса. Около селения между деревнями находится много леса. Сажки хвостарки, а один десяток около 1 1/2 версты, а шириною около 300, а другая длиною около 400 и шириною около 80 саженей, сажают из д. Русавихи парашки, березы, сосны и ели.
- Почва земли. По предположению географа и геолога (Алексеева), плодородная.
- Почва Леса. На суходоле черноземная.
- Подпочва земли и Леса. глинистая.
- Производство земли. Крестини обсеивают довольно ржи, и овса, а мало ячменя и пшеницы нет.
- Огородные овощи. Крестини имеют огорода на болотной части, картофеля, капусты, свеклы, лука, огурцов, фасоли, гороха, капусты, и огорода курчужого и т. п.
- Садовые фрукты. Имеют фруктовые деревья как то: груши, яблони, сливы, вишни, и дикая груша.
- Домашние животные. У жителей считается скот: баранов 40, коров 20, лошадей 4, овец 81, свиней 59. Из домашних птиц разводятся курочки, гуси, утки и куры.

- Рыба. В реке водятся мало рыб, много зайчат, а лесных птиц.
- Животные. Скот не считается, 33. Из них до 6 штук, вольные лошади, свиньи и огуляты. Птицы и Лесные.
- Орудия и орудия. Достаточно. Вольные, но есть и крестини с Лесными орудиями, они имеют сапки и вольные полеты распахать угодья.
- Корень. Достаточно.
- Качество воды и пищи. Вода хорошая, водку и пиво крестини употребляют, а пищу употребляют, и пшеницу мало.

С. Креничи.

Нині – с. Креничі Обухівського р-ну Київської обл. (78). Село згадується в історичних документах XVI ст. До входження монастирських володінь до державних маєтностей наприкінці XVIII ст. Креничі належали київському Флорівському жіночому монастирю. Дерев'яну парафіяльну Покровську церкву збудовано 1761 р. ігуменею Богословського дівочого монастиря Ксанфією Протанською, у 1850 р. церкву відремонтовано державним коштом і прибудовано нову дзвіницю.

Посиляне
Хотовскаго и Гвоздовскаго общества .

Дмитровское общество.

*Селеніе Великіе Дмитровици.
Деревня Старыя Безраидици.
Селеніе Малыя Дмитровици.
——— Новыя Безраидици.
Хуторъ Козвинъ.
Селеніе Подгорцы.
Деревня Козаковъ.*

С. Великі Дмитровичи.

Нині – с. Великі Дмитровичі Обухівського р-ну Київської обл. (844). За переказами, село засновано задовго до Хмельниччини. До входження монастирських володінь до казни в кінці XVIII ст. Великі Дмитровичі належали київському Флорівському жіночому монастирю. Дерев'яну парафіяльну церкву Іоанна Хрестителя збудовано 1763 р.

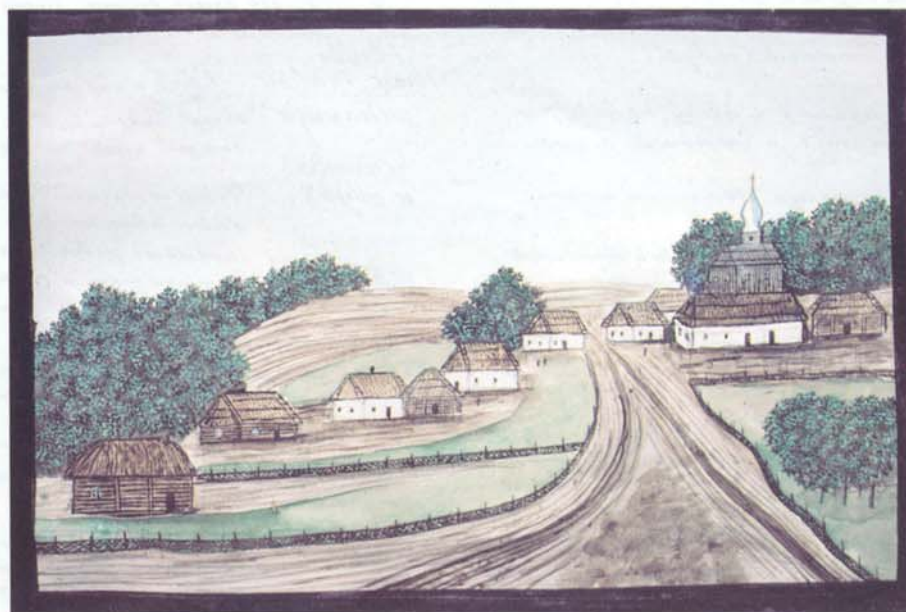
Д. Старые Безрадичи.

Нині – с. Старі Безрадичі Обухівського р-ну Київської обл. (566). До конфіскації монастирських земель на користь держави наприкінці XVIII ст. парафіяни села були приписані до церкви у Нових Безрадичах.

Селение малые Дмитровицы.

- число
крестیانъ. скупичаго поля 220 а немецкаго 243 душъ.
- лѣто
поименіе. селеніе лѣтитъ въ 35 верстахъ отъ г. Мѣла, на юзв.,
расположено частью между горами и въ оврагахъ
- Воды. Потокъ Мѣлакъ течетъ отъ запада на востокъ и впадаетъ въ р. Ступцу.
- степь. находится степь довольно обширная въ пространствѣ —
воинъ верствъ.
- Лѣса. находится кустарническія пространства около 100
иногда, а также изъ дубовыхъ, березовыхъ, липовыхъ,
березы и вербы.
- почва
земли. суглинка и глинистая черно плодородная.
- Подпочва
земли. глинистая.
- Произрастаніе
злаки. Крестіане возделываютъ довольно ржи, пшеницы,
ячменя, овса, проса, гречихи и гороху.
- Огородничья
овощи. Крестіане возделываютъ по большей части огороды
картофельныя, капустныя, свеклы, и иногда
кукурузную, фасоль, лукъ, чеснокъ и тыкву.
- Домашній
животничья. У жителей считается скота: лошадей 139, коровъ
21, лошадей 30, овецъ 97, свиней 104. Изъ домашнихъ
птицъ разводятся крестіанскими: цыплята, утки
и гуси.
- Рыбныя
мѣстоименія. Изъ лѣса въ водѣ много волковъ а мало лисовъ
и зайцевъ.
- Рыбныя
мѣстоименія. Рыба изъ считается 47. Изъ нихъ до 8 стариковъ, по
большой части, трески, караси и неопрѣдѣленныя.
Трубы платимыя

- Одежда
и обувь. Довольно достаточна. Крестіане носятъ сапоги а во
время полевыхъ работъ употребляютъ постола и
лапти.
- Кормъ. Достаточно въ нихъ, но имъ 20 душъ крестіанъ
бѣдны, по причине неимѣнія скота.
- Качество
воды и
питія. Вода хорошая. Воды Крестіане употребляютъ
большую а питья мало.

С. Мале , Дмитровичи .

Нині – с. Малі Дмитровичі Обухівського р-ну Київської обл. (117). За переказами, село засновано задовго до Хмельниччини. До входження монастирських володінь до казни наприкінці XVIII ст. Малі Дмитровичи належали київському Флорівському монастирю. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву було збудовано 1768 р. ігуменею Флорівського монастиря Феодорою Смаржевською.

Селеніе новое Бездриги.

- число**
крестьянъ. Мужского пола 164, и женского 186 душъ.
- Меленіе.**
положеніе. селеніе лежитъ въ 30 верстахъ отъ г. Лиды, на югъ, рас-
положеніе въ образцѣ а селенію на возвышен-
и на югъ.
- Горы.** одна гора называема (треліца) вышиною около
10 сажень.
- Рѣки.** Рѣка (стужа) течетъ въ югъ, но впадаетъ и впадаетъ
въ р. Д. на правъ
- Озера.** нѣтъ.
- Болота.** одно болото длиною около 100 а ширины до 200 сажень.
- Стенъ.** нѣтъ.
- Лѣса.** находится лѣсарники пространными длиною,
около 4 версты, а шириною до 100 сажень, состоя-
ютъ изъ липы, березы, осины и дуба.
- Почва**
земли. суглинистая и плодородная.
- Плодородіе**
земли. земля
- Производство**
земли. крестьяне (выращиваютъ доволно ржи, и гречицы, а
пшеницы, овса, ячменя и гороха мало, но приращи-
ваютъ и достатокъ земли.
- Скородни**
свои. крестьяне заготавливаютъ скородни, но въ небольшомъ количествѣ
картофель, капуста, а не много свекла
луку, репу, фасоль, горохъ, горохъ и
тыква.
- Колпашник**
животныхъ. у жителей считается скотъ: лошадей 20, коровъ 20,
лошадей 6, овецъ 20, свиней 30. Изъ домашнихъ
птицъ разводятъ: куръ, утокъ и гусей.

- Дикая**
животная. въ лѣсахъ водятся много волковъ, много лисицъ и зайцевъ.
- Рыбы**
раки, псалки. Рѣка и раки нѣтъ а псалки мало.
- Мелица.** изъ нихъ считается 45. Изъ нихъ въ 8 сторахъ, но
содержитъ много пшеницы и овса.
- Одежда**
и обувь. довольно достаточны, но мелица въ 1 сторахъ
лѣна одна. Они носятъ сапоги, но въ деревнѣ
поверхъ работъ употребляютъ носки и ланиты.
Достаточны кроютъ въ 15 сажень въ 1 сторахъ на
прямую пашню скота.
- Кормъ.**
- Качество**
водъ и питія. вода хорошая, изъ нихъ крестьяне довольно упо-
требляютъ и пшеницы осинъ много.

Примечаніе

Находится около селенія 4 мелицы, изъ которыхъ
двѣ сажень. Творятъ много пшеницы, но они
были навалены черезъ татариновъ.

С. Новыя Безрадычч.

Нині – с. Нові Безрадичі Обухівського р-ну Київської обл. (360). За переказами, село більш давнє, ніж Старі Безрадичі. До конфіскації монастирських земель на користь держави (кінець XVIII ст.) Нові Безрадичі належали Києво-Печерській лаврі. Парафіяльну дерев'яну церкву збудовано 1727 р. і відремонтовано у 1850 р.

Дмитровское общество.

Хуторъ Козыинъ.

Число крестьянъ. Мужского пола 161 и женского 132 душъ.

Имя попомнѣ. Хуторъ лежитъ въ 30 верстахъ отъ Т. Аиба, на того боинскъ, отъ Р. Дмитра 2 версты.

Торби. итъ.
Роды. Рѣка Козыинъ течетъ отъ сѣвера на югъ и впадаетъ въ рѣку Издену. Сѣверная владѣтъ въ рѣку Кералъ, а сѣв въ Р. Самарѣхъ которой владѣтъ въ Р. Дмитръ.

Озера. }
Болота. } итъ.
Стель }

Лѣса. Въ лѣсѣ сѣверою около 40 ашириною до 5 верстахъ, состоящій преимущественно изъ сосновыхъ деревьевъ по южной сторонѣ находится много изъ рѣдко береза.

Почва земли. Песчаная и плодородная.

Почва лѣса. Песчаная, состоящая сѣра, и сухая.

Подготовка земли и лѣса. Пашенная.

Произведеніе. Итъ земля пахотной, поспѣваю что въ дѣлчаная.

Огородники. Христьяне засѣваютъ огороды по сѣверою частямъ.
овощи. картофелемъ, фасолью и ячменемъ.

Ромашникъ.
Животновѣдъ. У жителей считается скота: воловъ 46, коровъ 46, лошадей 6, овецъ 103, свиней 30. Изъ домашнихъ птицъ разводятся христьянами — гуси, утки и куры.

Рыбнѣ животновѣдъ. Въ лѣсахъ водятся много болотныхъ и зайчатъ и не много бѣлихъ куръ.

Дмитровское общество Хуторъ Козыинъ.

Роды раки и плавки. Находится въ рѣкѣ Козыинъ въ не славянскихъ количествахъ: Щуры, Линь, раки и плавки.

Имя попомнѣ. Изъ нихъ считается 95. Изъ нихъ до 25 сепарѣхъ тмемби, много чистыхъ, и не славянскихъ.

Корны. Изъ нихъ достаточно.

Овешда и осубъ. Въ сѣверою достаточны, но христьяне не христьяне. а только овешда, по причине лѣсна. (хотта). Изъ нихъ сѣверою а во время полевныхъ работъ употребляютъ поспѣваю. въ праздники въ зимнихъ и дѣлчанъ много сѣверою изъ этого поспѣваю.

Качество воды и птицъ. Вода хорошая. Водятся христьяне учимъ много употребляютъ и плавки изъ болотна и лѣса.

Хуторъ Козынь.

Нині – с. м. т. Козин Обухівського р-ну Київської обл. (3500). Перші писемні згадки про Козин належать до XI ст. До 1787 р. Козин – як хутір – належав Києво-Печерській лаврі, після чого відійшов до державних володінь. У середині XIX ст. Козин відіграв важливу роль на шляху з Києва до Трипілля. Тоді ж парафіяни хутора були приписані до церкви в Нових Безрадичах.

Селение Пасогорье.

число

крестыанъ. Мужского пола 411 а Женского 409 душъ.

Ихото

положеніе. Селеніе лежитъ въ 90 верстахъ отъ Т. Кіева на каю-
востокъ, расположенно частью надъ горными гора
вурпы и въ обрвѣ.

Горы. Несколько горъ въ сѣверо-западъ отъ 7 до 10 сажень.

Роды. Есть два рѣчки концы названы: 1^я Катуньская, она
течетъ отъ востока на западъ. 2^я Котоминская течетъ
отъ запада на востокъ, она обѣ впадаютъ въ Р.
Сугуру.

Озера.

Есть одно озеро длиною около 3 а шириною до 2 верстѣ.

Стенъ.

Атла. Находится при впаденіи, названы концы 1^я Оборокъ.Длиною около версты, шириною местами отъ 300
до 500 сажень; состоитъ по большей части изъ камня,
и изъ него каменными дубовъ, березъ и липы.
2^я Пискава. Длина пространствомъ 125 саж. 3^я Купа
кремня. пространствомъ около 150 саж. она состоитъ
изъ глины, гравіа и дикихъ камней.

Почва

земли. Глинистая и сугли, местами сугли и сугли.

Почва Атла. Березовая и песчаная, местами и сугли.

подъ Атла.

Атла и земли. Глинистая.

Произведеніе

земли. Крѣпкимъ вывѣтритъ по большей части. Роды и
сугли, мало же пшеницы и ячменя.

Огородникъ

своими. Крѣпкимъ заделываютъ огороды по большей части
картофель, капуста, свѣкла, лукъ, огурцы, фасо-
лы, и отчасти пшеница и кукуруза много пшеницы
это се выдаютъ сами.

Домашнія

животныя. У жителей считается скота: воловъ 279, коровъ
103, лошадей 30, овецъ 197, свиней 289, есть
домашнихъ птицъ разводятся гуси, утки, курь.

Дикія

животныя. Въ лесу водятся довольно волковъ, много
дикихъ козъ и дикихъ свиней, мало лисъ и
зайцевъ.

Рыбы

Раки и пчелы. Рыбъ и раковъ много и пчелъ много.

Живуща. Скотъ ихъ считается. 95. Козъ козъ до 25 сажень

по большей части пшеницы. Для скота жито, пшеница,
мало овса и картофеля. Пшеница пшеница.

Одежда

и обувь. Въ многохъ достаточна, но не какъ торговцы и
идеть. Крестьяне носятъ сапоги а въ время
поке въить рубить пшеницы. Штаны и
дубовъ въ время пшеницы носятъ сапоги
шляпой юфты.

Хоры.

Достаточны.

Качество

водъ и
пшеницы. Вода хорошая, пшеницы крестьяне. Употребляютъ
чирпы, а пшеницы вывѣтритъ много.

С. Подгорцы.

Нині – с. Підгірці Обухівського р-ну Київської обл. (415). До конфіскації монастирських земель наприкінці XVIII ст. на користь держави село належало київському Флорівському жіночому монастирю. Засноване на високих пагорбах, воно пізніше було перенесено до підніжжя, і саме тому, мабуть, і дістало свою назву. Підгірці згадуються в історичних документах середини XVI ст. Дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву збудовано 1742 р.

Дмитровское общество.

Деревня Козаковъ.

- число
крестовъ. Сводило съ С. Великимъ Дмитровскимъ м.
мѣсто. сажнскаго поля 36 а численно 30 душъ.
положеніе. Деревня лежитъ въ 35 верстахъ отъ г. Кіева, на югѣ,
въ мѣстѣ
- Горы.
Воды.
озера.
Болота.
Стены.
Лѣса.
почва
земли.
подпочва
земли.
произведеніе.
земли
оплодотворенія
овощи.
- Полнотинія. У мѣстнаго считается скота: лошадей 20,
коровъ 3, лошадей 2, овецъ 10, свиней 11. Въ
домашнихъ птицъ куръ
Жилища. Земель нѣ считается 12, въ мѣстѣ до 4 ста-
рбыѣ была тѣмъ какъ числа п'ятенъ,
мало мѣсте и отрутки.
- Одежда и от'увъ. Довольно достаточны, но мѣсто, въ одно
однѣ.
- Хоры. Довольно достаточны.
- Качество водъ и мѣста. такъ какъ въ окрестности Дмитровскихъ.

такъ какъ въ окрестности съ Великимъ Дмитровскимъ, то уже въ мѣстѣ
показано при описаніи этого населеннаго мѣста.

Д. Козаковъ.

Нині, можливо, у складі с. Великі Дмитровичі. Козацький хутір біля Дмитровичів засновано, за переказами, ще за часів Хмельниччини загоном козаків на чолі з Великим Дмитром. Найімовірніше, козацький хутір був у складі с. Дмитровичі ще за відвідин їх Де ля Флізом, на карті якого хутір Козаків показано окремо на південь від Великих Дмитровичів, хоча на докладній карті Київського повіту Шуберта, наведеній Л. Похилевичем, він відсутній.

Припольское общество.

с Мстеско Приполье.

Деревня Деревяная.

——— *Шербанпева.*

——— *Злодлевка.*

М. Трипольє.

Нині – с. Трипіль Обухівського р-ну Київської обл. (3073). Літописний Треполь – одне з найдавніших поселень України, перша літописна згадка про нього датується 1093 р. (Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К., 1985. – С. 159). За Андрусівською угодою 1667 р., Трипіль з навколишніми селами відійшло від Польщі і перебувало у маєтностях Київського митрополита до кінця XVIII ст., коли вони були конфісковані на користь держави. На середину XIX ст. у Трипіль існувало три дерев'яні церкви. В нижній частині містечка розташовувалась Микільська, побудована 1791 р. колишнім священиком Матвієм Русалимовим. У верхній, в центрі торгового майдану, була Введенська церква, збудована колишнім протоієреєм Яковом Гуляницьким. У 1847р. вона була відремонтована державним коштом. Поряд з Введенською знаходилася Преображенська церква, побудована 1751 р. і знищена пожежею 1854 р.

Д. Дерев'яна.

Нині – с. Дерев'яна Обухівського р-ну Київської обл. (504). У універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. зазначено, що Дерев'яна належала до Трипільського митрополичого маєтку. 1787 р. село внаслідок секуляризації митрополичих земель відійшло до державних володінь. У середині XIX ст. парафіяни села належали до церкви у Трипільлі.

Деревня Щербанлевка.

Число

Крестьян. Мужского пола 199 а женского 187 сущ.

Место

положеніе. Деревня лежитъ въ 50 верстахъ отъ г. Киева на
дорогѣ Волынь, часть раскопана въ обратъ а часть на
въ паркѣ.Торги. значительнѣйшіе торги двѣ. названіе ихъ: 1^я Щербанлевка;
вѣдимаго до 10 сажень, 2^я Голубиха; вѣдимаго до 12.Воды. Рѣка Лисина; течетъ отъ горы на северъ и впадаетъ въ Р.
"напрѣ", являя съѣ при паводкѣ и мѣлководіи.Озера. Одно озеро называющаго Широка, шириною около 10 а длиной
около 20 сажень, на лѣтній время высыхаетъБолота } назвѣ
(путь)

Лѣсъ. почти ничѣя хитрости находится въ м. Трипольѣ.

Почва земли. часть черная, а часть черноземная, мало глинистая.

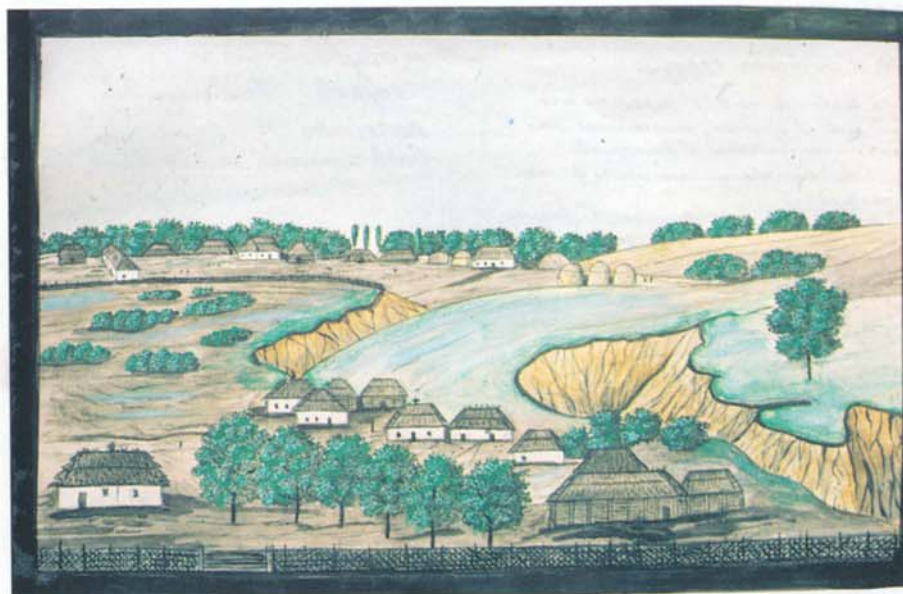
Подготовка
земли и лѣса. Лѣнестал.Произведеніе
земли. по своему качеству земля способна къ произведенію всякихъ
зерновъ, пшеницы, но крестьяне по преимуществу
выращиваютъ пшеницу, овес, ячмень, гречиху,
гороху и канислей.Огородныя
овощи. крестьяне занимаются огороды въ своей вѣстѣ. и
картофель, капуста, свѣдло, огурцы, помидоры, фенхель,
лукъ, баклажанъ; и картофеля много.Домашнія
животныя. употребляютъ скотъ, считаютъ. Головъ 60, коровъ
30, лошадей 30, овецъ 4, свиней 50, куръ 200, утокъ
и гусей разводитъ крестьяне не много скота,
упомянуты и пчелы.Охота. На лѣсахъ водятся не много волковъ, лисы, зайцы и
животныя. куръ и гусей.

Рыбы. Щукъ, карася, линя, карпа, окуня, язя и много другихъ.

Животныя. Овецъ куръ считаютъ 50. Куръ куръ просторныхъ 10,
противъ тѣсныхъ, не чисты и не опрятны старыя 15.одежда.
и обувь. Достаточны, но есть до 30 бѣлыхъ

карты. Достаточны.

Качество
водъ и тѣтъ. вода хорошая. водны крестьяне употребляютъ
водъ и тѣтъ употребляютъ, но есть много извѣстныхъ.

Д. Шербанівка.

Нині – с. Шербанівка Обухівського р-ну Київської обл. (204). Згадується в універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. як поселення, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. 1787 р. село внаслідок секуляризації митрополичих земель відійшло до державних володінь. У середині XIX ст. парафіяни Шербанівки належали до церкви у Трипільлі.

Трипольское общество

Деревня Злодеевка

- число
Крестьянств. Мужского пола 183, а женского 185 душ.
- число
положеніе. На деревня. выкупъ въ 50 верстахъ отъ г. Киева, на погостѣ, лѣтари берутъ отъ Р. Дидара, ратоломима какъ рязанскіе выкупъ и жалованья полагаетъ Р. Дидаровъ.
- Торги. Одна гора называющаяся Станка вблизи села, 9 миль по рѣкѣ на сѣверъ выкупъ.
- Воды. Крестомъ Р. Дидара. есть два ручья: 1° Лучовка, 2° Ступина, она текутъ отъ горы на сѣверъ и впадаютъ въ Р. Дидаръ, тамъ находится мельница въ селѣ Ступинѣ.
- Озера. Нетъ.
- Болота. Одно болото вблизи села 1/2 верст отъ селѣ Ступина отъ 5 до 30 сажень.
- степь. Нетъ.
- Лѣсъ. Тамъ вблизи лѣсъ который находится въ М. Трипольѣ.
- Почва земли. Песчаная не плодородная.
- Подготовка
земли и лѣса. Песчаная и сѣра земля.
- Производство
земли. Крестьяне занимаются довольно Рыб, уткими, индюшачьими, гусиными и овцами.
- Огороды и
овощи. Занимаются огородами по бѣльскимъ сортамъ картофеля, свекла, и не много капусты.
- Домашнія
животныя. У нихъ есть скотиныныя: лошади 40, коровъ 40, лошадей 5, овецъ 180, свиней 50. Изъ домашнихъ птицъ не много курей, утокъ и гусей.
- Дикая
животныя. Въ лѣсахъ водятся волки, лисы, зайцы, и дикая коза.
- Рыбы.
Раки и
пчелы. Тамъ хазв. въ М. Трипольѣ.
- Живлица. Выходитъ скотиныны 60, пчелы, мало медовъ и сыровъ, вся старка и спорышница съездываютъ пчеловодыны.

Трипольское общество. Д. Злодеевка.

- Одежда
и обувь. Довольно достаточны. Крестьяне носятъ сапоги и лапти.
- Характеръ. Достаточны.
- Качество
водъ и пищи. Тамъ хазв. въ М. Трипольѣ.

Д. Злодїєвка .

Нині – с. м. т. Українка (з 1926 р.) Обухівського р-ну Київської обл. (17300). Вперше згадується в історичних документах XV ст. В універсалі гетьмана Івана Скоропадського йшлося про Злодіївку як селище, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. У 1787 р. відійшло до державних володінь. У середині XIX ст. парафіяни Злодіївки належали до церкви у Трипільлі.

Поселяне
Дніпровського и Шриполського обществъ.

Витатовское общество.

Селеніе Витатовъ.

—— Халепье.

С. Витачевъ.

Нині – с. Витачів Обухівського р-ну Київської обл. (845). Вперше згадується в праці візантійського імператора Костянтина Багрянородного "Про управління імперією" (середина X ст.), а також у давньоруських літописах XI – XII ст. В універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. йдеться про село, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. У 1787 р. конфісковано на користь держави. Парафіяльну дерев'яну церкву, яку зобразив Де ля Фліз, побудовано в першій половині XVIII ст. Нову дерев'яну Хрестовоздвиженську церкву збудовано поряд із старою 1853 р.

Селеніе Халетве.

число
крестованъ.

Илчическое село. 385 а илчического в 33 дунъ.

Имя: Селеніе Халетве въ 50 верстахъ отъ Т. Айва, на юго-востокъ,
положеніе: расположено на равнинѣ между рекою Р. Дингра, окруженная
горями.

Горы.

Известныя горы три названія: 1^я Малкировка и
Р. Дингра. Высшнее село 15. сажень на юго-западъ находится
саванна, между горъ высокая. Малкировка ка. 2^я Вострица въ
ширину около 10 сажень. 3^я Маслова тилой же востокъ.

Воды.

Крестъ Р. Дингра есть одна речка (Айвуръ) она течетъ отъ
горъ на востокъ, на ней есть платина въ юго-восточномъ, она
впадаетъ въ Р. Дингра.

Озеро.

одно озеро Дингра около 100 сажень и шириною около 4 саж.

Болота
степь.

нетъ.

Леса.

Народится хуторяковъ отъ трехъ сортовъ: 1^я Липа;
2^я Береза; 3^я Кусты. Длина около 150 сажень, а ширина
около 50. 2^я Копилка въ 3^я, такой длины и ширины.
3^я Бадиль какъ длиною и шириною около 30 сажень
востокъ отъ Дубовыхъ парковъ, березы и дубы въ 3^я.

почва

земля.

По преимуществу черноземная, такъ какъ земля и качество
земли, довольно плодородная.

почва

леса.

на суходолу сухая.

Подпочва

земли и леса.

глинистая и песчаная.

Производство

земли.

по селенію почвы земля способна къ производству
всехъ хлебовъ, растеній, крестованъ, востокъ до вост.

огородная

овощи.

по Ржи, пшеница, ячмень, овес, гречиха, просо и
отчасти капуста.
Крестованъ такъ какъ ограда по селенію такъ какъ картофель,
капусты, баклаги, огурцы, фасоль, лук, чеснокъ и отчасти
хурма, дыня и т. д.

Домашнія

животныя.

Упомянуты считаются скотъ: лошадей 150, коровъ 80, лошадей 4,
овецъ 100, свиней 50, куры домашнихъ птицъ разводятся
крестованцы много цыплятъ, утокъ и добавлено курей.

Дикая

животныя.

На охоту водятся на охоту волковъ, лисицъ и зайцевъ.

Рыбъ

рыба и рыбъ.

На Р. Дингра: Остры, Лисы, Судакъ, Щука, Караси, Вьюнъ,
и рыбы очень большыя, а въ Р. Айвуръ много карасей, и
рыбы такъ какъ потому что ежегодно выводится.

Животныя

Востокъ отъ селенія около 120, куры до 15 сажень, плодородно
земли, но такъ какъ ограда.

Озера

и озера.

Домашнія. Крестованцы имеютъ въ садахъ и между садами
на протяжении селенія сады и огороды.

Крестованцы

водъ и земли.

Упомянуты.

Вода Дингра очень и хорошая вода. Надъ крестованцами
упомянуты, а такъ какъ и такъ.

Примечаніе.

на охоту Желтоухая находилась пещера. Востокъ это въ
древнее время на ней стояли солдаты противъ татаровъ и это
на охоту вострица стояли ружья Караулъ 70 летъ назадъ,
противъ татаровъ.

С. Халепье.

Нині – с. Халеп'я Обухівського р-ну Київської обл. (856). Халеп'я згадується в літописах XII ст. В універсалі 1709 р. гетьмана Івана Скоропадського Халеп'я зазначалось як село, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. Державним селом Халеп'я стало у 1787 р., коли митрополичі маєтки відійшли до казни. Дерев'яну парафіяльну Вознесенську церкву збудовано 1797 р. на місці раніше існуючої.

Жуховское общество.

Селеніе Жуховцы.

——— Долина.

——— Красное.

Слобода Козіевка.

Селеніе Жуковцы.

- Число крествянъ.** Мужскаго пола 639 а женскаго 636. душ
- Сѣмство-положеніе.** Селеніе лежитъ въ 50 верстахъ отъ г. Мѣва, на юго востокѣ, расположено, такъ же въ сѣмѣмъ образѣ а сѣмство ея въ сѣмѣмъ.
- Классификація земли.** 156 членовъ общества считается земли удобной 20,388 десятинъ, а не удобной 241 десятинъ 30 сотн.
- Торги.** Значительныхъ торгъ пять, изъ нихъ пять: 1. Купцова, вышлое около 5 саженъ; 2. Кушмовина около 10 саженъ; 3. Пасхинова, 4. Мухомова, 5. Выхинское около 9 саженъ; 6. Выхинскій мѣлъ около 7 саженъ.
- Рѣки.** Рѣка Камышенка течетъ отъ в. юга на западъ и впадаетъ въ Рѣку Копринцу.
- Озера.** Нетъ.
- Болота.** Одно болото длиною около 500 саженъ а шириною около 10.
- Лѣса.** Вокругъ села между пахотными полями находится 4 хуторники въ количествѣ 7. Длинною около 2 верст. а шириною $\frac{1}{2}$ версты. Другія болота около версты а шириною отъ 20 до 5 саженъ, состоящие изъ дубовыхъ березки, берѣзъ и дубовъ брусн.
- почва:** глини.
- подпочва:** глинистая.
- Производство земли.** Хлеба преимущественно выкашиваютъ довольно пшеницы, ржи, овса и ячменя.
- Огородные овощи.** Хлеба закладываютъ: огороды, по большей части: картофе, лукъ, капустного свеклою, огурцами, баклажъ, земляничъ, тыквочъ и отчасти кукурузою и пшеничною; многого фруктывенъ деревьевъ какъ то: яблони, груши, и шелководныхъ

- Домашній животновъ.** У жителей считается скота: Волковъ 200, Коровъ 100, лошадей 10, Овцовъ 1000, Свиный 200; изъ домашнихъ птицъ разводятъ преимущественно: Гуси, Утки и курки.
- Домашній животновъ.** Въ сѣмѣмъ выводятъ, довольно волковъ, лошадей и лошадей, карамъ, лань, огуна, пшеничные и ржановыя лошади.
- Рыбы, птицы, звери.** Рыбы ихъ считается 180. Изъ птицъ до 50 стировыхъ, почти вся птица по сѣмѣмъ и отчасти.
- Зверья и охота.** Вокругъ села. Вся крествянка, косятъ сенокосы, и пшеничные и дубны, аса производили яблоню и яблоню.
- Корень.** Изобильныя.
- Качество воды и почвы.** Вода хорошая. Вода крествянка, употребляютъ преимущественно, а пшеничные свекло.

Примечаніе.

Близъ села, на юго востокѣ находится Шелководная фабрика.

С. Жуковцы .

Нині – с. Жуківці Обухівського р-ну Київської обл. (829). За універсалом 1709 р. гетьмана Івана Скоропадського Жуківці належали до Трипільського митрополичого маєтку і у 1787 р. стали державним селом. Кам'яну парафіяльну Козмодем'янську церкву збудовано 1810 р. київським міщанином Дем'яном Хлопою.

С. Долина .

Нині – с. Долина Обухівського р-ну Київської обл. (481). Перша згадка про Долину датується серединою XVII ст. За універсалом гетьмана Івана Скоропадського (1709 р.) селище належало до Трипільського митрополичого маєтку. Наприкінці XVII ст. після секуляризації митрополичих володінь Долина стала державним селом. Дерев'яну парафіяльну Покровську церкву збудовано до середини XIX ст., у 1850 р. церкву відремонтовано, зокрема, було підведено кам'яний підмурок.

Селіе Красное.

Ушло

Крестьянъ

Мѣсто-положеніе.

Мужскаго пола 262 и Женскаго 295, число. Самый лесотвъ въ 50 верстахъ отъ Т. Кіева или юго-восточнѣе расположенъ на равнинѣ... Равнины имѣютъ... около версты диаметра а 1½ версты широты

Торбы.

Значительнѣе изъ нихъ круглая съ 6: называеи коужъ
1^я Дубова _____ 3. — — —
2^я Каштановая _____ 5. — — —
3^я Припавла _____ 3. — — —
4^я Изъясн _____ 4. — — —
5^я Крайній шпиль _____ 10. — — —

Роды.

Есть три рода изъясн коужъ 1^я Дубовой шпиль метръ отъ истока на северъ, 2^я Припавла метръ отъ стога на северъ, 3^я Оберкима метръ отъ восточнаго угла

Озера

Белота

степь

мѣтѣ.

Леса.

Между деревни находѣтся Кустарники въ селѣ и мѣстахъ: въ количествѣ до 14 десятинъ состоящихъ изъ дубовъ, березъ, граба и липы.

Почва

земли.

Черноземная, плодородная, кроетъ на высотѣхъ мѣстахъ до 100 мѣтѣтѣ. Для Крестьянъ земля не достаточна

Почва

Леса.

подпочва.

земли и

Леса.

Произведеіе

земли.

По свойству почвы земля слична съ чор. вѣдѣнію: въ ней изъясн растеній Крестьянъ по преимуществу. Обильнѣе всего Родъ, Пшеницы (вѣдѣнію) и ячменя.

Огороды

и

фруктовыя

деревья

Самыя изысканнѣе по большей части Картофельныя, Капусты, свеклы, фасоль, огурцы, лукъ, капуста и т.д. отъясн кукурузы и т.д. Въ мѣстахъ фруктовыя деревья, какъ то: яблоня, груша, слива, и т.д.

Домашнія

животныя.

Учителей считается скота: Коровъ 45, лошадей 120, свиней 15, овецъ 300, на которыхъ коужъ. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестьянскими кури, утка и гусь.

Дикая

животныя.

Въ лесахъ водятся много волковъ, лисы и т.д. зайцы.

Рыбы,

раки, Пляски.

Въ рѣкахъ: Караси, лиси, уклей, налимъ, щука, окунь и т.д. Раки и Пляски.

Жилища.

Всѣхъ ихъ считается 47, изъ нихъ 10 старѣе 100 лѣтъ по большей части тесныя, нестроеныя.

Одежда и

обувь:

Всѣхъ крестьянъ носятъ сапоги, а женщины платки и шапки. Работы и пляски.

Хоры.

Всѣхъ ихъ считается 47, изъ нихъ 10 старѣе 100 лѣтъ по большей части тесныя, нестроеныя.

Качество

водъ и питія

Вода хорошая. Питье крестьянъ умеренно употребляютъ а вѣдѣнію много пива.

С. Красное .

Нині – с. Красне Перше Обухівського р-ну Київської обл. (480). Деякі дослідники ідентифікували Красне з одноіменним літописним, що згадується 1135 р. та у “Повчанні” Володимира Мономаха (Літопис руський за Іпатським списком. – К., 1989. – С. 189,459). Красне зазначається в універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. як поселення, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. Після секуляризації митрополичих земель наприкінці XVIII ст. Красне стало державним селом. Дерев’яну парафіяльну Михайлівську церкву збудовано 1785 р.

Слобода Козіевка.

- число
крестьянъ. Мужского пола 95 и женского 101 душъ.
- снесто
плотинио } своіей дитинъ 2851 курятахъ отъ 1/2 кофа, за 100-вос-
тажъ, расплелена въ самомъ образѣ подѣ 100мъ и въ
С. Красномъ 1 куретио.
- Турби } 2 куретио турбъ а значительнѣйшая сія куретио кося
улицы шириною около 8 саж. за которой сѣтъ
платки шириною 3 сажени изъ бѣлаго холста.
- Воды. } Рѣка Красная течетъ отъ села на востокъ и впадаетъ
въ Раку сѣверную на ней сѣтъ плотины и мельница.
- Озера }
Болота } нѣтъ
- степь }
Лѣсъ. } отъ лѣсъ по примычанію къ селу, около въ востокъ
и каковыя нѣ туретио въ Подлесье (С. Красномъ)
состоящую изъ куретио, куретио, трайны и
дикихъ травъ.
- Почва
земли } черноземная, плодородная, кроме лѣвъ въ сѣверѣ и въ
сѣверѣ (въ востокъ) для Красной земли не со-
статочна.
- почва
лѣвъ }
подпочва }
лѣвъ и земли. } такъ какъ въ С. Красномъ
прощебани }
земли. }
огородныя }
овощи. }
и садовыя }
фрукты. }
домашнія }
животныя. } у жителей снесто, скота, куретио 110, коровъ 45,
лошадей 15, овецъ 20 и т. д. въ 1850. Куретио 150. Куретио
снесто, куретио, куретио, куретио, куретио, куретио, куретио

Дикая
животныя
рѣвъ
Ракы, Пѣвки

} такъ какъ въ С. Красномъ.

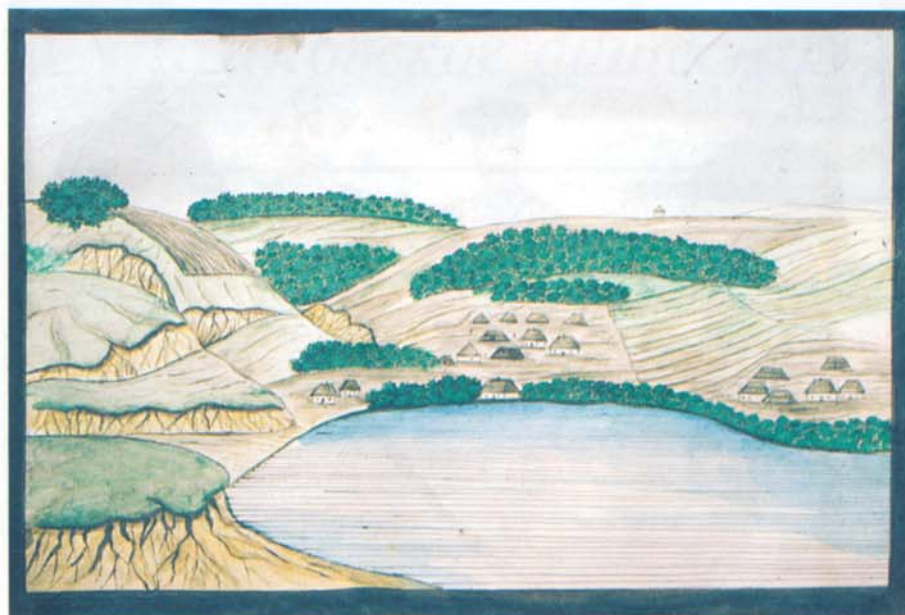
Жуковщина

} Вѣтъ куретио снесто 47. Куретио 20 9 куретио,
снесто по восточной части земли, не куретио, и не куретио.

Огороды
и оубъ.

Коровы.
Пашество
Воды и пшени

} такъ какъ въ С. Красномъ

Д. Козієвка.

Нині – с. Козієвка Обухівського р-ну Київської обл. (123). Разом з селом Красне (від якого Козієвка відокремлена річкою Красною) згадується в універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р., як таке, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. Після секуляризації митрополичих земель наприкінці XVIII ст. Козієвка стала державним селом. Парафіяні слободи в середині XIX ст. належали до Михайлівської церкви у Красному.

Поселяне

Выпачевского и Жуковского обществъ.

Спайковское общество.

Селеніе Спайки.

—— Спиритовка.

—— Щухинка.

Селеніє Стайки.

число крест'янцѣ. с. муніскаго села 1066, а женскаго 1105 душ.

смістю (полоніє) селеніє ліжить в 60 верстахъ отъ г. Львова на новостояхъ. Бать-
затѣ построена на равнині а церква на вгорі, около Р.

Классификація Дняпра.

Земли. Въ селеніє об'єднанніє находяться уділи земли 5200 д. 77 с а
у селеніє 10521 д. 70 сажень.

Терні. Ізъ числа значительнейшихъ сорѣ, сорѣ в:
1° Козина шпиль об'ємомъ около 6 сажень, 2° Казаровъ шпиль
а Козина шпиль об'ємомъ 4 сажень, 4° Цігала шпиль
об'ємомъ около 4 сажень, 5° Коровокъ об'ємомъ 5 сажень,
но вінъ построена Цігала, а вѣ вѣрвѣне Цігала - вѣла Крест-
янцѣ, находяться вѣла и вѣла шпиль. 6° Шляхова об'ємомъ
около 5 сажень.

Родви. Р. Дняпръ и вѣла рѣки названіє конь 1° Ківа а 2° Буртви
Ківа рѣка текучѣ отъ гора на сѣверѣ и впадають вѣ Р.
Дняпръ.

Озера - болота. Знаютельнейшихъ болотъ и названіє конь: 1° Земска, 2°
Шляховскіє, 3° Власова. 1° іє даного до 100 сажень а
ширина около 60 сажень, 4° Ассидова ширина до 40
сажень а іє до 50.

Стѣв. Ізъ числа

Ліса. Около Р. Дняпра находяться Кустарника данного около 5 верст
а ширина до 50 сажень, состоящая изъ травы и вѣла. Бурт-
ви, Груши и вѣла вѣлахъ порѣ и Козина.

Посѣв. Земли. Батієвскіє частъ чермазю и вѣ Груши, вѣлахъ вѣла-
тѣ, на горахъ не сѣвѣтѣ и не сѣвѣтѣ, а вѣ вѣлахъ вѣла-
тѣ.

Посѣв. Ліса. Земли. Земли.

Поджогъ. Ліса и землі. Крест'янцѣ, по причинѣ, оному об'єднанніє вѣла, Груши,
Посѣв. землі. овесъ, ячменю и маю, пшеницѣ и вѣла вѣлахъ вѣла.

Станіславське об'єднання. С. Стайки.

Огороднича
овощи
и садовѣ,
фруктѣ.

Крест'янцѣ засѣвають огородѣ, по вѣлахъ части картофельнѣ,
капустѣ, свѣкло, Лукѣ, цибуля, пасмокопѣ, Редька
шпиль. вѣлахъ фруктовѣ, деревья: яблѣно, сѣла, Груша,
Слива и вѣла.

Домашня
животныхъ.

У крест'янцѣ считаются скоти: Коровѣ 97, лошадей 64, свиней
121, овецъ 100, (вѣла 100), изъ домашнихъ птицъ, раз-
водятся крест'янцями, кури, утки и гуси.

Дичя
животныхъ.

Ізъ вѣлахъ водятся довольно волковъ.

Рыбѣ
раки и
пѣла.

Кроме вѣла Р. Дняпра нѣтъ рыбѣ и раковъ а пѣла.

Живлица.

У крест'янцѣ вѣлахъ считается 334, изъ нихъ до 100 ста-
рѣ, они по вѣлахъ части не чистѣ и не опрятнѣ.

Овсѣ
и овсѣ.

Довольно достаточно, Крест'янцѣ вѣлахъ вѣлахъ вѣла
сѣвѣ сапѣ, а во вѣлахъ вѣлахъ вѣлахъ вѣлахъ вѣлахъ
изъ нихъ вѣлахъ вѣлахъ вѣлахъ.

Корѣ.

Козинахъ вѣлахъ.

Качество
водѣ и пѣла.

Вода хорошая, (водѣ Крест'янцѣ) ерпѣ вѣлахъ вѣлахъ
чистѣ, а пѣлахъ вѣлахъ.

С. Стайки.

Нині – с. Стайки Кагарлицького р-ну Київської обл. (2264). Перша документальна згадка про село датується 1576 р. До передачі монастирських маєтностей наприкінці XVIII ст. до державних володінь Стайки належали Київській духовній академії. Дерев'яну парафіяльну Успенську церкву збудовано 1858 р. на місці раніше існуючої, яку і зобразив Де ля Фліз.

(матіохівське об'єднання).

Селеніє Стрѣтовка.

- Числа**
Крестіянв. Мужського пола 716 а жіночого 774 душ
- Місто**
положеніє містечко лежить в 70 верстахъ від Києва, на лівому боці річки Печера, в 8 верстахъ, розташоване частково в долині річки і частково на взгор'ї. Річкові істоты около 150 тисячъ.
- Церкв.** Матіохівських церкв 11; козляків кохв: 1^о Козляків, 2^о Церковна, 3^о Городицька, 4^о Липицька, 5^о Довгоштань, 6^о Кружаль, 7^о Ізраїлівичів городокъ, вил около 15 сажнів вширину, 8^о Ізраїлівичів прі, около 14 сажнів; 9^о Березова, около 5 сажнів вширину; 10^о Туркштань, около 1 м. 11^о Молодечукъ, около 30 сажнів вширину.
- Річки.** Річка Печера тече від заходу на востокъ и впадає в річку Ірпінъ на лівому боці в м. Ірпінъ.
- Озера.** немає.
- Болота.** значительнішіні в 10 до 30 а влітку 250 сажнів.
- Ліса.** знаходяться в лісовій зоні, в основному в сосновій, вил около 500 сажнів ширини а влітку 10 до 20 сажнів вширину.
- Почва.** на річковій істоті (черноземная) и на влітку (лиственна), в основному південно-західна.
- Почва ліса.** на сухості лісової зони.
- Подъпочва** земля и ліса, ліственна.
- Произведеніє**
земли. крестіянв. обробляють озимого хліба (до 475 четвертей), пшеница и овса, льнянка, картопля и фрукти произведенія селенія.
- Огородніє.** крестіянв. займаються огородніє по обивній частині картопля, капуста, морква, цибуля, кукурудза и т. д.
- садовіє**
фрукти. тв. яблони, груш, сливи, вишня, малина, смородина, калина, яблони, груш, сливи, вишня, малина, смородина, калина, яблони, груш, сливи, вишня, малина, смородина, калина.

Стійкове об'єднання. С. Стрѣтовка.

- Домашніє**
животніє. У матіохів селенія є: коней 300, коровъ 300, лоша до 30, свайв 400, свиней 150. вил домашніє істоты разводять крестіянв. чини, цуци и курки.
- Діти**
животніє. вил крестіянв. водять много вил.
- Рибв.**
Рибв. и
появ. Рибв. очень мало, тому вил, потому что вода вил и не вил.
- Животніє.** вил селенія 288, вил тільки вил вил и вил, сел. старіє до 30.
- Одежда**
и обувь. вил вил вил вил. вил крестіянв. носять селенія.
- Качество**
водв и пшени. вода хорошая. крестіянв. вил, вил вил вил вил, вил вил вил вил.

С. Стрїтївка.

Нині – с. Стрїтївка Кагарлицького р-ну Київської обл. (758). За переказами, село засновано на початку XVIII ст. на місці хутора, що вже існував і належав київському Братському монастирю. Після секуляризації монастирських земель наприкінці XVIII ст. Стрїтївка стала державним селом. Дерев'яну парафіяльну Троїцьку церкву побудовано 1761р.

С. Щучинка.

Нині – с. Балико-Щучинка Кагарлицького р-ну Київської обл. (432). За Л. Похилевичем – Чучинка. Село засновано на початку XVIII ст. Після об'єднання з селом Балико, заснованим у XVI ст., отримало сучасну назву. Щучинка знаходилась у володіннях Ржищівського тринітарського католицького монастиря до 1833 р., коли маєтки католицьких монастирів стали державними володіннями. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву було збудовано 1753 р. на місці раніше існуючої.

Серняковское общество .

*Селеніе Серняковъ.
—— Веремвѣ.
Деревня Новоселица.*

С. Черняковъ.

Нині – с. Черняхів Кагарлицького р-ну Київської обл. (1604). Вперше згадується в документах XVII ст. Згодом про Черняхів йдеться в універсалі гетьмана Івана Скоропадського 1709 р. як про село, що належало до Трипільського митрополичого маєтку. Після секуляризації митрополичих земель Черняхів став державним селом. У XVIII – XIX ст. Черняхів – один із осередків розвитку шовківництва на Київщині. Дерев'яну парафіяльну Дмитрівську церкву збудовано 1758 р.

Селеніе Веревіа.

- Число крествянъ.** Мужского пола 412, а Женского 429 душ.
- Смксто-положеніе.** Селеніе лежитъ въ 54 верстахъ отъ г. Кіева на юго-востокъ въ яру и подъ горными отъ Р. Днепръ въ 8 верст. Есть махвса правленія.
- Горы.** Знаменитѣйшихъ горъ двѣ: южная гора: 1^я Ша-чуринъ, шириною около 5 сажень, 2^я Варидовишка шириною около 4.
- Роды.** Рѣчка Суха Богрица беретъ отъ юга на северъ и выдаетъ въ Днепръ, на ней есть 4 протокы: и 4 чибучицы, киты.
- Озера.** Одно озеро Димское 1^я верст; а шириною отъ 25 до 30 сажень
- Лѣса.** находится два дачи: 1^я называемая Архирисинская на западъ Димское около 2 а шириною Веревіа 2^я Орчипка Шабуринка Димское около 2 а шириною до $\frac{1}{2}$ версты.
- почва земли.** Ермачковская, плодородная.
- почва лѣса.** на суховію или лѣсной, находится известковая каша, и крашенъ
- подпочва земли и лѣса.** глинистая.
- Произведеніе земли.** По свойству почвы земля способна и въ произведеніи всякъхъ земныхъ растений, крествяны по преимуществу высеваютъ довольно Ржи, Пшени, Овса, Пшеницы, Гречихи, Гороху, Авицу и ячмень.
- огородныя овощи.** крествяны закупаютъ огороды по болыиной частіи Картофельны, Капусты, свеклы, Огурцы, фасоль, тыквы, капуста, и т.д. частію выкупаютъ. Имѣютъ фруктовый садъ, какъ то: Яблони, Груши, Яблони, и Шаловицы.
- Садовые фрукты.**

- Домашнія животныя.** у крествян считаются скоты: Волы и коровы 400, овецъ 500, лошадей 40, свиный 400. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крествянами Гуси, Утки и Курсы
- Рыба.** въ лѣсахъ водятся Волы.
- Рыбы, рыбы, птицы, плоды.** въ рѣкѣ: караси, кароты, окуни, плотва, много раковъ и плавовъ.
- Живлица.** Рыбы рыбъ считается 100, изъ нихъ до 10 стариковъ она по болыиной частіи высеивается.
- Одежда и обувь.** Достаточная. Крествяны носятъ сапоги а шляпы, крествяны шляпы и крадены.
- Коры.** шубы и шубы.
- Косово.** Раба хорошая. Рабы крествяны употребляютъ много, а плавовъ мало.

Примечаніе

Около селенія находится три болыиныхъ озеръ, изъ которыхъ одна называется Стартовое

С. Верем'я.

Нині – с. Верем'я Обухівського р-ну Київської обл. (310). Село згадується в універсалі 1709 р. гетьмана Івана Скоропадського як село, що належало Трипільському митрополичому маєтку. Перед секуляризацією монастирських земель наприкінці XVIII ст. Верем'я належало київському Софійському монастирю. Дерев'яну парафіяльну Тимофіївську церкву збудовано у 1757 р. коштом митрополита Тимофія Щербацького.

Ернхавская община.

Деревня Новоселица.

- Уало
Крестьянъ. Мужского пола 179 а женского 192 душъ.
- вместо
пашеніе Деревня лежитъ въ 70 верстахъ отъ г. Кіева на лѣво
Котловъ, Митрополитскаго мѣрвѣшима.
Котв.
- Торги Котв. рѣчки Дирокваинка, она течетъ отъ восточнаго берега
Воды. и впадаетъ въ Днепръ. на ней есть плотины.
озера. Ставокъ шириною 1 десят. а длиною 3 версты.
- Болота. } котв.
стенъ. }
Лесъ. }
- Паша земли мазанка.
подпаша земли или мѣста.
- Производство Крестьяне по преимуществу воздѣлываютъ пшеницу,
Зерно. пшеницы, ячменя, проса и камолты мелкаго.
- Огородники Крестьяне воздѣлываютъ огороды по болѣе части
овощи и картофель, капуста, баклажи, огурцы,
садовыи. яблони, яблоки, сливы и отчасти тыкву,
фрукты. и тѣлеско. Имѣютъ фруктовыя деревья какъ
то: груши, яблони, въ болѣе части количество
- Домашнихъ животныхъ. У нихъ скотъ состоитъ съ коза: Головъ 80, козвъ 10,
лошадъ 20, свиней 200, овецъ 70. Изъ домашнихихъ
птицъ разводятся крестьянами: гуи, утки и куры.
- Дичь
- Животныхъ. мало волковъ.
- Рыбы
- Пшени, Ракы. котв.
- Жилыща. Дѣлать ихъ считается 30. Изъ нихъ до 15 стариковъ;
одна и они тѣлесы, кисты и охотники.
- осѣвъ. Достаточныи, Крестьяне носятъ сапоги.
Корни. Достаточныи.

Ернхавская община. Д. Новоселица

Качество
водъ и
пшени.

Вода хорошая. Пшени Крестьяне употребляютъ мало.

Примѣчаніе

Около деревни находится нѣтъ болотъ, изъ нихъ одна
называется Далека.

Д. Новоселиця .

Нині – с. Новосілки Кагарлицького р-ну Київської обл. (340). Засновано як державне село у 1790 р., коли тут оселилися кілька сімей з Обухова. В середині ХІХ ст. парафіяни Новосілок належали до Дмитрівської церкви в Черняхіві.

Поселяне
Стайковското и Черняковско
общество .

Обуховское общество.

*Млстехко Обуховъ.
Деревня Семеновка.*

Местехо Обуховъ.

- Числа крестивнѣ.** Мужескаго пола 1371 а женскаго 1480 душъ.
- Место-положеніе.** Местехо лежитъ въ 50 верстахъ отъ г. Киева на юго-востокѣ, расположено въ болотѣ и подъ горами. Местехо принадлежитъ казен.
- Классификація земли.** Считается пахотной и сенокосной земли 2617 десят. и 1123 с.
- Горы.** Знаменитѣйшіи горы пять, называются: Коуцъ.
1 ^я Дюга гора	Повышеніе около 10 сажень.
2 ^я Горыдокъ	_____ 10 _____
3 ^я Гора Пивнива	_____ 8 _____
4 ^я Гора Кимлякова	_____ 6 _____
5 ^я Старухова	_____ 8 _____
- Еще находится в пригоркахъ.
- Воды.** Река Коуцъ течетъ отъ юга, на востокъ и впадаетъ въ Р. Стулицу.
- Озера.** Два озера. Оба длиною около 100 сажень.
- Болота.** Одно болото длиною около 2 верстѣ, а шириното максимумъ отъ 15 до 30 сажень.
- Степь.** Нетъ.
- Лѣса.** Находятся кустарники въ количестве 70 десятинъ, а именно: цѣльбѣнныя березы, грабыни, кленныя березы и дубныя Грощи.
- Почва земли.** По преобладающему характеру, степная глина, суглинокъ и глинистая глина для крестивнѣ не достаетъ тепла.
- Почва лѣса.** Глинистая.
- Подпочва земли и лѣса.** Глинистая.
- Производство земли.** По свойствамъ почвы земля способна въ произведеніи великаго количества растеній крестивнѣ, въ среднемъ отъ 50 с, а хлеба отъ 420 четвертей.

- Огороды и овощи.** Крестивнѣ заставляютъ огороды по добротѣ почвы Картофель, и капуста огурцы, фасоль и т.д. и т.д., но много капусты, но при этомъ это стало землей.
- Домашнія скотины.** У крестивнѣ местехо считается скота: 2 головы 400, коровъ 100, лошадей 120 овцевъ 000 головъ 15, свиней 100, цѣльбѣнныя стилие разводятъ крестивнѣ цыплята, утки и курки.
- Дикая дичина.** Въ лѣсахъ водится много дичины.
- Рыбы.** рыбы, караси, карпы.
- Мышица.** Цѣльбѣнныя крестивнѣ имеютъ цѣльбѣнныя 200 цѣльбѣнныя до 100 ступень, они по добротѣ почвы, такъ же и опрощены.
- Одежда и обувь.** Достаточно. Такъ крестивнѣ носятъ сапоги а во время праздниковъ шапки и пальто.
- Корень.** Цѣльбѣнныя, крахмалъ и желтый корень.
- Качество воды и мяса.** Вода хорошая. Воды крестивнѣ довольно чисты, такъ же и мясо.

Примечаніе

На горе Горыдокъ находится древняя крестивнѣ и пахоты.

Около с. Обухова находится 4 древнія могилы, названы: Коуцъ 1^я Кимлякова, 2^я Кимлякова, 3^я Буртова, 4^я Могилка Горыдокъ, на сѣв. сторонѣ, по рассказамъ стариковъ, была во лѣтѣ 1014 году найдены гробницы павшихъ и на ней стояла православная обитель.

М. Обуховъ.

Нині – м. Обухів, районний центр Київської обл. (34000). Вперше згадується в історичних документах XIV ст., коли на його території існувало поселення Лукавиця. У 1797 р. за наказом імператора Павла I частину Обухова було подаровано київському губернатору, інша перейшла до державних володінь. У казенній частині Обухова в середині XIX ст. існувала стара дерев'яна церква. Поряд з нею 1852 р. було збудовано на кам'яному підмурку нову дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву.

Обуховское общество
Деревня Семеновка.

- число крестьянъ** мужского пола 282 а женского 304 душъ.
- сметно-положеніе.** Деревня расположена въ 50 верстахъ отъ г. Ливна на коло-востокъ, расположена въ яру и подъ горами, расчлененная двѣ частями, въ 1-й части 1-я верста отъ друга, 1-я воздѣваемая (Семеновка) а другая воздѣл.
- Классификація)**
- земли.** считается земли удобной 1078 десят. 80 с. а неудобной 84 деся. 45 с. равнина. ширина около 7 верстахъ длиною а 1 верста 1/2 шириною.
- Лѣса.** значительнашихъ лѣсъ 6: можгаріе коихъ: 1-я Малосѣлка, 2-я Зеленорова, 3-я Шаловалъ, 4-я Отинга, все ввѣшилось около 4 сотенъ.
- Воды.** Рѣка Краина течетъ отъ западнаго берега и впадаетъ въ Р. Днепръ а Рѣчка Узвика течетъ отъ запада на югъ и впадаетъ въ р.и. Роса, на ней есть платина съ мельницей.
- озера.** нѣтъ.
- Болота.** Одно Болото данное около версты а шириною до 6 сажень.
- стенъ.** Стѣна въ количестве 2 версты данное и 1 шириною.
- Лѣса.** находится Лѣса 2 ф. дес. 95 с. и кургарами въ количестве 10 десятинъ, составленъ изъ (Крайинскіи, Зеленови и Липы).
- почва земли.** бурноземная и плодородная.
- Почва Лѣса.** на суховоду сурроземная.
- Подпочва.** песчаная и глинистая.
- Производство земли.** по сѣвѣнбу почвы земли: способна къ производству всего вслѣдъ хлѣбныхъ растений, Крестьянъ по преимуществу занимаются довольно ржи, и овса; Пшеницы мало, Ячменя и проса много.
- Огородникъ.** Крестьянъ занимаются огородами по сѣвѣнбу растенъ Картофель, капуста, свѣкло, огурцами, маркованно, капустой, Лисичъ и отчасти Лукорудого и Тѣвѣлого.

Обуховское общество. Д. Семеновка.

- Садовое хозяйство.** Крестьянъ имеютъ фруктовый садъ изъ яблонь, и сливъ.
- Домашній скотъ.** у крестьянъ считается скотъ: Лошадь 100, Коровъ 20, овца 400, Свины 100. Изъ домашнихъ птицъ разводятъ Крестьянъ Гусей, утки и Куръ.
- Рыболовство.** Въ лѣсахъ водятся не много волковъ, лисы и зайцы.
- Рыба и дѣлать.** Щуки, караси, караси, окуни, не много раковъ и плавъ и т.д.
- Животные.** Велкъ изъ считается 54. Изъ птицъ до 10 штукъ. Изъ довольно протрѣны, гавны и отчасти Крота 10.
- Одежда и обувь.** Достаточна.
- Корень.** Изобильны.
- качество воды и земли.** вода хорошая. Водаи Крестьянъ употребляютъ а плавъ очень мало.

. Д. Семеновка .

Нині – с. Семенівка Обухівського р-ну Київської обл. (616). Семенівка здавна належала до Германівського староства. Вона перебувала у власності деяких приватних осіб, а на початку XIX ст. за рішенням Сенату її визнано державним селом. Парафіяни Семенівки в середині XIX ст. належали як до Перегонівської, так і до Германівської парафій.

Великобугаевское общество.

Селеніе Великобугаевка.

— Крущинка.

— Хамбиковъ.

Деревня Малая бугаевка.

Слобода Копачева.

Селение великая Бугаевка.

число	
Крестыянъ.	Мужскаго пола 981 а женскаго 997 душъ.
сикото-положеніе.	селеніе лежитъ въ 30 верстахъ отъ г. Кіева на югъ, отъ р. Днепръ въ 8 верствъ, расположено въ обрвѣдѣ крестово на возвышен.
Классификація	въ целомъ обществу считается земля удобнойъ
Земли.	3519 дес. 83 с. а не удобнойъ 485 д. 61 с.
Горы.	нѣсколько холмовъ крутыхъ одна въ высшнемъ отъ г. до 4 сажень.
Воды.	Рѣчка Четица течетъ отъ сѣвера на югъ; на ней устроены 2 плотины и 2 мельницы.
Озера.	одно озеро круглаго ширинною 15 сажень.
Болота.	одно болото длиною сажо 20, а шириною до 10 саж.
Степь.	нѣтъ.
Лѣса.	въ обществу причислено лѣсовъ 586 десятинъ 61 сотокъ находится около села въ кустарника, поубѣжавива. 1. ^ю Бугаевъ, 2. ^ю Рѣчка, 3. ^ю Давидовскій, длиною и ширинною до 1 до 1½ верствъ, состоитъ изъ дубовыхъ березы, березы, липы и вишневъ грушъ.
Почва	глинистая и песчаная, а также галечная серогоземака
Земли.	на сѣверѣ глинистая
Почва	
Лѣса.	глинистая и песчаная.
Подпочва	
Земли и	
Лѣса.	
Проведеніе	Крестыянъ въсѣвають по большей части Ржи и
Земли.	Трѣпакъ, пшеницы и ачменки скала.
Огородникъ	Крестыянъ заготавливаютъ огороды на болѣвнѣ части, картофляшъ, а въ малости капуста, свѣклаши, огурцаши, фасолью, и стѣвнѣ кукурузою и картофляшъ.
овощи	и шпато: фруктовый дараваши какъ шо: яблоки, груши, и Шедрашнѣ.
и садовое	
фрукты	

Домашнія	угодной считается земля: Доловъ 292, Харовъ 49, Коисади 30, Овухъ 204, Свѣлей 102. Изъ доисадиныхъ земли раз-ваданы крестыянскими Ржи, Четкими и Чурки.
животныхъ	
Дикая	
животныхъ.	Изъ лѣсовъ водятся на много волковъ, лисицы и зайцы
Рыбы	Рыбы и раковъ нѣтъ кроме лѣвонъ.
птицы, пчелы.	
Земляца.	Лѣсовъ нѣтъ считается 283, изъ нихъ до 15 старихъ, по большей части глины, но глины а опрытки.
овощи	
и обувь.	Достаточно крестыянъ имеютъ сапоги а во время праздниковъ Немецкими и двѣли желтого цвета лѣсны достаточно.
Коры	
качество	Лѣса хорошая, Рѣчки крестыянъ довольно употребляютъ а есть мало пчеловъ.
водъ и тити	

Примечаніе.

Находится около селенія древняя крепость круглая раз-вадана, городовъ которыхъ ширинъ въ ширину 60 саженьей находима въ предѣлахъ бывшаго кургана въ 3 аршинахъ ширины, около ней нѣтъ рова (фосса).

На горе въ церкви находится древняя валя и руды есть и тити пещера въ которой находятъ старомодны, во времена нападенія татаровъ, нѣтъ хранили свой имущество.

Въ 1835 году около плотины крестыянъ нашли кости человека.

С. Великая Бугаевка.

Нині – с. Велика Бугаївка Васильківського р-ну Київської обл. (810). До 1787 р. Бугаївка належала київському Флорівському жіночому монастирю, згодом внаслідок секуляризації монастирських земель село відійшло до казни. В середині ХІХ ст. Велика Бугаївка мала дві парафіяльні дерев'яні церкви: Преображенську, збудовану у 1846 р. на місці давно існуючої і оточеної давнім валом, та Різдва Богородиці, збудовану і'уменено Флорівського монастиря Феодорою Смаржевською.

Селеніе Круцинко.

- Числа**
Крестившихся. Мужского пола 243 а Женского 254 душ.
- Сиксти**
Полуженіе Женскіе земли въ 25 верстахъ отъ г. Ливы, на юго западѣ, рѣшительно гаспаго въ саженихъ ару а гаспаго на буржакъ на зѣмля.
- Горы.** Значительнѣйшихъ горъ 5: названіе коихъ 1^ю Давидовка, 2^ю Глубокой яръ, 3^ю Молова, 4^ю г. Яснава вѣкъ величій отъ 4 до 6 саженихъ.
- Роды.** Два рѣчки, названіе коихъ 1^ю Искровка, 2^ю Давидовка оба текутъ отъ запада на востокъ и впадаютъ въ р. Ступицу; на рѣкѣ Венковѣ устроена плетина съ мельницей.
- Озера**
Болота } илив.
стель }
- Лѣсъ.** находится кустарнико пространствомъ довольно около 500 и шириною до 20 саженихъ.
- почва**
земли. сѣрая и глинистая а иногда черноземная
под почва плодородная
земли. известная и глинистая.
- Производство**
Земли. Крестившия обиславотъ по мѣстной частіи Ржи, Пшеницы, Урожай потому что по числу душъ мѣсто до 4000 душъ.
- Огородникъ**
Овощи. Крестившия закивалотъ огороды по мѣстной частіи, картофельныя, капуста, свеклаши, огурцы и лукъ.
- Домашиній**
Животникъ. у жителей считается скота: лошадей 40, коровъ 30, лошадей 5, овецъ 150, свиней 130. Изъ домашнихъ птицъ разводится крестившими: утки, утки и курки.

- Дикая**
Животникъ. Лѣвша много волковъ и зайцевъ.
- Рыбы**
Рыки и рыбалки. Рыбы и рыбалки илтъ а рыболовъ мѣстнаго.
- оварда**
и оубъ. Достаточны.
- Коровы**
Коровы Достаточны.
- Каленство**
водъ и птицъ. Года хорошаго. Птицы крестившия употребляютъ и птицъ илтъ.

С. Крушинка.

Нині – с. Крушинка Васильківського р-ну Київської обл. (358). До конфіскації монастирських володінь державою село належало київському Софійському монастирю. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву збудовано державним коштом в середині XVIII ст.

Селение Хамбиковъ.

Число

Крестьянъ.

много-
полоненіе.

Торги.

мужескаго пола 178, а женскаго 193 душъ

Селеніе лежитъ въ 33 верстахъ отъ г. Кіева, на лѣв., разположено чистыхъ обрѣзкахъ каменья на возвышен.

Значительнѣйшихъ торгъ 9, названіе ихъ

1 ^я Корювата	вблизи ея около 10 саженъ
2 ^я Молодой яръ	_____ 6 _____
3 ^я Деревяной	_____ 5 _____
4 ^я Борно яръ	_____ 6 _____
5 ^я Глухой яръ	_____ 4 _____
6 ^я Казачья	_____ 5 _____
7 ^я Трущавый яръ	_____ 4 _____
8 ^я Глухой яръ	_____ 4 _____
9 ^я Николаевской яръ и т.д.	_____ 10 _____

Воды.

Рѣка Стугна течетъ отъ запада на северъ и впадаетъ въ Днѣпръ, на ней строены плотины и бѣги сарайныя.

Озера.

Нѣтъ.

Солонча.

Одно озеро длиною около 4 верствъ а шириною около 250 саж.

Степь.

Нѣтъ.

Лѣса.

Находится кустарникъ кружевой шириною около 40 саж. состоящей изъ дубовыхъ, березы и липы.

Почва

земли.

Песчаная и глинистая, не плодородная.

Почва

лѣса.

Лесная и глинистая сухая.

Производство

земли.

Крестьяне вселвлютъ по малой части ржи, пшеницы, ячменя по прикисли что скало земли.

Огородныя

овощи.

Крестьяне занимаются огородами по малой части картофель, капуста, свекла, лук, чеснок, морковь и капуста.

Домашнія

животныя

У жителей считается скота: Волковъ 10, Коровъ 15, Лошадей 7, свиней 30. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестьянами утки и куры

Одежда

и животныя.

Рыбы,

Раки и

пчелы

Животныя

Одежда

и обувь.

Хлебъ

Качество

воды и

пития.

Нѣтъ

Рыбы и раки нѣтъ и пчелы мало.

Изъ птицъ считается 48. Изъ нихъ до 10 стариковъ, остальныя для убоя и мяса.

Достаточна. Крестьяне носятъ шляпы.

Достаточна

Вода хорошая. Водки и спиритическихъ напитков употребляютъ мало.

С. Хамби́ковъ.

Нині – с. Заріччя (з 1946 р.) (УРСР. АТП–1946. – С. 1030) Васильківського р-ну Київської обл. (212). До входження монастирських володінь до казни наприкінці XVIII ст. село належало київському Флорівському жіночому монастирю. Дерев'яну парафіяльну Троїцьку церкву збудовано у 1745 р. на місці раніше існуючої.

Деревня малая Буцаевка.

- Числа крествянъ.** Мурманского пола 152 и жемского 181 душъ.
- Около полагается.** Деревня лежитъ въ 50 верстахъ отъ г. Кіева на югъ, расположенная вблизи между Аксами.
- Классификація земель.** Равнины имеютъ длину около $1\frac{1}{2}$ а ширину около арста.
- Горы.** значительнѣйшійъ горъ 4: названіе ихъ:
 1^о Въшишная гора } Высшнюю около 12 сажень
 2^о Дурининъ горъ }
 3^о Буцавской горъ } _____ 10 _____
 4^о Слушничинъ холъ
- Воды.** Рѣка Планинка течетъ отъ запада на востокъ и впадаетъ въ рѣку Ступку.
- Озера.** нѣтъ.
- Болота.** одно болото шириною около 10, а длиною до 500 сажень.
- стѣль.** нѣтъ
- Акса.** находится курганы въ пространствѣ шириною отъ 20 до 30, а длиной около 500 сажень, состоящая изъ Аксамъ, Липъ, Яричнъ и другихъ фруктовъ.
- почва жмаи** глинистая, песчаная и сугли, не плодородная
- почва Акса.** глинистая, жемная и сугли.
- Подпочва землѣи и Акса.** глинистая и песчаная.
- Произведеніе земли.** Крествяне въываютъ по великой части: Ячмь, пшеницу и гречиху.
- Огородныя овощи.** Крествяне засѣваютъ огороды по болѣвнѣй части картофельнъ, репкою, огурцами, капустою, капустою, капустою, капустою и капустою.

Семашиніа: животныя. У жителей считается скота: Волковъ 30, лошадей 15, лошадей 1, Овцовъ 23, свиней 10, изъ которыхъ нѣкоторые разводятся крествянскими: мало утятъ и курей.

Дикая животныя. мало волковъ, лисицъ и зайцевъ.

Рыбы, рыбы, павли. ловятся въ рѣкѣ: Караси, щуки, Липы и павли и разовъ мало.

птицы. Встрѣчъ считается 35. Изъ нихъ до 10 паровъ. По болѣвнѣ части, и охотники на востокъ итти. для чина вынужденъ.

Одежда и обувь. Домашняя, крествяне носятъ сапоги.

Корты домашняя.

качества водъ и птицъ вода хорошая. Водки крествяне употребляютъ утю. переживаютъ и ввинутъ мало.

Д. Мала Бугаївка

Нині – с. Мала Бугаївка Васильківського р-ну Київської обл. (40). Село утворилось із кількох хуторів, розташованих на північ від Великої Бугаївки. До 1787 р. Мала Бугаївка належала київському Флорівському жіночому монастирю, але після конфіскації монастирських земель на користь держави відійшла до казни. В середині XIX ст. парафіяни Малої Бугаївки належали до Микільської церкви у Крушинці.

Слобода Копарева.

- Число крестьян.** Мужского пола 83 а женского 86 душ.
- Лесные участки.** Слобода лесных вв 40 верстахъ отъ Т. Кіева на югъ, на полумесяцъ затвѣло въ ширинѣ обрѣза, а особенно на озерѣ.
- Горы.** Двѣ горы изъ коихъ одна высшимаго до 14 а другая до 6 сажень.
- Воды.** Рѣка Стурма течетъ отъ запада на востокъ и выдеетъ въ Р. Рикпру, на ней строена плотина и вѣе наливши, она принадлежитъ между помещику Рудницку а другая къ Слободѣ, но уже спорная съ Кнѣмъ тому казавъ.
- Озера** Кнѣв.
- Болота.** Одно болото длиной 1½ версты а шириното окло 60 сажень.
- степь.** Кнѣв.
- Леса.** Находится кустарники по странствованью до 3 десятины, состоящие изъ дубовыхъ породъ березы, а также липы.
- паша земли** песчаная, и глинистая не плодородная.
- Подпочва земли.** Глинистая, и песчаная. Находится вранитовые камни.
- Производство земли.** Крестьяне ввсѣмъ ваютъ по пашой газены, Ржи, пшеницы, Чрепки по причине что паша земли.
- огородная овощи.** Крестьяне заботятъ огороды по пашой газены картофельны, капустною, свеклою, и огурцами по причине что паша земли.
- Домашнія животныя.** Чтѣтнѣи считаютъ скота: головъ 12, коровъ 8, свиныхъ 10, изъ домашнихъ птицъ разводятъ крестьяне какъ: Маля Чусей и курей.

- Дикая животныя** Кнѣв.
- Рыбы** Рѣвѣ и вѣвкохъ кнѣвъ по ширинѣ рѣвѣ.
- Рали, Пывки.** Рѣвѣ и вѣвкохъ кнѣвъ по ширинѣ рѣвѣ.
- Нимыца.** Рѣвѣ и вѣвкохъ кнѣвъ по ширинѣ рѣвѣ.
- Ованды и осушь.** Восточнѣи крестьяне носятъ сапоги, а во вѣвкохъ пашей работѣ употребляютъ козлиныя козубильныя.
- Корны Калетво вѣвѣ и пшѣ.** Пшѣ карошав, Пшѣ Крестовая употребляютъ употребляютъ, а пшѣ кнѣвѣ.

Примечаніе.

Около сѣй слободы находится три болотце мшавы.

Въ 1833 году паша вв земли вв архивѣ вв архивѣ Копарева изъ вв архивѣ.

Слобода Копачева.

Нині – с. Застугна Обухівського р-ну Київської обл. (460). Зарічна частина села Копачі, розташована на лівому березі річки Стугни, з часом перетворилася на окреме село. У середині XIX ст. парафіяни Копачівської слобідки були приписані до Троїцької церкви у Хамбикові.

Поселяне
Обуховського и Велико Бугаєвського
Обществу.

Тлевихское общество.

*Селеніе Тлеваха.
Деревня Будаевка.
Селеніе Боярка.
Деревня Юрковка.
——— Маркалпевка.
Селеніе Янковичи.*

Селеніе Глевах.

число

Крестіянѣ. смешаного пола 581 а женского 644 душѣ.

място

положеніе. Селеніе лежитъ въ 26 верстахъ отъ Г. Глевахъ на юго западѣ, расположено на равнинѣ мястѣ.

Классификація)

Земля. На члѣнствѣ обшества считаны земли удѣльной 8465 Дуал. Русам. а не удѣльной 4838 Р. 84 ...

Горы. одинъ холмъ.

Роды. Пшеница Штанка пшеница отъ востока на западѣ и бѣлая отъ вѣтр. Црпикъ.

Болота. одно болото длиною около версты а шириною до 10 сажень.

Узера. одно озеро длиною около 40 а шириною до 10 сажень.

Лѣсъ.

Лѣсъ дика 2766 десятинъ и 12 сажень оной состоитъ изъ дубовъ, березъ, осинъ, и липы а также изъ сосенъ.

Почва земли. во вѣдѣнныхъ частяхъ черноземныя и песчаная по срединѣ вѣдѣнныя и по окраинамъ.

Почва дика. песчаная, глина, на суховѣдѣ.

Подпочва земли и дика. песчаная и глинистая.

Производство земли. По свѣдѣнью почва земли способна къ произведенію всѣхъ злаковъ, пшеницы, ячменя, крестянки, овса, вѣдѣнныя, доволыи Рига, пшеницы, овса, проса, и ячменя.

Огородныя овощи. крестяне занимаются огородами по большей частіи куртофелемъ, капустою, свеклою, фасолею, лукомъ, и отъчасти махоркою Каландою, Курчуромъ и тѣмъ.

Домашнія животныя. у жителей считается скота. лошадей 300, коровъ 303, овецъ 10, свиней 400, скотины 100. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестянами цыплята, утки и курки.

Дикая животныя. Изъ дикихъ водятся только волки, лисы, дикии коты и зайцы.

Рыбы реки, Глевах. Рыбы и раковъ мало а пшеницы мало.

Животныя. Овецъ изъ считается 138. Изъ нихъ до 40 старыя, во вѣдѣнныхъ частяхъ мястѣ, и по краямъ.

Одежда и обувь. Достаточны. Изъ куртофелемъ носятъ сапоги.

Карты. изобрѣтены.

Качество воды и мясти. вода хороша вода крестянка мало пшеницы а мало мясти.

С. Глеваха .

Нині – с. м. т. Глеваха Васильківського р-ну Київської обл. (9900). Вперше Глеваха згадується в історичних документах другої половини XVI ст. Глеваха належала київському Михайлівському монастирю до кінця XVIII ст. – часу передачі монастирських володінь до державної казни. Дерев'яну парафіяльну Покровську церкву збудовано 1760 р. на місці старої.

Деревня Будаевка.

- число**
Крестьянъ. с Мунесского поля 182, а Мунесского 170 душъ.
- мѣсто**
положеніе. Деревня лежитъ въ 22 верстахъ отъ г. Мюва на юго-западѣ, расположенна на равнинѣ мѣстн.
- горы**. Нѣтъ.
- рѣки**. Рѣчка Притворка. течетъ отъ востока на западъ и впадаетъ въ р. Цривинъ, лѣвѣе ея плетина съ мѣлководьемъ.
- озера**. Нѣтъ.
- болота**. одно болото длинное и широкое восточн.
- степь**. нѣтъ.
- лѣса**. лѣсъ длинный и широкій до 4 вёрстъ, по преимуществу сосновыхъ, между ними находится цѣль рѣвца березы, дубы и ольхи.
- почва**
земли. Бѣлѣею сран., а чистѣею песчаная.
- подпочва**
земли и **лѣса**. на цудолахъ песчаная.
- производство** Крестьяне занимаются по большей части ржан., землн. пшеницѣ, гречихи, проса и гороху.
- огорода**
овощи. Крестьяне занимаются по большей части картофелемъ, мало капусты, фасолю, какоюлю, и отчасти кукурузою и тѣхвою.
- домашняя**
животновд. у жителей считается скота. Волковъ 40, коровъ 30, лошадей нѣтъ, овецъ 200, свиней 32, цѣль домашнихъ птицъ разводятся крестьянскими Цри утками и курь.
- дикия**
животновд. М. лѣсахъ водятся мало волковъ, лисовъ и зайцевъ.
- рыбы**
рѣки и прѣвкн. Рыбъ весьма мало, раковъ и пѣвковъ нѣтъ.

- мѣлища**. Вѣтъ цѣль считается 50. цѣль цѣль до 15 старовъ, она по большей части протоптана и опухаетъ.
- одежда**
и обувь. М. жителей крестьянскъ до отпачевъ, но цѣль до 20 душъ цѣль однопъ, большая часть цѣль цѣль носятъ сапоги а другіе постовы.
- карты**. Достаточныя.
- каменво** Вода жаркая, водки крестьянск. употребляютъ водъ и пива. умиранно, а цѣль отъ мѣл.

Д. Будаївка .

Нині – с. м. т. Боярка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (38000). За Андрусівською угодою 1667 р. Будаївка відійшла від Польщі. Спочатку нею володів Михайлівський монастир, а згодом Києво-Печерська лавра. Наприкінці XVIII ст., після секуляризації монастирських земель, Будаївка стала державним селом. У зв'язку з будівництвом у 60-х роках XIX ст. залізниці Київ – Фастів, що проходила повз Будаївку, тут виникла залізнична станція, названа, як і сусіднє село, Бояркою (нинішня Тарасівка). У 1938 р. Боярка-Будаївка стала селищем міського типу і почала називатися Бояркою. Під час відвідин Будаївки Де ля Флізом вона не мала парафіяльної церкви, яка згоріла у 1820 р., а парафіяни були приписані до церкви у тодішній Боярці. Лише у 1854 р. у Будаївці на місці старої збудовано нову дерев'яну церкву.

Селеніе Боярка.

- Число Крестіянъ.** Букучаго пола 333 а жескаго 364 душъ.
- Место-положеніе.** Селеніе лѣжить въ 17 верстахъ отвъ г. Льва на лого-упадѣ, расположенно на равнотъ мѣстѣ.
- Горы.** Нѣтъ.
- Роды.** Одиъ потѣкъ текѣтъ отвъ востока и впадаѣтъ въ Рѣку Гурьовъ.
- Озера.** Нѣтъ.
- Болота.** Одиъ болото димото около 500 асимиротѣ до 20 сажмалей.
- Лѣса.** Лѣсъ на вѣснѣхъ деревин димото около 5 верстѣ а сичуричѣ до пирѣхъ, вѣснѣхъ по прѣимуществу сосновѣхъ по мѣстѣ коуцѣ нахѣ, а тѣмъ цѣль рѣдко "цѣль и сирѣ".
- Почва землі.** Мѣстѣво сирая и мѣстѣво пѣсчана, но плодородна.
- Почва лѣса.** на сиродна пѣсчана, а мѣстѣми сирая.
- Подпочва землі и лѣса.** пѣсчана и глиниста.
- Произведеніе земли.** Крестіянѣ вѣснѣвають по малѣи вѣснѣ Ржи, Зернѣ, грѣчки, грѣна и гороху.
- Огороднѣса овощи.** Крестіянѣ засѣвають огорода по сѣвѣннѣи вѣснѣ, Картофельнѣ, капустѣ, свѣкло, огурцѣ, фасолѣ, кашкѣ, лѣнѣ, халопкѣ, и отчасти Кукурузѣ и тѣхъво.
- Домашнїя животнѣ.** У мѣстѣми считаѣтъ скота: Волкѣ 103, Коровѣ 87, лошади 16, овцѣ 203, свинѣ 100, цѣль домашнѣхъ птицѣ разнѣдѣтъ Крестіянѣхъ цѣль, цѣль и курѣ и много, а тѣмъ цѣль у мѣстѣми тѣмъ которѣхъ находѣтъ много.
- Дикїя животнѣ.** Въ лѣсахъ водѣтъ, много волкѣ, лисицѣ и зайцѣ.
- Рыбы пѣсчѣ.** Рыбѣ и раковѣ нѣтъ, крѣмъ пѣсчѣ.

- Жилища.** Всѣхъ цѣль считаѣтъ 26. Цѣль мѣстѣ до 10 стѣнѣхъ. 30 цѣль тарнѣ, другѣе тѣмъ. отѣ по сѣвѣннѣи вѣснѣ, цѣль и опрѣтѣ. Въ 1845 году цѣль западнѣ три двѣра.
- Одежда и обувь.** Достаточнѣ. Вся Крестіянѣ носѣтъ сапоги а во вѣснѣ цѣль. Дѣтки жеснѣнѣ и дѣтки носѣтъ сапоги Крамѣнѣхъ.
- Корѣ.** Достаточнѣ.
- Качество воды и тѣмъ.** Вода хороша; вода Крестіянѣ. употреблѣютъ. учѣрѣнѣ а пѣсчѣ мало.

Примѣчанїе.

Отъ 1858 года, каждаго лѣта находѣтъ на вѣснѣхъ 2^е бригады Львѣскаго баталїона вѣснѣхъ Крестіянѣхъ.

С. Боярка

Нині – с. Тарасівка (з 1924 р., див.: ІМС. К. о. – С. 405) Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (5180). До конфіскації наприкінці XVIII ст. монастирських земель на користь держави Боярка належала київському Михайлівському Золотоверхому монастирю. Дерев'яну парафіяльну Успенську церкву збудовано на місці старої у 1810 р. священиком Давидом Компаном.

Деревня Юрковка.

- Число**
Крестовань. с Юлианскаго года 143 а Жюлианскаго 161.
- Мѣсто-положенію.** Деревня Юрковка въ 23 верстахъ отъ Г. Кіева (около 1010-го года) въ разстояніи на равнине отъ юго-запада нѣскольکو Голосовъ.
- Горы.** нѣскольکو Голосовъ.
- Роды.** Рѣчка (сверха течетъ отъ сквера) на востокъ и впадаетъ въ Р. Днѣпръ.
- Озера.** Одно озеро шириною около 12 а длиною до 15 сажень.
- Болота.** Одно болото шириною около версты и длины пажары.
- Степь.** нѣтъ.
- Лѣсъ.** Находятся кустарники: между калашами, сосновыми, дубовыми парками, березы, осины, липы, ольхи и лозы.
- Почва земли.** песчаная и глинистая и известными скерами.
- Почва лѣса.** на худой лѣсной и глинистой.
- Подготовка земли и лѣса.** Странъ земли на два аршина, глинистая красная ватак на новы аршины а глини лѣсовъ оленъ старой и тонкой
- Производство земли.** Крестованъ ввѣдываютъ маю Ржи, Пшеницу, Ячмень, овса, Ржица, Цыраку, Проса, ко рѣдко хороше уротий.
- Огородниа овощи.** Крестованъ заглавотъ огороды по большей части картофель, маю капуста, свѣжюю, Фасолью, огурцами и капустою.
- Домашнія животныя.** У жителей считается: Волковъ 120, Корова 70, Свиня 206, Лошадь 6, Свиней 105. Въ домашнихъ птицахъ разводитъ крестованъ птицъ Куръ.
- Дичь.** Изъ лѣсовъ водятся много волковъ а зайцевъ и лисъ.
- Рыбы.** Въ Р. Свержѣ, Липѣ, Плотва, Щука, Асичь, яки, и маю пѣльковъ, поташу Ловили для томшатами.

- Жилища.** Вѣкъ шѣ считается 33. Въ шѣ до 10 старовѣкъ, Ома шѣ. нѣ для числа жителей, маю чистоты и чистоты.
- Одежда и обувь.** Домашнихъ. Крестованъ носилъ сапоги а во время полевыхъ работъ, панталы и валенки.
- Корень.** Домашнихъ.
- Казенство водъ и потѣхъ.** Вода хорошая, Водки Крестованъ употребляютъ водки и потѣхъ умеренно, а маю пѣльковъ.

д. Юрівка.

Нині – с. Юрівка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (987). Перші згадки про Юрівку трапляються в історичних документах XVI ст. До входження до державних володінь монастирських земель внаслідок секуляризації наприкінці XVIII ст. Юрівка належала київському Михайлівському Золотоверхому монастирю. В середині XIX ст. парафіяни Юрівки належали до Воздвиженської церкви у Крюківщині.

Деревня Маркалевка.

- Число крестовъ.** Мужская пола 136 а женская 170 душ.
- Слестное-положеніе.** Деревня лежитъ въ 26 верстахъ отъ г. Кіева на возвышенности, расположеная на равнинѣ юго-западъ, расположеная на равнинѣ юго-западъ, расположеная на равнинѣ юго-западъ.
- Торги.** Одинъ базаръ, базаръ деревни.
- Воды.** Потокъ съѣзъ шельш.
- Озера.** нѣтъ.
- Болота.** одни болота въ поля длиною около 60 а шириною до 50 сажень.
- Стелы.** нѣтъ.
- Лѣса.** находится кустарникъ въ количестве до 6 верстѣ, состояще изъ дубовыхъ порослей, березы, осины, Ольхи, липы, а есть и липы и березы.
- почва земли.** песчаная, глинистая и черноземная.
- паша.** на уходѣвъ пашаная.
- Лѣса.** на уходѣвъ пашаная.
- Подпочва земли.** песчаная и глинистая.
- Произведевія.** Крестовые ввѣщаютъ: пшеница, ячмень, гречиха и проса, а рѣдко хурма и урюк.
- Земли.** Крестовые ввѣщаютъ: пшеница, ячмень, гречиха и проса, а рѣдко хурма и урюк.
- Огородники.** Крестовые ввѣщаютъ: огороды по доброй воли.
- овощи.** картофель, капуста, свѣкла, огурцы и кабачки.
- Домашнія.** утиный, считается скотъ: лошади 60, коровы 31, овцы 166, свиней 50, лошадей 3. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестовые: гуси, утки и куры.
- Нивоты.** изъ лѣсовъ водятся: медоносныя и зайцы.
- Рыбы.** нѣтъ.
- Ракы, гадки.** нѣтъ.
- Насѣща.** Вспухъ ихъ считается 35, изъ нихъ до 8 старухъ, водятся пчелы, медоносныя.
- Корни.** Догматы.

Крестовые
водъ и
птицъ

Пола коровы, водки крестовые употребляютъ.
Липы а. на до пашаная.

д. Маршалівка .

Нині – с. Маршалівка Васильківського р-ну Київської обл. (1374). Засновано на місці монастирської пасіки Києво-Софійського монастиря, якому, мабуть, і належало до кінця XVIII ст., коли внаслідок секуляризації монастирських земель стало державним селом. У середині XIX ст. парафіяни Маршалівки були приписані до церкви Різдва Богородиці в Янковичах.

Селеніє Яковичи.

- Число**
Крестівців. Мужського пола 369 а женського 416 душ.
- Місто-поблизу.** Село лежить в 16 верстах від Т. Львова, на півночі-заході, розселеного так само в селі в околицях, а селеніє на восток а в 66 верст.
- Горби.** одні холми.
- Родви.** Річка Куш или 'Дестарка' тече від заходу на восток и впадає в Р. Цинь, на се селі платини и 2-кальницькі скелі.
- Озера.** одне болото називається Рудка діляною около востоків ширинною до 3-верст.
- Болота.** Немає.
- Степ.** Немає.
- Ліса.** Ліс діляною и ширинною около 3-десятих соток ліс дубів, липових, березових и каштанових. Караються хуторники в полі-лісові 10 десятих.
- Почва землі.** Песчаная и глинистая не плодородна
- Почва Ліса** на худорок пашан.
- Подпочва**
землі и Ліса. пашан и глинистая.
- Произведеніє**
землі. Крестівці виробляють мало ріж, пшеницу, овес, гречихи, прося, горох и рідко картоплю українську.
- Огородниє**
овощи. Крестівці закладають огороди по малій частині картоплі, овочів, огурочани, капусти, а особливо кукурудзи и тубаків, но доводять картоплі.
- Домашніє**
животниє. У жителів считается скоти: Волів 98, Коров 202, лошадей 7, Овец 1000, Свиней 100, вів домашніє птиці разводять крестівцями гуш, утки и курки.
- Риба**
животниє. В річці водяться мало вадков и доводять зайців.
- Річка**
раки, півки. Річка и раков не має а мало півков.

- Жилища.** Вся селіє считается 87; селіє має до 20 старих, одні шкільні діл, тако жителів, но востоків селіє и опрашів.
- одяга**
и обувь Домоточиві. Крестівці носять шинели.
- Корив** Домоточиві.
- Качество**
водь и пива Вода хороша. Водки крестівців ушаріли іпротро іпаче, а мало пива.

С. Янковичи.

Нині – с. Іванковичі (з 1946 р., див.: УРСР. АТП–1946. – С. 1039) Васильківського р-ну Київської обл. (1018). За переказами – дуже давнє село. До входження у державні володіння внаслідок секуляризації монастирських земель наприкінці ХVІІІ ст. Янковичі належали Києво-Софійському монастирю. Дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Богородиці збудовано у 1702 р. і відремонтовано парафіянами 1841 р.

Кожуховское общество.

Селеніе Кожуховка.

Деревня Драновка.

_____ Даниловка.

Селеніе Лисянскій Скитокъ.

_____ Заборье.

Хуторъ Малютянка.

Селение Кожуховка.

- Улицы**
Крестовая. Мужского пола 418, а женского 397 душ
- Адрес** Селение Акимов в 30 верстах отъ г. Киева, на юго-
положеніе: север, расположенно на равнине холмист.
- Классификація**
Земли. В уезде общество считается удобным и удобнейшимъ
 в, 258 десятинъ 14 сат.
- Горы** Нетъ.
- Роды.** Одинъ потокъ течетъ отъ юга на северъ и впадаетъ въ Р.
 Цртинъ в д. Бобрица.
- Озера** Нетъ.
- Болота.** Одно болото длиною около трехъ верст. ашириную отъ
 в сатень.
- Степь.** Нетъ.
- Леса.** Къ обществу причислено лесовъ по преимуществу
 сосновыхъ, дубовыхъ и березовыхъ до 2,150 десятинъ.
 50 сат.
- Почва** Песчаная по плодородию.
земли.
почва: Песчаная.
леса:
- Производство**
Земли. Крестовые владения Рыи, Пятишукъ, Троицки, Пречи,
 и Тороху, но рѣдко вѣдаютъ хорошихъ урочай.
- Огородникъ**
Кочуки. Крестовые засаживаютъ огороды по большей части карто-
 фелемъ и отчасти огурцами, свеклою, и тѣмъ-же.
- Домашній**
животный Умнѣею считается скотъ: лошадей 170, коровъ
 101, лошадей 10, овецъ 500, свиней 150. Къ домашнимъ
 птицъ разводятся Крестовки, куры.
- Дичь**
животный. Въ лесахъ водится много волковъ, лисицъ и
 зайцевъ.

- Рыбы**
раки, пѣвки. Въ Потока, протека въ се болышней Кожуховки, а также
 весьма много, потому что солдаты ихъ не при ловятъ.
- Нылища.** Воды въ считается 100, кубъ мѣръ 15 отаровъ и въ 15 описан
 змѣт, вѣн тѣмъ-же хромъ 30, но по болышней части,
 тѣмъ и опрѣтены.
- Одежда**
и обувь. Достаточны въ исаихъ, но 20 сатень въ худъ одѣтъ,
 и бѣды, по причине недоча света. Въ Крестовки 120.
 сѣтъ сапоги.
- Хоры.** Достаточны въ исаихъ.
- Качество**
водъ и вода хорошая. Воды Крестовки, ундраско 120.
питія. преилнотъ, а пѣвки и сапо.

С. Кожуховка .

Нині – с. Кожухівка Васильківського р-ну Київської обл. (1486). Засновано на початку XVIII ст. До секуляризації монастирських маєтків наприкінці XVIII ст. Кожухівка належала київському Михайлівському Золотоверхому монастирю. Дерев'яну Михайлівську церкву побудовано 1820 р. і затверджено парафіяльною у 1836 р.

Деревня Драновка.

Число

Крестыянъ. Мужескаго пола 126 а женскаго 124 душъ.

Мѣсто-положеніе.

Деревня лежитъ въ 30 верстахъ отъ г. Киева: на юго-западъ.

Горы

Рѣка.

} Нѣтъ.

Озера.

одно озеро длиною около 10 а ширинного до 10 сажень.

Болота.

Стѣны.

Лѣса.

} нѣтъ.

Почва

Земля.

песчаная, не плодородная

Подпочва

Земли.

песчаная.

Произведеніе

земли.

Крестыяне высѣваютъ по малой части ржи и гречихи.

Огородыныя

овощи.

Крестыяне употребляютъ огороды по большей части, картофелью, не много ханустого, огурцами, и отчасти тыквою.

Домашнія

животныя.

У жителей считается скота: Волковъ 40, Коровъ 10, свиней 31. Изъ домашнихъ птицъ разводится куръ-индюшачья много курей.

Дичья

Животныя.

Ловится довольно волковъ лисичъ и зайцевъ.

Рыбы

раки плавки

нѣтъ.

Пчелы

Пчелъ нѣтъ считается 30. Изъ нихъ до 8 старухъ почитаютъ пчелы, мало осель и одрачель.

Одежда

и обувь.

Домашныя. Лѣса Крестыяне носятъ сапоги а во время полевыхъ работъ употребляютъ постоны.

Корень.

достаточныя.

Качество

водъ и пчелъ.

Вода хорошая. Пчелы Крестыяне употребляютъ употребляютъ, а пчелы нѣтъ.

Л. Драновка.

Нині – у складі с. Кожухівки. Ще в середині XIX ст. Дранівка називалася Малою Кожухівкою і становила його частину. До кінця XVIII ст. село належало київському Михайлівському монастирю. Парафіяни Дранівки в середині XIX ст. належали до Онуфрієвської церкви у Лип'янському Скитку.

Деревня Даниловка.

- Училище**
Крестованъ. Мужского пола 189 а женского 188 душъ.
- Местоположеніе.** Деревня Даниловъ въ 90 верстахъ отъ г. Москва, на юго-западъ, разстояніемъ на долинахъ.
- Торги.** Нѣтъ.
- Роды.** Рода Оксандровка. течетъ отъ юга на сѣверъ, и впа-
 даетъ въ р. Зринку.
- Озера** нѣтъ.
- Болота:** Одно болото длиною около 50 а шириною до 120 саженей.
- Стенъ** нѣтъ.
- Лѣса** } нѣтъ.
- почва** } песчаная, но плодородная.
- земли** } песчаная.
- подпочва** } земли.
- Произведеніе** Крестованъ возделываютъ по малой части рожь, пше-
 ницу, гречиху, просо, и гороху.
- Огородничъ** Крестованъ возделываютъ огороды по большей части,
овощи. картофельный, и мало капусты, свеклы и
 иогурчатъ.
- Домашнія** Уничтоженъ считается: Волковъ 29, Коровъ 50,
животныя. лошадей 6, свиней 97, овецъ 50. Въ домы-
 нѣхъ птицъ разводятъ крестованскіе, утки,
 утки и курки.
- Дичья** водится въ лѣсахъ много волковъ, лисицъ и зайцевъ.
- Извѣстныя** Рѣкъ очень мало а раковъ и правокъ нѣтъ.
- рыбы, пчелы,** Водятъ пчелы считается 47. Въ нѣхъ въ старухѣ, все
жулища не нѣтъ, только и не отращиваютъ; Крестованъ имѣютъ
 не достаточно въ дровахъ для отопления.
- Одежда** Достаточна. Крестованъ носятъ сапоги и вѣдрили,
и обувь. пашу въ работѣ потовѣ.

- Кормъ** Достаточный.
- Качество** Паша хорошая, водки крестованъ употребляютъ
водъ и птицъ скарать, а пчелы мало.

Д. Данилівка.

Нині – с. Данилівка Васильківського р-ну Київської обл. (3188). Данилівка існувала, за переказами, задовго до XVII ст., коли вперше згадується в історичних документах. За часів Хмельниччини Данилівку було зараховано до маєтків київського Михайлівського Золотоверхого монастиря. Внаслідок секуляризації монастирських земель, що відбулася наприкінці XVIII ст., Данилівка стала державним селом. У середині XIX ст. парафіяни Данилівки були приписані до Онуфрієвської церкви у Лип'янському Скитку.

Селеніе Аисянскій Схитокъ.

- Угасло**
Крестіянъ. Мужскаго пола, 180, а женскаго 189 душъ.
- Система**
положеніи: Селеніе Аиситъ въ 30 вурсахъ отъ г. Аида, на пологатадъ
 горахъ на равнинѣ илесте а гаситъ подъ бугоръ.
Горы вѣтъ илесте въ 20 вурсахъ.
- Рѣкы.** Рѣка Іома водѣ текетъ отъ востока на западъ и
 впадаетъ въ Р. Эрмишъ, на ней ситѣ плотины въ 10 вурсахъ
 кун илесте куніе рѣкы илесте по приливу
 ила во вѣдѣ.
- Озера.** илестѣ.
- Болота** одно сѣверо диното озеро 200 а ширинотъ до 10 вурсахъ.
стенъ илестѣ
- Лѣса** находитъя несповѣко илестѣ Аустаршиновѣ.
- почва земли.** печатная на илесте родманъ.
подпочва. печатная.
- Произведеніе**
земли. крестіянъ ввиставотѣ озимого хлѣба. до 100, а
 ярового до 70 гетвечтѣи.
- Дома и скотъ.**
Животновѣдѣ. у жителѣи считатѣся скотъ: Волковъ 61, Коровъ 21,
 лошадей 4, свинъ 30, Свины 69. Цѣ в дома илесте
 птицъ разводатѣся крестіянскими, не илесте илестѣ,
 цтокъ и курицѣ.
- Дикіе**
животновѣдѣ. водитѣся илесте волковъ, ила Аиситъ а зайцевъ.
- Рыбѣ**
раки, пчелы. Рыбѣ и раковъ илестѣ, а пчелы илестѣ.
- Илищѣ.** вѣтъ илестѣ считатѣся 42. Цѣ илестѣ до 16 старцевъ, ила
 престарѣлы, илестѣ и оцратѣлы.
- о дожда**
и обуви дождатѣся въ илестѣ, не илестѣ илесте
 крестіянъ сѣбно а дождѣ, ила илестѣ сапоги
 а по сѣбнѣи вѣсти илестѣ.

Крестіянъ во вѣдѣ,
 и пчелы. (Зода харашанъ); вѣдѣи крестіянъ илестѣ илестѣ
 вѣдѣи, а вѣдѣи ила.

Примѣчаніе.

Документы церавнѣи дождѣи: тои въ 1679 году въ
 сѣбѣ сѣбнѣи вѣдѣи илестѣи Эркаротскіеи и вѣдѣи.
 Цѣи илестѣи Эркаротскіеи и вѣдѣи.
 илестѣи.

Эти цѣи илестѣи находитѣся напечатѣи въ 1667 году руко-
 писѣи, въ которѣи илестѣи о гутѣ свирепствѣи вѣдѣи
 илестѣи въ 1667 гутѣи илестѣи 1000 душѣ, и такѣи,
 а вѣдѣи.

С. Скитокъ.

За Л. Похилевичем – Лип'янський Скиток. Нині – с. Липовий Скиток Васильківського р-ну Київської обл. (294). Село веде свій початок від чернечого скиту при Данилівці, заснованого колишнім ігуменом київського Михайлівського Золотоверхого монастиря Захарієм Корніловичем. З його ж ім'ям пов'язана побудова Онуфрієвської дерев'яної церкви, яка стала у Лип'янському Скитку парафіальною. До секуляризації монастирських володінь наприкінці XVIII ст. село належало Михайлівському Золотоверхому монастирю.

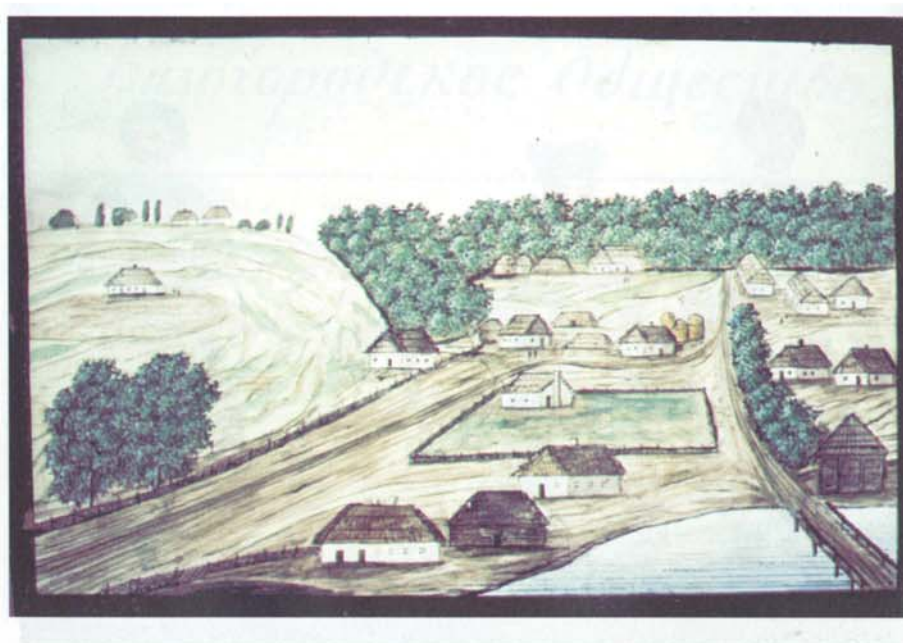
С. Заборвіє .

Нині – с. Забір'я Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (1736). Перші згадки про Забір'я в історичних документах належать до XV ст. До конфіскації монастирських земель внаслідок секуляризації наприкінці XVIII ст. Забір'я було власністю Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря. Дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву збудовано 1778 р. архимандритом Михайлівського Золотоверхого монастиря Феоктістом.

Хуторъ Малютянна.

- число**
Крестованъ. Мужского пола 125 а женского 135 душ.
- Место-положеніе.** Хуторъ лежитъ въ 25 верстахъ отъ П. Кіева, на юго-западѣ подѣ бурье.
- Торги.** Исконныя Кошмановы.
- Воды.** Рѣчка Глибуцкая течетъ отъ востока къ западу и впадаетъ въ Р. Ирпень на мѣстѣ плотины съ мельницей.
- Озера.** нѣтъ
- Болота.** Одно соломашиное около 500 сажень а шириною отъ 5 до 10 сажень.
- Стѣны.** нѣтъ.
- Лѣса.** Около хутора на западѣ находится лѣсъ хорошей ширины или березы, сосны, ели, дубы, березы, осины, березы, березы и березы.
- Почва земли.** Мелкая, не плодородная.
- Почва лѣса.** На суховатой мелкой.
- Подпочва земли и лѣса.** известная, известная, а также известная, известная и известная.
- Производство земли.** Крестованъ возделываетъ мало ржи, пшеницы, овса.
- Огородныя овощи.** Крестованъ возделываетъ огорода по большей части карто. картофеля и капусты, не много капусты и огурцов, шпината по нескольку фруктовъ: яблокъ, груш, вишенъ и вишневъ груш.
- Ромашникъ.**
- Животныя.** У жителей считается скота: лошадей 41, коровъ 25 овецъ 103, свиней 50, цыплятъ домашнихъ птицъ раз-вѣдывается крестованская гуси, утки, и курсы.

- Дикая животныя.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.
- Рыбы, птицы.** Исконныя.
- Животныя.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.
- Одежда и обувь.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.
- Кормъ.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.
- Крестованъ.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.
- Воды и почвы.** 138 видовъ водятся: зайцы, волки, лисы, и др.

Хуторь Малютянка.

Нині – с. Малютянка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (1302). Хутір засновано на початку XVIII ст. київським Михайлівським Золотоверхим монастирем, власністю якого він був до кінця XVIII ст., після чого став державним селом внаслідок секуляризації монастирських володінь. У середині XIX ст. парафіяни Малютянки належали до Покровської церкви Глевахи.

Поселяне
Глевахскаго и Консужовскаго
обществъ .

Бѣлогородское Общество.

Мѣстечко Бѣлогородка.

Деревня Бобрица.

——— *Жорновка.*

Хуторъ Сподарецъ.

Деревня Звонкова.

——— *Лозовикъ.*

Хуторъ Филиповъ Потокъ.

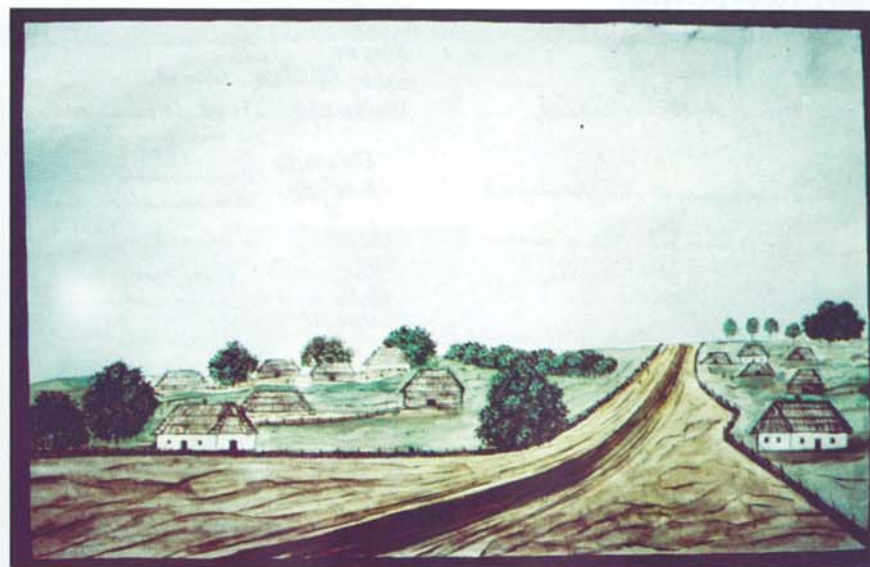
М. Білогородка.

Нині – с. Білогородка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (5798). Білогородка веде своє існування від давнього Білгорода Київської Русі, заснованого ще в XI ст. У 1700 р. Петро I подарував Білогородку київському митрополиту. Після конфіскації монастирських земель наприкінці XVIII ст. Білогородка стала державним селом (ІМС. К.о. – С. 27). Дерев'яну парафіяльну Воскресенську церкву збудовано до середини XIX ст., у 1848 р. реконструйовано за рахунок казни та парафіян.

Деревня Бобринца.

- число**
Крестьянств. Мужицкаго пола 151 и женскаго 160 душ.
- мелко**
положеніе. Деревня лежит въ 46 верстахъ отъ г. Кіева на западѣ, на равнинѣ камня.
- Торги.** Нетъ.
- Воды.** Рѣка Крива, и рѣчка Бобринца, которая течетъ отъ востока къ западу, и впадаетъ въ р. Криву.
- Болота.** Сѣвероюго сѣномъ около 500 америнговъ въ 12 летность.
- степь.** Нетъ.
- Лѣса.** Находится буковина въ количестве цѣнаго около 500 а меринговъ въ 250 тысячъ саженью изъ дубовыхъ породъ, сосны и березы.
- почва**
земли песчаная и глинистая не плодородная.
- почва**
лѣса. на сѣвероюго песчаная.
- Подпочва**
земли и
лѣса. песчаная и глинистая.
- Произведеніе**
земли. Крестьяне возделываютъ озимого пшени 10 в. ярового 120 четвертей.
- Огородныя**
овощи. Крестьяне возделываютъ огороды по бѣлорусскому плану: картошка, капуста, свекла, и незначител. Кукгуроза, тыква, лукъ, чеснокъ, капуста; и много фруктовъ: грушъ какъ то: Вишня и слива.
- Домашнія**
животныя. Ч. жатвей считается скота. Волковъ 20, лошадей 8, овечь 15. Изъ домашнихъ птицъ, разводятъ: куръ, гусей, утокъ, и гусей.
- Дикія**
животныя. Въ лѣсахъ водятся: медвѣди, лисы и зайцы.

- Рыбы,**
птицы
пчелы Нетъ.
- Налица.** Рыба изъ считается 43, рыбныхъ до 15 стариковъ, отъ 10 пеней, но почти все выстѣ и отъ рытыви.
- Одежда**
и обувь Достаточны. Крестьяне носятъ лапти.
- Кормъ.** Достаточны.
- Калица**
водъ и
пчелы. Вода хорошая. Рыбы крестьяне имеютъ употребляютъ, и пчелы съ вощины.

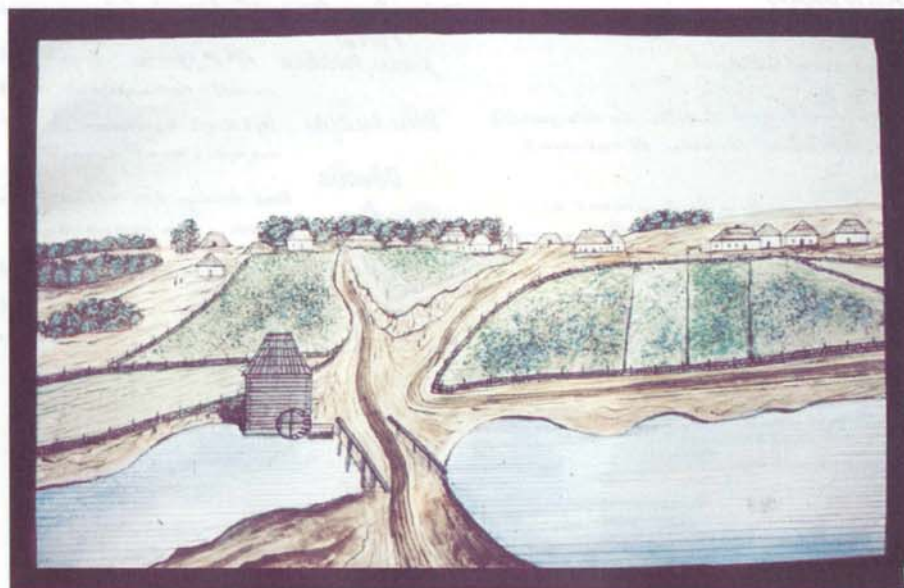
Д. Бобрнца .

Нині – с. Бобрнца Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (580). До секуляризації монастирських земель наприкінці XVIII ст. Бобрнца належала київському Михайлівському Золотоверхому монастирю, після чого стала державним селом. У середині XIX ст. парафіяни Бобрнці були приписані до Микільської церкви у Забір'ї.

Деревня Жорновка.

- Ушло**
- Христианск.** с Кушского поля 182, а Женикала 203 души.
- число**
- положение.** Деревня расположена в 35 верстах от г. Киева на запад, на равнине и юго-запад.
- Торги.** Нет.
- Воды.** Река Ирпень и река Жорна, которая течет от востока на запад и впадает в р. Ирпень.
- Озера.** Одно озеро длиной около 500 шагов и шириной от 10 до 15 шагов.
- Болота.** Одно болото круглое шириной до 150 шагов.
- Степь.** Нет.
- Леса.** На юг деревни находится лес пространством до 1500 саженей, состоящий преимущественно из сосны, березы, дуба, липы, осины, ольхи и кустов.
- Почва**
- земли.** глинистая и плодородная
- Подготовка**
- земли.** механическая
- Подготовка**
- земли.** механическая и химическая.
- Лих.**
- произведение**
- земли.** крестьяне вспахивают ежегодно около 180 а и севало 160 четвертей.
- Огороднич.**
- хозяйств.** крестьяне занимаются огородами по большей части картофелем, капустою, огурцами, луком, коноплею и отчасти тыквою и кукурузою, а также фруктовыми деревьями как то яблонями и грушами.
- Домашний**
- животнов.** У жителей содержится скот: волов 72, коров 40, овец 39, свиней 51; из домашних птиц разводятся преимущественно гуси, утки и курки.

- Лих.**
- животнов.** 137 голов водитсаемого воловь и лошадей.
- рыбы**
- реки, проток.** Нет.
- Животнов.** Ветеринар состоит в. Ветеринар в сарае, для лечения, по случаю и операции.
- Одежда**
- и обувь.** Восточная, но есть и немецкая крестьянская шляпа и обувь.
- Корень.** Восточная, но не изобретенная.
- Корень**
- воды и**
- питья**
- Вода хорошая. Водки крестьяне употребляют в добав. но и есть немецкая Пиво.

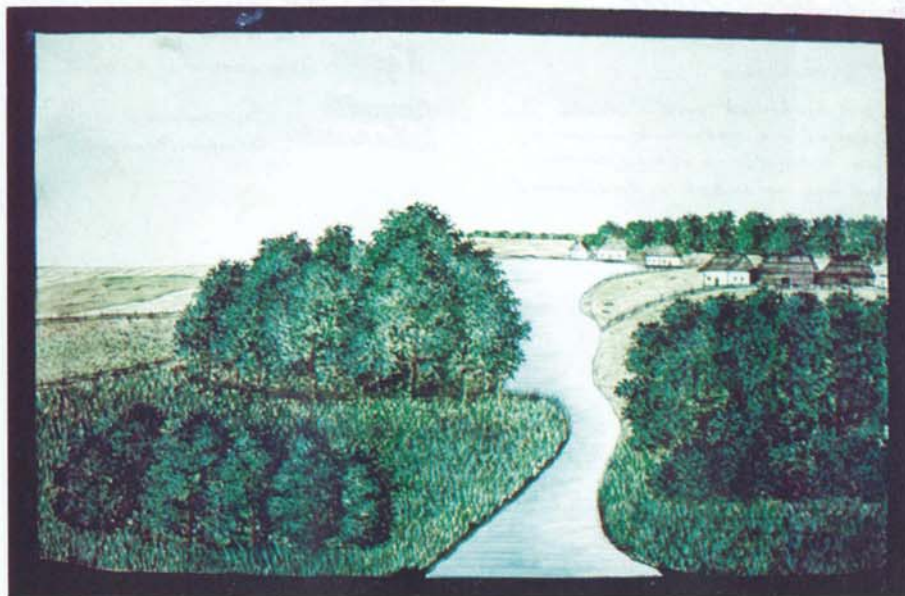
Л. Жорнова

Нині – с. Жорнівка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (558). У історичних документах Жорнівка вперше згадується в XV ст. За Московським трактатом 1686 р. Жорнівка відійшла від Польщі і перебувала у володіннях київського Михайлівського Золотоверхого монастиря до кінця XVIII ст., часу конфіскації монастирських маєтків. У середині XIX ст. парафіяни Жорнівки були приписані до церкви поміщицького села Княжичі.

Деревня Звонкова

- Число крествянъ.** Мужская 78 а женская 84 души.
- Место-положение.** Деревня лежитъ въ 40 верстахъ отъ г. Либа, на юго-западѣ около собственнаго Анга, расположенна. Расстояние въ самомъ обрѣдѣ, и также на берегу.
- Торбы.** Одна пара кобылиная (продина) обыкновенно до 3 сажень а другая буйволыи до 4 сажень.
- Воды.** Рѣка Чиринъ протка въ рѣчку которая течетъ отъ истока на западъ и впадаетъ въ Р. Криговъ, на ней есть плотина на ивницкомъ мосту.
- Озера.** На берегу рѣки Чиринъ есть болото Анго до 3 верстъ а ширинное отъ 10 до 20 сажень.
- Степь.** Елиное и ширинное около 4 верстъ.
- Лѣса.** Лѣсъ елиный и ширинное около 4 верстъ, состоящий пресну цесивенно изъ (оса, беръ, дубъ, ольхъ, березъ, а также ольховицъ беръ).
- Почва земли.** Песчаная и глинистая на плодородная.
- Подпочва земли.** тотъ.
- Почва Анга.** на сухомъ песчаномъ
- Подпочва Анга.** песчаная и глинистая.
- Проявление земли.** Крествяны освѣжаютъ землю хлѣба 220 а яровая 20 четвертей.
- Огородникъ овощи.** Крествяны засѣваютъ огороды въ старомъ саду Картофель, капуста, баклажъ, кабачки, и чеснокъ шалота и лукоружою
- Домашняя животныя.** У жителей считается скота: Волковъ 7, лошадей 8, свиней 10. изъ домашнихъ в томъ же году 4 куры.

- Дичь.** Охотничья. Изъ дичи въ деревнѣ много волковъ.
- Рыбы.** Изъ р. Чиринъ: Окунь, Линь, Карась, Синецъ, плотва, много карася обыкновеннаго и карася пестрого.
- Экономика.** Изъ степи собираютъ 40, изъ степи до восточной почти все прот. торфы, чисты и охранные
- Однота.** Летомъ во время крествянъ достигаютъ на степи степи земли дрова
- Обуль.** однота. Нетъ носить обуви.
- Король.** Восточная по не употребляютъ.
- Животныя.** Пона хороша, вѣдла Крествяны употребляютъ
- Воды и почва.** на степи многого Песчаного.

Д. Звонкова .

Нині – с. Дзвінкове Васильківського р-ну Київської обл. (389). До секуляризації монастирських земель наприкінці XVIII ст. Дзвінкове, напевно, було власністю київського Братського монастиря, а згодом стало державним селом. Парафіяни Дзвінкового належали до церкви Стрітіння Господнього у Плесецькому.

Благодарное общество.
Хуторъ Сподарецъ.

- Число**
Крестовина. Мушеского поля 31 и Жинского 24 вунъ
- и место**
положеніе. Хуторъ лежитъ въ 40 верстахъ отъ ? Кіева на
его востокъ и расположенъ на равнинѣ южной.
- Горы**
Воды. Горъ нѣтъ а только холмы на берегу рѣчки.
Рѣка Цривъ течетъ отъ юга на северъ и впадаетъ
въ р. Днѣпръ.
- Озера.** нѣтъ
- Болота** то самая которая въ Д. Звонковѣ
- степь** нѣтъ
- Лѣса** то въ самой которой въ Д. Звонковѣ.
- почва**
земли
лѣса и
подпочва то же.
- произведеміе**
земли. Краткимъ выказаніемъ означено 31 а вробало
4 четвертей.
- Огородныя**
овощи. Крестовина засѣваются огородами по малой части, Кар-
тофель, капуста, свекловица, огурцы, баклажи
и баклажи, потому что мало земли и она не
плодородна.
- Домашнія**
животныя у жителей считается скота: Лошади 6, коровы 6.
- Дикія**
животныя въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисицъ, дятловъ
кабъ, дикихъ свиней и зайцевъ.
- Рыбы**
Рѣки, Пруды. та самая которая въ р. Цривъ. въ Д. Звонковѣ
- Знаменія.** въ нихъ нѣтъ считается 9; въ нихъ 2 старшихъ, один
при старшихъ, четыре а другихъ нѣтъ

одежда
и обувь

Воспитанное общество. Д. Сподарецъ.

въ одеждѣ воспитанниковъ, нѣтъ ни одного изъ воспитанниковъ
было одето. Нѣтъ и въ воспитанникахъ нѣтъ обуви.

Корпусъ

Корпусъ
водъ и пива

Воспитанниковъ, не судя о нихъ.

Вѣдъ хороша, Вѣдъ Кривована употребляютъ много и въ
Вѣдъ Пива.

Хуторь Сподарець.

З середини ХХ ст. входить до складу с. Дзвінкове, бо ще в 40-і роки вважався окремою адміністративною одиницею (УРСР. АТП–1946. – С. 262). Сподарець, як і Дзвінкове, належав, мабуть, київському Братському монастирю і наприкінці ХVІІІ ст. внаслідок секуляризації став державним хутором. Парафіяни Сподарця в середині ХІХ ст. належали до церкви у Плесецькому.

Деревня Лозовикъ.

- число**
Крестыянъ. Мужская пола 31 а женская 26 душъ.
Место
положеніе Деревня Лозовикъ въ 50 верстахъ отъ 9. Кіева на западу
 въ 50 верстахъ.
Горы. Нѣтъ.
Роды Река Збвчикъ течетъ отъ юга на северъ и впадаетъ въ Р. Турьянъ.
 на ней есть плотины: Кавычуръ.
Озера. Нѣтъ.
Болота. Знаменитѣйшія овраги болотъ Туря, между болотами Г. Курьяна
 и Цароховицъ, одно и другое шириною около 125 сажень; С. Коло-
мошнѣ шириною около 10 и длиной около 5 сажень.
Стель. Нѣтъ.
Лѣса Карлики Купарника въ количестве 1500 сажень, саговники
 изъ Вулфовъ поросли, Березы, Ольхи и Липы. Въ деревнѣ есть ма-
 сковыя березы и Фризы.
почва
земли. Частью сѣвера, частью глинистая и песчаная, но плодород-
 ная, потому что въ лѣтніе годы вода ее заливаетъ.
почва
лѣса. Песчаная и глинистая сѣвера.
подпочва
земли и
лѣса. Песчаная и глинистая.
Произведеніе
земли. Крестьяне выкашиваютъ озимого сѣна 8 а ковыля
 3 четверти.
огородныя
овощи. Крестьяне закупаютъ огороды въ малой части
 картофеля, капусты, свеклы, огурцовъ, а
 отчасти тыквы.
Домашнія
животныя Въ домашней скотинѣ есть: лошадей 18, коровъ 10,
 овецъ 3, свиней 15.

- Дикая**
животныя. Въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисицъ и зайцевъ.
Роды рыбъ
пѣвекъ. Въ р. Збвчикъ: линь, окунь, плотва, и щука; Моло-
чаловъ и явловъ.
Птицы. Встрѣчь еще считаются 9. Въ лѣсахъ до 3 степеней, сѣв.
 пространныя, вѣтры и окрестныя. Птицъ много.
Одежда
и обувь. Восточныя. Крестьяне носятъ сапоги и лапти
коры Восточныя.
Кухня
водъ и
питья. вода хорошая. Крестьяне водки употребляютъ мало
 а вѣдунъ нѣтъ.

Д. Лозовицькѣ.

Нині – с. Лозовик Макарівського р-ну Київської обл. (94). Село здавна було власністю католицького костьолу в м. Макарів, а 1843 р. передано до державних маєтностей. У середині ХІХ ст. парафіяни Лозовика були приписані до церкви в поміщицькому селі Липівка.

Хуторъ Пилиповъ Потокъ.

- Число крестыянъ. 10 а числово 8 душъ
- Место-положеніе) Хуторъ Пилиповъ въ 15 верстахъ отъ г. Лисва, между Ансамомъ.
- Горы. Нетъ
- Роды. Есть рѣка Пилиповъ Потокъ которая течетъ отъ Цастанакъ на западъ и впадаетъ въ Р. Рудымъ
- Озера. Нетъ.
- Болота. Одно маленькое около.
- Тепло. Нетъ.
- Лѣса. Нетъ только лѣсъ которыи въ г. Романовск.
- Поля и подпохва. Нетъ.
- Земли. Лѣса. Лѣсанахъ.
- Огороды. Крестыянъ имѣютъ огороды яблони, виноградъ
- Рыбы и промыслы. Крестыянъ имѣютъ озеро около хутора 4 версты
- Домашнія животноя. Не имѣютъ ни ково.
- Дикая животноя. Въ лѣсахъ водятся много волковъ.
- Рыбы какъ рыба. Нетъ.
- Жилища. Изъ дѣл дубовы, сосны, кедровы и по остративы, и ларыица старая изъ дубовы северинской обривки.
- Одежда и обувь. Одежда простая, крестыянъ носятъ лапти.
- Хоры. Не достаточны.

Климатъ
Вода и пищаВода хорошая. Крестыянъ имѣютъ много воды устроивъ
мѣ и какъ въ лѣсахъ.

Хуторъ Пилиповъ Пошокъ

Хутир розташовано на території, що належить сучасному м. Ірпіню Київської обл. на лівому березі одноіменної річки, навпроти с. Романівка. Про це свідчить карта Київського повіту, додана до опису Л. Похилевича, хоча в самому описі відомості про хутир відсутні.

ПетроПавловское общество .

Селеніе ПетроПавловское Боршаговка.

Деревня Софійская Боршаговка.

Селеніе Братская Боршаговка.

Деревня Николаевская Боршаговка.

_____ Михайловская Боршаговка.

_____ Совки.

Селеніе Блихи.

_____ Жилыны.

Деревня Роминовка.

Хуторъ Любка.

Селеніе Петро Павловскія Боршаговка

- Число**
Крестьянств. с Муресского поля 304 а Женского 314.
- Сельско-поселеніе.** селеніе иметъ въ 13 верстахъ отъ г. Айва, на западѣ, расположено между двумя горными и на грядковой горѣ.
- Классификація**
Земли. Въ числомъ обществъ считается всего земли до 49,938 десятинъ.
- Горы.** Два горы высшимаго окала 5 сажень.
- Роды.** Рода Боршаговка иметъ отъ рода, на северѣ и владетель въ р. Чульскъ, на ней сѣтъ плотина съ жавальникою которая принадлежить Екатеринскому заводскому, помещику 1811 г.
- Озера.** Одно озеро шириною окала 30 сажень.
- Болотта** } иметъ.
статъ
Леса. Въ обществу численно лесовъ на похъ патриархальству 59, 83 десятинъ 61, состоящіе изъ сосны, дубовъ, осины и липы.
- Поля**
земли По патриархальству лесамъ а вострою частью принадлежатъ.
похда на урядомъ пещанамъ
лесъ и
подпохда земли и
лесъ. 24 иметъ.
- Производство**
Земли. По свойству земли способна къ производству вынуть 2 вида пшеницы рожь, ячмень, овесъ, картофель, капуста, лукъ, чеснокъ, фасоль, горохъ, кукуруза, бобы, ячмень, гречиха, пшеница и капуста. Имютъ фруктовый садъ, какъ то: яблоня, груша и вишня.
- Огородныя**
овощи.

Домашняго скота Петро Павловское общество. С. Петро Павловскія Боршаговка
Земельныя. У землемей селенія считается скота: 1 Волковъ, 989, коровъ 635, лошадей 175, свиней 2770, овецъ 1345. Изъ домашняго скота разводятся: кролики, куры, утки и гуси.

Дичина
Животныя. Въ лесахъ водятся много волковъ, но не много дичины, какъ и зайцевъ.

Рыба, рыба,
поселеніе иметъ

Животныя. Рыбы изъ считается 335, изъ нихъ до 115 сотъ рыбъ отъ чисты и отработаны, у нихъ обхвѣтъ жирныя, а съ

Одежда
и обувь. Вовольно вытатаны, крестьяне носятъ сапоги, а въ время полевыхъ работъ некоторые употребляютъ постовы камыши, и вытатаны изъ шерсти. Женщины и дѣтки во время праздника носятъ бѣлыя шапки красныя и чулки.

Кормъ Пшеница изобильныя и хороша.

Качество
водъ и вода хорошая. Крестьяне, водки добываютъ употребляютъ, но пшеница изобильно.

Примечаніе.

Въ селеніи селенія, находится училище для 35 Крестьянскихъ дѣтей, они обратились русскому языку, при Святиславу и святили свою историю.

С. Петро Павловская Боршаговка .

Нині – с. Петропавлівська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (5709). Петропавлівська Борщагівка вперше згадується в історичних документах XV ст. Село належало київському Петропавлівському монастирю. Наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель Петропавлівська Борщагівка стала державним селом. Дерев'яну парафіяльну Симеонівську церкву збудовано 1755 р. ігуменом Петропавлівського монастиря Антонієм Величковським, у 1849 р. реставровано коштом казни та парафіян.

Деревня Софійская Боршатовка.

- число крестовъ.** мужского пола 256 а женского 266 душ
- снито - положение Торв** Деревня лежит в 10 верстахъ отъ г. Киева на западъ, расположена на равнинѣ.
- Торв** иныя.
- Торв** Ручка Боршатовка течетъ отъ истока на западъ и впадаетъ въ р. Доринъ.
- озера** иныя
- Болота** иныя
- степь** иныя
- леса** иныя
- почва** По пришествію песчаная и глинистая, местами, не плодородная.
- земли** песчаная и глинистая.
- подпочва** иныя
- земли** иныя
- произведеіе** По свойству почвы земля способна къ произведе-
Земли нію пшеницы рожь, ячмень, Крестовые. Выпало отъ
 иныя иныя хлѣба 215, а яровая 175 четвертей.
- огородникъ** Крестовые заводятъ огороды, по большей части
овощи. капустою, свеклою, картошкой, и картоф. репч.
 (17) капустой и отчасти кукурузою, бобу,
 луку, фасолку, огурцами, баклажанами, Абрику,
 и т.д.
- домашній** у жителей скотина: лошадей 200, коровъ
животныхъ. 31, овецъ 206, свиней 109, лошадей 18, и въ домаш-
 ний пасть разводятся крестовыми довольно курей.
- Дикая** водится много оленей.
- животныхъ.** Рыбъ и раковъ иныя, но довольно много.
- Рыбы, раки** иныя.
- пчелы.** иныя.

- Жилища.** Деревяныя срубленныя, 50; и въ дощ. до 150 срубленныя, или
 иныя, и мало шесты. и острятыя.
- овсянъ и овсянъ** Достаточно въ жилищъ крестовыхъ, около 10 дворовъ
 иныя, по причине недостатка скота. Они носятъ сенокосы
 иныя вблизи въ иныя.
- Кормъ** Пола хороша. Крестовые вавки много употребляютъ
качество а мало пшеницы находятъ.
- водѣ и**
- питв.**

Тришкотовые

Каждый годъ Антишь, Квартируютъ въ деревнѣ 180 жан-
 томиновъ.

Д. Софійська Боршаговка.

Нині – с. Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського р-ну (6280). Перша згадка про Софійську Борщагівку датується 1497 р. Село належало Києво-Софійському монастирю. Наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель Софійська Борщагівка стала державним селом. У середині XIX ст. парафіяни села були приписані до Богородицької церкви у Братській Борщагівці.

Селение Братская. Боршатовка.

- Ушло**
Крестыань. служилого пола 127 а шенского Шудуб.
- Имясто-положеніе.** селеніе лежит в 10 верстахъ отъ р. Лыба на западъ, расположено на равнинѣ сѣверо-восточн.
- Горы** н. п. в.
- Воды.** Рѣка Боршатовка; течетъ отъ востока на западъ и впадаетъ въ р. Царюху.
- Озера.** Одно озеро близъ села 30 саженъ в диаметръ до 15 а три саженя въ ширину уединенъ вода.
- Долина степь** н. п. в.
- Леса** По границе селенія лесная и шенскими (лиственн. и ел.)
- почва** плодородная.
- земля** н. п. в.
- подпочва** н. п. в.
- Живы** Пастухи.
- Производство земли.** По свойствамъ почвы, земля способна къ производству бархатныхъ, шерстяныхъ, Крестовыхъ вельветовъ сѣмью д. п. в. 116 а вработо 108 селеніемъ.
- Огородныхъ овощей** Крестовые закупаютъ отходы картофеля (85 четвертей) и вавольна фруктовъ растеній паша въ первомъ предвѣдѣннѣхъ.
- Домашнихъ животныхъ.** у жителей считается скота: лошадей 50, коровъ 31, лошадей 10, овецъ 105, свиней 63, изъ домашнихъ птицъ разводятъ крестовыхъ, не много куръ, утокъ и вавольна курей.
- Дичья** н. п. в.
- Животныхъ.** Находятся много волковъ.
- Рыбы, птицъ, рыбъ и раковъ** н. п. в. а много пчеловоды.
- Животныхъ.** Вавольныхъ считается 30. Изъ нихъ до 10 старухъ вѣсн тѣмъ, на опрощеніи и не чинитъ.
- Одежда и обувь.** В. и шенскихъ достаточны. Находятся 15 семействъ въ дѣлать, на прочномъ лавина шота. Крестовые мастятъ сапоги а вавольна пошиву рыбъ и утраты шотъ шоты.

Корень. Гомоципный.

Качество
Воды и почвы. Вода хорошая, Аудки Крестовые вавольно утраты. Вавольно, но вавольно шоты.

С. Братская Боршаговка .

Територія, на якій знаходилася Братська Борщагівка, входить нині до мікрорайону Микільська Борщагівка, що 1971 р. увійшов до складу Ленінградського р-ну м. Київ. Братська Борщагівка належала київському Братському монастирю і увійшла до казни наприкінці XVIII ст. як державне село. Парафіяльну Богородицьку церкву збудовано 1740 р. (*Похилевич*. – С. 18-19), за іншими даними – у 1770 р. (Києв. – С. 74) і добудовано 1822 р. У 1847 р. під церкву та дзвіницю, що була збудована 1811 р., підведено кам'яний підмурок.

Деревня Никольская Боршоговля

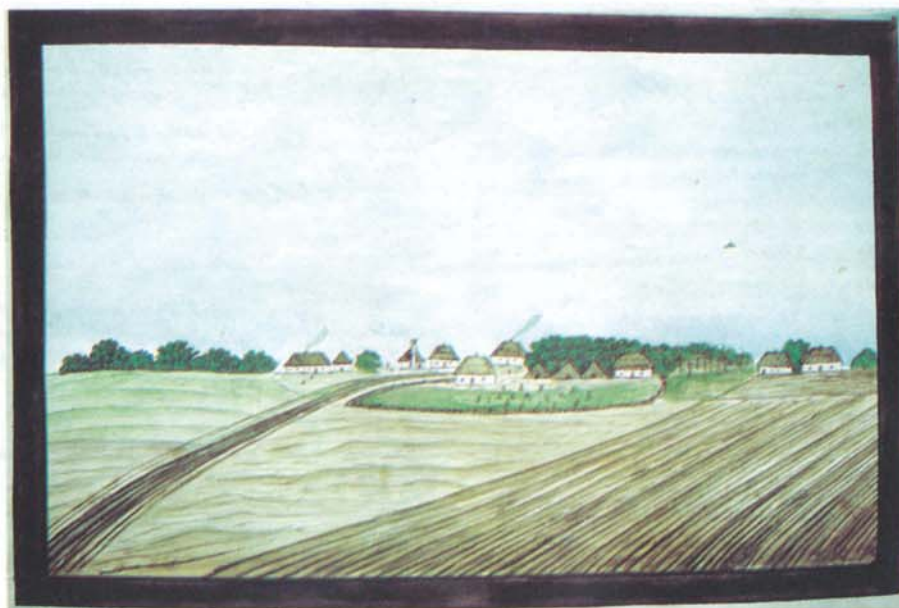
- Училище**
Крестьянъ Мужская школа 79 а женская 85 учб.
Смѣсто
покоященія Деревня лежитъ въ 7 верстахъ отъ Р. Лейва на западѣ, речка впадаетъ на равнину смѣста.
Торги нѣтъ.
Горы Гора Боршоговля возвыш. отъ восточн. на западъ и владѣетъ 86 р. црнѣнъ.
Озера
Болота нѣтъ.
Сѣтъ
лѣса }
почва Попримичиурству песчаная и глинистая (глинистая),
Земля. не плодородная.
Подпочва Песчаная и глинистая.
Земли.
Произведеніе по свойствамъ почвы земля способна къ произведенію
Земля. всѣхъ хлѣбныхъ растений, крестьяне вѣтвѣляютъ озимую пшеницу 100, а яровую 142 четв. четвѣй.
Огородничья Крестьяне засаживаютъ огороды по вѣтвѣннѣй частямъ
овощи. картофелемъ (по вѣтвѣннѣй) капустою, свеклою, огурцами, лукомъ, и отчасти: кукурузою, тыквами, дынями и баклажанами.
Домашняя
животновѣд. У жителей деревни скотина: лошади; воловъ 6, коровъ 19, свиней 6, овецъ 52, (жилий 50; 146 домашн. птицъ птичь разводятся крестьянами Курей маю.
Рыбн.
Животновѣд. Находится много овецъ.
Жилища. Асфѣтъ нѣтъ считается 27. учб. нѣтъ въ вѣтвѣннѣхъ. Крестьяне имѣютъ въ вѣтвѣннѣхъ 18. Аспѣтъ для отращиванія и овецъ учб. нѣтъ съ вѣтвѣннѣхъ имѣютъ скотина въ зимовникѣ.

- Рыбн.**
раки, Мѣлѣн. Рыбъ и раковъ нѣтъ а правое мало.
одежда
и обувь Въ вѣтвѣннѣхъ достаточнаго нѣтъ и не покупаютъ обуви, и вѣтвѣннѣхъ по причине паденія скота, крестьяне не носятъ обуви.
карты Достаточнаго нѣтъ.
Качество
водъ и
лѣтъ. вода хорошая. Крестьяне мало употребляютъ вѣтвѣннѣхъ и много пьютъ.

Д. Никольская Боршаговка.

Нині територія колишнього державного села Микільська Борщагівка входить (з 1971 р.) до одноіменного житлового масиву у Ленінградському районі міста Києва. До секуляризації монастирських володінь наприкінці XVIII ст. село належало київському Микільському монастирю. Парафіяни Микільської Борщагівки до середини XIX ст. належали до Дмитрівської церкви в Жулянах.

Д. Михайловская Боршаговка .

Нині територія колишньої Михайлівської Борщагівки розташована у межах київського житлового масиву Микільська Борщагівка. Село належало київському Михайлівському Золотоверхому монастирю. Після секуляризації наприкінці XVIII ст. Михайлівська Борщагівка стала державним селом. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Дмитрівської церкви в Жулянах.

Деревня Совки.

- число**
Крестованъ. Мученского тока 89, а мученского 105 душ.
оставляют солдатъ 3.
- мѣсто**
положеніе. Деревня лежитъ в 8.5 верстахъ отъ р. Кіева на лѣво,
расположена: гора въ восточн. свѣтѣ, а частію
на бровъ, отрученнаго, горами и хуторами.
- Дороги.** Уличныя улицы: 1^я Дубовъ, 2^я Липовъ,
3^я Березовъ, 4^я Яблоневъ, 5^я Вишневъ, 6^я Ореховъ,
7^я Малиновъ, 8^я Черничковъ, 9^я Ясеневъ, 10^я Березовъ,
11^я Липовъ. Въ восточн. свѣтѣ отъ 5 до 6 стѣнъ.
- Роды.** Есть два каменныя рѣки. 1^я Соколовъ, 2^я Рудъ,
оба текутъ отъ горы на сѣверъ. 3^я Рудъ, текутъ
отъ сѣвера на востокъ, въ впаденіе въ р. Днѣпръ.
4^я Рудъ, текутъ отъ восточн. свѣта.
- Озера.** Одно мелководное озеро которое называется Вишневъ.
- Болота.** Находятся въ болото въ днѣпрѣ около верстахъ.
- Стѣны.** Кирпичъ.
- Лѣса.** Находятся кустарники кругомъ деревни въ коли-
чествѣ около 10 верствъ, частію липы, осины око-
ло 2 и 3 верствъ, частію же изъ дубовъ, березъ,
липы, березы, ясеня, березы, липы и березы.
- почва**
земли. Супесь, глинистая, а частію песчаная.
- почва**
лѣса. Глинистая и песчаная.
- подпочва**
земли и
лѣса. Глинистая и песчаная.
- Произведеніе**
земли. Пшеница, рожь, овесъ, ячмень, просо, гречиха,
горохъ, фасоль, капуста, лукъ, чеснокъ, свекла, картошка,
огурцы, кабачки, дыни, тыквы, и прочее.
- огородныя**
овощи. Картофель, капуста, свекла, фасоль,
огурцы, кабачки, дыни, тыквы, и прочее.

- Домашнія**
Животныя. У жителей считается скотъ: лошадей 40, коровъ 10,
козъ 6, свиней 20, овецъ 30. Изъ домашнихъ
птицъ разводятся: курочки, гуси, утки, индюки,
и прочее.
- Дикая**
Животная. Изъ дикой животной: волки и лисы живутъ по рѣч-
камъ, а также и зайцы.
- Рыбы**
Рѣки и пруды. Рыбы: караси, щука, окунь, лещь,
сазанъ, карпъ, плотва, и прочее.
- Жилища** Кирпичъ и глиняныя. До 10 старшихъ жилищъ,
но число и другое.
- Одежда**
и обувь. Одежда достаточная. Крестованъ и Крестовановъ
одежда: шапки въ деревнѣ, а въ городѣ
одежда Кіева. Изъ обуви сапоги.
- Хоры** Достаточныя.
- Качество**
водъ и
путь. Вода хорошая. Воды Крестованъ, и прочее
превращаются а мало пьются.

Д. Совки.

Назва Совки вперше згадується у документах початку XVII ст. З 1618 до 1787 р. Совки належали Києво-Печерській лаврі, згодом, після секуляризації монастирських володінь, стали державним селом. У межах Києва Совки перебувають з 1923 р., нині – у складі Залізничного р-ну міста.

Селение Блужини.

- число**
Крестыянъ. Пущинская поля 198 а Мещанская 216 а, 1 ш⁶.
- именно**
положение селение Блужини въ 12 верстахъ отъ г. Калуги на востро-
западъ, на рѣкѣ Блужинѣ.
- Горы.** нѣтъ.
- Источники.** Рѣка Коргаловка, на ней есть плотина съ мельницей.
- Озера.** нѣтъ.
- Болота.** въ низинѣхъ далеко около верховъ и шириною отъ 10
до 30 сажень.
- Леса** нѣтъ леса на северо западъ по трети мужицкую сосновое
и составляющій изъ дубовъ, березы, вишни и липы.
- Почва земли.**
и Леса. песчаная и плодородная.
- подпочва**
земли и Леса. песчаная и глинистая.
- Производство**
земли. пшеница и рожь. Крестыяне по трети мужицкую
высѣваютъ трещину, не много ржи и овса.
- Огородные**
овощи. крестыяне высѣваютъ огороды, по большей части
картофельный, не много капустного, свекловицы,
огурцы, тыквы и лисички.
- Дома и скотъ.**
животныхъ. у жителей считается скота: лошадей 30 коровъ 40,
козъ 3. свиней до 100, овецъ 50, изъ которыхъ
много телятъ разводятся. Крестыянка имеетъ
курки.
- Дикая**
животность. изъ лесовъ водятся много зайцевъ.
- Рыбы**
Рѣки, притоки нѣтъ
и Леса. Крестыяне высѣваютъ 35, изъ нихъ 30 отарныхъ
много изъ нихъ телятъ, не много и не отарныхъ.
потому что Крестыяне не имеютъ веревъ для отарки.

- Одежда**
и обувь достать въ окрестностяхъ, но въ селеніи Блужини
коротъ. или короткія сапоги.
достаютъ въ селеніи.
- наземъ**
водъ и вода хороша, но Крестыяне, иногда, употребляютъ
питья. а воды много, берутъ изъ окрестностей.

С. Біличі.

Нині – житловий масив Біличі в Ленінградському р-ні Києва. Приєднано до міста 1966 р. Біличі згадуються в літописах 1161 р. У XVIII ст. належали Києво-Печерській лаврі. Після секуляризації наприкінці XVIII ст. Біличі стали державним селом. Дерев'яну парафіяльну церкву збудовано 1797 р., у 1852 р. ґрунтовно перебудовано державним коштом і прибудовано нову дзвіницю.

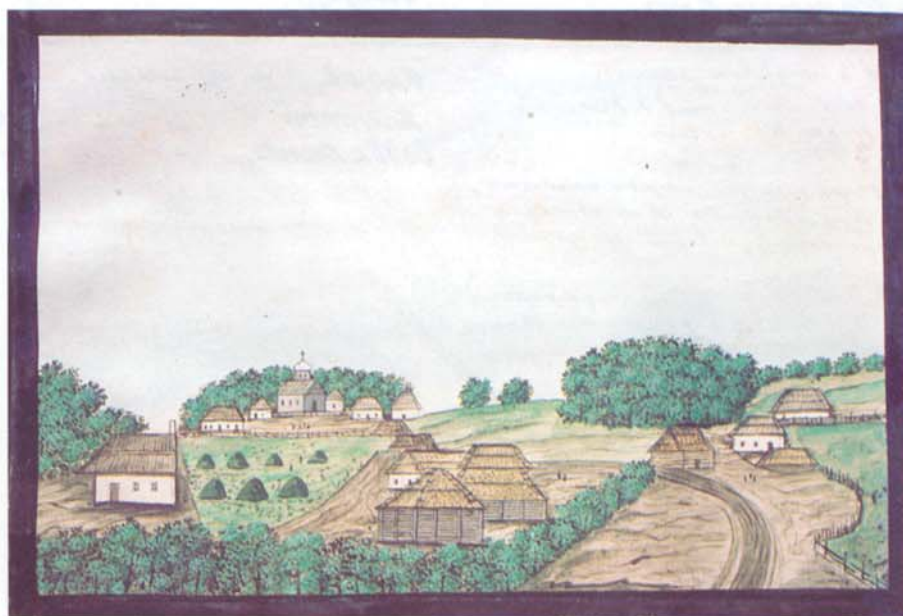
Петро Павловское общество.

Селение Жуляны.

- Число жителей.** Крестьян мужского пола 260 женского 261 души
и 11 православных священников и монахов, мужского
пола 31 а женского 101.
Оставшихся солдат 13 а ихв 14 человек.
- Место положения.** село лежит в 6 верстах от г. Киева на юго-восток и
на равнине.
- Торги**
озера (нет).
Болота.
степь
леса находится в юго-восточной части и юго-западной
части. Артык лес в охотничьей.
- паша.**
земли (лиственничная и сосновая, не плодородная)
почва
леса смешанная и лиственничная
подпочва
земли смешанная и лиственничная.
леса.
- Производство.**
Земли. крестьяне владеют огулом ханов 165 а
хрובה 186 четвертей.
- Огородники**
общины. крестьяне владеют огородами пашей Курто-
фелек (175 четвертей) ханушата, Вурдаши,
Слакошь, Галогоши; и огородами Мезькова.
- Дома и скот.** У жителей считается скота: лошадей 206,
коров 102, лошадей 21, овец 150, свиней 150
- Рыбные**
животные. в реках водятся много рыб.

Петро Павловское общество. (Жуляны).

Рыбные
Рыбы, Мухом. нет.**Жилища.** В селении есть синагога 58, мушкет до 20 человек
всех типов для числа жителей, бедняков. часть
никуда и не опрывает.**Одежда**
и обувь. селения крестьяне (бедно одеты. они носят
сапоги.**Кормить** водят худши.**Кормить**
водь и пашей. вода хорошая, родки и Мезь Куртовика
умеренно употребляют и она не вредит.

С. Жуляны

Нині с. Жуляни Києво-Святошинського р-ну Київської обл., розташовується на південно-західній околиці міста Києва. В літописах неодноразово згадується річка Желянь (Літопис руський... – С. 135, 189 та ін.). Жуляни належали Києво-Софійському монастирю. Наприкінці XVIII ст. Жуляни внаслідок секуляризації монастирських земель стали державним селом. Парафіяльну Дмитрівську церкву збудовано 1715 р. і 1847 р. її розібрали як стару. Того ж року було збудовано нову дерев'яну церкву, яку 21 червня 1859 р. повністю знищено блискавкою.

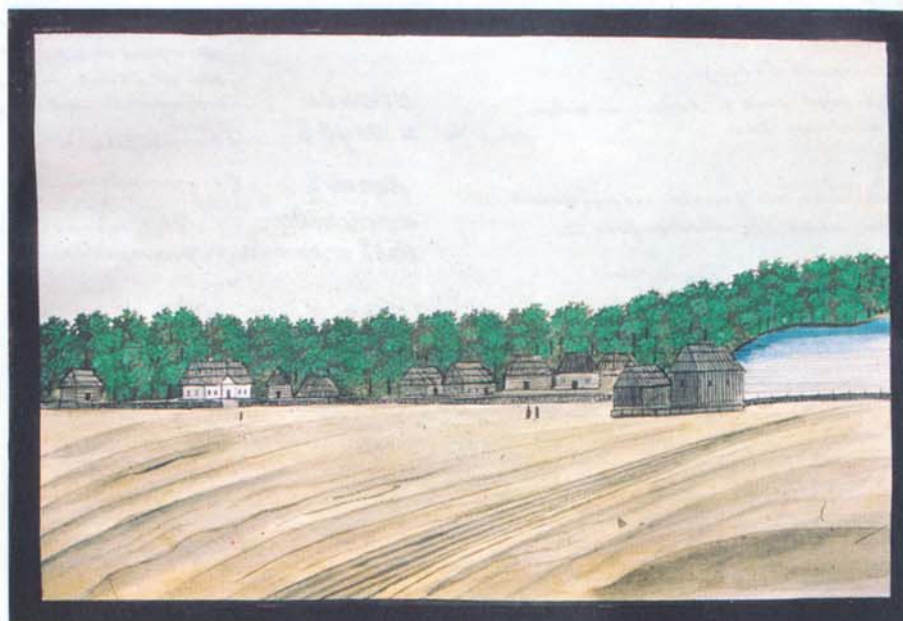
Деревня Романовка.

число

Крестовнякъ. Численнаго населения 34 а мужского 30 человек.**Место поселения**. Деревня лежит в 18 верстах от г. Киева, на берегу запятой, на равнине в низине.**Горы**. Нет.**Воды**. Река Ирпень течет от берега на северъ а впадает в р. Ирпень. На ней есть плотина (в старинныхъ и новыхъ) которая называется «Крестовнякъ» (Крестовнякъ).**Озера**. Нет.**Леса**. Находятся лес. скляного оврага в низине около дофорта. по преимуществу сосновый и смешанный дубовый и березовый.**Паша и подготовка земли и** { не паша.
леса.**Производство****Земли**. Крестовнякъ ввѣнчанъ оуказомъ 1822 года 11 октября а вдоваго 321 чаркишъ.**Огороды и овощи**. Крестовнякъ засѣваютъ огородами картофеля, капусты, огурцовъ, помидоровъ, салатами и прочими.**Домашній скотъ**. Численнаго скота: лошадей 11, коровъ 20, свиней 11.**Дичина**. На охоту водятся много волковъ, особенно зайчатъ, много лисицъ и дикихъ козъ.**Рыбы**. Изъ р. Ирпень находятъ: щуки, караси, окуня, судака, карпа и прочее.**Знаменитости**. Асахи ихъ считается 14. Вульнухъ до 4 старшихъ и ихъ потомки по числу.**одежда и обувь**.

Мужики одеты в рубашку, почти все носятъ пальто.

Караи не употребляютъ**Качество воды и пашки**. вода хорошая. Асхи Крестовнякъ довольно хороши. пашки ихъ считается 14. Вульнухъ отъ асхи 14.

Д. Романовка .

Нині – у складі м. Ірпінь Київської обл. В XVII ст., коли Ірпінь був прикордонною річкою, Романівка була торговим селом. Пізніше належала Києво-Печерській лаврі. Наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель Романівка стала державним селом. У середині XIX ст. парафіяни Романівки були приписані до церкви в Біличах.

Хуторъ Людска.

- число**
Крестованъ. Мужицкого пола, 9 а Штисского 22 душъ.
место хуторъ, лежитъ въ 16 верстахъ отъ П. Кіево, на северо-
положеніи. западъ, расположенъ въ срединѣ леса
- Горы** низки.
Воды Рѣчка Людска, течетъ отъ востока, на западъ и впадаетъ
 въ р. Чернѣ, на югъ плотины съ жерновницею.
Озера. нетъ.
Лѣса одна большая липовая около 4 верстъ, и ширинная шибъ с'ю
 10 сажень
Леса находима, Липы длиннаго и шириннаго роста въ верстѣ, пограни-
 муженскому соснѣ и. много дубовъ, ольхи, березы,
 и березы.
- почва.**
земли песчаная.
почва песчаная, иногда глини свѣрая и на суховую.
Леса подпочва.
земли песчаная.
Леса. песчаная.
произв. земли
Земли. Крестованъ од. валою мало Ржи.
- Огородныя** Крестованъ заделываетъ огороды не много картофеля,
овощи. а отчасти свѣдлого и тыквы и капусту.
- домашній**
животный у жителей скота, считается, скота: лошадей 8,
 коровъ 3, свиней 3.
Овцы
животныя въ лесахъ водятся много волковъ.
Рыбныя реки, въ рѣчкѣ Людскѣ: вьюги, щуки, латва, ра-
бѣхъ хвѣ не много а хвѣдокъ много.

Жилища

одежда
и обувькарты
качество

водъ и почвы.

Удѣлъ имѣетъ два пашни. для высева пшеницы. Нахоситъ,
 съ мѣсяца октябрь 'всѣхъ въ трудности купитъ пшеницы,
 для жителей деревни Людской, которая по -
 мѣстности является а платитъ въ казну 15 руб.
 денегъ.
 восточной.

Восточной.

Вода хорошая, Рѣчки Крестованъ и мало
 употребляютъ а платитъ. нетъ.

Хуторъ Любка.

Хутір розташовувався в лісі, в межах сучасного Києва, на північ від житлового масиву Біличі. (Див.: Карта Киевского уезда к описанию его Л.И.Похилевичем. – К.,1864; Киевская область: Общегеогр. карта. – К.1992. – Л.2). До кінця XVIII ст. був власністю Києво-Печерської лаври, після секуляризації монастирських земель перейшов до державних володінь. Парафіяни хутора належали до церкви у Біличах.

Поселяне
ПетроПавловскаго и Благородскаго обществъ .

Старо Петровское общество.

Селеніе Вышгородъ.

—— *Старыя Петровцы.*

—— *Лютеждъ.*

Деревня Борки.

Хуторъ Гута.

—— *Пилынья Мощунъ.*

—— *Горянка.*

Селеніе Мостище.

Селеніе Вышгородъ.

число

крествянъ. Русскаго пола 319 а Немекаго 388 душъ.

Место селеніе лежитъ в 6 1/2 верстахъ отъ с. числа на северъ,
положеніе на берегу р. Дмитра, расположено частью в 6 в сажень
 яру, а частью на возвышен. окружено древнею крепостью.

Торги. значительнѣйшихъ торгъ 13, названія коихъ 1. Замковикъ,
 2. Косопина Захощилъ, 4. Дабрашевскіи шпиль, 5. Дк-
 довица, 6. Поповъ шпиль, 7. Сергеева, 8. Кабаловъ шпиль,
 9. Николаенко шпиль, 10. Мергало шпиль, 11. Курганъ
 шпиль, 12. Даравинъ шпиль, 13. Полякы. Изъ выш-
 кимъ отъ 30 до 40 сажень.

Воды. р. Дмитръ.**Озера.** одно озеро около мѣстца Крестати, круглое шириною до
300 сажень.**Болота.** одно болото длиною до 300 сажень а шириною около 300.**Стѣны** не имѣютъ**Лѣса.** лѣсъ длиною до 6 верстъ а шириною около 2 по рѣч-
 ности; сосны, между коихъ находится изъ рѣдко
 березы и осины.**Почва** земля плодотворна по средству навоза и удобренья.**Почва** на худомъ песчаномъ.**Земли** и **подпочва** земли и **лѣса** земли и **лѣса****Производство** по свойству почвы земля производитъ
земли. всякъ Хлебъ и растенія притомъ и вино и медъ**Огородныя** овощи. Крествяне заготавливаютъ огороды по своей части картофеля
 капусту, свеклу, лукъ, морковь, и т. д. а также и довольно
 плодовитыхъ деревьевъ, какъ то: яблоня, груша, вишня, слива,
 вишня, груша, ореховые и шалвовые и т. д.

Домашняя

Старо Петровское общество. С. Вышгородъ.

Животныя у жителей считается рогатого скота: 130 овецъ
 237, Коровъ 98, Лошадей 20, Козъ 108, Свищъ 202,
 Вѣсей 103. Изъ домашнихъ птицъ разводятся Хвосты,
 тупоносый гусь, утки и курь.**Дикая** животныя. Изъ дикихъ водятся много волковъ, лисицъ и зайцевъ.**рыбы** раки, пѣвки, уже сказано какія рыбы находятся в р. Дмитръ.**Жилища** вѣкъ ихъ считается 40. Изъ нихъ старѣхъ 3, а съ кир-
 пичными трубами 20. Стены и потолокъ не чисты и
 опрочены, а во время наводненій р. Дмитра 10 изъ
 нихъ утопляется.**Одежда** и **обувь.** Домашняя. Аск крествяне носятъ сапоги а
 во время наводненія жемчужны и дѣлать носятъ ихъ
 крапчатого цвѣта.**Хлебъ** и **качество** **водъ** и **питья.** Изъ пшеницы.
 Вода хорошая, водки крествяне употребляютъ употре-
 бляютъ, а находятъ мало пива и т. д.

Трицерковіе.

Селеніе Вышгородъ есть древнее мѣсто.

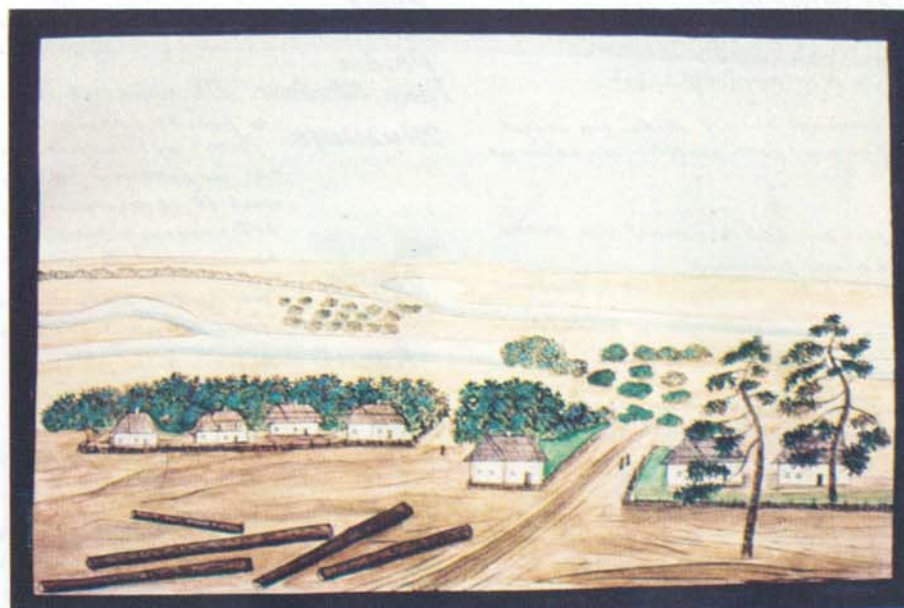
Около селенія между Крестати находится три
 церкви посвященныя 1. Меланію 2. Барлааму,
 а 3. Крестати.

находится въ селѣ гетмана Кургановыхъ Закадубъ.

С. Вышгородъ.

Нині – с. м. т. Вишгород, центр одноіменного району Київської обл. (22400). У літописах Вишгород згадується починаючи з X ст. (Літопис руський... – С. 35, 48 та ін.). У XVIII ст. належав Межитирському монастирю. Після конфіскації монастирських земель наприкінці XVIII ст. Вишгород перейшов до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Борисоглібську церкву збудовано 1744 р., розібрано 1860 р.

Д. Старые Петровцы.

Нині – с. Старі Петрівці Вишгородського р-ну Київської обл. (2967). За переказами, село засновано за часів Київської Русі. Старі Петрівці належали Межигірському монастирю до кінця XVIII ст., коли внаслідок секуляризації монастирських земель стали державним селом. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Богородицької церкви в Лютіжі.

Селение Лютежъ.

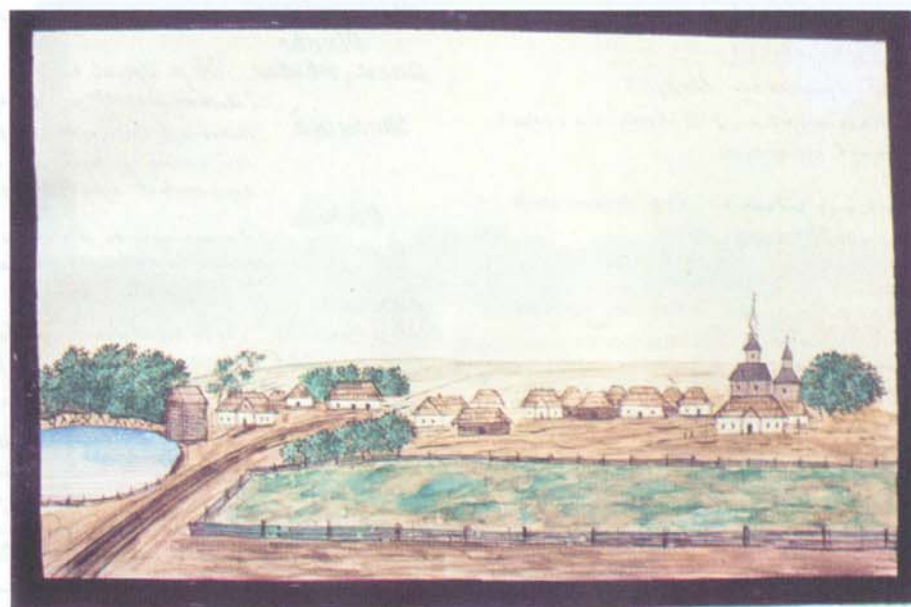
- Число**
Крестьянъ. Мужского пола 185, а Женского 197 душъ
- Место-положеніе** в лѣвѣй Лютежѣ в 22 вёрстахъ отъ г. Лютежа на сѣверѣ, отъ г. Дмитра в 21 миль вёрстахъ, расположено на равнинѣ
- Классификація**
- Земли.** Считаются плодотворной земли 417 десятинъ 822 сажень.
- Торфа.** Слѣды торфа въ высшемъ околомъ 3 сажень
- Воды.** Рѣчка Лютежъ течетъ отъ юга на востокъ и впадаетъ въ р. Дмитра
- Озера.** Одно озеро вѣдичаго околомъ 260 сажень длиннаго околомъ 10. Оно вѣдичаго околомъ в вѣрствѣ шириною отъ 10 до 40 сажень
- Болота**
(тепъ)
Лѣса. Находятся лѣса 94 десятинъ и 622 саж. по преимуществу березовыхъ, между которыми находятся много дубовъ, сосенъ и елей. Въ лѣсахъ растутъ много грибовъ.
- почва**
Земли. песчаная
- почва**
лѣса на сучавкахъ лѣсноты и мѣстами свѣрало
- подпочва** глинистая
- Земли лѣса** глинистая
- Произведеіе.**
Земли Крестьяне въискиваютъ озимыхъ хлеба 140 а. ярового 100 четвертей
- Огородникъ.** Крестьяне засѣваютъ огорода по-малой частіи картофелемъ, капустою, огурцами, баклажанами, и частіи лукомъ и шибякомъ
- Поманіе**
животныхъ. у жителей считаются скотина: Волковъ 49, коровъ 40, лошадей 3, козъ 10, свиней 106, птицъ 51. Изъ скотины и птицъ разводятся крестьянскими чучелъ, утокъ и куръ.

- Дикая**
животная. Въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисъ и зайцевъ, калыного Дмитра Коуъ.
- Рыбы**
Рѣки, потоки. Изъ рѣки. 14 чукъ, Караси, Шлюпки, Лиски, много карасей и карасей.
- Живлица.** Изъ рѣки считается 37. Изъ нихъ до 6 отарбахъ, она по большей частіи, калыны, окрестности, а съ 10 съ кривыми трубами, и другія, обильно много шлюпокъ и карасей; но Крестьяне не используютъ лѣса для отарбахъ
- Одежда**
и обувь Подшубъ достаточны, но есть на которые. Шубы одыны и бѣдыны по привычкѣ лавочнаго скота.
- Коравъ**
качество не плодотворной потому что Крестьяне имеютъ мало земли и она не плодородная.
- Воды**
и питья. Вода хорошая, Воды Крестьяне употребляютъ употребляютъ а питья мало.

ПРИМЕЧАНИЕ.

Въ селеніи Лютежѣ находится училище для 20 Крестьянскихъ дѣтей котораго обучаетъ священникъ Михайлъ Пономаній, отъ 1842 года, русскому языку, арифметикѣ, и священнической исторіи.

При селеніи видны слѣды Лавра и урочище называемаго Пуровишского, отъ по разказамъ стариковъ, въ древнее время стояли турки, во время нашествія Баттля.

С. Лютежъ.

Нині – с. Лютіж Вишгородського р-ну Київської обл. (2277). У XVIII ст. належав до володінь київського Межигірського монастиря. Наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації церковних земель Лютіж став державним селом. Дерев'яну парафіяльну Богородицьку церкву було збудовано у 1800 р. за підтримки колишнього київського в'їта Михайла Григоренка.

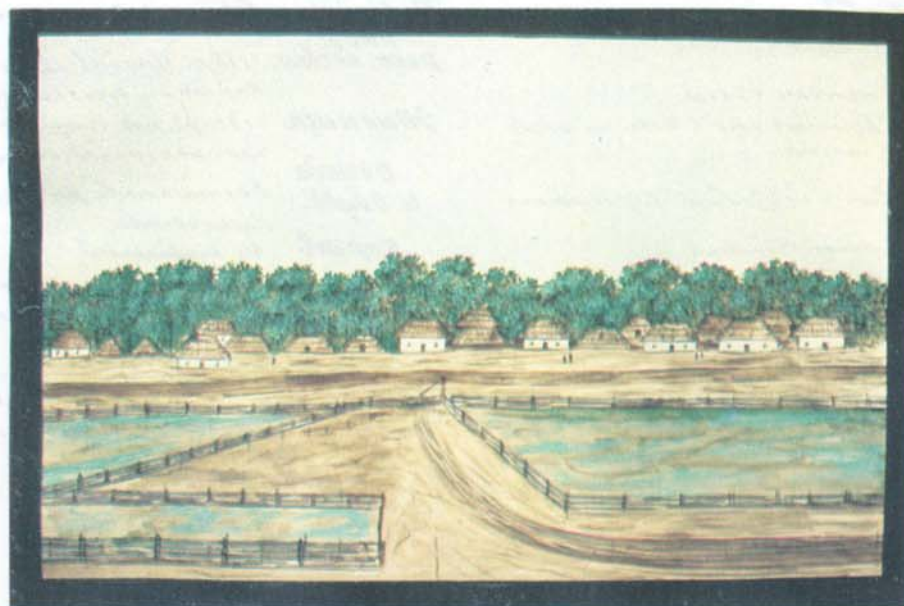
Деревня Борки.

- Число**
Крестыянъ. Численно пола 129. а мужского 141 душъ
Место Деревня лежитъ въ 30 верстахъ отъ г. Мѣла на лѣвѣ
положеніи расположенна на равнинѣ и юго-вост.
- Классификація**
Земли. состоитъ земли убогой и не удобной 384 десятинъ,
 2310 сажень
- Боры** вѣтвистыя вѣсннковаго около 5 сажень
Воды. Гала Црпелъ
Озера. одно озеро ширинною около 12 сажень и длиною вѣрста
Болота. одно болото круглое ширинною около 2 версты.
степь, лѣсъ.
- Лѣса**. Находятся лѣсу 619 десятинъ 243 сажень по при-
 нятію вѣсннковаго сосновыя, и малое количество дубовъ,
 березъ, осинъ, липы, и толь. въ немъ растутъ
 много грибовъ
- Почва**
земли три четверти сѣвернаго песчаная и шестая часть сѣрак, не
почва и вѣсннковаго.
- Лѣса**. песчаная, сѣракъ
Подпочва
земли и
Лѣса. песчаная.
- Производство** Крестыяны вѣсннковаго озимого хлеба 98 а яровая 84
земли. вѣсннковаго
- Огородныя** Крестыяны возделываютъ огороды на сѣверной сторонѣ,
овощи. картофельныя, капустная, свѣ. лукъ, огурцы, кабачки,
 казанная, и отчасти лукпорей и тѣквота.
- Ромашникъ**
Животныя. У жителей считается лошадей 6, быковъ 31, лошадей 10,
 овецъ 98, свиней 100, курицъ 200, домашнихъ птицъ разнаго рода. Крестыяны
 держатъ утокъ и гусей.

- Дикія**
Животныя. въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисицъ и зайцевъ.
Рыбы
раки, лягушки. въ р. Црпелъ, Шурки, Скуны, Сѣбе, Липы, Маурки,
 довольно раковъ и лягушекъ.
- Живлица** въ ней ихъ считается 40. Изъ нихъ старшихъ 9, они по болъ-
 шей части не хворятъ и не умираютъ. 20 изъ нихъ принадлежатъ
 купеческихъ прудовъ. въ 1845 году 15 изъ нихъ была вода.
- Одежда**
и обувь. Восточники вѣсннковаго не носятъ и не покупаютъ Крестыяны
 одѣны одѣты, зимою они ходятъ въ сапогахъ и лаптицахъ
 въ лаптицахъ
- Хлебо**
водъ и питвѣ вода хорошая, а грядки Крестыяны употребляютъ
 чистую и чистую очень мало.

Прииманіе.

Жильцы вѣсннковаго отъ Д. Борки и (Антонъ) и въ убогой. За-
 вѣсннковаго Холма или Паславъ (въ вѣсннковаго вѣсннковаго
 вѣсннковаго Паславъ. Изъ вѣсннковаго Холма (вѣсннковаго) въ
 вѣсннковаго и вѣсннковаго Холма (вѣсннковаго) и изъ котораго находится
 около 100 десятинъ вѣсннковаго отъ вѣсннковаго
 вѣсннковаго, какъ говорятъ старожилы.

Д. Борки.

За переказами, Борки засновані дуже давно, про що свідчили залишки багатьох кам'яних будівель. До передачі монастирських володінь державі наприкінці XVIII ст. належали Межигірському монастирю. В середині XIX ст. парафіяни Борків були приписані до Богородицької церкви в Лютіжі. Колишнє село Борки було розташоване в місці впадіння річки Ірпінь у Дніпро, затоплено в середині 60-х років XX ст. внаслідок спорудження біля Вишгорода греблі Київської ГЕС.

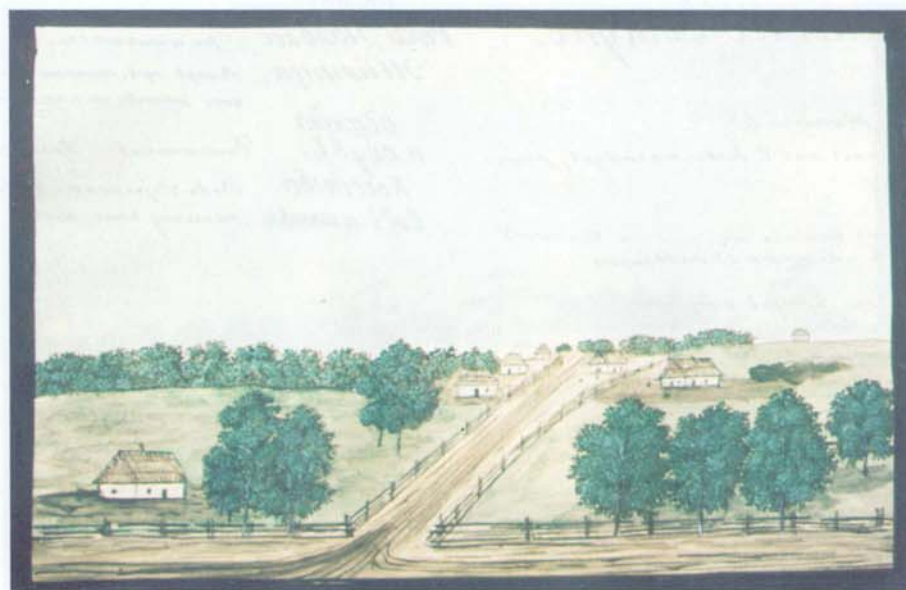
Хуторъ Тума.

- число**
Хрестыянн. Мумскаго пола 47 а женскаго 45 дѣтъ
земля Хуторъ лежитъ въ 30 верстахъ отъ П. Пскова на северъ, расположенъ на равнинѣ известъ.
Классификація
земли. состоитъ земли удобной и неудобной 137 десятинъ
Торби 361 сажень
Роды земля болотъ, болотнаго около 5 сажень.
Узды Рѣка Грива,
Узера Кива,
Болотта. Одно болото длиною около сорока и шириною около 10 сажень.
степь нетъ
Лѣса Вокругъ хутора находится Лѣсу 11 десятинъ въ 1600 сажень по направлению Сосновѣхъ и елавохъ Кожи. Сидя Су, дѣл, брусъ, сосна и липы и др. 138 сажень растенъ много грибовъ.
почва земли песчаная.
почва
Лѣса. на удобной песчаной.
Подпочва.
земли и
Лѣса. песчаная.
Производство
земли. Хрестыяне всеняютъ озимую пшеницу, 20 а яровая
огородныхъ
овощи. Хрестыяне производятъ огорода по ближайшей окрестности, капуста, редисъ, свекла, лукъ, морковь, огурцы, помидоры, лукъ, чеснокъ, фасоль, горохъ, и различные корнеплоды и овощи.
Толкованіе
Животныхъ. у жителей считается скотъ, лошадей 20, коровъ 10, лошадей 4, свиней 11. Изъ домашнихъ птицъ разво дается хрестыянскими гуся, утки, курви.

- Дикая**
животныхъ. Въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисицъ и зайцевъ.
рыбы
раки, моллю. 138 р. Циренъ; Щуки, Олухи, Сомы, Лещи, Караси, и довольно раковъ и плавучей.
Живлица 138 р. ихъ считается 9. Изъ нихъ до 4 старыя они просторны, чисты и воодушевлены.
Одежда
и обувь. Достаточныя бороды, хлопчатые Хрестыянскіе, Шелкы одатъ.
Хоры на удобной.
Качество Вода хорошая, родки Хрестыянскіе чисты и
водъ и раст. употребляютъ, а плавучей чисты.

Примѣчаніе.

на іероглики Циренъ находится древняя рѣдуня.

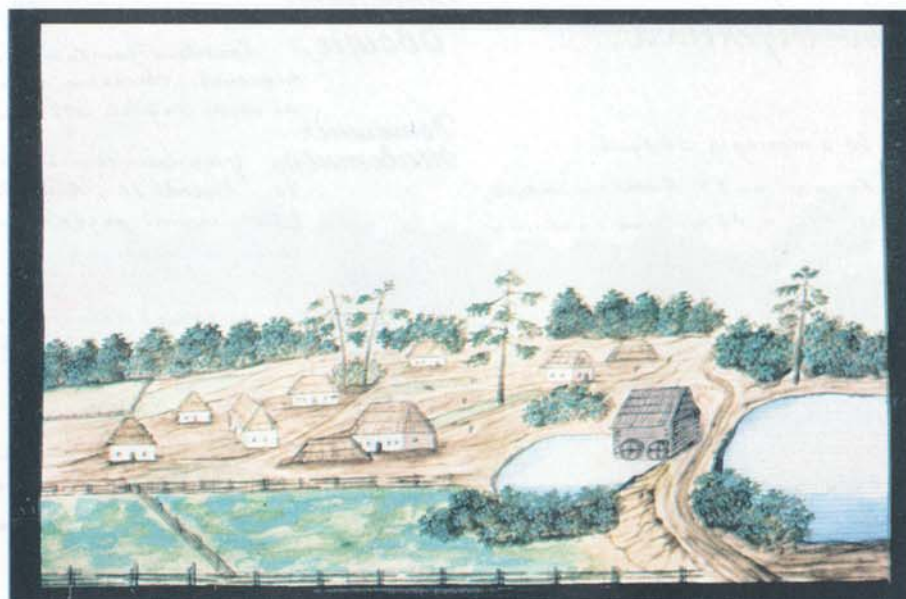
Хуторъ Гута.

Нині – с. Гута Межигірська Вишгородського р-ну Київської обл. (268). Хутір Гута у XVIII ст. належав Межигірському монастирю, але наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель відійшов до державних володінь. У середині XIX ст. парафіяни Гути були приписані до Богородицької церкви у Лютіжі.

Хуторъ Пылныя Мощунъ.

- число
Крестьянъ. (Мужского пола 31 а Женского 41.
место
положеніи. Хуторъ Пылнъ въ 15 верстахъ отъ П. Лыба на северъ, рече
Лыба въ урочище Лыба.
Торби. Не имется.
Луга. Луга обильныя травой отъ близости ма... а Пылнъ
въ р. Зынь. На нихъ есть и латиска. съ медвядом.
Озера. Не имется.
Болота. В болотахъ елиного съ 100 сажень а шириною около 10
степь. Не имется.
Леса. Находятся Лыба въ близости в верстахъ отъ... а около
и др. в Лыба, по преимуществу сосны а мало дубовъ,
Лыба, Сухъ, Лыба, и др.
Почва
земли. Песчаная
Почва. Песчаная
Лыба
подпочва. Песчаная
земли и
Лыба. Песчаная.
Производство
земли. Крестьяне по преимуществу занимаются бичевкою. Ржанъ,
а пшеница, гречиха и овса мало.
Огородныхъ
Рыбца. Крестьяне занимаются огородами, по большей части
свекла, картофелемъ капустою, огурцами, и
отчасти кукурузою, тыквою и кабачками.
Домашняя
Животновъ. У жителей считается скотины лошадей 10,
коровъ 15, овецъ 20, свиней 21, изъ домашнихъ
птицы разводятся: крестьянскихъ овецъ 14, утки и
гуси.
Дичи. Малыхъ водятся: много воробей, много дичи и
Животновъ. Лыба, Лыба и Лыба.

- Рыбь
Рыба, Пылнъ. Не имется.
Пылнъ. Рыба съ скарлатою 9 рыбъ отъ 3 сажень
они растутъ и опросты.
Оджда
и одубъ. Достаточны. Крестьяне ловятъ (рыбу).
Качество. Рыба хороша. Крестьяне водятъ мало ухаживаютъ
воді и плавъ. потому что плавъ (рыба), а плавъ (рыба).

Хутір Пильня Моцунь.

За Л. Похилевичем, Моцун, або Пильня. Нині – с. Моцун Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (835). У XVIII ст. хутір належав Межигірському монастирю, але наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель відійшов до державних володінь. Парафіяни хутора в середині XIX ст. належали до церкви у Мостищах.

Хуторъ Торьянка.

- Число**
Крестьянъ. Мужеского пола 40 а женскаго 34 души.
- Ското**
положеніе Хуторъ лежитъ въ 15 верстахъ отъ г. Ливна на северѣ,
 памятникъ на завалинѣ и лѣса въ сѣвернѣею сторону отъ
 лѣса.
- Торы** лѣсъ.
- Роды.** Рыба лотуха телитъ отъ вѣстога на западъ и
 на востокъ въ р. Черныи на ней сѣтъ плотины и дѣла
 плотины содержатъ много сѣренинъ.
- Озера** лѣсъ.
- Болота** Одно сѣсно длиною до 3 верстъ а ширинною около
 1/2 версты.
- Стѣны** лѣсъ.
- Лѣсъ.** Лѣсъ длиною до 6 верстъ а ширинною около, преимущественно
 сосна и береза, много клена и липы, березы,
 ольха, а также лѣсъ и верба, въ немъ растутъ много
 грибовъ.
- Почва**
земли По преимуществу сѣсно песчаная, много гальки и раковинъ
почва и гальки
лѣса. песчаная и галька.
Подпочва
земли и песчаная.
лѣса.
- Произведеніе** По свойству почвы земля способна къ производству
земли. разныхъ хлебныхъ растений. Крестьяне занимаются
 довольно ржи, много пшеницы, овса, ячменя и
 гречихи.

Огородныя

Овощи. Крестьяне занимаются огородами по болѣе части лѣсъ
 табакомъ, свеклами, огурцами, капустою, картошкой,
 но почти каждой годъ случается уничтожаться.

Домашнія.

Животныя. У жителей считается домашняго скота: лошадей
 10, коровъ 10, лошадей 2, свиней 20; изъ домаш-
 нихъ птицъ разводятся крестьянскими: куры,
 утки и курлы.

Дикія

Животныя. Изъ лѣсовъ водятся, много волковъ, лисицъ,
 и зайцевъ а мало дикихъ козъ.

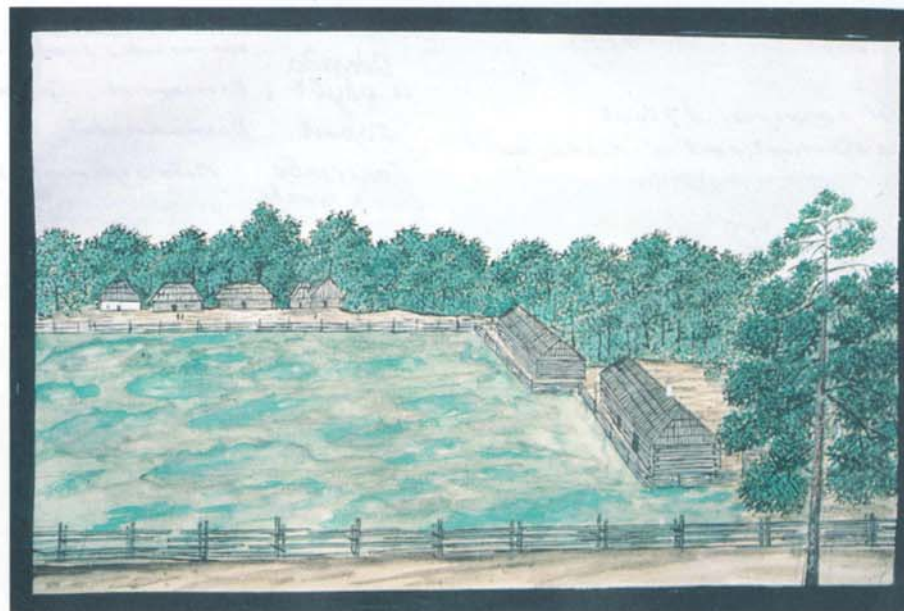
Рыбы
раки, пеляки. Не выносятся.

Жилища. Изъ нихъ считается 9; изъ нихъ старшихъ 2,
 они сѣсно и оградами.

Одежда
и обувь. Достаточныя. Крестьяне летомъ носятъ лапти
 а зимою сапоги.

Кормъ. Достаточный.

Качество
водъ и вода хорошая, водки крестьяне употребляютъ
питья употребляютъ а пива не пьютъ.

Хуторъ Горянка.

Нині – с. Горенка Києво-Святошинського р-ну Київської обл. (5500). Перші згадки про Горенку в історичних документах належать до XVII ст. Частина населення села в середині XIX ст. становили київські міщани. Парафіяни Горенки були приписані до церкви у Мостищах.

Селеніе Абостинце.

Число	
Крестьянъ.	Слуцкого пола 41 а мещского 49 душъ
Место	Селеніе Абостинцъ въ 20 верстахъ отъ г. Кіева, на
положеніи	поблизости, расположенно на берегу р. Цоринь, на
	рѣкѣ имѣетъ.
Горы.	Не имѣетъ.
Роды.	Рѣка Цоринь на южной сторонѣ, а вѣдшая плытка.
Озера.	Не имѣетъ.
Волота.	Одно озеро длиною около 5 верстъ а шириною
и шв.	отъ 125 до 200 сажень
	въ ширину.
Леса.	Леса около 6 верстъ длиною а 8 шириною, по всей
	ширину состоятъ изъ сосны, березы, липы, дуба, бу-
	звы, яблони, ореха, вяза, липы, клена, и др. др.
леса	
земли.	справа и лѣва, а частію черныя, но много
полей	лѣва, особенно въ родѣ сѣна.
Леса	на южной сторонѣ, а на восточной сторонѣ.
подногія	
земли и	пастбища.
Леса	
Произведеніе	Крестьяне преимущественно возделываютъ
земли	пшеницу и просо, а также ячмень, гречиху и
	просо.
Сторонныя	Крестьяне занимаются скотоводствомъ по вѣдшимъ
вѣдѣн.	картофель, капуста, потому что
	почва особенно удобна для сего. Изъ
	фруктовъ вывѣдаютъ яблоки, груши, сливы.
Демонстрація	
Многочисленныя	Учителя скупаются рогами, хити. 10 копейк. 20,
	10 коп. 19, 18 коп. 51, 50 коп. 50. Изъ домашнихъ
	животныхъ разводятся крестьянскими курцы.
Дикая	
животина.	изъ леса вывѣдаютъ много волковъ, лисъ
Рыбы, раки	и зайцы.
и птицы.	бѣлыя и черныя, и много другихъ.

Жилища.

Всѣхъ ихъ считается 12. Изъ нихъ 2 старыя, а остальные просторны, высоки и открыты.

Одежда и обувь.

Восточныя, крестьяне носятъ сапоги.

Хоръ.

Восточныя

Качество водъ и пшени.

Вода хорошая, Воды крестьяне употребляютъ въ пищу.

С. Мостице .

Нині – у складі с. м. т. Гостомель, до якого включено з 80-х років ХХ ст. Засновано Мостице у ХVІІ ст. ченцями київського Домініканського монастиря. До секуляризації монастирських земель наприкінці ХVІІІ ст. Мостице належало Межигірському монастирю. Дерев'яну парафіяльну Андріївську церкву збудовано у ХVІІІ ст.

Дымерское общество.

*Мѣстечко Дымеръ.
Селеніе Катюжанка.
Гуна Катюжанка.
Рудня Катюжанская или Дымерская.*

Крестовско Двинск.

- Число**
Крестованб мужского пола 486 и женского 493 в 1914 г.
- Положеніе** и **классификація** земель. Крестовско Двинск. в 40 верстах от г. Двина, на равнине и холмах.
- Торги** и **зодби**. Не имется.
- Озера**. Одно озеро Давидово и широкое около 200 саженей.
- Голома**. Два болота названы Коухъ 1^е болото около 2 димее и шириной около 150 саженей 2^е болото Давидово около 1 в. р. и шириной до 500 саженей.
- Степь**. Находится в южной части пространства около 254 десятин.
- Леса**. Находится леса 2963 десятины, в томъ в Давидово паровыхъ рощи состоитъ преимущественно изъ сосновыхъ породъ по южной части находится береза, дубъ, ольха, липа, осина, грабъ и прот. много грибовъ какъ белые грибы и шампиньоны (Крестовско Охотско).
- Почва** земли (сугра, ильманъ, и глинистая).
- Почва** Леса (пихтавъ, ели, сосны, березы и осина).
- Подпочва**. В 10 верст. отъ г. Двинскъ находится руды медная на несколько верст. пространства.
- Производство** земли. Крестоване ввсвдываютъ землю хан. в 30 десятин и хр. в 413.
- Огородныхъ** овощей. Крестоване засвдываютъ огородами на садовомъ востокъ картофеля, свекла, капуста, и огурцы, морковь, и имется фрукты ввсвдываютъ какъ яблоки, груши, яблони и дикие фрукты.
- Домашняя** животновд. У жителей считается скотомъ около 130 головъ 98 в. коровъ 40, лошадей 10, козъ 31, свиней 104, (ввсвдываютъ куръ, домашнихъ птицъ, рыбъ и прот.)

- Животновд.** М. Двинскъ ввсвдываютъ много скотовъ, и находятъ, домашнихъ коровъ, лошадей, куръ, свиней, и прот. Мухоморы, грибы, и прот.
- Рыбы** раки, пелядь. Находится вв озерехъ и болотехъ рыбы, ввсвдываютъ, охоты, плотва, раки и пелядь.
- Экономика**. Ввсвдываютъ скотомъ 156. ввсвдываютъ до 26 сотенъ земли 5 протарныхъ и другие скоты для скота. Мухоморы, и ввсвдываютъ скотомъ на скотомъ и прот. скотомъ. 10 головъ имется скотомъ скотомъ, а имется скотомъ скотомъ.
- Одежда** и **обувь**. Одежда скотомъ скотомъ. Крестоване находятъ скотомъ скотомъ, но находятъ в зимнемъ скотомъ.
- Хорошо**. Ввсвдываютъ скотомъ скотомъ и ввсвдываютъ скотомъ.
- Классификация** водъ и почвы. Вода хорошая. Воды Крестоване употребляютъ много, а пелядь и прот. около 15.

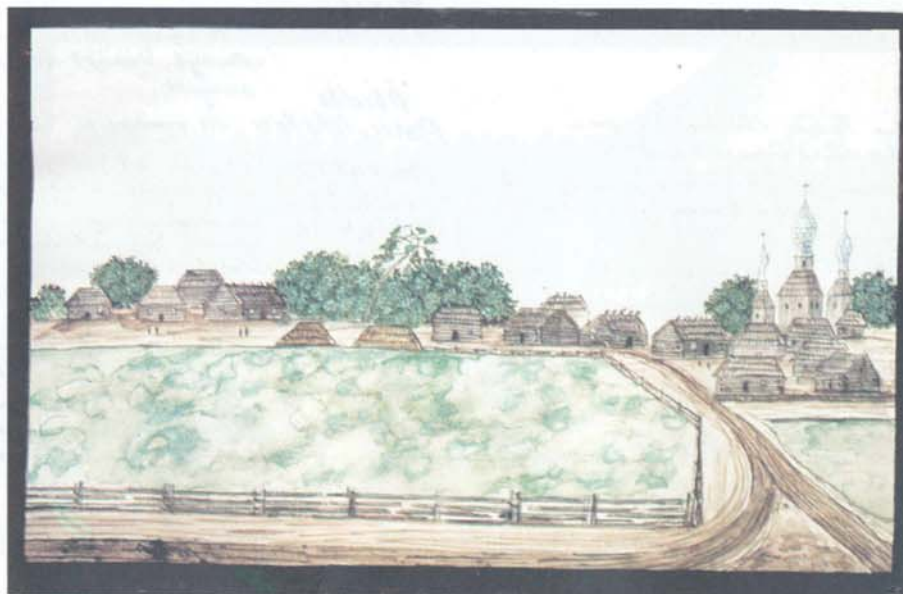
М. Димерь.

Нині – с. м. т. Димер Вишгородського р-ну Київської обл. (6600). Димер виник у 1582 р. на території, що входила до королівських маєтностей Демидова. Увійшов до складу Російської імперії 1793 р. На початку ХІХ ст. землі колишнього Димерського староства перейшли до казни. Парафіяльну дерев'яну Козьмодем'янську церкву збудовано 1754 р., у 1852 р. реконструйовано за рахунок казни.

Селенію Коптюжанка.

число	
Крестьяни	Историческое село 351 а нынешнее 357 душ
и число	Селеніе состоит из 50 дворовых отъ ? Кіева, на себе
положеніе	различіе распределение на различные участки.
Классификація	Считается очень удобной 387 десятинъ 161 саж
земли	и шиповника
Торбы.	одно село въ среднемъ около 300 а нынѣшнее до 50 саж.
Воды.	не шиповника
Озера	
Леса.	На северѣ находится Леса 178 десятинъ состоящихъ изъ ель, сосны, березы, липы, осины, вяза, клена, граба, липы, Лозы, Алыча, также дубы отдѣляющія отъ карельскихъ земель.
Почва	
земли	Песчаная и плодородная.
почва	
Леса	Возле села и шиповника, также подъ сосновыми деревьями а черничная подъ кустовыми Лесами.
Подпочва	
земли и Леса.	Песчаная и глинистая.
Произведеніе	Крестьяне возделываютъ озимую пшеницу 218 а яровой 413 четвертей.
земли.	
Огородныхъ	Крестьяне возделываютъ огороды по болѣе части картофеля, свеклы, капусты, и отчасти огурцовъ и тыквы, огородами капустного по при- слуки тепа почти каждый годъ вынимаютъ изъ огорода
овощи.	Лукъ.
Домашнихъ	
Животныхъ.	У жителей считается розатого коня, Волковъ 11, коровъ 80, лошадей 6, свиней 20, овецъ 20, скотины 97, изъ домашнихъ птицъ разводятъ куръ, гусей, утокъ и индеекъ, не много овецъ, утокъ и курей.

Дикая	
Животность.	Надается въ Лесахъ такъ самаго, и чужа какъ волки, которые въ чл. Двинерск.
Рыбы,	
птицы, пчелы.	Наводятся въ болотахъ: Щуки, караси, окунь, ерш, лещ, много раковъ и дождевыхъ червей.
Животность.	Взросъ еще считается 34. Изъ нихъ до 15 сотъ, выхъ для шиповника курительныхъ мушкетъ.
Одежда	До оттаиванія, на шиповнике крестьяне, одно одяжи, Зимнее платье: Лакетъ и Антонъ сапоги.
и обувь.	въ некоторыхъ до оттаиванія, а въ четвертой части крестьяне худой.
Корабль.	
Качество	
водъ и почвы.	Вода хорошая. Вода крестьяне употребляютъ чистую, а пчелы много.

С. Хопюжанка.

Нині – с. Катюжанка Вишгородського р-ну Київської обл. (4490). Вперше згадується в історичних документах XVII ст. За переказами, Катюжанку заснували вихідці з Димера на чолі з Катюгою. Як маєток Димерського староства Катюжанку на початку XIX ст. було передано до казни. Парафіяльну дерев'яну Михайлівську церкву було збудовано в другій половині XVII ст.

Тупа Котюжанка.

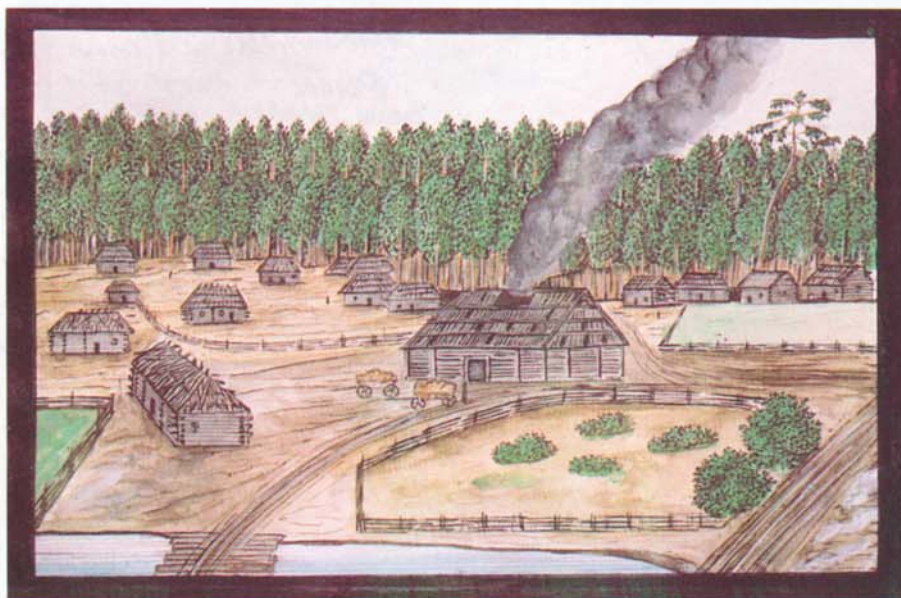
- Имя**
Крестьянъ. Въ имѣніи жителами Тупы Котюжанской,
имѣно "Котюжанскіе" села 59 и имѣнскато вѣдѣніе
- Плоскосте** Тупа Котюжанска. Лѣнитъ въ 60 верстахъ отъ
Т. Лѣва на юго-западъ, отъ р. Двигора 30 верст.
- Классификація** Расположена на равнинѣ имѣетъ.
- Земли** Крѣпъ пахотной земли.
- Горы** Находятся холмы. въ основномъ около вѣсановъ.
- Воды** Рѣчка Лобанковка течетъ отъ востока на западъ
и впадаетъ въ р. Двигоръ.
- Озера** Не имѣетъ.
- Болота** Одно Болото круглое. шириною около 100 саженей.
- Степь** Не имѣется.
- Лѣса** Находится лѣсъ въ количествѣ 533 десятинъ, на
скверѣ, состоящій изъ березы, сосны, ель, дуба, березы,
сосны, итд. итд. Находятся пѣв. рѣчка Дубъ, Бурза,
Лѣва, и осина.
- Почва**
земли. Песчаная.
- Почва**
лѣса. Свѣжой песчѣ.
- Подпочва**
земли и
лѣса. Песчаная.
- Произведеніе**
земли. Крѣпъ пахотной земли.
- Огороднич.** Крестьяне имѣютъ огороды, и возделываютъ
огороднич. по малой части Картофельныя, свѣжало, фасоль, и
а капуста не имѣетъ роста по причине что Тупа-
ничѣ имѣетъ вода. Свѣжало.
- Домашній**
животнич. у жителей имѣются. Овецъ 12, коровъ
20, лошадей 2. Свины 10.

Обширное общество. Т. Катюжанская.

- Дикая.**
животнич. Въ лѣсахъ водятся много оленей, а также
стаи оленей, дикихъ козъ, и дикихъ свиней, лѣва и,
защѣ.
- Рыбы**
Рѣки, Пруда Не имѣются.
- Овощи**
и овощи. Картофель. Крестьяне Катюжанскіе возделываютъ
картофель, а также Лѣва.
Домашній.
- Корень**
качество вода хорошая. Рѣчки Катюжанска. мало
водъ и Пруда. унагрѣваются, а тѣмъ въ лѣва.

Примечаніе).

Находится отъ лѣва заводъ въ которомъ
крестьяне возделываютъ картошку поуду сѣ-
клевара, и овъ сѣва его сѣва.

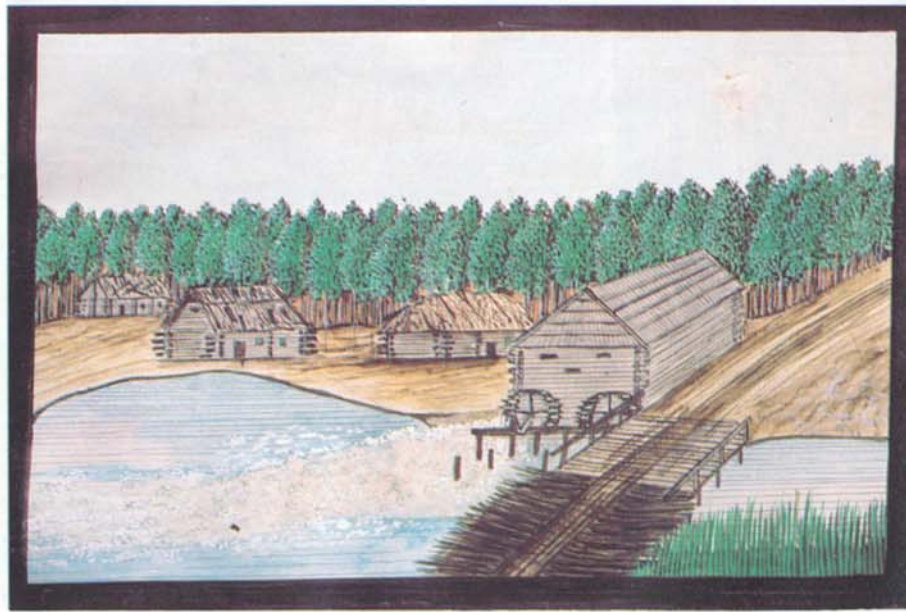
Гута Хопюжанская .

Нині – с. Гута Катюжанська Вишгородського р-ну Київської обл. (131). Гута Катюжанська до початку XIX ст. входила до Димерського староства, а внаслідок конфіскації старостинських земель стала державним селом. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Михайлівської церкви у Катюжанці.

Рудня Хотюжинская или Дымерская.

- число**
Крестованіи Крестованіи происходят въ Рудня Хотюжинск. и Хотюжинск.
Место Хотюжинск.
положеніе Рудня Хотюжинская лежитъ въ 6: верстахъ отъ г. Хотюжинска на северъ западъ равноудалена для равноты отъ Хотюжинска
Торги не имются
рѣзды Паша Хотюжинскъ имѣетъ отъ себя на северъ и западъ въ р. Хотюжинскъ и на югъ устроены судакъ или тинакъ и въ небольшомъ разстояніи Хотюжинску соседнему не имются.
озера
Болота вода въ ономъ Хотюжинскомъ и Хотюжинскомъ около версты.
степь не имется.
Леса Мотъ самый лесъ который въ Рудня Хотюжинскомъ.
похва
земли песчаная.
пашва
Леса сѣвномъ мотъ
подпашва
Земли песчаная
и Леса
воздѣланіе
Земли не производится.
огороды Крестованіи имѣютъ много огороды и земли въ ономъ
Овощи по малой части, Картофельныя, Свеклою и огурцами. Картофель не имѣетъ расти по ономъ
Ромашникъ имѣетъ это растение не всегда въ ономъ
Животныя. У Крестованіи считается. скота. Лошадей 13, Коровъ 3

- Дикая**
Животныя. Въ Лесахъ водятся много волковъ, и много Лисовъ, дикихъ козъ и другихъ скотовъ.
Рыбы
рѣки, похва. Находится въ Р. Хотюжинскъ: щука, окунь, плотва, лещъ, карась, и рѣзды и лѣтнихъ мотъ.
Жилища. рѣзды ихъ считается. восемьдесятъ селъ.
Одежда
и обувь Самый худой, Крестованіи ходятъ въ Лесахъ.
Корень не всегда достаются въ.
Качество
водъ и тина. вода худая, имѣетъ а бѣды мотъ

Рудня Хопцюжанская.

Нині – с. Рудня Димерська Вишгородського р-ну Київської обл. (333). Село засновано біля рудні, розташованої у XVI – XVII ст. на одному з островів річки Здвиж поблизу сучасного села. Рудня Димерська до початку XIX ст. входила до Димерського староства, а згодом внаслідок конфіскації старостинських земель стала державним селом. Парафіяни Рудні Димерської в середині XIX ст. належали до Михайлівської церкви у Катюжанці.

Поселяне
Старо Пешовского и Дымерского общества.

Радомыльскій уездъ.

Черновильское общество.

Деревня Лелевъ.

_____ *Парашевъ.*

_____ *Староселъе.*

_____ *Кашеевка.*

Юридики Млстпекки Черновиль.

„Л. Лелевъ.“

Нині – с. Лелів Іванківського р-ну Київської обл. (1233), відселене у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС 1986 р., коли села, що потрапили до чорнобильської зони, були адміністративно включені до складу Іванківського р-ну. Лелів входив до Шепелицького маєтку овруцького Василянського монастиря, який 1832 р. перейшов до державних маєтностей. У середині ХІХ ст. парафіяни Лелева належали до Микільської церкви в Чорнобилі.

Деревня Парашевъ.

Число

Крестованъ. Случилось повои 211 а немского 205.

Смисло
ПОЛОНИЕНО. Деревня Акимовъ в 14 верстахъ отъ в. Киева,
на лѣвѣ в 3 верстахъ р. Припяти, расположенна
на равнинѣ мѣстѣ

Классификація

Земли. Считается пашенной земли 736 а, мѣлокъ 174 десятинъ.

Горы. Мѣсто пашенныхъ земель около деревни вбольшаго
около 10 сажениъ

Воды. Рѣка Припять.

Озера. Находится при озерѣ мѣстѣ хоху.

1° Острѣжа. длиною около 125 сажени и шириною 8.
2° Шадучка. протяженностью 57 сажени 329 сажени в.
3° Рѣсков. длиною около 125 сажени шириною 8.

Болото. Одно болото окружаетъ деревня и имѣетъ вбольшаго протяжен-
на мѣстѣ земля

Стень. Не мѣстѣ.

Лѣса. Находится вбольшаго мѣстѣ полями и озерами
составляютъ преимущаго вбольшаго мѣстѣ сосны, дубовыхъ по-
росли, березы, липы и вѣрбѣ.

Почва

Земли. Пашенная, не плодородная.

Почва

Лѣса. Мѣстѣ.

Подпочва

Земли и Лѣса. Мѣстѣ.

Произведенія. Хлебныя вбольшаго мѣстѣ озимого хлеба. в 5 а и вбольшаго

Земли. 99 четвертѣ.

огородныя

Овощи. Крестованъ замѣчаютъ огороды, по мѣстѣ сади.
картофель, вбольшаго, капустного, а мѣстѣ сади.
урожай тогда когда годъ мѣстѣ и тогда не мѣстѣ.

Домашня

Животныя. У мѣстѣ мѣстѣ, розетно скота: вбольшаго 102,
коровъ 98, козы 20, овецъ 90, свиней 51. вбольшаго
домашнихъ мѣстѣ разводятъ. Крестованъ, вбольшаго, Курнѣ

Дикая

Животныя. вбольшаго водится мѣстѣ вбольшаго, вбольшаго,
дикая коза, дикая свинья, лисы и зайцы.

Рыбы

Рыбы, вбольшаго. Рыбы мѣстѣ мѣстѣ вбольшаго р. Припяти.

Жилища. вбольшаго мѣстѣ мѣстѣ вбольшаго, мѣстѣ,
мѣстѣ и мѣстѣ, вбольшаго мѣстѣ.

Жилища. вбольшаго мѣстѣ мѣстѣ вбольшаго, мѣстѣ,
мѣстѣ вбольшаго мѣстѣ. вбольшаго году мѣстѣ
деревня. вбольшаго мѣстѣ мѣстѣ.

Одежда

и обувь. Одежда худы. Крестованъ и Крестованъ ходятъ
вбольшаго.

Качество

водъ и мѣстѣ. вода не мѣстѣ вбольшаго мѣстѣ и мѣстѣ
водки Крестованъ употребляютъ у мѣстѣ и
мѣстѣ мѣстѣ.

Д.Парашевъ.

Нині – с. Паришів Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (678), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Паришів входив до володінь Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря, які 1832 р. відійшли до державних маєтностей. У середині ХІХ ст. парафіяни Паришева належали до Микільської церкви у Чорнобилі.

Деревня Староселве.

Число

Крестыяніи. епископского пола 76 а терскаго 80 душ.

число
палоніеніеДеревня Лычків в 120 верстахъ отъ г. Тернова на
справъ, на берегу рѣчки Припять, расположена
на равнинѣ ... степи.

Классификація

- Земли. считается наклонной землей 2 в а спадаетъ в 6
Зрды. окрестности
Торфи. рѣчка Припять
Слѣдуетъ сказать
до 2 сажени.
- Озера. Два озера названы холмы: 1^е Старуца пространствомъ
57 десятинъ и 329 саж. 2^е Лузь и тѣмъ около 500 сажени.
- Болота. Одно болото длиной 10 а шириною до 3 верстъ.
степь Не имется.
- Лѣса. Находятся кустарнички между полями, озерами,
и болотами, состоящие изъ сосны, дубовыхъ порос-
лей, Лузь и Березъ.
- Почва. песчан. не плодородная.
Земли. песчан. сврати.
Почва. песчан.
Лѣса. песчан.
- Подпочва. песчан.
Земли и Лѣса. песчан.
- Производство. Крестыяне вслѣдуютъ оузнано хлѣба 24 а Ярового
Земли. 75 четвертей.
- Огородники. Крестыяне заготавливаютъ огороды по малой части
Овощи. картофеля, свеклы, капусты, и т.д. и т.д. и т.д.
урожай куда годъ изобильно и вода нехватаетъ.

Домашнія

Животныя. Употребляются рогатого скота а: Волковъ
30, коровъ 30, козъ 10, овецъ 40, Свины 31. Лузь
домашнихъ птицъ разводятся Крестыянка пчелъ
Куры.Дикія Животныя. На Лузь водятся только волковъ, Лисицъ
и зайцовъ.Рыбы. раки, пеляди. Рыбы не имются потому что рѣчка Припять
принадлежитъ соседству.Живуща. Лузь ихъ считается 15. Лузь ихъ до 8 старухъ.
они тасовы, кеситовы и не отрошталы, Крутиль
драго, а Лузь трудъ. Въ 1844. - 45 и 46 годѣ
и оубъ. вода залила 8 оубъ, во время наводнения.
Видъ рыбы. Для крестыяне и крестыянки ходятъ въ лѣсахъ.
не очень хороши.
Кормъ. Вода хорошая. Вода Крестыяне употребляютъ
Водъ и т.д. в болотѣ в Пыльцѣ есть до 5.

д. Старосельє.

Нині – с. Старосілля Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (145), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Старосілля входило до володінь Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря. В 1832 р. Старосілля стало державним селом після створення Шепелицького казенного маєтку. В середині ХІХ ст. парафіяни Старосілля належали до Параскевської церкви у с. Копачі.

Деревня Кошевка.

- Число**
Крестовичей. мужского пола 70 и женского 88 душ.
- Место**
положения. Деревня лежит в 118 верстах от 2. Лисва, на север, на левой стороне речки. Приречи, сая деревня расположена на равнине в расстоянии в версте от речки.
- Классификация**
- Земли.** Нахатной земли считается 216 десятин и 34 саженок.
- Торги.** Кружок деревни есть несколько пестанових хатив. в них по 3 сажени.
- Роды.** Речка Приречи
- Озера.** Одно озеро круглое шириною около вурсты.
- Болота.** Одно болото кругом деревни, длиною около 10 и шириною до 3 верст не считается.
- Леса.** Находятся кустарники. между полями и болотами произрастают около 10 верст. состояще по дню. там растут пух (сосны), дубовых порослей, березы и лозы
- почва**
Земли. здесь почва не плодородная
- почва** Леса (врал пестанак)
- подпочва** пестанак.
- Земли и Леса.** пестанак.
- Производство**
Земли. Крестване выращивают овинного ханда 3,9 и ярового 2,4 четверти.
- Огороднич.** Крестване заготавливают огороды по огородной земле: картофель, капуста, свекла, а также есть уратная паста когда вода пестанак или пестанак, и тогда не сушат.

- Домашних**
Животных. У жителей считается разного скота: лошадей 29, коровь 51, овец 120, свиней 29. Из домашних птиц разводятся: крестванские куры.
- Охота**
Их животных. Из охоты водятся довольно всякая дичь, лисы и зайцы.
- Роды**
пшени, ржан. Роды не считаются потому что речка и приречи принадлежат соседям.
- Миллица**
Земли не считается. 19. Из земли по 8 сток вех они тесны, не считы и не охотятся.
- Овцы**
и ошубь. Овец ошубь. Все крестванские и крестванские хата в Лисвах.
- Корень**
не ошубь крестванские, потому что все крестванские люди.
- Кашто**
водь и пшубь Вода не хорошая, беловатая и мутная. Воды крестванские довольно употребляют а пшубь сит до 4.

Д. Кошівка.

Нині – с. Кошівка Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (270), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Кошівка входила до Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря, у 1832 р. її було передано до державних володінь у складі Шепелицького казенного маєтку. В середині ХІХ ст. парафіяни Кошівки належали до Микільської церкви у Чорнобилі.

Юридика при Млсрскъ Черновилъ.

Число
Крествянъ. Мужского пола 61 и женского 63, каушихъ.
принадлежанцихъ
поланица Гурфиня
1145121 Черниславъ пола. 1700 душъ.

Мѣсто
положеніе) Млсрско Черновилъ. Мѣстѣ 68 60 верстахъ отъ ? кѣ
на сѣверѣ, при р. Припять, тамъ суда построены, мѣсто
стѣй пародскъ дѣловъ. Крествяне которые принадлежатъ
государственному имуществу живутъ въ двухъ уличныхъ
одна на вечерѣ и другая въ одну около рѣки.

Торги Одна торгъ въ зимнюю около 10 саженей.
Рыбъ Рыба Припять в которой уже сказано выше.

Озера }
Болота } не имѣетъ.
лѣсъ }
степь }

путь }
зелѣнъ } не имѣетъ, ни плодородная.
поднява }
земли } не имѣетъ (лиственны).

Произведеніе) Крествяне принадлежатъ государственному имуществу
Земли. и имѣютъ частную землю.
Огородныя
овощи. Каждая крествянинѣ каждой имѣетъ отъ 15 до
20 сажень земли называемой усадьбой на которой
имѣютъ ни малей части капусты, (всѣхъ ово
щевъ), но почти каждой годѣ она изъ рѣки
забиваетъ.

Делашиніе }
животныя } не имѣетъ.
Дика }
животныя }
Рыбъ, раки }
появки } Рыбъ не имѣютъ потому что рѣка Припять
прикасающа ни имѣетъ.

Жилища. У казембуръ крествянѣ всѣхъ ихъ считается,
20, изъ нихъ до 15 старыхъ по болышій отъ
такихъ но в. ватки и имѣютъ курочки все гру-
дѣ. Изъ которые находятся на берегу р.
Припять словомъ заливѣ водого.

Одежда
и обувь Воистиннѣ. казембуръ крествяне носятъ
сапоги
корѣ. Воистиннѣ.

Качество Вода хорошая, тѣдки и тѣва крествяне,
водѣ и тѣва. употребляютъ чистую, а тѣва имѣ
ютъ.

М. Чернобиль. Пригородъ Юридикн.

Чернобиль до аварії 1986 р. на ЧАЕС – районний центр одноіменного району (12300). Юридиками звалися в західних губерніях Російської імперії маєтки, що належали католицьким костьолам. Були передані до фонду державного майна у 1843 р. Як поселення згадується у літописах під 1193 р. (Літопис Руський. – С. 353). 1793 р. Чернобиль увійшов до складу Російської імперії. На середину XIX ст. тут існували три дерев'яні православні церкви. Микільська та Богородицька згоріли під час пожежі 1849 р. Відбудовано згодом лише Микільську, яку було освячено 1858 р. Іллінську церкву побудовано на місці раніше існуючої в 1779 р. У Чернобилі існувала також церква старовірів, але 1852 р. її розібрали, частину будівельного матеріалу було використано на відбудову Микільської церкви. У містечку існували кам'яний католицький костюл і п'ять єврейських синагог.

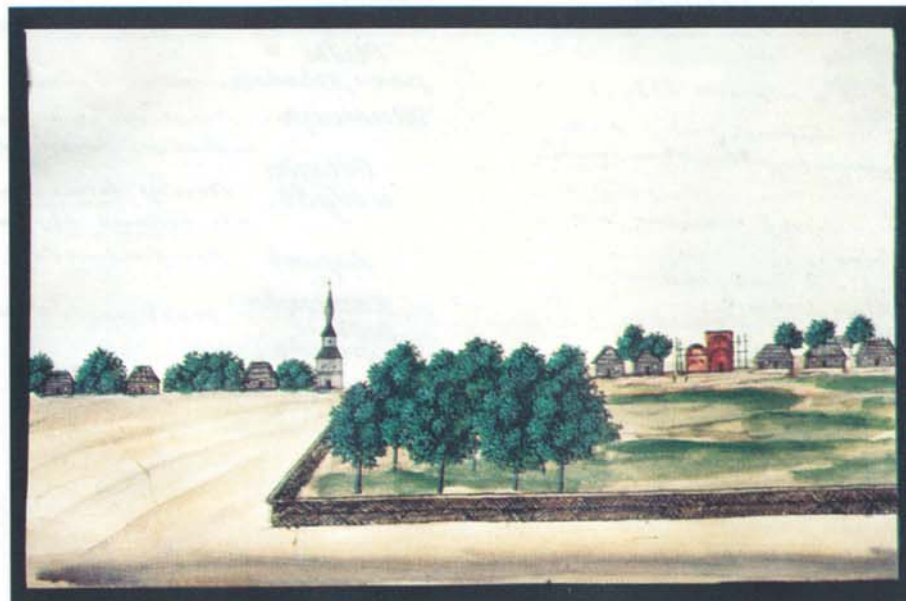
Шепелихское общество.

*Селеніе Новыя Шепелихи.
Деревня Саханъ Рудня
_____ Комаровка.
_____ Бениевка.
_____ Старыя Шепелихи.
_____ Истоголовка.
_____ Рудка.
Селеніе Денисовичи.*

Селеніе Новіе Шеленги.

- Число**
Хрестіянъ. Мужскаго пола 199, а женскаго 230 душъ.
Селеніе
Полженіе Селеніе состоитъ въ 150 верстахъ отъ г. Мѣла, на сѣверѣ на берегу рѣки Принца, расположенно на равнинѣ холмиста.
- Воды.** Рѣка Принца, и рѣчка Саханъ которая беретъ отъ с. (старыхъ) Шеленгахъ.
 Не ищется.
- Сѣра.** Не ищется.
- Болота.** Числительный ихъ 4 болота названіе ихъ:
 1^е Закрыши крукас шириною около 300 саж.
 2^е Сѣточа длиной около 200 саж. ————— 70
 3^е Похобос ————— 150 ————— 70
 4^е Шибиница ————— 1 верст. ————— 1 верст.
 Не ищется.
- Лѣса.** На сѣверѣ Селеніа, находится хуторяныи дѣлано около 7 верст. а шириною въ 6 верст. состоитъ изъ сосны, дубовъ, ольхи, берѣзъ, липы, березы, лозы, и берѣзъ.
- Почва**
земли и лѣса. гнахъ какъ въ р. Беніевка.
- Подпочва**
и лѣса. песчаная и глинистая, находится же лѣса руда около рѣчку Саханъ
- Производство**
земли. крестьяне возделываютъ озимого хлеба 116 а, яровая 50 четвертей.
- Огородниа**
овощи. крестьяне возделываютъ огороды гнахъ какъ въ р. Беніевка.
- Домашнія**
животныя. у жителей считается, р. затого скота; лошадей и коровъ 66, свиней 2, овецъ 15, птицъ 30, изъ домашнихъ птицъ гнахъ какъ въ р. Беніевка.

- Дикія**
животныя на самомъ хуторѣ въ р. Беніевка
рыбы
раки, пшавки. много.
- Жилища.** земля изъ считается въ; изъ нихъ до 30 старыхъ и тамъ же опять жилъ, въ пѣнѣ, и много кустовъ и много изъ нихъ драныо хитвы.
- одежда**
и обувь. крестьяне носятъ, какъ хрестіянъ, и хрестіянъ какъ ходятъ въ лѣтахъ.
- кормъ.** не очень хороши
- качество**
водъ и питья. вода хорошая, вода хрестіянъ, много употребляютъ и мало твердую.

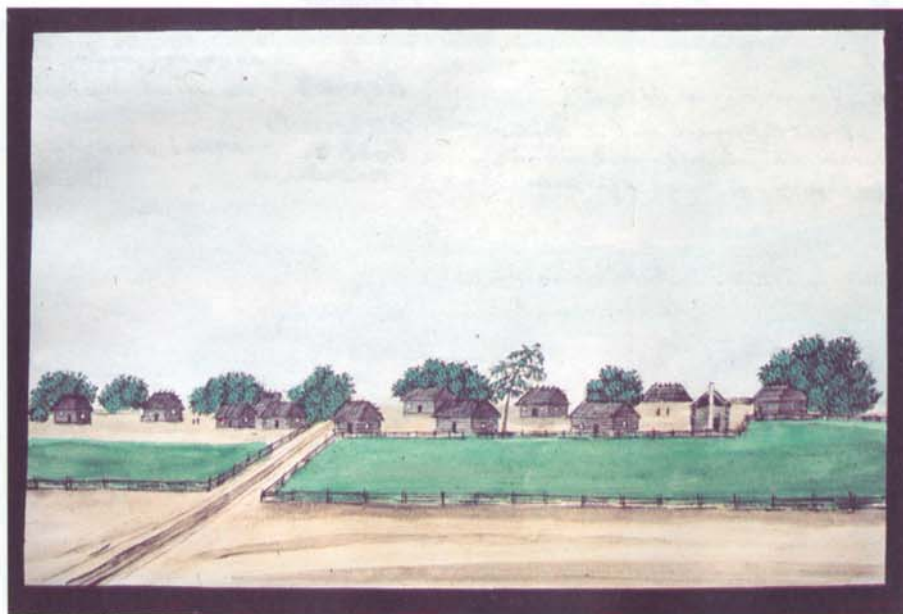
С. Новыя Шепелічы.

Нині – с. Новошепелічі Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (2857), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Нові Шепелічі входили до маєтностей овруцького Василіанського монастиря, у 1832 р. були передані до державних володінь. Парафіяльну дерев'яну церкву Різдва Богородиці збудовано 1789 р. архимандритом овруцького монастиря Іосафатом Охоцьким замість колишньої, що стояла у Старих Шепелічах. 1843 р. Правління державних маєтностей біля старої заклало нову кам'яну. З різних обставин її будівництво було припинено 1849 р., що й зображено на малюнку Де ля Фліза.

Деревня Сахань Рудня.

- число**
Крестьянъ. Муньского пола 44 а муньского 59 душъ.
мѣсто
положеніе. Деревня лежитъ въ 150 верстахъ отъ г. Кіева,
 къ северу расположенная на равнинѣ илестѣ.
Торги. Не имѣетъ.
Воды. Рѣка Прань въ прѣки Сахань по которой живутъ
 отъ г. Кіева на востокъ,
 на р. Прань находится три мельницы —
 плавильная, мукомольная и
 платинная.
Озера
болота
степь. } не имѣетъ.
Лѣса. находится широкій кустарникъ около деревни,
 состояющій изъ дубовыхъ порослей, березы,
 осины и липы.
Почва земли такого свойства какъ въ новгородскихъ
подпочва. песчаная и глинистая. Находится много
земли и лѣса. малъ руда на берегу рѣки (Сахань).
Произведеніе
земли. Крестьяне въисвалотъ озимого хлеба,
 10 а яровая 5 четвертей.
Огороды
овощи. Крестьяне за сею вѣснъ въ огородахъ такъ
 какъ въ новгородскихъ.
Домашній
животный. у жителей считается розного скота: лошадей
 12, коровъ 10, овецъ 15, свиней 20,
 изъ домашнихъ птицъ разводятся Крестьянъ—
 ханши, куры.

- Дикая**
животная. На сахань котавки въ Лѣсахъ Д. Зимилова.
Рыбы
раки, плавки. тогда краковъ и плавки обильно.
Живлица. Велухъ охъ считается 12, тамъ истражины
 по большей части дранова христы.
Одежда
и обувь. Одежда достаточна. Крестьяне и Крестьянъ
 не ходятъ въ лѣтнихъ.
Курты Поуредвѣнныя.
Качество
водъ и
питья. такъ какъ въ новгородскихъ Шенявскихъ

Д. Сахань Рудня.

Нині – у складі с. Новошепелічі. Рудня Сахань входила до Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря, у 1832 р. перейшла до державних володінь. Парафіяни села в середині ХІХ ст. були приписані до церкви Різдва Богородиці у Нових Шепеличах.

Д. Кошаровка .

У Де ля Фліза – помилка: Кошаровка. Нині – с. Кошарівка Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (152), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Кошарівка входила до Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря, у 1832 р. її передано до державних володінь. Парафіяни Кошарівки в середині ХІХ ст. належали до церкви Різдва Богородиці у Нових Шепеличах.

Д. Бенієвка.

Нині – с. Бенієвка Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (254), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Бенієвка входила до Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря і 1832 р. перейшла до державних маєтностей. Парафіяни села в середині ХІХ ст. належали до церкви Різдва Богородиці в Нових Шепеличах.

Деревня Старые Шетелиты.

- Число**
Крестьянъ. Купецкого пола 129, а манского 230 душъ.
- Место поселеніе** Деревня лежитъ въ 650 верстахъ отъ г. Кіева на северъ, расположена на ровномъ мѣстѣ и южнахъ.
- Классификація земли.** На целомъ осѣдлыхъ селитвахъ земля удобной 8516 десятинъ 86 саж., а неудобной 3043 десятинъ 16 саж. Мѣстности.
- Торги.** Мѣстности.
- Воды.** Рѣка Сажанъ течетъ отъ запада на востокъ.
- Озера.** Мѣстности.
- Болоты.** Мѣстности кривыя кривыя, абы занимаютъ пространство около 5 десятинъ.
- Степь.** Мѣстности.
- Лѣса.** Къ сѣверо-востоку принадлежатъ Лѣсы 11,583 десятинъ 28 саж. Изъ которыхъ находится Лѣсъ Владиміръ около 4, а Шетелитскіе въ окрестностяхъ сѣверо-западной изъ дуба, березы, вяза, липы, осины, клена, и другихъ фруктовъ.
- Почва земли.** Песчаная и черноземная.
- Подготовка земли.** Мѣстности и смешанная.
- Производство земли.** Крестьяне производятъ озимую пшеницу 92, а яровую 46 четвертей.
- Огородные овощи.** Крестьяне производятъ огороды, по большей части картофель, капуста, свѣтлаго, чернаго, огурцы, капуста, лукъ, репчатая, но не свѣтлая уродливъ кривые иногда копа вода не производятъ огороды.
- Домашнія животныя.** У жителей считается домашняго скота: Волковъ 80, коровъ 8, козъ 31, овецъ 108, лошадей 2, свиней 97. Изъ домашнихъ птицъ разводятся: Крестьянъ и курь.

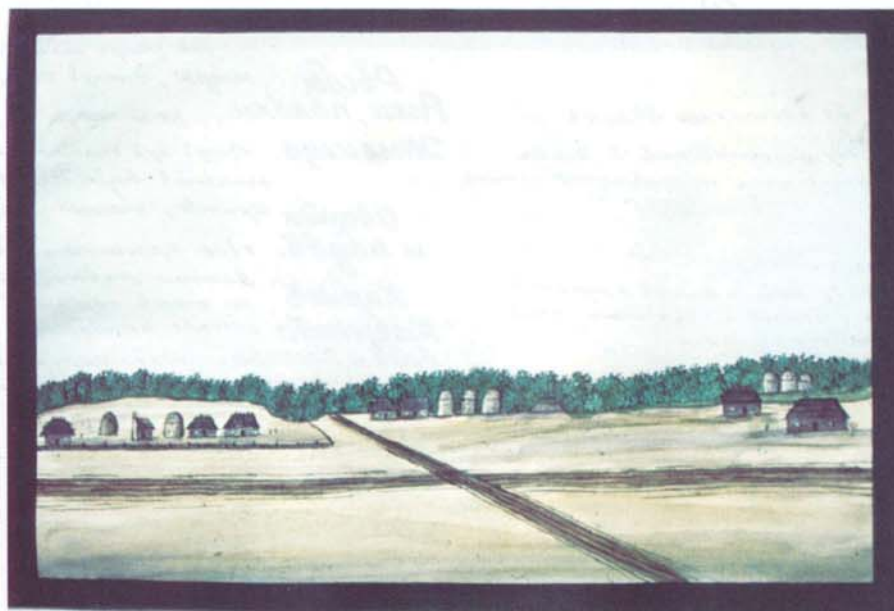
- Дикая животныя.** Изъ лѣсовъ водятся много волковъ, лисы, зайцы, много дикихъ козъ и лосей.
- Рыбы.** Рѣка Сажанъ производитъ много осетровъ, щуки, карася, леща, судака, плотва, карася и пѣрляка.
- Жаляща.** Вездѣ ихъ считается 50 пчелъ, просторныхъ, и степныхъ, вранья кривыхъ. Сѣ деревня состоитъ осетровъ въ 1842 году и стража на пчелы. Есть пчелы инструментальныя.
- Одежда и обувь.** Не достаточно, по причине того во время пожара, въ Крестьянскихъ имущество сгорѣло. Крестьяне въ ходятъ въ сапогахъ. Не носятъ шаровъ и не шубы.
- Кормъ качество воды и питья.** Вода хорошая. Воды Крестьяне употребляютъ, а вода осетровъ мало.

Д. Старые Шепеличи.

Нині – с. Старі Шепеличі Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (689), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Шепелицький маєток належав до 1832 р. овруцькому Василіанському монастирю, а згодом відійшов до державних володінь. Парафіяльна дерев'яна церква до 1789 р. розташовувалась у Старих Шепеличах, після чого її було перенесено до Нових Шепеличів.

- Число** Деревня Чистоголовка. Жилища.
- Крестовинъ** Лучинская окопа. 204 а максимало 250 душъ
- Место** Деревня лежитъ въ 120 востокѣ отъ П. Кайва
- Полженіе** на северъ расположенно на равнотъ мѣстѣ.
- Торги.** Находятся два хутора, называюща Коуфъ:
1^я Коуфская. Внешняго окопа 15 сажень въ
2^я сапугова. ————— - 16
- Рѣки.** Не имѣются.
- Озера.** Одно озеро круглаго пространства окопа
- Болота** 600 сажень.
- степь** не имѣется.
- Лѣса** }
- Почва** Цепанакъ и глинистая. Не плодородная
- и подпочва**
- Земли**
- Произведеніе** Крестовинъ возделываютъ озимата пшеница 132
- Земли** а яровая въ четвертой
- Огородныхъ** Крестовинъ возделываютъ огородахъ, въ сѣвѣнней
- овощи.** капусту, репу, лукъ, чеснокъ, свеклу, картофель, фасоль, горохъ, огурцы, помидоры, кабачки, баклажки, лукъ, чеснокъ, свеклу, картофель, фасоль, горохъ, огурцы, помидоры, кабачки, баклажки.
- Домашнихъ** скотины, лошади, коровы, свиньи, овцы, козы, собаки, куры, гуси, утки, индюки, кролики, куры, гуси, утки, индюки, кролики.
- Животныхъ.** у мѣстѣ считаемыя рогатого скота:
лошадей 98, коровъ 52, козъ 51, свиней 102,
свинокъ 48, изъ домашнихъ птицъ разво-
дятся: крестовинскихъ куръ.
- Дикія** олени, зайцы, лисы, волки, медведи, бѣлки, куницы, хорьки, ласки, енотовыя, выхустики, норки, хорьки, ласки, енотовыя, выхустики, норки.
- Животныхъ.** Находятся много волковъ, много м-
рбы и зайцевъ.
- раки** и лягушки. Не имѣются.
- Одежда** и обувь. Одежда худъ. Изъ Крестовинъ и Крестовинскихъ
одежда въ Лантанѣ.
- Кормъ.** Не очень хорошій. Крестовинъ мало
имѣютъ хлеба.
- Качество**
- Воды и** вода хорошая. Много Крестовинъ водки
- пшеницы.** употребляются а въ мѣстѣ сѣтъ довольно.

Д. Чистоголовка .

Нині – с. Чистоголівка Іванківського о (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (774), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Чистоголівка входила до Шепелицького маєтку овруцького Василіанського монастиря, а 1832 р. стала державним селом. Парафіяни Чистоголівки в середині ХІХ ст. належали до церкви Різдва Богородиці в Нових Шепеличах.

Деревня Рудка.

- Число**
Крестьянъ Шупельскаго поля 48 а менскаго 50 душъ.
Место
положеніе Деревня лежитъ въ 16у верстахъ отъ г. Мѣва на сѣверо-западѣ, расположена на равнинѣ...
Торги. }
Рыки } не иштатся
озера }
Полота.. Значительныишишь 10 находятъ вышнѣхъ крутихъ сѣвнѣхъ. Въ ширину дѣлается и шириною отъ 4 са и 8 верстахъ а другіе ширин
Лѣса. На юго-западѣ деревни находится Лѣса длиною около 15 а шириною до 2 версты. Состоятъ изъ сосенъ дуба, осины, граба, березы и Лозы.
почва
земли. песчаная и болотистая не плодородная.
почва
лѣса. на сухихъ, песчаныхъ а иногда и сѣраки.
подпочва
земли и лѣса. песчаная а иногда часть глинистая.
Произведеніе
земли Крестьяне возделываютъ озимого хлѣба, 16 а яровой 9 четвертей.
Огородникъ
овощи. Крестьяне возделываютъ огородахъ по грядкамъ такіе какъ картофель, капуста, свекла, лукъ, морковь, кабачки, помидоры, огурцы и тѣхъ.
Домашній
животный У жителей считается розного скота: лошадей 16, коровъ 10, козъ 3, овецъ 10, свиней 10. Изъ домашнихъ птицъ куръ.

Дикія

- Животный.** Изъ лѣсовъ водятся мало волковъ, лисицъ, зайцевъ, дикихъ козъ, и дикихъ свиней.
Рыбы
Рыки, рыбны. не иштатся.
Жилища. Вѣшь изъ считается 18. Изъ ширъ до 4 сажень широты вѣдь деревянной полъ, стѣны деревянные, крыты, тѣсны, не чисты и не опрятны.
Одежда
и обувь. Изъ крестьяне, одежда одетая и носятъ латки равно и индусины.
Хорень
качество не очень хороши а жители иштатъ мало хлѣба.
Воды и питье. Вода хорошая, водки протестъ мало употребляютъ а сивъ мало пиваютъ.

Л. Рудня.

Нині – с. Рудьки Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (150), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. До 1832 р. Рудьки належали овруцькому Василянському монастирю, після чого були передані до державних володінь. Парафіян села в середині ХІХ ст. приписано до Воздвиженської церкви в Денисовичах.

Селеніе Денисовики.

- Число**
Крестьянв. Мужицкого пола 90, а менского 96 душ.
- Мѣсто** Селеніе лежитъ въ 185 верстахъ отъ Р.
- Положеніе.** Кіево на сѣверо западъ, расположенно на равнинѣ мѣстна.
- Торги**
Рѣки
Озера. } не имются.
- Болота.** Два болота названія коушъ:
 1° Члнѣ в динного около верстахъ ширинною до 250 саж.
 2° Муховеца кругомъ ширинною до 200 сажень.
- Степь.** Не имются.
- Лѣса.** Кругомъ селенія отъ лѣсъ пространствомъ около 10 верстахъ, состояющій изъ мѣшустового и изъ сосновыя деревья, но между коушъ находител: дубѣ, береза, кленъ, грабига, осика, берестинъ, ива, липы, ольха, вяза и верба.
- Почва**
земли. суграк, частію глинистая и белитистая, но плодородна.
- почва**
лѣса. песчаная, суграк и белитистая.
- Подпочва**
земли и
лѣса. песчаная.
- Произведеніе**
земли. Крестьяне высеваютъ озимого хлеба 118 а ярового 9 четвертей.
- огородникъ**
овощи. Крестьянъ закупаютъ по малой чѣсти картош, фасоль, свеклою, капустою, марьяномъ и капустою.

Домашние животныя. Чтители считается розого скота: лошади 19, коровъ 11, козъ 2, свинъ 30, коушъ 18, овцы 20; изъ домашнихъ птицъ разводятся крестьянами коушъ.

Дикія животныя. Изъ лѣсовъ водятся много волковъ, и много дикихъ коушъ и дикихъ свиней, лосъ и доволды лисы и зайцы.

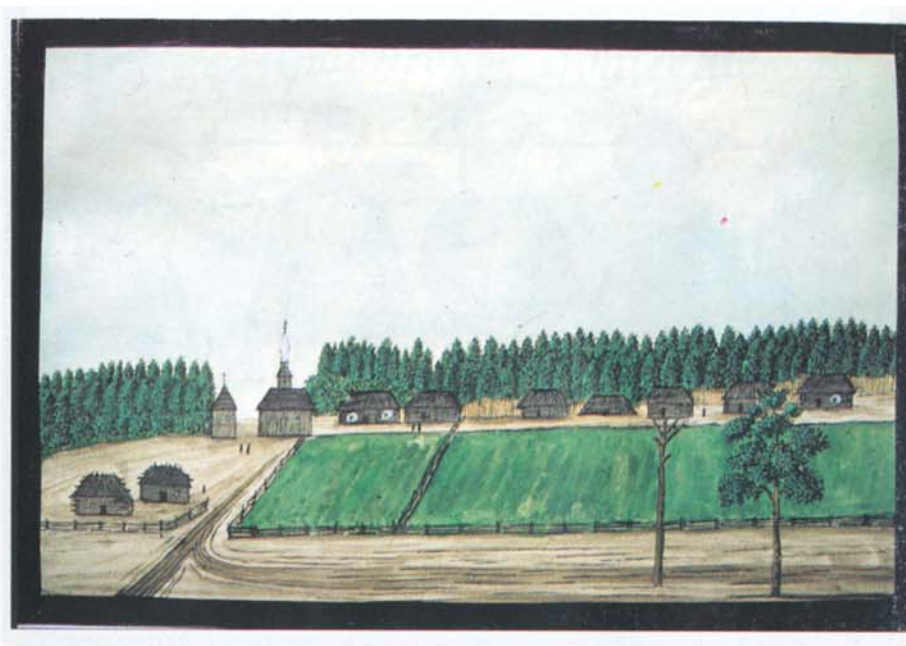
Рыбьи раки, плавки. не имются.

Жилища. Востокъ ихъ считается 28. Изъ нихъ до 6 старыя, а остальныя крестьяны, шты, и старыя; драва Крестьяны, и много ихъ деревенный поля.

Однѣда и обувь. Крестьяне одѣно однѣда, ходятъ все равно и старыя въ лѣтнѣхъ.

Корень. Не имются травы, Крестьяне мало хлеба имются.

Качество водъ и почвы. вода хорошая. Водки Крестьяне мало употребляютъ, а плавку съютъ.

С.Денисовичи.

Нині – с. Денисовичі Поліського р-ну Київської обл. (301) відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Це найпівнічніше село Київської губ. (а нині – і Київської області) до 1832 р. входило до Шепелицького маєтку овруцького Василянського монастиря, згодом було передано до казни. Дерев'яну парафіяльну Воздвиженську церкву збудовано у 1762 р.

Поселяне
Чернобыльскаго и Шенеличскаго обществъ.

Варовицкое общество.

Селеніе Варовици.
—— Павловици.
Деревня Барань.
Селеніе Маршиновичи.
Рудня Старо Павловицкая.
—— Клевенская.
Буда Старо Варовицкая.
Деревня Кабань.
—— Ольшанка.
Селеніе Лубьянка.
—— Степанка.
Деревня Ильинцы.
—— Дягтяровка.
Рудня Ильинская.
—— мала Кошиловка.

Селеніе Варовицк.

- Число**
- Крествянѣ** сѣверскаго поля 215 . и Жемскаго 212 душъ.
- Мѣсто положеніе** Селеніе лежитъ въ 160 верстахъ отъ г. Кіева на сѣверо-западѣ . и расположено на равнинѣ . и окружено во всѣхъ сторонахъ густыми лѣсами.
- Классификація** . въ урядѣ въ числѣ селеній сѣверскаго поля . земли . 7672 кв. саж. а по подсчету 1882, в. б. г. земли . 1082, в. б. г.
- Горы** не имются .
- Роды** . Рѣка Чуръ беретъ отъ восточн. на западъ и въ 200 в. р. впадаетъ .
- Озера** . Находятся 10 озеръ . значительнѣе проточныя . и въ нихъ вода въ 7 до 10 и глубина отъ 3 до 10 сажень . сѣверо-востокъ около селенія . на проточнѣхъ водахъ . и въ нихъ .
- Болота** . Не имются .
- Степь** .
- Лѣса** . Находятся Лѣсовъ 30 кв. саж. 250 саж. . преимущественно сосны . по окрестности . находятся Ду.р. , Осина , Береза , Ясень , Голубъ , Сосна , Ива , Амурская , Лиственница , и липа . и т.д. , а въ томъ селеніи .
- Почва** . Темнистая и плодотворная .
- Земли** . Темнистая . и плодотворная .
- Почва** . Темнистая . и плодотворная .
- Лѣса** . Темнистая . и плодотворная .
- Подпочва** . Темнистая . и плодотворная .
- Земли** . Темнистая . и плодотворная .
- Произведеніе** . Крествяне въ селеніи . производятъ .
- Земли** . Темнистая . и плодотворная .
- Огороды** . Крествяне въ селеніи . производятъ .
- Овощи** . Крествяне въ селеніи . производятъ .

Домашняя

Животныя . У крествянъ считалась домашняго скотна . 1. олово 40, коровъ 55, лошадей 30, свиней 60, овецъ 51. Изъ домашняго скотна разводятся .

Дикая

Животныя . Изъ дикихъ водятся . много волковъ , Лисицъ , зайцевъ , дикихъ козъ , дикихъ свиней и много птицъ .

Рыбы . Находятся въ рѣкѣ много карасей , щуки , окуней , карасей , карасей , карасей , карасей , карасей .

Животныя . Изъ птицъ считалось 80. Изъ птицъ до 15 ста- рыхъ , все драное .

Одежда и обувь . Одежда крествянъ . и обувь .

Корни . Не считались .

Качество .

Воды и почвы . Воды .

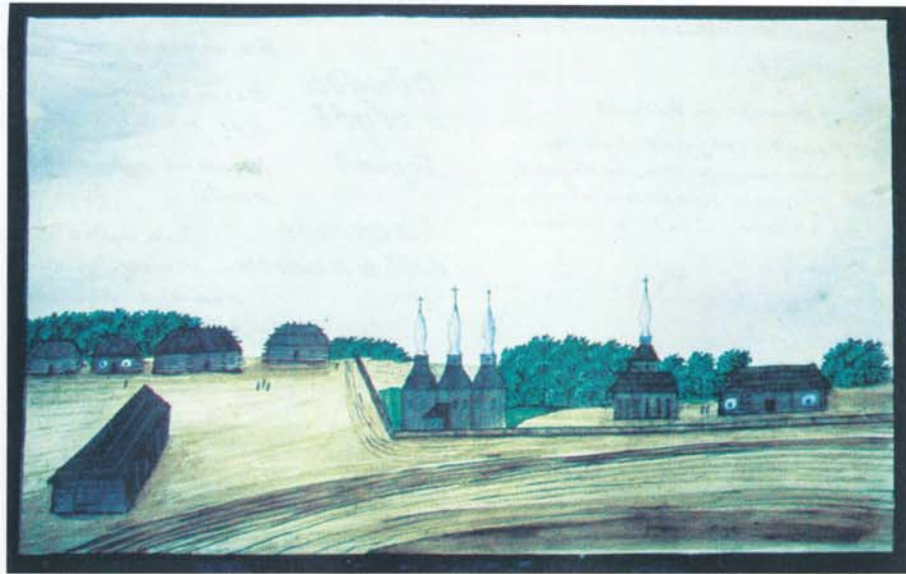
С. Варовичи .

Нині – с. Варовичі Поліського р-ну Київської обл. (949) відселене після аварії на ЧАЕС 1986 р. Вперше в історичних документах згадується 1543 р. До 1832 р. Варовичі належали землевласнику Станіславу Стецькому, землі якого за участь у польському повстанні було конфісковано і передано до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну церкву святої Параскеви збудовано в першій половині XVIII ст. і реконструйовано 1858 р.

Селение Павловичи.

- Число**
Крестованъ. Мужского пола 141 а женского 212 душъ.
мкето. Число мкето въ 150 верстахъ отъ г. Мита
поселеніе. Корупина въ востокъ отъ востокъ Миты, рѣка
 сѣверо на рѣкѣ мкето.
Торги. Не имѣются.
Рѣчки. Рѣка Изавина течетъ отъ запада на востокъ
 и впадаетъ въ р. Митва.
Озера. Не имѣются.
Болота. Много болотъ около селенія въ пропущеніи
 окова въ востокъ.
Лѣса. Находятся кругомъ селенія. Больше лѣса
 около сѣв. уже сжато. Крестованъ
 имѣетъ много сѣрѣи въ лѣсу.
Почва
Земля песчаная и болотистая, все плодородная
Почва
Лѣса песчаная, болотистая, а местами суглинка
Подпочва
Земля и лѣса. Песчаная и глинистая.
Произведеніе
земли. Крестованъ воздѣлываетъ озимого пшеница
 90 а ярового 30 четвертей.
Огородная
овощи. Крестованъ воздѣлываетъ огороды, но не много.
 капуста, картофель, лук, чеснокъ, свекла,
 дыня, кабачки, помидоры, кукуруза
 и тѣхъ и тѣхъ и тѣхъ. Урожайность
 тогда когда вода не заливаетъ огорода
 много бываетъ.

- Домашній**
животный. У мкето статистика поголовья скота:
 лошадей 40, коровъ 96, лошадей 5, куръ 40,
 овецъ 52, свиней 31; куръ до мкето
 разводятся крестованскими куръ.
Дикий
животный. Въ лѣсахъ водятся много волковъ, довольно
 много лисъ и дикихъ свиней, лисицъ и зайцевъ,
 и лосей.
Рыбы
и рыбы. Въ рѣкѣ находится довольно много
 карася, и только въ низовьяхъ гольца
 и вѣселецъ.
Энциклопедия. Рыбы въ селеніи 36. Куръ много до
 4 старыя, 4 ринныя, 4 ринныя, 4
 свиней и не опрѣделены, не имѣютъ
 а есть 7 куръ.
Одежда
и обувь. Домашняя одежда по сѣв. мкето
 только одна одежда, все а крестованскія
 все ходятъ въ лѣсахъ.
Коровы. Не очень хорошия, крестованскія
 много лѣса.
Качество
воды и
земли. Вода не хорошая, болотистая и
 смутная. Родки крестованскія много
 употребляютъ, а вѣселецъ сѣв. довольно,
 но сѣвѣе не такъ два вода каждаго по-
 зривается много крестованского вѣселеца.

С. Павловичи

Нині – с. Новий мир (з 1927 р.) Поліського р-ну Київської обл. (601). За планом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС підлягає відселенню. Село відоме з 1634 р. під назвою Павловичі. За участь його власника Станіслава Стецького у польському повстанні землі села були конфісковані і передані 1832 р. до казни. До 1850 р. парафіяльною церквою в Павловичах вважалась Богородицька, збудована, ймовірно, у першій половині XVIII ст.

Деревня Баранові.

Уліца

Крестыянск. сучаснага нум. 47, «жонкага 4/0цмб.**элемент** Деревня вештае ў в. 153 адрэсах ад в. 1. Кіла
паўненне. лса сквера запад, размяшчаецца на раўняшч
чакцы, ад заходняй староны сядзібнага і
сучаснага вештае і ад сквера вештае а абла
мага р. вештае
не шкель.

Торкі.

Зямлі. Рэчка вештае тэст ад сквера запад і вештае
дальш в. р. Павла.
не шкель.

Суч.

Болота многа болот. кругом деревня прасторны
тэст апава 10 вештае.
не шкель.

Стэн.

Ліпа больш ліп на самай каторцы в. с.
похва Павлавіцкае.**Землі ліпа** талое вештае как в. с. Павлавіцкае.
подпохва**произведені** Крестыянск. вештае вештае сучаснага вештае?
Землі. 14 а вештае 10 вештае.**огороды.****овощи** тэст как в. с. Павлавіцкае**Домашнія** у вештае шкель рашае скота: 1 вештае
Жывотныя 20, каравы 7, ашадэй 2, ашадэй 2, вештае 21, вештае
Дзікія вештае вештае вештае.**Жывотныя** на вештае каторцы в. с. Павлавіцкае.**Рыбы, рэкі** в. р. вештае вештае: вештае, вештае, вештае,
пяхлы. на вештае вештае вештае вештае вештае вештае.**Жыліца.** вештае вештае 10, вештае вештае 5 вештае:
вештае, вештае вештае, вештае вештае.**одежда** вештае вештае. вештае вештае і вештае вештае.
и обувь. вештае вештае вештае.**Харчэ** не вештае вештае, а вештае вештае вештае.
вештае.**Качество** вештае вештае не вештае, вештае вештае, вештае.**Воды и тывы.** вештае, вештае вештае вештае вештае.
вештае вештае і вештае вештае вештае вештае.

Д. Бараны .

Нині – у складі с. Новий Мир. Барани вважались частиною с. Павловичі ще в середині ХІХ ст. (*Похилевич.* – С.130), хоча адміністративно існували окремою одиницею до середини ХХ ст. (*УРСР. АТП-1946.* – С.271).

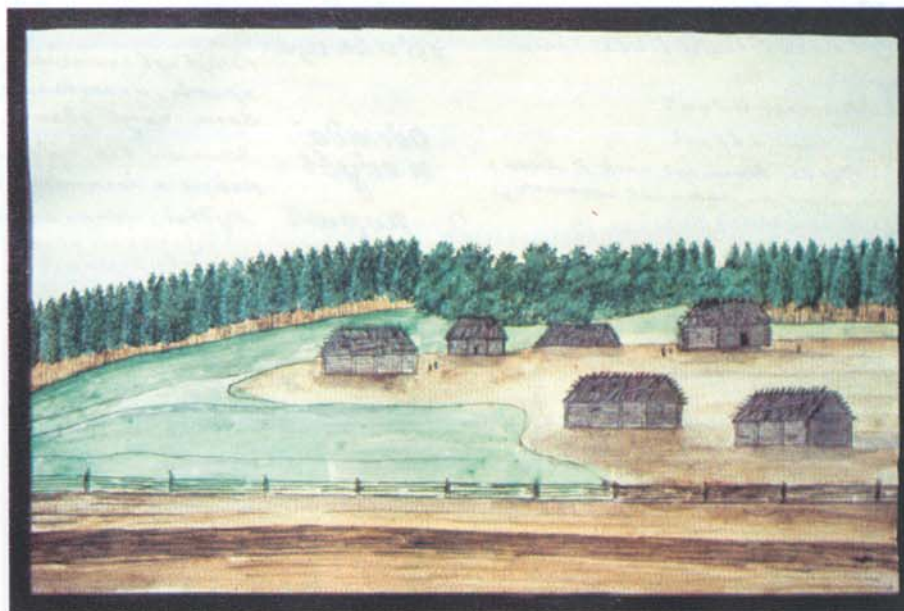
С. Мартиновичи.

Нині – с. Мартиновичі Поліського р-ну Київської обл. (1128). За планом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС село підлягає відселенню. В історичних документах Мартиновичі вперше згадуються 1598 р. Мартиновичі належали до 1832 р. землевласнику Станіславу Стецькому, в якого були конфісковані за участь у польському повстанні і передані до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Георгіївську церкву збудовано 1778 р.

Рудня старо Павловская.

- Число**
Крестьянъ много крестьянъ.
Мещанъ мещанскаго пола. На павловскомъ в. сны крестьянъ,
 и Радомилевскіе мещанъ.
- Сербы.** не имются.
- Воды.** Есть потокъ называемый Мавя лотарой проте-
 чить западу, на востоке и впадаетъ въ речку Ушу.
- Озера.** Не имются.
- Болота.** Находится много болотъ пространствомъ
 около 5 верстъ.
- степи** не имются.
- Леса.** Мотъ самый Лесъ лотарой въ С. Павловскѣхъ.
- почва**
земли } такого свойства, какъ
Леса. }
подпочва } пахотная и глинистая. Въ Лесахъ находится въ много-
 Земляхъ и Лесахъ, сухъ и жестокъ и не удобенъ рудѣ.
- Производство** жители не занимаются Лесомъ и пахотствомъ.
Земли.
- огородныя** совсразвѣны съ С. Павловскѣхъ.
овощи.
- Домашній** у жителей считается рогатого скота. Говядъ
животныхъ. б, коровъ 6, (вишня 5).
- Дичья** въ Лесахъ водится много дичи, которая въ
животныхъ. С. Павловскѣхъ.
- Рыбы** въ потоке Мавя находится много рыбъ
раки, пиявки. и довольно пиявокъ, которые не имются.

- Нилыца.** Водахъ оубъ считается 8 степеней, и не имются
 нечистоте и не опротивѣн, худо вращиваю
одежда кривы.
- и обувь.** не очень достаточны. Зато и не имются.
 Животъ въ Лесахъ, равно и не имются, не имются.
- Корень.** не достаточны, жители имются рудн
 въ Лесахъ.
- Качество**
водъ и пивъ. вода чистая, не имются, не имются
 во время сушки.

Рудня старо Павловическая .

Нині – с. Стара Рудня Поліського р-ну Київської обл. (116), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Парафіяни села в середині ХІХ ст. належали до Богородицької церкви у Павловичах, а з 1858 р. – до церкви Святої Параскеви у Варовичах.

Рудня Клевенская.

- Число крестыянъ и мещанъ.** Мужского пола 2 и Мужского 2 души.
- Место поименіе** Рудня Клевенская лежитъ въ 152 верстахъ отъ г. Кіева на северо западъ, расположенна на равнинѣ между, ... иду Алексинъ.
- Горы.** Не имются.
- Воды.** Есть потокъ которій беретъ свои истоки на западѣ, на правъ сторону Клевенскаго поля и впадаетъ въ рудню.
- Озера.** Не имются.
- Болота.** Одно болото близкаго и широкаго около 15 саженей.
- Степь.** Не имются.
- Леса.** Тамъ гдѣ были леса которіе въ С. Павловцахъ.
- почва и подпочва земли и леса.** такого свойства какъ въ С. Павловцахъ, но въ лесу находится Железные руды.
- Производство земли.** Жители не занимаются земледельствомъ.
- Огороды и овощи.** Жители не имеютъ огороды, потому что не бываетъ урассы и вода ихъ заливаетъ.
- Домашнія животныя.** У жителей считается рогатого скота: воловъ 12, коровъ 5, лошадей 13, свиней 5.
- Дикая животныя.** Въ лесахъ водятся какъ самцы, которіе въ С. Павловцахъ.
- Рыбы.** Не имются.
- Раки, полевки.** Не имются.

Жилища.

Всехъ ихъ считается 17, все старыя, худо дражево крыты, и наводятся очень худыя карши на крышахъ. Бани изъ еловой.

Одежда и обувь

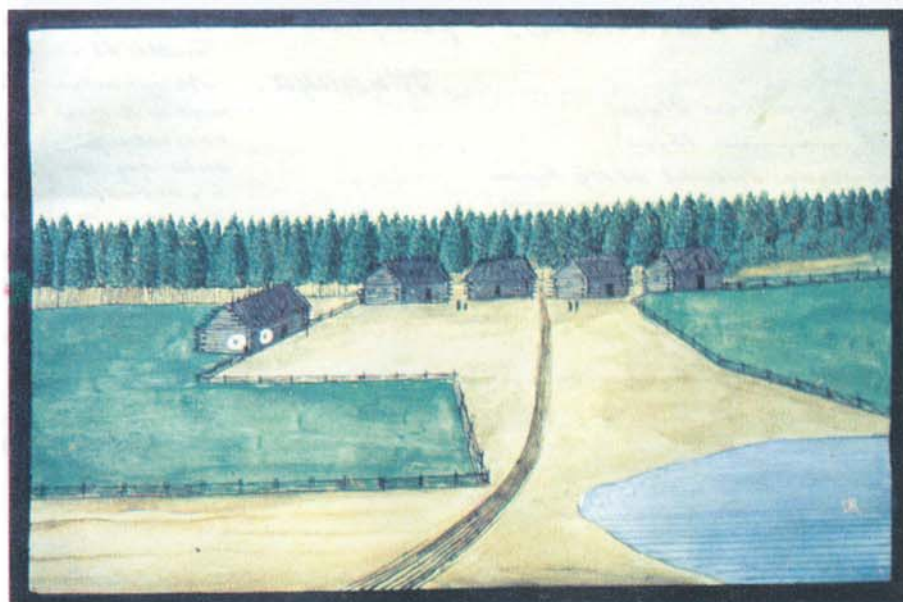
Жители все худы одеты и носятъ лапти и рабы и меховыя.

Кормъ

Худый; жители имются только хлеба

Качество

вода хорошая, но въ жители только вода и питья употребляютъ а повары не имются.

Рудня Клевенская.

За Л. Похилевичем, Клевань. Нині – с. Кливини Поліського р-ну Київської обл.(175), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. У середині XIX ст. парафіяни села належали до Богородицької церкви у Павловичах, а з 1858 р. – до церкви Святої Параскеви у Варовичах. Село було конфісковано у Станіслава Стецького 1832 р. за його часть у польському повстанні.

Буда старо Варовическая.

Нині – с. Буда-Варовичі Поліського р-ну Київської обл. (586). За планом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС село підлягає відселенню. В середині ХІХ ст. парафіяни села були приписані до церкви Святої Параскеви у Варовичах.

Деревня Кабань.

Число

Крестованъ. сѣвѣрскаго поля 203, а южнаго 201 дѣш.

Мѣсто. Деревня лежитъ въ 140 верстахъ отъ г. Варшавы, въ сѣверѣ Зпадѣ, расположеная на равнинѣ мѣста.

Торги. не имются.

Воды. Рѣка Усна, которая течетъ въ с. Малотимовцахъ.

Озера. не имются.

Болота. Находится много болотъ близъ деревни, восточнѣе ея до 3 верствъ.

Лѣса. Сѣвъ Лѣсъ преимущественно дубовый около 25 а южнаго до 20 верствъ. составленъ изъ сосенъ, дуба, березы, граба, вяза, осины, липы, и березы, вѣснѣе и южнѣе дубовъ. Въ сѣв. лѣсѣ растутъ много грибовъ.

Почва

Земли глинистая, болотистая, и мало песчаная на плодородная.

почва

лѣса песчаная, глинистая, сѣрая, и болотистая.

подпочва

земли и лѣса. песчаная и глинистая.

Производство Крестованъ, ввѣсываетъ сѣвѣрскаго лѣса 150, а южнаго 90 четвертей.

огородныхъ Крестованъ, занимается огородами только

овощи. вогородъ какъ въ с. Малотимовцахъ

Домашній Умилый считается розовый скотъ: быкъ 27, корова 43, коза 31, лошади 6, овецъ 49,

животныхъ. изъ домашнихъ птицъ разводится Крестованцами, цыси, утки и курки.

Дикія

Животныхъ, въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисы, и зайцы, много дикихъ козъ и дичихъ свиней.

Рыбы и караси, карпы, щуки и лосси.

раки, лягушки, равно и лосси.

Животныхъ эта саванна Каторжи въ рѣкѣ уснѣ въ с. Малотимовцахъ.

одежда Велѣкъ изъ овечьихъ 58. изъ шерсти до 10 стержей и дракунъ изъ овечьихъ шерсти, 15 простыней, и др. вещей, почти все дѣлается и сшивается, вранью Кривы.

и обувь. Крестованъ и Крестованцы, все шьютъ одежду и делаютъ обувь.

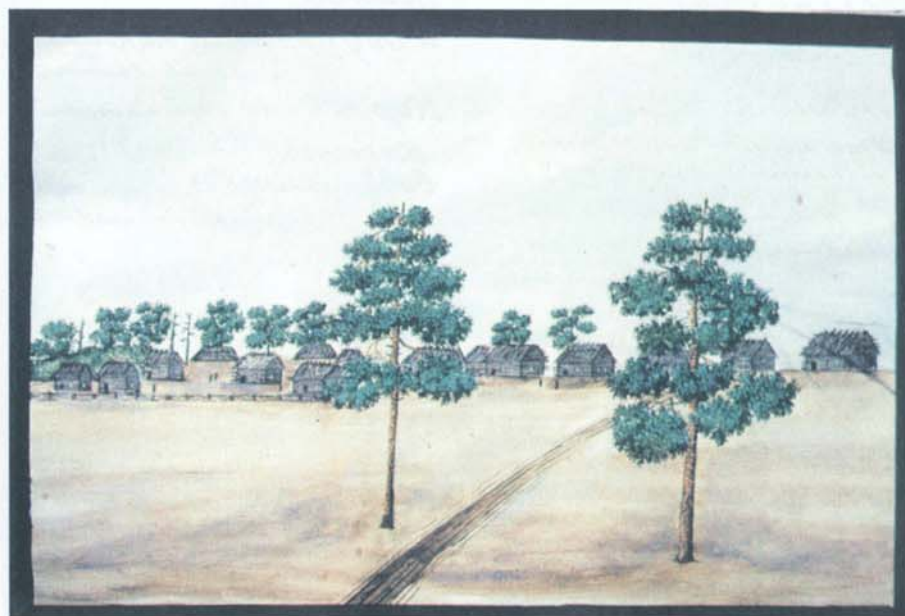
Корни, въ лѣсахъ водятся до 10 стержей, и много мелкихъ грибовъ.

качество Вода хорошая, вѣдны Крестованцы, много мелкихъ грибовъ въ лѣсахъ.

водъ и мѣста. Вода хорошая, вѣдны Крестованцы, много мелкихъ грибовъ, а вѣдны дѣлать мало.

Примечаніе).

Отъ Крестованца Иванъ Осиповичъ имѣетъ 104 годъ.

Д. Кабаны.

Нині – с. Діброва Поліського р-ну Київської обл. (854). За планом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у 1986 р. село підлягає відселенню. В середині ХІХ ст. парафіяни села належали до Георгіївської церкви у Мартиновичах.

Деревня Ольшанка.

число

Крестованье Мужского пола 77 и женского 71 душ.**свексто
положеніе** Деревня лежит в 66 м. востокъ отъ 2 д. въ 2 м. на северо западъ, расположенна на рѣчкѣ Ольшанка.**рѣчки.** Рѣчка ОЛША течетъ отъ востока на западъ и впадаетъ въ р. Уссу.**озера.** Не имется.**золота.** Малого количества находится золото деревни просторомъ Ольшанки отъ 2 до 113 сажень.**степь.** Не имется.**леса.** Леса на северо отъ деревни просторомъ до 15 а шумитъ село до вуретъ готомъ.**почва
земли.** Песчаная, глинистая по большей части, болотистая.**почва
леса.
подпочва.
земли
и леса.** } такого свойства какъ въ Д. Кабанцахъ.**произведеніе.** Крестованье выкапываютъ оукигало желѣза 25 а,
земли. яровая 20 кельбермен.**огороды.** Крестованье занимаются огородами такъ какъ
овощи. въ С. Шкритиловичахъ.**рыбы, раки** не имется.**пчелы.** не имется.**жилица.** Лихъ судъ считается 18. Изъ лихъ 20 ф створихе по доброй чести, просторомъ, крестованье и оукигало.**одежда****и обувь.** Носитъ въ крестованье и крестованскіе худы одежду, и носятъ лапти.**Кормъ** не достаточенъ и крестованье имеемъ въ 1 д. д. хлеба.**Крестованье****водъ и пчелы.** Вода хорошая, но не крестованье, число употребляютъ, и пчелы въ окрестности.

Д. Ольшанка.

Жителі лазяшів на вершини сосенч для собранія меду изъ Бортей.

Нині – с. Вільшанка Поліського р-ну Київської обл. (137), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС у 1986 р. Парафіяни Вільшанки в середині XIX ст. належали до Георгіївської церкви у Мартиновичах.

Селеніе Лубьянка.

- Шло Крестванъ** мѣстеского поля 1874 промѣнаго. 189 дошъ.
- Мѣсто, положеніе.** Селеніе мѣстѣ Мѣсто Черныахъ отъ г. Асиды на юго-востокѣ расположенно на рѣкѣ Мѣсто Мѣсто.
- Торги.** Не имѣются.
- Роды.** Рода Мѣсто, второй урѣ саженъ, на юго-востокѣ, широкимъ и плохимъ.
- Озера.** Не имѣются.
- Болота.** Находятся много болотъ около деревни, преимущественно около г. Асиды.
- степь.** Находятся на юго-востокѣ степныхъ мѣстѣхъ распростираются на юго-востокѣ, преимущественно отъ 30 до 40 мѣстѣ.
- Лѣса.** Лѣса находятся кругомъ села, которая имѣютъ вообщемъ въ Варовицкомъ мѣстѣхъ пространство 30000 десятинъ, состоящихъ изъ сосновыхъ, березовыхъ, еловыхъ, липовыхъ, и другихъ породъ.
- Погода земли.** Погода почвенная и плодородная, термоземля и плодородная.
- Погода лѣса.** Лѣса состоятъ изъ сосны, ели, березы, липы, осины, и другихъ породъ.
- Подпочва земли и лѣса.** Подпочва и глинистая. Находится мелкая рѣка въ 5 верстахъ отъ мѣстѣхъ въ 100 а, въ самомъ селеніи степь лѣса, состоящая изъ сосны, ели, березы, липы, осины, и другихъ породъ.
- Производство земли.** Растенія Крестванъ употребляетъ озимого хлѣба 110 а, яровая 72 четвертей.

Огородныя

Овощи. Крестванъ заводитъ огороды пашъ хлѣбъ 68 с., старинковичахъ.

Домашнія животныя. Употребляется рождного скота: Белье 39, Коровы 31, Лошадки 5, Куры 30, Свиньи 82, Изъ домашнихъ в мѣстѣхъ разводятъ Крестванъ Кашу Курь.

Дикія

Животныя. Въ лѣсахъ водятся, много волковъ, ласки, Лоси, зайцы и бѣлки, много дикихъ куръ и другихъ птицъ, Рубя, Куропатки и другие.

Рыбы, пчелы. Въ рѣкѣ мѣстѣ: Щуки, караси, Караси, и въ лѣсахъ по болотамъ и протокамъ: Звонки, и много пчелъ и роговъ мѣстѣ.

Живлица. Всадъ ихъ считается 50. Изъ нихъ до 8 старшихъ 20 пространствъ и другихъ мѣстѣ, вѣкъ Рубя Крестванъ мѣстѣ и другихъ мѣстѣ.

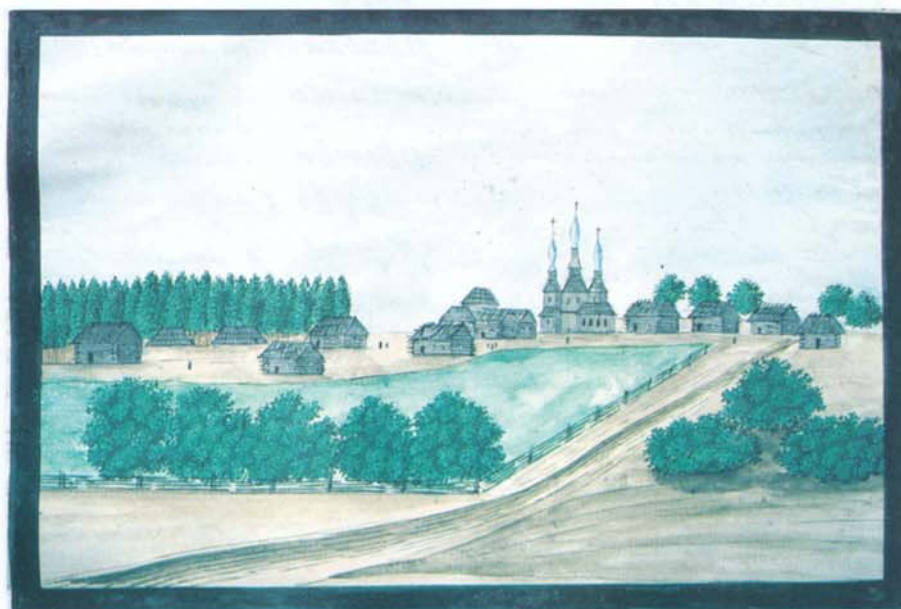
Оджда

и обувь. По болотамъ мѣстѣ Крестванъ очень оджда они вѣ и другихъ мѣстѣ, носятъ лѣтѣ.

Коровы. Въ мѣстѣхъ Крестванъ не достаточно и мало лѣтѣ и другихъ мѣстѣ.

Качество

воды и мѣстѣ. Вода не чистая, болотистая и смутная, особенно лѣтѣ, Родки, мѣстѣ а мѣсто Крестванъ употребляетъ а пчелъ мало.

С. Луб'янка.

Нині – с. Луб'янка Поліського р-ну Київської обл. (612), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС у 1986 р. За одними даними, село засноване у другій половині ХІХ ст. (ІМС. К. о. – С.539), за іншими (Похилевич) – Луб'янка ще в першій половині ХІХ ст. належала землевласнику Станіславу Стецькому і 1832 р. була конфіскована на користь держави за його участь в польському повстанні. До 1850 р. в Луб'янці за парафіяльну церкву була Микільська, збудована у 1770 р. на місці старої.

Селеніе Стеганка.

- Число**
Крестьянъ. Служилого пола 166, и мужского 139 душъ.
- Место**
положеніе. селеніе лежитъ въ 140 верстахъ отъ г. Кіева на
(путь на западъ), расположено на рѣкѣ Гомельскій мѣстечкѣ.
- Торги.** не имются.
- Воды.** Рѣка ЦАВКъ оплодотворенъ чумою складию при озерахъ.
- Озера** }
Болота }
степь } не имются.
- Лѣсъ.** находится лѣсническія пространства въ околицѣ
10 в. сѣверо-восточнѣй простираются всады отъ
дубовыхъ поросли, сосновыхъ и еловыхъ б.
- пашва и**
подпашва }
земли }
лѣса } такъ же свойства какъ въ в. ЦАВНЦАХЪ.
- Произведеніе**
Земли. Крестьяне возделываютъ озимую пшеницу
700 краваго 100 четвертей.
- Огородникъ**
овощи. Крестьяне возделываютъ огороды такъ же какъ
въ в. СЛАВНЦАХЪ.
- Домашній**
животный. У крестьянъ счисляется разнаго скота:
лошадь 11, коровъ 40, лошадей в. коней 27,
овецъ 61, свиней 102, и изъ домашнихъ
птицъ разводятся Крестьянскими Курки.
- Дичь**
животный. въ окрестяхъ водятся такъ же какъ и въ
въ в. АЧУДНИКЪ.

Рыбы
раки

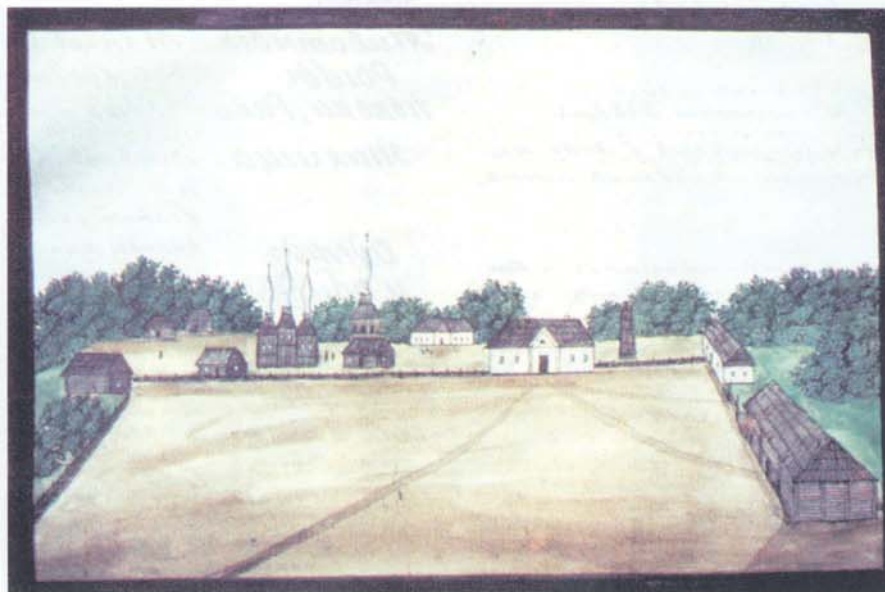
пчелы. не имются.

Экономика. Числохъ въ селеніи 38. половина просторнаго
и открытаго, а другіе имѣютъ свои дрова
хресты. Есть 1 Курень.

Одежда
и обувь. Достаточна. Крестьяне и Крестьянские.
Ходятъ въ лаптяхъ.

Курень Достаточный.

Качество
водъ и
питья. вода хорошая, водки янтаря Крестьянские
чистою упрощаются, а въ окрестностяхъ имѣютъ.

С. Сstechанка.

Нині – с. Стечанка Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну (905), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Перші історичні відомості про Стечанку належать до 1634 р. Вона була власністю Станіслава Стецького і конфіскована за його участь у польському повстанні. Дерев'яну парафіяльну церкву збудовано 1634 р., реставровано 1733 р. Під час відвідин Стечанки Де ля Флізом вона була вже дуже старою. Згодом, у 1855 р. коштом казни збудовано нову церкву.

Деревня Ильинцы.

УЧЕЛО

Кресты Мумского пака 330 а немецкого 324 душ.**Место** Деревня Ильинцы в 140 верстах от г. Аиба на Половинной стороне запад, расположенна на равнине, южная.**Торги** не имеют.**Воды** Речка Илья течет от запада, на восток и впадает в Р. Уиль, на ней строена плотины с 10-ю мельницами.**Озера** не имеют.**Площади** земли имеют обрести распространены, около 6 верст.**Степь** не имеют.**Леса** на степи деревни степь лесв распространены, длина около 15 и шириною до 4 верст.**Почва земли** Песчаная и болотистая, а как в низкой местности, вода почти ежегодно изливается.**Почва** такого свойства как в с. Луианка.**Подпочва** земли и леса песчаная и глинистая.**Произведение****Земли** крестьяне имеют около 200, а проваго 170 четвертей.**Огороды** крестьяне засаживают огородами как в с.**Овощи** в с. нарезываються.**Домашняя** животноводство считается, разномы скотом: лошадей 58, коров 26, лошадей 6, овец 10, свиней 67, скотины 20. Из домашних птиц: гусей, кур, петухов, уток, индюков, куропаток.

Дикая

Животноводство Мягкая водится только скотом, который в с. Луианка.**Рыбы** Рыбы и раки как в водах реки.**Животные** земля их считается 87. Из них старших до 15, просторных 13. Другие животные, по большей части имеют и охотничьи. В с. делятся хитры, а куринный в с. Луианка.**Одежда и обувь** По большей части крестьяне имеют одежду, а также и обувь, которая в с. Луианка.**Курсы** не достаточны в с. Луианка.**Качество** вода хорошая, водки и меда. Крестьяне имеют и мед, а также и сало.

«А. Пльнцы».

Нині – с. Іллінці Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (1059), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС у 1986 р. Село відоме з 1783 р. Парафіяни Іллінців у середині ХІХ ст. належали до церкви у Стечанці.

Деревня Дмитяровка.

число

Крестьянъ. с Мужицкаго села 32, а Менскаго 38 душъ.

Место поселеніе. Деревня лежитъ въ 140 верстахъ отъ г. Мѣла, на лѣвомъ берегу рѣки, на равнинѣ, на правомъ берегу Мѣлы.

Торги.	}	не имѣются.
Рыба.		
Озера.		
Болота.		
Степи.		
Лѣса.		

Паша и подпаша

Земли. паша (всѣмъ) какъ въ с. Мужицкѣ.

Производство

Земли. крестьяне всѣмъ вѣдомъ воздѣлываютъ хлебъ 18 п.

Огородныя

овощи. крестьяне воздѣлываютъ огороды какъ въ с. Мужицкѣ.

Домашняя

животноводство. у крестьянъ содержатся: лошадей 6, коровъ 3, овецъ 3, свиней 10.

Дикая

животноводство. много охоты и птицъ и зверей.

Рыбы, раки

появляются.

Миллица.

всѣмъ вѣдомъ воздѣлываютъ, крестьяне воздѣлываютъ и овсянкой и дробиной.

Одежда,

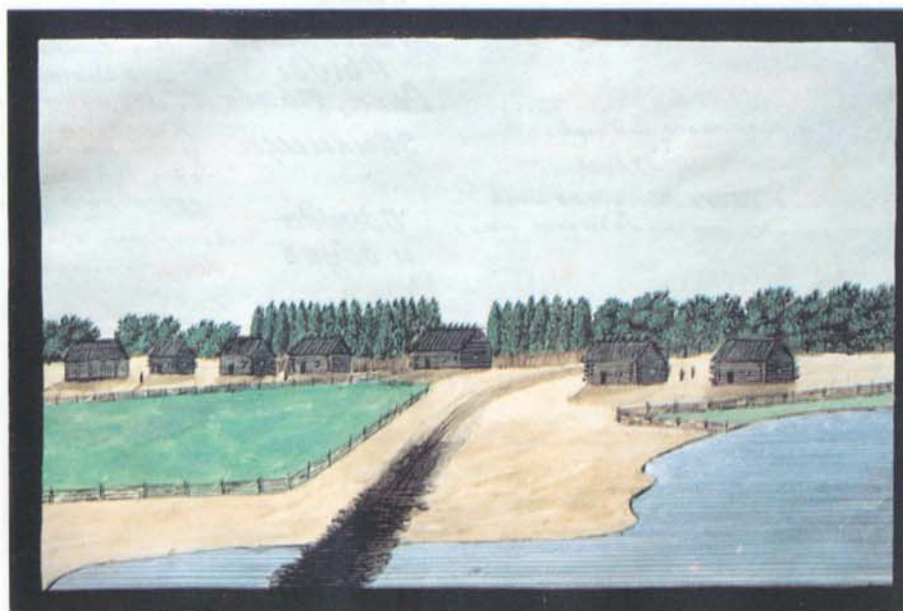
и обувь

коричневая.

всѣмъ вѣдомъ воздѣлываютъ и крестьяне воздѣлываютъ въ лѣтнихъ.

Коричневая. не очень хорошая.

Качество воды и почвы. вода хорошая, почвы и вода употребляютъ.

Д. Дяктяровка .

Нині – у складі с. Роз'їзде Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (237), відселеного у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Парафіяни Дяктярівки в середині ХІХ ст. належали до церкви у Стечанці.

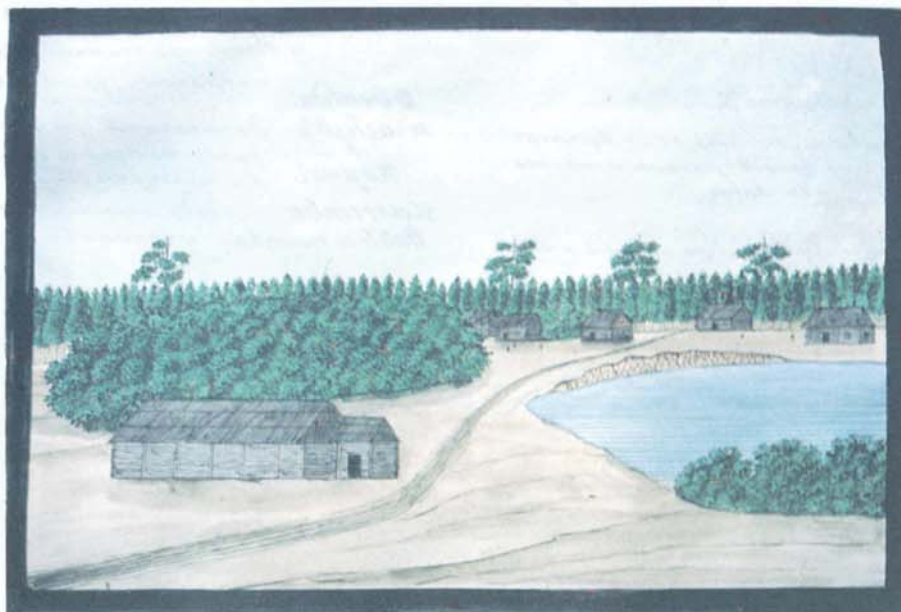
Рудня Плынская.

языко	
Крестьянъ мужчанъ	Мужского пола 2 а Женского 3 д чмб. 31 — — — 37 д чмб.
сѣнство положеніе	Рудня Плынская. Женить въ 140 верстахъ отъ 1. Кіева: на сѣверо западѣ, расположенна на правомъ берегу.
Торги.	Не имются.
Вода	Рѣка Пльн, в которой уже сказано.
Озера.	Не имются.
Болота	на сѣмби которыя въ Д. Плынахъ о которыхъ суровѣ сказано при описаніи сей деревни.
стѣнъ	Не имются.
Лѣса	лѣсъ сосной которой въ Д. Плынахъ.
почва земли	} Мелкои свойства такъ какъ въ Д. Плынахъ
почва лѣса.	
подпочва земли и лѣса.	Мелкая и глинистая. Находится между лѣса. одинъ въ 2 версты отъ рудни Плынской, солончакъ, а другой въ 12 версты Крунман.
Произведеніе земли.	Житней высѣваютъ озимого 200 и 200 на 20 15 четвертей.
огородная овощи.	Житней высѣваютъ огороды такъ какъ въ Д. Плынахъ.
Домашняя животноводия.	у крестьянъ имются скота: Лошадей 20, Коровъ 10, лошадей 2, козъ 10, овецъ 30, свиномъ 30

Дикія

Животноводия.	на сѣмби которой водятся въ Лѣсахъ Д. Плынской.
Рыбы	
Ракы, лягушки.	138 ракъ есть: щука, окунь, язь, карась, карась, раки и лягушки у крестьянъ считается 2 козла а у мѣщанъ 25, козъ козъ до 10 старбыхъ, половина о просторны, все бривно христы.
Животноводия	
Одежда и обувь	мѣщане лѣта одѣты кромѣ крестьянъ, все и мѣщанъ ходятъ въ лѣтнихъ.
Корень	достаточно.

качество вода хорошая, Родки имются у мѣщанъ
водѣ и питья. (Лѣтѣ чиняромъ а пльнѣмъ жетъ.)

Рудня Ильинская.

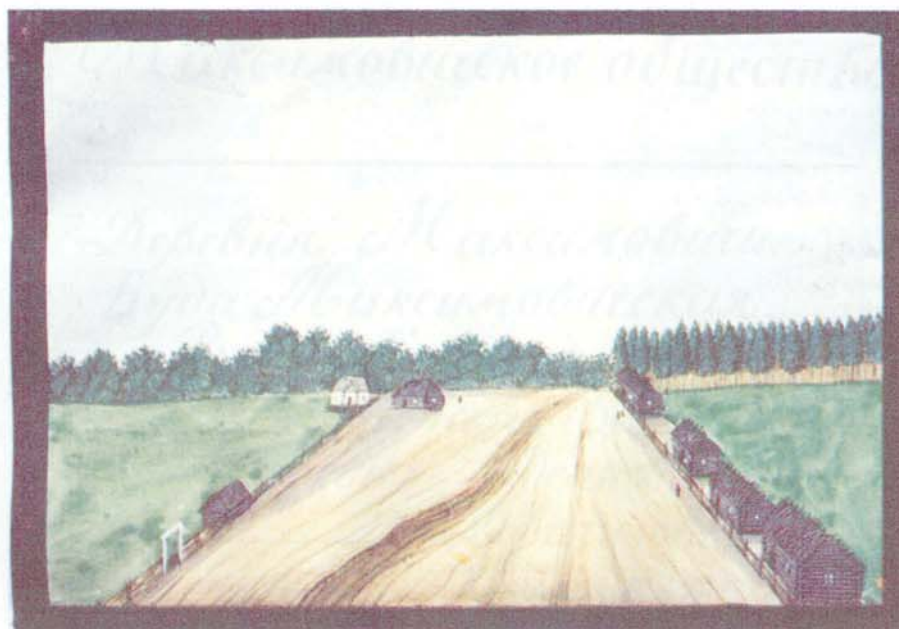
Нині – с. Рудня Іллінецька Іванківського (колишнього Чорнобильського) р-ну Київської обл. (114), відселене у зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. Перші відомості про Рудню Іллінецьку належать до XVIII ст. У середині XIX ст. парафіяни села були приписані до церкви у Стечанці.

Рудня малая Кошиловка.

Уцало	
Крествань	Мужнскаго пола и Женскаго 5 дц.
Листо положеніе)	Рудня малая, Кошиловка, лясны в в. с востокъ отъ с. Лисва на северо-западъ, расположенна на равнинѣ широты у сярэдня Агса. не шматся.
Торби.	не шматся.
Воды	Ретка Кошиловка, течеть отъ севера на югъ и впа- саетъ в в. р. Уцѣ.
Озера	не шматся.
Болота	много болотъ в в. Агса
стень	не шматся.
Лисв.	матъ самай, которая в в. с. Заровицахъ
похва и подпохва. земли и Агса.	} Матого свойства, какъ в в. с. Заровицахъ.
производеніе Земли.	
Огороднѣя овоци.	Крестванс шматъ очень мало огородовъ.
Домашнѣя животнѣя.	у шматлей считается, котораго то: Поговѣ и Корговѣ 6, Корв 4, Кошиловѣ 4, Агса 20, Агсай 6.
Видя животнѣя.	В в. Агсахъ водятся ли саинва земарва в в. с. Заровицахъ
Рыбѣ, раки, пльви.	не шматся.

Жилища

	Всѣхъ ихъ считается 8 просторны дворовы кресты, и опрятны, драмво кресты.
одежда и обувь	Достаточны. Крестванс и Крестванскы и- дутъ в в. Агсахъ.
Корнь	Достаточны.
Качество водѣ и гитвѣ.	Вода хорошая, Водки Крестванс и Агса не шматся, употребляютъ мало и пльвицъ крест

Рудня Малая Кошиловка.

Нині – с. Ковшилівка Поліського р-ну Київської обл. (142), відселене в зв'язку з аварією на ЧАЕС 1986 р. В середині ХІХ ст. парафіяни села належали до церкви Святої Параскеви у Варовичах.

Максимовицское общество.

Деревня Максимовица.

Буда Максимовицкая.

Рудня Кобринъ.

_____ Раденская Фредеровская.

Деревня Раденка.

_____ Драхиловка.

_____ Королевка.

_____ Кобринъ.

_____ Младтевка.

_____ Кропивна.

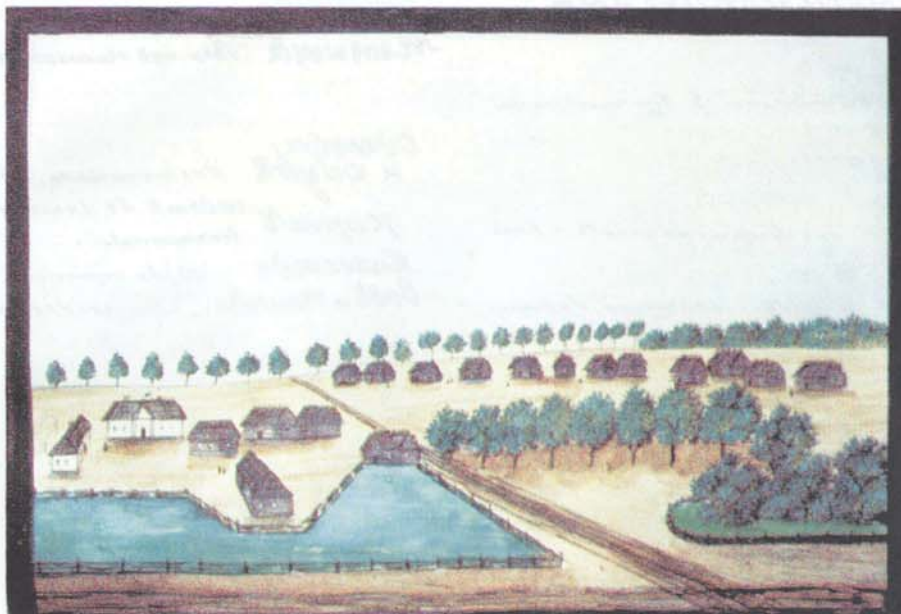
Деревня Максимовичи.

- Число**
Крестьянъ обшественнаго поля 330 а личнаго 252 душъ.
- Имясто**
положеніе. Деревня лежитъ въ 125 верстахъ отъ г. Либа, на сѣверо зѣпадѣ.
- Классификація**
земли. Въ цѣломъ обшествомъ находится земля удобной земли 7206 десятъ 46 саж. или удобной 4676 дес. 80 саж.
- Торби.** Никакой торговли въ деревнѣ отъ 2 до 3 сажень.
- Роды** Грѣхъ иудеръ мечеть отъ вода. на сѣверѣ и востокѣ въ р. ушѣ.
- Озера** не имѣются.
- Волота** земля сѣверѣ пространствѣ около 10 верстъ не имѣются.
- Степь** не имѣются.
- Лѣса.** Въ обшествомъ прилагано Лѣса въ 15121 десятинахъ по преимуществу сосны, дуба, березы, по мѣстѣ хвойнѣ находится: осина, грабъ, берестина, ольха, липа, вяза, дикая груша и яблоня.
- почва земли** Песчаная, между болотными, не плодородна.
- почва Лѣса** Песчаная, на югѣ въ сѣверѣ.
- подпочва** песчаная и глинистая; находится при г. земли и Лѣса, Максимовичахъ медурганъ руды.
- Произведеніе**
земли Крестьяне всемъ вѣроятъ занимаются Лѣса и хрѣстаго 80 четвертей.
- Огороднѣе** Крестьяне занимаются огородами по сѣверу пшеницы, картофеля, капусты, (свѣкло), по стариннымъ, Рижскимъ, Фридриху Крухвалу, Лисову, Колманову, Парфяку, по мѣстѣ Хукурузо, и тѣмъ, но не вѣроятъ урлинной лѣса и др. сѣнца. или лѣса заливаетъ огорода.

Воспитаніе

- Животнѣе** Число считается розного скота: лошадей 70, коровъ 80, лошадей 7, козъ 19, овцевъ 31.
- Дикая** изъ домашнихъ птицъ разводятся Крестьянами утки, утка и курви.
- Животнѣе** Въ Лѣсахъ водятся много волковъ, Лисицъ, зайцевъ, и мало дикахъ козъ.
- Рыбы**
раки, пѣваки Въ рѣкѣ есть: щуки, лиси, караси, и. вѣлки, а раковъ и пѣваковъ много.
- Жидица** Лѣса ихъ считается 70, по сѣверу земли пространство а по сѣверу земли по преимуществу, въ драбѣ Кривы. находится портаривѣ и прѣчины.
- Одежда**
и обувь Достаточно. Все Крестьяне и Крестьянскы ходятъ въ сапогахъ.
- Корни** Достаточно.

качество По сѣверу. Лѣса Крестьяне занимаются водѣ и пшеницы. рѣки употребляются а пшеницы много.

Д. Максимовичи.

Нині – с. Максимовичі Поліського р-ну Київської обл. (767). Вперше згадується в люстрації Чорнобильського замку 1570 р. Максимовичі з кінця XVIII ст. належали Яну Стецькому, овруцькому старості й судді, в онука якого – Станіслава – маєток було вилучено на користь держави у 1832 р., після придушення польського повстання. Під час відвідин Де ля Флізом Максимовичів парафіяльної церкви ще не було, хоча 1851 р. за указом Синоду було створено особливу Максимовицьку парафію (з одночасним скасуванням парафії у Луб'янці), до складу якої входили такі населені пункти (назви – за Л. Похилевичем): Буда Максимська (до 1850 р. належала до Мартиновицької парафії), Радинка (до Стечанської), Радинська Буда (до Стечанської), Бобрик (до Мартиновицької), Бобер (до Хабенської Миколаївської), Драчилівка (до Кресятицької), Максимовичі (до Мартиновицької). Парафіяльну Микільську церкву у Максимовичах було збудовано 1857 р.

Буда Максимовская.

число
крестьянъ. числомъ пашъ 20 и мансаръ 17. Вспашиваются
место при в. Виденки
поливные. такъ какъ въ в. Виденки.

Торги не имются.
лѣса Рѣка Виденка течетъ отъ восточн. къ западъ и впадъ
озера иметъ въ рѣку усть.
Болота не имются.
стенъ находима Крутецъ (у в. Максимовская, болота)
 простираются востъ къ оврагу в. Врши.

лѣса по в. стороне западой в. в. Виденки
похва и
подпочва. } такое количество пашъ в. в. Виденки
земли и
лѣса. }

Произведеніе крестьяне вспахиваютъ озимую пшеницу и ячмень
земли. & картофеля.

Огородные крестьяне засаживаютъ огороды по извѣстной части
овощи картофеля, капусты и свѣдлою.

Домашній у жителей считается разное скотъ: лошадей 8,
животныхъ коровъ 6, козъ 7, и овецъ 15.

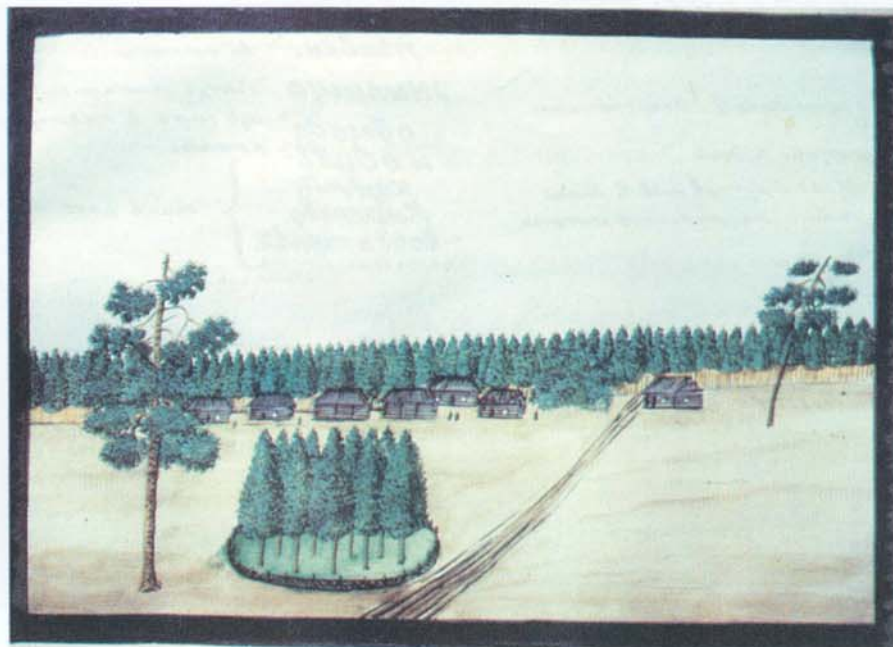
Дикія
животные въ лѣсахъ водятся только зайцы и лисы
рыбы въ в. Виденки

раки, пчелы. не имются.

Жилища дворъ у в. считается в. просторны и чистыя и,
 другіе избы и не опрятны. Для скота крытыя и
 имются деревянные пашъ, а пчелы пчеловодств.

Животные дворъ у в. считается в. просторны и чистыя.

Огороды
и сады крестьяне сажаютъ огороды по извѣстной части
картофель картофеля, капусты и свѣдлою.
лѣса находима Крутецъ (у в. Максимовская, болота)
стенъ простираются востъ къ оврагу в. Врши.

Буда Максимовическая.

Нині – с. Буда Радинська Поліського р-ну Київської обл.(150).

Рудня Бобринь.

- Улицы**
Хрестьянъ снуровского поля у мещского Д. Они считаются
 въ Д. величавыя.
Мещанъ снуровского поля 33 и мещского 27 душъ.
Место Рудня Бобринь. Мещанъ въ 142 верстахъ отъ Р. Луба
положеніе, на сибиря земляхъ, расположенны на равнине степной.
Торги Есть несколько хуторовъ на сибиря оіи рудни, аска-
 ны Обширною отъ 2 до 3 десятинъ.
Воды Ручьи Бобринь в которой было сказано при отъѣздѣ
 Д. Максимовичахъ.
озера не имются.
Болота на сибиря земляхъ въ рудни много болотъ простран-
 ствомъ около 10 десятинъ.
Лѣса на сибиря въ рудни много самой лѣсы это въ
почва и Д. Максимовичахъ.
подпочва
земли и такъа свойственна какъ въ Д. Максимовичахъ.
лѣса.
Производство по мещанію земля мещанъ не занимаются
земли. хлѣба помещикомъ.
огородничья хрестьянъ имютъ мещанскихъ огорода, гдѣ часто
овощи не бываютъ уржанки, по причине что почти ежегодно
 на луба ихъ забываютъ.
Домашняя
животновѣд. хрестьянъ не имютъ ни коровъ ни лошадей,
 а у мещанъ считается воровъ 6, коровъ 16.
Дикая
животновѣд. та земля которая въ лубахъ въ Д. Максимовичахъ
 охоты.

- Рыбы,**
раки,
пчавки. не имются
Живлица. Велухъ считается у хрестьянъ 8, а у мещанъ 10.
одежда и обувь } такъ какъ въ Д. Максимовичахъ.
карты
качество
водды и пищи. } такъ какъ въ Д. Максимовичахъ.
 въ руднѣ в просторнѣ, друіе тамъ и друіе
 карты

Примѣчаніе)

При помещичьихъ земляхъ Луба мещанъ мещанъ
 фабрика.

Рудня Бобрикъ.

За Л. Похилевичем – Бобрик. Нині – у складі с. Максимовичі.

Рудня фредеровка.

Число Крестыянъ.	мнѣе, и владѣль суртешская пета. 28 максимо 26 душъ
Место полющеніе.	Рудня фредеровка лежитъ въ 12,3 верстахъ отъ 2. Лѣва на северъ западѣ, руднолозна на равнинѣ мѣстѣ, между Ласами.
Торги	на северѣ Рудни фредеровкой, находится мѣстѣ ко золотѣ пичавирѣ вѣншикала около 4 сажень.
Воды	Рыбка Радина течетъ отъ вытока на северѣ и впадаетъ въ р. ушѣ.
Озера	не имется.
Болота	нѣтъ много болотъ.
Степь	не имется.
Лѣсъ	нѣтъ никакой лѣсъ около рудной фредеровкой

Почва и
подпочва.
Земли и
лѣса. } такого свойства такъ какъ въ Д. Радина
находится мелюзная руда, около рѣчку и
въ сѣверо въ 3 верстахъ.

Произведеіе
земли. } никогда вѣснвнать оужинае хлѣба, и
хлѣбаго 7 четвертей.

Огородные
овощи } они имютъ очень малый огорода.

Домашнія
животныя } у жителей считается вѣловъ 12 и коровъ 5.

Дикія
животныя. } въ лѣсахъ водятся три саибн хостарѣн въ Д.
Радина

Рыбы
раки, пѣльки. не имется.

Жилища. Лѣсѣхъ нѣтъ считается 11. нѣтъ нѣхъ пропоздолов,
и числѣ в. она франво христвѣ.

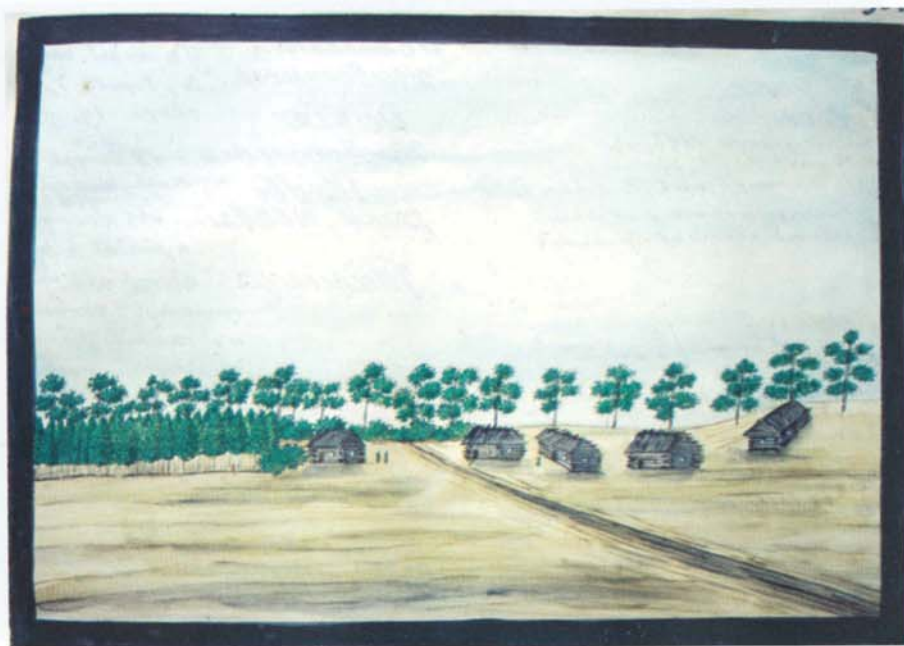
Одежда
и обувь. достаточны.

Кормъ. достаточны.

Качество } вода хорошая, и нѣдѣже. водку унѣгровъ
водѣ и питвѣ. } но употребляютъ а пивнѣхъ мѣстѣ.

Примечаніе.

Сей заводане гаври митиіной мелюзной заводѣ, и покурлатѣ
дрова для фабрики, но каково отъ установка въ нѣхъ работѣ
во время оужн, и не могутъ работатѣ потому что
Рыбка Радина вѣснвнать. они фабрикуютѣ мелюзной
пачатнѣн, гашнннн, ношннн для возовъ, а пачатнѣ.

Руаня Федоровская.

Нині – с. Федорівка Поліського р-ну Київської обл. (166). За Л. Похилевичем –
Радинська Буда (Федоровка).

Л. Радинка .

Нині – с. Радинка Поліського р-ну Київської обл. (899), у 1993–1995 рр. – районний центр. За Л. Похилевичем – Радинка.

Д. Драчиловка.

Нині – с. Орджонікідзе (з початку 50-х років ХХ ст.) Поліського р-ну Київської обл. (194).

Деревня Королевка.

- число**
крестовань Мухоморова нова 31 а мѣсяца 1932 г. .
- имѣно** Деревня Анань въ 125 верстахъ отъ П. Киева, рѣчъ
положеніе , мѣсто западъ, расположенна на равнинѣ южнѣе
станціи Белогородъ и мѣсяцѣвъ Анань.
- Торби** . не имѣются .
- Воды** . Рѣчка вѣсѣвъ о котрой бѣло сказано при мѣсяцѣвъ
Д. Максимовичевѣ
Озера . не имѣются .
- Болота** . находимся много болотъ около деревни пространства
тѣмъ же в верстахъ
- Стѣнь** . не имѣются .
- Лѣса** . Лѣсъ лѣсъ пространствѣмъ около деревни, состоя-
ющій изъ дубѣ, сосенъ, а частію изъ березы, Ольхи,
осины, клена, граба, липы, ясеня, вяза,
и вербы .
- почва земли** . пашаная, глинистая, не плодородная
- почва лѣса** . пашаная, мокрая, и болотистая .
- подпочва**
земли и пашаная и глинистая,
лѣса .
- произведеніе** . Крестованъ овесъ, ячмень озимый 40 а грѣ-
земли . вѣно 22 гектарамъ .
- огороднича** Крестованъ засѣвають огороды по болѣе части
овоци . картофель, капуста, свѣклою, морквою,
лукъ, хренъ и огорожи . кукуруза
тѣмъ же .

- Домашній**
животнича Употребляють скотъ: Голова
38, корова 16, лошадей 9, козъ 5, овецъ 20,
свиней 12, изъ домашнихъ птицъ разводятъ—
ся крестованками, только куръ
Дикія
животнича . Изъ лѣсовъ водятся много волковъ, лиси-
Рыбы . изъ, зайцевъ и много дикихъ козъ.
раки пѣхвѣ . не имѣются .
- Миллица** . изъ изъ считавшихъ 28. Изъ изъ много
то пространствѣ, осетры и караси, а много
рыбъ ф. Вѣсѣвъ древню христіанъ и много тѣ
деревниаи полѣ .
- Одежда**
и обувь . достаточны . крестованъ и крестованъ,
христіанъ ходитъ въ лѣтнихъ, а зимнихъ въ
сапогахъ .
- Кормъ** . достаточны .
- качество** овесъ хорошая . Крестованъ водитъ
водъ и употребляютъ чистѣе и лѣтнихъ
питвѣ . только два .

Д. Королевка.

Нині – с. Королівка Поліського р-ну Київської обл. (373). За планом ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у 1986 р. село підлягає відселенню.

Деревня Боберь.

- УСАД**
Крестовья Мухоморова поля 132 а мексского 128 дцшъ.
- Место:** Деревня Лотта въ 68 123 верстахъ отъ г. Аида на
положеніе: сѣверо-западѣ, расположена на равнинѣ холма.
Горы. Не имются.
- Источники.** Ручей Боберъ течетъ отъ истока на сѣверъ,
 не имются.
Сѣра. Не имются.
Болота. Значительныя. Длина 2: 1: на западѣ 3 вер-
 сты, ширина около 2 верст. ширина до 125 саженъ,
 2: на востокѣ кружева шириною около 4 версты.
- Стенъ** Не имются.
Лѣса: сѣв. лѣса на сѣверѣ, длиной около 3 а шириною до
 3 версты, составленъ изъ дуба, сосны, березы,
 ольхи, осины, клена, лозы, и сирени.
- почва** Довольно чистая сирен и частью гермогенная
земли. и глинистая, востокъ на плодородная.
почва Песчаная, глинистая, а местами гермогенъ,
лѣса. сѣрая и белая.
Подпочва глинистая, сѣрая, и желтая.
земли и
лѣса
- Произведеніе.** Крестовья ввѣсиваютъ озимого хлеба 55,
земли а ярового 40 четвертей.
- Огородникъ** Крестовья занимаются огородами такъ какъ
вощи. въ Д. Младшевка.
Домашнія употребляютъ разнороднаго скота: лошадей
животныя 42, коровъ 17, лошадей 15, овецъ 40,
 свиней 15, изъ домашнихъ птицъ утки, гуси, курь-
 наводятся.

Дикая
животныя Изъ лѣсъ водятся такіе же виды птицъ такъ
 какъ въ Д. Младшевка.

Рыбы
раки, моллюки. Не имются.

Землища Изъ нихъ считается 38; изъ нихъ до 4 ста-
 рыхъ, по большей части земли и овраговъ,
 всею принадлежностью, в'тѣлныя земли даны
 было Митрофану, имѣютъ всею принадлежностью
 новъ. съ киричивыми трубами находятся
 охвъ.

Одежда
и обувь. Такъ какъ въ Д. Младшевка.

Кормъ. Достаточно.

Качество Вода хорошая. Источники Крестовья. Луч-
водъ и принадлежность чистая а востокъ холма
кислая. адить.

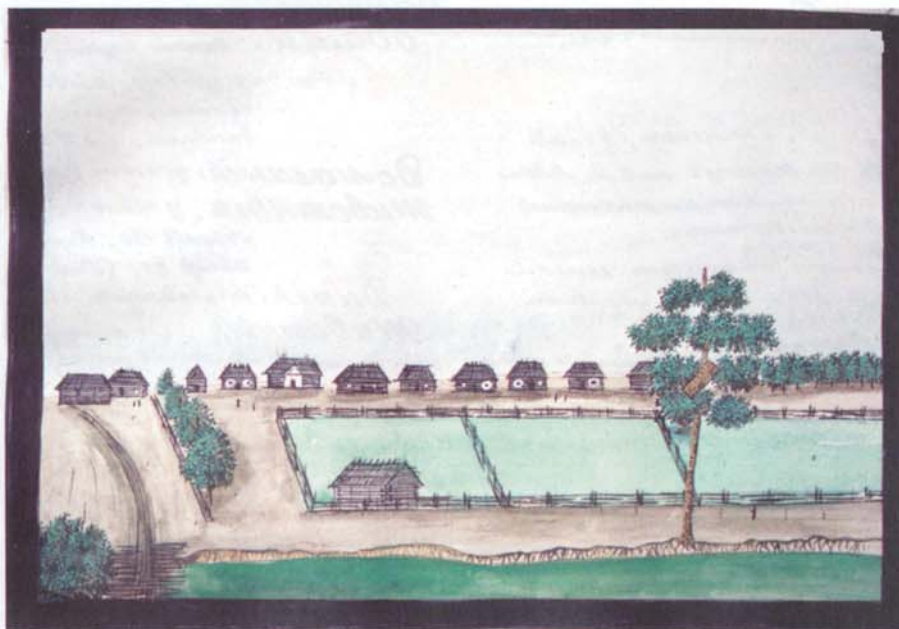
Д. Бобринь.

Нині – с. Бобер Поліського р-ну Київської обл (711), відселене в зв'язку з аварією на
ЧАЕС 1986 р.

Деревня Младтевка.

- Улицы**
Крестовый. Считалось полагать 107 а. именован 99 двора.
- Место**
положение Деревня Аснотъ въ 130 верстахъ отъ ? Кіева, на сѣверо-западъ отъ Коломыжи. Значительнаго количества не имется.
- Торги.**
рынки
озера } не имется.
- Волота** много болотъ. кругомъ деревни, проточены солончакъ около 12 верст.
- Стены** не имется.
- Леса.** Есть небольшая Аснотъ проточены стволы длиною около 4 с шириною до 3 верст. состоящий изъ дуба, березы, вѣхвы, осины, липы, вяза, лозы, калины, и вербы.
- почва** песчаная, сврала, и болотистая.
- Земли** песчаная, сврала и болотистая.
- почва** песчаная, сврала и болотистая.
- Леса** песчаная, сврала и болотистая.
- подпочва** глинистая, а местами песчаная. На самой деревни находится въ 3 саженихъ глубины вода, которая фонтановая изъ которой крестьяне выкапываютъ коринки карачини дождевые.
- Земли** песчаная, сврала, и болотистая.
- Производство** Крестьяне выкапываютъ озимого хлеба
- Земли** 45. • и равого 30 четвертей.

- огородный**
овощи. Крестьяне закупаютъ огорода по малой части картофель, свекла, лук, чеснок, Аснотъ, коноплю и, и иногда кукуруза, а также ябло, но мало обсекаетъ урочной по причине худой земли.
- Домашний**
животный У крестьянъ считается розного скота: лошадей 30, коровъ 13, лошадей 9, коз 13, свиней 23, овецъ 11.
- Дичь** свиней 23, овецъ 11.
- животныхъ** въ Аснотъ водятся: много полковъ лисы и зайцы.
- рыбы** лисы и зайцы.
- раки, пчелы.** не имется.
- Животная.** овцы ихъ считается 24, изъ нихъ до 15 старыя, они чистыя а опрятныя, шерсть ихъ вѣдь куртилка и изъбы вращиваютъ.
- одежда** и обувь крестьяне. Крестьяне Аснотъ ходятъ въ лапти а зимнее въ сапогахъ.
- качество** вода хороша. Вода изъ Крестового употребляется а и много пчелы.

Д. Младчевка.

Нині – с. Млачівка Поліського р-ну Київської обл. (474). За Л. Похилевичем – Млачовка.

д. Кропивная.

Нині – с. Кропивня Іванківського р-ну Київської обл. (368). Село відоме з 1783 р. У 1830 р. Кропивню конфісковано на користь держави у землевласника Генріха Жмієвського за участь у польському повстанні. Парафіяни Кропивні в середині XIX ст. належали до церкви Різдва Богородиці у Розважєві.

Поселяне
Варовичскаго и Максимовичскаго обществъ.

Шершневское общество.

Деревня Хотиновки.

Селеніе Новаки.

—— Шершни.

Деревня Старики.

—— Соболевка.

Рудня Шершневская.

Слобода Омелянвы.

Рудня Рыхта.

Дереви́я Хотиновка.

УКСАС
Крествянъ отъ южскаго поля 232 и южскаго 234 дубъ.
Место
положеніе Деревня Хотинъ поля въ концѣ С. Ковалухъ.

Торби. не шитетса.

Воды. Рѣчка Нѣвица течетъ отъ востока къ сѣверу и впадаетъ

озеръ. въ рѣку Хотиновку
не шитетса.

Балота. Животноводство. Селотъ 19 разной балоты, названія коня:

1. Довшикъ	пространствознъ	около	1	верста.
2. Раковна.	_____	_____	1	_____
3. Верховина.	_____	_____	1	_____
4. Кабанова Лога.	_____	_____	20	Сажень.
5. Рахитова.	_____	_____	20	Сажень.
6. Конецъ Крапача.	_____	_____	20	_____
7. Кривинка.	_____	_____	1	верст.
8. Плавухъ.	_____	_____	20	саж.
9. Ковалуха.	_____	_____	250	_____
10. Норина.	_____	_____	250	_____
11. Бабинка.	_____	_____	250	_____
12. Купорачиха.	_____	_____	40	_____
13. Сторничицъ.	_____	_____	100	_____
14. Жидовина дѣр.	_____	_____	50	_____
15. Серавага.	_____	_____	100	_____
16. Балоте.	_____	_____	100	_____
17. Озерна.	_____	_____	20	_____
18. Копривина.	_____	_____	40	_____
19. Плѣткъ стѣнъ	_____	_____	20	_____

АПСЬ. **Мѣсто** **положеніе** поля въ концѣ АПСИ, которой въ С. Ковалухъ не шитетса.

АПСИ **Мѣсто** **положеніе** поля въ концѣ АПСИ, которой въ С. Ковалухъ.
ПОЛЯ И ПОДПОЛЯ.
ЗЕМЛИ И АПСИ. такою свойства такъ какъ въ С. Ковалухъ.
Произведеніе. Крествянъ. Вендиготъ озимого хлеба, 81 а,
Земли. Ариотъ 50 четвертей.

Огородничъ. Крествянъ засаживатъ огорода такъ какъ въ
БВОЦИ. С. Ковалухъ.

Домашнія. унителіи считатса разнаго скота: 130.
Животничъ. Лошъ 20, Корова 30, Агнцъ 30, свинъ 20,
 свиней 42. Изъ домашнихъ животныхъ производятъ
 съ Крествянскими: Шун, Штки и Курки.

Дикая
Животничъ. Изъ АПСИ въ водитса много оленей, Агнцъ
Рыбъ, раки и зайцевъ

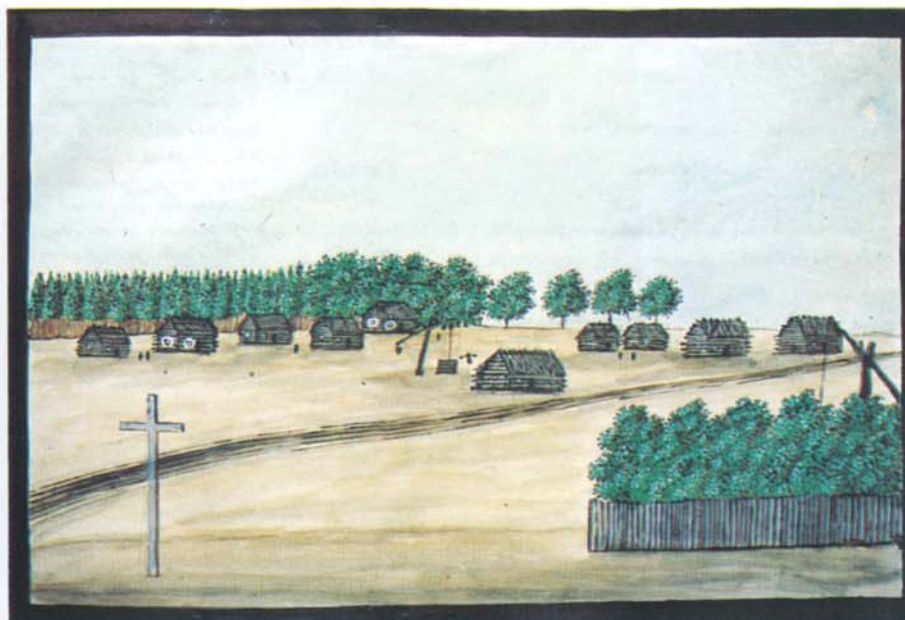
Пчелки. Изъ рѣки есть: Пчелки, и Пчелки и раковъ и
Жулицы. Пчелки изъ считатса, въ просторѣ, вместе съ,
 отриматса въ АПСИ припадъ и Пчелъ и Пчелъ.

Удѣлда.
и обувь.
Курки.
качество
водъ и мѣтв.

такъ какъ въ Д. Ковалухъ.

Примѣчаніе.

Около Д. Хотиновка находится много оленей
 и оленей производятъ Пчелки.

Д. Хотинівка.

Нині – с. Хотинівка Коростенського р-ну Житомирської обл. (538). Перша писемна згадка про Хотинівку належить до 1649 р. Село було маєтком польського землевласника Дубравського, в якого воно було конфісковано на користь держави і передано до державних маєтностей після приєднання польських земель до Російської імперії наприкінці XVIII ст. У середині XIX ст. парафіяни Хотинівки належали до Покровської церкви у Новаках.

Селеніе Новики.

Число
Крестыанъ . Юанскаго пола 299 а женскаго 397 душъ.

Мѣсто
положеніе селеніе Новикъ въ 120 верстахъ отъ г. Кіева, на западъ-сѣверъ, расположенно на равнинѣ и возвышенъ отъ юга.

Торги. не имѣются.

Воды. Рѣка Чугаева течетъ отъ востока, на западъ и вы-
дастъ въ р. Чуръ; отъ ней устроены плотины, обводя-
ющія угодья, и имѣются
многія колодези.

Озера
болота . Имѣются болота въ 2%, называющіеся:

1° Криванскій каналъ	длинною около 30 саж., а шириною 30 саж.	
2° Криванскій каналъ	50	20
3° Багно	60	50
4° Кулаковскіе болота	100	20
5° Кулаковскіе каналы	30	20
6° Селатовая Лука	2 верст.	30
7° Рудавка каналъ	30 саж.	50
8° Березовка болота	100	100
9° Кулаковскіе	50	50
10° Мокрая болота	1 верст.	30
11° Лужки	50 саж.	40
12° Сосняки	50	40
13° Мокрая болота	250	50
14° Стариковскіе болота	100	100
15° Брани каналъ	1 верст.	1 верст.
16° Гутвицкіе	30 саж.	30 саж.
17° Колчинскіе	50	50 саж.
18° Осиповскіе	60	50
19° Рыковскіе	100	100
20° Хотимскіе	40	40
21° Селатовы	20	20
22° Полоховка	100	100
23° Криванскіе	50	50

Стель. не имѣются.

Лѣса. Лѣсъ Новикъ въ составѣ имѣетъ дубоваго сосна ф. и шириннаго до
3 верст. состоящій изъ дуба, березы, береста, клена,
березы, осика, граба, липы, ольхи, вяза,
липы, лозы и т.д. Дубовыя же болота, поименованы въ
1820 году, рубились саблею Новикъ.

Почва
земли. Тучиштанъ, почва въ сѣверѣ, а южная часть въ сѣ-
верномъ, не плодородна, по причинѣ что почва южная —
по беднѣ закваша (грунта).

Почва
подпочва. Тучиштанъ.

Земли и лѣса.

произведеніе. Крестыане вынаваютъ озимаго хлеба 80 а
Земли хлеба 57 четвертей.

огородныя . Крестыане закупаютъ по малой части, картофе-
овощи. капуста, свекла, пастернакъ, морковь,
огурцы, лукъ, чеснокъ, а въ сѣверѣ сурь,
и рѣдко когда вода огорода заливаетъ, калеко не
растаетъ.

домашнія
животныя . У жителей считается поголовно скота: лошадей 19,
Дичь. коровъ 31, лошадей 30, овецъ 39, свиней 61. изъ дичи имѣются
животныя . пшеница, рожь, овесъ, кукуруза, чина, чина, и кукуруза.

Рыбы, раки . въ Новикѣ водятся много карася, щуки, окуня,
леща и др. рыбъ.

Шинель . не имѣются.
Получъ шубъ считается 89, шубъ мехъ до 10 старовъ, по-
мимо просторныя, теплыя и короткія, шубы же такъ
всѣ драныя, хитрыя и безъ меху.

одежда
и обувь. крестыане одѣты омы вѣн и шинелью, кофта
въ лѣтѣ, а зимнаго одѣваются мехъ, куртка
которой драныя, по лѣтѣ лужа мочала сушно.

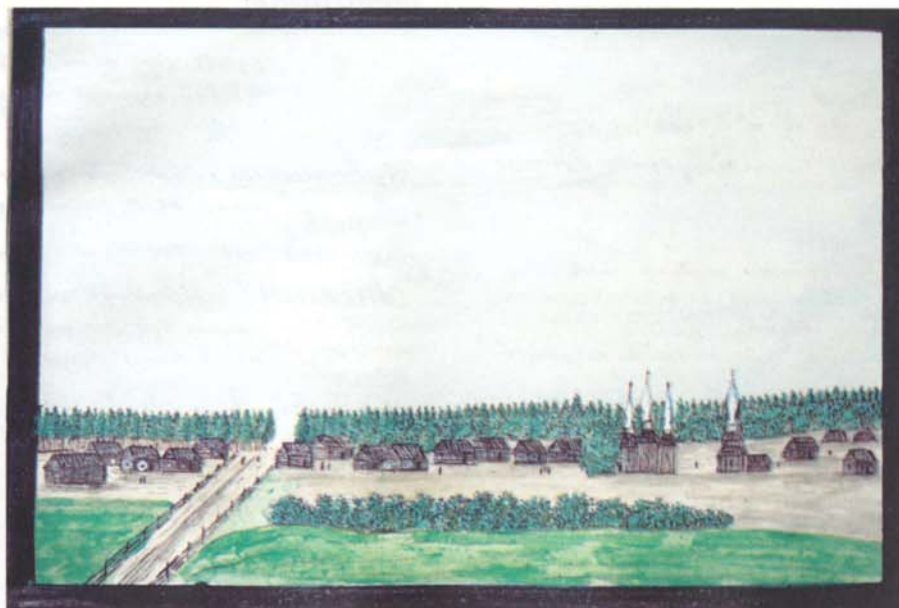
Корни не достаточны въ домашній годъ.

качество вода хороша. Крестыане водку употребляютъ упо-
водъ и питія. предпочитаютъ а мало пива.

С. Новаки .

Нині – с. Новаки Коростенського р-ну Житомирської обл. (746). Перші історичні відомості про Новаки датуються 1584 р. Належали польському землевласнику Дубравському, конфісковані у нього на користь держави після приєднання польських земель до Російської імперії наприкінці XVIII ст. Дерев'яну парафіяльну Покровську церкву збудовано 1824 р. замість старої, що згоріла у 1823 р.

С. Шершни .

Нині – с. Шершни Коростеньського р-ну Житомирської обл. (350). Перші історичні відомості про село належать до 1583 р. Шершни були маєтком польського землевласника Дубравського, в якого конфісковані на користь держави після приєднання польських земель до Російської імперії наприкінці XVIII ст. Дерев'яну парафіяльну Воздвиженську церкву збудовано 1750 р. на місці колишньої і перебудовано за рахунок казни у 1849 р.

Деревня Старикки

Число	
Архистванъ	Шуревская пова 63 а м. м. м. 64 чшъ
Место положеніи	Деревня Архистванъ такъ какъ С. Шершневъ въ 144 верстахъ отъ Ш. Кіева.
Торги.	Не имются.
Воды	Кроме реки Шуръ есть два источника извѣстны: 1 ^о Хороши, 2 ^о Яблоня, она течетъ отъ запада къ востоку на мучъ цистерной воды.
Озера.	Есть два озера длиною около 15, и шириною до 15 саженей.
Болота	Есть два болота круглаго извѣстны какъ 1 ^о Глушь, шириною около 200, 2 ^о Пѣва, шириною около 100 саженей.
Стены	Не имются.
Леса	Есть лесъ на северѣ деревни, состоящій изъ разныхъ породъ деревьевъ какъ въ дну приморско-литовскому С. Шершневъ.
почва. земли	} такою свойствомъ какъ въ С. Шершневъ.
почва	
лесъ	
подпочва	
земли и лесъ	
произведеіи.	Архистванъ въсѣваетъ озимого хлѣба 25 а
земли.	хлѣба 18 четвертей.
Огороднiя	Архистванъ занимается огородами такъ какъ въ С. Шершневъ.
Овощи.	

Домашнiя

Животныя. У жителей считается рогатого скота: лошадей 30, лошадей 2, козъ 10, овецъ 30, свиней 29, изъ домашнихъ птицъ разводятся хохлатки, голубки курки.

Дикія

Животныя. На Агсахъ водятся три вида зверя такъ какъ въ С. Шершневъ.

Рыбы

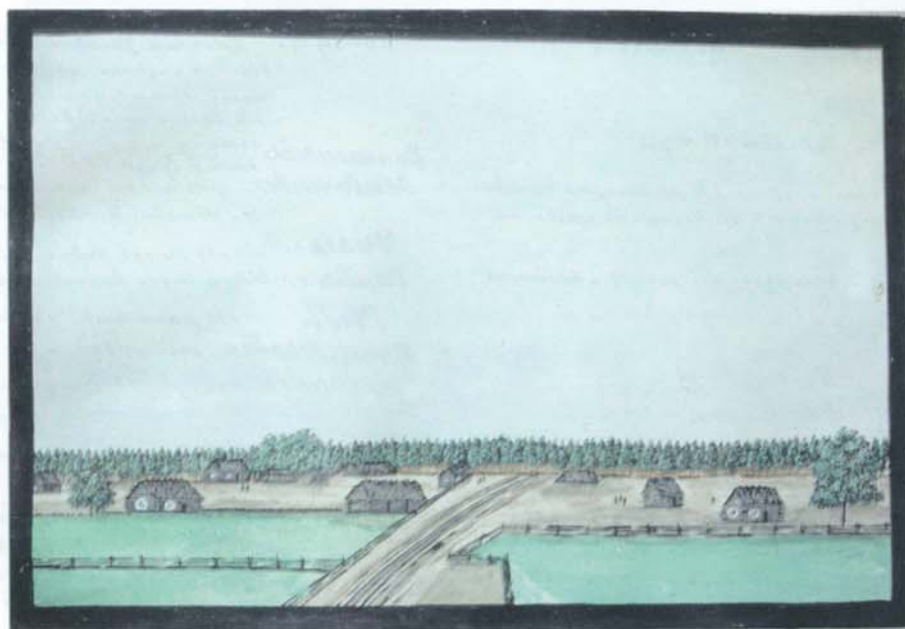
рыбы, появленіи. На Агсахъ водятся какъ въ С. Шершневъ.

Жилецы. Всѣхъ ихъ считается 13. Изъ нихъ 6 старшей породы вѣк. вѣстны, 3 равно христы, въ земледѣльчѣхъ и такъ труды.

одна
и одуѣ.

корна
качество
водъ и такъ

} такъ какъ въ С. Шершневъ.

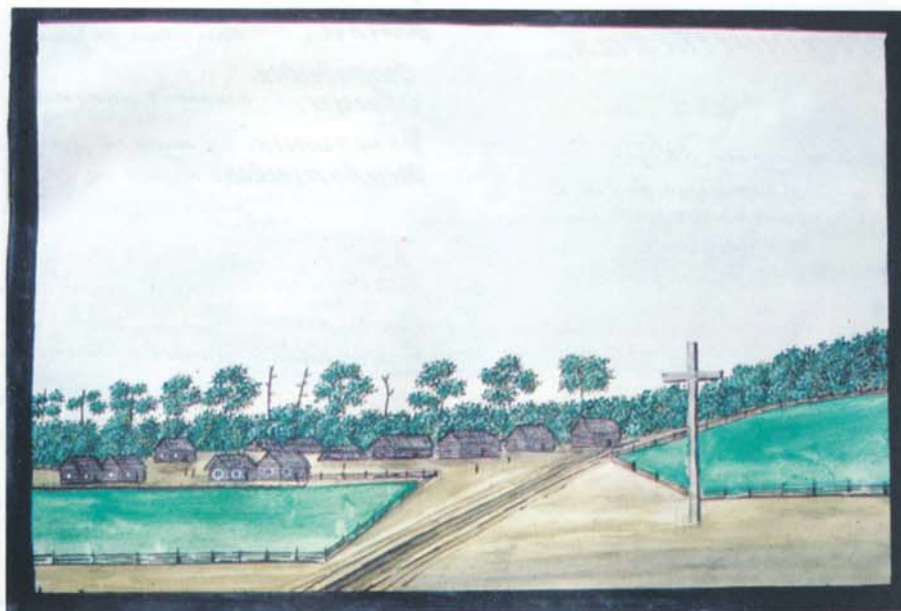
Д. Старики.

Нині – с. Старики Коростенського р-ну Житомирської обл. (440). Увійшло до державних володінь наприкінці XVIII ст. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Воздвиженської церкви в Шершнях.

Деревня Соболевка.

- Число Крестьянъ** Шумского поля 32 и именского 3 в сущ.
- Место Положеніе** Деревня лежитъ въ 160 верстахъ отъ г. Киева, на западо-северѣ, и расположена на равнинѣ между двумя холмами въ сѣверо-западномъ направленіи.
- Почва** Не известна.
- Воды** Рѣчка Давидъ течетъ отъ сѣвера, къ западу и впадаетъ въ р. Югу.
- Озера** Не известны.
- Колодець** Знаменитѣйшимъ 8 болотъ названіе коихъ:
1 ^е Соловья	Маленькое около 2 верст. а самымъ мало 20 саж.
2 ^е Малемяка	4 ————— 1 верст.
3 ^е Кривой Дуль	1/2 ————— 20 саж.
4 ^е Кошцева	4 ————— 250 саж.
5 ^е Шерешовка	3 ————— 1 верст.
6 ^е Крутой Лозы	20 саж ————— 20 саж.
7 ^е Аистыны	20 ————— 20 —
8 ^е Аистына	20 ————— 20 —
- Стенъ** Не известны.
- Лѣсъ** Есть кругомъ деревни болышой лѣсъ сосновой въ пространствѣ около 15 верст. Но почти все рубленъ. Въ 1840 году; это сѣянныя: ель, сосна, береза, осина, липа, береза, дубъ, кленъ, липа и береза.
- Пашва**
- Земли** Пашанъ и луговыхъ не принадлежатъ.
- Пашва**
- Луга** Мочалы, Лукистатъ, вязыны.
- Произведеніе** Крестьяне Шумского поля сѣютъ пшеницу и ячмень.
- Земли** 12 четвертей.

- Огородничъ** Крестьянъ занимаются огородами по большей частіи. Картофель, капуста, свекла, морковь, лукъ, чеснокъ, огурцы, помидоры, фасоль, горохъ, капуста, и т. д.
- Домашній скотъ** У крестьянъ считается только скотъ: лошадей 17 коровъ 10, овецъ 2, козъ 10 в сущ. 5, свиней 9.
- Дичь** Въ лѣсахъ водятся: заяцъ, лисица, волкъ, медвѣдь, куница, хорь, и т. д.
- Рыбы** Въ рѣчкѣ есть: караси, щуки, карпы, плотва, лещи, окунь, и т. д.
- Животныя** Ласки и хорьки считаются. У коихъ есть два старика, одинъ молодой, одинъ старый, и одинъ молодой и одинъ старый.
- Одежда и обувь** Для крестьянъ выдано одежды, сѣна и крестьянъ въ годъ въ казенныхъ.
- Корень** Въ казенныхъ не достаточенъ, и много мушкетеровъ сѣна въ казенныхъ.
- Качество водъ и пашвъ** Пашва хорошая; Крестьяне водятъ скотъ на пашвы.

Д. Со́левка.

Нині – с. Со́лівка Коростеньського р-ну Житомирської обл. (165). До державних володінь село увійшло наприкінці XVIII ст., коли колишній його землевласник виїхав за кордон. Парафіяни Со́лівки в середині XIX ст. належали до церкви в Шершнях.

Рудня Шершневская.

число
Крестованъ Пустого поля 62 и немецкого 62, 2 чл.
именно Рудня Шершневская, ленинск. и прав. т. б.
положеніе имени, расположенна такъ какъ в С. Шершняхъ
 въ сѣверной части въ ЦС. Шершняхъ вѣдъ и т. б.

Торги не имются.

Рыбѣ. Рыба члѣнъ в которой обитаетъ при слияніи в Шершняхъ.

Озера. Значительнѣйшихъ в озера лѣзвѣніе кончѣ.

1 ^о Демское озеро	длина около 30 саж.	а ширина около 15 саж.
2 ^о Мелкое	1 верст.	1 верст.
3 ^о Крутое	60 саж.	60 саж.
4 ^о Старая рѣка	60	60
5 ^о Крутое	1 верст.	1 верст.
6 ^о Набережье	150 саж.	30 саж.

Болоты. Значительнѣйшихъ болотъ 8, названіе кончѣ:

1 ^о Перхуретное	длина около 1 верст.	ширина около 250 саж.
2 ^о Сукае	30 саж.	30
3 ^о Злобачѣ	2 верст.	30
4 ^о Липовое	60 саж.	30
5 ^о Мелкое	2 верст.	1 верст.
6 ^о Антоновое	1	1
7 ^о Студенское	1	1
8 ^о Россоухѣ	6 саж.	6 саж.

Лѣса Мотъ самой лѣнъ которой въ С. Шершняхъ.
посѣвъ земли
лѣса и подлѣва. такого свойства какъ въ С. Шершняхъ.

Произведеніе.

Земли. Крестьяне занимаются только пахотными и
староднѣвнѣ
овощи. имются капуста и т. б. и т. б.

Домашніе у жителей (читается) разное скоты: Вѣдѣ 12,
Животнѣвнѣ Коровъ 15, свиней 25. Изъ домашнихъ птицъ
 разводятся крестованцами, Цып, Утки и Курки

Рыбѣ. Изъ лѣнъ водятся въ сѣвѣ Звѣдѣ и т. б.
Животнѣвнѣ. въ С. Шершняхъ.

Рыбѣ, раки, такъ какъ рыба какъ въ С. Шершняхъ и
 пѣвѣ. раковъ и пѣвѣ и т. б.

Жидища Работъ ихъ считается 16. Изъ нихъ до 4 старѣвнѣ
 куда брались крестьяне, не считѣ и не отработѣ

однѣвнѣ безъ трудѣ.

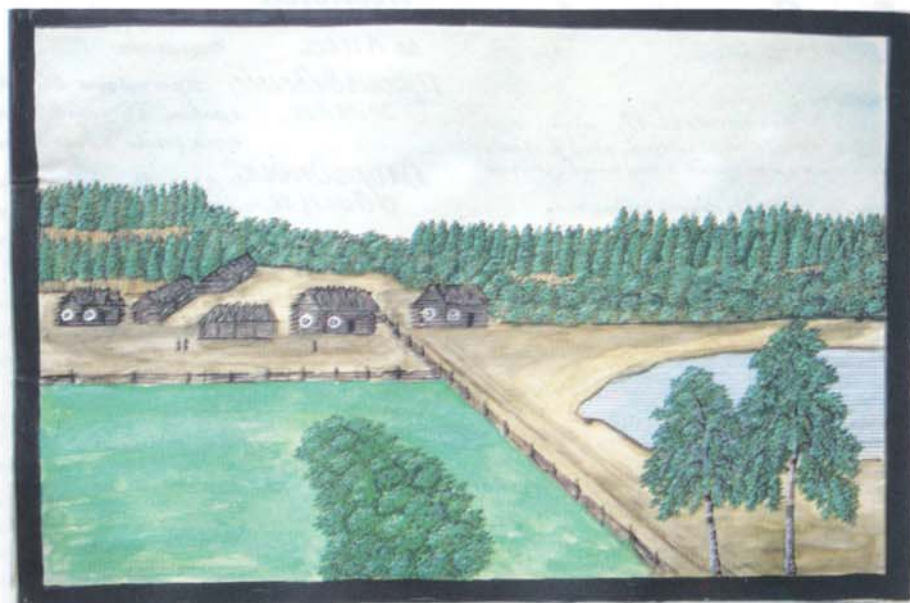
и обувь. Достаточно

Корнѣ Достаточно

качество Пѣва зрѣлой Крестован. водки мало употребѣ
 водѣ и пѣвѣ. болотѣ и пѣвѣ и т. б.

Примѣчаніе.

Изъ рудни Шершневской сѣвѣ прѣвѣ между пѣвѣ и пѣвѣ
 заводѣ, и теперь опущенной; но крестьяне имются свои
 наливной заводѣ и употребѣ для себя.

Рудня Шерневская.

Нині – у складі с. Шершні.

Слобода Омелянці.

Нині – с. Омелянівка Малинського р-ну Житомирської обл. (10). Парафіяни Омелянівки до середини ХІХ ст. належали до Кам'янської церкви Різдва Богородиці, збудованої у 1769 р.

Рудня Рыхта .

Рудня Рихта як поселення не згадується Л. Похилевичем, хоча в покажчику до видання 1887 р. наведено урочище Рихта (С.190). Воно позначене й на карті Радомишльського пов. Шуберта – там, де шлях з Мелнів до Дерманівки перетинає річку Тростяницю. На карті Радомишльського пов. Рудня Рихта знаходилася у межиріччі Рихти і Тростяниці (Карта Радомысльскаго уезда Киевской губернии/ Составлена И.Я. Дороганевским – К.,1906). Нині поселення відсутнє (Житомирская обл. Общегеогр. карта. – М., 1991. – Л.2).

Слободское общество.

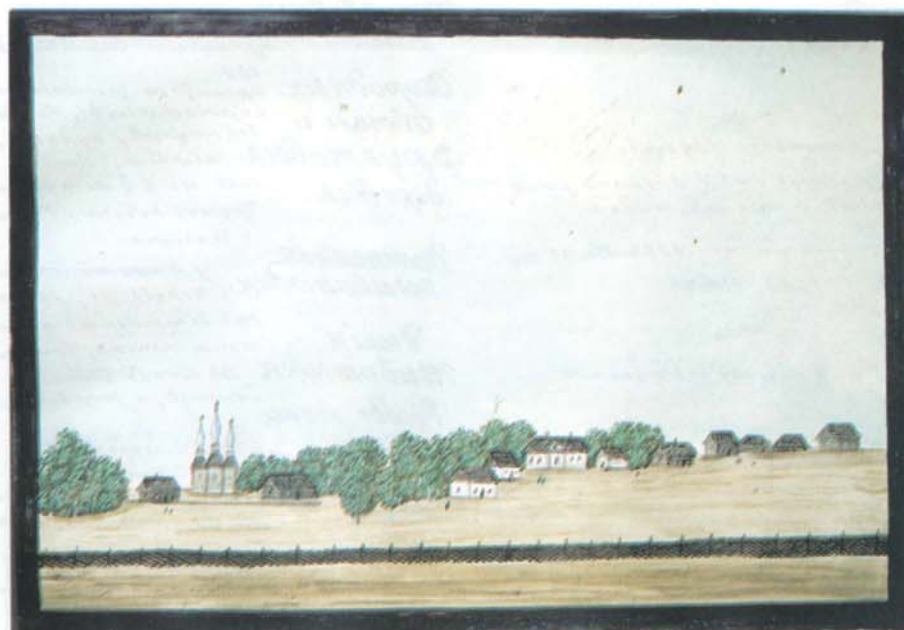
*Селеніе Слободка.
—— Видвыдорѣ.
Деревня Коростилевка.*

Селеніе Слободка.

- число**
Крестованъ. Путьская пола 263 а менскаго 262 дучь.
смысло (саміе Ашнѣ въ 125 верстахъ отъ Ч. Ашнѣ на
положеніи) западѣ, расположенно на равнине мѣстѣ.
- Классификація**. Въ предѣлахъ общины считается земли удобной
Земли. 1637 дес. 50 сот., а неудобной 93 десам. 76 сотамъ.
- Горы** Не имются.
- Воды**. Есть два ручья, названіе: конь: 1^о Лушцавка течетъ
отъ юга на западъ, на ней устроено мостъ. 2^о Ботровина,
течетъ отъ запада, на ней устроено мостъ, выше мостъ
и старая мельница опущены.
- озера**. Не имются.
- Белота**. Есть около 100 белотъ иланьскихъ бугъ итмн.
- стенъ**. Не имются.
- Лѣса**. Есть Лѣсъ въ количестве 236 десятинъ 4 сотинъ, на
востокъ селенія, состоящая изъ березы, Осины, Дуба,
осина, Квѣ, липы, Чувъ, березы и вяза. Находятся
бѣліе березы, а другіе деревья не бѣліе крестова
въ Лѣсу есть бѣрты котрвы примыкаютъ къ Лѣсу.
- паша**
земли. на степныхъ мѣстѣхъ Чернаго, итмн, а на возвышен-
ныхъ (линистая) или бѣлостая и лѣсная на
подорожкахъ
- паша**
лѣса на суходомъ (линистая), а мѣстными сѣрака и
подпаша бѣлостая).
- земли и**
лѣса. (линистая).

Произведеніе)

- Земли**. Крестова вымываетъ орного Лѣса, 246 а.
Ярбаго 320.
огородныя Крестова засаживатъ огороды по бѣлѣной погосту
овощи. Картофель, капуста, свекла и т. д. итмн. и
Чиркво, фрисоло, пастернаку, тесно мочитъ
Фруктовыя Лупотъ, помидоры, лук, чеснокъ и т. д. итмн.
деревья. Имются фруктовые деревья какъ то: Яблоня,
груши, сливы и т. д. итмн.
На дворѣ есть жаренія (нахъ 1 дм) находится тамъ
груши, Яблоня, сливы, и т. д. итмн.
- домашнія** Учитель считываетъ домашня скотна: лошадей 171,
животныя. коровъ 99, овецъ 102, лошадей 10, свиней 79, итмн.
домашнихъ птицъ разводится Крестова итмн.
Цып, Чижки и курвы.
- Дикія**.
животныя. На Лѣсахъ водятся много волковъ и лисовъ.
- Рыбы**.
раки, плавки. не имются.
- Мелица**. Выхъ ихъ считается 74. Изъ нихъ до 22 старовъ,
какими просторны, чисты и опранны, а другіе
на такъ. Находятся Чеповскій дворъ построена
пштыя окомашенскими отропками, есть
пшарны итмн.
- Одежда**
и обувь. Достаются, все Крестова мочитъ сапоги.
- Корни**. Достаются.
- качество** вода хорошая. вода Крестова много употре-
водѣ и пшты. Лѣсотъ и находится много пшты.

С. Слободка.

Нині – с. Слобідка Коростишівського р-ну Житомирської обл. (729). Село засновано у першій половині XVII ст. У 1831 р. його було конфісковано на користь казни за участь власника Станіслава Галецького в польському повстанні 1830 р. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву було перенесено із с. Старосілля у 1790 р.

Селеніе Вдидорь.

Ущел
Крествань. (Старое село) 153 а жемского 134 дуч.
Слесто положеніе. Селеніе лежитъ въ 130 верстахъ отъ ? Киева, на западъ, равноденно на равнинѣ и низкомъ селестіи.

Классификація (статистика) земли удобной 1383 д. 63 а
Земли. а не удобной 143 десятины въ 63 сажень.

Торги. не имются.

Воды. Ручья: Станьца; течетъ отъ восточнаго угла села къ югу, впадаетъ въ р. Мареку.

Озера. не имются.

Ролома. Значительныя омушкы 30, изъ которыхъ 11 лавныхъ имются казачіи:

1 ^я Мясницкѣ	длинною около 3 верст. шириною около 6 саж.	
2 ^я Завшицкѣ	2	250
3 ^я Мадновъ порожъ	3	8
4 ^я Кувеницкѣ	4	6
5 ^я Коропцеловка	4	8
6 ^я Безавейскій Талъ	1 ¹ / ₂	30
7 ^я Майданкѣ	12 саж.	12
8 ^я Рокъ	30 саж.	30

Стень. не имются.

Леса. На сѣверѣ и востокѣ находится 200 а леса преимущественно въ 782 десятины: Береза, сосна, ель, липа, осина, ольха, береста, грабъ, кленъ, липа, ясень, дубъ, береза, липа, осина, ольха, береста, грабъ, кленъ, липа, ясень, дубъ.

Паша земля. пашатъ и сенокъ.

паша Леса. кашаковъ пашатъ и сенокъ, сенокъ.

подножья

земли 12
Леса. не имются.

произведеніе

Земли. Крествань въсѣваетъ озимого пшени 115 а ярового 140.

Огородникъ. Крествань заготовляетъ огороды по большой части

Овощи и картофель, капуста, свекла, морковь, лукъ, чеснокъ, фасоль, горохъ, капуста, огурцы, помидоры и др.

Фруктовья яблоки. Крестъ въ господскомъ дворѣ фруктовый садъ на 2¹/₂ десятины, находится въ ономъ, Груши, яблони, вишни, сливы, орехи Волоскы, и черешки.

Домашнія у крестванъ считается скотъ: Волковъ 49,

животныхъ. коровъ 31, лошадей 4, свиней 120, овецъ 118, изъ домашнихъ птицъ разводятъ крестванъ: гуси, утки, курицы.

Дичь. Изъ дичи водятъ много волковъ, "довольно много" и охотятся много тетеревовъ и рябчиковъ.

Животныхъ не водятъ много волковъ, "довольно много" и охотятся много тетеревовъ и рябчиковъ.

Рыбы, раки не водятъ. Не имются.

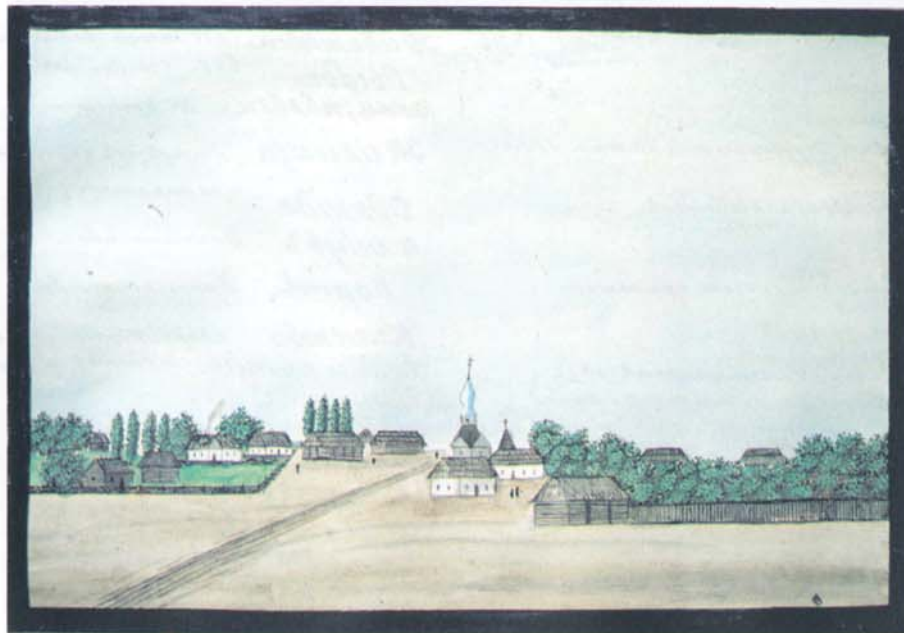
Жилища Изъ жилищъ считается 36. Изъ нихъ до 10 сгорѣли по большой части пожарами на чужбѣ.

Одежда. Достаточная. Село крестванъ носитъ и обувь.

и обувь. сапоги а обувь латинъ.

Корень. Достаточный.

Качество вода хорошая. Родки крестванъ много водятъ и пашатъ, употребляютъ и хлѣбъ много.

С. Видиборъ.

Нині – с. Видибор Черняхівського р-ну Житомирської обл. (699). Виникло у 1606 р. Село конфісковане до казни у 1831 р. за участь його власника Станіслава Галецького в польському повстанні. Дерев'яну парафіяльну Хрестовоздвиженську церкву збудовано, ймовірно, в першій половині XVIII ст.

Деревня Коростилевка..

Число
Крестовань. Не имеется, а **Оборванъ** муштало поля 20 тис. 170 кв.

число
положеніе). Деревня имитъ такъ какъ С. Авдеевскъ.

Торбы. Не имитетъ.

Роды. Рыба (также окотаръ было сказано при описаніи)
С. Авдеевскъ.

Сзера. Не имитетъ.

Болона. Есть пруды въ ради 10 м. болвиніе впротъ близъ
рѣчки. Значительнаго преснранстванъ около

стенъ. Не имитетъ.

Ареъ. тотъ самый Ареъ который состоитъ около С. Авдеевскъ
и хуторнихи между полями преснранстванъ. 30
30 сотенъ.

похва земли
поща Ареа
подпоща
земли к
Ареа } таковы шоссета какъ въ С. Авдеевскъ.

Произведение

земли имитетъ ввѣнвантъ озимнаго хлеба 20 а впротого
огуродня, 28 сотенъ.

овощи имитетъ значительнаго огуродня такъ какъ въ С.

демямбья Авдеевскъ.

животнвья У имитетъ считателнаго количества скота: лошадей
45, и коровъ 30.

Дикая
животнвья. Въ васахъ водятся там также збурнъ такъ какъ и въ
65 С. Авдеевскъ.

Роды
раки, плавки. Не имитетъ.

Живлица. Рыбу въ счистоты 18. 17 м. такъ, не имитетъ,
и не опривитъ.

Одмнда
и обувъ. Достаточнаго.

Корнъ. Достаточнаго.

качество (туда впротого). Родки имитетъ много упротого
водъ и питвья. У имитетъ и значительнаго.

Д. Коростелівка .

Нині – с. Коростелівка Черняхівського р-ну Житомирської обл. (117). Село конфісковане до казни 1831 р. за участь його власника Станіслава Галецького в польському повстанні. Парафіяни Коростелівки в середині ХІХ ст. належали до Хрестовоздвиженської церкви у Видиборі.

Поселяне
Слободскаго и Шершневскаго обществъ.

. Рожевское общество.

Мѣстечко Рожевъ.

Селеніе Ситняки.

—— Небѣлица.

Деревня Боровка.

—— Коморовка.

Рудня Коморовская.

Тупи Коморовская.

с Ипстекко Рожева.

число			
Крестьянъ.	Муромская	239	а тамская 270 дунь.
Мещанъ.	_____	40	_____
Дворянъ.	_____	102	_____
Евреевъ.	_____	140	_____

СѢВНОЕ ПОЛОЖЕНІЕ. Ипстекко лежитъ въ 64 верстахъ отъ 2 Киева на западъ, расположено на ровной мѣстѣ, хорошо устроено по сѣмь тракту дорогъ.

Классификація. Въ цѣломъ обществу считается земля удобной **Земля** 600 кв. саж. а неудобной 63 десят. 155 саж. сврхт. той спорной земли 534 д. 66 чет.

Горы. Не имѣются.

Роды. Река Двина течетъ отъ юга на востокъ и впадаетъ въ Р. Муромъ; на ней устроена плотины съ мельницей.

Озера } Не имѣются.
Болота }

Лѣса. Находятся муромская между городами, Двинскою около 2 а) шириною до версты съ сѣверою простирающаяся отъ юга къ числу вѣрствъ.

Почва. Земля сѣрая и желтая востокъ по берегамъ.

Почва Лѣса. На худшей песчаной, а послѣдняя желтая и глинистая.

Произведенія. Крестьяне вѣдываютъ по сѣверной части Рѣки, брусну, дубу, березу, сосну и т. д.

Огородныя овощи. Крестьяне воздѣлываютъ огорода по сѣверной части, картофель, капуста, свѣкла, огурцы, лукъ, чеснокъ, морковь, фасоль, горохъ, капуста, помидоры, баклажанъ, и отчасти кукуруза и тыква. Часто всѣмъ вѣдуютъ уривай по причине это вода, которая идетъ изъ Двины въ востокъ отъ сѣвера.

Домашнія.

Животныя. У крестьянъ скотины готово скота: лошадей 30, коровъ 41, овецъ 102, свиней 98; изъ домашнихъ птицъ разводятся крестьянами: гуси, утки и куръ.

Явля. **Животныя.** Изъ явля водятся много волковъ, лисовъ и зайцевъ.

Рыбы. **раки, пѣваля.** Изъ рыбъ есть: щука, окунь, плотва, караси, лещи, раки, пѣваля.

Жилища. Изъ крестьянскихъ хвѣ считается 40. Изъ нихъ 10 старыхъ, половина просторныя, чистыя и сухыя, почти все драныя крышныя.

Крестьянскіе дворами отъ 4. Изъ домовъ имѣются Аксентьевъ а въ другія улицы.

оджда. **и оубъ.** Достаточныя крестьяне ходятъ въ сапогахъ и въ латкахъ.

Король. Достаточныя.

Календарь. Не имѣется, свѣдѣнія и муромскія. Также вѣдуютъ употребляютъ чинъ рѣки и вѣдуютъ село.

Трамплины.

Изъ сѣмь мѣстечекъ есть училище для 22 крестьянскихъ дѣтей, а свѣдѣнскіе учить ихъ русскою, французскою и немецкою и и др.

Около сѣмь мѣстечка находится болѣе мѣстечка вѣдуютъ и отчасти воздѣлываютъ Шумковскіе.

М. Рожевъ.

Нині – с. Рожів Макарівського р-ну Київської обл. (584). Рожів був відомий вже на початку XVII ст. У 1734 р. в Рожеві відбулися гайдамацькі виступи. Після поділу Польщі наприкінці XVIII ст. колишнє Рожівське староство, що було власністю князя Понинського, увійшло до державних маєтностей. У 1798 р. на місці колишньої збудовано парафіяльну дерев'яну Благовіщенську церкву.

С. Ситняки.

Нині – с. Ситняки Макарівського р-ну Київської обл. (749). Вперше в історичних документах село згадується 1616 р. Ситняки належали польському землевласнику князю Понинському, але після поділу Польщі наприкінці XVIII ст. у складі Рожівського староства увійшли до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Христова збудовано 1750 р.

Селеніе Небеліца..

число

Крестьянв. Мужескаго пола 190 а Женскаго 167 душъ.

Містико. Селеніе Крестьянв в 66 70 верстахъ отъ г. Кіева на сѣверъ

положеніе. розміщено на рівнині широті.

Торги. не шукется.

Воды. Потокъ называемый Небеліца, течетъ вѣтъ сѣвера на югъ и впадаетъ въ р. Днѣпръ на лѣв устроена платина.

Озера. не шукется.

Болота. значительнѣйшій болотъ в: названіе конуръ:

1° сушкавецъ. — простирателіемъ около 150 саж.

2° павишкавецъ. — 500 —

3° Смолишка. — 150 —

Стены. не шукется.

Лѣса. На сѣверѣ отъ селенія стѣтъ Лѣсъ Дачнаго около 10 верст. составленъ преимущественно изъ сѣверныхъ Деревъ, по ширинѣ конуръ находится изъ рѣдка дубъ, береза, Грабъ, липа, Берестъ, Осина, Кленъ, Вишняка, Ольха и Осица. Находится много много трава.

почва-земліс, Лѣса. Земліс таки не плодородна, а въ Лѣсахъ изредка миздръ и береза, пестрака и сѣвернѣйшій (лиственна).

подпочва-земліс и Лѣса. Железна и глиниста.

Произведеніе Крестьянв. шукется по ширинѣ конуръ, Лѣса, (рѣчка и вѣтъ).

земліс Крестьянв. шукется по ширинѣ конуръ (картофель, капуста, свѣкла, пшеница, овесъ, горохъ, фасоль, и др.).

огороднѣя.

овощи.

Домашнїя.

Животнѣя. У крестьян шукется разномъ животнѣ: овца, корова, свинья, лошадь, конь, собака, кошка, курица, гусь, утка, индюк, кролик, заяц, и др.

Дикїя

Животнѣя дикїя конь и дикїя свинья

Рибѣ, раки пѣявки.

Рибѣ и раки шукется, но пѣявки стѣтъ.

Жилїща

Жилїща шукется по ширинѣ конуръ. Изъ конуръ до 10 сажень, а до 20 сажень, а до 30 сажень, а до 40 сажень, а до 50 сажень, а до 60 сажень, а до 70 сажень, а до 80 сажень, а до 90 сажень, а до 100 сажень.

одежда и одувѣ.

одежда и одувѣ. Крестьянв. шукется по ширинѣ конуръ, а до 10 сажень, а до 20 сажень, а до 30 сажень, а до 40 сажень, а до 50 сажень, а до 60 сажень, а до 70 сажень, а до 80 сажень, а до 90 сажень, а до 100 сажень.

Корнѣ

Корнѣ. Крестьянв.

качество

качество. Годъ хорошая. Годы Крестьянв. шукется по ширинѣ конуръ, а до 10 сажень, а до 20 сажень, а до 30 сажень, а до 40 сажень, а до 50 сажень, а до 60 сажень, а до 70 сажень, а до 80 сажень, а до 90 сажень, а до 100 сажень.

водѣ и пшѣя. дикїя конь и дикїя свинья

С. Небелица.

Нині – с. Небелица Макарівського р-ну Київської обл. (610). Після приєднання до Російської імперії наприкінці XVIII ст. земель, що належали Польщі, Небелицю у складі Рожівського староства було передано до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву збудовано 1851 р. казенним коштом на місці старої.

Л. Борівка.

Нині – с. Борівка Макарівського р-ну Київської обл. (625). Заснована в середині XVIII ст. Після приєднання до Російської імперії наприкінці XVIII ст. земель, що належали Польщі, Борівку в складі Рожівського староства передано до державних володінь. Парафіяни села в середині XIX ст. були приписані до Микільської церкви в Небелиці.

Деревня Комаровка.

УСТАВ

Крестованье. Мученики нова 65 а Железнаго 710ушъ.

Лесото. Деревня Лесото въ 70 верстахъ отъ г. Аида на западо скверъ, расположена на равнинѣ и состоитъ въ срединѣ Аица.

Торги. Находится много торговыхъ вещей около 2 саженей.
Воды. Въ потоки называющейся *Коча мизкиль*, отъ теченія отъ востока на западъ и впадаютъ въ р. *Метеревъ*.
Находится тамъ бродъ деревни источникъ которой течетъ безпрерывно и никогда не замерзаетъ; вода онаго очень хороша.

Озера. Не имются.

Болота. Значительнейшій болотъ 3, называющійся *Кочъ*.

1^е Чае въ пространствѣ 250 сажень.

2^е Чае ————— 125 ———

3^е Аитвиновое ————— 125 ———

Аица
Горы Аица въ количествѣ дванадцати 5, а северного 23 верствъ, состояющіи преимущественно изъ сосны, ели, дуба, березы, осины, ольхи, и изъ рѣдкихъ Аица.

Почва земли. Песчаная, не плодородная.
Почва Аица. На суховатой песчаной а илгистыми сврака.

Подпочва.

Земли и пашни и глинистая.
Аица.

Производство

Земли. Крестованье вбиваютъ по малой частии, Ржи, Гречицы, Овса и пруса.

Огородный
Обоцм. Крестованье заиваютъ горохъ, картофель, капусту, томъ свеклаю, халотлею, но такъ какъ чиста вода, оны заливаетъ, то не бываетъ урожая.

Домашняя
Животная употребляютъ скота: Волковъ 21, Поросятъ 14, Овецъ 14, а Свиномъ 15.

Дикая Въ лесу водится много волковъ, и много Животной дикую козу и дикую свиню, Аицу и зайца.

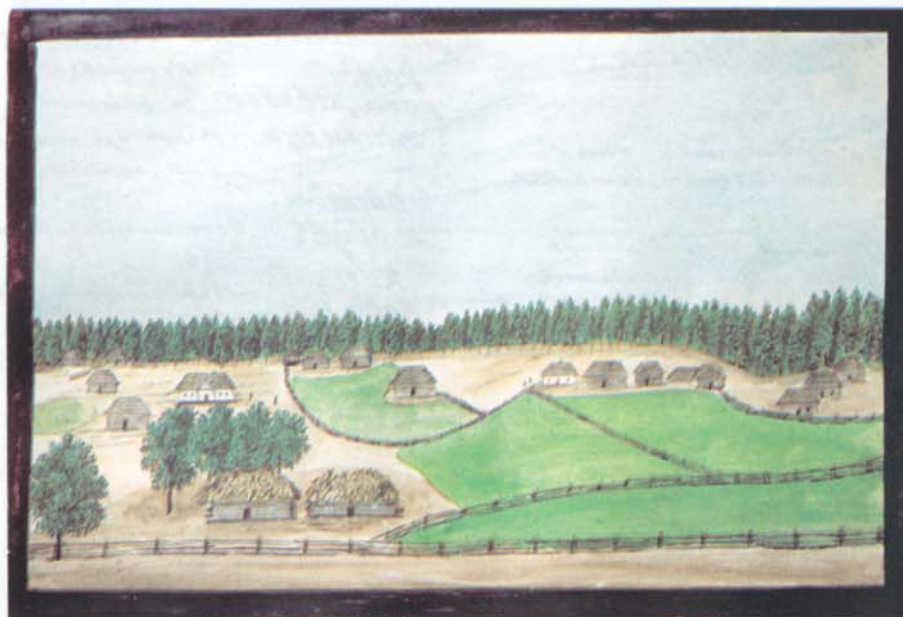
Рыбы рыбы. Не имются.
Пчелы.

Жилища. Велюкъ изъ ситицы 15. Изъ изъ до 5 стовъ, тлени, по ели.

Одежда
и обувь. Не достаточны по хорошей чистоты. Крестованье шиватъ въ латкахъ.

Корень Достаточный.

Качество
водъ и
питья. Вода хорошая. Воды Крестованье онаго употребляютъ а пчелы: мало.

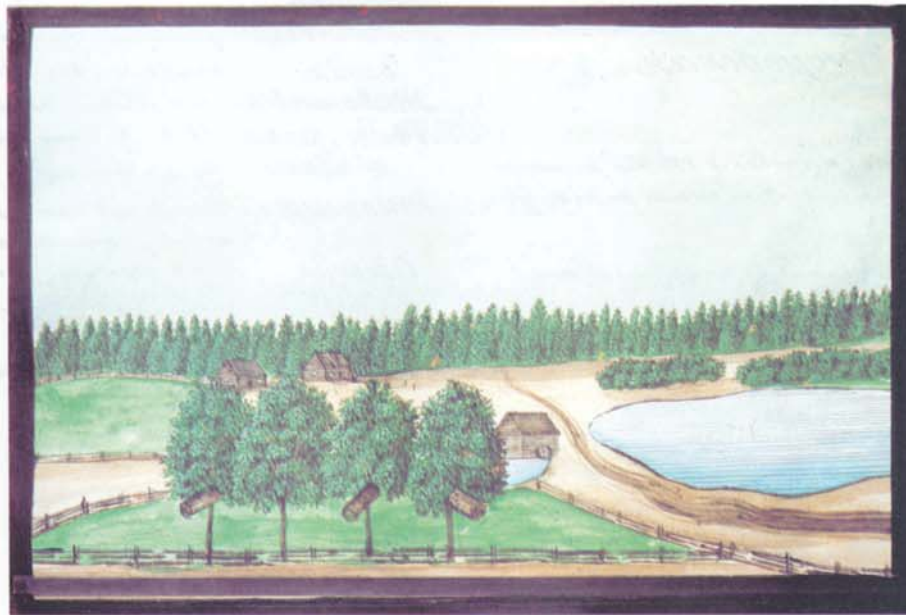
Д. Коморовка.

Нині – с. Комарівка Макарівського р-ну Київської обл. (692). Після приєднання до Російської імперії наприкінці XVIII ст. земель, що належали Польщі, Комарівка у складі Рожівського староства увійшла до державних володінь. Парафіяни Комарівки в середині XIX ст. були приписані до Микільської церкви у Небелицях.

Рудня Комаровская.

- УЩАЛО**
КРЕСТЬЯНИНЪ. Мученика покая 34 а Мученика 31. Аск.
решително католическаго поведениа, бѣли въ бѣдѣ
до ревизіи 1834 году.
- МѢСТО**
ПОЛОЖЕНІЕ. Рудня Комаровская лежитъ въ 80 верстахъ
отъ г. Кіева, на западѣ вѣтеръ, наперекорме
въ сроднѣхъ Бѣлшыхъ Акиахъ, тамъ принадле
находившихъ, твердостью Акиахъ вѣдѣ
которую уничтожили въ 1816 году.
- Торги.** не имются.
- Роды.** именъ тамъ самой потока которая въ С.
Комаровскя.
- озера.** не имются.
- Судота.** Тамъ саибя которыя въ С. Комаровскя.
- Лісія**
почва земли.
почва лісія.
подпочва земли
и лісія. } почти такъ какъ въ С. Комаровскя.
- Производство**
земли. Нитяи не занимаются землѣ наисебѣ.
- огородникъ.** Нитяи не занимаются огородами, но имаютъ садки
овощи. Капусты, свеклы, и канонды
- Домашній**
животный. у нитяи не имаются домашній скотъ: овецъ
и коровъ 20, лошадей 1, свиней 15

- Дикія**
животныя. Тамъ саибя которыя водятся въ Акиахъ въ
С. Комаровскя.
- Роды**
раки, пчелки. не имются.
- Нитяица.** Роды ихъ имаются 8. изъ нихъ 3 отроды
тѣсны, не шибя, и худо драгобо кривы.
- одежда.**
и обувь. Достаточны. Нитяи заботы въ латкахъ.
- Качество**
водъ и
пития. вода чистая. Родки мало употребляютъ
а пчелы имются.

Рудня Коморовская .

Нині – у складі с. Комарівка. Після приєднання до Російської імперії наприкінці XVIII ст. земель, що належали Польщі, село у складі Рожівського староства увійшло до державних володінь. Парафіяни Рудні Комарівської в середині XIX ст. були приписані до Микільської церкви в Небелиці.

Гути Коморовская.

- число**
Крестованъ. Сумеская поля 14, а мичского 17. без римского-католического поведения; они были введены до революции 1856 году.
- Место**
положеніе. Гути Коморовская лежитъ въ 80 верстахъ отъ г. Люблина, на западо-сѣверѣ, расположеная на равнинѣ между въ срединѣ двѣнадцати Лесныхъ. Притокъ сѣвер. (стеклянная) Гути Коморовск. вѣдетъ уличникомъ въ 1612 году.
- Торги**. Не имѣются.
- Города**. Не имѣются. Коморовская лежитъ отъ насъ на западѣ и впадаютъ въ р. Мотеровъ. на немъ устроены два плотины и два плавильни которые каменчатость вѣдетъ.
- Озера**. Не имѣются.
- Болота**. на сѣвѣ. болота которые въ С. Коморовск.
- Леса**.
поля и
подпочва.
земли и
леса. } Шляхъ какъ въ С. Коморовск.
- Произведеніе** Крестованъ не занимаются. Главнѣе занимаются
земли.
огороднымъ, и мѣстнѣ занимаются огородами по старой частной
овощи. Картофель, капуста, свѣжники, огурцы
 и капуста.

- Домашиня**
животныя. уличники считаютъ ромового скота: лошадей 2,
дикия коровъ 10, лошадей 5.
животныя на сѣвѣ которые вѣдятся въ лесахъ
рыбы, раки въ С. Коморовск.
появленъ. Не имѣются.
- Живлиця** Вѣдетъ ихъ считаютъ 10. изъ нихъ 4 старыя
 восточныя приторныя, и мѣстнѣ и опрысканы
Одежда, есть пармы приторныя восточныя
и обувь еврейскія. Итальянскія ходятъ въ сапогахъ
 и въ лаптахъ.
- Качество**
водъ и питія. вода хорошая. Итальянскія водки мало
 употребляютъ а плавильни мѣстнѣ.

Гуша Коморовская.

Нині – у складі села Комарівка. Після приєднання до Російської імперії наприкінці XVIII ст. польських земель Гута Комарівська в складі Рожівського староства увійшла до державних володінь. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Микільської церкви в Небелиці.

Коленское общество.

*Селеніе Коленцы.
—— Обуховичи.
Деревня Станишевка.
—— Леонова.
—— Штили.
Рудня Шпилевская.*

Селение Коллежцы.

- число крестьянв** Мужского пола 208, а Женского 214 душ
- списка.** Селение расположено на реке Метерева, на равнине имеет в 40 верстах от 2 Асиба на западе.
- классификация.**
- Земли.** составляет 720 десятин 192 саж.
- Торги.** не имеют.
- Воды.** Река Метерева течет около Асиба, от в 10 в саж, запад и впадает в р. Днепра ... до С. Руминов, на сей реке находится платина с мельницей.
- Озера** } Не имеют.
- Болота** }
- Леса.** Леса в 228 д. 895 саж в урочье общество составляет по преимуществу ель (ослебах верев, между которых или карбытка) Фрайт, дуб, клен, береза, березка, орешник, рябина и т.д. Леса принадлежат на селение старикам реки Метерева.
- почва земли и Асиб** местной песок, розта вуды, а местами сь малой примесью глины. Не плодородна.
- подпочва.** Глина.
- Производство земли.** ежегодно крестьяне засевают 70 четвертей: ржи 61, ячменя 15, пшеницы 5, конопля 4, а рожь севають урочаею.
- огородных овощей.** крестьяне засевают огороды картошкой, капустой (34 четвертей) свеклой, капустою, спаржагой и фасолею в урочье Коллежцы.
- Домашние животные.** У крестьян считается поголовья скота: лошадей 98, коров 200, овец 250, кур 50. Из домашних птиц разводят гусей, крестьяне имеют уток, утки и курки.
- Дичья** Утки, утки и курки.
- животных.** Не имеют водител, довольно волков, диких коз, и диких свиней, лисич и зайцев.

- Рыбы** Рыбы, Мельки. На реке Метерева имеют Рыбы: Щуки, сомь, Асиб, Асиб, Аси, Бялоса, Окуки, и раки. а притом сало.
- Живлица.** Рыбу иль считают 70 иль миль 21 старихь.
- Одежда и обувь.** Заводят одню одежду. Крестьяне одню поля носить латки.
- Корень** почти исключительно не достаточен по причине неурожая, по причине худой земли.
- Качество воды и почвы.** Вода хорошая. Водки. Крестьяне сало употребляют а притом не имеют.

С. Коленцы.

Нині – с. Коленці Іванківського р-ну Київської обл. (496). Коленці здавна належали до митрополичих володінь, а згодом – різним приватним власникам. Коленці конфісковано 1849 р. в останнього власника – Ксаверія Браницького. Дерев'яну парафіяльну Козьмодем'янську церкву збудовано 1752 р. на місці раніше існуючої.

Ломинское общество.

Селеніе Обуховичи.

- Число**
Крестیانъ. Мужескаго пола 331 а женскаго 312 душъ.
Сиксто (іі вѣки. Асчитъ на равнотѣ имется 6875 верст.
положеніе отъ ? вѣка на западѣ
- Классификація**
Земли. (читается въ 165 десятинъ.
Торби не имются.
Воды. Бродъ съ селеніе протікають русія «Курова» отъ запада на востокъ и впадаютъ, името «М. Пванкава» въ р. Мотаровѣ, на мѣстѣ «Живында».
- Озера** } Не имются.
Болота }
Лѣса. такъ какъ въ С. Коломязяхъ.
- Погова земли.** Урожайнѣ имются имъ постановкѣ.
- Подмога**
земли. (имются).
- Произведеіе**
земли. Крестیانе ежегодно вѣсѣваютъ Ржи 300 центъ.
Огородныя Урожайи 294, Ячменемъ 50, Пшеница 20, Овса 20, Капуста 20.
овощи. такъ какъ въ С. Коломязяхъ.
Садовыя у крестیانъ садавъ не имются, а на дѣревнѣи
фрукты. садавъ сѣтъ вѣснѣи возмодѣтвуютъ: Яблоня, слива, и вишня на раднѣи въ садахъ.
Домашнія
Животныя. у крестیانъ считается. ратомого скота:
 Лошадь 260, Корова 448, Агнцедѣи 60, овецъ 600, Коузъ 20, Свиный 514. Изъ домашнихъ птиць разводятся: Кресты вѣснѣи: Гуси, Утки а Курки.
Дичья
Животныя такія саибѣи такъ въ С. Коломязяхъ.

- Рыбѣ** Ковленое общество. С. Обуховичи.
рыбы, пѣльци. не имются.
Экономика. ихъ считается 80 изъ нихъ 46 старовѣхъ.
одежда
и обувь. такъ какъ въ С. Коломязяхъ.
Корень. Рѣдко достаточнѣи по причине сѣктого скруткай.
Календарь вода оурнѣи, водки крестыи. у имѣи
водѣ и питвѣ. употребляютъ а имѣи пванкава.

С. Обуховичи.

Нині – с. Обуховичі Іванківського р-ну Київської обл. (1558). Село відоме з кінця XVI ст. Обуховичі належали роду Браницьких. Останнім господарем села був Ксаверій Браницький, у якого село було конфісковане 1849 р. на користь держави. Парафіяльну церкву збудовано 1765 р. на місці колишньої, у 1822 р. її було реставровано і розширено.

Деревня Станишевка.

- Число
Крестьянъ Общественнаго поля 88 в Станишевкѣ 117 душъ
- Место (въ деревнѣ Станишевкѣ на скотномъ выгонѣ отъ р. Лыбѣ)
- положеніе 75 верст. на западъ.
- Классификація Мѣсто самое какъ въ с. Обуховцахъ.
- земли.
- Горби }
Рѣки. } не имѣются.
Озера. }
Болота. }
- Лѣса. тѣмъ самой которой въ с. Каленюгахъ.
- Почва земли }
и лѣса. } такая самая какъ въ с. Обуховцахъ
подъкова. }
- Производство. Крестьяне занимаются сельскимъ. Ржи 38 четвертей
земли. Овсяны 37, Ячменя 20, Пшени 6, Капюшки 3.
- Огородныхъ
овощи. такъ какъ въ с. Каленюгахъ.
- Домашняя
животноводство. у крестьянъ считается розное стадо: Лошадъ 34,
Коровъ 70, Лошадъ 5, Овецъ 140, Коузъ 10, Свинокъ 96,
и въ домашнемъ птичь разводитъ Крестьяне и аисты
гуси, утки и курки.
- Дикая
животноводство. тѣмъ самымъ какъ въ с. Каленюгахъ.
- Рыбы
раки, пѣвны. не имѣются.
- Жиллица. Воды нѣтъ считается 28 нѣтъ колодезь старухъ 8.
- Одежда
и обувь. такъ какъ въ с. Каленюгахъ.
- Хоръ. тѣмъ не достаточно по причине рѣдко урожанъ.

Коллективное
водо и электричество. Такъ какъ въ с. Каленюгахъ.

Д Станишевка.

Нині – с. Станишівка Іванківського р-ну Київської обл. (445). Село конфісковано 1849 р. у землевласника Ксаверія Браницького на користь держави. В середині XIX ст. парафіяни Станишівки належали до церкви в Обуховичах.

Деревня Леоновка.

число

- Крестьянѣ** (Мужескихъ пола 85 а Женскихъ) 6 душъ
- сѣксто-положеніе** (Сѣксто-положеніе) Сѣксто-положеніе на берегу рѣчки Тала, на расстоянии 153 верстѣхъ отъ г. Кіева на западѣ.
- Классификація**
- Земли.** земля самая, какъ въ с. Каленцахъ.
- Воды.** Рѣка Тала течетъ отъ запада и впадаетъ въ р. Тамарку или Тамарку.
- Озера** } не имѣются.
- Болота** }
- Почва земли и подпочва** такъ (самая) какъ въ с. Каленцахъ.
- Лѣса.** Качество лѣса и пород и оная вообще: какъ въ с. Каленцахъ.
- Произведеніе земли.** Крестьяне ежегодно ввѣиваютъ: Линіи 30 сотъ верстѣхъ, проса 26, Ячмень 5, Проса 4 а Канопла 4.
- Огородныхъ овощей.** такъ какъ въ предыдущихъ селеніяхъ сего общества.
- Домашня животнвля.** у крестьянъ считается разнѣго скота: Волкъ 54, Харь 80, Лошадіи 8, Свиць 110, Козь 15, Свинокъ 74.
- Дикіи животнвля.** Малѣ: самыя какъ въ прочихъ селеніяхъ сего общества.
- Рыбьи промысла.** Линь, Окуни, Лещи, а Угавь и Пѣвакъ мало.
- Ракки.** Бѣль ихъ считается 35 изъ которыхъ старшихъ 12.
- Жилница.** Бѣль ихъ считается 35 изъ которыхъ старшихъ 12.
- Одежда и обувь.** такъ какъ въ прочихъ селеніяхъ сего общества.
- Корень.** Рѣдка достаточна, по причине худой земли и рѣдко урванъ.

Каленское

водъ и пшты.

Вода хорошая, вода крестьяне употребляютъ а пшты въ вода мало.

Д Леоніва .

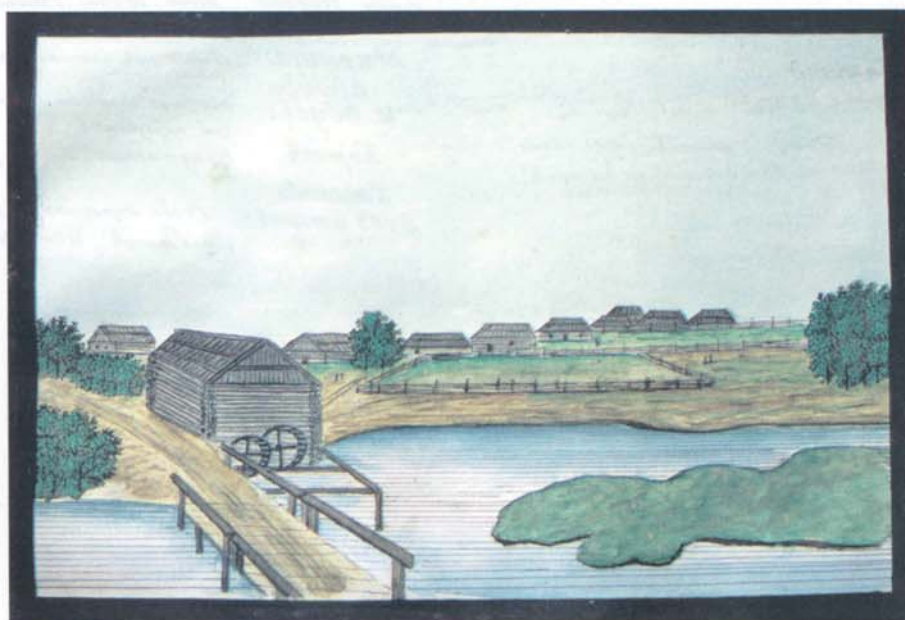
Нині – с. Леонівка Іванківського р-ну Київської обл. (197). Парафіяни Леонівки в середині ХІХ ст. належали до Козьмодем'янської церкви у Коленцях.

Деревня Штили.

Число	
Крестьянъ.	Мужского пола 220 а женского 245 душъ
Место положеніе	на деревни лежитъ на берегу реки Шили, на равнине иметь въ 55 верстахъ отъ г. Кіева на западъ
Классификація	
Земля.	такая самая какъ въ С. Каленужахъ
Торбы.	не имются.
Роды.	Рядъ рыбъ имеетъ оныя ны и водятся въ р. Шатурской
Озера Болота	не имются.
Почва земли и подпочва	такая самая какъ въ С. Каленужахъ.
Леса	качества Леса и породы какъ въ С. Каленужахъ.
Произведеніе земли.	Хлебные выкалываютъ ежегодно: Ржи 71 четвертей, Ячмен- и 66, Хмички 24, Проса 15, а Лавина 10.
Огородныя овощи.	такъ какъ во противъ селеніяхъ сего общества.
Домашнія животныя.	у крестьянъ считается разовата скота: лошади 94, коровы 163, лошадей 24, овцы 240, козы 36, свиней 210, изъ домашнихъ птицъ разводятся: Крестовки, утки, гуси, ути и курви.
Рыбья животныя	такіе самыя какъ въ Лесахъ противъ селеніяхъ
Роды, рыбы Птицы	какъ въ Д. Каленужахъ.
Жилища.	Земельныя считаются 74 а изъ оныхъ сараи 24.
Одежда и обувь.	такая самая какъ въ противъ селеніяхъ.
Хорень	Рядко достаточный по причине худой земли и редко урожая.

Качество
водъ и почвы.

вода хорошая, вода Крестовки умеренно упо-
требляютъ а вода Каленужъ.

Д. Шпилі.

Нині – с. Шпилі Іванківського р-ну Київської обл. (1003). В середині ХІХ ст. парафіяни Шпилів належали до Козьмодем'янської церкви в Коленцях.

Деревня Рудня Шпилевская.

Ишло

Крестьянѣ. Курское лѣво 84 и Мясоеда 82 души
Сѣсно-положеніе. Сѣя деревня лѣжитъ на вѣсн сторонѣ рѣчки Мали на равнинѣ и низменностѣ. Высота вѣ 50 верстахъ отъ Кіева на западѣ.

Классификація

Земли. Такая самая какъ вѣ С. Коленцахъ.

Торби. Не имются.

Рѣдвы. Рѣчка Мали течетъ отъ юга доуѣ село Деревня и впадаетъ вѣ Р. Метирѣе мимо д. Шпилевъ. на сѣй рѣчка сѣтъ мѣльница.

Озера
Болоти. } Не имются.

Лѣса Количество Лѣса и породы Мали какъ вѣ С. Лаленцахъ.

Почва земли
Лѣса
и подпочва такая самая какъ вѣ С. Коленцахъ.

Произведеніе
земли. Крестьяне сѣй деревни ханѣ пооществуютъ не занимаютъ.

Огородникъ
овощи. такъ какъ вѣ прочихъ селеніяхъ и деревняхъ сего общества.

Домашнія
животныя. у крестьянъ имются домашняго скота: лошадей 30, коровъ 60, лошадей 6, овцъ 90, козъ 10, свиней 54. Сѣй домашнихъ птицъ разводятся крестьянками цып, утки и курви.

Рыбнія
животныя. такіе самыя какъ вѣ прочихъ мѣстахъ.

Колонскіе общество. д. Рудня Шпилевская.

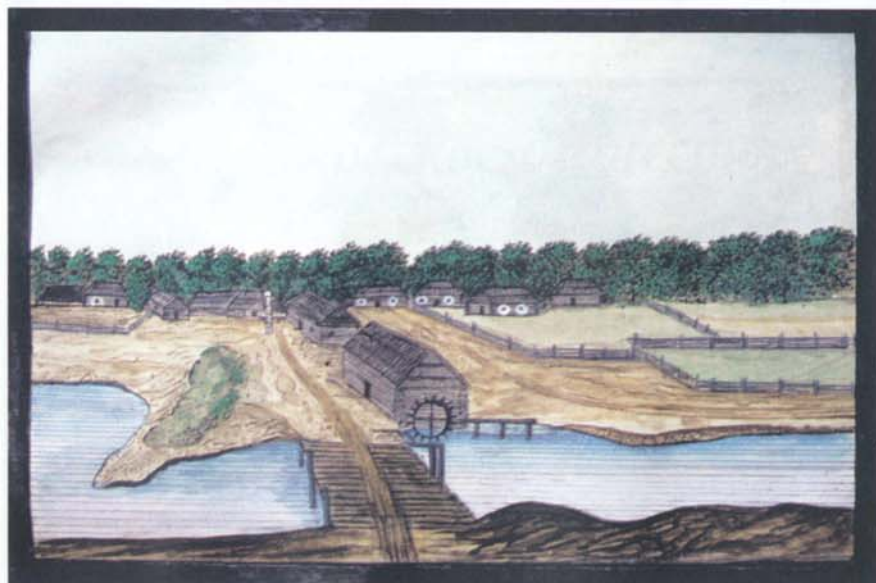
Рыбніе
рыба, пѣдвы. Лиси, щуки, караси, караси, караси и пѣдвы вѣ Мало.

Мѣльница
овоща
и оубвѣ. Высота сѣтъ сѣтъ 20 мѣ коубъ 20 сѣдвѣхъ.

такая самая какъ вѣ прочихъ селеніяхъ и деревняхъ сего общества.

Коравѣ. популатъ ханѣ, но приима что не сѣдвѣхъ.

Колонство
водѣ и платѣн. Года ханѣ, водки крестьянѣ сѣдвѣхъ, и мало пѣдвѣхъ.

Д. Рудня Шпилевская .

Нині – с. Рудня Шпилівська Іванківського р-ну Київської обл. (110). Парафіяни села в середині ХІХ ст. належали до Козьмодем'янської церкви у Коленцях.

Поселяне

Рожевското и Коленското общество .

Васильковскіи уездъ

Веприковское общество.

Селеніе Веприкѣ.
Деревня Скригіювка.
—— Ставки.
—— Дмитровка.
—— Волиця.
Селеніе Пришивалѣна.
Деревня Ярошовка.
Селеніе Дорошки.
Деревня Коцїевка.
Селеніе Черногородка.
Деревня Сосновка.
—— Яблоновка.

Селеніе Веприкъ.

Число
Крестьянъ. Мунгискаго пола 225 а мнѣскаго 228 душъ
одводворецвъ. _____ 10 _____ 60. —

Слѣсто и лѣны Ахтени 68 75 верстахъ отъ г. Айтѣ, ма
полюменіе ма-западъ, 88 7 верстахъ отъ ст. Фасинва и 68 во
 отъ г. Эшавлава, ма правѣмъ слѣсто.

Классификація 178 црковъ и 111 ствѣвъ считается удѣльной
Земля. и муудвойной Земля: 32 дес. 700 саж.

Торги. несколько Копѣ.

Роды. Рѣка Цркенъ течетъ отъ восточа на северъ
 и впадаетъ въ р. Дингортъ.

Озера. одно озеро длиною около 4 верст. а шириною до
 10 сажень.

Болота }
стенъ } ма илметск.

Лѣса. Находятся лѣсы праспанетскыя до 3 верст.
 Слѣстомаіи преимущественно изъ сосенъ скотду
 копръ находится изъ ррѣкъ: Ручѣ, Бериза, Ойскъ,
 Анцикъ и Яшикъ.

почва земли. жганама и шметанскыя сѣрама.

почва лѣса. ма суждѣла лѣсанама и шметанскыя сѣрама

подпочва земли

и лѣса ма суждѣла лѣсанама и шметанскыя сѣрама, ма

произведење. Шметанскыя.

Земля. Крестьяны воздѣлаютъ озимого хлѣба и яровой
 211 ствѣртей.

Огородные
Овоцы. Крестьяны воздѣлаютъ огороды лѣсной сосны Карини
 Феликъ, свѣклою, макишъ и Копушонку.

Домашнія
животныя У илметскыи считается золотого скота: 1 Золотъ 100,
 Корѣвъ 96, Ахтени 6, Обицъ 202, Сѣскей: 196.
 Изъ домашнихъ илметскыи разводятся Крестьян
 ланси: Луи, Умкѣ и Кирѣ.

Дикія
животныя. 176 лѣсахъ водятся оленъ много вѣдковъ
 ма много лисцѣ, зайцавъ, дикихъ козъ и
 дикарь свиной.

Рыбы, раки
пчелки. Въ р. Цркенъ находится по малой частинѣ:
 Щука, Караси, Липы, плотва, и ряновъ и пчеловъ
 ма шметанскыя.

Живилца 15 лѣвъ изъ считается 59. Изъ лѣвъ до 25 ствѣртей.
 15 праспанетскыя а остатокъ ма шметанскыя; ма шметанскыи
 тамаи сосѣвъ, и охрѣтскыя.

Одежда
и обувь. Въ шметанскыи Крестьянскыи воздѣлаютъ, ма
 ма до 15 худъ одѣвъ а Шдѣвъ, ма праспанетскыи
 лѣкѣма скота и мурамаи (Лан).

Кормъ. Восточномыи Крестьяны въ 18 ствѣртей.

качество вода праспанетскыя. Крестьяны преимущественно вѣдкы
водъ и питвѣ. ма шметанскыя, а ма до лѣкѣмаи.

С. Веприкъ.

Нині – с. Веприк Фастівського р-ну Київської обл. (1074). Веприк належав до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. увійшов до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Параскевську церкву збудовано 1856 р. замість старої, яку зобразив Де ля Фліз.

Деревня Скригиловки

- ЧИСЛО**
Крестьян: с Муньского поля 206 а немская 189.
одноворцевъ _____ 13 _____ 18.
- Место-положение:** Деревня лежит в 66 80 верстахъ отъ 1 Лѣва; килозападъ, в 12 верстахъ отъ 11. Фришова, а в 50 отъ 2. Звонилькова.
- Классификация:**
Земли: типично удобной и не удобной 236 десятинъ, не типично.
Горы: _____
Источы: Источъ Скригиловка течетъ черезъ деревню отъ востока на югъ, на лѣв. берегу впадаетъ въ реку.
Озера: не имѣются.
Болота: Одно болото длиною около 4 верст. а шириною до 500 саженей.
Стѣны: Стѣны длиною около 1/2 версты, а шириною до 1/2 версты.
Лѣса: Лѣсъ преимущественно длиною около 3 а шириною до 2 верст. Составляютъ преимущественно изъ Сибирскихъ сосенъ по западу лѣсъ находится изъ рѣдко: Дубъ, Береза, Лиственна, Осина, а дѣль Липы.
Почва земли: песчаная.
Почва лѣса: песчаная
Плодородность земли и лѣса: песчаная земля а типично свѣжъ.
Производство земли: крестьяне выращиваютъ озимую и яровую пшеницу.

Огородный овощы.

Крестьяне засаживаютъ огороды по большей части картофель, капустою, кабачкою, капустою, и огурцами, а отчасти кукурузою и пшеницею кукурузою трудно пользоваться потому что сажаютъ для дѣлать.

Домашняя

Животноводство: Крестьяне имеютъ разное скотство: лошадей 80, коровъ 20, лошадей 4, овецъ 138, изъ домашнихъ птицъ разводятъ курей, гусей, утокъ, и куръ.

Дикая

Животноводство: Изъ дикихъ водятся много волковъ, и много лисъ и зайцевъ рѣдко и дикихъ козъ.

Рыбы рѣки

появки: Изъ рѣки вылавливаютъ, а рыбы в рѣке очень мало.

Животноводство

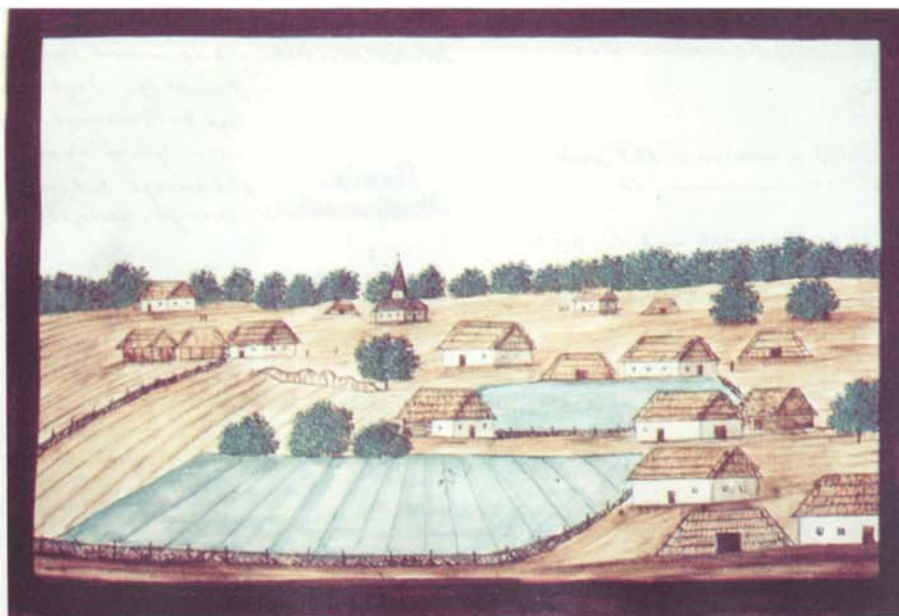
Изъ дикихъ у крестьянъ, и отчасти изъ дикихъ до 15 старухъ, но альпийскій скотъ не имѣется.

Одежда

и обувь: Достаточны по простоте и качеству одежды и обуви по примету народа скота и муравья и т.д. Они носятъ сапоги.

Курь

качество воды и мяса: вода хорошая. Крестьяне водятъ много утокъ, гусей а курей не много.

Д. Скригліївка.

Нині – с. Скригалівка Фастівського р-ну Київської обл. (338). За Л. Похилевичем – Скраглевка. Належало до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. Л. Похилевич зазначав, що “в давні часи в Скригалівці була особлива парафіяльна церква, невідомо коли знищена” (Похилевич. – С. 485), хоча на малюнку Де ля Фліза церкву в Скригалівці зображено. Можна припустити, що церкву було з якихось причин знищено після його відвідин Скригалівки на зламі 40 – 50-х років XIX ст.

Деревня Ставки.

Число
Крестьянъ с Пущеского села 153 и тамекаго 147; чинъ
одноворцево. _____ 20 _____ 18.

Мѣсто
положеніе. Деревня лежитъ въ 85 верстахъ отъ г. Киева
на юго-западъ, въ 12 верст. отъ ст. Фастова,
и въ 40 отъ г. Житомирскаго, расположенная
на равнинѣ между и въ срединѣ Леса.

Горы } не имются.
Роды }

Болота. одно болото круглое, шириною около версты.
Тепл. не имются.

Лесъ. той самой Лесъ который въ Д. Стрѣльцѣвѣ.

почва земли. песчаная и глинистая

почва Леса) указана при описаніи Д. Стрѣльцѣвѣ

подготовка земли
и Леса. тамъ.

Произведеніе. Крестьяне въисключеніи озимого и ярового
земли. хлеба 85 четвертей, но причиною чужа.

Худая и мало оной имются.

огородныя
овощи. Крестьяне закупаютъ огороды поинакой чинной
картофельны, капустою, свеклою, огурцами
скарабью, горохомъ, а кукуруза не производится
потому что садыки свдѣрять.

домашнія
животныя. Въ крестьянъ считается розного скота: Волковъ 51,
Коровъ 19, овецъ 50, лошадей 3, свиней 50.
Изъ домашнихъ птицъ разводятся) крестьянами,
или Чуки и Курсы.

Дикія
животныя. Въ Лесахъ водится много волковъ, лисицъ
лисицъ, зайцевъ и дикихъ козъ.

Рыбы реки.
Роды) не имются.

Живлица. Въ крестьянъ ихъ числится 17. Изъ нихъ 3 ста
рбыя. Вся пространство и добавлено чинная и охр.
тыя. Искорвало Лесъ назидъ (вѣди хуринъ)
но съ тѣхъ поръ какъ они принадлежатъ въ
государственному управленію уже ихъ
числится мало.
Одноворцево и тѣмъ разного дѣлія) овецъ 20
дворовъ пространство и чинныя.

одежда
и обувь. Достаточныя. Вся Крестьяны носятъ сапоги.

Король. Вообще хороша и удобныя, хотя Крестьяны
имются мало земли.

Качество
и питою. Вода Лесомъ, во время чужа) Худая, и имется
водою для скота. Воды Крестьяны упо-
требляютъ чинныя а пѣлосудъ оной мало.

Д. Ставки.

Нині – с. Ставки Фастівського р-ну Київської обл. (527). Належало до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. Парафіяни Ставків у середині ХІХ ст. були приписані до церкви в Скригалівці.

Деревня Дмитриевка.

ЧИСЛО

Крестыанъ. с Мутского села 58 а Мекского 85 душъ.
 ОДНОДВОРЦЕВЪ. ————— 103 ————— 31 —

МѢСТО. Деревня лежитъ въ 30 верстахъ отъ г. Мѣда на
 положеніи: 1) къ западу, въ 12 верст. отъ М. Флосова
 2) въ 50 отъ г. Гречи Авлава.

КЛАССИФИКАЦІЯ)

ЗЕМЛЯ. Земли удобной или удобной 175 десятинъ.

Торби. Гит не высокая (должна).

Рѣчки. Рѣка Умба, о которой уже сказано.

Озера. Одно озеро занимаетъ пространство до 50 саж.

Болота. Находятся 4 (на земляхъ Селатю).

Стенъ. Не имѣются.

ЛѢСА. Есть лѣсъ въ количествѣ до 3 верст. состоящій
 преимущественно изъ бѣлыхъ сосенъ, березъ,
 деревьевъ, но между кѣдръ находится изъ рѣдкы
 березы, и Осина.

почва земли. песчаная и глинистая.

почва ЛѢСА. Глинистая, песчаная на суходолѣ.

подпочва.

земли и ЛѢСА. Глинистая

производство. Крестыане въсѣваютъ озимую и яровую

земли. земля 84 четвертей.

огородныхъ овощей, и фруктовыхъ деревьевъ

Крестыане засѣваютъ огороды, по большей
 части, Картофельныя, Капустыя, (свѣжыя),
 скарковую, кашанты, Лукшныя, чеснокныя,
 пастушью, Абришныя, Капустыя, и отчасти
 Куркурузы и тыквы, и много фруктовыхъ
 деревьевъ какъ то: Яблони, Груши и Клыны.

Домашнія

Животныхъ. У Крестыанъ считается розного скота:
 Лошадъ 10, Коровъ 5, а свиней 31. Изъ до-
 машнихъ птицъ разводятся: Крестыане.
 Кашанты, утки и гуси.

Дикія

Животныхъ. На лѣсахъ водятся довольно волковъ,
 лисицъ и зайцевъ.

Рыба, раки и пчелы

Рыба находится: Щуки, Абри, осетры,
 караси, а раковъ и пчелъ
 не имѣются.

Миллины.

Въ Крестыанъ ихъ считается 17 пчелъ
 безъ старей, тѣхъ, и на до чѣснѣ.

овощи и фрукты.

Достаточно. Крестыане много сажаютъ
 садовъ, а Крестыане Лѣсныя.

Корень

Корень и изобильныя.

Качество

Вода хорошая. Рѣдкы, и изъ этого только
 водъ и тѣхъ. преимущественно употребляютъ а, и мало
 пчелъ

с. Дмитрівка.

Нині – с. Дмитрівка Фастівського р-ну Київської обл. (632). Дмитрівка – це конфіскована на користь держави 1848 р. зарічна частина с. Півні, розташованого на річці Унаві. Півні були засновані до XV ст. і належали Браницьким. Парафіяни Дмитрівки в середині XIX ст. були приписані до церкви Іоанна Златоуста в Півнях.

Деревня Волиця.

Числа

Крестівні. Чумського поля 161 а танекаго 175 дубів.
 Одноворіцевъ. ————— 45 ————— 41. —

Сікесто. Деревня летить 66,90 верстяхъ отъ г. Аліва,
 положеніе на юго-западѣ, на равнинѣ шестя, 6812 варт.
 отъ ст. Фростова, и 68,40 верстяхъ отъ г. Гомель.

Классифікація

Земля. Считаютъ землю худшою и неудобною
 272 десятинъ.

Торфи. Не ищутся.

Родви. Річка унава, течеть отъ запада, на востокъ
 и впадаєть въ р. Куринъ. на лѣв. устремленіи
 Мельничка.

Озера. Одно озеро Кривае замѣшаноцеи простраетъ
 ва до 1 десятины.

Болота. Етъ не славица болото около рѣчки.

Степь. Етъ степь между Анисинъ на Сѣверо-западѣ.

Ліса. Лісь находитца въ прострѣтѣхъ до
 3 варт. сосновіцѣхъ изъ дуба, березы, осики,
 ильы, Лоза, и Верба.

Почва земли. Ассалама и глинистая.

Почва ліса. на суходолѣ пшчавая и глинистая сѣра.

Подпочва земли
 и ліса. Глинистая.

Произведеніе. Крестівні въснвають озимого и ярового
 земли. Хлѣбъ 136 четвуртій.

Огородниці
 Овоци.

Крестівні заснвають огороды по Сѣверо-западной сторонѣ
 картофельны, а мало капустного, свеклою,
 шкарпаво, огурцами, маляку, Авраамъ, Лиса.
 плетю, по причинѣ худой земли и потому
 это редко свѣдѣтъ уржай.

Домашнія

Животныя. У крестівні ехитаетца розного скотца:
 Волковъ 90, коровъ 51, лошадей 5, свиней 19,
 свиней 149; изъ домашнихъ птицъ разво-
 дятца Крестівніцкама: цы, цырки и курки.

Дикія

Животныя. Въ лісахъ водитца много волковъ, мало
 лисиць и зайцевъ.

Рыбви

Рыки, плавки. Въ рѣчкѣ находитца: Щуки, Липы, окунь,
 плотва, караси, Рики и Лѣвѣны.

Жилыца

Въ Крестівні бекъ ихъ считаетца 69; изъ
 нихъ до 12 старыхъ, а малая частъ про-
 торны, но чистыя и окрѣпѣлы.

Одежда и
 обувь.

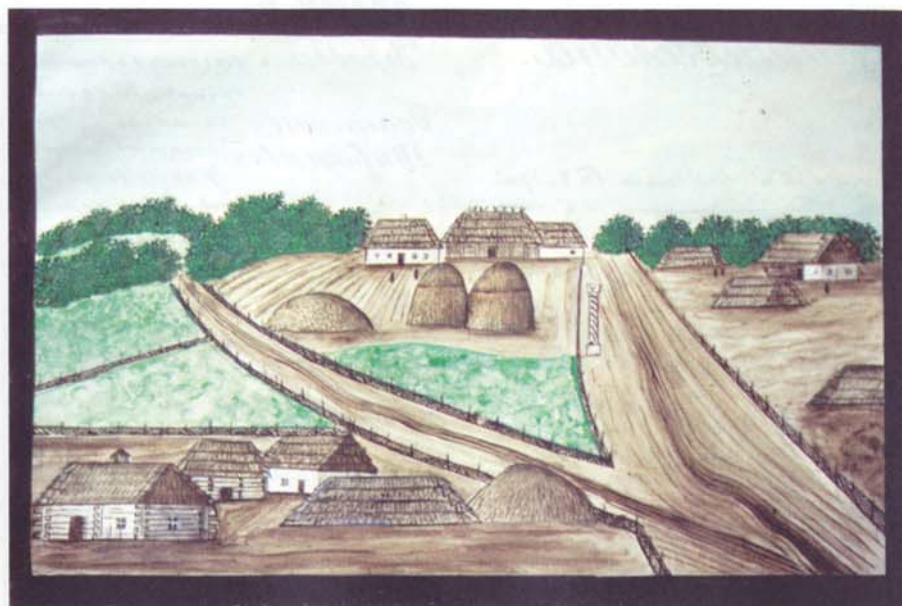
До старости, и не много Крестівніцъ
 видно одѣты. они носятъ сапоги а во
 время полевыхъ работъ лапоты.

Куритъ

Воткну хороше и изадывавши.

Качество

водъ и питія. Вода жаркая (водки и зимого лива)
 крестівні употребляють
 а пивнуе мало.

Д. Волиця

Нині – с. Волиця Фастівського р-ну Київської обл. (686). Перші історичні відомості про Волицю пов'язані з католицьким єпископським Фастівським маєтком, який 1843 р. було переведено до державних володінь. Парафіяни Волиці в середині ХІХ ст. належали до церкви Іоанна Златоуста в Півнях.

Селеніє Тришівальна.

Числа

Крестьянъ: мужского пола 136 а женского 128. душъ
одиноздворцевъ _____ 26 _____ 26 _____
зависно-зависнухъ. _____ 136 _____

Мѣсто
положеніе. Селеніє лежитъ въ 70 верстахъ отъ г. Азова на
лѣво западѣ, на равнинѣ шлестъ, въ 12 верстахъ
отъ М. Фриева, а въ 25 отъ Ч. Писарькова.

Классификація
Земли. Земли удобной и неудобной 136 десятинъ.

Торби. Торбъ не имѣется, но есть несколько холмовъ

Ряды. Рядъ (улицы) лежитъ отъ запада на востокъ, ма-
лой частью платина въ ширинѣ.

Озера. }
Болота, } Не имѣются.
стенъ. }

Лѣса. Лѣсъ въ количествѣ 1 1/2 версты, длиною и шириною
до 300 сажень состояющій преимущественно изъ
осины, по ширинѣ концы находяться береза, дубъ, липа,
и береза

почва земли (песчаная)

почва лѣса. на худой песчаной.

подпочва
земли и лѣса. песчаная.

Произведеніе. Крестьяне занимаются оужинами и хробою
земли. Лѣса въ четверть.

Огородныя.

овощи и
фруктовыя. Крестьяне занимаются огородами, но болыя
деревья. бобы, картофель, капуста, свекла,
лукъ, ботаникъ, яблоня, ботаникъ, лукъ,
домашняя капуста, табакъ, и много сорняковъ.

Животныя. Имѣются много фруктовыхъ деревьевъ: Яблоня, вишня,
яблоня, карликовая, абрикосъ, слива, Лещина, Яблоня,
98. Изъ домашнихъ птицъ разводятся
крестьянами; Гуси, утки и курки.

Дикая
животныя. Изъ лѣсныхъ водятся много видовъ,
лисица и много зайцевъ.

Рыбы
раки, пеляки. Изъ рѣкъ находится: Щуки, окунь,
караси, плотва, раки, и пеляки и др.

Живлица. Изъ крестьянъ въ селѣ ихъ считается 37
изъ нихъ до 10 старухъ, но болыя
тѣсны, бѣдны и опрѣтаны. Изъ поляны
бузицы изъ 35.

одежда
и обувь. Домашними. Крестьяне носятъ
а во время полевыхъ работъ лѣтніе.

Кормъ. Хорошій и изобилующій.

Качество
водъ и питья. Вода хорошая, изъ рѣки и изъ колодезя
а въ селѣ есть и колодезь.

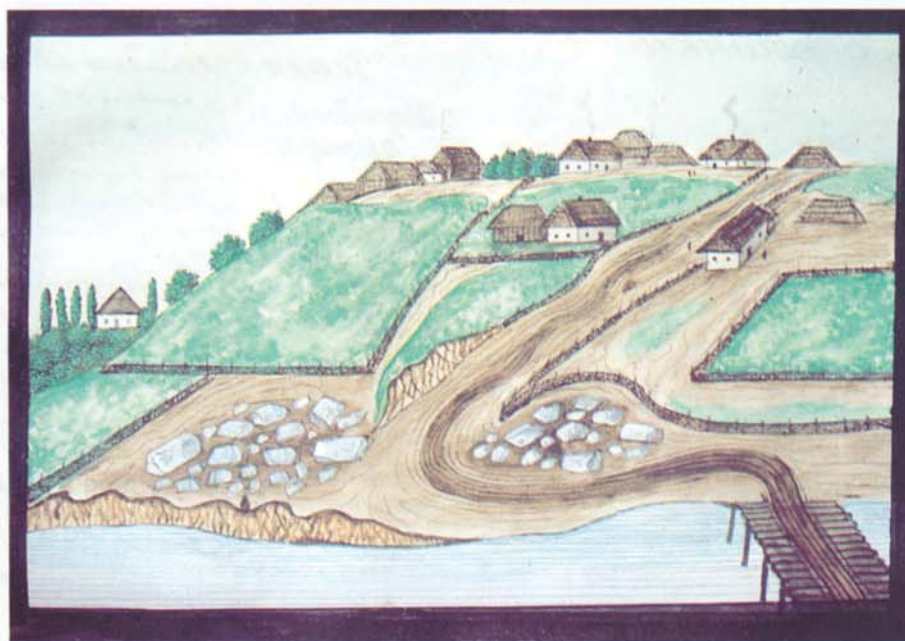
С. Пришивальня.

Нині – с. Пришивальня Фастівського р-ну Київської обл. (289). Засновано Семеном Палієм наприкінці XVII ст. Село входило до католицького єпископського Фастівського маєтку, 1843 р. переведеного до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Георгіївську церкву збудовано до 1746 р. Вона двічі перебудовувалася – у 1803 та 1851 рр.

Деревня Ярошовка.

- Число Крестившихся**: сущеского пола 100, а мужского 113 душ
- Место**. Деревня Актитъ въ 70 верстахъ отъ г. Кіева,
- положеніе**. на юго-западѣ, въ 16 верст. отъ м. Фрагманова
- классификація** "до отъ-1 (дальнейшая) (исключительно)"
- Земли**. Жити удобная и неудобная 126 десятинъ
- Торги**. Одна Тора вишнею около 40 сотенной.
- Воды**. Рѣка Прутъ течетъ въ низу деревню отъ юга, на востокъ.
- Озера**. Не имется.
- Болота**. Одно болото круглае, замоченое, протрѣпанное около 10 сотенной.
- Леса**. Есмъ лесъ въ дѣлческой дѣлѣ около 500 сотенной и шумная до вѣс, состоящая преимущественно изъ самовѣрныхъ деревьевъ но между нихъ находятса дубъ, береза, осина, и ольха.
- пова земли** почвенная возм. рѣка, а глинистая, и черноземная на югѣ. Есмъ много (гранитоваго камня) и она въ возмѣ много въ г. Кіева.
- пова леса**. на сурьдѣмъ песчаная.
- подпочва**.
- земли и леса**. переважно и глинистая.
- произведеіе земли**. Крестившии выкапываютъ озимую и яровую пшеницу въ твердой.
- огородныя овощи**. Крестившии занимаются огородами преимущественно картофелемъ, капустою, свѣтлицою, репкою, горохом, и огородами Луканъ, репкою, кукурузою и пшеницею.

- Домашнія животныя**. у крестившихъ считается розного скота: Лошадъ 40, коровъ 41, лошадей 4, свиней 10, овечь 8. Изъ домашнихъ птицъ разводятся Крестившимии голубки Курлы.
- Животныя**. Изъ леса водятся мало волковъ, лисицъ, дикихъ козъ и дикая свинья зайцевъ.
- Рыбы раки, пчавки**. Рыбы осмѣтла, арахотъ и пчавокъ не имется.
- Жилища**. у крестившихъ всѣ ихъ состоятъ изъ 2хъ, изъ нихъ до 10 старшихъ, по большей частію тесны, тѣсны, и опрятны.
- одежда и обувь**. Остаточныи Крестившии въ 3 Крестившихъ поврившии ткенія по ссорамъ пока они не принадлежали въ соударствениому инициативу и надева ютца; но каждыи годъ ихъ стая поправляется. Не изобильная.
- Корень**. Года хорошая, водки Крестившии употребляютъ мало а пчавки много.

Д. Ярошовка .

Нині – с. Ярошівка Фастівського р-ну Київської обл. (332). В середині ХІХ ст. парафіяни Ярошівки належали до Георгіївської церкви у Пришивальні.

Селеніє Дорогинки.

- число**
Крестьянъ Штукскаго поля 270 а темскаго 281 душъ.
Одноворіцевъ. ————— 8 ————— 7. —
- Место** Селеніє латинъ 66 1/2 верстахъ отъ 2. Киева, на
положеніє. межъ западъ, 66 1/2 верст. отъ ст. Фессолава, и
 66 3/4 отъ 2. Васильява.
- Классификація**
Земли. Земель удобной и не удобной 716 десятинъ.
- Горы.** Не имются.
- Воды.** Рѣчка Сузъ имѣетъ теченіе в. юга на юго-востъ и
 впадаетъ за мѣстами въ рѣчку Сузъ, на мѣстѣ устроено
 на плотины и двѣ мельницы.
- Озера** Не имются.
- Болота** Одно болото занимаетъ часть пространства
стенъ 1 верстъ, около рѣчки.
 Не имются.
- Лѣса.** Есть лѣсъ пространствомъ до 1000 десятинъ,
 состоящий преимущественно изъ сосны, въ
 окрестности коей находяться и другіе: дубъ, береза,
 осина, ольха, липа, грабъ, тополь, вязы, кленъ
 и липы.
- Почва**
Земли. По болвиной части черноземъ, мало песчаная
 и глинистая, плодородная.
- Почва.**
Лѣса. на хвойныхъ деревьяхъ и кустарникахъ.
- подпочва**
Земли (к.) песчаная.
Лѣса.

Произведеніє

- Земли.** Крестьяне возделываютъ озимую пшеницу 1000
 и яровую 50 четвертей.
- Огородничъ**
овощи. Крестьяне возделываютъ в огородахъ по болвиной
 части картофель, капуста, свекла, лукъ,
 морковь, фасоль, горохъ, ячмень, овесъ, пшеница,
 ленъ, и отчасти кукурузу и тыква.
- Домашній**
животный. У крестьянъ состоитъ розного скота
 лошадей 197, коровъ 103, овецъ 101, лошадей 6
 свиней 97. Изъ домашнихъ птицъ разводятся
Дичь. Крестьянами: утки, гуси и курь.
- Животный.** Изъ дичи водятся много волковъ, лисы,
 зайцы, и много дичихъ козъ.
- Рыба, раки** въ рѣчкѣ находится изъ рыбъ караси,
лососи. караси: 14 чинъ, плотва, линь, карась,
 окунь, раковъ а также и щука.
- Животный.** Выхъ у крестьянъ изъ скотины 60.
 Изъ нихъ до 12 саравихъ, половина про-
 саравихъ а другіе скотъ тѣмъ для чина
 итталей
- Одежда**
и обувь. Довольно достаточно. Крестьяне носятъ
 сапоги а во время полевныхъ работъ латки.
- Кормъ.** Достаточно, и красивый.
- Качество**
воды и пищи. Вода хорошая, водки крестьяне употреб-
 ляютъ довольно а пива изъ солода.

С., Дорогинка.

Нині – с. Дорогинка Фастівського р-ну Київської обл. (842). Село засновано в XVI ст. Дорогинка належала до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву, засновану 1600 р., у 1852 р. значно перебудовано, того ж року прибудовано нову дзвіницю. Зараз ця церква прикрашає Музей народної архітектури та побуту в Києві.

Деревня Коцеевка.

- число**
крестьянъ сщутская пода 184 а Жмичская 185 душъ.
однодворцевъ. _____ 3 _____ 7. —
- списокъ**. Деревня лежитъ въ 60 верстахъ отъ г. Кіева
положеніе на юго-западѣ въ 12 вёр. отъ ст. Фригатовъ и
классификація въ 10 отъ г. Давидовки.
- Земля** Земля удобной и неудобной 210 десятинъ.
Торбы. не имѣются.
Роды. Рѣка Чумава течетъ отъ юга на северъ.
Озера. не имѣются.
Болота. Одно болото длиною около 5 верстахъ а шириною
до 500 сажень.
Стены. не имѣются.
Лѣса. Лѣсъ лѣсъ въ количествѣ около 4 верстахъ состоитъ
изъ преимущественно изъ осинныхъ деревьевъ по
именію коихъ находится: Дубъ, Осина, Липа, Ольха,
Берёза, Лоза, Лещина и Дикая Груша.
- Почва земли**. песчаная
почва лѣса ка суглинокъ песчаный.
почва земли
и лѣса. глинистая и глинистая.
- произведеніе** Крестьяне возделываютъ озимую и яровую
земли пшеница 105 четвертей
огородная Крестьяне возделываютъ огороды. возделываютъ
овощи. картофель и капуста, а также огурцы, свекла,
и коноплю

- домашнихъ**
животныхъ. у крестьянъ считается поголовно скота:
лодей 97, коровъ 103, овецъ 150, лошадей 3,
свиней 103. Изъ домашнихъ птицъ раз-
водитъ крестьяне классическую утку, утку и куръ.
Дикая
животная. Въ лѣсахъ водятся много волковъ, лисы,
и зайцы и много дикихъ козъ.
Рыбы, раки,
появки. Находится въ рѣкѣ: Щука, Окунь, Лещинъ,
плотва, раки, а появки много.
Живуща у крестьянъ въ хлѣбѣ считается 35. Въ
новомъ и просторномъ 10, т. е. 13; по Голубиной
части земли и овраговъ.
одежда и
обувь. Достаточна, но крестьяне до 15 летъ
одеты, по причине паденія скота. Они
носятъ сапоги а во время полевыхъ работъ
лапти.
Кормъ. Довольно хороши и удобныя
качество въ крестьянѣ у которыхъ скотъ не пашь.
водъ и
питанъ. вода хорошая. Крестьяне употребляютъ
три дати водки а пива не пьютъ.

Д. Кошсєвка .

Нині – с. Кошіївка Фастівського р-ну Київської обл. (223). В середині ХІХ ст. парафіяни Кошіївки належали до Михайлівської церкви в Дорогинці.

С. Черногородка .

Нині – с. Черногородка Макарівського р-ну Київської обл. (722). Перші відомості про село датуються XVI ст. Черногородка належала до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Богородиці збудовано 1784 р.

Деревня Сосновка.

- Число**
Государственных
Крестьян. численного пола 162 а женского 166 душ
число крестьян
помещика. Давыдова. 362 душ.
- Место**
положение) Деревня Ачинск в 6 вёрстах от г. Ачинск, на западе
расположена в долине реки на равнине между
и рекой в обрыве.
- Классификация** (находимы земли удобной 116 дес. 96 сот. а)
земли. неудобной 22 дес. 31 сот.
- Торги** Ачинская Коллея.
- Воды.** Река Црель с которой вьше селения.
ири поймаки названы поим. 1^я выш. речка, 2^я
навышняя, 3^я савца. оти вышняя в р. Црель.
- Озера.** на иттенен
- Болота.** Одно болото длиною около версты и шириною до 500
саженей.
- Гнезв.** на иттенен.
- Леса.** Находимы Леса в 34 десятин, 14 сот. состоят из
из дуба, березы, сосна, ели, листвен.
- почва земли.** (Сирь и истапанка, но на иттенен, в вышней и
нижней частях для числа государственных крестьян
на иттенен истапанка.)
- почва Ачинск.** на иттенен истапанка.
- подпочва земли**
и Ачинск. истапанка.
- Производство** Крестьяне обитатели в иттенен, в вышней
земли. истапанка на иттенен, редко и рачивает
и вышней части истапанка истапанка и истапанка.

- огороды**
овощи
и садовы
и фрукты. Крестьяне засаживают огороды, по иттенен
частью картофеля, свеклы, капусты, лука, чеснока
огурцами, фасолью и отчасти дынями, арбузами
и тыквою, помянутому земляк худая и в иттенен.
Ачинск количества. Исттенен фрукты в иттенен
вышней части: иттенен, истапанка, Ачинск и истапанка.
- Домашняя**
животнов. у иттенен считается розногата скотина:
изолов 43, коров 40, лошадей 4, свиней 101,
овеков 92.
- Дикие**
животные. Из лесов водятся много волков, лисов,
и зайцев.
- Рыбы, раки**
и павли. Из реки сав: Щуки, плотва и окуни.
- Животные.** Из лесов иттенен 35, из иттенен до 15
стадо иттенен. Исттенен истапанка истапанка
истапанка истапанка.
- одежда**
и обувь. Достаточно. Крестьяне ходят в в.
сапогах и в лаптях.
- Хоры.** Достаточно.
- качество** истапанка хорошая, истапанка крестьян истапанка
водь и иттенен. истапанка довольно, а истапанка сав.

Д. Сосновка.

Нині – с. Соснівка Макарівського р-ну Київської обл. (713). До 1843 р. Соснівка належала до Бишовського маєтку, але була продана за борги, що їх мали власники маєтку – Харленські. Частина Соснівки було переведено до державних маєтностей в рахунок покриття казенних боргів (Похилевич. – С. 70. Див. також примітку 131 до першого тому “Альбомів”). Парафіяни Соснівки до середини ХІХ ст. були приписані до церкви у Вільщі, збудованої 1786 р.

Деревня Ялунювка.

- ЧИСЛО**
КРЕСТЬЯНЪ. Мужскаго пола и женскаго въ этой не находится
ОДНОДВОРЦЕВЪ _____ 86 _____ 61 дворъ.
СВѢТЛО. Деревня состоитъ въ 50 дворахъ отъ г. Кіева
ПОЛОЖЕНІЕ на нѣе западѣ, въ 20 вер. отъ ст. Фессинава,
 а въ 25, отъ г. Гомелявлада
КЛАССИФИКАЦІЯ
ЗЕМЛИ. Земля удобная и не удобная 36 десятинъ.
Торби. Не имется.
Роды. Рѣка Црпелъ, о которой уже сказано.
Озера. Не имется.
Болота. Одно болото длиною 6520 а шириною до 100 саженъ.
Лѣсъ. Не имется.
Лѣса. Есть лѣсъ въ количествѣ около 20 саженей
 составленъ изъ дуба, березы и осины.
ПОЧВА ЗЕМЛИ. Лѣсная и глинистая.
ПОЧВА ЛѢСА на суховатъ лѣсной
ПОДПОЧВА лѣсной и глинистая.
ЗЕМЛИ И ЛѢСА.
Производство (однодворцы въсѣвають озимого и яровая
ЗЕМЛИ. хлеба 164 четвертей).
Огороды однодворцы засѣвають огороды по своей
ОВОЩИ. частн картофель, капуста, свѣкла,
 баклажн, лукъ и чеснокъ.

- Домашнія**
Животныя Углатной скотной породы скота: Говядъ
 бы, коровъ 29, овецъ 98, лошадей 8, свѣлокъ 103.
 Изъ домашнихъ птицъ разводятся урѣтван.
Дикія ханш, утки и куръ.
Животныя. Изъ лѣса водятся много барковъ, лисъ,
 ласуръ, зайцевъ и дикихъ козъ.
Рыбы, **раки, пчелы.** Находятся въ рѣкѣ много щуки, окуня,
 ласуръ, плотва, карася и пчелы
ЖИЛИЩА жителей всѣхъ ихъ составляетъ 50. Вся
 старая половина просторна, а другая
 снѣжна.
Одежда **и обувь.** Достаточно, но некоторые (лишняя)
 лѣдно одты.
Карель. Достаточно и удобовольно.
Качество **Вода** чистая, студеная, богатая
Воды и Питья колодезь князя копаетъ. Воды однодворцы
 довольно употребляютъ а некоторые
 пчелы.

Д. Яблунівка.

Нині – с. Яблунівка Макарівського р-ну Київської обл. (663). Парафіяни Яблунівки до середини ХІХ ст. належали до церкви Різдва Богородиці в Чорногородці.

Фастовское общество.

Млестехко Фастовъ.

Селеніе Кодлубица.

_____ Снитировка.

_____ Большая Снитинка.

Деревня Малая Снитинка.

_____ Офирня малая фастовская.

_____ Гервона.

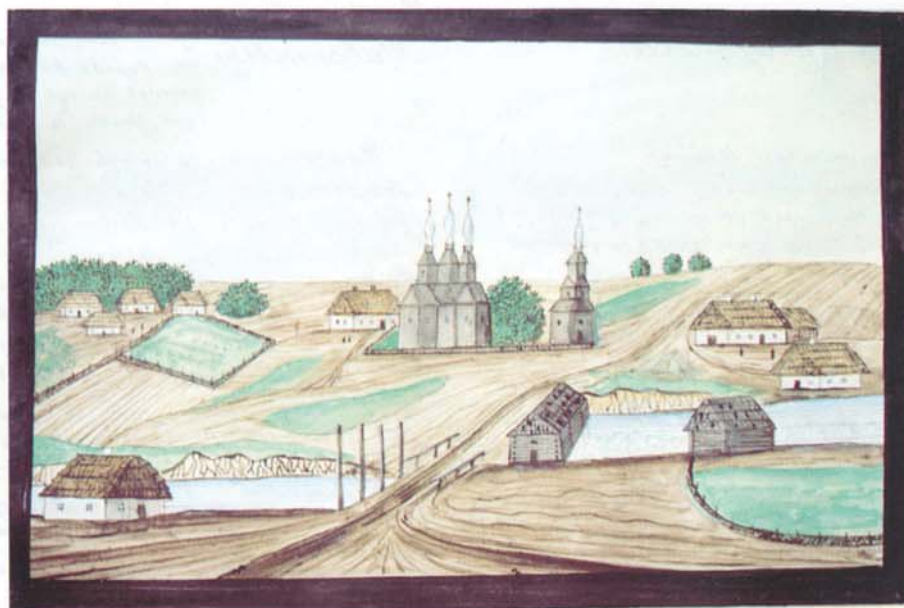
_____ Бертники.

_____ Фастовецъ.

М. Фастовъ.

Нині – м. Фастів, районний центр Київської обл. (53700). Вперше в історичних документах Фастів згадується 1390 р. Після приєднання Правобережної України до Російської імперії наприкінці XVIII ст. Фастівський маєток увійшов до складу Васильківського пов. Київської губ. До 1843 р. маєток перебував у власності католицького єпископа, а згодом відійшов до державних володінь. Під час відвідин Де ля Флізом Фастова тут містилися дві православні церкви: парафіяльна Воскресенська, збудована близько 1740 р., а також побудована на місці старої у 1781 р. Покровська церква, парафіяльний статус якої було скасовано 1842 р.

С. Кодлубица .

Нині – у складі м. Фастів. Належала до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. З середини ХІХ ст. Кодлубиця вважалась передмістям Фастова (*Похилевич.* – С.483), хоча адміністративно увійшла до нього у 60-х роках ХХ ст.

д. Снігирівка.

Снігурівка у XVII – на початку XIX ст. входила до складу католицького єпископського Фастівського маєтку, 1843 р. переведеного до державних володінь. У складі Фастова – з 30-х років XX ст. Діючу в середині XIX ст. дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Богородиці було збудовано у XVIII ст.

С. Большая Снитинка.

Нині – с. Велика Снітинка Фастівського р-ну Київської обл. (2631). За переказами, це дуже давнє село, що мало назву "Масани". Наприкінці XVII ст. перейменовано Семеном Палієм. До 1843 р. Снітинка входила до католицького єпископського Фастівського маєтку, згодом стала державним володінням. Дерев'яну парафіяльну Микільську церкву збудовано до 1746 р.

Деревня Малая Сімітка.

- Уагас**
Крестыянц. сучаснага нумар 143 а нумаро 143. дуб.
- Място** Деревня влічана ў 70 верстаў ад г. Мінска,
положэнне. на поўдні-западу, ў 5 верстаў ад в. Фраганава
 і ў 30 ад г. Гэманавога, разнапланавана
 на вузкім наваб'ясправе Р. Уравава.
- Боры**. Одна ігра влічана каля 5 сажарэй.
- Роды**. Кромя рэчкі Уравава існуюць: рэчка Бруцкіна
 каля вострава ад вострава і влічана ў р. Уравава;
 і на гэтым утварыліся: худа, платанка і на в. Сімітка,
 швабшча.
- Озера**. Не існуюць.
- Балота**. адна балота влічана каля 500 а нумаро 20
 30 сажарэй.
- Стэнь**. Насходзіцца стэнь прасяранствамь двіма і
 верстаў і нумаро 20 30 сажарэй.
- Ліпа**. Насходзіцца в. Сімітка прасяранствамь
 каля вострава, састаўлена з дубаў, ліпаў
 і класав.
- Погода зямлі**. звычайна перамоўлена і ў дружна абшцежы
- Погода ліпа**. паставы не падпарадкаваны.
- Подпозва**. пачамак, суха і в. ракі і ліпаў.
- Землі ліпа**. пачамак і ліпаў.
- Производеніе** Крестыянц влічана ў нумаро 30,
Землі. і нумаро 20 чотворнага.

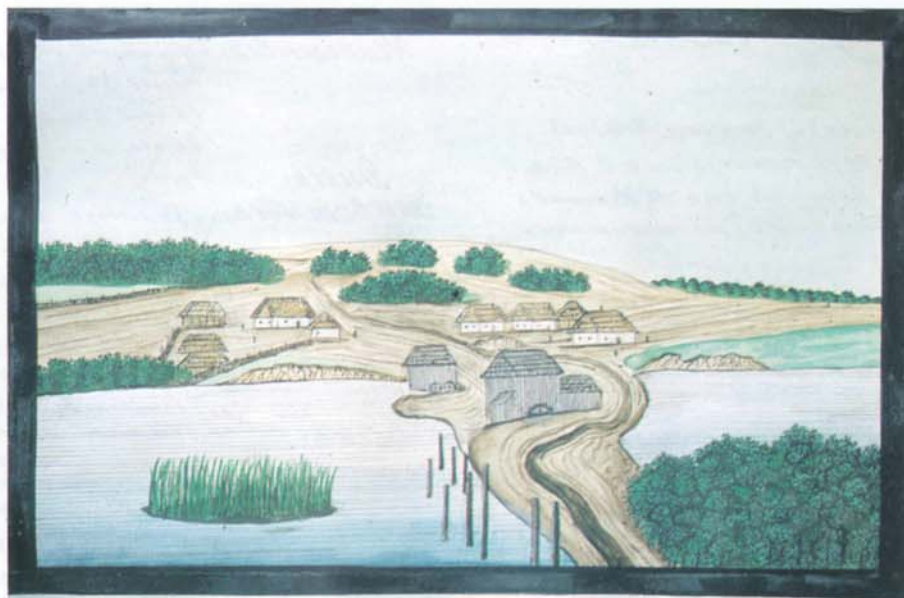
Огороды

- Овощи**. Крестыянц засяваюць огороды: по багачыні: капуста,
 картофляны, капуста, маконь, огурцы і т. д.
- Домашняя** Ліпаў, есмакоў, і нава вала і камянава і т.
Животныя. У мястэчку лічана рознага скота:
 конь 15, кароў 30, свінь 99, (в. Сімітка) 31.
 Цягавыя і прыч. і разводзіць, сьм. крог-
 тавыя і тавыя і тавыя і тавыя.
- Дикія** тавыя і тавыя і тавыя і тавыя.
- Животныя**. І ў ліпаў влічана: конь в. Сімітка,
 свінь, зайцаў і на в. Сімітка і тавыя і тавыя.
- Рыбы, рэкі, рэчка Уравава** насходзіцца: Цыцкі, ліпа
паводкі. тавы, ліпа, ракоў і тавыя і тавыя.
- Жывыя**. І ў ліпаў лічана 20 в. Сімітка,
 і тавыя і тавыя і тавыя і тавыя, на в. Сімітка
 в. Сімітка і на в. Сімітка і на в. Сімітка і на в. Сімітка
 тавыя і тавыя і тавыя і тавыя.
- овенда**,
и ошуб. Достаточны, на Крестыянц на в. Сімітка
 і на в. Сімітка. І ў ліпаў і тавыя і тавыя.
- корот**. І ў ліпаў достаточны, кромя ліпа-
 тавыя і тавыя і тавыя і тавыя і тавыя і тавыя
 і тавыя і тавыя і тавыя і тавыя.
- калентво** (в. Сімітка). Крестыянц улічана
водо и тавыя. Ліпаў улічана і тавыя і тавыя.

Д. Мала Снитинка.

Нині – с. Мала Снітинка Фастівського р-ну Київської обл. (1047). Село вперше згадується в середині XVII ст. Мала Снітинка належала до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переведеного до державних володінь. Парафіяни Малої Снітинки в середині XIX ст. були приписані до церкви Різдва Богородиці у Снігурівці.

Д. Офирня малая фастовская.

Нині – с. Мала Офірна Фастівського р-ну Київської обл. (336). Парафіяни села до середини ХІХ ст. належали до церкви Різдва Богородиці у Снігурівці.

Деревня Сервока.

- Улица Крестьянъ.** Служената лова 169, а Шинскаго Ловдушъ.
- Место положеніе.** Деревня лежитъ въ 70 верстахъ отъ ? Айва, на юго-западѣ. Въ 70 верстахъ отъ М. Фарава, и въ 30 отъ С. Заславскаго, расположенна на равнинѣ не высока.
- Торги.** Не имѣются.
- Воды.** Ручка Кошеская течетъ отъ запада, на югъ и впадаетъ въ р. Ресга.
- Озера.** Не имѣются.
- Болота.** Удало болото длиною около 2 и шириною до 3 версты.
- Степь.** Находится степь пространствомъ 2 версты.
- Леса.** Находится Кустарничья пространствомъ длиною около 300 сажень и шириною до 3 верст.
- Почва земли.** Бѣлвинско глина и глинистая а частію черноземъ, много плодороднаго.
- Почва леса.** На суховатая глинистая.
- Подготовка земли и леса.** Глинистая.
- Производство земли.** Крестьяне всѣмъ образомъ по своей чести пшени, пшеницы, рожь, проса и др.
- Огородникъ овощей.** Крестьяне занимаются огородами по своей чести картошкой, капустою, свеклою, баклажъ, по причине худой земли

- Домашній животновъ.** У жителей считается много скота: Волковъ 39, Коровъ 26, Лошадей 3, Свиней 48, (Свиней 33. Изъ домашнихъ птицъ разведенна Крестьянскими: Гуси, Утки и Курцы.
- Дикія животныя.** Звѣрей (Ковишскі) много охотятся, охоты много зайцевъ.
- Живлица.** У крестьянъ ихъ считается 41, изъ нихъ 15 старшихъ стариковъ изъ Фрагтскаго, и въ которыхъ много жито. Они по своей чести жито для чужа земледѣль.
- Одежда и обувь.** Изъ одежды только трибу. Не достаточны въ многую Крестьянъ мало ихъ носятъ сапоги, башмаки и въ лаптихъ потому что они обиделись коровъ падежа скота, на достаточны въ многую Крестьянъ, по причине не чужа.
- Корты.** Не достаточны въ многую Крестьянъ, по причине не чужа.
- Качество воды и питія.** Питье не хорошая, плохій вода и питія, питье похоти въ деревнѣ Крестьянъ и не достаточны. Воды много плохія, а лѣтнихъ мало.

Д. Червоная.

Нині – с. Червоне Фастівського р-ну Київської обл. (552). Червоне входило до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переданого до державних володінь. Парафіяни села в середині XIX ст. належали до Михайлівської церкви у Паляниченцях.

Деревня Бертники.

- Число**
Крестьянъ. 149, а помещика 156 душъ.
- Селенно**
положеніе. Деревня Бертники въ 7 1/2 верстахъ отъ г. Лисва, на юго западъ, въ 8 верстахъ отъ ст. Фастова, и въ 25 верстахъ отъ Д. Вишневова, расположена на равнинѣ южной.
- Лесы.** Не имются.
- Воды.** Рѣчка Кошевка такъ малая, что ирра. течетъ въ 2 милья Сфинна.
- Озера.** Не имются.
- Волода.** Два болота. 1^е длиною около 2 версты, а шириною до 4 сажени. 2^е длиною 1 1/2 версты, а шириною до 6 сажени.
- Горы.** Находятся 2 саж. : одной пространствомъ около 2 а другой около 4 версты.
- Леса.** Не имются.
- Площа земли.** Песчаная и глинистая.
- Подпаша земли.** Песчаная.
- Произведеніе.** Крестьяне воздѣлываютъ озимыхъ злаковъ, а яровыхъ во четверть.
- Земли.** Крестьяне воздѣлываютъ огороды преимущественно картофельныя, капустомъ, свеклою, и пшеницу.
- Огородныя**
овощи. Это качество земли не удобная.
- Домашній**
животный. У жителей считается розного скота: Волковъ 40, коровъ 19, лошадей 5, овецъ 31, свиней 49. Изъ домашнихъ птицъ разводятся крестьянами: Гуси, утки и курви.

- Дикая**
животный. Изъ лисъ водятся много волковъ, много Рысь, лисица, енотовъ и зайцевъ.
- Пчелы.** Не имются.
- Жилыца** Велкъ ихъ считается 60. Изъ нихъ до 15 охотничь по большой части, но крестьяне, и не охотники, они почти все выхвачены, но притомъ не достали въ Лисва.
- Одежда**
и обувь. Достаточны. Крестьяне носятъ въ Саломъ, а во время охотничь работъ Липты.
- Хоры.** Достаточны, въ некоторыхъ, а недостаточны въ 7^е Крестьянскій, по причине неименя юмота.
- Качество**
водъ и пашы. Вода хорошая (водки а паша редка) преимущественно Крестьяне употребляютъ Пшеницу находятъ очень мало.

Д. Бортники.

Нині – с. Бортники Фастівського р-ну Київської обл. (404). Бортники засновані в першій половині XVII ст. і входили до католицького єпископського Фастівського маєтку. У 1843 р. переведені до державних володінь. Парафіяни Бортників у середині XIX ст. належали до Михайлівської церкви у Королівці.

Д. Фасовець.

Нині – с. Фасовець Фастівського р-ну Київської обл. (1003). Фасовець входив до католицького єпископського Фастівського маєтку, у 1843 р. переданого до державних володінь. Парафіяни Фастівця в середині ХІХ ст. належали до Микільської церкви у Великій Снітинці.

Поселяне
Фастовскаго и Веприковскаго обществъ.

Плиссцкое общество.

Селеніе Плиссцкое.

—— Мотовиловка.

Деревня Большая Офирная.

—— Перевоза.

—— Малая Солтановка.

—— Борова.

С. Плисецкое.

Нині – с. Плисецьке Васильківського р-ну Київської обл. (4025). За переказами, село дуже давнє. Воно зображено на карті України Г. де Боплана першої половини XVII ст. У XVIII ст. Плисецьке належало до володінь київського Братського монастиря, але після секуляризації монастирських земель наприкінці XVIII ст. відійшло до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну церкву Стрітєння Господнього було збудовано у 1784 р. на місці старої.

Селеніе Мотовиловка.

Земля	
Крестьянск.	Плещукского повета III, а немецкого 760 душ.
Служилое положеніе.	Селеніе Лтисинск. въ 50 верстахъ отъ г. Клева на юго-западѣ, равноудалено на равнинѣ отъ моря.
Годов.	Раба (стужа) отъплачиваетъ казенное имущество отъ помещичьихъ имѣній, на ней угнетаются пшеница и два мешочныхъ, одно на два лямки) и другой заливки.
Озера	} не имѣются.
Болота.	
Стенъ	
Леса	то самая лесъ Которая въ с. Плещукинск.
Паша земля.	} глинистая и песчаная не плодородная
Паша Леса.	
Подпаша земля и Леса.	песчаная и глинистая.
Производство земли.	Крестьяне занимаются не только земледѣліемъ, ржи, овса, гречихи, пшеницы но и скотоводствомъ.
Огороднич. овощи.	Крестьяне занимаются огородами по собственной воли. Картофельныя, огурцы, свѣдлоя, морковь, лукъ, чеснокъ, капуста, помидоры, кукуруза, пшеница, а также капуста и картошка.

Домашній

Животнов. У жителей считается родного скота: лошадей 20, коровъ 70, овецъ 120, свиней 12, (всего 20). Изъ домашнихъ животных разводятся хвосты, куры, утки и курки.

Дикія

Животнов. Изъ леса выводится много (бѣлая, синяя) зайцевъ и много дикихъ куръ.

Рыбъ

раки, Пшени. Изъ рѣки (стужа) есть: окуни, лещи, плотва, раки и караси довольно.

Жилища. Всѣхъ ихъ считается 150. Изъ нихъ до 80 старыхъ и много новыхъ для гонимыхъ, сѣвъ 16 въ которыхъ оплодотворены.

Одежда

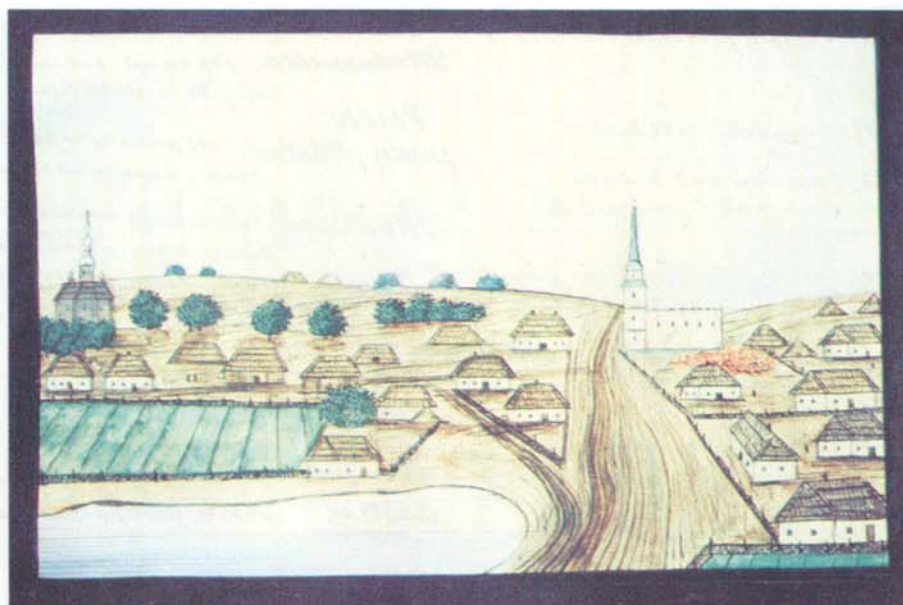
и обувь. Достаточная, есть и некоторые виды одежды по окрестности на упряжи и навоза скота.

Кормъ

Достаточный.

Качество

водъ и паша. Годна для скота. Годны и зимы (лишь крестьяне) довольно употребляютъ а пшеницы не много.

С. Мотівилівка.

Нині – с. Червона Мотівилівка Фастівського р-ну Київської обл. (3241). Під назвою “Гуляники” згадується в історичних документах XII ст. У XVIII ст. північна частина Мотівилівки належала київському Братському монастирю, але внаслідок секуляризації церковних земель відійшла до державних володінь. У казенній частині с. Мотівилівка в середині XIX ст. існувала стара Покровська дерев’яна церква. Замість неї ще 1839 р. було закладено нову кам’яну церкву, яка внаслідок невдало проведених будівельних робіт зруйнувалась. На початку 60-х років XIX ст. поряд з нею було споруджено нову дерев’яну церкву коштом парафіян.

Д. Офирна Большая.

Нині – с. Велика Офірна Фастівського р-ну Київської обл. (879). Парафіяни села в середині XIX ст. належали до церкви Стрітення Господнього у Плесецькому.

Деревня Перевоза.

Число Крестовняк. Службского поля 88 а именовано 69 душ.
Стекло
Положение. Деревня лежит в 64,50 верстах отъ г. Кіева на юго-западъ, рѣка названа на равнине панискупской.

Торги не имются.

Рыбье. Рѣка Црпелъ, на ней устраниа рыболовство.

Озера. Одно озеро длиною около 100 сажень а шириною до 30.

Болота. Одно болото длиною около 50 а шириною отъ 15 до 100 сажень.

Стать. не имются.

Алѣ не имются
Почва земли Алѣ только самая хорошая вв с. Панискупскомъ песчаная, глинистая, на плодородная.
Почва леса
Подпочва земли и леса } песчаная и глинистая.

Производство земли. Крестовняки воздѣлываютъ по малой части: Рина, гречиху, проса, и имѣютъ мало пшеницы.

Огороды и овощи. Крестовняки заготовятъ по малой части Картофель, Капуста, свекла, но лесного скота у нихъ потому что скотины имѣютъ худыя отъ.

Домашняя.

Животноводство у нихъ считается только скотомъ; лошадей 36, коровъ 15, лошадей ф, (быковъ) 6. Изъ домашнихъ птицъ воздѣлается Крестовняками только кури.

Дикое Животноводство. Изъ лесовъ водятся много волковъ, зайчатъ и много дикихъ козъ.

Рыбье изобилуетъ вв р. Црпелъ: Щуки, Солики,
Раки, лягушки. лягушки, раки и пиявки.

Жилища изъ сѣнъ ихъ считается 17. Изъ нихъ до 2 старыя. Они довольно просторны и чисты.

Одежда и обувь. Достаточна.

Хлебъ изъ пшеницы.

Качество водъ и пшеницы. Вода хорошая, рыбы Крестовняки употребляютъ водъ и пшеницы. Много а пшеницы не много.

Д. Перевозя .

Нині – с Перевіз Васильківського р-ну Київської обл. (174). Парафіяни села в середині XIX ст. належали до церкви Стрітєння Господнього у Плесецькому.

Деревня малая Солтановка.

Улицы
Крестовый. с Луцкаго поля у в Москва, Душъ.

Служба
положеніе. Деревня лежитъ въ 40 верстахъ отъ г. Кіева,
на юго-западѣ отъ г. Врст. отъ г. Венгавхова,
расположена на равнинѣ извѣстнѣй.

Торги. Не имются.

Роды. Рѣка (лучше течетъ отъ запада на востокъ

озера } " впадаютъ въ р. Дунай.

Болота. } Не имются.

Лѣса. } изъ сибиря, которыхъ въ с. Пансукскомъ.

почва земли }
почва лѣса }
подпочва земли }
и лѣса } такъ какъ въ с. Пансукскомъ.

Произведеніе
земли. не произв. нѣтъ.

Огородный
овощи. Крестовые засмѣляютъ огороды по имени ихъ
картофельный, капуста, свѣжого, и кама-
псю.

Домашній
животный. нѣтъ ни какихъ.

Дикая
животный. изъ сибиря, которыхъ въ с. Пансукскомъ.

Роды,

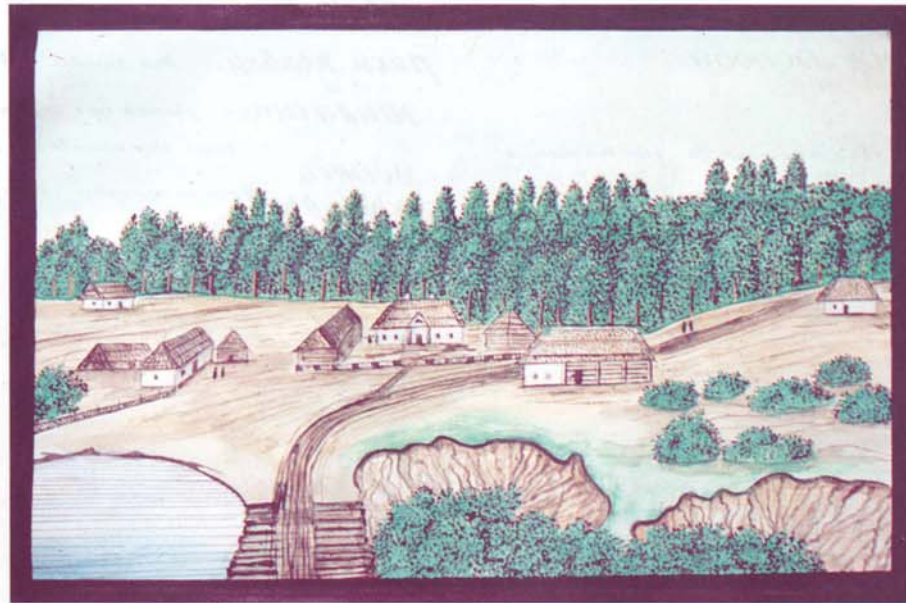
раки, Пухляки. находится въ р. Стурму: Щуки, Линды, Карпы,
окунь и плотва, а раковъ и плавучихъ нѣтъ.

Животный. нѣтъ ихъ съестнаго и стары, Мухоморы,
исчисти. Есть дѣла: стратиницкій Козырь.

Одежда
и обувь. Крестовые жидо одѣты, носятъ сапоги.

Корты. Достаточный

Качество. вода хорошая. Крестовые очень много
водъ и мѣтъ. водки употребляютъ.

Д. Малая Солтановка.

За Л. Похилевичем, Підсолтанівка. Нині – с. Мала Солтанівка, розташована на правому березі річки Стугни, на межі Васильківського та Фастівського районів Київської обл. (1364). Парафіяни села в середині ХІХ ст. належали до церкви Стрітєння Господнього у Плесецькому.

Деревня Горובה.

- Улица**
Крестованъ. Служилская поля 30, а менская 20 амь снхитки.
Место въ с. Плиссуркѣ.
положеніе Деревня Асминъ въ 45 верстахъ отъ ? Жива (ма)
 это востокъ а въ 10 вер. отъ ? (дальше востъ).
 р. Плиссама на правомъ берегу.
- Торби.** не шикетимъ
водби. Рѣка Ступина.
озера. } не шикетимъ.
Болота. }
стені. }
- Леса.** там сашия котораа въ с. Плиссуркѣ.
- Почва земли** }
Почва Леса. } малъ какъ въ с. Плиссуркѣ.
подпочва земли }
и Леса. }
- Произведеіе**
земли. Крестованъ въсквѣтитъ по началу осени, а
 ржи, ячменю, ячменю, овса а низменнѣ мать.
- огороднѣя**
овощи. Крестованъ заивалотъ огороды, по славнскіи.
 части картофеля, а бѣднѣи: маао капуста,
 свекла, огурцаши, и капуста.
- Домашнѣя**
животнѣя ужитаяи считается разнотого скота. Лодей 10,
 коровъ 15, свиней 15. Изъ домашнѣя шикетъ
животнѣя называютии двѣма курви.

Рибѣи

раки, пѣвкѣи. та сашиа въ с. Плиссуркѣ.

ЖИЛИЩА. зѣмль цѣ считается 5 старихъ, жикетимъ,
 и не шикетимъ.

Удежда

и обувь.

Востановѣи. Крестованъ маемъ в сашии,

Корнѣ.

Востановѣи.

Качество

вода хорошаа, а бѣднѣи Крестованъ употре -

водѣ и питѣю. Жикетъ вѣднѣи маао.

Д. Борова .

Нині – с. м. т. Борова Фастівського р-ну Київської обл. (7800). У зв'язку з будівництвом у 60-х роках ХІХ ст. залізниці Київ – Фастів, що проходила через Борову, тут виникла залізнична станція, що дістала назву сусіднього села Мотовилівки. Маленький, за часів Де ля Фліза, хутір згодом перетворився завдяки залізниці на велике селище. Парафіяни хутора в середині ХІХ ст. належали до церкви у Плесецькому.

Васильковское общество.

Городъ Васильковъ.

Часть Г. Васильковъ.

Нині – м. Васильків, районний центр Київської обл. (40300). Місто засновано наприкінці X ст. великим київським князем Володимиром. У XVIII ст. Васильків належав до володінь Києво-Печерської лаври, але наприкінці XVIII ст. внаслідок секуляризації монастирських земель відійшов до державних володінь. На середину XIX ст. у Василькові налічувалось три православні церкви, розташовані в лівобережній частині міста. Феодосійську кам'яну соборну церкву було збудовано на місці давньої Преображенської 1758 р. архимандритом Києво-Печерської лаври Лукою і того ж року освячено. У 1792 р. закладено другу кам'яну церкву – Микільську. На місці старої 1838 р. збудовано дерев'яну Покровську церкву.

Поселяне
Плисецкаго и Васильковскаго общества.

Ольшанское общество.

Селеніе Ольшанка.

—— Простинка.

Селение Ольшанка.

число	
Крестьян.	Сущесло села 1032, а жителей 1005 душ.
разных жителей	_____ 31 _____ 23. —
статус положение	на оленіе размещено между урочищ, от с. Асва на юг 48 верст
классификация	Земли удобной 2385 десятин 1904 саж и неудобной 2 десятины.
Земли.	
Торты.	Паша: 1 ^я тростниковая 4 ^я вшином около 20 сажени, 2 ^я сажь 2 ^я около 18 сажени 3 ^я паша 4 ^я около 12 саж. 4 ^я (Новая) 1 ^я березина около 10, а 5 ^я 2 ^я березина около 8 сажени
Воды.	Ручья называемы Рыболов, течет около селения от с юга на север и впадает в речку (Струну около селения Колочова), на ней есть плотины в количестве 2, не широк.
Озера	
Болоты.	одно болото длиною около 60 сажени и шириною от 10 до 15 сажени.
Леса.	Около 300 десятин, лес состоит из д. ель, дубов, ольхи, березы, липы, граба, вяза, осины, березы.
Почва земли	глинистая
подготовка земли и леса.	931 десятин.
Произведение	Ежегодно крестьяне выращивают пшеницы 1500 четвертей, ячменя 100, рожь 800, овса 60, греча 30, кукуруза 40, льна 3, гороху 3, свекла 100.
Земли.	
огороды	Крестьяне засаживают огороды картофелем, (по четверти) (брюква, капуста, морковь, огурцы, тыквы, кабачки, спаржа и проч.
овощи	
садовые	исколько деревьев.
фрукты.	

Домашняя
Животнов.

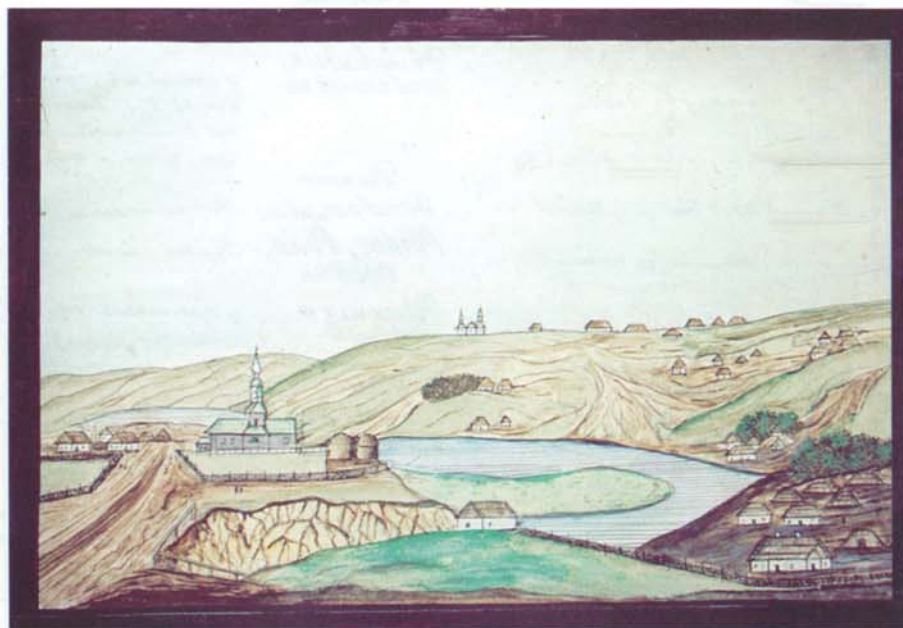
У крестьян держатся породы скота: волов 212, коров 281, лошадей 15, свиней 871, овец 250, из которых держатся также разводят крестьянами, цыплят и кур.

Дикая	
Животнов.	из леса водятся зайцы, лисы, куницы и зайцы
Рыбы, раки	щука, карась, линь, окунь и карась
птицы.	шестерка
Жилища	у крестьян избу 289 избушек по 10, по 60, по 80 ветях 219.
Одежда	крестьяне одеваются попростому а доброты
и обувь.	частью льно, она шьется в сапогах, а во время по- ледков работ в сапогах.
Корень.	Достаточно.
Качество	вода хорошая, другая часть краше воды, лесов
вод и теля.	воду употребляют умеренно а едят овсянку.

Триптация

каждому крестьянину для 3х крестьянских, малых под надзором (своих).

Около селения находится три сажени, одна называемая Давидка, другая Маркентова, а третья Романова.

С. Ольшанка.

Нині – с. Велика Вільшанка Васильківського р-ну Київської обл. (1182). За Л. Похилевичем – Барахтянська Вільшанка. У XVII ст. Вільшанка вже існувала як село. 1850 р. його конфіскували на користь держави в останнього власника Ксаверія Браницького. Дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву було збудовано 1743 р. після пожежі в колишній церкві.

Селеніє Тростинка.

- Число крестивнів. сьвятого поля 179 а помісно 761. душ.
- разниці в землі. — — — 5 — — — 6. — — —
- Місце положеніє. (в селені крестивнів середу зарослих отъ с. Асва 30 кірств на мѣ).
- Класифікація кірств на мѣ.
- Земли. Удобнои земли 1823 десятинъ 1703 саж., худобнои — — — — —
- Торби. Шість торб. 1^а Арбузишна вшироко 20 сажень, 2^а Лапушишка 13 саж., 3^а Корюшка 20 саж. 4^а Кабля 16 саж. 5^а Відверженихъ др. в тиняхъ вшироко або вшироко отъ 12 саж.
- Водви. Річка. Сѣвъ разведеніє мотвъ отъ вогни на сѣверъ а впаде въ Р. Ракову около с. Обшанки и тѣмъ мотвъ два платиби и два мѣ в ширинѣ не широтекъ.
- Сѣра не широтекъ.
- Голома Шість болотъ: 1^а Арбузишна 2^а Капуртиска 3^а Волхован 4^а Верозуковъ, 5^а Омигачишановъ. мѣди вшироко а в ширинѣ около 10 и 30 сажень.
- Ліса. Не широтекъ.
- почва землі } такъ какъ въ с. Обшанкѣ.
подпочва землі }
- Стель 779 десятинъ.
- произведеініє. мотвъ крестивнів ввѣдвають Ріку 1200 титверъ пшеницы 85, Чиріха 500, жемляк 45, Овса 85, Прося 19, Колонна 5,5, Прося 19,5, Конопля 15, Авіа 2 и Гороху 2 титверинъ
- Огороднікъ. крестивнів засѣвають огороди Картофельнѣ (30 титвертій) свѣтотъ, Лапушишна, сѣверъ в., перьяно, сѣвернѣмъ, фінскіи сѣвернѣмъ и др.
- своици.

- Садовни Фруктовъ Мало вшироко.
- Домашніи животновья. у крестивнів ввѣдвають розовою сметъ. Голубъ 231, коровъ 230, лошади 20, свинѣ 855, вшироко 230, сѣвъ домашнихъ птицъ разводять крестивнанскіи цыи, цыи и курки.
- Духи не широтекъ.
- Рибви, Раки, пѣвкы. Караси, лини а раковъ и пѣвкы не широтекъ
- Жилища. у крестивнів 1702 271, сѣвъ поухъ вдовихъ 15, покрѣпленыхъ 50 а вѣтхихъ 206.
- Одежда и обувь. Достаточнѣ вдовѣ, отъ ходять въ тѣлохъ мѣснѣ въ актино, брѣши и постолухъ.
- Короти Достаточнѣмъ.
- Календарь. Нада хороманъ дрѣвало титва, троемъ вѣдхи водви и титва. мотвъ водви крестивнів уштрѣмъ употребляютъ а вѣдхивъ мѣло.

Примѣчаніє

Около селеніє Тростинка: 1^а называема Погрѣдка, 2^а Ямилка, 3^а Вахнова.

С. Тростиниця.

Нині – с. Тростинка Васильківського р-ну Київської обл. (877). Вперше Тростинка згадується в історичних документах 1432 р. До 1850 р. Тростинка належала Ксаверію Браницькому, в якого за антиурядову діяльність її було конфісковано і передано до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну церкву Різдва Христова збудовано 1745 р. У 1840 р. церкву розширили і під неї підвели кам'яний фундамент.

Барахтинское общество.

Селеніе Барахты.
—— Погребы.

С. Баракшы

Нині – с. Баракши Васильківського р-ну Київської обл. (1348). Давня назва села – Петричин. Баракши у 1850 р. конфісковано у Ксаверія Браницького і передано до державних володінь. Дерев'яну парафіяльну Михайлівську церкву збудовано 1800 р. на місці старої.

Барактанское общество.
Селение Погорелье.

- Число**
Крестьянъ. Мужского пола 257 и женского 256 душъ.
Имято
положеніе Селеніе сіе лежитъ между деревни ств. с. Асва 40 верстъ на югъ и ств. с. Шендаловъ 4 версты, на западъ, при р. Ах. (Стушка).
- Классификація**
Земли. Изъ земель общ. ств. усадебная 570 дес. 335 саж., пахотная 4239 дес. 1542 саж. сенокосной 1054 дес. 1410 саж. а всего 5864 дес. 886 саж. насаждений.
- Лесъ** Річка сію названія течетъ отъ сѣвера на югъ и впадаетъ въ р. Стучу, около с. Хамидовна, на ней ств. (шляхъ), въ ней во время зноуха вода заливаетъ.
- Озера** } не имѣются.
Болота }
- Леса.** Находятся лесъ въ урочищахъ Беркуватъ, Госталиці, озе погва замн и леса беркуватъ.
- Подпочва.** Лиственничная.
- Производство**
Земли. Земледіе крестьянами вводится. Ржанъ 239 четверт., пшеницы 26 четверт., овса 198, овса 34 пуда 30.
- Огородниа** Крестьяне занимаются огородами картофеля (до четвертей) свеклою, капустою, огурцами и огородами кукурузою, горохомъ, фасолью.
- Овощи.**
- Домашній**
животный У крестьянъ содержится скотъ: лошадей 91, коровъ 105, лошадей 7, свиней 201, овецъ 47. Изъ домашнихъ птицъ разводятся: крестьянами: гуси, утки и курки.

Барактанское общество. с. Погорелье.

- Дикія**
Животный. Изъ птицъ водятся: Волки, Лисы и Зайцы.
Рыбы не имѣются.
Роса, пчелы. не имѣются.
- Налица** Изъ у крестьянъ считается 80 пудъ шерсти 53 старухъ.
Одежда Домотатини, крестьяне ходятъ въ сатинохъ.
и обувь. Домотатини.
Хорошъ. Домотатини.
- Кормовъ** Паша хороша въ степу и колхозахъ, но сѣвъ кормовъ для лошадей скота лошадей во время зноуха. Другихъ кормовъ крестьяне не имеютъ. Хорошъ ваданъ Каховро крестьяне употребляютъ а лошадей сено.

С. Погребы.

Нині – с. Погреби Васильківського р-ну Київської обл. (416). До 1850 р. належали землевласнику Ксаверію Браницькому, в якого їх конфіскували на користь держави. Дерев'яну парафіяльну Введенську церкву збудовано 1845 р. на місці раніше існуючої.

Поселяне
Ольшанскаго и Баракпанскаго обществъ.

МЕДИКО-ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС ДЕРЖАВНИХ МАЄТНОСТЕЙ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ

З ЗОБРАЖЕННЯМ ДЕЯКИХ ПРИРОДНИХ ВИТВОРІВ РОСЛИННОГО
І ТВАРИННОГО СВІТУ РАЗОМ ІЗ СТАТИСТИКОЮ КОЖНОГО СЕЛА,
ЇХНІМ ВИГЛЯДОМ, ЗРОБЛЕНИМ З НАТУРИ,
ЗОБРАЖЕННЯМ СЕЛЯНСЬКИХ КОСТЮМІВ
ТА ГЕОГРАФІЧНОЮ КАРТОЮ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ

*Якщо неможливо, щоб усі люди були щасливими,
треба прагнути, щоб нещасливих було якомога менше.*

Ж.-Ж. Руссо

Складений доктором медицини Де ля Флізом,
медико-хірургом Московської Імператорської медико-хірургічної академії,
членом Імператорського медичного Віленського та Київського товариств,
головним лікарем державних маєтностей Київської та Сквирської округ,
старшим лікарем, надвірним радником

ПЕРЕДМОВА

Повна медична топографія з огляду на велику кількість явищ, які вона охоплює, потребує співпраці багатьох учених, фахівців з різних галузей знань, особливо таких, що належать до природничої історії. Отже, праця однієї особи, незважаючи на всі зусилля, часто є лише нарисом не лише тому, що обсяг знань надто широкий, щоб бути обізнаним з усім, що стосується медичної географії, а й тому, що одній людині важко зібрати зразки всього створеного природою краю й описати їх. У зв'язку з цим я зміг запропонувати лише дуже стислий нарис стосовно такої топографії, незважаючи на те, що не шкодував ні праці, ні коштів, ні часу для збирання матеріалів про Київщину; я хотів сам усе побачити і не бажав бути схожим на тих, хто описує якийсь край, не виходячи зі свого кабінету, встановлюючи факти й подаючи загальні для багатьох країв описи на підставі наявних статистичних підрахунків.

Отже, після опису кліматичних характеристик я об'їздив усю губернію з краю в край, зупиняючись у кожному селі, яке належало до державних маєтків, для одержання відомостей від жителів і особливо літніх людей про їх перекази, звичаї, традиції тощо.

Одночасно я познайомився з місцезональними та розташуванням населених пунктів, з якістю ґрунтів, води річок, ставків і боліт. Я визначив кількість і височину гір, обійшов ліси, придивляючись до їх рослинності, стану й різновидів дерев, які в ньому ростуть; спостерігав витвори у трьох царствах природи цього краю, зібрав, зокрема, основні лікарські рослини, що ростуть у губернії, отруйні рослини, отруйні та їстівні гриби. Щодо тваринного царства, то я зібрав місцевих черепашок, найбільш розповсюджених комах, плазунів, земноводних, риб, птахів* та дрібних ссавців, на підставі цієї колекції я й пропоную малюнки, зроблені мною з природи.

У той же час цікавився усім, що стосувалося жителів та їхньої кількості, вивчав їхні фізичні особливості, ендемічні й епідемічні захворювання, відзначив місця, де хвороби найпоширеніші. Я був у хатах, досліджував їх будову й розташування, стан схоронності й відповідно –

* Вони змальовані з колекції птахів державного радника, управляючого палатою державних маєтностей Київської губернії. Ці птахи були вбиті у різних місцях губернії державними лісниками.

вплив на здоров'я; я звертав увагу на одяг і взуття селян, описав їх переваги або недоліки, супроводжуючи опис зробленими з природи докладними малюнками, не перебільшуючи і не прикрашаючи нічого, а відтворював саме такими, якими, звичайно, бачив у святкові дні; мені видавалось пізнавальним і цікавим відобразити розмаїття костюмів у товариствах всієї губернії, оскільки їх вигляд, як правило, свідчить про заможність або злиденність мешканців, а це було б важко відтворити без малюнків.

Я цікавився харчуванням селян улітку, взимку і під час постів; куштував їхні страви, напої й докладно описав, з чого і як вони готують їжу. Я спостерігав заняття жителів та їхні промисли і вказав на шкоду, яку можуть спричинити ці ремесла; я також дослідив, який вплив на їхнє здоров'я мають звичаї та обряди, дивовижність деяких їхніх вірувань, довіру, яку вони виявляють до шарлатанів тощо; зауважив біди, до яких веде пияцтво, як і те, що поліпшенню моральності жителів могли б сприяти настанови й приклад священиків.

Я дав лише короткий нарис про рівень смертності серед селян державних маєтностей, оскільки мої власні спостереження тривали всього кілька років і я не зміг дістати офіційні матеріали. Розповівши про ендемічні та епідемічні захворювання у краї, а також про їхні причини, я зупинився на народній медицині та на місцевих характерних для Київщини засобах лікування, які можна застосувати за відсутності фармацевтичних препаратів; я також зупинився на заходах, до яких іноді вдається поліція й медики, щоб запобігти захворюванням; зрештою, докладно описав епізоотичні хвороби та їх лікування.

Перетнувши неодноразово Київську губернію, я дійшов висновку, що загальний опис округи і навіть кожного повіту хибує недосконалими відомостями стосовно різних характеристик місцевості, про які слід згадати особливо, оскільки відмінності між різними теренами різні, хоча вони й межують між собою. Наприклад, я бачив родючу землю в одному селі, в той час як у сусідньому земля була неродючою й піщаною; одне село розташовано біля лісу, над іншим височіють гори, ще інше стоїть на березі річки, і йому загрожують повені; або на березі струмка, ставка, посеред боліт чи рівнини, де дмуть усі вітри і не вистачає води, тощо. Звідси й випливає, що такі різні місцезональні умови зумовлюють різницю у їхньому побуті та у стані здоров'я, адже трапляється так, що чого є в

надлишку в одному місці, бракує в іншому: так, в одному місці збирають багаті врожаї, а в іншому земля здебільшого неродюча. У місцях, де є ліси, достатньо будівельного лісу й палива, в інших його можна привезти лише здалеку з великими труднощами розгроздими або піщаними дорогами, топлять там лише соломою* ; хатини у таких місцях бідні, погано збудовані, старі, іноді сплетені з верболозу і навіть із соломи, подекуди в них навіть небезпечно мешкати; вони бувають непридатні або шкідливі для життя, чим і пояснюється їхній значний вплив на здоров'я мешканців.

Таке саме становище у болотистих або віддалених від води місцях. У перших майже постійно панують хвороби, яких не знають в інших, іноді це стосується різних кутків села. Звідси випливає: щоб збагнути усю ситуацію і стан, в якому перебуває кожна місцевість, а також щоб докладно знати, які поліпшення можливі в тому чи іншому місці, необхідні статистичні дані, щоб з'ясувати становище кожного села зокрема, вони б могли доповнити мою топографію. Ця праця, між іншим, покаже, що мої спостереження є результатом ознайомлення з Київщиною з краю в край; але оскільки важко говорити про місцезнаходження й місцевість, лише описуючи їх, я подумав, що малюнок дасть повніше уявлення, адже досить одного погляду, щоб мати думку про розташування

певного об'єкта стосовно місцевості; отож я вирішив замалювати на місці вигляд кожного містечка чи села, які належать до державних маєтностей, намагаючись знайти найбільш вигідні положення, хоча не завжди було легко знайти точку зору, звідки можна було б окинути поглядом увесь його обшир, якщо місце було надто розлогим або оточене лісами; я завжди вибирав місце, звідки було б видно церкви. Окрім того, я склав географічну карту маєтків Київської округи.

Для того щоб моя праця була більш повною, я хотів скористатися допомогою тих, хто був обізнаний з топографічними науками і міг інформувати мене про свої спостереження; але обставини й відстані позбавили мене такої допомоги, мені довелося працювати самотужки, оскільки я не дістав ні документів, ні відомостей від влади, лише на основі моїх власних пошуків на місці робилася моя топографія й складалися статистичні відомості.

Моя праця написана російською й французькою мовами, легко можна побачити, що перша з них не є моєю рідною мовою, тому прошу бути поблажливими до мене, оскільки, незважаючи на всі мої зусилля, я не зумів написати краще.

* або очеретом.

МЕДИКО-ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС ДЕРЖАВНИХ МАЄТНОСТЕЙ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ

[Розділ I]

ПОШИРЕННЯ Й РОЗПОДІЛ ДЕРЖАВНИХ МАЄТНОСТЕЙ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ

Місто Київ знаходиться в межах 49° 20' довготи і 50° 12' широти на березі річки Дніпра, який в давнину називався Борисфеном.

У Київській губернії державні маєтності розкидані від одного краю до іншого на 300 верст. Землі, що лежать вище м. Києва, тягнуться на 110 верст на північ, а ті, що лежать нижче цього міста, простягаються на 215 верст на південний схід і частково вздовж Дніпра; землі, які лежать на заході, тягнуться на 150 верст.

Землі державних маєтностей Київської губернії поділено на три округи: 1 – Київська, 2 – Черкаська, 3 – Сквирська.

ТЕРИТОРІЯ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ

Київська округа державних маєтностей складається із окремих, порізному віддалених одна від одної ділянок у трьох повітах: Київському, Васильківському та Радомишльському.

У Київському повіті є 16 товариств, розташованих поряд, а саме: 1 – Хотів, 2 – Гвоздів, 3 – Дмитрівка, 4 – Трипілля, 5 – Витачів, 6 – Жуківці, 7 – Стайки*, 8 – Черняхів, 9 – Обухів**, 10 – Велика Бугайка, 11 – Глеваха, 12 – Кожухів, 13 – Білогородка, 14 – Петропавлів, 15 – Старі Петрівці, 16 – Димер.

* До цього товариства приєднано село Щучинка, що знаходиться на відстані 30 верст від Стайок, у якому мешкає 100 селян. Це окремий маєток, оточений приватними володіннями.

** До цього товариства приєднано село Семенівка, у якому мешкає 249 селян, воно знаходиться на відстані 20 верст від Обухова. Це окремий маєток, оточений приватними володіннями.

У Радомишльському повіті є 8 товариств, розташованих на різній відстані між собою: 1 – Чорнобиль, 2 – Шепеличі, 3 – Варовичі, 4 – Максимовичі, 5 – Шершні, 6 – Слобідка, 7 – Рожів, 8 – Коленці.

У Васильківському повіті є 6 суміжних товариств: 1 – Веприк, 2 – Фастів, 3 – Плесецьке, 4 – Васильків, 5 – Вільшанка, 6 – Барахти.

Київський повіт простягається з одного боку на правому березі Дніпра на південь від Києва на 70 верст, а на північ – на 35 верст, на заході він сягає щонайдалі 48 верст, має вигляд майже трикутника, але Димерське товариство лежить окремо й оточене приватними володіннями. Воно знаходиться на відстані 35 верст на північ від Києва і за три версти від Дніпра, його довжина сягає 15 верст, а ширина – 21 версту.

У Радомишльському повіті 8 товариств, розміщених на різній відстані, за винятком Варовицького і Максимовицького, які розташовані поряд, а саме:

1. Чорнобильське товариство знаходиться на обох берегах Прип'яті, за 90 верст на північ від Києва та за 96 верст від Радомишля. З півдня на північ воно простягається на 15 верст, а зі сходу на захід – на 12.

2. Рожівське товариство розташовано на відстані 64 версти на схід від Києва і 18 від Радомишля; його ширина – 20, а довжина – 10 верст.

3. Шепелицьке товариство межує з Мінською губернією на правому березі річки Прип'ять за 100 верст на північ від Києва і за 95 верст від Радомишля; його довжина – 3, а максимальна ширина – 7 верст.

4 і 5. Варовицьке та Максимовицьке товариства утворюють одну ділянку, на відстані 80 верст на північ від Києва і 60 верст на північ від Радомишля і сягають 30 верст у ширину і 26 у довжину. Річка Уша ділить цю територію на дві нерівні частини, менша з яких утворює Варовицьке товариство, що має 32 версти завдовжки і щонайбільше 5 верст завширшки. Максимовицьке товариство має 30 верст у довжину і 18 верст у найширшому місці; до неї ще належать окреме село Кропивня.

6. Слобідське товариство межує з Волинською губернією; до нього належать два окремих маєтки, відстань між якими становить 7 верст. Товариство знаходиться за 100 верст на захід від Києва і за 24 версти від

Радомишля. У першому маєтку, Слобідці, налічується 263 селянини, у другому – Видиборі – 153.

7. Шершнівське товариство межує з Волинською губернією за 118 верст на північний захід від Києва і 39 верст на північ від Радомишля; його довжина – 20 верст, а ширина – щонайбільше 10 верст.

У Васильківському повіті налічується 4 суміжних товариства: Васильківське, Плесецьке, Фастівське і Веприківське.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ РІВНИН, ГІР, НИЗИН ТА УЗГІР'ІВ

РІВНИНИ

У Київському повіті в товариствах Стайківському, Черняхівському, Трипільському, Витачівському, Жуківському, Обухівському, Петропавлівському, Білогородському, Старо-Петрівському, Глеваському, Кожухівському, Хотівському, Гвоздівському, Бугаївському і Дмитрівському рівнини перетинаються долинами, ярами, пагорбами й горами¹; вони загалом родючі², щороку вкриті рясними й багатими хлібами. Вони також мають багато зелених лук. У Димерському товаристві земля рівнинна, піщана і малородюча.

У Васильківському повіті місцевість більш рівнинна й менш родюча, ніж у Київському; вона менше порізана балками та пагорбами. У Плесецькому товаристві поверхня загалом рівнинна, а у Фастівському і Веприківському товариствах зустрічаються розлогі рівнини³.

У Радомишльському повіті багато рівнин, розташованих у низині, вони піщані й неродючі. У Чорнобильському, Рожівському, Шепелицькому, Варовицькому, Максимовицькому, Слобідському і Шершнівському товариствах багато зелених лук.

ГОРИ

У Київському повіті та на берегах Дніпра багато гір⁴, вони досить високі у Стайківському, Трипільському, Витачівському, Жуківському, Обухівському, Петропавлівському, Білогородському товариствах⁵. Вони нижчі і їх менше у Старо-Петрівському товаристві і відсутні у Кожухівському. Їх багато і вони високі у Гвоздівському, Бугаївському і Дмитрівському товариствах, а у Димерському їх немає зовсім.

У Васильківському повіті, у товаристві цього містечка є декілька гір, а у Плесецькому і Фастівському товариствах їх мало і вони зовсім невисокі.

Гір немає у Веприківському товаристві, за винятком сіл Пришивальня і Ярошівка.

У Радомишльському повіті гір мало. Кілька невисоких гір є біля Чорнобиля⁶, а на землях Шепелицького, Варовицького, Максимовицького, Слобідського та Шершнівського товариств гір немає.

НИЗИНИ

У Київському повіті є низини, особливо на узбережжі Дніпра, де їх часто затоплює річка.

До Трипільського товариства належить долинна частина містечка та село Злодіївка, в якому 50 хатин, де живуть 168 селян і яке затоплюється майже щороку. У 1845 р. вода знесла багато будівель, знищила посіви і затопила все, чим володіли мешканці, частина худоби загинула.

У Хотівському товаристві, в селі Віта, 22 будинки, збудованих на березі Дніпра, в яких проживали 63 мешканці, затоплювались у 1820 і 1865 рр. Селяни були змушені вночі покинути свої хати й шукати притулку на сусідніх узгір'ях, зводячи там курені; ряд будинків знесла вода, інші дуже пошкодила; посіви, сіно, все їхнє майно загинуло, вони ще довго страждали від цієї повені⁷. Їхні втрати становили понад 400 срібних карбованців⁸.

У Дмитрівському товаристві у тому ж році було затоплено хутір Козин, де налічувалось 127 селян і 30 хатин. Мешканці, втративши своє майно, були змушені ховатись у лісах.

У Васильківському повіті низин мало.

Територія Радомишльського повіту переважно низинна й вкрита болотами. Місцевість поблизу річки Прип'ять часто терпить від повені⁹. Майже щороку затоплюється декілька будинків містечка Чорнобиль, споруджених на березі річки: села Старосілля (де налічується 83 селянина і 15 хат) та Паришів (де мешкає 202 селянина у 48 хатах), які належать до товариства цього містечка, затоплювались три роки підряд – у 1844, 1845 і 1846 роках. Збитки були великі, а їх мешканці були розорені.

ВИСОЧИНИ

На височинах лежать у Київському повіті Стайківське, Черняхівське, Трипільське, Витачівське, Жуківське, Обухівське, Білогородське, Хотівське, Гвоздівське, Бугаївське товариства¹⁰, розташовані навколо Києва; у Васильківському повіті – Фастівське товариство; у Радомишльському повіті – Чорнобильське товариство.

ВОДИ

Київська губернія дуже багата на воду. Річка Дніпро тече з півдня на північ¹¹ і відділяє цю губернію від Чернігівської та Полтавської; вона зрошує землі Київської округи на протязі 80 верст. Окрім того, є дуже багато джерел, струмків, річечок, які течуть між горами, пагорбами й долинами, зрошуючи й удобрюючи край. Майже кожне село знаходиться на березі річки або струмка, води яких, звичайно затримувані греблями для приведення в дію млинів, утворюють ставки.

До головних річок Київського повіту належать Ірпінь і Здвиг. Ірпінь бере свій початок у Сквирському повіті на межі з Волинською губернією, він витікає з болота, тече з півдня на північ на протязі близько 60 верст; за 30 верст вище Києва впадає у Дніпро. Здвиг бере свій початок біля села Романівка неподалік від міста Житомир, він тече з півдня на північ протягом 70 верст і впадає в річку Тетерів.

Головними річками у Васильківському повіті є Стugna й Унава. Стugna бере початок у Васильківському повіті, тече з заходу на схід, перетинає Бугаївське і Дмитрівське товариства і впадає у Дніпро біля села Злодіївка. Унава починається у Сквирському повіті, тече з заходу на схід і впадає у річку Ірпінь біля села Перевіз.

До головних річок Радомишльського повіту належать Прип'ять, Тетерів і Уша¹². Річка Прип'ять бере свій початок у Мінській губернії, тече з півдня на північ, потім з півночі на південь¹³ і впадає у Дніпро за 20 верст нижче Чернобиля. Тетерів починається у Волинській губернії, тече крізь Коленцівське товариство протягом п'яти верст і впадає у Дніпро за 70 верст вище Києва. Річка Унава бере початок біля міста Новограда-Волинського, тече із сходу на захід¹⁴, перетинає Варовицьке та Максимовицьке товариства і впадає у річку Прип'ять за п'ять верст вище Чернобиля. У більшості цих річок течія повільна, вони течуть, звиваючись.

СТАВКИ

Кількість ставків, пов'язаних з річками та струмками в трьох повітах, не дуже велика; у кожному товаристві їх не більше двох-трьох, вони виникли внаслідок спорудження греблі. А у Радомишльському повіті їх ще менше, особливо у Варовицькому й Шершнівському товариствах, їх немає у Максимовицькому і Слобідському товариствах.

У Київській окрузі є багато боліт вздовж річок та струмків і майже біля кожного села, особливо у Васильківському та Радомишльському повітах, зокрема у Варовицькому, Максимовицькому, Шершнівському та

Слобідському товариствах їх дуже багато і вони досить великі. Трохи менше їх у Трипільському, Жуківському і Петропавлівському товариствах.

ЯКІСТЬ ВОДИ

Якість води¹⁵ у річках та струмках загалом чудова, зокрема у Київському та Васильківському повітах багато джерел. Колодязна вода не така смачна, але рідко шкідлива для здоров'я; а біжучі води стають непридатними для споживання лише тоді, коли витікають з боліт або коли в них вимочують коноплі чи льон.

У Радомишльському повіті у воді часто наявне залізо там, де є залізни копальні, але загалом, за винятком води з джерел, річок та струмків, вода переважно болотиста, особливо у Варовицькому та Максимовицькому товариствах. У періоди посухи важко знайти питну і нешкідливу воду, особливо для напування худоби; бо у деяких місцевостях колодязна вода гіркувата-солоня, глиниста або ж зіпсована поєднанням із болотистою водою.

ВИСОТА ГІР

Висота гір у Київській окрузі дуже різна. У Стайківському товаристві вона сягає від 20 до 70¹⁶ туа¹⁷, як і у Бугаївському й Дмитрівському. Найвищі гори у Гвоздівському товаристві, деякі сягають 90 туа¹⁸. У Васильківському повіті гори зустрічаються значно рідше, вони не такі високі – не більше 20 – 40 туа¹⁹.

У Радомишльському повіті гори та пагорби є лише у Чернобильському товаристві, найвищі з них мають не більше 18 туа²⁰.

ЛІСИ

У Київській окрузі та її трьох повітах досить багато лісів. Таких товариств, де вони були б зовсім відсутні – немає, майже біля кожного села є більший або менший ліс. Оскільки їх багато і вони віддалені один від одного і знаходяться на різній відстані, важко визначити площу, яка належить кожному селу, та їх місцезнаходження відносно чотирьох сторін світу. Проте я помітив, що ліси взагалі розміщуються на північ від сіл і захищають їх від гіперборейських вітрів¹⁸. У деяких місцях Київського повіту і біля Києва ліси не такі розлогі і проріджені сокирою, але тепер за ними дуже старанно доглядають; в інших місцях вони досить значні й густі, в них є будівельний і корабельний ліс; в них також нарізають багато дощок. Лісів значно більше у Білогородському, Старо-Петрівському, Глеваському, Димерському, Плесецькому, Фастівському і Веприківському товариствах.

У Радомишльському повіті є великі ліси, там росте багато ялин. Древа, зокрема дуби, тут найвищі в губернії, особливо у Шепелицькому, Варовицькому та Максимовицькому товариствах. У цьому товаристві сосни та дуби використовуються для будівництва кораблів, їх возять до річки Прип'ять, по якій сплавають до Дніпра, далі плоти пливуть до Миколаєва¹⁹.

ҐРУНТИ

Ґрунт у Київському повіті різний, це – чорнозем, він змішаний з глиною або піском лише у Стайківському, Черняхівському, Трипільському, Витачівському, Жуківському товариствах. У інших товариствах цього повіту ґрунт найчастіше глинистий, супіщаний або просто піщаний. Чорнозем трапляється у Васильківському повіті, особливо на правобережжі Унави і Стугни; в той час як на лівому березі більша частина ґрунту змішана з глиною і піском.

У Радомишльському повіті є багато неродючих пісків, лише у деяких місцях ґрунт супіщаний, змішаний із глиною; чорнозем можна знайти лише біля села Слобідки, а пісок є всюди.

Київський повіт небагатий на каміння, за винятком кількох гранітних скель²⁰ у Бугаївському товаристві, їх немає у Васильківському повіті, крім узбережжя річки Рось, так само як і в Радомишльському повіті, за винятком сіл Шершні, Соболівка, Новаки і Рудня Рихта, де досить багато гранітних скель.

ЛІСОВІ ҐРУНТИ

Лісові ґрунти у Київському повіті частіше сухі, ніж болотисті. У Радомишльському повіті є багато місць, де болота заповнюють ліси, зокрема у Шепелицькому, Варовицькому і Максимовицькому товариствах.

СТЕПИ

У Київській губернії, особливо у Фастівському маєтку Васильківського повіту, степів досить багато²¹.

СТЕПОВІ ҐРУНТИ

Вище вже згадувались місця, де є чорноземні, глинисті й піщані землі.

ПІДҐРУНТЯ ЗЕМЛІ

Підґрунтя землі²² всюди піщане або глинисте. У деяких товариствах Київського та Васильківського повітів пісок білий і дрібний, в інших –

жовтий, перемішаний з камінцями. Глина здебільшого жовта, подекуди червона, майже чорна; трапляється і біла глина, якою білять будинки всередині і зовні, зокрема у Витачеві, та гончарна глина, з якої виготовляють цеглу, фаянс; там також є багато залізної руди.

КЛІМАТ

Весна звичайно починається в останні дні березня, літо – в перші дні червня, осінь – у середині вересня, зима – на початку грудня. Температура дуже мінлива: влітку буває велика спека, термометр фіксує іноді 30° за Реомюром, однак через перевагу північного, а особливо північно-східного та північно-західного вітру така спека триває недовго. Взимку холод досить сильний, хоча температура знижується лише до 20°, дуже рідко до 30°²³.

Вказані вітри часто панують у цю пору року; вони приносять заметілі, які часто дуже люті. Горє тоді подорожнім, якщо вони захоплюють їх у дорозі, збивають їх зі шляху, особливо уночі, що може коштувати їм життя. Стан атмосфери скоріше холодний, аніж теплий, скоріше сухий, аніж вологий, за винятком місцевостей, що знаходяться біля лісів, посеред гір, у долинах та поблизу води. Така температура благодатно впливає на сільських жителів, які здебільшого міцні, високі на зріст, можуть виконувати важкі роботи, рідко хворіють і, відповідно, придатні як для польових робіт, так і для військової служби²⁴. Вони, як правило, доброзичливі, дуже гостинні, серед них менше п'яниць і злочинців, ніж деінде; зрештою, серед них нерідко можна зустріти людей, які мають багато здорового глузду.

Оскільки Київська губернія лежить на височині, має розлогі, відкриті усім вітрам рівнини, вони холодні, особливо коли вітри дмуть з півночі; північно-західний вітер панує тут найчастіше, зокрема взимку. Південні, особливо південно-західні вітри часто приносять грози влітку, з травня по липень, до і після настання рівнодення. Вони бувають з градом, який подекуди завдає величезних збитків, і громом, нерідко призводять до пожеж, від яких іноді гинуть люди й тварини²⁵.

Часом влітку виникають бурі, що супроводжують грози після періодів спеки й посухи, коли, звичайно, панує південно-східний вітер. От тоді на піщаних рівнинах, особливо поблизу Дніпра, зривається вітер, який підіймає гарячий пісок, крутячи вихор, несе його на далекі відстані, засипаючи ним оброблені землі, і зупиняється, лише наштовхнувшись на якусь перепону. Пісок проникає у найщільніше зачинені будинки, дію його можна порівняти з тією, яку чинитиме пара, що спалахує. Захоплені такими пісками подорожні змушені зупинитися або шукати притулку; піски виснажують людей і тварин як відбиттям сонячних променів, так і сильною спекою; пісок потрапляє в очі, рот, горло, викликає захворювання очей, біль у горлі і сильний кашель.

Перепади температури швидкі, особливо весною, яка найчастіше холодна, звичним є раптове настання сильної спеки після досить пронизливого холоду і навпаки. Такі перепади внаслідок припинення випаровування шкірою часом спричинюють катари, плеврити, ревматизми, пневмонію тощо.

Димерське товариство Київського повіту, Рожівське, Шепелицьке, Варовицьке, Максимовицьке та Шершнівське товариства Радомишльського повіту менш підлеглі вітрам, оскільки знаходяться у низовині, а високі й розлогі ліси створюють перепону їх несамовитості, завдяки чому зими тут не такі суворі; до того ж, оскільки ці місця здебільшого низинні й заболочені, певний період тут спостерігається велика вологість і часті тумани, внаслідок чого мешканці цього краю не такі міцні статурою, як мешканці сусідніх районів Київської губернії, розташованих трохи вище. З іншого боку, оскільки край неродючий, їм живеться не так легко, іноді бракує здорової їжі та одягу, який би повністю захищав їх від холоду і особливо від вологи. Такі обставини часто збуджують переміжну пропасницю весною, а ще більше восени; ревматизм, водянку, цингу; вони, можливо, сприяють розвитку у цих місцях жорстокої ендемічної хвороби, яку називають ковтуном²⁶. Я також помітив, що загалом люди тут живуть не так довго, як в інших повітах губернії.

ПРИРОДНІ ПРОДУКТИ

ЦАРСТВО МІНЕРАЛІВ

Земля у Київській губернії різна, залежно від місцевості. Тут зустрічаються місця, де дуже багато гумусу, ділянки з сумішшю глини й піску; мало кам'янистого і багато піщаного ґрунту.

У Київському повіті чорноземи є у Стайківському, Черняхівському, Трипільському, Витачівському, Жуківському й Обухівському товариствах. Земля в інших товариствах цього повіту найчастіше складається з глини, із сірої землі, змішаної з піском, або піщана без домішок. Чорнозем є ще у Васильківському повіті, зокрема на правому березі річок Унава й Стугна, але на лівому березі земля здебільшого мішана з глиною і піском або ж повністю піщана.

У Радомишльському повіті багато піщаних неродючих рівнин, супіщана земля з глиною наявна лише у Рожівському товаристві, поблизу села Слободка, хоча майже всюди навкруги ґрунт піщаний.

У Київському повіті каміння мало, окрім кількох гранітних скель у Бугаївському товаристві та Васильківському повіті на берегах річки Рось. У Радомишльському повіті гранітні скелі є у Шершнівському товаристві, біля сіл Соболювка, Новаки, Рудня Рихта і Шершні.

Природа підґрунтя всюди піщана або глиниста. У деяких товариствах Васильківського і Київського повітів пісок дрібний і білий; в інших – жовтий і змішаний з гравієм, глина найчастіше жовта, часом червона і темно-сіра. Білу глину можна також знайти у Витачівському товаристві, де нею білять будинки. У багатьох місцях Максимовицького товариства (Радомишльський повіт), особливо у селі Млачівка, на досить великій глибині залягає біла глина, з якої можна виробляти прекрасний фаянс, такий як на Межигірській фабриці поблизу Києва. Селяни виготовляють з неї гарний посуд. У багатьох місцях знаходиться жовта глина, придатна для виготовлення цегли й посуду, такої самої якості, що й київська глина.

Великі простори землі, в якій міститься залізна руда, лежать біля села Катюжанка та містечка Димер (Київський повіт), залізисті ділянки широко розповсюджені в Радомишльському повіті поблизу сіл Новошепеличі, Сахань Рудня, Рудня Клевенська, Варовичі, Старі Павловичі, Луб'янка, Максимовичі, Рудня Іллінецька, Федорівка і Рихта. У ряді цих місць раніше були залізоплавильні, полишені після переходу цих земель у відання казни. Тепер у селах Рудня Іллінецька, Федорівка і Рихта колишні робітники цих заводів, які з часу останньої ревізії стали державними підданими, продовжують видобувати залізо для потреб держави з місцевої залізної руди. З нього виготовляють лемеші для плугів, обручі для коліс возів, сокири, підкови тощо. Спосіб плавлення металу дуже простий, та й переробляють вони лише незначну кількість руди, при застосуванні сучасного засобу плавлення на великих заводах можна було б одержати залізо високої якості, а у місцях, де руда гірша, з неї можна було б виплавляти чавун²⁷, придатний для виготовлення ядер і снарядів, це було б дуже вигідним для Київського арсеналу завдяки невеликій відстані, приблизно 80 – 100 верст.

У ряді піщаних пагорбів на берегах Дніпра знаходять жовтий самородний бурштин; біля села Старі Петрівці²⁸ виявлено напрочуд великі частинки.

ЦАРСТВО РОСЛИН

ЛІСИ

У лісах звичайно ростуть такі дерева: дуб (*Quercus robur*), береза (*Betula albae*), в'яз (*Ulmus campestris*), граб (*Carpinus betulus*), явір (*Acer pseudoplatanus*), ясен (*Fraxinus excelsior*), липа (*Tilia europaea*), черешня (*Cerasus avium*), ліщина (*Corylus avellana*), ялина (*Picea abies*), сосна (*Pinus sylvestris*), осика (*Populus tremula*), тополя (*Populus alba*), горобина (*Sorbus*

aucuparia), верба (*Salix amigdalina, triandra, fragilis, caprea*), дика яблуня (*Malus sylvestris*) і груша (*Pyrus communis*) тощо.

ЛАНИ

На ланах у великій кількості родять такі зернові культури: жито (*Secale cereale*), пшениця (*Triticum aestivum*), овес (*Avena sativa*), ячмінь (*Hordeum distichom*), гречка (*Fagopyrum sagittatum*), просо (*Panicum miliaceum*), горох (*Pisum sativum*), льон (*Linum usitatissimum*), коноплі (*Cannabis sativa*), ріпак (*Brassica napus*), картопля (*Solanum tuberosum*) та ін.

На житі, зрідка на пшениці, особливо у вологі роки виростають нарости у вигляді рогів, які називають ріжками (*Claviceps purpurea*). Потрапивши у борошно, з якого печуть хліб, ріжки спричинюють тяжке захворювання, яке називається ерготизмом (*Convulsio cerealis*).

САДИ Й ГОРОДИ

На городі селяни вирощують у великій кількості капусту (*Brassica oleracea*), буряк (*Beta vulgaris*), квасолю (*Phaseolus vulgaris*), боби (*Vicia faba*), кукурудзу (*Zea mays*), цибулю (*Allium cepa*), часник (*Allium sativum*), огірки (*Cucumis sativus*), гарбузи (*Cucurbita pepo*), бугилю (*Anthriscus cerefolium*), кріп городній (*Anethum graveolens*), латук (*Lactuca sativa*), картоплю (*Solanum tuberosum*), ріпу (*Brassica rapa*), гірчицю (*Brassica nigra*), хрін (*Armoracia rusticana*), соняшник (*Helianthus annuus*), мак (*Papaver somniferum*), тютюн (*Nicotiana tabacum*); динь (*Melo sativus*) і кавунів (*Citrullus vulgaris*) небагато.

ФРУКТОВІ ДЕРЕВА

Селяни мають небагато фруктових дерев, хіба що у деяких селах є сади з яблунь (*Malus domestica*), груш (*Pyrus communis*), слив (*Prunus domestica*), вишень (*Cerasus vulgaris*), горіхів (*Juglans regia*) тощо.

ЛУКИ, БОЛОТА

Серед величезного розмаїття рослин на луках назвемо основні: вероніка колосиста (*Veronica spicata*), самосил гайовий (*Teucrium chamaedrys*), польовиця (*Agrostis*), шавлія лучна (*Salvia pratensis*), скабіоза польова (*Scabiosa arvensis*), родовик лікарський (*Sanquisorba officinalis*), півники сибірські (*Iris sibirica*), таволга (*Spiraea*), лисохвіст лучний (*Alopecurus pratensis*), валеріана лікарська (*Valeriana officinalis*), первоцвіт

весняний (*Primula veris*), парило звичайне (*Agrimonia eupatoria*), анемона лісова (*Anemone sylvestris*), жовтець їдкий (*Ranunculus acris*), чемериця біла (*Veratrum album*), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum*), козелець східний (*Tragopogon orientalis*), деревій звичайний (*Achillea millefolium*), цикорій дикий (*Cichorium intybus*), кульбаба звичайна (*Leontodon taraxacum*), шандра звичайна (*Marrubium vulgare*), таволга болотяна (*Spiraea ulmaria*), підмаренник звичайний (*Galium verum*).

На болотах, на берегах ставків звичайно зустрічаються такі рослини: хвощ болотяний (*Equisetum palustre*), жовтець отруйний (*Ranunculus sceleratus*), цикута отруйна (*Cicuta virosa*), ситняг болотяний (*Eleocharis palustris*), бобівник трилистий (*Menyanthes trifoliata*), лепеха звичайна (*Acorus calamus*), живокіст лікарський (*Symphitum officinale*), слабник водяний (*Myosoton aquaticum*), гірчак зміїний (*Polygonum bistorta*), водяний перець (*Polygonum hidropiper*), гірчак почечуйний (*Polygonum persicarium*), частуха подорожникова (*Alisma plantagoaquatica*), оман високий (*Inula helenium*), свинчатка європейська (*Plumbago europaea*), настурція лікарська (*Nasturtium officinale*) тощо.

На поверхні води ставків бачимо плаваючі латаття біле (*Nymphaea alba*), глечики жовті (*Nuphar luteum*), півники болотяні (*Iris pseudacorus*).

ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ

У лісах і полях залежно від ландшафту, іноді в садах Київської губернії ростуть такі лікарські рослини: лепеха звичайна (*Acorus calamus*), алтей лікарський (*Althaea officinalis*), дягель лікарський (*Angelica archangelica*), кріп городній (*Anethum graveolens*), сон великий (*Pulsatilla grandis*), полин гіркий (*Artemisia absinthium*), копитяник європейський (*Asarum europaeum*), переступень дводомний (*Bryonia dioica*), чистотіл великий (*Chelidonium majus*), цикорій дикий (*Cichorium intybus*), омег водяний (*Oenanthe aquatica*), хрін звичайний (*Armoracia rusticana*), болиголов плямистий (*Conium maculatum*), берізка польова (*Convolvulus arvensis*), дурман звичайний (*Datura stramonium*), підмаренник звичайний (*Galium verum*), золототисячник звичайний (*Centaureum umbellatum Gilib.*), гравілат міський (*Geum urbanum*), цмин пісковий (*Helichrysum arenarium*), авран лікарський (*Gratiola officinalis*), хміль звичайний (*Humulus lupulus*), блекота чорна (*Hyoscyamus niger*), оман високий (*Inula helenium*), горіх волоський (*Juglans regia*), лаванда справжня (*Lavanda spica*), кульбаба звичайна (*Leontodon taraxacum*), ромашка лікарська (*Matricaria chamomilla*), меліса лікарська (*Melissa officinalis*), м'ята кучерява (*Mentha crispa*), м'ята холодна (*Mentha piperita*), м'ята блошина (*Mentha pulegium*), настурція лікарська (*Nasturtium officinale*), материнка звичайна (*Origanum vulgare*), мак

снотворний (*Paraver somniferum*), мак-самосійка (*Paraver rhoeas*), гірчак зміїний (*Polygonum bistorta*), папороть чоловіча (*Dryopteris filix mas*), сосна звичайна (*Pinus sylvestris*), терен (*Prunus spinosa*), жостір (*Rhamnus cathartica*), шавлія лікарська (*Salvia officinalis*), бузина трав'яниста (*Sambucus ebulus*), бузина чорна (*Sambucus nigra*), мильнянка лікарська (*Saponaria officinalis*), жито (*Secale cereale*) з ріжками (*Claviceps purpurea*), пшениця (*Triticum aestivum*) з ріжками (*Claviceps purpurea*), гірчиця (*Brassica nigra*), паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara*), живокіст лікарський (*Symphytum officinale*), пижмо звичайне (*Tanacetum vulgare*), чабрець звичайний (*Thymus serpyllum*), липа (*Tilia europaica*), перстач прямостоячий (*Potentilla erecta*), конюшина суницеподібна (*Trifolium fragiferum*), журавлина (*Oxycoccus palustris* Pers.), брусниця (*Rhodococcus vitis-idaea*), чорниця (*Vaccinium myrtillus*), валеріана лікарська (*Valeriana officinalis*), чемериця біла (*Veratrum album*), дивина скіпетровидна (*Verbascum thapsiforme* Schard.), бобівник трилистий (*Menyanthes trifoliata*), біб (*Vicia faba*), фіалка запашна (*Viola odorata*).

ОТРУЙНІ РОСЛИНИ

Болиголов плямистий (*Conium maculatum*), анемона лісова (*Anemone sylvestris*), цикута отруйна (*Cicuta virosa*), ломиніс виноградолистий (*Clematis vitalba*), дурман звичайний (*Datura stramonium*), блекота чорна (*Hyoscyamus niger*), жовтець отруйний (*Ranunculus sceleratus*), жовтець їдкий (*Ranunculus acris*).

ГРИБИ

Отруйні гриби

Мухомор червоний (*Amanita muscaria*), сиріжка блювотна (*Russula emetica*), гнойовик сірий²⁹ (*Coprinus cinereus*), (*Licoperdon bovista*)³⁰, головач видовжений (*Calvatia excipuliformis*), порхавка лучна (*Vascellum depressum*), порхавка гігантська³¹ (*Langemannia gigantea*).

Їстівні гриби

Білий гриб (*Boletus edulis*), колібія червононога (*Collybia erythropus*), лисичка справжня (*Calantharellus cibarius*), сиріжка (*Russula delica*), печериця лучна (*Agaricus campestris*), козяк (*Boletus bovinus*), зморшки (*Morchella esculenta*), решетняки (*Xerocomus subtomentosus*), рижики (*Lactarius deliciosus*) та ін.

ЦАРСТВО ТВАРИН

СЛИМАКИ

Серед молюсків, які зустрічаються у ставках і в річках, назвемо: *Unio littoralis*³², ставковик великий (*Lymnaea stagnalis*), живородка звичайна (*Viviparus viviparus*), рогоподібна катушка (*Planorbium corneus*).

У лісах є два види: слимак і лісовий слимак (*Helix pomatia et nemoralis*)³³.

ГЛИСТИ

До кишечних глистів людини належать дощові черв'яки³⁴, аскарида людська (*Ascaris lumbricoides*), гострик (*Enterobius vermicularis*), плоскі глисти: солітер (*Tania solium*).

КОМАХИ

Найпоширеніші комахи такі: жук-олень (*Lucanus cervus*), носорог малий (*Sinodendron cylindricum*), водолюб малий (*Hydrophilus caraboides*), бронзівка золотиста (*Cetonia aurata*), хрущ травневий західний (*Melolontha melolontha*), хрущ пектораліс (*Melolontha pectoralis*), бронзівка мармурова (*Potosia lugubris*), скарабей священний (*Scarabaeus sacer*), красотіл золотокрапковий (*Calosoma auripunctatum*), копр місячний (*Copris lunaris*), листоїд тополевий (*Melasma populi*), вусач хлібний (*Dorcadion fulvum*), вусач-хрестоносець (*Dorcadion equestre*), мушка шпанська (*Lytta vesicatoria*), тарган чорний (*Blatta orientalis*), вусач червонокрилий (*Purpuricenus budensis*), листоїд полиновий (*Chrysomela graminis*), сонечко семикрапкове (*Coccinella septempunctata*), бджола медоносна (*Apis mellifera*), павук тарантул південноросійський (*Lycosa singoriensis*), шершень (*Vespa crabro*), польська кошеніль (*Porphyrophora polonica*), сарана перелітна (*Locusta migratoria*), білан капустяний (*Pieris brassicae*), білан жилкуватий (*Aporia crataegi*), зірочка (*Euchloe cardamines*), зефір березовий (*Zephyrus betulae*), голуб'янка Белларг (*Lucaena Bellargus*), махаон (*Papilio machaon*), аполлон (*Parnassius apollo*), стрічкарка орденська блакитна (*Catocala fraxini*), стрічкарка вербова (*Catocala electa*), лимонниця (*Rhodocera rhamni*), бархатниця Юртина (*Epinephele jurtina*), адмірал (*Pugameis atalanta*), кутокрилка С-біле (*Polygonia C-album*), очко павине денне (*Vanessa io*), кропив'янка (*Vanessa urticae*), чортополохівка (*Pugameis cardui*), мертва голова (*Acherontia atropos*), бражник винний середній (*Pergessa elpenor*), бражник винний малий (*Pergessa porcellus*), бражник берізковий (*Herse*

convolvuli), бражник липовий (*Mimas tiliae*), бражник підмаренниковий (*Celerio galii*), бражник молочайний (*Celerio euphorbiae*), п'ядун агрусовий (*Abraxus grossulariata*), ведмедиця геба (*Arctia hebe*), ведмедиця сільська (*Arctia villica*), ведмедиця Кая (*Arctia caya*).

Корисні комахи

До корисних комах належать: бджола медоносна (*Apis mellifera*), польська кошеніль (*Porphyrophora polonica*), шовкопряд (*Bombyx mori*), шпанська мушка (*Lytta vesicatoria*).

Бджоли дуже поширені у Київській губернії, де багато селян тримає пасіки.

У Димерському товаристві та у значній частині Радомишльського повіту селяни закріплюють свої вулики (так звані борти) у верхній частині дерев, особливо на соснах і ялинах у лісах. За допомогою гострих інструментів вони видовбують продовговату глибоку порожнину, куди кладуть близько фунта воску, заглибину затуляють дошкою, залишаючи невеликий отвір для бджіл, які не баряться з поселенням і проводять там зиму.

Слід зауважити, що хоча ці вулики не охороняються, вони ніколи не обкрадаються. Верхівку дерева звичайно зрізають, щоб вітер не зламав її, чого можна побоюватись, оскільки стовбур, уже не такий міцний через порожнину в ньому, не зможе протистояти бурям³⁵.

Коли ж потрібно забратися на верхівку дерева, щоб зробити вулики або забрати з них мед, селяни мають дуже винахідливе пристосування, щоб на них залазити, що вимагає багато спритності й великої вправності³⁶.

Кажуть, що такі вулики придумали татари, хоча й неможливо встановити час, коли вони навчили цьому мешканців краю³⁷. Відомо лише, що згідно з переказами до недавніх пір у Литві³⁸ мед зустрічався дуже рідко, бо загальне низинне положення краю утруднює будівництво погребів, які б не затоплювала вода навесні³⁹.

Польська кошеніль (*Porphyrophora Polonica*)

Польська кошеніль, або польські кармазинові грена – це комаха, яйця якої дають чудовий пурпуровий колір, що може суперничати з мексиканською кошеніллю. Яйця цих комах зустрічаються у посушливих і піщаних місцях Київської губернії, зокрема у Радомишльському повіті у червні та липні (від цього і місяць називають червень⁴⁰). Їх яйця прикріплюються до волоконця коренів деяких рослин, а саме: гусячих лапок (*Potentilla anserina*) або ракових шийок (*Polygonum bistorta*), найчастіше їх можна

знайти серед коріння рослин, які називаються бедронець (*Pimpinella saxifraga*), перстач прямостоячий (*Potentilla erecta*), а по-польському *komaszek*, *lysie uszko*, *biedzenie*, іноді ж – у корінні диких суниць (*Fragaria vesca*). Їх навіть знаходили, хоча й рідко, на корінцях жита (*Secale cereale*), та це трапляється лише тоді, коли весна не холодна і не дощова.

Польська кошеніль протягом ряду століть, до відкриття Америки, була предметом торгівлі з Італією і щорічно приносила польським королям, за свідченням одного автора цього краю Милослава⁴¹, 6000 золотих екю⁴². Тепер фарбувальники поєднують її з американською кошеніллю для отримання яскравішого пурпурового кольору; молдавани й вірмени купують її у великій кількості на українських ярмарках та базарах, а далі збувають туркам, які фарбують нею шовк, шкіру, сап'ян та кінські хвости, називаючи їх бунчуками і використовуючи замість знамен.

Шовкопряди поширені на теренах Київської губернії, де садять шовковиці. Подекуди селянки у Київському та Черкаському повітах вирощують шовкопрядів, з їхньої продукції виготовляють тканини, з яких роблять головний убір, що називається шовковим очіпком.

За рішенням Палати державних маєтностей, збудовано завод шовкопрядів у Київському повіті поблизу сіл Черняхів і Бугаївка, де росте багато шовковиць на корм шовкопрядам. Фабрикою управляє надвірний радник пан Чижев. Оскільки вона влаштована лише рік тому, то ще не досягла такої досконалості, на яку можна сподіватися; проте, незважаючи на мало сприятливий період та на ряд труднощів, що виникли, зібрано досить значну кількість шовку.

Шпанські мушки з'являються щороку у червні – липні на ясенах, на бузкові, іноді на вербах. Їх пізнають на ланах, у лісах і садах по сильному і нудотному запаху, схожому на запах болиголов крапчастого (*Conium maculatum*). Ця, така корисна для медицини комаха, поширена у Київській губернії, де її збирають досить багато.

Шкідливі комахи

До шкідливих комах, які живуть у будинках, належать: таргани (*Blatta orientalis*), прусаки (*Blattella germanica*), цвіркуни (*Gryllus domesticus*), блощиці (*Cimex lectularius*), комарі (*Culex pipiens*), шашіль (*Coelostethus pertinax*). Ці звичайні у селянських хатинах комахи нестерпні для тих, хто до них не звик, найбільше їх у Радомишльському повіті; незважаючи на збитки, яких завдають деякі з них, особливо таргани і прусаки, накидаючись на продукти, зокрема на борошно, попри турботи, яких вони завдають мешканцям, особливо вночі, ті не намагаються знищити їх, і ці комахи гніздяться майже у всіх будинках.

Прусаки, блощиці, комарі, схожі на них, хоча й трохи більші, довгоноги та мухи, які водяться навіть взимку, перетворюють ночі в муку для чужинців, котрим доводиться там ночувати, ще гірше влітку; а у спеку мешканці, окрім стареньких та дітей, змушені ночувати надворі.

Шашіль – це маленькі жучки, які відкладають свої яйця у будівельне дерево, а черв'ячки, що з них вилуплюються, гризуть найтовще й найтвердіше дерево, зокрема сосну, отож за кілька років вони можуть знищити цілу будівлю. Якщо прислухатись, то у будиночку, де живуть ці комахи-руйнівники, можна легко почути потрiскування – через те, що ці черв'ячки гризуть балки, бруси, дошки.

До комах, які завдають великої шкоди домашнім тваринам, належать: оси (*Pseudovespa vulgaris*) або шершні (*Vespa crabro*), гедзь бичачий (*Tabanus bovis*), овод овечий (*Oestrus ovis*), овод звичайний підшкірний (*Hipodermia bovis*), дванадцятипалік (*Gastrophilus veterinus*), овод шлунковий кінський (*Gastrophilus haemorrhoidalis*), комарі (*Culex ripiens*), мухи і кліщі.

Ці комахи – справжнє лихо для багатьох тварин: одні з них, особливо гедзі, оси і великі мухи, найбільші вороги коней і волів; вони смокчуть їхню кров, в той час як ті не мають змоги позбутися їх; інші ж проникають у горлянку, особливо биків. Їхні укуси спричинюють загальну емфізему, від якої гинуть бики. Гемороїдні мухи відкладають свої яйця по краю заднього проходу коней, що призводить до появи небезпечних ран.

У Радомишльському повіті помічено, що відтоді, як, побоюючись пожеж, заборонили спалювати трави на численних болотах цих рівнин, одразу як зійде сніг (це звичайно робилось щороку, коли сніг залишався лише у лісах), кількість цих комах значно зросла, а втрати тварин стали більшими. Кліщі ж викликають коросту у людини і деяких тварин, наприклад у коней і овець.

До шкідливих для рослин комах належать: хрущі травневі (*Melolontha melolontha*), гусінь плоджерки яблуневої (*Laspeiresia pomonella*), а також гусінь білана капустиного (*Pieris brassicae*), довгоносик комірний (*Calalandra granaria*) і, нарешті, сарана під назвою «мандрівна» (*Locusta migratoria*).

Травневі хрущі, яких дуже багато майже щовесни, пожирають бруньки, листя і квіти дерев. Те ж саме чинить гусінь плоджерки яблуневої (*Laspeiresia pomonella*); її самки відкладають яйця на цвіт яблунь, груш та інших фруктових дерев, доки не опадуть пелюстки. Незабаром із яєць вилуплюється гусінь, яка псує фрукти, проникаючи всередину їх і прогризаючи собі шлях, далі вона готує собі кокон (лялечку) на стовбурі дерева і, нарешті, перероджується у метелика.

Гусінь білана капустиного дуже поширена у багатьох місцях Київської губернії, особливо в Радомишльському повіті. Бувають роки, коли вона повністю знищує капусту, а ці овочі необхідні для селян; тим більше, що була помічена поява цинги, коли бракує капусти. Кажуть, що для знищення цієї гусені потрібно посипати капусту попелом або товченим вугіллям; також помічено, що там, де грядки капусти обсажені коноплями, гусінь не гризе капусту, бо її метелики не переносять запаху конопель й близько до них на підлітають.

Комірний довгоносик – це маленька комашка, яка відкладає свої яйця на насіння пшениці і жита. Вилупившись, черв'ячки проникають у зерно, вигризають середину, завдаючи великих збитків; цю комашку важко знищити, вона заводиться в зернових.

Сарана, яку називають єгипетською або мандрівною, з'являється у південних або східних районах у вигляді величезних, гнаних вітром хмар, вона вкриває величезні площі, знищуючи посіви, накидаючись на дерева, навіть на лісові, об'їдаючи листя; потім, відклавши яйця у землю, гине, що викликає сильний сморід; зате земля удобрюється на наступні роки. Весною сарана вилуплюється з відкладених у землю яєць. Після 1826 р. сарана не з'являється у Київській губернії.

ПЛАЗУНИ

З плазунів мені не траплялася гадюка (*Vipera berus*), більш поширені вуж (*Natrix natrix*) та ящірка (*Lacerta agilis*). Жаба ставкова (*Rana esculenta*) зустрічається всюди у заболочених місцях, так само як і черепаха болотяна (*Emys orbicularis*).

У ставках та річках є багато п'явок (*Hirudo officinalis*), раніше їх було значно більше, але тепер їх усюди стає дедалі менше, бо впродовж ряду років їх вилувлювали для торгівлі, яку євреї ведуть з німцями, котрі щороку купують їх дуже багато.

РИБИ

Серед риб, які водяться у ставках, річках, зокрема у Дніпрі та Прип'яті, є такі: карась (*Carassius carassius*), окунь (*Perca fluviatilis*), йорж-носар (*Gimnocephalus acerina* Güld.), щука (*Esox lucius*), плітка (*Rutilus rutilus*), лин (*Tinca tinca*), сом (*Silurus glanis*), осетер (*Acipenser güldenstädti colchicus* V. Marti), лящ (*Abramis brama*), оселедець (*Alosa pontica pontica* Eich.) чехоня (*Pelucus cultratus*), лосось чорноморський (*Salmo trutta labrax* Pallas), судак (*Stizostedion lucioperca*), вирезуб, устирка.

ПТАХИ

Водяними, рослиноїдними та комахоїдними птахами є жайворонок рогатий (*Eremophila alpestris*), качка домашня (*Anas domestica*), чирок-тріскунок (*Anas querquedula*), гуска домашня (*Anser domesticus*), омелюх (*Bombucilla garrulus*), горлиця (*Streptopelia turtur*), голуб напівсвійський (*Columba domestica*), голуб волохатоногий, припутень (*Columba palumbus*), деркач (*Crex crex*), дрімлюга (*Caprimulgus europaeus*), зозуля (*Coccyzus erythrophthalmus*), лебідь шипун (*Cygnus olor*), в'юрок (*Fringilla montifringilla*), чернь білоока (*Aythya nyroca*), курка домашня (*Gallus domesticus*), сойка (*Garrulus glandarius*), ластівка сільська (*Hirundo rustica*), соловейко (*Luscinia luscinia*), соловейко південний (*Luscinia megarhynchos*), вільшанка (*Erithacus rubecula*), пелікан рожевий (*Pelecanus onocrotalus*), горобець хатний (*Passer domesticus*), дятел сивий (*Picus canus* Gm.), дятел зелений (*Picus viridis*), дятел строкатий малий (*Dendrocopos minor*), курочка мала (*Porzana parva* Scop.), качка-чирок (*Anas querquedula*), слуква (*Scolopax rusticola*), шпак (*Sturnus vulgaris*), тетерук (*Lyrurus tetrix*), чикотень (*Turdus pilaris*), дрізд співочий (*Turdus philomelos* C.L.Brehm.), дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*), рябчик (*Tetrastes bonasia*), одуд (*Upupa epops*).

До птахів-хижаків належать: рибалочка голубий⁴³ (*Alcedo atthis*), підорлик великий (*Aquila clanga* Pall.), бугай (*Botaurus stellaris*), чапля сіра (*Ardea cinerea*), пугач (*Bubo bubo*), сова болотяна (*Asio flammeus* Pontopp.), лелека білий (*Ciconia ciconia*), лелека чорний (*Ciconia nigra*), лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*), сірий журавель (*Grus grus*), чеглок (*Falco subbuteo*), сорока (*Pica pica*).

ССАВЦІ

До невеликих ссавців належать: ласка звичайна (*Mustela nivalis*), ховрах крапчастий (*Citellus suslicus* Güld), кріт (*Talpa europaea*), сліпак звичайний (*Spalax microphthalmus* Güld), білка звичайна (*Sciurus vulgaris*), їжак звичайний (*Erinaceus europaeus*).

З диких звірів водяться вовки, лисиці, дикі кози, лосі, дикі свині, зайці.

Домашні тварини є такі: коні, воли, корови, вівці, кози, собаки, кішки, свині; птахи: індики, гуси, качки, кури.

Розділ II

ХВОРОБИ, ПОШИРЕНІ У ГУБЕРНІЇ

Мінливість клімату – холод, спека, вологість, які впливають на сільських мешканців під час щоденної праці на сонці, під дощем;

розташування поблизу річок, ставків, боліт, а також піски, спричинюють у них різні захворювання; хоча проста і груба їжа, якою вони харчуються і якої рідко їдять надміру, хіба що після постів, здорова вода, яка служить для пиття; зрештою, праця, яку вони виконують і яка зміцнює їхні м'язи, зменшуючи напругу нервової системи, зумовлюють помітну різницю між їхніми хворобами та хворобами мешканців міст. Таким чином, внутрішні захворювання трапляються серед селян рідше, ніж у містах, де повітря не таке чисте, а неробство разом з вишуканішою їжею заможних мешканців міст та надмірне її споживання викликають повнокрів'я, таке поширене серед мешканців міст і надзвичайно рідкісне серед селян. Нарешті, сільським жителям невідомі пристрасті, жваві почуття, горе та багато інших душевних переживань, які викликають нервові захворювання.

Взимку у селах хворіють рідко, в той час як у містах хвороби бувають частіше. Сухість та холод у цю пору року сприятливі для здоров'я селян, у цей час вони хворіють значно рідше. Це період, коли трудівник, завершивши польові роботи, уже не страждає від мінливості погоди, а спокійно насолоджується плодами своєї праці. Саме в той період багато міських мешканців не сплять ночами, здебільшого віддаються розпусті, розвагам і надмірностям, які призводять до значного поширення захворювань.

Серед ендемічних захворювань у селян Київської губернії трапляються такі: переміжна пропасниця, золотуха, захворювання очей, цинга, ковтун, ерготизм (злий корч).

До епідемічних та заразних хвороб⁴⁴ належать: грип, кашлюк, круп, кір, скарлатина, віспа, фальшива віспа (легка форма віспи), лихоманка, зрідка тиф, діарея, дизентерія, плеврит, пневмонія, ревматизм, короста, сифіліс, водобоязнь і холера.

ЕНДЕМІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

Ендемічні захворювання, як свідчить їх назва, походять від властивостей певних місць або поганої їжі мешканців; тобто вони відрізняються від епідемічних своєю сталістю у тій чи іншій місцевості або серед певних груп населення.

До ендемічних хвороб у Київській губернії⁴⁵ належать: переміжна пропасниця, захворювання очей, золотуха, цинга, ковтун, ерготизм (злий корч). Пропасниці, іноді легкі весною, стають тривалішими влітку⁴⁶, ще інтенсивнішими восени і хронічними взимку, якщо їх не лікують належним чином; вони бувають щоденно або через два-три дні.

Золотуха поширена передусім серед дітей⁴⁷ від двох до семи років, вона проявляється під кінець зими пухлинами шийних залоз, які спочатку не болять і залишаються у такому стані до кінця весни; але влітку вони

поступово збільшуються, пом'якшуються, запалюються, гнояться і вкриваються ранками; потім з них витікає багато гнійних виділень; нарешті, якщо їх правильно лікувати, восени ці ранки заживають, іноді вони знову відкриваються пізніше. Одування найчастіше відбувається після досягнення обома статями зрілого віку, хоча інколи залишаються менш чи більш глибокі шрами. Та одужання не завжди буває сприятливим: або ж мистецтво лікаря не могло зупинити розвиток хвороби, або ж її протікання було залишено на волю випадку. У такому разі внутрішні вузли виходять з ладу один за одним, тоді виснажлива пропасниця або сухоти зводять хворих у могилу.

Очні захворювання виявляються влітку⁴⁸. Якщо вони не завершуються одужанням хворого, то інколи стають хронічними, що часто веде до утворення плям на роговій оболонці ока, а іноді до сліпоти. Хоча така хвороба часто буває заразною, мені не довелося спостерігати цього на Київщині.

У Київській губернії цинга трапляється зрідка⁴⁹ і зустрічається час від часу у деякі роки, коли рослинна їжа зіпсована тривалими дощами, коли бракує городини, особливо у вологих місцях, де хати нездорові. Недуга має три періоди. Хворі, які одержували якісне харчування і необхідне лікування на початку захворювання, одужують швидко. Одування складніше у другому періоді, а вже у третьому, незважаючи на належне лікування, часто настає смерть.

Ковтун – це, як відомо, скуйовджене волосся⁵⁰ на голові, у бороді та на інших частинах тіла, подекуди воно утворює досить великі волосисті клубки, які заважають хворим через вагу. Іноді волосся стирчить і стає дибки, як тільки жінки знімають головний убір. Ця хвороба майже завжди невиліковна. Артритний біль і ломота у кістках часто супроводжують ковтун, завдаючи нестерпних страждань хворим, хоча взагалі живуть вони довго. Багато хто втрачає на старість зір.

Ерготизм (злий корч) зустрічається у деяких повітах Київської губернії⁵¹ лише тоді, коли на житніх колосках у великій кількості з'являються ріжки (нарости у формі ріжків); їх мелють разом з зерном на борошно і споживають спечений з нього хліб. Страшні симптоми цієї хвороби відомі. Жінки страждають від неї частіше, аніж чоловіки, і у них частіше трапляється гангрена нижніх кінцівок. Ріжків було дуже багато на житі у 1852 р., вони, що буває дуже рідко, з'явилися й на пшеничних колосках. Це приписується дії частих дощів того року.

ПРИЧИНИ ЕНДЕМІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ⁵²

Пропасниця спричиняється атмосферними перепадами, вологою й мокрою погодою, сусідством річок, ставків та заболочених місцевостей. Вона більше поширена весною і восени. Хоча подекуди причини

виникнення її, як і інших недуг, невідомі, оскільки важко встановити, чому ендемічна пропасниця, що подекуди трапляється внаслідок холоду і вологості, в окремі роки має місце в сухі й теплі часи на підвищеннях, де немає ні боліт, ні багнистих болотистих місць.

Захворювання очей (офтальмія) часто викликає пекучий жар від піску, що відбиває сонячні промені, особливо у період польових робіт, коли спека буває сильною; під час ходи проти вітру, який піднімає пісок догори, його найлегші піщинки зависають у повітрі й сильно подразнюють рогову оболонку. Захворювання очей спричиняється затриманням потовиділення шкірою при різкому переході від спеки до холоду, вологості та нічної прохолоди, коли селяни проводять ночі на вулиці, просто неба, іноді й від захворювання золотухою.

У дітей золотуха зумовлена такими причинами: тривалим годуванням груддю, бо майже скрізь матері годують своїх дітей по кілька років, а також поганим харчуванням, вологістю, тісною хат, з яких діти рідко виходять на повітря взимку; і, нарешті, сусідством боліт та проживанням у низинних і вологих місцях.

Цинга, яка у 1842 і 1849 роках виникла в більшій частині Київської губернії, була викликана передусім дуже вологими зимою і весною, постійно холодними туманами; помешканнями, в яких панували недбайливість і бруд; поганою їжею, особливо браком городини, а саме: капусти, буряків, огірків, картоплі, і, нарешті, браком солі у багатьох місцевостях.

Причини ендемічного ковтуну в Європі, крім Литви та деяких сусідніх з нею губерній, зовсім невідомі. Це, sui genesis, спадкова хвороба, яка виникає не від бруду й бідності, оскільки є й у багатьох дворян, які користуються усіма вигодами життя; отже, твердження ряду зарубіжних вчених, котрі спостерігали цю хворобу лише поверхово, про те, що вона зумовлена брудними й зимовими шапками, які носять у цих краях селяни, неправильне; а до того ж дехто з них голить собі голову.

Злий корч (convulsio cerealis), як зазначалося, спричинюється житнім хлібом, випеченим з борошна, в яке попали ріжки. Взагалі цей хліб має фіолетовий, майже чорний колір, він несмачний і пахне ріжками.

ЖИТЛО

Усі селянські житла у Київській губернії збудовані з дерева. Вони, як правило, теплі взимку. Їх внутрішній і зовнішній вигляд майже скрізь однаковий. У Київському повіті майже всі хати криті соломою; якщо солома не стара, дах не протікає, такі покрівлі краще захищають від холоду і сонячних променів, ніж вкриті дошками, черепицею або залізом.

Ці будівлі захищають від холоду, вони залишаються сухими, доки не

починають руйнуватися від часу; тоді вони вгрузають у землю і стають схожими на погребі, в них панує сильна вологість, що призводить до захворювань. У деяких місцевостях, де бракує лісу, стіни хатин виплітають із лози або соломи, обліплюють глиною і білять, але такі хатини не міцні, взимку в них холодно і вогко, оскільки їхні стіни не захищають від зимового холоду і пропускають повітря ззовні, особливо коли дмуть сильні вітри; отож я відзначив, що у таких хатинах завжди хворих більше, ніж у дерев'яних будиночках.

Загалом у всіх селах хатини непросторі, в них зрідка буває більше однієї кімнати з сіними з другого боку, від яких знаходиться комірчина без вікон. У хаті завжди є піч, димар якої рідко роблять із цегли, його найчастіше виплітають з лози й обмазують з обох боків глиною. Такий димар виводить дим над дахом. Так повинно було б бути скрізь, але у багатьох хатинах дим іде попід покрівлею і виходить крізь неї, і хоча пожежі трапляються нечасто, однак не можна заперечити, що завжди існує їх небезпека, тим більше, що у випадках, коли глина відвалюється, селяни забувають підновляти димар. До того ж піч топлять увесь час, бо в ній не лише печуть хліб, а й готують щоденні страви, через що влітку в помешканні панує страшна жара. Мешканці, особливо літні люди і діти, мають звичку спати на печі, в холодну пору або під час хвороби їх можна знайти саме там, а жара, що там панує, шкідлива при багатьох хворобах. Крім того, якщо викликають лікаря, йому важко зробити огляд, особливо тоді, коли слабкість перешкоджає хворому спуститися донизу. Тіснота в хаті шкодить здоров'ю і спричиняє ряд захворювань, про які вже йшлося, зокрема, якщо у тісному приміщенні мешкає кілька сімей, до того ж, взимку в кімнаті тримають новонароджених телят, ягнят, кіз, годують свиней, а у період вилуплювання курчат – багато птиці. За цих умов псується повітря, а також завжди волога долівка.

У Радомишльському повіті, де лісів багато, у хатах підлогу роблять здебільшого з брусів, тоді в них не так вогко.

Будинки заможних селян подекуди просторіші, кімнати не такі вузькі, у них більше порядку і чистоти, вони часто побілені з обох боків, особливо, якщо біла глина знаходиться неподалік, як у деяких повітах; але там, де її немає, зокрема у Радомишльському повіті, селяни ніколи не білять хат, хіба що інколи підводять контури вікон, що створює контраст білого кольору з чорним забарвленням осель; отож, і вигляд цих селищ сумний, тоді як в інших місцях, передусім у Київському і Васильківському повітах, багато чарівних краєвидів, із сяючою білизнаю будинками. У селах Радомишльського повіту та тих, які з ним межують, я помітив, що у кожній хаті є бовдур, вкритий побіленим полотном, який спускається зі стелі посередині кімнати; до низу підвішено металеву решітку, де

запалюють суху скіпку, вона дає ясний і блискучий вогонь для освітлення помешкання увечері. Цей бовдур служить і вентилятором, тим більше, що маленькі віконця кімнати ніколи не відчиняються і завжди закріплені в стіні.

Тепер майже немає курних без комина хатин, в яких доводилось тримати двері відчиненими для виходу диму, коли починали топити піч, бо Палата державних маєтностей наказала всюди зробити комини. Ця незручність, окрім того, що робила нестерпним життя у таких хатинах, створювала не тільки жахливий бруд, а й робила їх нездоровими, призводила до невиліковних очних захворювань, багато людей втрачало зір; тепер кількість сліпих зменшилася.

Внутрішня обстановка кожної хатини майже скрізь однакова. Той, хто входить до хати, може побачити в одному з кутків напроти дверей грубо намальовані образи, їх може бути більше або менше, вони прикрашені висушеними квітами та білими рушниками, вишитими червоними нитками, перед якими селяни моляться, зокрема після їди. Перед образами святих стоїть обідній стіл, іноді замість нього – скриня, де зберігається їхній одяг. Стіл вкритий грубою, але чистою скатертиною, на якій лежать хліб, сіль і ніж, що їх завжди гостинно пропонують кожному чужинцю; адже мешканці цих рівнин дуже гостинні, якщо їх застати за столом, вони обов'язково запросять почастувати більш або менш убогою їжею, якою охоче поділяться зі своїми гостями.

У кімнаті зовсім нема меблів, хіба що подекуди шафа та кілька грубих стільців. Посуд, який вживається для їжі, – це прості гончарні розмальовані вироби; хоч у деяких приміських селах, зокрема у передмісті Києва, я помітив у багатьох селян гарні фаянсові тарілки, виставлені для огляду у шафі, як прикраси; досить часто я зустрічав карафки і склянки з чистого білого скла. Вони користуються дерев'яними, виточеними і відполірованими, ложками, які також виставлені напоказ. Виделки тут майже невідомі.

Біля печі є єдине ліжко, оточене жердками, на яких вішають кожухи та одяг, і, нарешті, поблизу дверей є діжечка із свіжою водою для домашнього вжитку.

Однак охайність помешкань спостерігається не скрізь. Зокрема, у Радомишльському повіті, особливо серед бідняків, там, де багато людей сплять в одній вузькій кімнатці, мало порядку і багато бруду; хоча його менше, ніж до того, як вийшло розпорядження кожній сім'ї утримувати свої помешкання як надворі, так і всередині якомога чистішими, це сприятиме поліпшенню їхнього життя та й відверненню недугів.

У Київському та Васильківському повітах хати криті соломною, у Радомишльському повіті дах найчастіше роблять із тонких дощок, які

називають дранкою. Якщо вони не старі й не зруйновані, то не протікають. Коли хати у доброму стані, їхні мешканці цілком здорові і хвороби трапляються рідко.

ОДЯГ І ВЗУТТЯ

Селяни Київського та Васильківського повітів носять круглі, досить високі шапки із чорної або сірої овечої шкіри; а селяни товариств Шепеличі, Варовичі і Максимовичі Радомишльського повіту одягають трикутні шапки із сірого або блакитного сукна, прикрашені вишивкою з синьої або червоної вовни; волосся підрізане досить коротко, майже всі мають вуса; частина, особливо літні люди, носить бороду.

Вони носять широкий верхній одяг, який називають свитками. Пошиті вони з товстого темно-коричневого, подекуди сірого або білого сукна, що його селяни виробляють самі з вовни власних овець; свити досить добре захищають від негоди. Вони широкі, переважно довгі, позаду мають каптур з двома розрізами спереду для очей, яким вкривають голову і обличчя, щоб захиститися від дощу й вітру. Під час подорожі каптур іноді служить торбою, в яку складають хліб. Взимку вони одягають під свитку необхідну в цьому кліматі шубу з овечої шкіри, яка допомагає переносити найбільші морози. Коли шуба нова, вона яскраво-біла, комір зроблено з чорної вовни; та ця білизна нетривала. При носінні вона брудниться й вкривається плямами, зморщується після дощу, з часом заляжується й чорніє, стає подразливою, як це буває у бідняків. Коли зношується і рветься, то погано захищає від холоду. Оскільки шуба, як і свитка, не має гудзиків, її підперезують поясом з вовняної червоної тканини, пофарбованої місцевою кошеніллю; пояси бувають ще зелені, сині, жовті й різнокольорові. Найбідніші підперезуються смугою грубого полотна.

У Радомишльському повіті селяни підперезуються ширшим або вужчим шкіряним ремнем з великою мідною пряжкою, на якому підвішено два футляри: один для ножа, інший для кременю й трута, які служать для розведення вогню у лісах чи полях та для люльки.

Майже всі селяни Київської губернії носять чоботи, зрідка і лише у період польових робіт – взуття, зроблене з лика або із клаптиків шкіри, яке називається личаками або постолами, тоді як у Радомишльському повіті майже всі без винятку селяни, включаючи і жінок, носять таке взуття у будь-яку пору. Взимку вони закутують ноги м'якою гладенькою сухою травою, яка називається тирсою, або "волася", а зверху замотують тканиною. Ця рослина росте у лісах, вони заготовляють її на зиму. Личаки грубо плетуть із вербової або липової кори, а постолі, які носять селяни здебільшого на Поліссі, роблять просто із клаптив старої шкіри і прив'язу-

ють до ноги. Обидва види взуття закріплюються на ногах мотузками або ремінцями.

У такому взутті легко ходити, а селяни цих рівнин ходять краще, ніж деінде, де носять великі і важкі чоботи, які утруднюють ходу, особливо коли багнука; у болотистих і глинистих місцях, щоправда, це взуття зручне влітку та у суху погоду. А в дощову й холодну пору, особливо взимку, це взуття дуже шкідливе для здоров'я мешканців, бо тоді полотно, якою обмотують ступні, а також солома, сіно і згадана трава – тирса, що їх закладають у такі сандалі, промокають, отожд ноги у них завжди мокрі, а взимку часто мерзнуть, що призводить до повного переохолодження, нежиті, плевриту, пневмонії й ревматизму. З іншого боку, шворки й ремінці, якими обв'язані ноги, стискають судини, утруднюють кровообіг, сприяючи розширенню вен та утворенню важковиліковних ранок, це часто трапляється у Радомишльському повіті, де селяни не мають чобіт; отже, якби можна було привчити їх носити чоботи, це запобігло б багатьом захворюванням.

Жіночий одяг. Жінки мають різні головні убори: у святкові дні та коли йдуть до церкви у більшості місцевостей майже всі пов'язують голову довгим шматком простого мусліну, зав'язаним позаду великими вузлами, його кінці спадають аж до середини литок; у деяких товариствах жінки по-різному зав'язують квітчасті ситцеві хустини, дівчата так само, хоча й з деякими відмінностями, але майже скрізь ходять з непокритою головою, їхнє волосся заплетене у коси й викладене довкола голови з великою кількістю квітів. Вони віддають перевагу великим квітам, таким як півонії, червоні маки та інші польові квіти, а ззаду зав'язують довгі багатоколірні яскраві шовкові стрічки, кінці яких вільно спадають. Для цих дівчат квіти є обов'язковою приналежністю вбрання, особливо у святкові дні, а якщо пора року не дозволяє цього, вони заміняють їх завжди зеленими гілками барвінку та червоними ягодами калини, яку спеціально зберігають з осені; або ж штучними квітами, які виготовляють самі з пофарбованого пір'я чи кольорового й золотистого паперу. Як і жінки, вони прикрашають шию багатьма разками намиста, багатші мають коралове намисте, яке іноді передається в родині у спадок, воно досить дороге й становить частину посагу, який батьки дають за донькою при одруженні. Всі вони носять мідні або томпакові сережки та персні з простими камінцями; але у Радомишльському повіті дівчата, як правило, квітів не носять, їх волосся просто заплетене й зав'язане вузькою червоною стрічкою, зрештою, їх костюм далекий від того, щоб бути гарним.

Жінки звичайно одягнені у довгі свитки з товстого білого, зрідка коричневого або сірого сукна, яке виробляють самі з овечої вовни. За місцевим звичаєм вони прикрашені блакитною або чорною стрічкою. У

Київському повіті та в товариствах Петропавлів, Обухів і Фастів вони носять юпки із світло-зеленого сукна, поцятковані маленькими пучечками червоної вовни, цей одяг сягає аж до колін; а от в околицях Києва ці юпки шиють із гарного, яскравих кольорів ситцю. Їхні спідниці й фартухи пошиті з тканини з візерунками у великі квіти або зроблені з синьої чи червоної тканини, яку селянки виготовляють і фарбують самі, або матерії у симетричну клітинку, виткану з жовтих, білих і червоних ниток на синій основі, поширеній у цьому краї, яку можна назвати народною матерією Малоросії, оскільки зустрічається на великих відстанях. Жінки носять довкола стану декілька нез'єднаних між собою пілок, які тримаються поясом.

У околицях Києва жінки й дівчата носять різнокольорові яскраві ситцеві спідниці, купуючи їх у місті або на ярмарку, спідниці й фартухи також зроблені з ситцю у великі квіти або з синьої чи червоної тканини, яку виготовляють самі.

На свято дівчата одягають сорочки з тонкого полотна або перкалю з довгими і широкими рукавами, прикрашеними багатою гарною червоною вишивкою; а в Радомишльському повіті сорочки шиють з грубого полотна, хоча подекуди вони також вишиті.

Взагалі я помітив більше ладу і навіть елегантності в одязі селянок з міських околиць, особливо з Києва та Василькова, де чоботи носять завжди і жінки і дівчата, а найзаможніші мають чоботи з червоного або жовтого сап'яну. У товариствах Хотів, Обухів, Петропавлів і Кожухівка вони носять черевики, обшиті червоною шкірою, та сині панчохи. У Радомишльському повіті усі жінки й дівчата ходять лише у постолах і личаках, обгорнувши ноги грубим полотном та зав'язавши його мотузками довкола ноги.

З цього, можливо, надто докладного опису можна дійти висновку, що одяг і взуття мешканців загалом відповідають клімату, отже, відсутність одягу чи взуття звичайно не є причиною захворювань, хіба що у Радомишльському повіті.

ЇЖА Й НАПОЇ

Селяни харчуються більш-менш однаково влітку і взимку. Їхня їжа включає житній, гречаний або ячмінний хліб; зрідка, за винятком свят, і то там, де родить, вживають пшеничний хліб; борщ готують із салом або свининою, капустою, буряком, щавлем та іншими овочами влітку; селяни рідко їдять волонину, частіше свинину, баранину, птицю, і то лише у святкові дні. Взагалі вони споживають багато картоплі, яку вирощують скрізь, особливо на піщаних ґрунтах, ячмінну, гречану і пшоняну кашу,

галушки (тісто, яке вони роблять з житнього, пшеничного або іншого борошна, яєць, молока і сиру). Селяни суворо дотримуються постів, тоді вони заправляють свою їжу олією з конопель, ріпи або льону, а заможніші мають солону або в'ялену рибу, багато хто з них їздить по рибу на Дон, купуючи для себе або на продаж.

Горох, бобові, кукурудза, цибуля, часник, огірки, свіжі чи солоні, залежно від пори року, також становлять їх харчування. Звичайно хліба та інших продуктів є в достатку й доброї якості у Київському та Васильківському повітах, особливо в урожайні роки; за винятком сіл, де ґрунт піщаний та неродючий, чи коли не вродять зернові та картопля; у Радомишльському повіті, де ґрунт піщаний, загалом заболочений і мало родючий, особливо коли трапляється велика посуха чи тривалі дощі, які затоплюють значні площі, хліба й інших продуктів мало, вони посередньої або поганої якості, тому саме там найбільше страждають від голоду. У товариствах Чорнобильське та Шепелицьке і частково Максимовицьке й Шершнівське харчів набагато менше, вони менш поживні, ніж в інших місцях; якщо не вродить картопля, яка є основним компонентом харчування, то мешканці живуть у великих злиднях.

Років десять тому, коли деякі з цих сіл ще не належали до казни, був великий голод, як розповідали, траплялося, що люди харчувалися мохом і лишайниками, збираючи їх на болотах і стовбурах дерев у лісі, змішуючи з бруньками липи і вільхи, а також гречаними і житніми висівками та ріжками цих зернових та роблячи щось на зразок хліба. Це спричинило хвороби, які призводили до жертв або невиліковних недуг, а від вживання ріжків багато хто став епілептиком.

Фруктових дерев майже немає, хіба що у кількох товариствах Київського та Васильківського повітів, та й то небагато, тобто не помічено, щоб вживання фруктів впливало на здоров'я селян. Вони здебільшого споживають лише плоди диких груш, і хоча останні можуть викликати нестравність шлунку, особливо якщо недозрілі і вжиті у надмірній кількості, я не чув, щоб вони зумовили якісь захворювання.

Скрізь у лісах ростуть гриби, їх особливо багато у Радомишльському повіті, де селяни збирають їх у великій кількості; там вони викликають і найбільше отруєнь, коли через необізнаність вживаються отруйні.

Взагалі продукти, які споживають селяни, рідко бувають зіпсованими, хіба що іноді у вологу погоду під час жнив або коли на житі виростають ріжки. Як ми вже казали, ці нарости, змішані з борошном для випікання хліба, спричинюють важке захворювання – ерготизм (злий корч), що іноді призводить до гангрені нижніх кінцівок; люди, які перенесли цю хворобу, часто стають епілептиками, про що свідчить кількість їх у цих місцях. Іноді трапляється так, що просо (*Panicum miliaceum*) не випололи, а росте воно

разом з блекотою (*Hyoscyamus niger*). Отруйне насіння цієї рослини неможливо повністю відділити від проса, отож каша з нього викликає справжнє отруєння, яке супроводжується втратою свідомості, конвульсіями та нервовими випадками, які мають серйозні наслідки.

Вода у Київському та Васильківському повітах майже скрізь чудова, дніпровська вода здорова. Колодязна рідко буває солоною і рідко містить шкідливі для здоров'я домішки, у таких випадках селяни її не п'ють; а от у Радомишльському повіті вода, так само і колодязна, болотиста, особливо під час суші; тому подекуди спричинює пронос і пропасницю. Вона часто буває шкідливою і для тварин. Однак трапляються місця, де вода проточна і здорова, а іноді й залізиста.

За винятком води у краї немає інших напоїв, хіба що горілка, пиво та іноді мед, якого селяни майже не п'ють через високу ціну, а останні два напої часто бувають поганої якості й кислі. Квас ніде не вживається, а якби привчити селян, особливо там, де вода недоброякісна, готувати його, можна було б уберегти мешканців від багатьох захворювань. Селяни п'ють багато горілки, особливо на свято, у неділю, на весіллях, на хрестинах і похоронах. Тут можна зустріти п'яних, особливо у корчмах; щоправда, пияцтво значно зменшилось після вжиття відповідних заходів. Проте пияцтво часто стає причиною запальних хвороб і апоплексій.

ПРО СЕЛЯНСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Майже всі селяни Київської губернії – хлібороби, лише після завершення польових робіт значна їх частина займається іншими видами праці, деякі віддають перевагу лише певному ремеслу.

Праця, пов'язана з культурою обробітку землі, а також те, що хлібороби змушені щодня перебувати на ланах, переносити негоду й величезну спеку влітку, оберігають їх від хвороб, які спричиняє сидяче життя ремісників, та таких, що характерні для ряду професій, пов'язаних із шкідливим для здоров'я виробництвом. Завдяки їхнім щоденним заняттям у них легше відбувається травлення, а також харчування, а закінчивши працю і повернувшись у свої будівлі, вони відновлюють свої сили у мирному і спокійному сні. Таке активне, природне для людини, життя зміцнює систему м'язів й одночасно впливає на моральний стан, оскільки фізична праця звільняє розум від переживань; думають вони небагато, їм невідомі пристрасті, такі шкідливі для збереження здоров'я, чим клопочуться бездіяльні класи. Їхні бажання обмежуються лише надією на добрий врожай та на збереження плодів своєї праці. Звичайно, вони не дуже вразливі, втрата тих, з ким вони зв'язані родинними або дружніми зв'язками, вражає їх ненадовго; горе їх теж не буває тривалим. Оскільки

вони не знають успіхів, тому вони позбавлені й переживань, що з цього випливають, і вони мало співчують нещастю інших. Отож, довго зрошуючи землю своїм потом, їм вдається дожити до глибокої старості.

Вони дуже прив'язані до землі, де народилися, з розмов з ними можна дійти висновку, що вони ніколи не покинуть свого села, щоб жити у кращому кліматі; часто можна бачити, як ті, кого призвали до війська для захисту імперії, пройшовши всю Європу і здобувши почесну пенсію за свою довгу службу, через двадцять років⁵³, вкриті почесними шрамами, з багатьма орденами за мужність повертаються на спочинок під батьківську стріху.

Землеробство, як відомо⁵⁴, складається з оранки землі плугом або скопування лопатою, потім її удобренні, засіванні насінням, а далі у косінні сіна, збиранні зернових та інших плодів, їх заготовлі і, нарешті, у вирощуванні худоби. Ці процеси скрізь однакові, вони йдуть один за одним і постійно чергуються. Хоча можна помітити й різницю⁵⁵ між заможними хліборобами на родючих землях Київського чи Васильківського повітів та бідними землеробами багатьох товариств у Радомишльському повіті. Перші переважно високі, міцні, атлетично збудовані, вони без зусиль керують плугом, запряженим трьома-чотирма парами міцних волів, відповідно одягаються, споживають досить здорової і поживної їжі, п'ють добру воду і мають достатньо горілки, другі ж, навпаки, майже всі невисокі на зріст, переважно худі, миршаві, в'ялі або хирляві, не потребують для праці більше однієї пари худих волів або нещасних коней, щоб провести борозну у сипучих пісках, безплідних та невдячних; вони дуже погано вдягаються, недостатньо харчуються, п'ють зіпсовану й болотисту воду, здебільшого надто бідні, щоб поліпшити такий стан невеликою кількістю горілки. Таким чином, не залишаючи меж Київської губернії, можна спостерігати величезну різницю серед її жителів, можна навіть подумати, що йдеться про жителів місцевостей з різним кліматом.

Хоча багато захворювань хліборобам невідомі, оскільки вони загалом живуть у сприятливих для здоров'я умовах, однак надмірне споживання горілки⁵⁶, яке іноді спостерігається, особливо у неділю і на свята, на ярмарках, весіллях та похоронах, стає причиною багатьох запальних хвороб, апоплексій, водянок, щоправда, в останні роки пияцтво трохи зменшилось⁵⁷. Та все ж жителі не можуть уникнути ендемічних хвороб, таких як перемижна пропасниця та інші, які є заразними, хоча вони виникають не так часто на цих землях; або ж як ковтун⁵⁸ у Радомишльському повіті; нарешті, і від таких недуг, які спричиняються впливом палючого сонця у жнива та виникають від подразнення слизових оболонок легень, шлунку, кишок, від ревматизму, який є наслідком негоди весною або восени.

У селах зустрічаємо теслярів, пильщиків, каретників або колісників, ковалів, столярів, кравців, ткачів, чинбарів, шевців, гончарів, рибалок⁵⁹. У Димерському, Рожівському, Варовицькому й Максимовицькому товариствах є селяни, які виробляють дьоготь, смолу й вугілля з соснових і березових дерев, ріжуть дошки, виготовляють бруси для кораблів і клепки для бочок, але найчастіше працюють по сусідству в панських маєтках. Інші ж займаються бджільництвом у бортях, видовбаних у основи стовбурах у лісі, є й такі, що виробляють залізо й скло.

Частина заможних селян, які мають волів і коней, перевозять збіжжя чи товари⁶⁰ для торгівлі на довші чи коротші відстані або перевозять вантажі на замовлення влади. Є досить багато сіл, звідки щороку їде декілька чоловік у Крим по сіль або на Дон по рибу, які продають, повернувшись у рідні місця.

Ті, що займаються городництвом, вивозять на ярмарки у Київ та в інші міста вирощені овочі: картоплю, капусту, буряки, огірки, цибулю, часник, моркву, ріпу, салати тощо. Ті, хто мешкає на березі Дніпра та Прип'яті, перевозять водним шляхом, що йде з Могильова на Київ, Кременчук, Катеринослав, Миколаїв та Херсон, ліс, дьоготь, камінь та інші товари.

Багато хто з селян та селянок, особливо Радомишльського повіту, вирушають щороку влітку на сінокіс і на жнива в інші місця Київської та Херсонської губерній; повернувшись восени, вони йдуть працювати на цукрові чи паперові фабрики або ж у сусідні містечка в пошуках праці, маючи при цьому найвигідніші заробітки.

Ремесло теслярів, пильщиків, каретників, колісників та тих, хто працює з деревом у лісі, виробляючи дьоготь, смолу й вугілля, зовсім нешкідливе для здоров'я; а ті, хто працює шевцями, кравцями, ткачами, веде сидяче життя, постійно перебувачи у незручному положенні, часто мають інфаркт печінки, тому у них завжди жовтуватий колір шкіри.

Ковалі, слюсарі, гончарі, склодуви, ливарники змушені працювати біля сліпучого вогню, постійно при високій температурі біля розпеченого горна, у них почервонілі очі, які гнояться, з набряклими повіками, стомлені й ослаблені яскравістю вогню, розжареного заліза, скла та вугілля, що плавиться у горні. Коли ковалі кують розпечене залізо, від нього іноді відлітають палючі іскорки, які потрапляють на кон'юктиву, пошкоджують цю тендітну частину ока, внаслідок чого дехто навіть сліпне. Завжди худі й бліді, вони постійно відчувають спрагу, серед них нерідко зустрічаються й п'яниці. У них часто є простуда, плеврит та ревматизм, бо через сильну спеку виходять на холод. Інколи трапляється, що у них, як і в ремісників, змушених виконувати роботу стоячи, ноги набрякають, і на них з'являються виразки.

Гончарі завжди працюють у низинних та вологих місцях серед глини,

яку місяць, вони хворіють найчастіше переміжною лихоманкою, лімфатичними недугами та водянками; а коли для розфарбовування своїх виробів вони використовують окиси свинцю, які необхідно розтерти, перш ніж покривати ними посуд, у них трапляються металеві кольки. Щоб уникнути цього захворювання, вони повинні мати взуття й одяг, який би їх надійно захищав від вологи, та затуляти дихальні шляхи полотниною під час праці з свинцевими препаратами.

Мешканці деяких товариств Радомишльського повіту, які залазять на верхівки найвищих сосен у лісах, щоб встановити там вулики або зібрати мед, хоча й роблять це напрочуд спритно й вправно з допомогою багатьох мотузок, сплєтених здебільшого зі шкіри, і вміють утримуватись на значній висоті, іноді все ж падають, розбиваються на смерть або дуже калічаються, та це трапляється рідко завдяки набутим навичкам⁶¹. З мельниками на вітряках, а особливо на водяних млинах, трапляються жахливі випадки, причиною яких надто часто є довгий і широкий одяг або кожух, які можуть зачепитися за колеса механізмів, вони втягуються невідворотно під колеса, внаслідок чого гинуть від страшних ударів та складних переломів. Отож, потрібно, щоб вони негайно почали носити короткий одяг і вузькі штани, як це звичайно роблять мельники у зарубіжних країнах. Така проста обачливість запобігла б багатьом нещастям.

Паромники, лоцмани і рибалки, перебуваючи постійно у вогкості, тримаючи майже завжди ноги у воді, наражаються на згадані вище недуги, зумовлені вологістю; їм підходять такі самі гігієнічні засоби, якими користуються моряки. Ці люди живуть у важких умовах. Вони постійно зазнають впливу негоди, мінливостей погоди, часто мокнуть під дощем, не маючи, як і на кораблях, можливостей від нього сховатись; часто перевтомлюються; якщо водойма неглибока або коли неможливо плавати з вітрилами, вони змушені просушатися на своєму судні за допомогою весел або гака. Окрім того, вони повинні відзначатись великою відвагою, щоб витримувати таку важку працю і одночасно протистояти постійним небезпекам; бо як і в морі, їм слід боятися і бурі й загибелі. Звідси й виходить, що займатися цими ремеслами треба було б тільки людям міцної статури, які, зокрема, вміють плавати, бо немає року, аби хтось не загинув у хвилях. А щоб запобігти захворюванням, слід вживати якісну їжу, помірно вживати горілки; тим більше, що пияцтво часто буває причиною нещастя серед них: більшість тих, хто тоне, перебуває у стані сп'яніння. Для них характерні такі хвороби, як переміжна пропасниця, діарея, дизентерія, ревматизм і цинга. Вони здебільшого могли б їх уникнути, користуючись зазначеними вище засобами, одягом, що протистоїть вологості, як-от шкіряні плащі та змазані дьогтем чоботи, що не пропускають води, та міняючи білизну, як тільки вона намокне.

Чинбарів, що вичиняють шкіри, через сморід цих шкір і через те, що з них ще не вийшла під час вимочування у дубовій корі основна отрута, слід виводити за межі села у зв'язку з загрозою міазмів та блювотним запахом, що долинає з цих фабрик. Досить часто трапляється так, що ремісники стають жертвами лихоманки, яка називається гнильною, злякисних наливів, сибірської виразки, і щоб їм уберегтися від них, необхідно, наскільки це можливо, дотримуватися чистоти, працювати на відкритому повітрі, належно харчуватися, помірно вживати щоденно горілку.

ПРО ВПЛИВ ЗВИЧАЇВ ТА ОБРЯДІВ НА ХВОРОБИ

З першого погляду видається, що звичаї й обряди мало впливають на здоров'я жителів, однак ті, які зумовлені кліматом, вкрай потрібні й навіть необхідні, щоб уберегтися від захворювань. Бо якщо в одній місцевості звикли носити теплий одяг, а в іншій кліматичні умови вимагають одягатися легко, то, потрапивши у холодні краї, можна наразитися на хворобу, що виникає внаслідок негоди.

Що ж до звичаїв та обрядів, зумовлених релігійними настановами, то можна помітити, що численні, характерні для нашої віри вимоги зумовлені кліматом, який відрізняється від нашого; так, церковних постів важче дотримуватись у північних краях, аніж у тих, що стали колискою християнства; адже теплий клімат не потребує такої ситної їжі, там вона скоріше рослинного, аніж тваринного походження, в той час як клімат півночі потребує продуктів, що поновлювали б сили, таких як м'ясо, смалець, зігріваючі напої, особливо для людей, які виконують важкі види праці, що вимагають значного фізичного напруження. Однак у цих місцевостях уже з давніх часів звикли відмовляти собі у такій їжі, суворо дотримуючись постів по кілька разів на рік, хоча й непомітно, щоб це відчутно впливало на здорових людей; але дивує те, що, так ретельно дотримуючись постів, селяни часто напиваються під час посту. Доказом, що утримання від їжі тваринного походження впродовж кількох тижнів нешкідливе для міцних людей, є те, що весь час, доки триває піст, зовсім нема хворих, та як тільки перестають поститися, багато хто хворіє, бо після тривалого обмеження вони їдять надміру. Існує звичай приносити у церкву на Великдень величезну кількість смажених підсвинків, ковбас із свинини, варених яєць тощо, які можна їсти лише після того, як їх посвятають, і можна бачити, як швидко селяни повертаються з цими стравами додому, настільки їм не терпиться розговоритися. Тоді вони їдять

надміру, п'ють забагато горілки і це впродовж усього свята⁶². Внаслідок цього багато хто страждає від нестравлення, проносу, шлункових розладів, нерідко у літніх людей трапляються апоплексичні удари.

Суворо дотримання посту, як уже зазначалося, не справляє помітного впливу на здоров'я міцних людей, але негативно впливає на слабких людей, хворих, одужуючих, вагітних жінок або таких, що годують немовлят, та дітей; але лікарі, під час посту доглядаючи за хворими, які потребують харчування, що відновлює сили, ніяк не можуть примусити їх їсти продукти тваринного походження. Такі самі труднощі виникають і з хворими дітьми, яким батьки не дозволяють припиняти піст; вагітні жінки, особливо в останні тижні вагітності, коли вони мають таку велику потребу у поживному харчуванні, страждають від цього так, як і істоти, яких вони носять у собі; те саме і з жінками, які годують дітей, бо їх молоко стає тим гіршим, чим грубіша їжа. І що ж у результаті всіх цих страждань? При такому харчуванні немає можливостей відновити сили в ослаблених хворих, у тих, хто видужує, припиняється ріст у дітей, ті, що мають лімфатичні захворювання, стають золотушними, рахітичними⁶³, одутлими, хворіють на водянку, матері народжують слабких дітей, схильних до всяких хвороб, зрештою, смертність тут більша, ніж в інших країнах.

Проте релігія, настанови якої терпимі щодо християн, не потребує таких жертв, і священники милостиво дозволяють вживати скоромну їжу хворим і ослабленим людям, але їх авторитет не може подолати ці забобони; я чув, як хворі говорили, що вони воліють краще смерті, аніж порушити свою віру вживанням молока або масла під час посту.

Мені здається, що було б доречним згадати про сільських священників, з огляду на їхній вплив на моральність селян, бо вони можуть багато зробити, щоб їх просвітити й поліпшити їх побут. Ніхто не спілкується ближче із мешканцями села, ніж священник. Він знає кожного, його сан веде його у сім'ї, без нього не можуть обійтися ні при народженні, ні при смерті. Він відає найбільш урочистими подіями у житті, він постійно спілкується з людиною від її народження до самої смерті.

Священик дає перший знак християнства новонародженому, він освячує подружжя, а щоб вони збагнули, що у своєму союзі повинні йти по шляху закону Божого, веде їх, поєднавши руки у святій ході, довкола аналоя. Нарешті, священник приносить вмираючому останні слова втіхи в останню годину, він супроводжує жалобну процесію на місце спочинку, звертаючись до неба з належними молитвами, а для полегшення страждань рідних і друзів, які проводжають покійника до його останнього притулку, він щоразу, як зупиняється поховальна процесія, читає Святе письмо.

Повернувшись у своє скромне помешкання, священник завжди повинен бути напоготові йти туди, де потребують його допомоги, його двері повинні залишатися відчиненими у будь-яку пору дня і ночі, його палиця завжди має бути під рукою, а лампа готовою, щоб її засвітити. Для нього не існує ні відстані, ні пори року, ні дощу, ні снігу, він повинен вирушати не гаючись і йти туди, куди його кличуть; отож, він заслуговує на титул “отче”, з яким до нього звертається кожен житель; тим більше, що він, як добрий пастор, втішає свою паству, співчуває її нещастям, вчить її витримувати житейські скорботи з допомогою віри Христової, проповідником якої він є. Він не потребує красномовства, йому досить розгорнути книгу і читати. Кожна фраза з Євангелія, яке просвітило світ, наставляє на любов до людей і їх покращання, а тим, у кого сприйняття розвинуто слабо і які не розуміють його слів, досить спостерігати за християнськими чеснотами, приклад яких подає священник.

Але обов'язки священника та виконання його функцій не закінчуються на порозі церкви; як тільки закінчуються його духовні обов'язки, постає вже інше завдання. Він повинен слідкувати за поведінкою жителів, серед яких він звичайно один грамотний й освічений, лише він може дати їм якісь настанови; часто даючи їм поради, він змушений користуватися їхньою мовою, так, щоб настанови відповідали розвитку цих простих людей. До його обов'язків належить мирити ворогуючих, встановлювати мир у сім'ях, своїми порадами він може пригасити непорозуміння й ненависть, що часом призводять до злочину.

Нарешті, в селах, де є школи, вони завжди перебувають під опікою священників, а дехто навіть присвячує себе навчанню; я з приємністю бачив, як багато хто досягає у цьому успіхів. Знання учнів і учениць досить часто дивовижні, хоча вони ще й діти, я мав нагоду спостерігати це на іспитах. Окрім того, було б бажано, щоб до цих завдань долучено було й уміння надавати медичну допомогу хворим, життя яких часто буває у небезпеці і до яких його кличуть, особливо у віддалених від міст селах, де немає лікарів.

Відповідно треба було б, щоб він мав гігієнічні і медичні навички, оскільки його щодня кличуть до хворих, недуга яких здебільшого полишається на природний її розвиток, тоді як корисні поради та деякі прості ліки могли б сприяти одужанню або принаймні полегшенню стану хворих.

Священник нерідко міг би запобігти епідеміям та зменшити поширення зарази порадами з гігієни. Наприклад, скільком би дітям було збережено життя, коли б він зміг переконати матерів не годувати дітей довше, ніж належить. Скільком нещастям можна було б завадити, якби вдалось пояснити селянам, щоб вони не вірили різного роду шарлатанам, яким вони іноді довіряють сліпо, які замість того, щоб вилікувати, тільки

ускладнюють їх стан; а також показати цим простим людям, що абсурдно вірити у чудодійну силу слів (шептань), якими майже у кожному селі старі жінки начебто лікують хворих. Так буває і з так званими чарами, яким селяни часто приписують свої хвороби.

Та найбільше проти пияцтва, від якого деградує людина, яке пригнічує її, призводить до злигоднів його й родину, руйнує здоров'я, а часто веде до могили, саме проти цієї вади, повторюю, на яку не вплинули жодні намагання уряду, священники повинні спрямувати свої засоби переконання, які їм підказує той нелад і нещастя, що з цього випливають, або принаймні свій авторитет, щоб перешкодити, особливо молодим людям, набувати цю згубну звичку. Адже селяни напиваються саме на церковних святах, на хрестинах, весіллях і навіть на похоронах; священники повинні показати їм, що це суперечить вірі, коли пияцтвом споганюють урочисті дні.

Проте, на жаль, іноді зустрічаєш священників, особливо там, де вони знаходяться далеко від церковної влади, які самі віддаються цьому гріху, то яке ж вони мають право проповідувати тверезість? Та найгірше те, що їх приклад стає заразливим, бо помітно, що у селах, де священник випиває, зустрічається більше п'яниць, багато хто з цих священників вимагає непомірної плати навіть у найбідніших селян.

РІВЕНЬ СМЕРТНОСТІ

Наявність даних про кількість людей обох статей, що померли серед населення певної місцевості протягом більш-менш тривалого часу є, безсумнівно, справою дуже важливою й необхідною, оскільки це допомагає висвітлити засоби збереження роду людського і дізнатися про тривалість життя людей різних станів; а щоб цього домогтися і дати точні відомості, існує багато перешкод. Так, серед усіх таблиць смертності, складених в Європі, велика частина не точна, особливо якщо вони охоплюють багато років, адже скільки людей народжуються в одній місцевості, виїждять звідти і помирають деінде, скільки солдатів ніколи більше не повертаються на батьківщину! Скільки чужоземців залишається у цих місцях, коли епідемії або катастрофи спустошують край протягом одного чи кількох років, і з'являються знову лише через чверть століття, а то й більше. То чи можна вдовольнитися такими підрахунками?

Великі труднощі, яких немає у містах, пов'язані також і з тим, що дізнатися про рівень смертності хворих серед селян Київської та інших округ важко внаслідок того, що лікарів дуже мало, відстані дуже значні, щоб можна було говорити про своєчасну допомогу багатьом хворим, отож вмирають ті, кого ще можна було б врятувати вмінням, хто став жертвами випадку або мав недуги, природа яких так і залишилась таємницею.

З іншого боку, коли викликають лікаря, то він здебільшого приходить занадто пізно, щоб його поради могли принести користь, особливо у складних випадках; і навіть тоді, коли він спостерігає за хворим від початку хвороби, у нього часто немає засобів, щоб забезпечити лікування, яке привело б до одужання; бо, крім того, його накази не виконуються точно простими людьми, завжди забобонними, що неможливо подолати. Вони не в змозі змінити атмосферу вузького і тісного помешкання. А коли хворих направляють до шпиталю, найчастіше досить віддаленого, то ця поїздка не є безпечною, особливо взимку та в негоду. Так що я неодноразово бачив, що до лікарні привозили покійників замість хворих.

Смертність у цьому краю, як і в багатьох інших країнах, більша серед дітей, проте кількість дітей, що вмирають, не слід обчислювати разом з дорослими, оскільки, якщо припустити, що селяни знаходяться у тих чи інших обставинах або займаються промислами, які викликають хвороби або зменшують тривалість життя, то це ще більш справедливо щодо дітей. Їхньому життю, особливо у селах, і загрожує багато хвороб через невігластво матерів, брак материнського догляду, задовге годування груддю, вживання їжі, непридатної для їхнього віку, перебування протягом зими у тісних, вогких хатинах, із спертим повітрям, звички виносити, не закутавши, ці тендітні істоти на холод з теплого приміщення, втому жінок під час польових робіт, куди вони беруть немовлят, де вони споживають погане молоко й переносять всі атмосферні перепади, різні випадки, до яких можна віднести задушення дітей матерями у сні, що трапляється не так і рідко, особливо коли ті п'яні; смертоносні епідемії, які лютують серед них, коли лише проти віспи є засіб протидії.

Після такого переліку причин смертності серед дітей можна уявити, скільки ж їх вмирає у перші роки життя. Показово, що кількість хлопчиків, особливо мертвонароджених, більша за дівчаток. Отже, складно порівнювати смертність населення одного краю зі смертністю іншого з більш або менш сприятливими для здоров'я умовами, важко мати точну оцінку, бо іноді епідемія лютує в одному товаристві, обминаючи сусіднє, і навпаки.

Із сказаного випливає, що смертоносні епідемії, такі як холера, численні хвороби й інші негаразди викликають величезну смертність серед дітей, внаслідок цього, незважаючи на значну плодовитість жінок, кількість тих, хто виростає, невелика. Зрештою, мої досліді і спостереження охоплюють лише кілька років, не маючи змоги дістати точні відомості, я міг одержати лише приблизні дані. Отже, думаю, смертність цього краю набагато вища за ту, що подає Санкт-Петербург: 100 дітей із 170; я схильний вважати, що у Київському повіті їх вмирає щонайменше 100 на 165. А якщо говорити про загальну смертність серед дорослих, то

вона, на мій погляд, становить 1 на 27-28 чол. Та, незважаючи на таку високу смертність, з переданих мені документів видно, що за 24 роки населення Київської губернії майже подвоїлось.

Серед жінок смертність дещо менша порівняно із чоловіками. Майже у кожному селі є досить багато старих людей віком 70, 80 і 90 років, хоча я не бачив столітніх мешканців серед чоловіків і жінок.

ЕПІДЕМІЧНІ ТА ЗАРАЗНІ ЗАХВОРЮВАННЯ

*Грип*⁶⁴

У селах грип з'являється рідко під час епідемії у краї; він з'являється весною і восени при частих переходах від тепла до холоду і після туманів. Іноді ним хворіють діти, підлітки, жінки, але міцні чоловіки хворіють дуже рідко, в той час як у містах ця недуга вражає людей набагато частіше і має більше жертв, аніж у селах.

*Кашлюк*⁶⁵ (*Pertussis*)

Кашлюк, як відомо, є хворобою дітей, він рідко зустрічається після досягнення статевої зрілості, він менше поширений у селах, аніж у містах. Одужання досить складне, навіть якщо лікування почали вчасно. Лікування ще більш ускладнене в селах внаслідок того, що рідко коли допомога надається на початку захворювання і матері не виконують точно поради лікаря та з інших причин. Звідси випливає, що смертність значно вища у селах, ніж у містах. Схоже, що кашлюк є заразним, бо водночас хворіють усі діти у сім'ї, що дає підставу вважати, що на них подіяла одна і та сама причина водночас, хоча дехто з дітей і не хворіє. Як правило, ця хвороба трапляється лише один раз у житті.

*Круп*⁶⁶ (*Croup*)

Круп, який спостерігається у сільських дітей, завжди спричиняється холодною і вологою погодою. Частіше він спостерігається весною й восени, ніж взимку, влітку його не помічали. Можна припустити, що ця хвороба виникає через вплив специфічного епідемічного складу повітря, бо часто трапляється так, що проходить кілька років без цього захворювання, в той час як коливання температури звичайні для тих пір року. До того ж круп буває рідше у сільських дітей, ніж у міських дітей, можливо, тому що перші звиклі до перепадів температури, бо вони завжди ходять босі, часто маючи на собі лише сорочину, хоча саме це часто може бути причиною

захворювання. Однак круп частіше призводить до смерті сільських, ніж міських дітей, внаслідок того, що батьки приділяють їм мало уваги, та через відсутність в селах негайної допомоги, без якої неможливо врятувати хворих; щоправда, загальний рівень смертності серед міських дітей значно вищий, оскільки більше дітей вмирає від інших хвороб.

Отже, круп, як і названі вище захворювання, завжди зумовлений раптовими коливаннями температури і не виявляється щороку, а атмосферні зміни відбуваються кожного року. Як же пояснити те, що ці хвороби з'являються у певні періоди, потім зникають на більший чи менший час? Це питання вирішити нелегко, слід згадати, що вони виникають, як уже зазначалось, через стан повітря.

Останнім часом за допомогою ендометричних засобів прагнули довести існування таємничого газу з сильним запахом, який назвали озоном⁶⁷, він виділяється на точках електропровідників, а також на латунних проводах гальванічних батарейок, окислює й подразнює слизову оболонку органів дихання. Вважають, що цей газ існує у вільному стані в атмосфері в періоди холоду і гроз. Його вважають причиною катаральних епідемій та крупу. Отже, можна сподіватися, що нові дослідження й подальші спостереження допоможуть встановити приховану причину специфічного епідемічного стану повітря, який у певні роки проявляється на значному терені краю, поступово проходить по ньому і начебто рухається в якомусь напрямку.

***Kip (Morbilli), скарлатина (Scarlatina),
вісна (Variola Vera), фальшива вісна (Variola Falsa)***

Кір, скарлатина, віспа і фальшива віспа⁶⁸ часто бувають у дітей і рідко у дорослих, вони завжди заразні і неможливо встановити інші причини. Взагалі висипи починають з'являтися взимку і тривають до літнього сонцестояння.

Кір буває частіше, ніж скарлатина. Ці захворювання дають більше жертв у селі, ніж у місті через відсутність належного догляду за хворими дітьми: їх виносять на холод, поять холодними напоями, через необізнаність або недбалість. Ті, що перехворіли на цю недугу, звичайно позбавляються її на все життя.

Відомо, що щепленням запобігають віспи, проте помічено, що у тих, хто мав щеплення, під час епідемій віспи з'являється висип, який приймають звичайно за віспу. Його називають фальшивою віспою, але він доброякісний і не залишає наслідків, не є небезпечним бодай тоді, коли дітей не виставляють на холод та нема ускладнень з іншими хворобами. Іноді висипи не з'являються кілька років підряд.

Запальна лихоманка⁶⁹

Запальна лихоманка поширена передусім влітку, вона вражає селян, зокрема у спеку та під час польових робіт, особливо тих, що полюбляють горілку. Вона звичайно стає небезпечною лише тоді, коли невчасно зроблено кровопускання, або у зв'язку з ускладненнями, викликаними іншими хворобами, зокрема тифом, який трапляється дуже рідко.

***Пронос і кривавий пронос⁷⁰
(Diarrhoea, Dysenteria)***

Пронос і кривавий пронос найчастіше спричиняє вживання недоброякісних продуктів, вони рідко зустрічаються у Київській окрузі. Хоча дизентерія іноді буває заразною, проте не мав нагоди це помітити.

***Азіатська холера⁷¹
(Cholera Asiaticus)***

Вперше холера з'явилась у Київській окрузі 1830 року, а потім у 1848 та 1853 роках. Ця епідемічна хвороба призвела до багатьох жертв у двох останніх випадках, але менше, ніж під час першої появи; а були села, в яких вона не виявлялася.

***Плеврит, пневмонія⁷²
(Pleuritis, Pneumonia)***

Плеврит і пневмонія досить поширені весною і восени, в холодну погоду, вони бувають смертельними або переходять у сухоти за відсутністю належного вчасного лікування, коли кровопусканням знехтували або зробили його запізно. Ці хвороби частіше бувають у містах, ніж у селах, завдяки пристосуванню селян до зміни клімату.

Ревматизм⁷³ (Rheumatismus)

Ревматизм зустрічається рідше у холодних краях, ніж там, де клімат помірний, у селах, ніж у містах. Літні люди більш схильні до хвороби за молодих, а ревматиків менше серед мешканців дерев'яних будинків порівняно з мешканцями кам'яниць.

Сифіліс⁷⁴

У Київській окрузі сифіліс спостерігається рідко, він майже завжди передається заїжджими людьми або солдатами.

**Водобоязнь (Сказ)⁷⁵
(Hydrophobia)**

Водобоязнь найчастіше зустрічається у місцевостях, які межують з лісами, в період великих холодів та спеки, але я не чув, щоб про неї говорили. Одування покусаних скаженими псами та вовками наступає дуже рідко, бо допомога не завжди є вчасною, а також тому, що, коли хвороба проявляється, то не знають жодного засобу лікування, а засоби, які вихваляють шарлатани, що намагаютьсявилікувати сказ, не дають нічого, його можна попередити, лише своєчасно припікши рани розпеченим залізом.

**ПРИЧИНИ ЕПІДЕМІЧНИХ
ТА ЗАРАЗНИХ ХВОРОБ⁷⁶**

Грип, кашлюк, круп спричиняються атмосферними змінами, перебігом від тепла до холоду, підвищеною вологістю, особливо весною чи восени і особливим станом повітря.

Причини, які зумовлюють кір, скарлатину, віспу, фальшиву віспу, невідомі.

Лихоманку спричиняє перевтома, зупинка природного кровотоку, нехтування штучним кровопусканням, спека, волога погода, непродірявані приміщення, тривале перебування на сонці, а також пияцтво.

Діарея і дизентерія виникають внаслідок споживання недоброякісних продуктів.

Причинами плевриту, пневмонії та ревматизму є дія холоду на тіло, перехід з тепла до холоду, вживання холодного та з льодом пиття в спітнілому стані та після важкої праці.

Сифіліс і сказ виникають внаслідок передачі особливої речовини, або вірусу.

Причини захворювання епідемічною холерою невідомі, її зумовлюють такі чинники, як перебування у вогкості і холоді, брак належного одягу, вживання недоброякісних продуктів, погано вироблених і недостатньо випечених хліб, кисле молоко, солоні або зіпсовані риба, яка викликає спрагу, надмірне споживання незрілих овочів, таких як капуста, боби, горіх, дині, кавуни, огірки тощо. Вживання великої кількості води, особливо холодної, болотної або стоячої, погане або переброджене пиво і, нарешті, пияцтво.

ПРО НАРОДНУ МЕДИЦИНУ

Опис засобів лікування селянами своїх хвороб є нелегким завданням, оскільки чоловік або жінка, які займаються лікуванням, роблять це завжди приховано, таємно. Вони ховаються від тих, хто займає вище від них становище, а особливо від лікарів, боячись переслідування, а хворі, які або одужали, або й ні, також беруть таємницю, як і їхні родини. До того ж селяни взагалі з відразою ставляться до вчених і тому часто приховують свої хвороби. Жінки особливо соромляться показувати їм свої недуги, від яких страждають, найчастіше вони відмовляються або не наважуються відповідати на їх розпитування, коли йдеться про захворювання, відомості про які здаються їм непристойними, ще з більшим небажанням вони дозволяють робити необхідне обстеження. Зрештою, хворі воліють приймати поради і ліки тих людей, які належать до одного з ними класу і які їм ближчі. Вони більше довіряють їм; часто вони вважають, що лікарі надто освічені, щоб могли принижувати себе, обстежуючи недуги, які ті вважають ганебними.

Як відомо, багато хвороб проходять самі по собі, без лікування, природа сама може їх побороти, іноді ж, хоча й з деякими ускладненнями, їм вдається з великими труднощами та без допомоги перемогти важкі захворювання, але часто буває й так, що хворі стають жертвою своїх марних намагань або невдалого лікування, яке перешкодило одужанню. Як незнання є матір'ю помилок, так і способи лікування, які застосовують літні жінки і неосвічені селяни, не дають жодного результату або здебільшого протипоказані, тим більше, що ці люди не думають і не можуть зрозуміти, якої шкоди вони завдали, якої невдачі вони зазнали. Вони не вважають це наслідком вживання шкідливих, недоречних ліків, ніколи не змінюють своїх методів, а смерть, причиною якої вони є, приписують фаталізму, бо у них побутує приказка: той, хто повинен умерти, не може уникнути своєї долі.

І все ж зауважимо, що іноді невігластву простих людей ми завдячуємо знаннями про дорогі ліки, такі як хіна⁷⁷, іпекакуана⁷⁸, сасапарель⁷⁹ тощо, якщо пригадати, що саме хутірському слугі ми завдячуємо першим спостереженням про захисні властивості коров'ячої віспи, що привело розсудливого медика Дженнера⁸⁰ до безсмертного відкриття; як бачимо, за таких обставин випадок відіграє більшу роль, ніж наука. Але такі рідкісні випадки трапляються лише час від часу, а в цих краях медицина не може скористатися жодним із засобів народного лікування.

Селяни цього краю, як уже зазначалося, сліпо вірять у замовляння, так зване шептання, старих жінок, які пошепки промовляють над хворим магичні слова. Вони вірять також у силу безглузких, без жодних

властивостей ліків. Ці жінки дають усім хворим відвари із трав, зібраних без розбору, обов'язково напередодні свята Преображення Господнього, коли рослини висохли і здерев'яніли. Розглядаючи їх, я помітив верхівки таких трав, як *Hypericum perforatum*, *Centaurea cyanus*, *Scabiosa arvensis* та інших рослин, що не мають жодних лікувальних властивостей. Тобто такі засоби призводять до втрати дорогого часу особливо тоді, коли хвороба потребує негайного втручання. Але народна медицина не завжди така нешкідлива. Зустрічаються шарлатани, які використовують сильні ліки без міри, не знаючи ні їхньої дії, ні шкідливих властивостей; іноді вони роблять і операції, вправляють переломи кісток варварськими способами⁸¹, внаслідок чого пацієнти стають каліками. Вони даремно мучать сильним розтягненням тих, хто має вивихи; вони не вміють вправляти грижі, роблять марні спроби утримати їх; дуже прикро спостерігати іноді більш або менш великі грижі, які ніколи не були вправлені і ні в кого не виникало думки підтримувати їх бандажем⁸². Така сама ситуація і з випаданням матки у жінок. У таких випадках одразу ж необхідно застосовувати бандажі або пессарії⁸³.

Не можна обійти мовчанням і те, що серед сільських повитух є багато таких, чиє невміння призводить до смерті матерів і дітей під час пологів або після них. Якби природа не хотіла, щоб пологи у селянок були переважно не дуже важкими і майже природними, то кількість жертв була б значно більшою через недосвідченість цих повитух, особливо там, де пологи проходять з ускладненнями, які може подолати лише наука. Баби-повитухи⁸⁴ не бережуть пацієнтів від холоду, вони не радять їм обов'язково відпочивати і дозволяють породіллям завчасно вставати з ліжка, споживати недоброякісну їжу або дають пити гаряче і, нарешті, дають шкідливі для їхнього стану ліки. Щоб якось запобігти таким випадкам, визначено дівчат, яких навчають приймати пологи, потім направляють у села, де вони, безперечно, сприятимуть зменшенню смертних випадків.

Донедавна шарлатани об'їжджали казенні села, це були переважно літні жінки, зрідка євреї, відставні солдати або прості селяни, які називали себе татарами. Вони давали дуже сильні ліки, особливо ртутні препарати, як-от *Hydrargyrum dichloratum* у значних дозах або *Hydrargyrum sulfuratum*⁸⁵, який застосовують для обкурювання, кидаючи його на палаюче вугілля, над яким стоїть роздягнений хворий, органи дихання якого не захищені і якому загрожує удушення. Ці ртутні препарати вони завжди застосовують ніби для лікування сифілісу, який насправді часто буває лише цингою, але попередньо вони вимагають велику суму грошей від пацієнтів. Наслідки такого лікування відомі: з'являється сильне слиновиділення, але й тоді не припиняється застосування ртутної солі

або обкурювання. Наслідком отруєння ртуттю стає сильний жар, який поширюється на ротову порожнину й органи ковтання, на горлі виникають ранки, які розвиваються дуже швидко, стають відразливими, гангренозними, викликають карієс і випадання зубів; стає неможливо ковтати, зрештою настає смерть. Ті, що виживають, залишаються спотвореними жахливими шрамами, навіть втрачають ніс. На щастя, таких захворювань не буває більше у державних маєтностях завдяки нагляду за шарлатанами.

Кровопускання⁸⁶, коли воно доцільне, виліковує багато недуг, однак практикувалося раніше цими шарлатанами і фельдшерами без потреби або було надмірним. Створювалося враження, що вони не зароблять свою плату, якщо крові виллється зовсім небагато, тому нікому в цьому не відмовляли. Однак відомо, що часте кровопускання буває корисним багатьом кремезним селянам, звиклим до щорічної втрати крові, чим не можна безкарно нехтувати. А наскільки воно шкідливе для ослаблених людей, матерів-годувальниць, немічних людей тощо. Тепер фельдшерам та іншим особам суворо заборонено пускати кров без дозволу лікаря, хіба що у надзвичайних випадках; ведеться також нагляд, щоб запобігти хворобам, які можуть виникнути внаслідок невігластва, поєданого із зухвалістю та користоловством, виганяючи шарлатанів із сіл, що належать до державних маєтностей, у яких, зрештою, їх завжди було менше, аніж деінде; бо, незважаючи на зусилля уряду, вони плодяться всюди, а найчастіше у столицях, де вони вміють уникати пильності поліції.

ПРО МІСЦЕВІ МЕДИЧНІ ЗАСОБИ У КИЇВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ХВОРОБ ЗА ВІДСУТНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

Якби лікувальні властивості розмаїтого рослинного світу, такого багатого, зокрема, у Київській губернії, були добре відомі і якби приступили до їх вивчення й докладного дослідження, то поза сумнівом, виявилось би багато рослин, здатних замінити екзотичні медикаменти, які скрізь вважаються необхідними для лікування. Але до цього часу небагато лікарів у місцях свого проживання займаються вивченням рослин, які могли б дати такі самі результати, що й ліки, привезені з великими витратами з далеких країн. І все ж треба сподіватись, що колись будуть виявлені, принаймні серед більшої частини рослинного царства нашої імперії, медичні засоби, здатні успішно замінити ті, які отримуємо з-за кордону, що підтверджується рядом несподіваних відкриттів. Хто б міг передбачити роки 40 тому, що відома всім рослина, яка росте по всій Європі,

забезпечить нас цукром⁸⁷, який отримуємо з Америки, і що деякі рослини нашої півкулі дадуть нам індиго⁸⁸, подібне до того, яке одержуємо з Індії.

Схоже, що зростання цін на ліки, особливо тепер, вимагатиме таких відкриттів і звільнення від зарубіжної комерційної кабали; нинішні надмірні ціни на ліки ускладнюють лікарську практику, коли доводиться виписувати ліки підвищеної вартості бідним пацієнтам.

І, нарешті, за багатьох обставин можна користуватися речовинами, які є під рукою й доступні навіть мешканцям найбідніших хуторів, які зовсім забувають, що з них можна одержати корисні засоби для лікування і полегшення недуг, особливо тоді, коли аптека знаходиться далеко або потрібне негайне втручання. Чи повинен у таких випадках лікар залишатися пасивним і спокійним спостерігачем за небезпекою? Не шукати засобів допомоги, так начебто без аптекаря не можна й сподіватись на порятунок? Тим часом майже у кожному помешканні, майже скрізь є багато речовин, які залишають поза увагою, служать їжею або необхідні для господарства, які при потребі можуть стати ефективними ліками, а подекуди врятувати життя, особливо тоді, коли будь-яка затримка може стати фатальною.

РЕЧОВИНИ, ЯКІ ЗНАХОДЯТЬСЯ МАЙЖЕ У КОЖНОМУ СІЛЬСЬКОМУ ПОМЕШКАННІ І СЛУЖАТЬ ЇЖЕЮ АБО НЕОБХІДНІ У ГОСПОДАРСТВІ, А З ПОТРЕБИ МОЖУТЬ СТАТИ ЛІКАМИ

Майже скрізь у селян у селах є хліб, борошно, кисле тісто, ячмінь, овес, насіння льону і конопель, гарбузи, мак, гірчиця, боби, олія з льону і конопель, капуста, буряки, морква, огірки, шавель, молоко, сироватка, масло, яйця, бджоли, мед, віск, квас, пиво, оцет, горілка, медуха, чорний і червоний перець, кухонна сіль, селітра, квасці, залізний купорос, мідний купорос, крейда, глина, вугілля, сажа, смола, дьоготь тощо. Будь-яка з цих речовин може слугувати за ліки.

Хліб

З підсмаженого і намоченого хліба можна швидко приготувати напій, придатний при багатьох захворюваннях, його називають хлібною водою. Хлібний м'якуш служить для виготовлення пом'якшувальних припарок.

Борошно

З пшеничного борошна й води роблять кашку, яку варять, помішуючи, до потрібної густоти, до неї додають трохи свіжого масла, солі за смаком

і свіжий яечний жовток. Така каша є грудним і поживним продуктом, корисним при одужанні.

Кисле тісто

Змішавши ложечку насіння гірчиці з достатньою кількістю тіста, роблять гірчичник, який стає активним наливним пластирем, якщо до нього додати зубець часнику і одну-дві щіпки товченого коріння хрону, який має ту перевагу перед шпанськими мушками⁸⁹, що не діє на сечовивідні шляхи.

Ячмінь і овес

Відвар⁹⁰ з ячменю і вівса, підсолодженого медом і підкисленого оцтом – приемний охолоджуючий напій для тих, кого лихоманить.

Насіння льону

Легкий настій льону – це грудний і пом'якшувальний напій, корисний при простудах, захворюваннях грудної клітки та сечовивідних шляхів.

Насіння конопель, гарбуза і маку

Емульсії з цього масляного насіння корисні при простудних грудних захворюваннях та враженні сечовивідних шляхів.

Насіння гірчиці

Окрім того, що його використовують зовні для гірчичників, насіння гірчиці є ефективним антицинготним засобом: приймати 1-2 ложечки 2-3 рази на день, пити треба з невеликою кількістю води.

Боби (Віція фаба)

Відвар з бобів – 2-4 унції⁹¹ на 1-2 фунта⁹² води – добрий сечогінний засіб, що допомігвилікувати кількох людей, які страждали від водянки.

Конопляна, ляна і макова олія

Свіжа олія може застосовуватися зовнішньо як пом'якшувальний засіб, з неї виготовляють мазь від опіків та для інших ран, змішуючи три

частини олії з однією частиною розтопленого воску і невеликою кількістю води. Свіжа лляна олія, вживана маленькими ложечками кілька разів на день, дуже корисна при кровохарканні.

Капуста, буряки, огірки, щавель

Ці овочі протицинготні. Селяни вживають їх постійно як їжу; помічено, що в ті роки, коли їх бракує, з'являються цинготні захворювання.

Морква

Морква – протицинготна. Свіжий сік цього кореня є протиглисным засобом, його з успіхом використовують (1-2 ложечки) при лікуванні дітей, у яких є глисти. Накладена на гнійні рани м'якість моркви очищає їх і сприяє заживленню.

Молоко і сироватка

Корисні іноді при сухотах, виснажливій лихоманці, кровохарканні та при цинзі.

Масло

Свіже несолоне масло діє при грудних хворобах; зовні його вживають як пом'якшувальну мазь та для клістирів.

Яйця

Яйця – грудний і поживний засіб. Їх дають їсти трохи привареними хворим на сухоти і тим, хто одужує. Альбумін, або яечний білок часто виліковує пронос і навіть кривавий пронос. Збиті у пляшці води 4-6 білків зупиняють пронос при холері.

Бджоли

6-10 висушених і розтовчених бджіл або їх настій додають до половини або цілої унції окропу й одержують сечогінний засіб.

Мед

Мед є чудовим грудним засобом, яким підсолоджують пиття. Змішуючи мед з борошном, роблять пластир, який сприяє визріванню нариву.

Віск

З жовтого воску роблять таблетки по три грани⁹³ і дають з добрим результатом по 2-6 штук при дизентерії 3-4 рази на день.

Квас

Хоча серед селян Київської губернії квас не дуже поширений, він є освіжаючим і корисним напоєм при підвищеній температурі.

Пиво

Пиво є тонізуючим і освіжаючим засобом, якщо воно не зіпсоване і не кисле. У казенних селах його вживають не скрізь. Влітку важко знайти пиво, яке можна було б пити. Цей напій придатний при багатьох захворюваннях, зокрема цинготних, а також одужуючим, за умови, що воно якісне.

Медуха

Медуха⁹⁴ зустрічається тільки в деяких селах, де селяни тримають бджіл; її готують тільки на деякі річні свята і майже не зберігають. Це – тонізуючий і освіжаючий напій.

Перець червоний і чорний

Обидва придатні для лікування пропасниці. Чорний перець вживається у дозі 10-20 гранів, 2-3 рази під час апірексії⁹⁵, а товчений червоний перець – по 2-4 грани тоді ж.

Кухонна сіль

У медичних паризьких журналах зазначалося, що кухонна сіль є чудовим протизапальним засобом, у дозі 1-3 драхми⁹⁶, розчинених у 3-4 унціях води, вона також може замінити сульфат хіні (Chinini sulfas), але це не було підтверджено дослідями.

Селітра (Kalium nitricum)

Ця сіль, як відомо, є охолоджувальним та сильним сечогінним засобом, у дозі від 5 до 20 гранів у 8 унціях рідини.

Квасці (*Aluminii et Kalii sulfas*)⁹⁷

Це в'язучий і стягуючий засіб. Інколи його з успіхом використовують при хронічних діареях та наприкінці дизентерії, при хронічних кровотечах, вживається від 1 до 10 гранів на один раз.

**Залізний купорос (сірчаноокисле залізо)
(*Ferrum sulfuricum oxydulatum*)**

Ця сіль є в'язучим, тонізуючим, протиглислим та протизапальним засобом, її приписують по 2-5 грани при пропасниці під час апірексії, двічі-тричі повторюючи дозу.

Мідний купорос (*Cupri sulfas*)

Ця сіль є блювотним засобом, якому іноді віддають перевагу перед блювотним каменем⁹⁸. Її приписують у дозі від 1/3 до 2 гранів. З успіхом використовують при крупі у дітей.

Крейда (*Calcium carbonicum*)

Товчену крейду від 10 гранів до 2 драхм, розбавлену в м'ятному настої, п'ють кілька разів на день; це добрий засіб при діареях, дизентерії, а також холері.

Вапно (*Calcium oxydatum*)

Вапняну воду, яку одержують, розчиняючи одну частину вапна у чотирьох частинах води і фільтруючи через промокальний папір, дають по 3-4 унції при ревматизмі, діареї та дизентерії. Як зовнішній засіб застосовують як примочки на рани, виразки, з неї роблять також мазь від опіків, змішуючи з лляною олією.

Вугілля

Товчене вугілля іноді з успіхом використовують при закінченні діареї і дизентерій. Воно дає добрі результати при аменореях⁹⁹ по 0,5-1 унції, розбавленій у достатній кількості води. Вугілля є сильним антисептиком¹⁰⁰, ним посипають рани, що погано загоюються, воно їх очищає й загоює.

**Сажа з коминів,
яку зють блискучою**

Виблискуюча сажа, яку знаходять у коминах, застосовується як заміник бобрової струмини (*Castoreum*)¹⁰¹. З неї роблять настоянку, беручи одну унцію сажі на 6 унцій спирту, приймають по 40-60 крапель у достатній кількості рідини двічі-тричі на день.

Смола

З неї роблять пластирі, які прикладають до грудей при грудних хворобах та на болючі місця при ревматизмі.

Дьоготь

У цих місцях його вживають як зовнішні ліки проти корости, лишайів та парші. З нього готують дьогтьову воду, змішуючи одну частину з 4-6 частинами води, потім фільтрують через промокальний папір. Дьоготь з успіхом використовується при цинзі, ревматизмі, по 2-3 склянки на день.

Далі я розповім про лікарські рослини, які ростуть у Київській губернії, та про застосування їх при хворобах. Вони будуть класифіковані за властивостями.

**МЕДИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ
МІСЦЕВИХ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН
У КИЇВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ****ПРОНОСНІ ЗАСОБИ*****Переступень (Bryonia dioica)***

Його коріння має проносні й блювотні якості, вживається потовченим у дозі 10-20 гранів при водянці і гастритній переміжній лихоманці.

Бузина чорна (Sambucus nigra)

Свіжа зелена кора використовується у відварі як проносне у дозі від 2 драхм до однієї унції на 6 унцій води.

Бузина трав'яниста
(*Sambucus ebulus*)

Її коріння, що має проносні та блювотні і особливо сечогінні властивості, з успіхом застосовували при водянках. Його давали в настої у дозі від 1-2 драхм на фунт окропу, а свіжий сік – у дозі 0,5-1 унція. Її квіти, збуджувальні і потогінні, з певним успіхом вживали при ревматичних недугах у дозі від 2 драхм до однієї унції.

Свіжі достиглі ягоди проносні, вживають по 1 унції за один раз.

**ГРКІ, В'ЯЖУЧІ, ТОНІЗУЮЧІ
Й ПРОТИЗАПАЛЬНІ ЗАСОБИ**

Полин
(*Artemisia absinthium*)

Ця тонізуюча, шлункова, протиглисна й протизапальна рослина, вживається по 1 унції на фунт окропу по кілька чашок на день при атонії¹⁰² шлунка й кишок.

Цикорій
(*Cichorium intybus*)

Його коріння з успіхом вживали по 1 унції на 8 унцій відвару при цинзі і жовтусі.

Золототисячник
(*Centaureum minus*)

Вживається при пропасниці, водянкових та астенічних недугах¹⁰³. Приписують у настої у дозі 2-3 драхми й більше на 4 унції окропу.

Підмаренник
(*Gallium verum*)

Цю рослину дуже хвалять як засіб проти золотухи, вживається з успіхом у настої 2 унції на 2 фунти окропу, або як сік – від 2 до 3 унцій на прийом.

Авран лікарський
(*Gratiola officinalis*)

Ця проносна блювотна рослина, що вживається у відварі – 20-30 гранів на півфунта води, який давали по ложечці кожні дві години. Її

застосування дає добрі наслідки при водянці, асциті¹⁰⁴ і анасарці¹⁰⁵. Цю рослину вживають у товченому вигляді від 5 до 10 гранів.

Жостір проносний (чорноязідник)
(*Rhamnus cathartica*)

Достиглі свіжі або сушені ягоди є проносним засобом, вживаються по 20-30 штук, а також по 0,5-1 унції їхнього соку.

БЛЮВОТНІ ЗАСОБИ

Копитняк
(*Asarum europaeum*)

Коріння його замінює іпекакуану (*Serphaëlis ipescacuanha* Rich.), воно блювотне. Його вживають у вигляді порошку від 9 до 18 гранів, а товчене листя – від 5 до 10 гранів.

Фіалка
(*Viola odorata*)

Коріння – блювотний засіб, воно також є замінником іпекакуани, його дають у порошок по 0,5-1 драхмі.

Дивосил (оман високий)
(*Inula helenium*)

Корінь дивосилу – відхаркувальний, протиглисний засіб. Його з успіхом вживають при кашлі та астенічних недугах грудної клітки, а також при астмі з мокротою, у вигляді порошку – від 5 до 10 гранів, змішаних з медом, кілька разів на день.

З товченого кореня й жиру готують також мазь для лікування корости.

Гравілат міський (гребник)
(*Geum urbanum*)

Його корінь замінює хіну. З успіхом застосовували при переміжній лихоманці та тифі, діарей та дизентерії. Приписують у порошок – від 20 до 60 гранів кілька разів на день, або настій однієї унції на півфунта окропу, необхідно приймати по півчашки кожні дві-три години.

Цмин пісковий
(*Helichrysum arenarium*)

Квіти цієї рослини є заміником хіни, їх застосовують з великим успіхом при лікуванні пропасниці, у відварі 2-3 унції на один фунт води, слід пити по одній чашці кожні 2-3 години при апірексії.

Кульбаба
(*Leontodon taraxacum*)

Коріння гірке, його вживають у відварі при пропасницях і водянці по 2-3 унції на 3 фунти води.

Горіх волоський
(*Juglans regia*)

Зелена шкарлупа волоських горіхів та листя є в'яжучим, протиглишним, протизолотушним і протисифілітичним засобом. Відвар з листя – 0,5-1 унція на 9 унцій води – приймають 2-3 рази на день, особливо при золотусі.

Сосна
(*Pinus sylvestris*)

Друга кора сосни є заміником хіни. Її вживали при пропасницях, у відварі 2-3 унції на 3 фунти води, приймали по чашці кожні 2-3 години при апірексії. Нею користувалися і як тонізуючим засобом також при астеничних хворобах. Соснові бруньки вживаються також у відварі з пивом при цинзі.

Бобівник трилистий
(*Menyanthes trifoliata*)

Це стимулююча, в'яжуча, протизапальна рослина, іноді її з успіхом застосовували при пропасницях у настої по одній унції на фунт окропу і по одній чашці через кожні 2-3 години під час апірексії.

Калган
(*Potentilla erecta*)

Коріння має в'яжучу, тонізуючу і протизапальну дію, його з успіхом вживали при дизентерії та хронічній діареї, а також при пропасниці. Приймають у відварі по 1-2 унції на фунт води.

В'яз
(*Ulmus laevis* Pall)

Кора цього дерева є тонізуючим і в'яжучим засобом, іноді її з успіхом вживали при діареї та хронічній дизентерії. Приймають у відварі по 0,5-1 унції на фунт води, пити чашками.

Гірчак зміїний
(*Polygonum bistorta*)

Коріння є заміником хіни, інколи його з успіхом вживали при пропасницях. Дають у вигляді порошку по 1-2 унції під час апірексії, приймають від 40 до 60 гранів кожні дві-три години.

Терен
(*Prunus spinosa*)

Тернова кора є в'яжучим протизапальним засобом, вона є заміником хіни, іноді її з успіхом вживають при пропасниці. Брали у порошок 1-2 унції під час апірексії, вживаючи по 40-60 гранів кожні 2-3 години.

Верба
(*Salix caprea*)

Кора верби – в'яжучий і протизапальний засіб. Вона іноді з успіхом вживалася при пропасниці. Прописують у відварі по 3-4 унції на фунт води, для приймання кожні 2-3 години під час апірексії по півчашки або чашці.

**СТИМУЛЮЮЧІ, АРОМАТИЧНІ,
СПАЗМОЛІТИЧНІ ЗАСОБИ**

Дягель
(*Angelica archangelica*)

Коріння із стимулюючими, потогінними й ароматичними властивостями, його настій приписують при астеничних захворюваннях, черевному тифі та хронічних катарах по 0,5 унції на фунт окропу.

Ленеха звичайна (аїр)
(*Acorus calamus*)

Коріння є стимулюючим, протигнильним, тонізуючим і ароматичним засобом. Вживають при астеничних недугах, цинзі, черевному тифі, атонії

органів травлення. П'ють настій по 2-3 драхми на 3-4 унції окропу по півчашки.

Крін
(*Anethum graveolens*)

Насіння цієї рослини є вітрогінним, відхаркувальним та молокогінним засобом, його вживали при астмі, простудному і мокротному кашлі, він сприяє утворенню молока при годуванні немовлят. Вживають по 2 драхми на 6 унцій окропу, п'ють чашками.

Лаванда
(*Lavanda spica*)

Це ароматична й стимулююча рослина, вживають настій при афонії (втраті голосу) та паралічі, дозою 1-2 драхми на фунт окропу, п'ють чашками.

Ромашка
(*Matricaria chamomilla*)

Її квіти мають стимулюючу, потогінну та спазмолітичну дію, приймають у настої по 2-3 драхми.

Меліса
(*Melissa officinalis*)

Це стимулююча, потогінна і спазмолітична рослина. Її вживають у настої дозою 2-3 драхми.

М'ята перцева, м'ята блошина, м'ята кучерява
(*Mentha piperita, Mentha pulegium, Mentha crispa*)

Ці три рослини стимулюючі і спазмолітичні, вони зупиняють блювання і діарею. Приймають настій, перцева м'ята вживається найчастіше.

Материнка
(*Origanum vulgare*)

Суцвіття цієї рослини діють заспокійливо на нерви, мають стимулюючу і розсмоктувальну дію. Настій її вживається при астмі й кашлі. Вона вважається ефективним засобом, що викликає менструації, дозою 2-3 драхми на фунт окропу; часто вживають для влаштування ароматизованої купелі.

Шавлія
(*Salvia officinalis*)

Шавлія – це легкостимулюючий і збуджуючий засіб, зменшує нічне пітіння при астеничних хворобах, настій п'ють як чай.

Валеріана
(*Valeriana officinalis*)

Корінь є стимулюючим засобом, він збуджує нервову систему. Це тонізуючий, глистогінний і протизапальний засіб. Його найчастіше вживають при тифозних лихоманках та пропасниці, а також при епілепсії. Приймають у вигляді порошку дозою від половини до 2 драгм та в настої по 0,5 унції на фунт окропу, п'ють чашками.

Чебрець повзучий
(*Thymus serpyllum*)

Ця ароматична рослина, як правило, використовується для ванн, що заспокоюють нервову систему.

ПОМ'ЯКШУВАЛЬНІ ЗАСОБИ

Алтей лікарський
(*Althaea officinalis*)

Корінь є пом'якшувальним, грудним засобом; вживають у вигляді відвару при кашлі, сухотах, кровохарканні, гонорей, діарей і дизентерії, дозою 2 унції на фунт води.

Мальва лісова
(*Malva sylvestris*)

Ця рослина використовується за відсутності першої і має такі самі властивості.

Живокіст
(*Symphytum officinalis*)

Корінь вживається при хронічних простудних недугах, діареях, дизентерії, гонорей. Приписують відвар дозою 1-2 унції на 3 фунти води, пити чашками.

Луна
(*Tilia europaea*)

Настій квіток є легким спазмолітичним засобом. Це прийнятний для хворих напій. Друга липова кора дуже пом'якшувальна, її з успіхом вживають при хронічних катарах, кашлі, діареї та гонорей.

Ведмеже вухо (коров'як)
(*Verbascum thapsus*)

Настій квітів є засобом для лікування грудних хвороб; застосовують для послаблення кашлю, при легеневому катарі та сухотах.

НАРКОТИЧНІ ЗАСОБИ

Дурман
(*Datura stramonium*)

Листки цієї отруйної рослини з успіхом вживаються при астмі. Курячи люльку з цими листками, хворий спочатку викурює 1-2 люльки на день, потім поступово збільшує кількість до шести. Із 2 драхм насіння дурману і 9 драхм спирту готують настоянку, вживаючи по 4-6 крапель при невралгіях.

Хміль
(*Humulus lupulus*)

Шишечки цієї рослини замінюють опіум; їх вживають у вигляді порошку в дозі 2-3 грані, з них готують настоянку – з 1 унції товчених шишечок та півфунта спирту, вживаючи від 30 до 60 крапель.

Блекота
(*Hyoscyamus niger*)

Ця рослина є замінником опіуму. Приписують товчене листя у дозі від одного до 10 і 20 гранів, з них готують настоянку – з однієї унції сушених листків та 8 унцій спирту, вживаючи від 20 до 60 крапель.

ПРОХОЛОДЖУЮЧІ ЗАСОБИ

Журавлина, брусниця
(*Oxycoccus palustris Pers., Rhodococcum vitis-idaea*)

Свіжі ягоди обох рослин поновлюють сили, протицинготні та антисептичні; приписують сік – по 2 унції для окислення 1 фунту рідини.

Чорниці
(*Vaccinium myrtillus*)

Ягоди кислі й в'яжучі, їх вживають при діареї й дизентерії. З двох унцій ягід та одного фунта води готують відвар.

ПОТОГІННІ ЗАСОБИ

Бузина
(*Sambucus nigra*)

Квіти – потогінний засіб, вживають у настої при захворюваннях на кір, скарлатину і рожу, дозою від 2 драхм до 0,5 унції на півфунта окропу.

РОЗСМОКТУВАЛЬНІ ЗАСОБИ

Паслін
(*Solanum dulcamara*)

Стебла цієї рослини застосовують при захворюваннях шкіри, парші, лишаях, золотусі, а також при сифілісі, дозою 0,5–1 унція на 3 фунти відвару, доведеного до двох фунтів, пити протягом дня.

Чистотіл
(*Chelidonium majus*)

Свіжий сік цієї рослини з успіхом вживали при золотусі й цинзі, по 20-30 крапель, а згущений сік пили по 6-10 гранів. Чистотіл хвалять також як засіб при захворюваннях сифілісом.

ПРОТИГЛИСНІ ЗАСОБИ**Часник**
(*Allium sativum*)

1-2 драхми часнику, увареного у 3 унціях молока, є добрим протиглисним засобом для дітей. Ці ж ліки вводяться і в клізмах.

Морква
(*Daucus carota*)

Сік моркви є також протиглисним засобом, який дають маленьким дітям, його вживають по 1-2 маленькій ложці.

Папороть чоловіча
(*Dryopteris filix mas (L) Schott*)

Коріння є протиглисним засобом, його приписують у порошку, особливо проти солітера¹⁰⁶, по 2-3 драхми на прийом.

Пижмо
(*Tanacetum vulgare*)

Її зерна замінює насіння сантоніну¹⁰⁷, *Artemisia Cina Berg.*, їх приписують у вигляді порошку дозою від 15-20 гранів до половини драхми.

**ЛІКУВАННЯ ХВОРОБ
МІСЦЕВИМИ ЗАСОБАМИ КРАЮ****Лихоманка переміжна**
(*Febris intermittens*)

Серед випробуваних мною місцевих протизапальних засобів багато з них виявилися вдалими в одних і безрезультатними в інших випадках. Зрештою, частіше або рідше бувають рецидиви, як це трапляється навіть при пропасниці, що лікувалась хіною чи хініном, особливо внаслідок недотримання режиму чи вживання непотрібних у даному випадку проносних.

Трьох із шести хворих на лихоманку вилікували порошком з однакових частин кореня *Geum urbanum* (гравілату міського), листя *Artemisia absinthium* (полину), суцвіть *Centaureum minus* (золототисячнику)

або коренів *Potentilla erecta* (калгану), листя *Menyanthes trifoliata* (бобівнику) або *Helichrysum aeneum* (цмину) по 1-2 унції. Чотирьох чоловік із шести хворих на лихоманку вилікували товченою другою корою сосни (*Pinus sylvestris*) чи в'яза (*Ulmus laevis Pall*) або верби (*Salix caprea*) і терну (*Prunus spinosa*), дозою від 2-3 драхм до однієї унції їхньої кори. П'ять чоловік з семи вилікувалися зернами звичайного перцю – від 30 до 70 і 80 (зернин) на прийом. Я домігся подібного результату завдяки використанню товченого червоного перцю (*Capricum annum*), даючи від 2 до 12 гранів. Таких самих наслідків було досягнуто і при застосуванні залізного або мідного купоросу, доза – від 2 до 5 гранів кожні дві, три або чотири години під час апірексії, рецидивів не було.

Ліки давалися завжди у період апірексії і одразу після припинення приступу. Перші дози були частішими, а проміжки між останніми були дедалі більшими, залежно від тривалості апірексії.

Золотуха
(*Scrofulosis*)

Я спостерігав позитивну дію соку чистотілу (*Chelidonium majus*), який давали золотушним дітям по 30-60 крапель, а дорослим цей же згущений сік – від 20 гранів до 0,5 драхми; кореня дивосилу (*Inula helenium*), який давали від 2 до 6 гранів у порошку, разом з настоями інших гірких рослин, а також декілька чашок відвару з листя горіха (*Juglans regia*) або потовчених і смажених жолудів чи настій підмаренника (*Gallium verum*). Часто з успіхом вживали холодні й парові ванни, до яких вдавалися влітку.

Захворювання очей
(*Ophthalmia*)

Захворювання очей, особливо у період загострення запального процесу, вимагало сильного кровопускання у міцних людей, а також проносного. Спочатку застосовувалися пом'якшувальні примочки, потім краплі для очей з мідного купоросу (*Cupri sulfas*). Нарешті на потилицю прикладали нарізні пластирі. Кволим особам або дітям замість кровопускання ставили п'явки¹⁰⁸.

Кашлюк
(*Pertussis*)

У дітей сангвінічного темпераменту¹⁰⁹ лікування починають із загального або місцевого кровопускання, хоча останнє є доцільнішим. Ставлять п'явки або кровососні банки на скроні, за вухами, на груді або

на шийні вени. Кількість п'явок або банок визначається віком або фізичною витривалістю хворих, тоді кашлюк буває не таким тривалим, як завжди, і лікування скорочується; а якщо у дітей трапляється носова кровотеча, то після неї настає швидке одужання. В усіх випадках необхідне пом'якшувальне пиття, часто буває корисним блювотне, яке пропонується одразу після кровопускання кілька днів підряд, як і гірчичники під пахвами.

Круп (Croup)

Лікування крупу може бути ефективним лише при появі ознак хвороби, бо якщо не вжити заходів проти крупу при перших ознаках, неминуче настає смерть, крім випадків, коли він виявляється у легких формах. Йдеться про запобіжні засоби, або такі, що перешкоджають утворенню плівкоподібного нальоту, який, закупорюючи повітряні шляхи, утруднює дихання. Є всього два засоби домогтися цього, це кровопускання та блювотне. Загальне кровопускання практикується щодо міцних дітей, старших за чотири роки, на руці або на ногах; ставлять також п'явки на передній частині шиї. Лікування малолітніх дітей обмежується лише п'явками. Якщо кровотечі не зупиняють розвиток хвороби, то одразу ж викликають блювоту за допомогою мідного купоросу, по 1/6 грана для дітей від півроку до року; по чверть грана дво-трирічним дітям, третину грана – 4-5 річним дітям та по одному грану – дітям 6-7 років. Одразу ж після дії блювотного на передню частину шиї, там, де ставили п'явки, накладають нарівний пластир. Для щоденного пиття приписують настій бузинового цвіту (*Sambucus nigra*), квіти ведмежого вуха (*Verbascum thapsus*) або липи (*Tilia europaea*).

У другому періоді часто доводиться знову вдаватися до блювотного і поновлювати нарівні пластирі; рекомендується парити ноги у розчині, який подразнює, його готують з гірчиці, солі або оцту, застосовують і зігрівальні купелі, в яких дитину тримають близько години, а потім переносять у теплу постіль. Упродовж усієї хвороби приписують суворий режим, дають легкі й ріденькі страви: вівсяну та ячмінну каші або кашу з картопляного борошна.

Вісна, скарлатина, фальшива вісна, кір (*Variola vera, scarlatina, variola falsa, morbilli*)

При висипних захворюваннях звичайно рекомендується лише вичікувальне лікування, щоб не завадити природному розвитку недуги;

приписують тепле пом'якшувальне та потогінне пиття, з застосуванням відвару проскурняку (алтеї), настою насіння льону або бузинового цвіту. Якщо дитина може витримати, то рекомендують дієту або ж дозволяють споживати лише легкі страви, такі як ячмінна або вівсяна каші. На перший або на другий день хвороби, особливо при болях у горлі, часто довкола шиї та на груді ставлять п'явки. Часто застосовують пом'якшувальне полоскання, дітей наказують тримати у теплі впродовж усієї хвороби та декілька тижнів після неї, адже саме тому, що селяни дають пити дітям холодне та виводять їх на холод, так багато їх гине внаслідок цих висипних хвороб.

Запальна лихоманка

Запальні лихоманки потребують з самого початку кровопускання – ланцетом¹¹⁰ або п'явками. Якщо є ускладнення зі шлунком, дають блювотне, якщо є запори, дають проносне. Приписують дієту і дають пити пом'якшувальні і кислі напої. Цих засобів звичайно достатньо для одужання, якщо немає ускладнень, викликаних іншими захворюваннями.

Пронос (*Diarrhoea*)

У перші дні проносу приписують пом'якшувальне пиття, клізми і слизисті або наркотичні припарки на живіт, теплі ванни при сильних болях. Дієта необхідна постійна, іноді вдаються до кровопускання і п'явок на живіт, особливо при сильному подразненні й при тривалих болях; коли ж запалення трохи заспокоєно, часто з успіхом застосовують одну-дві ложечки товченої крейди (*Calcium carbonicum*), розчиненої у настій м'яти, щоб пронос не перейшов у хронічну недугу, її п'ють через одну-дві години, доки не настане поліпшення, дозволяють споживати деякі ріденькі страви, такі як каші з пшеничного борошна, до яких додають ячний жовток. Пізніше приписують настої гірких трав – золототисячнику і відвару калгану (*Potentilla erecta*), потім поживнішу їжу і, нарешті, невелику кількість гіркої горілки.

Кривавий пронос (*Dysenteria*)

Дизентерія вимагає майже завжди місцевих або загальних кровопускань на самому початку хвороби. До них доцільніше вдаватися, коли хворі молоді й сильні; залежно від сухої, теплої чи холодної погоди

кровопускання роблять згідно з витривалістю, силою та віком хворих. Іноді їх доводиться повторювати, але в міру. П'явки, поставлені на живіт, завжди дають добрий ефект. Щоразу приписують дієту і назване вище пиття, яке повинно бути теплим. Після кровопускання іноді застосовують відвар із декількох маківок (*Paraver somniferum*) та теплу ванну, особливо при сильних болях та безсонні, або кладуть на живіт теплі пом'якшувальні припарки і намагаються вберегти хворого від простуди. Під кінець хвороби вживають так само, як описувалося вище, крейду (*Calcium carbonicum*) та в'яжучі засоби, такі як відвар з коренів калгану (*Potentilla erecta*) або кори в'язу (*Ulmus laevis* Pall). Після цього дозволяють легку, таку як і при проносі, їжу, пиття, трохи згодом горілку, щоб відновити сили.

Плеврит і пневмонія ***(Pleuritis, Pneumonia)***

При цих двох захворюваннях кровопускання є безперечно ефективним засобом, його практикують негайно, повторюючи кілька разів, доки не полегшиться дихання і не зменшиться наповненість пульсу. Іноді досить одного кровопускання, особливо у літніх людей, воно найбільш придатне для людей міцних, від 40 до 50 років, сангвінічного темпераменту або для тих, що звикли пити горілку; молодим або ослабленим хворим ставлять здебільшого п'явки.

Потім приписують пом'якшувальне пиття: відвар проскурняку (*Althaea officinalis*), настій насіння льону, квітів ведмежого вуха (*Verbascum thapsus*), відвар цибулі й моркви, підсолоджений медом. У деяких випадках вживаються нарівні пластирі.

Ревматизм ***(Rheumatismus)***

Лікування ревматизму, яким може бути вражена одна або кілька частин тіла, є різним залежно від того, яка форма хвороби – гостра чи хронічна. Гостра стадія ревматизму у людей молодих і міцних вимагає одного-двох кровопускань у перший день його прояву, часто доводиться пускати кров і наступного дня. Найчастіше цей метод дає позитивний результат, але якщо кров пустили занадто пізно, то такого ефекту не буде. Проте не слід вдаватися надто часто до сильних кровопускань. Потім вживають розріджувальне й пом'якшувальне пиття, зокрема сироватку і відвар коренів проскурняку (алтеї), бо потогінні засоби загалом шкідливі, оскільки здебільшого наявне сильне природне потовиділення, що не

принносить полегшення. Якщо ці засоби не дали позитивних наслідків, або якщо їх застосували занадто пізно, або вік, темперамент чи інші обставини не дозволили кровопускання, доводиться застосовувати легкі проносні засоби через кожні два дні. В усіх випадках необхідна дієта, особливо на початку захворювання, а надалі їжа повинна бути легкоотравною та у малій кількості.

При лікуванні хронічного ревматизму іноді доводиться пускати кров або ставити п'явки чи кровососні банки, якщо хворий молодий і повнокровний. Добрий результат часто дають локальні кровопускання. Жінкам їх слід робити на нижніх кінцівках, навіть під час менструації; але для літніх та ослаблених людей кровопускання недоцільне. Тоді обмежуються потогінним засобом – настоєм бузинового цвіту, паровими ваннами, пізніше – в'яжучими засобами. У подібних випадках я з успіхом використовував відвари соснової кори (*Pinus sylvestris*) по 0,5-1 і навіть 2 унції на фунт води 4 рази на день.

Ерготизм ***(Ergotismus)***

Лікування ерготизму вимагає кровопускання або застосування п'явок при появі ознак захворювання, накладання компресів з настоєм м'яти перцевої (*Mentha piperita*), м'яти блошиної (*Mentha pulegium*) або лепехи (*Asogus salamus*) на болючі місця. Часто необхідні блювотні, а також проносні засоби. Потім приписують відвар соснової кори (*Pinus sylvestris*). Кору я даю у відварі від 2-3 драхм до 0,5-2 унцій на 0,5-1 фунт води, хворий повинен випити це за чотири рази протягом дня. Одночасно приписують пити настій м'яти або валеріани (*Valeriana officinalis*) по кілька чашок на день, а поблизу затерплх кінцівок ставлять нарівні пластирі. Примочки з відвару соснової кори, розведеного з камфорною горілкою, придатні, коли виникає загроза гангрени кінцівок, хоча при появі її ознак необхідна ампутація.

Сифіліс

Неможливо вилікувати сифіліс, покладаючись лише на природу і протизапальні засоби. Залежно від обставин необхідні загальні або локальні кровопускання. Перш за все слід оберегти хворих від холоду й вогкості, а згодом запропонувати і зовнішні ртутні препарати. Їх не може замінити жоден місцевий засіб. Натирають *Unguentum Suboxydi hydrargyri* внутрішній бік ніг, стегон, іноді й рук. Розчин *Hydrargyrum dichloratum* по 3 грани у шести унціях алкоголю, який дають по 1-2 драхми на півчашки

молока вранці й увечері, є найпоширенішим і найдоцільнішим засобом, бо ртутні препарати – це найкращі й основні спеціальні засоби при лікуванні сифілісу, якщо хвороба не дуже давня. Вони майже завжди дають повне одужання; ртутні препарати стимулюють лімфатичну систему і підвищують життєві сили. Разом з ними дають потогінні – такі як відвар коренів сасапарелі (*Smilax officinale*), дерева бакаута¹¹¹ (*Guaiaecum officinale*) та настій з дерева сасафраса¹¹² (*Sassafras officinale*).

Водобоязнь (каз) **(Hydrophobia)**

Лікування водобоязні, жертви якої час від часу з'являються зокрема у селах, поблизу яких є багато вовків, вимагає якнайшвидше помістити пораненого або вкушені частини його тіла в купіль, треба додати попел або сіль, потім слід припалити рани сильно розпеченим залізом; поставити нарівні пластирі і продовжувати лікування протягом 5-6 тижнів.

Цих засобів здебільшого достатньо, якщо їх вжити одразу ж після випадку. В будь-якому разі треба заспокоїти хворого.

Не зупинятимусь на лікуванні водобоязні, коли вона вже розвинулась, тому що всі відомі мені засоби, які пропонувались і розхвалювались у лікуванні цієї жорстокої хвороби, сьогодні виявляються безсилями.

ПОЛЩЕЙСЬКІ Й МЕДИЧНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЕНДЕМІЧНИМ ТА ЕПІДЕМІЧНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ У МАЙБУТНЬОМУ

Причинами переміжної пропасниці, як уже зазначалось, є вогка й холодна погода; іноді – погане харчування та споживання недоброякісної води; таким чином, особливу увагу слід приділити тому, щоб селянські будівлі, які вже руйнуються, а зруби їх спорохнявіли, були відремонтованими або перебудованими, щоб вони не були занадто тісними для всіх мешканців, провітрювалися і, нарешті, щоб було достатньо палива у холодну пору року; щоб бідняки, яких, зрештою, небагато, за винятком Радомишльського повіту, мали одяг і взуття, здатні захищати їх від холоду й вогкості (особливо під час польових робіт) та щоб селяни цього повіту могли носити чоботи замість личаків, особливо взимку і в холоди; слід заборонити пити їм болотну воду, тим більше, що майже скрізь можна знайти добру воду, хоча й дещо далі; щоб у часи голоду, що, на щастя, трапляється рідко у цьому краї, вони мали достатньо якісної їжі, щоб не завжди були позбавлені м'яса та горілки. Профілактичні засоби в часи,

коли панувала пропасниця, полягали у помірному вживанні горілки, настояній на полину, бобівнику, корені лепехи та перцю.

Золотуха часто спричиняється тими самими, що й названі вище, чинниками, але нею хворіють переважно малі діти. У людей старшого віку цю хворобу найчастіше викликає занадто тривале годування груддю, особливо тоді, коли матері ослаблені, немолоді, хворі або вагітні; тобто, коли їх харчування недостатнє та неякісне, внаслідок чого немовлята споживають погане молоко. Таким чином слід негайно скрізь заборонити матерям годувати грудних дітей більше року; завдяки цьому можна запобігти досить часто золотусі та смерті багатьох дітей. Цьому сприятимуть і перелічені вище засоби, а також парові ванни або холодні ванни влітку, які слід приймати час від часу і обережно.

Захворювання очей, як уже зазначалось, часто викликані дією сонячних променів, а також занадто сильним їх сяйвом, що відбиває пісок, та пекучим пилом; припинення випаровування шкірою також призводить до того, що в зіниці ока утворюється центр подразнення, викликаючи запалення. Отож, щоб попередити появу цієї хвороби, слід, наскільки це можливо, уникати впливу цих чинників, часто промивати очі чистою водою з допомогою чистої полотнини, не проводити ночі на відкритому повітрі, не маючи належного одягу, щоб захиститися від холоду і вогкості, які наступають після денної спеки. Пицтво також сприяє захворюванню очей, отож, слід, по можливості, заборонити пити.

Грип, кашлюк та круп, хвороби на які часто хворіють діти, спричинюються несприятливими погодними умовами. Матерям слід не переохолоджувати дітей, особливо тоді, коли ці хвороби набувають характеру епідемії.

Причини кору, фальшивої віспи та скарлатини невідомі, вони передаються через зараження. Віспи можна запобігти щепленням новонароджених; але немає засобів попередження інших висипних захворювань, хіба що тільки ізоляція хворих дітей, що дуже складно в умовах села.

Запальна лихоманка виникає часто від перебування на сонці під час важких польових робіт. Треба селянам остерігатися цієї хвороби, але оскільки вона найчастіше є результатом зловживання горілкою, треба заборонити, по можливості, вживати її у цей період.

Пронос і кривавий пронос, хоча останній подекуди буває заразним, зумовлені передусім обставинами, які порушують процеси травлення, отож, у період, коли вони поширені, слід заборонити вживання зіпсованих та неякісних продуктів і пицтво.

Плеврит, пневмонія і ревматизм завжди спричиняє припинення дихання шкірою, тобто їм можна запобігти, тепло вдягаючись, не

вживаючи холодної чи крижаної води, особливо в стані спитіння; не треба забувати також, що на ревматизм часто хворіють п'яниці.

Сифіліс завжди заразний; у зв'язку з цим не слід контактувати з ураженими людьми, користуватися їхніми ложками, мисками, не їсти з ними, не брати їх люльки; особливо – не цілуватись, бо при поцілунках, зокрема на Великдень, багато хто підхоплює цю заразу.

Водобоязнь, або сказ, звичайно виникає внаслідок укусів скажених тварин, зокрема собак і вовків; отож, перших треба вбивати при найменшій підозрі на сказ, а також принагідно перешкодити збільшенню кількості вовків у лісах.

У розділі про працю селян уже йшлося про засоби, до яких поліція має вдаватися, щоб зменшити небезпеку, яка чатує на них при виконанні різних робіт.

Розділ III

ПРО ЕПІЗООТИЧНІ¹¹³ ЗАХВОРЮВАННЯ

У Київській окрузі нерідко буває падіж серед волів, овець і свиней, а саме: у волів – зляжісна, або заразна лихоманка, або заразний тиф; у овець – овеча віспа; у свиней – параліч.

ПРО ЗАРАЗНИЙ ТИФ У ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ¹¹⁴

Відомості, які я дістав від ветеринарів, нічого не додали нового, оскільки характер цієї епідемії залишається незмінним. Вона рідко проявляється спонтанно, а завжди пов'язана з інфекцією; згубний початок, який її викликає, діє цілеспрямовано на слизову оболонку тонких кишок, потім на слизову шлунка, іноді й товстих кишок та легеневих органів. Цей смертоносний чинник діє здебільшого дуже інтенсивно і впливає також на нервову систему; таким чином він руйнує життєві сили і призводить до раптової загибелі. В інших випадках знемога та занепад сил передують появі лихоманки, потім настає запалення слизових оболонок шлунка й кишок, а також легеневих органів, про що свідчить розтин одразу ж після загибелі, доки тіло ще не заохолонуло, оскільки відбувається він дуже швидко; так було виявлено гастроентерит з ускладненнями легенево-запальних захворювань, мозок і печінка були подразнені лише симптоматично, жовч виділялась у великій кількості.

За моїми особистими дослідженнями, проведеними у 1848 р. у Сквирському повіті, при цій епідемії треба запобігати не стільки загальному занепаду сил, скільки руйнації, що загрожує внутрішнім органам та

оболонкам, а також швидкості, з якою зупиняється органічне збудження, викликаючи повний занепад сил та швидко гангрени; бо чим інтенсивніше запалення нутрощів, тим несподіваніше проявляються ці фатальні симптоми. Звідси випливає, що серйозність цієї епідемії вимагає негайної допомоги, але хіба відомо якої? Найбільш ефективно лікування не дає результатів, іноді сама природа лише своєю могутністю приводить до одужання без лікування, в той час як знання нічим не можуть допомогти, коли життєвому началу завдано непоправної шкоди; то чи варто намагатися щось робити, коли з'являються не такі згубні симптоми? Але застосовуючи методично призначене лікування, можна врятувати від неминучої смерті три тварини з чотирьох, в той час як, поклавшись на дію природи, не більше однієї тварини з шести. З цього можна зробити висновок, наскільки катастрофічно згубною є порада залишати тварин напризволяще в очікуванні епідемії.

Велика кількість розрекламованих ліків, від яких пізніше відмовились, оскільки нерідко вони лише сприяли смертності, змушує взагалі втратити надію знайти ефективний засіб лікування серед найбільш стимулюючих збуджуючих або найсильніших проносних, але такі засоби можуть лише зашкодити при запаленні тканини; отже треба намагатися зняти подразнення, яке веде до руйнації.

З іншого ж боку, кровопускання, за яке так часто ратували і якого, здавалося б, потребує запальний характер цієї епізоотії, як показав досвід, було визнано небезпечним, бо головний мозок раніше за інші органи став місцем подразнення, і виникла загроза крововиливу, що слід передбачити при великому прискоренні кровообігу з дуже вираженою подразливістю нервової системи, та твердим частим і неповним пульсом; отже, при такому швидкому розвитку хвороби треба діяти не гаючи часу, і лише за таких обставин можливе кровопускання, та й то його треба робити обережно, щоб зменшення кількості рідини в організмі не призвело до гангрені, до чого є велика схильність, у такому випадку ставлять декілька п'явок на голову або кровососні банки, потім роблять одне-два кровопускання на хвості або на задніх кінцівках, які викликають відтік крові, після чого настає полегшення, що є добрим передвісником.

Заволоки¹¹⁵, якими так часто користуються для запобігання епідеміям у багатьох місцях Сквирського повіту, щоб врятувати тварин, виявились безрезультатними, вони можуть бути корисними лише тоді, коли подразнення органів починає зменшуватись.

Хоча запальне ослаблення, характерне для бичачої зарази, нібито вимагає застосування стимулюючих або, принаймні, тонізуючих засобів, вони не доцільні, оскільки при подразненні слизової оболонки кишок слід остерігатися, щоб ці засоби його не посилили і не призвели до гангрені.

ОСНОВНІ СИМПТОМИ ЗАРАЗНОГО ТИФУ У РОГАТИХ ТВАРИН

1-й період. Понурість і похмурість тварин, велика чутливість хребта, що виявляється в осіданні тіла при сильному натисканні на поперек, голова нахилена, вуха опущені, вовна настобурчена, передні кінцівки розставлені, а задні до них наближені, згин спини, жар і місцеве тремтіння, холодні роги й вуха, сильна спрага, сльозові очі, набряклі повіки, виділення великої кількості густої мокроти з ніздрів, запор.

2-й період. Протягом другого–четвертого дня перелічені симптоми виявляються з деякими послабленнями, потім настає різке загострення: тварина часто лягає й встає; дихання коротке; набрякають бокові частини обабіч хребта; іноді продовжується запор, але найчастіше є пронос.

3-й період. Настає звичайно на п'ятий день: прискорення пульсу до 70-80 ударів на хвилину; швидке дихання, посилення проносу, який стає кривавим і дуже смердючим, емфізематозне набрякання молочної залози, переміжне ослаблення пульсу; цілковита втрата сил. Тварина залишається на ногах до останнього моменту і падає лишень за мить до смерті. Коли вона доживає до шостого дня, то з'являється надія, якщо дочекається восьмого, то звичайно залишається живою.

ПРИЧИНИ ЗАРАЗНОГО ТИФУ

Причини заразного тифу серед худоби вбачають у неякісному кормі або скошеному на болотах сіні, у питті болотної стоячої води, або такої, в якій вимочували коноплі або льон, важкій і тривалій праці волів, надто великому скупченні худоби у вогких та нездорових місцях, але справжні причини дотепер невідомі, і всі дослідження в цьому плані виявилися марними. Відомо лише, що ця епізоотія поширюється на великі відстані від місця, де вона виникла. Вона охоплює розлогі простори, майже повністю спустошуючи їх, хіба що їй поставлять якусь перепону; нарешті, немає сумніву, що випари, які її викликають, подібні до чуми, осідають на великій кількості предметів, саме завдяки ним вона здебільшого поширюється на значній відстані від місця виникнення.

ЛІКУВАННЯ

Ветеринарна медицина менш розвинута, ніж лікування людей, і хоча заразний тиф великої рогатої худоби часто спостерігали й описували, лікування його все ще мало відоме. Те, що я з певним успіхом застосував у своїй економії у 1848 р. і пропагував всюди, де зустрічався з епідеміями, полягає у житті таких засобів.

Перший період. Перш за все потрібна сувора дієта; застосування пом'якшувальних, масляних та мильних клізм, приготованих з відвару лляного насіння, олії й мила, зокрема, відвар кореня проскурняку (алтеї), мальви лісової або насіння льону, ячменю, вівса, жита або навіть висівок, його іноді підкислюють оцтом; або залежно від пори року відвар плодів диких груш, вишень чи буряків; згодом – пиття з лляною олією, іноді з м'ясним відваром (вони з успіхом застосовувались у Франції під час епідемії, що мала місце в провінції Солонь у 1843 р.); коли вже з'явиться пронос, а випорожнення смердюче і виділяється у великій кількості, викидаючись далеко і сильно, доброго результату можна досягнути при питті великої кількості рідини з невеликою дозою англійської солі¹¹⁶ або кремортартару¹¹⁷.

У другому періоді, коли хвороба протікає майже невідчутно, слід давати нашатиру оцтовокислу сіль (Ammonium aceticum)¹¹⁸, після якої настає значне полегшення, після цього слід застосувати збуджувальні ліки у дуже помірних дозах, аби викликати лише повільне, легке й поступове збудження, хоча треба остерігатись виникнення подразнення.

У третьому періоді не давати Ammonium aceticum, а давати гіркі відвари, напр., з полину, вербової або соснової кори, але й тоді треба діяти повільно і застосовувати їх лише при зменшенні подразнення.

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАСОБИ

Я маю підстави вважати, що насамперед завдяки профілактичним засобам, незважаючи на існування епізоотії в сусідніх місцях, вдалося уникнути поширення зараження. З моменту появи епідемії хворих тварин відділяють, припиняють будь-які посередні й безпосередні контакти між тваринами, якщо вони хворі, або є така підозра; навіть не дозволяють жодних відвідувань людям, які доглядають хвору худобу у сусідніх селах, не пускають у хлів інших свійських тварин, навіть собак, котів, курей, хлів потім обкурюють хлоркою, чистять, а жолоб замінюють або миють окропом. Коли дозволяє погода чи пора року, тварин випускають на сухі місця, стелячи їм солому, і таким ось чином уникають зараження.

Отже, було б добре, якби у періоди епізотії влада встановлювала карантин, що завадило б чужій худобі переносити заразні міазми, особливо на ярмарках і торгах.

Я також вважаю, що небезпечно здирати шкіру з здохлих від тифу тварин і що їх слід одразу ж глибоко закопувати у землю, щоб собаки не змогли їх вирити.

Додам також, сумнівно, щоб м'ясо хворих тварин було шкідливе для споживання, але розважливіше відмовитися від нього, тим більше, що воно погане на смак, прісне, а бульйон не наваристий і відразливий.

ОВЕЧА ВІСПА¹¹⁹

Симптоми. За три-чотири дні до появи висипу тварина стає сумною й понурою, одночасно уповільнюється хода, втрачається апетит, тьмяніють очі, хилиться донизу голова; їй важко утримуватись на ногах, посилюється серцебиття; згодом на місцях, де немає вовни, з'являються червоні плями, а інтенсивність симптомів водночас зменшується. Ці плями поступово перетворюються у поодинокі або суцільні гнійнички різного розміру без вінчика, як буває при щепленні у людини, – одні круглої, інші овальної форми. Ці гнійнички, які впродовж чотирьох-п'яти днів залишаються твердими і запаленими, починають потім гноїтися, далі потроху гаснуть, біліють і пом'якшуються. У цей час знову з'являється жар, він триває ще чотири-п'ять днів; пізніше гнійнички починають сохнути, це завершується через п'ять-шість днів, тоді настає одужання. Ось так проходить хвороба, якщо вона нескладна. Але якщо віспа нетрадиційна, то перелічені вище симптоми тримаються подекуди і на сьомий-восьмий день і залишаються весь час при появі висипу ще з більшою інтенсивністю, гнійнички збільшуються і зливаються іноді у невеликі, іноді у величезні, повіки набрякають, на них теж з'являються прищипки, тоді повіки склеюються й закриваються; очі тьмяні, ніби запилені й погаслі, часто з'являється нагноєння, яке їх нищить. Потім – глибокі виразки, які досить часто з'являються після гнійничків, гангрена, каріоз або анкілоз кісток; з ніздрів тече смердючий сукровичний гній, дихання важке, часте і хрипле; з дихальних шляхів чується нестерпний нудотний запах, смердючий пронос, а далі через 15-30 днів від початку хвороби настає смерть.

Причини овечої віспи. Вони дуже неясні, відомо лише, що вони епідемічні і легко передаються.

Лікування й профілактика. Багато хто з селян вірять, що цю хворобу насилає злий дух, і тому полишають її на волю природи; отож, вона дуже спустошує стадо, коли там з'являється, бо вони не вживають жодних заходів, щоб її спинити. Тим часом селяни, які мають здоровий глузд,

погоджуються на щеплення віспи, попереджувальне значення якого не підлягає сумніву; щоправда, ізоляція є найкращим профілактичним засобом, а потім уже потрібне щеплення, яке всюди давало успішні результати. Щеплення проводиться на боках грудної клітки, де відсутня вовна, або на задній частині ліктя.

Хоча лікувати віспу й важко і не завжди успішно, все ж вдалося вилікувати третину, а часом більше половини стада, напоюючи тварин відваром борошна з ячменю, вівса та висівок, тримаючи їх у теплому хліві, не випускаючи у вологу, дощову і холодну погоду.

Я не згадуватиму про ряд сміхотворних засобів, якими користуються селяни, дія яких, хоча й нешкідлива, але зовсім незначна.

ПАРАЛІЧ СВИНЕЙ¹²⁰

Найбільш поширеною й смертельною з епізоотій, які трапляються у різні періоди серед свиней Київської округи, є параліч цих тварин.

Симптоми. За кілька днів перед захворюванням тварина стає сумною і понурою, потім помічається уповільненість ходи, жар в області поперека, їй важко утримуватись на задніх кінцівках, тварина починає кульгати, волочить за собою задні кінцівки, нарешті, настає їхній повний параліч, що супроводжується втратою апетиту. Тварина худне; потім з'являється пронос, що веде до великого ослаблення, і смерть на п'ятий-сьомий день, рідко коли пізніше.

Лікування і профілактика. Я бачив, як при паралічі свиней з успіхом застосовували суміш ягід ялівцю (*Juniperus communis*), сірки й камфори, даючи хворим тваринам ложечку цієї суміші щодня разом з водою й висівками, водночас попереки натирали маззю, яка складалася з однієї унції смальцю, однієї драхми шпанських мушок і 3 драхм терпентинної олії¹²¹ (*Oleum Terebinthinae*).

Мені нічого невідомо про профілактичні засоби та догляд.

Коментарі

До розділу “Місцезнаходження”

(Коментарі Георгія Білявського і Олени Брайчевської)

1. “. . . рівнини перетинаються долинами, ярами, пагорбами і горами . . . ”

Згадані товариства розташовані переважно в межах сучасних Києво-Святошинського, Васильківського та Обухівського районів Київської області, а колишній Радомишльський повіт – у межах Житомирської області, які за своїми природними умовами суттєво відрізняються (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий и природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

2. “. . . вони загалом родючі . . . ”

Автор не наводить географічних характеристик території згаданих товариств (клімат, ландшафт, склад ґрунтів тощо), а родючість чи бідність земель пов’язує тільки з рельєфом. Описувана територія належить до Київського плато з досить розчленованими долинами річок Тетерів, Здвиж, Ірпін, Либідь та їхніми притоками, рельєфом, ускладненим морешно-горбистими льодовиковими утворами (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий и природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

3. “. . . а у Фастівському і Веприківському товариствах зустрічаються розлогі рівнини.”

Навпаки, ця місцевість – одна з найбільш розчленованих у Київській області (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий и природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

4. “У Київському повіті та на берегах Дніпра багато гір . . . ”

“Гори”, які мав на увазі Д.П.Де ля Фліз, насправді являють собою морешно-льодовикові або денудатійно-ерозійні утвори земної поверхні (ози, ками, морешні горби, еолові кучугури тощо). (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий и природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

5. “. . . вони досить високі у Стайківському, Трипільському, Витачівському, Жуківському, Обухівському . . . товариствах.”

Це всевітньовідомі Капівські гляціодислокації, більш відомі широкому загалу як Капівські гори. Вони являють собою найбільш підвищені ділянки рельєфу в межах сучасних Київської та Черкаської областей (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий и природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

6. “Кілька невисоких гір є біля Чернобиля . . . ”

Це найбільш східні відрогі Придніпровської височини.

7. “. . . ще довго страждали від цієї повені.”

Села Злодіївка (сучасне – Українка) та Віта (сучасне – Віта-Поштова) знаходяться в низинних заплавах річок Віти і Ступни і в минулому столітті досить часто потерпали від весняної повені. У 1820 р. повінь була значно вищою від норми і тому збитки селян від неї були досить відчутними. Повінь 1845 р. була однією із найбільших за десятиріччя. Рівень води в Дніпрі в описуваному районі піднявся більш як на 6,2 м. Ця катастрофічна повінь, яка зруйнувала населені пункти не тільки в описуваному районі, а й в більшості басейнів річок Середнього Подніпров’я, була викликана дуже сніжною зимою 1844-1845 рр., а також пізньою (10-15 квітня) весною. (Швец Г.И. Выдающиеся гидрологические явления на юго-западе СССР. – Л., 1970. – С.210).

8. “Їхні втрати становили понад 400 срібних карбованців.”

Великі збитки селян цієї місцевості, про які повідомляє автор, були наслідком саме катастрофічної повені 1845 р. Тепер такі повені трапляються значно рідше внаслідок зарегульованості стоку Дніпра (каскад водосховищ, будівництво численних дамб уздовж комунікаційних шляхів, меліорації, інтенсивного поверхневого і підземного водовідводу).

9. “Місцевість поблизу річки Прип’ять часто терпить від повені.”

Це спричинено тим, що у цьому районі долина річки Прип’ять дуже низинна і щорічно весною заливається повенями.

10. “Нас височинах лежать у Київському повіті Стайківське, Черняхівське, Трипільське, Витачівське, Жуківське, Обухівське, Білогородське, Хотівське, Гвоздівське, Бугайівське товариства . . . ”

Ці підвищення за походженням є морешними горбами досить значної висоти.

11. “Річка Дніпро тече з півдня на північ . . . ”

Тут, очевидно, помилка. Дніпро тече з півночі на південь.

12. “Уша . . . ”

Уша – це річка Уж, права притока річки Прип’ять.

13. “Річка Прип’ять бере свій початок у Мінській губернії, тече з півдня на північ, потім з півночі на південь . . . ”

Річка Прип’ять бере свій початок у районі Шацьких озер і тече із заходу на схід до сучасного білоруського міста Мозир, а потім повертає на південний схід.

14. “Річка Унава бере початок біля міста Новограда-Волинського, тече із сходу на захід . . . ”

Насправді річка Унава тече із заходу на схід.

15. “Якість води . . . ”

На період середини XIX ст. характеристика якості води, зроблена автором, цілком вірна. Більшість вод, як річкових так і ґрунтових, була високої питної якості й прозорості. В

районах боліт, через наявність у водах сполук заліза, вони мали неприємний присмак, рудувато-жовтий колір і підвищену кислотність. Сьогодні ж всі поверхневі й ґрунтові води на цій території дуже забруднені продуктами людської діяльності (нітратами, пестицидами, які потрапляють у воду із сільськогосподарських угідь, важкими металами, особливо вздовж шосейних доріг і навколо міст Київ, Чернігів, Біла Церква та ін.). Поверхневі й ґрунтові води майже на всій території північної частини описуваного регіону після катастрофи на Чорнобильській АЕС у 1986 р. забруднені ще й радіонуклідами в різних кількостях (Національна доповідь України “Навколишнє середовище і розвиток” на конференції ООН. – К., 1992. – 44 с.).

16. “... вона сягає від 20 до 70...”

У даному випадку мова, очевидно, йде не про абсолютну висоту моренних пагорбів над рівнем моря, а про їхню відносну висоту над рівнем Дніпра.

17. “... туаз...”

Т у а з (франц. *toise*) – одиниця виміру довжини, яка використовувалася в різних країнах до введення метричної системи мір. У Франції 1 туаз = 1,949 м. У російському варіанті тексту висота пагорбів наводиться в сажнях. Сажень – одиниця довжини, відома з часів Київської Русі. До XVIII ст. величина сажня не була сталою. З XVIII ст. 1 сажень = 2,1336 м. З введенням метричної системи мір туаз і сажень, як одиниці виміру довжини, не використовуються.

18. “... від гіперборейських вітрів.”

Гіперборейський вітер означає північний вітер (від грецького *hyperboreios* – північний).

19. “... до Миколаєва.”

Тут очевидна помилка: місто Миколаїв знаходиться не на Дніпрі, а на Південному Бугі. На жаль, сьогодні вже неможливо дати аналогічну характеристику стану лісистості описуваного краю. Хоча в межах України ця частина Полісся ще залишається однією з найбільш заліснених територій, велику кількість лісів тут вирубані і знищено внаслідок людської діяльності. Корабельного лісу тут вже не існує майже 100 років. Єдиними острівцями згаданих Де ля Флізом лісових ландшафтів є заповідні ділянки, але й тут має місце браконьєрство і знищення флори.

20. “... скель...”

Характеризуючи ґрунти, автор поділяє територію на зайняту і незайняту лісами. Останню він називає просто “землі”. Загалом характеристика ґрунтів об’єктивна. В південній частині території колишньої Київської губернії переважають малогумусні чорноземи, в центральній частині – дерново-підзолисті, піщані, глинисто-піщані на льодовикових відкладах і моренні, на півночі – дерново-слабопідзолисті ґрунти, а в заплаві Тетерева – лучні. “Камелями” на даній території є виходи давніх порід Українського кристалічного щита на узбережжі Тетерева і Росі (Атлас природних умовий і природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

21. “У Київській губернії, особливо у Фастівському маєтку Васильківського повіту, степів досить багато.”

Згідно із сучасним географічним районуванням, південна частина колишньої Київської губернії належить до степової зони; північна – до зони змішаних лісів.

22. “Підґрунтя землі...”

Візуальний опис порід, що підстеляють ґрунти, в цілому правильний. Ґрунти Київщини сформовані переважно на водно-льодовикових, моренних, давньоалювіальних відкладах, а

також продуктах вивітрювання кристалічних порід. Саме останні і є зазначеною автором білою глиною (Маринич О.М., Ланько М.І., Тимченко П.С. Фізична географія України. – К., 1982. – 208 с.; Атлас природних умовий і природних ресурсів Української ССР. – М., 1978. – 174 с.).

23. “... дуже рідко до 300...”

Наведені кліматичні характеристики правильні. Реомюр – температурна шкала (запропонована в 1730 р. французьким вченим Рене Антуаном Реомюром), в якій інтервал між точкою плавлення льоду і точкою кипіння води поділяється на 80 рівних частин.

24. “... можуть виконувати важкі роботи, рідко хворіють і, відповідно, придатні як для польових робіт, так і для військової служби.”

Природні умови Київщини середини XIX ст., описані Де ля Флізом, були сприятливі для проживання, і населення відзначалося здоровим як фізичним, так і моральним станом. Сьогодні ж Київщина – один із найнесприятливіших екологічних районів завдяки антропогенній діяльності. Найбільшою шкоди здоров’ю людей і довкіллю завдала аварія на ЧАЕС 1986 р. Тисячі гектарів земель і лісів виведені з нормального функціонування. Сотні тисяч людей змушені переселитися, оскільки місця їхнього проживання виявилися радіаційно забрудненими. Значно зріс, у 6–8 разів, рівень захворюваності населення, а рівень смертності – майже вдвічі (Національна доповідь України... – К., 1992. – 44 с.).

25. “... нерідко призводять до пожеж, від яких іноді гинуть люди й тварини.”

У наш час кліматичні умови Київщини теж значно змінилися як в результаті глобальних змін клімату, так і в зв’язку з мікрокліматичними змінами, викликаними створенням водосховищ, осушенням боліт і вирубок лісів.

26. “Такі обставини часто викликають переміжну пропасницю весною, а ще більше восени, ревматизм, водянку, цингу, вони, можливо, сприяють розвитку у цих місцях жорстокої ендемічної хвороби, яку називають ковтуном.”

Тепер перелічені автором хвороби трапляються у цих краях дуже рідко завдяки кращим медико-санітарним умовам життя. Однак внаслідок забрудненості повітря, ґрунтів і вод, а також продуктів харчування важкими металами (промислові та автотранспортні забруднення), пестицидами та радіонуклідами жителі сіл і міст хворіють іншими, не менш тяжкими хворобами: від алопеції до ряду захворювань крові, нирок, шкіри, алергії (Національна доповідь України... – К., 1992. – 44 с.).

До розділу “Природні продукти”

(Коментарі Георгія Білявського і Олени Брайчевської)

27. “... з неї можна було б виплавити чавун...”

Видобуток і обробка болотної руди органічного походження, родовища якої були локальними і невеликими, та виплавка заліза для виготовлення різноманітних виробів із нього для місцевих потреб зараз уже не провадяться.

28. “... самородний бурштин... біля села Старі Петрівці...”

У районі села Нові Петрівці та міста Вишгород по берегах Київського водосховища ще дотепер можна знайти окремі шматочки бурштину, однак родовищ промислового значення тут немає. Основними корисними копалинами сьогодення на цій території є прекрасні граніти, лабрадорити (Східна Житомирщина) та пісок Ірпінського родовища, невеликі поклади бурого кам’яного вугілля і торф.

До розділу “Гриби”

(Коментарі Олени Брайчевської)

29. “... знойовик сірий...”

Цей гриб містить у собі токсин – коприн, який не розчиняється у воді, але розчиняється у спирті. Тому отруєння цими грибами бувають тільки при вживанні їх одночасно з алкоголем (Вассер С.П. Съедобные и ядовитые грибы Карпат. – К., 1990. – С. 80.).

30. “... *Licoperdon bovista*...”

Знайти відповідний аналог цього гриба за сучасною латинською поменклатурою грибів без відповідного малюнку неможливо.

31. “... порхавка гігантська...”

Цей гриб автор вважає отруйним. Але порхавка гігантська є їстівним грибом, який містить антибіотичну речовину – кальвацин і навіть використовується в народній медицині при лікуванні окремих хвороб широк (Вассер С.П. Съедобные и ядовитые грибы Карпат. – С. 125-126.).

До розділу “Царство тварин”

(Коментарі Олени Брайчевської)

32. “*Unio littoralis*...”

У сучасній поменклатурі моллюсків така назва відсутня. Очевидно, автор використовує назву *Unio littoralis* як спільну для всіх великих двостулкових моллюсків, які належать до родини наяд – Unionidae: *Unio* – перлівниця та *Unio apodanta* – беззубка.

33. “*Helix ... nemoralis*.”

Називаючи вид *Helix nemoralis* поширеним у Київській губернії, автор помиляється. Ймовірно, в даному випадку йдеться про *Seraea vindobonensis* – лісового слимака, більш характерного для лісів Західної Європи.

34. “... дощові черв’яки...”

Дощові черв’яки не належать до кишечних паразитів людини.

35. “... не зможе протистояти бурям.”

Верхівку дерева зрубають не для того, щоб його не зламала буря, а щоб стовбур став товщим і на такому дереві можна було влаштувати штучну борть. Крім того, це було своєрідним знаком власності і вже ніхто не мав права його зрубати (Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография. – М., 1991. – С. 108.).

36. “... селяни мають дуже винахідливе пристосування, щоб на них залазити, що вимагає багато спритності й великої вправності.”

Тут, очевидно, йдеться про жень, лезиво та пліть, за допомогою яких селяни залазили на дерево і добували мед із бортей (Зеленин Д.К. Восточнославянская этнография. – С. 108-113; Грінченко Б.Д. Словник української мови. – К., 1958. – Т. 1. – С. 479; Т. 2. – С. 353.).

37. “Кажуть, що такі вулики придумали татари, хоча й неможливо встановити час, коли вони навчили цьому мешканців краю.”

Бортництво є одним із найдавніших слов’янських промислів. Перші згадки про нього зустрічаються у візантійських писемних джерелах середини I тис. н. е. Посуд із залишками меду, віск, а в одному випадку навіть обгорілі шматки дупла із сотами і медом було знайдено

при розкопках слов’янських поселень VIII–IX ст. Мед і віск вважалися одним із основних багатств давньоруських земель у X–XIII ст. У цей час вже існували інші види бджільництва, зокрема: природне дуплове бортництво і бджільництво з вуликами-колодами. Традиційно займалося бортництвом і українське селянство в XIX ст. Тому твердження автора, що описані вулики придумали татари, не відповідає дійсності (Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. – К., 1990. – С. 376; Археология УССР. – К., 1986. – С. 470; Розов С.Н. Очерки по истории отечественного пчеловодства. – М., 1972; Паишевич Г.О., Петрасенко В.А. Землеробство і скотарство в Середньому Подніпров’ї в VIII–IX ст. // Археология. – 1982. – Вип. 41. – С. 46-62.).

38. “... у Литві...”

Описувана автором територія Київської губернії входила до складу Великого князівства Литовського з середини XIV ст. до утворення Речі Посполитої у 1569 р. Але незрозуміло, чому автор називає цю територію Литвою у середині XIX ст.

39. “... мед зустрічається дуже рідко, бо загальне низинне положення краю утруднює будівництво погребів, які б не затоплювала вода навесні...”

Це суперечить сказаному вище, що “бджоли досить поширені у Київській губернії і в багатьох селах селяни тримають пасіки”.

40. “... від цього і місяць називають червень...”

Слово “пурпуровий”, яке вживає Де ля Фліз, є аналогом слова “червоний”, від якого походить назва першого місяця літа – червень.

41. “... автора цього краю Милослава...”

Кого має на увазі Де ля Фліз, невідомо.

42. “... екю.”

Е к ю – старовинна французька золота монета (з XIII по XVII ст.) і велика срібна (з XVII по XIX ст.).

43. “... рибалочка голубий...”

Рибалочка голубий не належить до хижаків, це рибоїдний птах.

До розділу “Хвороби, поширені у губернії”

(Коментарі Юліани Філіпової)

44. “До епідемічних та заразних хвороб...”

Е п і д е м і я (від грецьк. ері – серед та demos – народ) – поширення будь-яких інфекційних хвороб, що значно перевищують рівень звичайної захворюваності на певній території. Зумовлена соціальними та біологічними чинниками.

45. “До ендемічних захворювань у Київській губернії...”

Е н д е м і я (від грецьк. endemos – місцевий) – постійне існування в даній місцевості певних захворювань, зумовлених її природними особливостями і своєрідними умовами життя населення.

46. “Пропасниці, іноді легкі весною, стають тривалішими влітку...”

Інакше – м а л я р і я (від італ. mala aria – погане повітря), інфекційне захворювання людини з характерними приступами лихоманки та анемією. Переносники – малярійні комари. На сьогоднішній день у зв’язку з поліпшенням побутових умов та гігієни випадків захворювань малярією майже не існує.

47. “Золотуха поширена передусім серед дітей . . .”

Термін, що вийшов з ужитку; частково відповідає сучасному уявленню про туберкульоз шкіри та лімфатичних вузлів у дітей.

48. “Очні захворювання виявляються влітку”.

Запалення оболонки ока, переважно інфекційного характеру. Причиною хвороби може бути вплив різноманітної променистої енергії, зокрема сонячної, або механічне подразнення.

49. “У Київській губернії цинга трапляється зрідка . . .”

У російському варіанті тексту Де ля Фліз називає цю хворобу “цинготной болезнью”. Цинга спричинена нестачею в організмі людини вітамінів С і Р.

50. “Ковтун – це, як відомо, скуйовджене волосся . . .”

Сучасна назва – трихоспорія, ускладнення, викликані екземою, вошивістю (педикульозом), грибовими, а також, різноманітними захворюваннями волосся. Джерело зараження досі невідоме. У деяких місцевостях ковтун мав іншу назву – гостець. Так само називали ревматизм та артрит. Мабуть, така плутанина у назвах призвела до того, що Де ля Фліз об’єднав ці хвороби у такий спосіб, коли одна з них була причиною, а інша – наслідком, але в сучасній медицині підтвердження взаємозв’язку цих хвороб не існує.

51. “Ерготизм (злий корч) зустрічається у деяких повітах Київської губернії . . .”

Це захворювання викликається отруєнням ріжками – рід сумчатих грибів, що паразитують на рослинах, передусім на житі. Вони містять алкалоїди, які стають причиною отруєння.

До розділу

“Причини ендемічних захворювань”

(Коментар Юліани Філіпової)

52. Причини виникнення захворювань, які наводить Де ля Фліз, загалом відповідають дійсності. Природні умови, гігієна, якість їжі – все це визначено сучасною медициною як зовнішній фактор виникнення хвороб.

До розділів

“Житло”, “Одяг і взуття”, “Їжа і напої”

Коментарі див. у “Етнографічному описі . . .” (Де ля Фліз Д. П. Альбоми. – К., 1996. – Т.1. – С. 173–176).

До розділу “Про селянські заняття”

(Коментарі Валерія Старкова)

53. “. . . через двадцять років . . .”

Де ля Фліз мав на увазі термін військової служби рекрутів, який в Російській імперії на початку XIX ст. складав двадцять п’ять років. Після 1834 р. він був знижений до двадцяти років з наступною п’ятирічною відпусткою. Новий термін протримався до 1855 р., коли він був зменшений до дванадцяти років з наступною трирічною відпусткою. Цим і пояснюється те, що Де ля Фліз говорить і про “двадцять п’ять” і про “двадцять” років військової служби.

54. “Землеробство, як відомо . . .”

В російському варіанті тексту бачимо дещо інший перелік того, що має на увазі під терміном “землеробство” Де ля Фліз.

55. “Хоча можна помітити й різницю . . .”

Наведена Де ля Флізом протилежність між фізичними типами хліборобів родючих земель Київського і Васильківського повітів та неродючих земель Радомишльського повіту пагадує більше літературну агіттезу, щоб зайвий раз підкреслити різні умови хліборобства в згаданих повітах Київщини. Що ж стосується фізичного типу мешканців згаданих місцевостей, то практично відмінності між ними не спостерігаються.

56. “. . . однак надмірне споживання горілки . . .”

Де ля Фліз неодноразово звертається до теми вживання мешканцями Київщини алкоголю. З цього приводу див. прим. 114 до “Етнографічного опису . . .”(с. 193). Поза сумнівом, Де ля Фліз був рішучим противником надмірного вживання алкоголю.

57. “. . . щоправда, в останні роки пияцтво трохи зменшилось”.

У російському варіанті тексту ця фраза відсутня.

58. “. . . або ж як ковтун . . .”

У російському варіанті тексту згадка про ковтун відсутня.

59. “. . . теслярів . . . рибалок”.

У російському варіанті тексту, крім перерахованих фахівців, згадуються “железники” та “мельники”.

60. “Частина заможних селян . . . перевозять . . . товари . . .”

З приводу чумацтва на Київщині див. прим. 102 до “Етнографічного опису . . .”(с. 192).

61. “Мешканці деяких товариств . . . набути навичкам”.

У російському варіанті тексту сюжет про бортництво викладено значно стисліше.

До розділу

“Про вплив звичаїв та обрядів на хвороби”

(Коментарі Валерія Старкова)

62. “. . . Існує звичай . . . на Великдень . . . впродовж усього свята”.

Звичай, коли після тривалого семитижневого посту спостерігалось надмірне вживання їжі та напоїв, зберігся в деяких рисах дотепер, особливо в сільській місцевості.

63. “. . . стають рахітичними . . .”

Рахіт (rachitis) (лат.) – гіповітаміноз Д у дітей молодшого віку, що характеризується порушенням фосфорно-кальцієвого обміну в організмі.

До розділу

“Ендемічні та заразні захворювання”

(Коментарі Юліани Філіпової)

64. “Грип”

У XIX ст. вживалась інша назва цієї хвороби – інфлюенца.

65. "Кашлюк"

Гостре інфекційне захворювання, переважно у дітей, яке супроводжується судорожним кашлем.

66. "Крун"

Ця хвороба характеризується охриплим голосом, уривчастим кашлем та важким диханням. Розрізняють два види крупу: дифтерійний і фальшивий. Останній спостерігається здебільшого у дітей як вияв ларингіту.

67. "... який назвали озоном ..."

У перекладі з грецької озон – пахнути; O_3 – газ синього кольору з різким запахом, сильний окислювач. Входить до складу повітря. Велика кількість чистого озону діє на організм людини як отрута, але цей газ не є причиною епідемії. Очевидно, що припущення Де ля Фліза відносно озону не є слушним. У сучасній промисловості озон використовується для знезаражування води та повітря.

68. "Кір, скарлатина, віспа і фальшива віспа ..."

Усі ці хвороби є гострими інфекційними, на них хворіють переважно діти. Після одужання виробляється імунітет. Запобігти віспі можна було, зробивши щеплення. Тоді хвороба проходила у легкій формі і отримала назву фальшивої віспи. За останні десятиліття, внаслідок широкої імунізації населення, ця хвороба практично ліквідована.

69. "Запальна лихоманка"

У XIX ст. під цією назвою було об'єднано ряд хвороб, що супроводжувались подібними симптомами – високою температурою, ознобом, жаром, загальною слабкістю.

70. "Пронос і кривавий пронос"

Пронос (діарея) у даному випадку викликано отруєнням недоброякісною їжею.

Щодо кривавого проносу (дизентерії), то Де ля Фліз правильно зауважив, що дизентерія є заразною хворобою, яка супроводжується ураженням товстих кішок та загальною інтоксикацією. Збуджувачі – бактерії з роду шигелл. Зараження відбувається через їжу, воду, комах та хворих людей.

71. "Азіатська холера"

Гостре інфекційне захворювання, викликане холерним вібрионом. Розроблена на початку XX ст. система боротьби з епідемічними захворюваннями дозволила обмежити поширення холери.

72. "Плеврит, пневмонія"

У російському варіанті тексту Де ля Фліз називає плеврит – "колотье в боку". Плеврит – запалення плевральних листків, що супроводжується підвищенням температури, кольками в боці та задихкою. Запалення легенів (пневмонія) – група захворювань легенів, викликаних вірусом.

73. "Ревматизм"

Де ля Фліз помилково відносить цю хворобу до епідемічних. Це інфекційно-алергічне захворювання з ураженням сполучної тканини та серцево-судинної системи. Хід хвороби переважно хронічний з загостреннями.

74. "Сифіліс"

Хронічне інфекційне захворювання, що передається статевим шляхом. Можливе побутове зараження.

75. "Водобоязь (Сказ)"

Водобоязь, або сказ – вірусна хвороба людини та тварини, яка уражує центральну нервову систему. Передається за допомогою слини хворих тварин при укусі.

До розділу

"Причини епідемічних та заразних хвороб"

(Коментар Юліани Філіпової)

76. До відкриття бактерій та появи науки бактеріології (кінець XIX ст.) справжні збуджувачі захворювань були невідомі. Причини виникнення хвороб пояснювали дією зовнішніх факторів. Тому тільки ці причини появи захворювань і називає Де ля Фліз у своєму описі. Зовнішні фактори сприяють розвиткові хвороби.

До розділу "Про народну медицину"

(Коментарі Наталії Карповець)

77. *Хіна* – медичний препарат, який виготовляється з кори хінного дерева. Батьківщина цієї рослини – південноамериканські Анди. Індіани ще до появи європейців використовували лікувальні властивості кори хінного дерева у боротьбі з малярією. В Європу хінну кору завезли в 30-40-х роках XVII ст. Хінне дерево багате на алкалоїди (азотомісткі сполуки рослинного походження). Один із них – хінін – був виділений лише в 1820 р. у Франції й почав використовуватись при лікуванні такої важкої хвороби, як малярія. Де ля Фліз згадує на с. 365 препарат сульфат хініну – білий порошок, дуже гіркий на смак, без запаху, що й зараз застосовується як протималярійний засіб (Попова Т. Очерки о гомеопатии. – К., 1988. – С. 28-33).

78. *Інекакуана* (*Cephaelis ipecacuanha* Rich.) – лікарська рослина, що використовується як сировина для одержання відхаркувальних засобів при лікуванні хронічного бронхіту, астми, трахеїту тощо. Це – багатолітні кущі, що в дикому вигляді ростуть у Бразилії, Болівії, а культивуються в Індії, Індонезії, Танганьїці.

Використовують корені іпекакуани, в корі яких містяться дуже важливі для лікування згаданих вище хвороб алкалоїди – еметін й цефелін (Попова А. Лекарственные растения в народной медицине. – К., 1970. – С. 95-96).

79. *Сарсапарель* – сарсапарель, або смілак. Рослина з родини лілійних. Понад 300 її видів зустрічається в Середземномор'ї, тропічних, субтропічних та помірних регіонах Азії та Північної Америки. Два види сарсапарелю відомі на Кавказі й на Далекому Сході. Корені деяких видів, а саме С. лікарського й С. китайського містять сапонін – органічну сполуку, що застосовується як сечогінний та відхаркувальний засіб. Раніше коріння сарсапарелю використовувалося при лікуванні сифілісу. Де ля Фліз у російському варіанті тексту помилково написав "салсапариль".

80. *Дженнер Едуард* (1749–1823) – англійський лікар, засновник щеплення віспи. З 1773 р. займався лікарською практикою в Глостерширі. В цій місцевості серед населення існувало переконання, що особи, які перехворіли коров'ячою віспою, вже не хворіють натуральною віспою. Багаторічні спостереження Дженнера підтвердили слушність цього висновку.

14 травня 1796 р. Дженнер прищепив коров'ячу віспу 8-річному Джеймсу Фінсу, через шість тижнів хлопчику було прищеплено натуральну віспу, але він не захворів. Дженнер виклав усі ці факти у статті "Дослідження причин і дії коров'ячої віспи" (1798 р.). Того ж

року вакцинацію проти віспи почали здійснювати в англійській армії. А з 1808 р. щеплення віспи було запроваджено в Англії як державний захід.

81. “... шарлатани ... роблять і операції, вправляють переломи кісток варварськими способами...”

Де ля Фліз негативно ставився до народних лікарів, сільських повітух, хірургів-костопрів. Вони справді поєднували раціональні методи з забобонними. Однак аналіз джерел перекопує, що хірурги-костоприви найближче стояли до раціональної медицини. Термін “костоприв” відомий з часів Київської Русі. Подібними серед східних слов’ян були основні методи вправлення вивихів, дисків, складання зламаних кісток.

Вивихи вправляли витягуванням кінцівки, повертаючи її в різні боки. Вправивши пошкоджений суглоб, його розтирали маззою з живокосту, воску, купали в сироватці. При переломах накладали пов’язки з бересту, брали в “лещата”, “лубки”, під які підкладали висушений мох, клоччя, робили примочки з живокосту (цю рослину вважали такою, що стимулює зростання кісток). Фах костоприва передавався від діда-прадіда, як правило, в межах однієї родини.

Серед лікарів-костопривів були чудові знавці своєї справи, вони добре володіли методами мануальної терапії, ручного вправлення дисків, вміли розпізнавати переломи, знали про можливі зміщення уламків. Були серед них, однак, і люди некомпетентні, які не вміли розпізнавати вивихи, розтягнення зв’язок й лікували лише замовляннями. Можливо, саме з такими й зустрічався Де ля Фліз у своїй практиці, але, поза сумнівом, не можна всіх їх вважати шарлатанами (Болтарович З. Народна медицина українців. – К., 1990. – С. 38-39; Попов Г. Русская народно-бытовая медицина. – СПб., 1904. – С. 77).

82. Бандаж – засіб, призначений для того, щоб попередити розтягування черевної стінки, підтримувати органи черевної порожнини (пирки, шлунок, кишки) при їх опущенні, при грижах черевної стінки.

83. Пессарій (Pessarium) – маточне кільце, призначене утримувати матку в нормальному стані. Має вигляд круглого або овального еластичного кільця, що вводиться у піхву.

84. “Баби-повитухи...”

Баби-повитухи, до певної міри, становили окрему категорію народних лікарів. Вони приймали пологи, давали поради при жіночих захворюваннях, лікували дитячі недуги. В своїй практиці вони користувались як раціональними, так магичними засобами.

Бабами-повитухами, як правило, були літні досвідчені жінки, які розумілися на лікарських травах, вміли замовляти, добре знали народні звичаї і відігравали в родинних обрядах значну роль. Уміння їх передавалося з роду в рід, від матері до дочки та невістки. Їх оточували повагою, трохи боялись, бо вважали, що за якусь кривду вона може “наслати” на дитину хворобу.

Так беззастережно, як Де ля Фліз, заперечувати позитивну роль повитух не варто, оскільки під час важких пологів вони не рідко були єдиними, хто міг допомогти породіллі, зробити масаж, дати потрібні відвари трав, вдатися до низки дій, що прискорювали роди (Болтарович З. Народна медицина українців. – С. 42-43; Гаврилюк Н. Картографирование явлений духовной культуры (по материалам родильной обрядности украинцев). – К., 1981. – С. 67).

85. “... ртутні препарати, як от Hydrargyrum dichloratum ... або Hydrargyrum sulfuratum...”

Де ля Фліз мав на увазі такі ртутні (в російському тексті “меркуриальние”) препарати, як сулема (дихлорид ртуті – Hg Cl₂) і кіновар (сульфід ртуті – Hg S). Сулема – сильна отрута, використовується іноді як антисептичний засіб. Кіновар – природний мінерал, з якого добувають ртуть, використовується як пігмент для фарб. І сулема, і кіновар у часи Де ля Фліза використовувались при лікуванні сифілісу, тепер їм на зміну прийшли антибіотики, препарати вісмуту і миш’яку (Машковский М. Лекарственные средства. – М., 1987. – Т. 2. – С. 310-315).

86. Кровопускання (missio sanguinis) – видалення з лікувальною метою визначеної кількості крові з кровеносного русла шляхом венепункції або венесекції. Спосіб відомий з глибокої давнини, в сучасній медицині застосовується рідко. Погляди на ефективність та лікувальну дію кровопускання з часом змінювались. У XVIII ст. існувала думка, що кровопускання допомагає виведенню з організму “отруйних” речовин, які викликають захворювання. В середині XIX ст. медики почали виявляти критичне ставлення до кровопускання, таку думку поділяв і М.І. Пирогов – видатний російський медик.

У народно-побутовій медицині багатьох народів з найдавніших часів активно застосовувався метод кровопускання при найрізноманітніших захворюваннях. Найчастіше це робили сільські цирульники. У селах були кровопускателі з діда-прадіда, що мали свою методику кровопускання й користувались з цією метою лезом, кишеньковими пожами, уламками коси. Кров пускали при ревматичних та головних болях, туберкульозі, шкірних захворюваннях, психічних хворобах тощо. Цю процедуру найчастіше здійснювали весною, пояснюючи це тим, що кров у людини, подібно до зміни в природі, міняється шороку, тому “зимову, ледячу” кров треба випускати, а молода, весняна прибуде (Болтарович З. Народна медицина українців. – С. 39-42; Попов Г. Русская народно-бытовая медицина. – С. 78).

До розділу

“Про місцеві медичні засоби...”

(Коментарі Наталії Карповець)

87. “Хто б міг передбачити років 40 тому, що відома всім рослина, яка росте по всій Європі, забезпечить нас цукром...”

Де ля Фліз мав на увазі цукрові буряки. Ще в 1747 р. в Німеччині з’явилася наукова праця А.Марграфу про можливість добувати цукор із цукрових буряків. Але тільки 1806 р. у Франції це виробництво набуло широкого розповсюдження. В Російській імперії перший завод створено 1802 р. в Тульській губернії.

88. “... і що деякі рослини нашої півкулі дадуть нам індиго...”

Де ля Фліз, можливо, має на увазі такі рослини, як вайда (Isatis tinctoria) або синячник з родини хрестоцвітних, листя якого дає темно-синю фарбу; а також гірчак красильний (Polygonum tinctorium), листя якого в період цвітіння дає блакитну фарбу, що з’являється в процесі його вимочування у воді, а потім бродіння цієї суміші (Палимпсестов Н. Словарь сельскохозяйственных растений. – Одесса, 1855. – С. 565-566).

Індиго (Indigofera) – рослина з родини бобових, сік якої містить синій барвник. Росте в тропічних зонах світу.

**Узагальнюючий коментар до розділу
“Речовини, які знаходяться майже
у кожному сільському помешканні . . .
а з потреби можуть стати ліками”**

(Коментар Наталії Карповець)

Використання з лікувальною метою домашніх продуктів, городніх рослин, засобів мінерального походження здавна відоме в практиці народного лікування і має назву “натуропатія”. Цей розділ в альбомі Де ля Фліза висвітлює багатовіковий досвід українського народу в цій галузі, ті емпірично здобуті раціональні знання, що передавались від покоління до покоління.

Вивчаючи народний досвід з точки зору сучасної медицини, знаходимо раціональні моменти майже в усіх рецептах, що подає Де ля Фліз. Так, використання “хлібної води” й “хлібних припарок” пояснюється багатством вітамінів групи В й біологічно активних речовин у хлібі (особливо житньому), що зумовлює його застосування при різних захворюваннях.

Приготування поживної страви з пшеничного борошна, масла й свіжого яєчного жовтка для тих, хто одужує, зумовлене тим, що саме в жовтку міститься та форма заліза, яка легко засвоюється, а це особливо необхідно при анемічних хворобах. Наявний у жовтку й лецитин – речовина, яка має загальнозміцнюючу дію при недокрів’ї, неврозах, запеклість сил.

Не можна відмовити у доцільності використання своєрідних гірчичників з кислого тіста, насіння гірчиці, часнику й хропу, оскільки ці городні рослини здавна відомі як відволікальні засоби, а поєднання саме кислого тіста з ними зумовлює пом’якшувальну дію й уберігає від сильного подразнення, яке може спричинити гірчиця.

Не викликає сумніву й народний рецепт з ячменю і вівса, оскільки ці злаки, особливо ячмінь, мають імуностимулюючі речовини і протизапальні властивості. І в наш час, зумовлений погіршенням радіаційної обстановки й імунодефіцитом, цей рецепт є актуальним.

Використання настою з насіння льону під час простудних захворювань зумовлене пом’якшувальною, обволікаючою, протизапальною дією слизу, присутнього в цьому настої.

Емульсії з насіння коноплі, гарбузів, маку багаті на жирні кислоти, що мають проти-запальну дію, регулюють різні види обміну речовин, протидіють кашлю, тому й можливе їх застосування при простудних захворюваннях. Що стосується насіння гірчиці, то наявність у льому вітаміну С обумовлює його протизапальну дію, як і капуста, буряків, огірків, шавлю, моркви, що містять також і вітамін В та інші й сприяють зміцненню ясен, які особливо страждають під час цинги.

Використання конопляної, макової, лляної олії разом із воском для приготування мазі від опіків зумовлене тим, що ці види олії містять провітамін А, вітамін Е, жирні кислоти, що мають репаративну (тобто відновлюючу) дію на шкіру й особливо необхідні при термічних і навіть радіаційних опіках.

Де ля Фліз підкреслює важливе значення моркви для лікування гнійних рап. Справді, багата на провітамін А, вітамін Е м’якоть моркви загоює рапи, що виникають внаслідок відсутності цих вітамінів.

Застосування під час діареї, дизентерії і навіть холери яєчних білків, збігих з водою, можна пояснити тим, що білкова суспензія обволікає, створює своєрідну плівку для слизової оболонки, захищає її від токсичних речовин і цим сприяє припиненню хвороби. До того ж, в яєчному білку міститься лізоцим – фермент, що має антибактеріальну дію й виконує захисні функції в організмі людини.

У сучасній гомеопатії широко застосовується препарат апіс, що виготовляється з тіла бджоли і є ефективним засобом від набряків і захворювань сечового міхура. Це підтверджує раціональність наведеного рецепту.

Чудовим засобом при простудах, бронхітах, пневмоніях може бути й пластир з меду та борошна, оскільки мед, багатий на мікроелементи, біологічно активні речовини, всмоктується через поверхню шкіри, активізує виділення мокротиння й поліпшує загальний стан.

Використання квасу під час лихоманки зумовлене тим, що це кисле питво регулює кислотно-лужну рівновагу в організмі, має протимікробну дію. Що стосується пива (виготовленого в домашніх умовах), то, багате на вітаміни групи В, С, мікро- й макро- елементи, воно справді може мати протизапальну дію.

Де ля Фліз ще раз підкреслює доцільність використання народом протималарійного засобу – червоного і чорного перцю, що має протимікробну дію й створює для малярійного плазмодія (найпростішого, який викликає цю хворобу) несприятливі умови існування. І хоча досвід Де ля Фліза не підтвердив аналогічну дію солі при лікуванні малярії, все ж зазначимо, що іони натрію також можуть створити для плазмодія несприятливі умови існування й викликати його загибель, загалом гіпертонічний розчин кухонної солі має протимікробну дію, що важливо при лікуванні лихоманки. Зазначимо також і використання в сучасній медицині – саме як в’язучих засобів – квасців, залізного купоросу; як сечогінного – селітри.

Зробимо особливий наголос на використанні крейди, вугілля – як прекрасних адсорбентів, що мають обволікаючу дію й зв’язують та виводять продукти життєдіяльності мікроорганізмів, холерного вібріона (що викликає холеру), інші токсичні речовини й навіть радіонукліди. Тому ці рецепти Де ля Фліза важливі й актуальні в наш час.

Підтвердимо й безперечну цінність дьогтю при лікуванні захворювань шкіри й зазначимо, що він входить до складу мазі Вишневського, яка широко застосовується в сучасній медицині при лікуванні корости, лишайів, парші тощо.

Однак викликає деякий сумнів використання сажі – як замітника бобрової струмнини (Castoreum), оскільки цей вуглецевий продукт може викликати злоякісні захворювання.

Підсумовуючи, зазначимо, що більшість різноманітних натуропатичних народних рецептів, зібраних Де ля Флізом, раціональні, прийнятні з точки зору сучасної медицини і не повинні відійти у забуття.

В українському перекладі тексту подані всі сучасні латинські назви рослин і хімічних речовин, наведених Де ля Флізом.

**До розділу
“Речовини, які знаходяться. . .”**

(Коментарі Наталії Карповець)

89. *Шпанські мушки* – ясеневі шпанки (*Lytta vesicatoria*) – золотисто-зелені, іноді сироваті жуки, завдовжки 11-25 мм, з родини парвників. За часів Де ля Фліза ці мушки

застосовувались для виготовлення парвального пластиру. Їх збирали в пляшку, заливали спиртом, оцтом або ефіром, потім висушували в печі й робили порошок. Цей порошок використовувався як пластр, що викликав парвну дію через 6-12 годин. Але згодом стало відомо, що кантаридінова кислота, яка міститься в цьому пластрі, погано діє на ширки, викликає блювоту, головний біль, судоми, і порошок вийшов з ужитку.

90. *Відвар* – рідка лікарська форма, яку отримують, зваривши у воді або молоці рослину сировину (кору, коріння тощо).

91. *Унція* – міра ваги в Стародавньому Римі, а також ряді європейських країн, що застосовувалась до введення метричної системи (в англійській системі мір – 28,35 г.); аптекарська міра в Росії дорівнювала 29,86 г. Метрична система – десяткова система мір, в основу якої покладено одиницю довжини – метр, маси – кілограм. Метрична система була розроблена у Франції під час Великої французької революції (декрет від 7 квітня 1795 р. про її введення). У 1875 р. 17 країн, зокрема Росія, підписали метричну конвенцію. Метричну систему в Росії було запроваджено законом від 4 червня 1899 р., але не в обов'язковому порядку. Обов'язковою вона стала після декрету РНК РРФСР від 14 вересня 1918 р., а для СРСР – після постанови РНК від 21 липня 1925 р.

92. *Фунт* – міра ваги, що дорівнювала 409,5 г. і застосовувалась на теренах Росії, України і Білорусії з Х ст. до впровадження метричної системи мір.

93. *Гран* – тут одиниця аптекарської ваги, вживана до впровадження метричної системи мір, дорівнював 0,062 г.

94. *Медуха* – Де ля Фліз, мабуть, має на увазі квасний мед (медуху) або медову сити. Цей напій широко побутував ще за часів Київської Русі. Спочатку виготовляли медову сити (мед, переварений з водою, який вживали свіжим, не квасячи), заправляли її запареними шипками хмелю, залишаючи па кілька днів, а то и тижнів у теплі. Потім цідили і вживали охолодженою. Залежно від тривалості виготовлення мед був слабшим або міцнішим. Медова сита для давньоруського населення була повсякденною стравою. У XIX–XX ст. сита відома як ритуальна страва – нею заправляли різдвяну й хрещенську кутю, поминальне коливо (Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія. – К., 1977. – С. 62-63; Клиновецька З. Страви й напитки на Україні. – К., 1991. – С. 110-112, 198-199).

95. *Апірексія* – відсутність підвищеної температури при пропасниці.

96. *Драхма* – тут одиниця аптекарської ваги (3,73 г.), що застосовувалась до впровадження метричної системи мір.

97. *Квасці* – калію-алюмінію сульфат, білий кристалічний порошок (Машковский М. Лекарственные средства. – М., 1987. – Т. 1. – С. 345).

98. *Блювотний камінь* (у Де ля Фліза *Tartras stibii et potassae*) – вишню-сурм'яно-калійна сіль, що раніше застосовувалась як блювотний засіб.

99. *Аменорея* – відсутність менструації.

100. *Антисептик* – хімічна речовина, що має протимікробну дію. Застосовується для дезінфекції, змашування шкіри, слизових оболонок, зрошення ран тощо. Найчастіше як антисептики використовуються карболова, борна і саліцилова кислоти, сулема, йодоформ, брильянтовий зелений.

101. *Боброва струмина* (*Castoreum*) – секрет статевих органів бобра, що містить ефірну олію, смолу, жир, саліцилін – речовину, з якої отримують саліцилову кислоту. Раніше застосовувалась у медицині як нерво-судинний засіб, що знімав судоми та істерію. Зараз

саліцилова кислота вживається як антисептичний, подразнювальний і відтяжний засіб (Машковский М. Лекарственные средства. – Т. 2. – С. 346).

Узагальнюючий коментар до розділу “Медичне застосування місцевих лікарських рослин у Київській губернії”

(Коментар Наталії Карповець)

У представлених у цьому розділі фітотерапевтичних рецептах зафіксовано багатоглибий досвід українського народу щодо лікувальних властивостей дикорослих рослин. Відзначимо і важливу роль Де ля Фліза, який подає рослини за визначеною класифікацією, характеризує різноманітні лікувальні властивості рослин (пропосні, гіркі, в'язучі, протизапальні, блювотні, спазмолітичні, наркотичні, протиглисні тощо), оскільки в багатьох етнографічних джерелах XIX – початку XX ст., присвячених питанням народної медицини, виклад матеріалу вівся від захворювань, що не завжди дає чітке уявлення про специфіку застосування рослинних засобів (Болтарович З. Народна медицина українців. – К., 1990. – С. 77). Найбільш поширені лікарські форми, що зазначаються в рецептах, – це водяні відвари й настї з висушених або свіжих рослин, декілька рецептів пропонують настїйки на горіліці, відвари на молоці, а також порошки з коренів або квітів рослин та мазі.

Досліджуючи народні рецепти, зібрані Де ля Флізом, відзначимо цілковиту раціональність і прийнятність їх з позиції сучасної наукової і народної медицини. Вживання рослин з лікувальною метою саме в тих випадках, що зазначає Де ля Фліз, зафіксовано й сучасними дослідниками (Носаль М.А. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. – К., 1958; Попов А.П. Лекарственные растения в народной медицине. – К., 1970; Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник. – К., 1989 та ін.).

Де ля Фліз характеризує кожну рослину як засіб від різних хвороб, особливо велику увагу приділено тим рослинам, що допомагають при лікуванні малярії, сифілісу, золотухи, діареї, дизентерії тощо, найбільш поширених серед селян Київської округи. Вивчення сучасною наукою хімічного складу лікарських рослин підтверджує раціональність народних спостережень. Усі лікарські рослини діють тим чи іншим чином завдяки біологічно активним речовинам (алкалоїдам, сапонінам, вітамінам, ефірним оліям, фітонцидам, органічним кислотам тощо), і переважання окремих з них зумовлює лікувальну дію рослини.

Зупинимося й на деяких неточностях, які мають місце в цьому розділі. Зокрема, в сучасних довідниках зазнали зміни деякі латинські назви рослин. Так, у Де ля Фліза підмаренник – *Gallium luteum*; журавлина – *Vaccinium oxycoccos*. А в сучасних довідниках підмаренник – *Gallium verum*; журавлина – *Oxycoccus palustris* Pers. тощо. Не узгоджуються з сучасною номенклатурою і назви таких рослин, як *Althaea officinalis* (проскурняк), а в Де ля Фліза просвірняк, й *Malva sylvestris* (просвірник), а в нього – проскурняк. Зазначаючи лікувальні властивості сухоцвіту піскового (у нього – *Gnaphalium arenaarium*), Де ля Фліз наполягає на протималярійній дії цієї рослини. По-перше, є сухоцвіт болотяний, або драго-вишний (*Gnaphalium uliginosum*), а не пісковий. По-друге, подивившись на його ж малюнок рослини на с. 78 і вивчивши сучасні медичні джерела, розуміємо, що він мав на увазі цмин пісковий (*Helichrysum arenaarium*), а не сухоцвіт, оскільки саме суцвіття цмину використовують

як протималарійний засіб. Зазначимо також, що в сучасній науковій і народній медицині майже зовсім не вживаються ягоди бузины трав'янистої, які Де ля Фліз рекомендує як проносний засіб.

У українському перекладі подано всі сучасні латинські назви рослин.

До розділу

“Медичне застосування місцевих лікарських рослин . . .”

(Коментарі Наталії Карповець)

102. *Атонія* – відсутність нормального тону м'язів кістяка й внутрішніх органів (наприклад, кишок) при виснаженні, перових та інших захворюваннях.

103. *Астенічні недуги* – перово-психічні захворювання, що супроводжуються перетомою, порушенням сну, змарнінням.

104. *Асцит* (Ascit) – накопичення рідини в черевній порожнині (черевна водянка), причиною якої є серцева недостатність, перитоніт тощо.

105. *Анасарка* (L'anasarque) – поширений набряк підшкірної клітковини.

106. *Солітер* – ряд стрічкових черв'яків, які паразитують у органах і тканинах людей і тварин.

107. “. . . насіння сантоніну”.

Де ля Фліз у французькому варіанті тексту помилився. Тут повинно бути цитварне насіння. Це висушені суцвіття дикорослої рослини – цитварний полин (*Artemisia Cina Berg*), зібрані до початку цвітіння. Містить речовину сантонін, що застосовується як протиглистний засіб. Суцвіття розтирають у ступці й приймають з варенням, цукром або медом (*Машковський М. Лекарственные средства. – М., 1987. – Т. 2. – С. 329.*)

Узагальнюючий коментар до розділу “Лікування хвороб місцевими засобами краю”

(Коментар Наталії Карповець)

Аналізуючи цей розділ Де ля Фліза, відзначимо раціональність методів лікування деяких хвороб з погляду сучасної медицини. Так, при лікуванні малярії (лихоманки) він застосовує хіну, препарати якої й зараз використовують у боротьбі з цією хворобою. Але основний наголос він робить на лікувальних властивостях місцевих рослин, які мають протизапальну, протилихоманкову дію, таких як гравілат, золототисячник, калган, бобівник, полин та ін. (*Попова Т. Очерки о гомеопатии. – К., 1988. – С. 114.*)

Порівнюючи рецепт Де ля Фліза – кора сосни або в'яза, терпу й верби – з рецептом О. Попова – в'яз з корою верби й березовими бруньками (*Попов А.П. Лекарственные растения в народной медицине. – К., 1970. – С. 53.*), відзначимо схожість обох рецептів. Протималарійна дія цих рослин зумовлена тими біологічно активними речовинами, що в них містяться (кислотами, ефірними оліями, гіркотами тощо) і діють на причину хвороби – малярійного плазмодія.

Використання дивосилу, чистотілу, листя горіха й підмаренника при лікуванні золотухи широко застосовується і в сучасній медицині. Особливо важливу роль грає чистотіл, який містить цинк, що зупиняє розвиток хвороби.

При лікуванні сифілісу Де ля Фліз застосовував ртутні препарати, які довгий час були єдиними засобами у боротьбі з цією хворобою, але зараз, зважаючи на те, що ртутні препарати дуже отруйні, на зміну їм прийшли антибіотики та препарати вісмуту і миш'яку. Ртутні препарати іноді використовуються лише при лікуванні сифілісу первової системи (*Машковський М. Лекарственные средства. – М., 1987. – С. 310-315.*)

При лікуванні проносу (діареї) й кривавого проносу (дизентерії) Де ля Фліз використовував в'язучі властивості таких рослин, як калган, золототисячник, м'ята, мак, зазначає необхідність очисної клізми й слизистого пиття. Крейда є прекрасним адсорбентом, що має обволаючу дію.

Дуже важка хвороба – ерготизм (отруєння ріжками) – вимагає блювотних й проносних засобів, щоб позбутися отрути (*Справочник практического врача. – С. 504*), саме на це наголошував і Де ля Фліз.

Нааявні раціональні моменти і в лікуванні захворювань очей (використання мідного купоросу, що й зараз застосовується при лікуванні трахоми, кон'юнктивіту); ревматизму (вживання відварів соснової кори); сказу (припікання місця укусу, щоб запобігти поширенню отрути). Прийнятною з точки зору сучасної медицини є й та увага, яку Де ля Фліз приділяє темпераменту людини при лікуванні хвороби (особливо гомеопати звертають на це увагу); застосування теплого пиття, спокою й перебування у теплі хворих на кір чи скарлатину дітей, щоб уникнути ускладнень, обов'язковому дієтичному харчуванні хворих.

Але відзначимо, що відсутність знань про етіологію (походження) таких хвороб, як кашлюк, плеврит, пневмонія, скарлатина, кір, ревматизм, дифтерія та ін., призвела до того, що в ряді випадків Де ля Фліз застосовував лише симптоматичне лікування, тобто впливав лише на ознаки (симптоми) хвороби. Зазначимо також, що тоді не було таких препаратів, які могли б діяти, усуваючи причину хвороби, зокрема антибіотиків, сульфаніламідів тощо. Щодо симптоматичних засобів, то тут Де ля Фліз доцільно використовував протизапальні властивості алтею під час плевриту, пневмонії; обволаючу дію коров'яку при захворюванні легенів; відтяжні й подразнювальні властивості гірчиці при захворюванні горлянки тощо.

З точки зору сучасної медицини при лікуванні Де ля Флізом кашлюку, ревматизму, крупу (дифтерії), плевриту, пневмонії майже відсутні раціональні моменти. Він передусім вдавався до кровопускання, п'явок, шпанських мушок. Усі ці поширені у середині XIX ст. методи лікування, без яких не обходився жодний лікар, майже не застосовуються в сучасній медицині, особливо щодо цих захворювань. Однак відзначимо, що в гомеопатії під час плевриту використовується препарат кашгаріс, виготовлений з шпанських мушок, а при кашлюку вживають блювотні засоби, які видаляють слиз й приносять полегшення (*Шарпент Ж. Практическое гомеопатическое лекарствоведение. – К., 1990. – С. 68, 121.*) Ці засоби лікування ми знаходимо у Де ля Фліза.

До розділу

“Лікування хвороб . . .”

(Коментарі Наталії Карповець)

108. *П'явки* – вид черв'як, що використовується в медицині для відсмоктування крові, а також як засіб, що не дозволяє крові швидко згортатися, оскільки секрет слинних залоз п'явок містить гірудин – речовину, що уповільнює цей процес.

Альбоми

109. *Сангвінічний темперамент* – від лат. sanguinis – кров, життєва сила. Визначення, за Гіпократом, одного з чотирьох темпераментів, що характеризуються жвавістю, швидкою збудливістю й легкою зміною емоцій.

110. *Ланцет* – хірургічний інструмент з двосічним лезом, у сучасній медицині його заступив скальпель.

111. *Дерево бакаута*, або гваякове дерево – рослина паролістових, росте в тропічній Африці. В 1508 р. деревину цієї рослини завезли до Європи. До Німеччини її привіз Ульріх фон Гуттен – німецький письменник, гуманіст, ідейний вождь лицарського повстання 1522-1523 рр., який намагався замінити цією деревиною ртуть при лікуванні сифілісу. Зараз для лікування цієї хвороби не застосовується.

112. *Дерево сасафраса* – рослина родини лаврових. Росте в Північній Америці, Китаї, на острові Тайвань. Корені сасафраса білого, або лікарського, містять ефірні олії, що застосовуються в парфумерії. В XIX ст. деревина й кора кореню сасафраса вважалися специфічним засобом при лікуванні сифілісу, але його лікувальна дія в цьому випадку переоцінювалася.

Узагальнюючий коментар до розділу “Поліцейські й медичні заходи щодо запобігання ендемічним та епідемічним захворюванням у майбутньому”

(Коментар Юліани Філіпової)

Заходи запобігання хвороб, які наводить Де ля Фліз, майже повністю збігаються з сучасним уявленням про профілактику захворювань. Це санітарно-гігієнічні заходи, поширення елементарних знань серед селян і своєчасна допомога лікаря. Всі ці заходи відіграють значну роль у боротьбі з хворобами та зменшенні кількості хворих.

До розділу “Про епізоотичні захворювання”

(Коментарі Юліани Філіпової)

113. *Епізотія* – поширення заразно́ї хвороби тварин, яка значною мірою перевищує звичайний рівень захворювань на даній території. Епізотії завдавали значних збитків

тваринництву, тому у 1902-1903 рр. царський уряд видав ветеринарно-санітарні закони, які мали на меті перешкодити поширенню епізоотій.

114. “Про заразний тиф у великої рогатої худоби”

Інша назва – чума. Чума великої рогатої худоби – гостре вірусне захворювання. Досі не знайдено ефективного засобу боротьби проти цієї хвороби. Вилікувати хворих тварин практично неможливо. Сучасні ветеринарні закони забороняють лікувати хвору худобу, її негайно знищують. Профілактичними засобами є щеплення тварин та санітарні кордони у районі зараження (Ветеринарный энциклопедический словарь. – М., 1981. – С. 67; Равич П. Специфические воспаления слизистых оболочек и кожи у домашних животных. – К., 1865. – С. 13-34).

115. *Заволока* – підшкірний розріз із закладеною в нього тасьмою як засіб лікування (Словник української мови. – К., 1972. – Т.3. – С. 59).

116. *Англійська сіль*, або гірка сіль – сірчаноокислий магній (Magnesium sulfuricum), що застосовується як проносний засіб.

117. *Кремортартар* – кислота калійна сіль винної кислоти. З неї готують блівотний камінь й сегнетову сіль (проносний засіб).

118. *Аммоніум асетікум* (ацетат амонія) – сечогінний засіб.

119. “*Овеча віспа*”

У російському варіанті тексту Де ля Фліз називає цю епізоотію інакше – “овечья парша”, але в сучасній ветеринарії хвороба з такою назвою – це грибкове захворювання, викликане появою грибків на шкірі тварин, має симптоми, що не відповідають наведеним Де ля Флізом у даному описі. Останні характеризують інший, не менш важкий для тварин вид епізоотії – овечу віспу. Ця хвороба має чотири форми, три з яких закінчуються смертю для хворої вівці. Де ля Фліз відмічає дві форми віспи: одна – легка, з одужанням тварини, другій формі притаманний важкий перебіг хвороби і летальний кінець. На сьогоднішній день ефективного терапевтичного засобу лікування віспи немає. Здійснюються профілактичні заходи у районах, де виявлена епізоотія (Справочник по болезням сельскохозяйственных животных. – Минск, 1985. – С. 26-49; Бунге Х. О главнейших повальных болезнях домашних животных. – М., 1847. – С. 14-32).

120. “*Параліч свиней*”, або епізоотичний енцефаломієліт (хвороба Тешена) – вірусна хвороба, що уражає головний та спинний мозок. Після видужання виробляється імунітет. Лікування ще не розроблено. Профілактичними засобами є щеплення тварин та знищення хворих тварин (Ветеринарный энциклопедический словарь. – М., 1981; Справочник по болезням сельскохозяйственных животных. – Минск, 1985. – С. 240).

121. *Терпентинна олія* – скипидар. Має знеболюючу й антисептичну дію.

З м і с т Sommaire

Від упорядників	7	Царство растительное	
<i>De la Flize</i>		Règne végétal	39
МЕДИКОТОПОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ ИМУЩЕСТВЪ КИЕВСКАГО ОКРУГА		Медицинскія растѣнія	
<i>De la Flize. Topographie Médicale des domaines Impériaux du cercle de Kiew</i>	11	Plantes médicinales	40
Предисловіе		Ядовитыя растѣнія	
Avant-propos	13	Plantes vénéneuses	40
[Раздѣлъ I]		Грибы	
[Chapitre I]	17	Champignons	41
Пространство и раздѣленіе Государственныхъ имуществъ Кіевскаго округа		Медицинскія растѣнія	
Etendue et Division des domaines Impériaux du cercle de Kiew	19	Plantes médicinales	43
Вѣдомость о числѣ ревискихъ душъ казенныхъ крестьянъ . . .	22	Грибы	
<i>Мѣстоположеніе</i>		Champignons	77
<i>Situation des lieux</i>	25	Животное царство	
Мѣстоположеніе ровное, гористое, низкое и возвышенное		Règne animal	81
Situation des lieux. Plaines, Montagnes, Lieux bas ou élevés	27	Раковины	
Воды		Coquilles	85
Eaux	30	Насѣкомыя	
Высота горъ		Insectes	93
Hauteur des montagnes	32	Пресмыкающіяся животныя	
Лѣса		Reptiles	99
Forêts	32	Рыбы	
Почва земли		Poissons	103
Sol	33	Птицы	
Климатъ		Oiseaux	109
Climat	35	Сосцепитающія животныя	
<i>Естественныя Произведенія</i>		Mammifères	121
<i>Productions de la Nature</i>	37	Раздѣлъ II	
Царство ископаемое		Deuxième division	127
Règne minéral	37	О господствующихъ въ губерніи болѣзняхъ	
		Des maladies régnantes dans le gouvernement	129
		О болѣзняхъ эндемическихъ	
		Des maladies endémiques	130

Причины эндемических болѣзней		<i>Де ля Фліз. МЕДИКО-ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС ДЕРЖАВНИХ</i>	
Causes des maladies endémiques	132	МАЄТНОСТЕЙ КИЇВСЬКОЇ ОКРУГИ... (переклад з французької) ...	637
О Жилищахъ		Передмова	638
Des Habitations	133	[Р о з д і л I]	640
Одѣяніе и Обувь		Поширення й розподіл державних маєтностей	
Vêtemens et Chaussures	137	Київської округи	640
О пищѣ и питыи		Місцезнаходження рівнин, гір, низин та узгір'їв	641
Des alimens et des boissons	141	Води	642
О занятіяхъ крестьянъ		Ліси	642
Des travaux des paysans	144	Ґрунти	643
О вліяніи обычаевъ и привычекъ на болѣзни		Клімат	643
De l'influence des usages et des coutumes sur les maladies	150	<i>Природні продукти</i>	644
Степень смертности		Царство мінералів	644
Etat de la mortalité	156	Царство рослин	644
О болѣзняхъ эпидемических и заразительныхъ		Лікарські рослини	645
Des maladies épidémiques et contagieuses	160	Гриби	646
Способы народного лѣченія		Царство тварин	646
De la médecine populaire	165	Слимаки	646
О средствахъ медицинскихъ туземныхъ Киевской губерніи . . .		Комахи	646
Des Agens médicaux indigènes du gouvernement de Kiew . . .	170	Плазуни	648
Медицинское употребленіе туземныхъ медицинскихъ растений		Риби	648
Киевской губерніи		Птахи	649
Emploi médical des plantes officinales indigènes du gouvernement		Ссавці	649
de Kiew	176	Р о з д і л II	649
Лѣченіе болѣзней мѣстными, туземными средствами		Хвороби, поширені в губернії	649
Traitement des maladies avec les moyens indigènes locaux	185	Ендемічні захворювання	649
Полицейскія и медицинскія мѣры для устраненія болѣзней		Причини ендемічних захворювань	650
Moyens de police et médicaux pour prévenir les maladie	195	Житло	650
Р а з д ѣ л ь III		Одяг і взуття	652
Chapitre III	201	Їжа й напої	653
О болѣзняхъ эпизоотическихъ		Про селянські заняття	654
Des maladies épi-zootiques	201	Про вплив звичаїв та обрядів на хвороби	656
[Р а з д ѣ л ь IV]		Рівень смертності	657
[Chapitre IV]	211	Епідемічні та заразні захворювання	658
Подробная статистика каждой деревни Киевскаго округа		Причини епідемічних та заразних хвороб	660
Государственныхъ имуществъ. . .		Про народну медицину	660
[Les statistiques détaillées concernant toutes les localités		Про місцеві медичні засоби у Київській губернії . . .	661
des domaines impériales du district de Kiew. . .]	211	Медичне застосування місцевих лікарських рослин . . .	664
Киевской уѣздъ	213	Лікування хвороб місцевими засобами краю	669
Радомышльскій уѣздъ	421	Поліцейські й медичні заходи щодо запобігання захворюванням	672
Васильковскій уѣздъ	561	Р о з д і л III	
		Про епізоотичні захворювання	673
		Коментарі	676

Наукове видання

Д. М. Де ля Фліз

Альбому

Том другий

Редактор

Н. Черкаська

Художньо-технічна редакція

М. Притикиної

Художнє оформлення

Г. Сергєєва

Комп'ютерна верстка

І. Стариковської, Л. Косун

Комп'ютерний набір

Ю. Філіпової, Н. Зіневич

Підп. до друку 08.06.99. Формат 84х60/8. Папір крейдяний G-pront matt.
Гарн. Софія. Офс. друк. Умовн.-друк. арк. 39,99. Умовн. фарбо-відб. 142,71.
Обл.-вид. арк. 42,75. Зам. № 9—325.

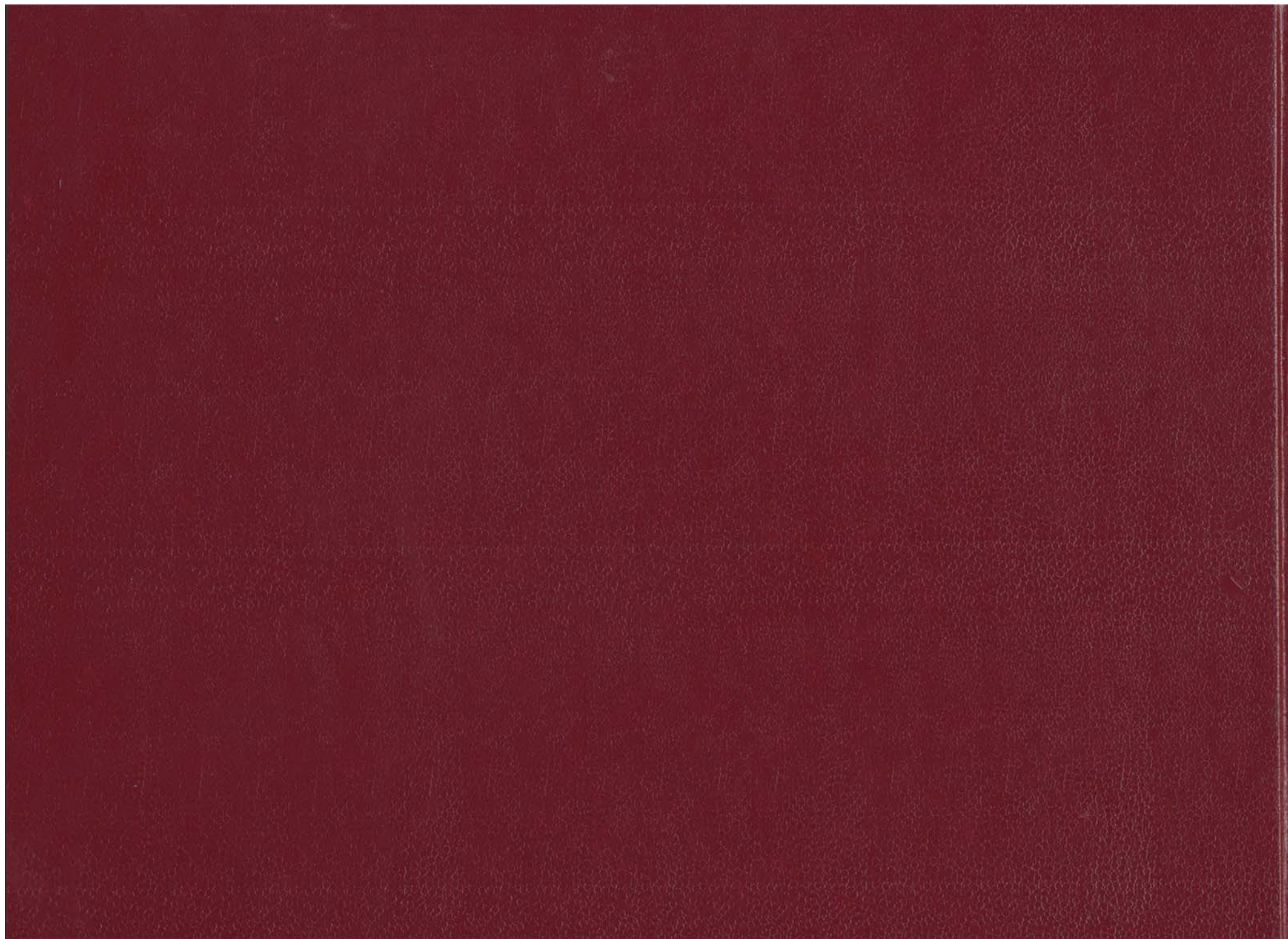
Інститут української археографії та джерелознавства

ім. М. С. Грушевського НАН України

252001, м. Київ-1, вул. Трьохсвятительська, 4.

ГПРВО "Поліграфкнига"

252057, Київ, вул. Довженка, 3

UNIVERSITE DU PANTHEON
PARIS I

U.P.M. STRASBOURG

CENTRE DE RECHERCHES
SUR L'HISTOIRE
DES SLAVES

PARIS, le 25 octobre 1997

Je soussigné Daniel BOUVAIS, Professeur, Directeur
du Centre d'histoire des Slaves de l'Université de
Paris I - Panthéon Sorbonne atteste que
. édition suivante des Albums de De la
Flissa qui mettent magnifiquement en valeur la vie
quotidienne des paysans d'Etat de la province de Ky
au milieu du XIXes. Cette édition est aussi une très
intéressante illustration des contacts culturels franco-ukraïniens à cette époque.

D. Bouvais
UNIVERSITE DU PANTHEON
PARIS I
Centre de Recherches d'histoire
des Slaves

Я, Даниель Бовуа, професор,
директор Центру історії слов'ян
і Паризького університету I -
Пантеон Сорбонна, вважаю,
що ... наукове видання
Альбомів Де ля Фліза ...
чудово відтворює повсякденне
життя державних селян Київської
округи середини ХІХ століття.
Ця праця є також яскравим
прикладом франко-українського
культурного співробітництва
тих часів.

(З листа проф. Д. Бовуа
до Президії Національної
Академії наук України).